

III 829

MINISTERUL EDUCAȚIEI

INSTITUTUL ROMÂN DE TRACOLOGIE

BIBLIOTHECA THRACOLOGICA

XIX

CĂTĂLINA VĂTĂȘESCU

**Vocabularul de origine latină
din limba albaneză în comparație cu româna**

București 1997

ACADEMIA ROMÂNĂ
BIBLIOTECA I.S.S.E.E.
Cota III 829
Inventar 16458

**VOCABULARUL DE ORIGINE LATINĂ
DIN LIMBA ALBANEZĂ
ÎN COMPARAȚIE CU ROMÂNĂ**

**LE VOCABULAIRE D'ORIGINE LATINE
DE LA LANGUE ALBANAISE
EN COMPARAISON AU ROUMAIN**

Comenzile și corespondența:
INSTITUTUL ROMÂN DE TRACOLOGIE
Schitu Măgureanu 1
70626 București 1
ROMANIA

Editat: VAVILA EDINF SRL
Tipărit la: SEMNE '94 SRL
ISBN 973-97996-9-8

CĂTĂLINA VĂTĂȘESCU

Vocabularul de origine latină din limba albaneză în comparație cu româna

Lui Nicolae Șerban Tanasoca,
cu emoția unui bun încheiat,
în Institutul în care am intrat
având-o ca mentor și cu
speranța că va găsi partea
pit de pit interesantă;

Cătălina Vătășescu

30 septembrie 1997

București 1997

Această lucrare a fost editată în sistemul LATEX

CUPRINS

Abrevieri	vi
I. INTRODUCERE	1
II. CLASIFICAREA SEMANTICĂ A LEXICULUI DE ORIGINE LATINĂ ÎN ALBANEZĂ ȘI ROMÂNĂ	17
1. OMUL	17
1.1. Sex, vârstă	17
1.2. Corpul; părțile corpului	20
1.2.1. Capul	21
1.2.2. Gâtul	27
1.2.3. Trunchiul și organele interne	27
1.2.4. Membrele	34
1.2.5. Diverse	38
1.3. Funcțiile organelor corpului	39
1.3.1. Funcțiile organelor de simț	39
1.3.2. Respirația	40
1.3.3. Nutriția, digestia, eliminarea	41
1.3.4. Procreația, nașterea, existența	45
1.3.4.1. Creșterea copilului	47
1.3.5. Odihna, veghea	47
1.3.6. Îngrijirea corpului	50
1.4. Viață afectivă, caracter, voință	51
1.5. Activitatea intelectuală	63
1.6. Starea fizică	69
1.6.1. Sănătate; însănătoșire	69
1.6.2. Suferință fizică, boală, moarte	71
1.6.3. Defecte fizice	77
1.7. Îmbrăcăminte, încălțăminte, podoabe	79
1.7.1. Piese de îmbrăcăminte (și părți constitutive)	79
1.7.2. Încălțăminte	81
1.7.3. Podoabe	82
1.7.4. Accesorii	83
1.7.5. Acțiuni, diverse	86
1.8. Alimentația	87
1.8.1. Mesele	87
1.8.2. Mâncăruri (și materii prime)	87
1.8.3. Băuturi	92
1.8.4. Prepararea mâncărilor	93
1.8.5. Instrumente	94
1.9. Locuința	96
1.9.1. Casa și elementele ei	96
1.9.2. Mobilier	101

1.10. Familia	103
1.10.1. Rude de sânge	105
1.10.2. Rude prin alianță	108
1.10.3. Diverse	111
1.10.4. Căsătoria	114
2. NATURA	119
2.1. Cerul	120
2.2. Atmosfera, fenomene meteorologice	122
2.3. Timpul și diviziunile lui	125
2.3.1. Ziua	126
2.3.2. Săptămâna	129
2.3.3. Luna	132
2.3.4. Anul	134
2.4. Pământul	135
2.4.1. Constituția terenului	136
2.4.2. Minerale	139
2.4.3. Metale	140
2.4.4. Configurația și aspectul terenului	142
2.4.5. Apele	147
2.5. Lumea vegetală	152
2.5.1. Morfologie, fiziologie, generalități	152
2.5.2. Arbori	159
2.5.2.1. Pădurea; arbori necultivați (și fructele lor)	159
2.5.2.2. Pomi fructiferi și fructe	166
2.5.3. Arbuști	169
2.5.3.1. Arbuști cu fructe comestibile	169
2.5.3.2. Arbuști cu fructe necomestibile	171
2.5.4. Cereale	173
2.5.5. Legume	174
2.5.6. Plante furajere	178
2.5.7. Plante industriale	179
2.5.8. Plante necultivate	179
2.5.9. Ciuperci, mușchi	188
2.6. Lumea animală	190
2.6.1. Părțile corpului, fiziologie; boli	192
2.6.1.1. Strigăte și alte acțiuni caracteristice	196
2.6.2. Animale domestice	197
2.6.3. Animale de pădure și de câmp	206
2.6.4. Păsări. Părțile corpului, fiziologie, generalități	208
2.6.4.1. Păsări de curte	211
2.6.4.2. Păsări de pădure și de câmpie.	212
2.6.5. Pești (și viețuitoare acvatice)	216
2.6.6. Reptile și batracieni	218
2.6.7. Insecte, viermi	219

3. ÎNSUȘIRILE REALITĂȚII EXTERIOARE ȘI PERCEPEREA LOR DE CĂTRE OM	224
3.1. Dimensiunea, cantitatea	224
3.1.1. Numărătoarea	235
3.2. Aspect exterior, formă, consistență	236
3.3. Lumină, întuneric	253
3.3.1. Nume de culori	257
3.4. Însușiri privind gustul sau mirosul	262
3.5. Căldură, frig	263
3.5.1. Focul	263
3.6. Situarea în spațiu și în timp	267
3.6.1. Mișcare, schimbare, transformare	279
3.6.1.1. Mișcare și nemișcare	279
3.6.1.2. Gesturi	289
3.6.1.3. Schimbare, transformare	297
3.7. Cauzalitate	298
3.8. Relații, modalitate, calitate	299
4. ACȚIUNEA OMULUI ASUPRA NATURII, MUNCA	302
4.1. Acțiuni cu caracter general	302
4.2. Munca	326
4.3. Caracterizări generale ale acțiunilor sau ale celui care îndeplinește acțiunea	327
4.4. Transportul	329
4.4.1. Acțiuni	329
4.4.2. Mijloace de transport; atelaș, harnașament	332
4.4.3. Căi de comunicație	338
4.5. Agricultură, morărit, pomicultură, viticultură	340
4.5.1. Acțiuni	340
4.5.2. Instrumente, recipiente	342
4.5.3. Terenuri	351
4.5.4. Produse; diverse	356
4.6. Creșterea vitelor, păstoritul, avicultura, apicultura	356
4.6.1. Acțiuni	356
4.6.2. Instrumente, adăposturi, terenuri, nutreț	359
4.6.3. Profesii	363
4.6.4. Produse; diverse	364
4.7. Vânătoare; pescuit	368
4.8. Armata	369
4.8.1. Acțiuni	370
4.8.2. Arme	375
4.8.3. Diverse	379

4.9. Activități artisanale	381
4.9.1. Țesătoria	381
4.9.2. Prelucrarea lemnului	390
4.9.3. Prelucrarea metalelor (în special a fierului)	393
4.9.4. Vase; recipiente diverse	395
4.9.5. Unelte, substanțe și obiecte diverse	402
5. RAPORTURI ÎNTRE OAMENI CA INDIVIZI	407
5.1. Limba	407
6. SOCIETATEA	416
6.1. Organizare socială, relații și categorii sociale; drept; administrație publică	416
6.2. Activitatea economică	440
6.3. Viața religioasă	448
6.3.1. Creștinismul	448
6.3.1.1. Sărbători creștine	474
6.3.2. Rituri funerare	476
6.3.3. Credințe; diverse	477
7. CULTURA	486
7.1. Scrierea; cititul	486
7.2. Muzica	489
7.3. Distracții	491
III. CONCLUZII	493
1. Cuvinte (sigure și mai puțin sigure) pe care albaneza le-a împrumutat din latină	494
2. Cuvinte panromanice pe care albaneza nu le-a împrumutat	503
3. Cuvinte panromanice care lipsesc din română, dar care au fost împrumutate de albaneză	505
4. Cuvinte panromanice care nu s-au păstrat nici în română, nici în albaneză	506
5. Cuvinte panromanice care au sensuri identice în albaneză și română	506
6. Cuvinte panromanice care au sensuri diferite în albaneză și română	507
7. Cuvinte cu răspândire aproape panromanică, prezente atât în albaneză, cât și în română	507
8. Cuvinte cu răspândire aproape panromanică, prezente în română, pe care albaneza nu le-a împrumutat	507
9. Cuvinte cu răspândire aproape panromanică, pe care româna nu le-a conservat, dar pe care albaneza le-a împrumutat	508
10. Cuvinte prezente într-un număr mic de limbi romanice care se află în toate regiunile Romaniei, păstrate în albaneză și română	508
11. Cuvinte absente din albaneză, conservate în română și într-un număr mic de limbi romanice plasate în toate regiunile Romaniei	508

12. Cuvinte, prezente într-un număr mic de limbi romanice din toate regiunile României, pe care albaneza le-a împrumutat, dar care lipsesc din română	509
13. Cuvinte conservate în dalmată, italiană, sardă și retoromană, care apar atât în albaneză, cât și în română	510
14. Cuvinte conservate în dalmată, italiană, sardă și retoromană și română, pe care albaneza nu le-a împrumutat.	510
15. Cuvinte păstrate în dalmată, italiană, sardă și retoromană care lipsesc din română, dar pe care albaneza le-a împrumutat	511
16. Cuvinte de origine latină păstrate numai în albaneză și română	511
17. Cuvinte de origine latină, a căror evoluție semantică în albaneză și română a condus la diferențe față de limbile romanice occidentale	512
18. Cuvinte de origine latină moștenite numai în română, care nu au pătruns și în albaneză	512
19. Cuvinte de origine latină conservate în albaneză, care lipsesc din limbile romanice, inclusiv din română	512
20. Perechi de termeni de origine latină selectați diferit de albaneză și română pentru a desemna aceeași noțiune sau același obiect	513
21. Cuvinte vechi grecești împrumutate de latină și transmise limbilor romanice și albanezei	516
22. Cuvinte pe care albaneza le păstrează direct din latină, iar româna prin intermediar slav	517
BIBLIOGRAFIE	519
1. Sigle de periodice și dicționare folosite	519
2. Referințe.	521

ABREVIERI

<i>ac.</i>	= acuzativ	<i>lat.med.</i>	= latină medievală
<i>adj.</i>	= adjectiv, adjectival	<i>loc. cit.</i>	= locul citat
<i>adv.</i>	= adverb, adverbial	<i>locuț.</i>	= locuțiune
<i>alb.</i>	= albanez(ă)	<i>log.</i>	= logudorez
<i>anat.</i>	= anatomie, anatomic	<i>m.</i>	= masculin
<i>arom.</i>	= (dial.) aromân	<i>magh.</i>	= maghiar(ă)
<i>art.</i>	= articol	<i>med.</i>	= medical
<i>bg.</i>	= bulgar(ă)	<i>megl.</i>	= (dial.) meglenoromân
<i>bot.</i>	= botanic	<i>n.</i>	= neutru
<i>cat.</i>	= catalan(ă)	<i>nehot.</i>	= nehotărât
<i>comp.</i>	= compară!	<i>ngr.</i>	= neogreacă
<i>conj.</i>	= conjuncție	<i>nom.</i>	= nominativ
<i>cons.</i>	= consoană	<i>num.</i>	= numeral
<i>cr.</i>	= croat(ă)	<i>ocl.</i>	= oclisivă
<i>dalm.</i>	= dalmat(ă)	<i>p.</i>	= participiu
<i>dial.</i>	= dialectal	<i>panr.</i>	= panromanice
<i>dim.</i>	= diminutiv(al)	<i>pers.</i>	= persoană, personal
<i>drom.</i>	= dacoromân(ă)	<i>pg.</i>	= portughez(ă)
<i>ecl.</i>	= ecleziastic(ă)	<i>pl.</i>	= plural
<i>engad.</i>	= engadineză	<i>pop.</i>	= popular(ă)
<i>entom.</i>	= entomologic	<i>p.pf.</i>	= participiu perfect
<i>et. nec.</i>	= etimologie necunoscută	<i>p.pr.</i>	= participiu prezent
<i>f.</i>	= feminin	<i>prep.</i>	= prepoziție
<i>fig.</i>	= figurat	<i>pron.</i>	= pronume
<i>fr.</i>	= francez(ă)	<i>prov.</i>	= provensal(ă)
<i>friul.</i>	= (dial.) friulan	<i>refl.</i>	= reflexiv
<i>g.</i>	= (dial.) gheg	<i>reg.</i>	= regional
<i>germ.</i>	= german(ă)	<i>relig.</i>	= religie, religios
<i>gr.</i>	= greacă	<i>retr.</i>	= retoroman(ă)
<i>gr.-alb.</i>	= greco-albanez (dial.alb. din Grecia)	<i>rom.com.</i>	= română comună
<i>gr.biz.</i>	= greacă bizantină	<i>s.</i>	= substantiv
<i>gr.med.</i>	= greacă medie	<i>sard.</i>	= sard(ă)
<i>i.e.</i>	= indo-european(ă)	<i>scr.</i>	= sârbo-croat(ă)
<i>impers.</i>	= impersonal	<i>sg.</i>	= singular
<i>inf.</i>	= infinitiv	<i>sic.</i>	= sicilian(ă)
<i>interj.</i>	= interjecție	<i>sl.</i>	= slav(ă)
<i>intr.</i>	= intransitiv	<i>sp.</i>	= spaniol(ă)
<i>irl.</i>	= irlandez(ă)	<i>s.v.</i>	= sub voce
<i>istr.</i>	= istriean(ă)	<i>t.</i>	= (dial.) tosc
<i>istorom.</i>	= (dial.) istororomân	<i>tc.</i>	= turc(ă)
<i>it.</i>	= italian(ă)	<i>tr.</i>	= tranzitiv
<i>it.-alb.</i>	= italo-albanez (dial.alb. din Italia, dial. arbăreș)	<i>v.</i>	= vechi, veche
<i>înv.</i>	= învechit	<i>vb.</i>	= verb
<i>lat.</i>	= latin(ă)	<i>vegl.</i>	= vegliot
<i>lat.cl.</i>	= latină clasică		

Cuvânt înainte

Cătălina Vătășescu a cercetat o temă de mare dificultate a lingvisticii balcanice: cuvintele latine din albaneză în raport cu fondul lexical moștenit în română. Studiarea cu referire permanentă la română a relațiilor dintre albaneză și latină completează direcția de cercetare comparată a elementelor de origine traco-dacă din română și albaneză. Din aceeași perspectivă metodologică privind substratul s-ar justifica și abordarea elementelor vechi-grecești din cele două limbi.

Împărțirea pe domenii lexicale și felul în care se structurează fiecare dintre acestea în albaneză față de română luminează diferite aspecte ale procesului de romanizare în sud-estul Europei, încheiat cu formarea unei limbi romanice pe substrat traco-dac (româna) și păstrarea, miraculoasă, a unei limbi autohtone în spațiul preponderent ilir (albaneza).

Fără a fi devenit "eine halbromanische Sprache", după cum considera, la sfârșitul secolului trecut, Gustav Meyer, albaneza a suferit, totuși, timp de câteva secole, o puternică influență latină în vocabular, gramatica ei rămânând însă aproape neatinsă. Această influență a fost continuată de intervențiile, tot la nivel lexical, ale idiomurilor romanice învecinate (italiana, dalmata, româna). Rezultă de aici că distingerea elementelor latine de cele romanice propriu-zise se face cu destulă dificultate.

Din cele trei coloane în care e dispus materialul (latin, albanez, român) se poate vedea cu ușurință ce e comun românei și albanezei, precum și ce e particular fiecăreia; în comparație sunt atrase mereu elementele din fondul preroman, comun celor două limbi. Autoarea stabilește cu grijă ordinea variantelor fonetice și filiația sensurilor, distinge inovațiile de ceea ce este vechi, selectează cu rigoare dovezile convingătoare în favoarea sau în defavoarea etimologiilor propuse de diferiți cercetători. Pentru termenii cu origine nesigură, dintre care o parte însemnată s-ar explica prin latină sau printr-un idiom al antichității balcanice, sunt reținute soluțiile etimologice mai rezistente.

În fiecare caz în parte sunt prezentate evoluțiile fonetice asemănătoare sau identice ale fondului lexical latin, păstrat în română și albaneză, unele dintre acestea fiind determinate de tendințe ale substratului. De asemenea, sunt aprofundate evoluțiile de sens comune în română și albaneză, ale elementelor de origine latină, precum și relațiile de sinonimie dintre cuvintele latine și cele provenind din substrat. La acestea se adaugă numărul mare de construcții frazeologice comune românei și albanezei.

Lucrarea este imensă. Ea începe cu o excelentă introducere, care cuprinde ideile importante în legătură cu latinitatea balcanică și un comentariu riguros al cercetărilor întreprinse până acum asupra influenței latine în albaneză. În capitolul de "concluzii", întreaga materie este reorganizată din perspectivă strict romanică. Fondul lexical cercetat etimologic este pus în raport atât cu româna, cât și cu toate limbile romanice sau numai cu unele grupe de limbi neolatine.

Lucrarea Cătălinei Vătășescu, întemeiată pe o foarte bună cunoaștere a istoriei românei și albanezei, se impune ca un succes al lingvisticii noastre. Cercetările viitoare asupra vocabularului latin din română și albaneză, precum și a celui transmis din traco-dacă, nu se vor putea dispensa de această carte fundamentală.

Grigore Brâncuș

I. INTRODUCERE

1. Începuturile bogatei literaturi privitoare la elementele provenind din latină ale limbii albaneze sunt legate de numele lui J. Thunmann, B. Kopitar, J. G. Hahn, F. Bopp. Istoria constituirii și evoluției acestui sector important al lingvisticii balcanice s-a bucurat, ea însăși, de studii substanțiale. H. Mihăescu (1966a, p.5-11; 1978, p.18-20), H. Haarmann (1972), G. R. Solta (1980, p.123 și urm.), A. V. Desnickaja (1987a, p.204 și urm.), R. Ismajli (1987), J. Kristophson (1988) pun în lumină diferitele direcții de cercetare, metodele aplicate, rezultatele utile obținute de fiecare din lungul șir de autori care au îmbogățit cunoștințele în acest domeniu: Fr. Miklosich, H. Schuchardt, G. J. Ascoli, G. Meyer, W. Meyer-Lübke, H. Pedersen, N. Jokl, M. Vasmer, L. Spitzer, P. Skok, Ov. Densusianu, I. A. Candrea, S. Pușcariu, Th. Capidan, H. Barić, C. Tagliavini, G. Stadtmüller, Kr. Sandfeld, I. Şiadbei, Al. Rosetti, E. Çabej, Iv. Popović, G. Reichenkron, G. Bonfante, H. Mihăescu, G. Ivănescu, Gr. Brâncuș, I. Ajeti, B. Beci, Sh. Demiraj, A. V. Desnickaja, E. Banfi, G. B. Pellegrini, G. R. Solta, H. Haarmann, J. Kristophson, M. Sala, Mioara Avram, A. Avram, Addolorata Landi, P. Di Giovine.

Studiile cele mai cuprinzătoare evidențind lărgirea permanentă a cercului de probleme, studiate sau neelucidate încă, și constituirea unui inventar de rezultate valabile, sunt semnate de H. Mihăescu, A. V. Desnickaja și G. R. Solta. ◊

2. Importanța elementelor latine s-a conturat încă din prima fază a cercetării, când albaneza a fost caracterizată de F. Bopp, H. Schuchardt (vezi A. V. Desnickaja 1987a, p.205) și G. Meyer (1888) ca o limbă pe jumătate romanică. Această caracterizare a fost reluată mult mai târziu de G. Reichenkron (1959, p.160), deși studiile lui H. Pedersen demonstraseră, deja, că influența latină s-a exercitat numai asupra lexicului, nu și asupra structurii gramaticale a albanezei.

Faptul că, deși posedând un important vocabular de proveniență latină, albaneza nu și-a pierdut structura de origine, a făcut necesară explicarea, totuși, a cauzelor pentru care această limbă autohtonă din Balcani nu a devenit o limbă romanică.

Încercările de a afla un răspuns țin seama de mecanismul procesului de romanizare și de spațiul geografic pe care îl ocupa viitoarea albaneză. O serie de explicații plauzibile plasează, în antichitate, populația vorbind viitoarea albaneză în vecinătatea litoralului Mării Adriatice.

După G. Stadtmüller (1941, 1966), lipsa romanizării se datorează izolării la munte a triburilor ilire de păstori. O explicație mai nuanțată este dată de I. Fischer (1985, p.14-15), după care, bilingvismul practicat de populația autohtonă, crescătoare de vite, mai mult sau mai puțin izolată, nu echivalează cu romanizarea. I. Fischer adaugă observația că durata procesului de romanizare și supraviețuirea sau nu a unei limbi autohtone nu depind de vechimea cuceririi romane sau de durata ocupației romane, ci de interesul și de voința populației respective de a învăța latina.

După A. V. Desnickaja (1987a, p.245, 247; 1987b, p.21-22, 26), câmpia de pe litoralul Adriaticei, vegetația și realitățile ei sunt desemnate cu termeni de origine latină, în vreme ce pentru munte și realitățile lui sunt folosiți termeni autohtoni. Desnickaja reia, astfel, observațiile lui N. Jokl (1923, p.162 și urm.) și G. Stadtmüller (1941), dar, ca și H. Mihăescu (RESEE 1968, 2, p.368-370; SA 1971, 1, p.61-62; 1978, p.19), respinge explicația izolării stricte în munți a triburilor ilire. Desnickaja și Mihăescu (vezi și Haarmann 1972, p.25) propun relații neântreprupte între câmpia de pe litoral, latinofonă, și muntele autohton, relații care se stabilesc și pe cursurile râurilor importante, de-a lungul cărora s-a propagat, de asemenea, cultura romană.

A. V. Desnickaja (1987b, p.23 și urm.) avansează ipoteza că, după căderea Imperiului Roman, ilirii liberi, coborând pe litoral, asimilează populația autohtonă, parțial romanizată, a Iliriei de sud. Putem remarca faptul că, în cazul dacilor, procesul este invers: după retragerea stăpânirii romane, dacii romanizați au asimilat triburile de daci liberi, din zonele care rămăseseră în afara granițelor Imperiului.

Diferența de rezultat pe care a avut-o prezența stăpânirii romane la nordul Dunării și pe litoralul de sud al Adriaticii, ca și diferența de rezultat pe care l-au avut contactul dintre dacii liberi și cei

romanizați, pe de o parte, și contactul dintre ilirii liberi și cei pe cale de a fi romanizați, pe de altă parte, ar putea fi explicate prin faptul că, în primul caz, romanizarea a pătruns la sate, în comunitățile rurale indigene, pe când, în cel de al doilea caz, ea s-a limitat la orașe. După părerea lui Al. Suceveanu (1985), deși sunt focare de romanizare, orașele se constituie mult mai puțin în unități în care să se producă fenomenul romanizării. Orașul nu este, după părerea lui, cheia continuității postromane, iar romanizarea s-a petrecut numai în comunitățile rurale indigene, ca în cazul Daciei; în felul acesta se explică de ce apar ca romanizate regiuni (ca estul actualei Muntenii, sau actuala Moldovă), care au scăpat controlului roman direct.

De aceeași părere este E. Condurachi (1986), care susține că penetrarea romană în Dacia atinsese rapid zona hotărâtoare a exploatarea agrară. La aceasta se adaugă procesul, pus în lumină, pentru nordul Dunării, de V. Pârvan (1911, p.96 și urm.) și de I. Fischer (1983, p.89 și urm.), de rusticizare, de strămutare la sate a populației orașelor, după ce acestea au fost distruse în urma încheierii stăpânirii romane.

În cazul albanezei, N. Jokl (1923, p.92 și urm.) și E. Çabej (1962, p.173; 1965a, p.114; SA 1972, p.137; 1973, p.21) evidențiază caracterul preponderent urban al elementului latin din albaneză. Desnickaja (1987a, p.224) respinge afirmația lui Çabej, după care elementele latine caracterizează în albaneză civilizația urbană, iar cele autohtone, civilizația rurală. Desnickaja susține existența unei puternice influențe latine și în terminologia gospodăriei țărănești (lucrarea pământului, creșterea animalelor). După părerea noastră, observația lui Çabej este mai aproape de realitate. Comparația cu româna în domeniile legate de gospodăria țărănească, pe care le prezentăm în partea a doua a tezei, dovedește că rolul elementului latin, chiar dacă nu trebuie neglijat, este mult mai puțin important decât îl concepe A. V. Desnickaja.

Lipsa romanizării în spațiul ocupat de albaneză este un exemplu care confirmă, credem, ipotezele cu privire la romanizare avansate de Al. Suceveanu și E. Condurachi, și anume: prezența unei puternice vieți urbane și durata îndelungată a stăpânirii romane nu au permis, totuși, romanizarea pentru că civilizația romană nu a pătruns la sate cu aceeași intensitate cu care a făcut-o la nordul Dunării. ◊

3. Cercetările anterioare au fixat la aproximativ 800 de ani durata influenței latine asupra viitoarei albaneze. După E. Çabej (1962, p.163 și urm.), G. R. Solta (1980, p.133), M. Domi (1982, p.48), ea începe înaintea cuceririi Iliriei de sud, întărindu-se către sfârșitul secolului al III-lea și în prima jumătate a secolului al II-lea înainte de Christos, când se încheie ocuparea regiunii. Despre influența latină asupra albanezei se poate vorbi până în secolul al VII-lea după Christos, când încep să se formeze limbile romanice (Mihăescu SA 1971, 1, p.160, Çabej 1962, p.169); după secolul al IV-lea, Iliria de sud intră în componența Imperiului Roman de Răsărit, dar latina continuă să fie limba oficială. ◊

4. Bogăția și diversitatea vocabularului de origine latină din albaneză au determinat studierea sa în comparație cu cel moștenit de limbile romanice, în special cu cel din română. Considerăm utilă precizarea de metodă pe care o face H. Mihăescu (RESEE 1978, 2, p.214–215) în legătură cu comparația dintre elementele latine din greacă și varianta regională a latinei aflată la baza românei: ultima a evoluat după propriile sale legi, în vreme ce elementele latine din limba greacă au pătruns în epoci diferite, *adaptându-se* la sistemul limbii grecești. Româna oferă *un caz de continuitate*, în vreme ce elementele latine ale limbii grecești reprezintă *straturi lexicale succesive*. Precizarea lui H. Mihăescu este valabilă și în cazul albanezei, limbă indoeuropeană puternic influențată de latină în diferite momente, a căror succesiune este, însă, dificil de stabilit. P. Di Giovine (1982, p.91) subliniază, de asemenea, că, spre deosebire de limbile romanice, albaneza a inclus termenii latini într-o altă structură lingvistică, în care aceștia își pierd conexiunile semantice, fonetice, morfologice, pentru a intra în altele noi. Precizări importante de metodă datorăm și lui Gr. Brâncuș (1983, p.170, 187) referitor la comparația elementelor autohtone conservate în albaneză și română: cele două idiomuri sunt, genealogic, diferite, așadar comparația dintre ele nu trebuie făcută din perspectiva a două limbi care aparțin aceleiași familii.

Față de poziția elementelor latine în greacă, poziția elementelor latine în albaneză are, totuși, un caracter special, pus în lumină de cercetările făcute de A. V. Desnickaja (1987b, p.15, 19–26). În istoria

limbii albaneze, perioada împrumuturilor din latină este perioada celor mai profunde și intense schimbări fonetice, pe care le suferă, în același timp, cuvintele autohtone și cuvintele de origine latină. După Desnickaja, studierea elementelor latine este esențială pentru a înțelege anume trecerea idiomului ilir la albaneză. ◊

5. Faptul că albaneza, ca și româna, este târziu atestată împiedică reconstituirea sigură a cronologiei împrumuturilor din latină. W. Meyer-Lübke (1914, p.42) este de părere că primele împrumuturi aparțin unui strat foarte vechi al latinei, anterior celor mai vechi elemente conservate în oricare dintre limbile romanice (ipoteză împărtășită și de Mihăescu 1966a, p.8; 1977, p.11–12; Çabej 1976c, p.69–70; Solta 1980, p.126; Domi 1982, p.49–50; Demiraj 1984, p.145).

După G. Bonfante (1973, p.66), dimpotrivă, elementele latine din albaneză, ca și cele din română, provin dintr-un strat mai curând târziu al latinei. Într-o discuție pe marginea cronologiei împrumuturilor latine în albaneză, Gr. Brâncuș făcea observația că arhaismul elementelor latine în albaneză poate fi explicat prin faptul că o limbă care împrumută este mai păstrătoare decât limba care continuă (în cazul nostru, albaneza față de limbile romanice).

Datarea diferitelor împrumuturi sau straturi de împrumuturi este îngreunată de circumstanța că unele și aceleași fapte de limbă sunt interpretate fie ca trăsături conservate din latină (de unii autori), fie ca evoluții interne ale limbii albaneze, deci mai târzii (de alți autori). Astfel, unul dintre argumentele care pledează în favoarea ipotezei că albaneza a împrumutat forme vechi, din latina clasică, este, după H. Mihăescu păstrarea în albaneză a formelor de declinare a V-a din latină, *CARIES, FACIES, FIDES, SCABIES* (Mihăescu 1966a, p.9–10; vezi și Pellegrini 1982, p.86). Acest argument nu este, însă, sigur: formele albaneze cu *-e* (*qere, faqe, fe, zgjebe*) au un *-e* secundar, apărut în cursul istoriei limbii albaneze; lat. *-E* nu se putea păstra în albaneză (vezi Cătălina Vătășescu 1994a, cu bibliografia bogată a subiectului, datorată în primul rând lui E. Çabej și Sh. Demiraj).

În mod asemănător, posibilele interpretări contradictorii ale acelorași fapte de fonetică fac dificilă fixarea fazelor influenței latine în albaneză. Pe baza reflectării vocalelor lat. *Ū* și *Ū*, N. Jokl (1928, p.214–215) determină trei straturi de împrumuturi. E. Çabej (1962, p.164; vezi și M. Camaj 1968, p.838) observă, însă, că rezultatul *o* al evoluției lat. *Ū*, care ar caracteriza, după Jokl, ultima fază, este dialectal târziu și nu poate fi luat în considerare pentru datarea împrumuturilor din latină.

Dubla reflectare în albaneză a grupului lat. *CT* (vezi lucrarea de sinteză a lui P. Di Giovine 1982) a fost utilizată pentru a fixa două perioade în istoria pătrunderii elementelor latine în albaneză. După S. Pușcariu (*Beihefte zur ZRPh* 26, p.62; republicat, 1974, p.92) și H. Barić (1955, p.62 și urm.; 1957, p.12), faza mai veche este aceea în care grupul în discuție are un rezultat apropiat celui din română (*alb. ft, rom. pt*), iar faza mai nouă (lat. *CT* > *alb. jt*) s-ar datora contactelor cu viitoarea dalmată, pentru care este caracteristică această evoluție. Părerea lui Barić este acceptată de Solta; o concepție asemănătoare avea și N. Jokl (1964, p.48).

Concluzia lui P. Di Giovine (1982, p.108) este, însă, contrară: mai veche ar fi influența dalmată și mai nouă cea din partea viitoarei române.

Relațiile dintre română, albaneză și dalmată sunt cu atât mai complicate, cu cât, după unii autori, dalmata însăși ar avea două reflexe ale grupului *CT*, iar albaneza ar avea, de fapt, o serie de trei rezultate (vezi și Camaj 1968).

În ciuda incertitudinilor ce decurg din exemplele de mai sus privind stabilirea unei cronologii sigure a împrumuturilor latine în albaneză, se poate totuși admite posibilitatea datării unor serii de termeni. Pentru unii dintre termenii care lipsesc din română, E. Çabej (1962, p.169; SA 1972, 2, p.151; 1974, p.31; vezi și Di Giovine 1982, p.107) stabilește că au pătruns în albaneză în perioada care precede romanizarea Daciei, iar alții în perioada de după ruperea legăturilor spațiului nord dunărean cu Romania occidentală.

Problemele de evoluție a formei împrumuturilor din latină în albaneză ar necesita un studiu comparat, sistematic și exhaustiv, de fonetică a elementului latin în albaneză și română. O sinteză utilă pentru albaneză a dat Addolorata Landi (1989). În cadrul tezei de față, am consemnat, pentru fiecare cuvânt analizat, evoluțiile paralele sau divergente, iar în cazul cuvintelor cu evoluție formală controversată,

problemele existente și soluțiile mai mult sau mai puțin sigure propuse. ◊

6. Precizarea inventarului elementelor latine în albaneză face necesară distingerea lor de termenii autohtoni, de termenii preluați din latina medievală și ecleziastică, de termenii provenind din limbile romanice și de împrumuturile din greaca veche. Toate aceste distincții sunt greu de realizat din cauza atestării târzii a limbii albaneze. E. Çabej (1962, p.175) atrăgea atenția asupra faptului că o serie de termeni considerați împrumuturi pot fi, sau chiar trebuie atribuiți fondului autohton. Studiile sale demonstrează originea autohtonă a unor cuvinte, sau oferă argumente care să pună la îndoială originea latină a altora. Contribuțiile lui E. Çabej, care continuă cercetările lui N. Jokl, au fost destul de puțin utilizate, inventarul de termeni latini cu care se operează rămânând oarecum neschimbat de la o lucrare la alta și având în principal ca bază dicționarul etimologic al limbii albaneze de G. Meyer (1891). Autorii care optează pentru originea latină nu iau în discuție, de cele mai multe ori, originea autohtonă propusă de E. Çabej pentru a o respinge. Excepție face studiul lui J. Kristophson, care menționează termenii cu origine latină nesigură.

Dificultățile ridicate de precizarea originii latine sau autohtone a unor cuvinte albaneze sunt puse în lumină de afirmația lui G. B. Pellegrini (1980, p.42; 1982, p.94), după care, multe dintre ele, considerate inițial de origine latină, atribuite apoi fondului autohton, ar trebui în continuare explicate drept împrumuturi din latină. Posibilitatea stabilirii originii latine sau autohtone este redusă în cazul în care etimoanele latine propuse pot avea corespondente autohtone cu forme identice sau asemănătoare. Ipoteza, avansată de M. Bartoli, a fost preluată de K. Treimer (1914a), care dă ca exemplu alb. *edh*, care poate fi interpretat fie ca termen autohton, fie ca împrumut din lat. *HAEDUS*.

În secțiunile următoare ale lucrării, am menționat controversalele în jurul elementelor nesigure, indicând printr-un semn de întrebare cazurile în care este dificil de hotărât dacă este vorba de împrumut sau de element moștenit.

Realizarea inventarului de împrumuturi din latina medievală și de împrumuturi târzii din latina ecleziastică rămâne în continuare un deziderat, deși necesitatea sa a fost evidențiată deja acum trei decenii de E. Çabej (1964, p.87-88).

Granița între elementele de origine latină și cele împrumutate din italiană este greu de trasat, din pricina legăturilor neîntrerupte cu peninsula Italică (Çabej 1965b, p.15; Mihăescu 1981, p.234). E. Çabej acceptă posibilitatea ca, acolo unde nu se poate stabili cu precizie etimologia, fie latină, fie italiană, să fie vorba de împrumuturi din latină a căror formă a fost reamenajată în timp după modelul corespondentelor din italiană; în corpul lucrării am menționat aceasta acolo unde a fost cazul. Problema dubletelor din latină și italiană o tratează în mod special H. Haarmann (1977; vezi și Çabej 1982).

E. Çabej (1965a, p.112) menționează necesitatea delimitării elementelor de origine latină de împrumuturile din română. Împrumuturile vechi din română nu sunt numeroase. Ele sunt, cu puține excepții (pe care le-am indicat în cursul lucrării), mai ușor de separat de cele din latină, decât elementele din italiană (pentru bibliografia problemei și un inventar aproape complet de termeni de origine română în albaneză, vezi Cătălina Vătășescu 1986).

Albaneza s-a aflat în spațiul cultural greco-roman, ceea ce face dificilă stabilirea originii unor termeni (Çabej 1962; SF 1974, 2, p.34). Acești termeni pot fi explicați fie ca împrumuturi directe din vechea greacă, fie ca împrumuturi prin intermediul latinei. Ca și în cazul cuvintelor a căror origine este controversată, latină sau autohtonă, și în cazul celor care sunt explicate ca provenind fie din latină, fie din limbile romanice, sau din greaca veche, am pus în dreptul lor, în corpul lucrării, semne de întrebare. ◊

7. O problemă esențială a studierii elementelor latine în albaneză este aceea a stabilirii variantelor regionale ale latinei cărora li se poate atribui influența exercitată asupra albanezei. Ipotezele avansate până în prezent sugerează direcții de identificare a paralelismelor lexicale și semantice dintre albaneză și diferite regiuni ale României.

Analiza datelor oferite de împărțirea pe domenii lexicale a materialului din albaneză și română, pe care o propunem în partea a doua a lucrării, ne-a condus la stabilirea, în secțiunea de concluzii, a 22 de categorii de termeni care surprind diferite aspecte ale acestor paralelisme.

Reluând teza lui V. Pârvan, după care strămoșii albanezilor au emigrat din Dacia, G. Bonfante (1973, p.73-74) este de părere că elementul latin din albaneză este exclusiv cel din Dacia Traiană, aparținând unui strat destul de târziu, ale cărui legături cu Occidentul s-au întrerupt de timpuriu. La rândul său, J. Kristophson (1988) susține că lexicul latin din albaneză provine din viitoarea română. Cu toate acestea, el nu exclude existența unei serii puțin numeroase de elemente provenind din viitoarea dalmată, ca și existența unei serii de elemente numite de el *neutre*, lipsite, deci, de mărci care să indice apartenența la o anume variantă a latinei. Kristophson enunță și posibilitatea, ignorată apoi în cursul cercetării, ca albaneza să fi preluat termeni dintr-o limbă romanică pierdută (Kristophson 1988, p.58, 89).

Ipoteza influenței din partea unei variante locale a latinei, care s-a pierdut înainte de a se fi dezvoltat ca limbă romanică de sine stătătoare, a fost enunțată de mai mulți autori. G. Reichenkron (1959, p.157, 160) distinge între *ilioromanică*, din care s-a dezvoltat *vegliota* și *dardanoromanică*, sursa influenței asupra albanezei (pentru *ilioromanică*, variantă din care s-a dezvoltat dalmata, dar care nu a influențat albaneza, vezi și Bonfante 1973, p.72-74). E. Çabej (1962, p.188) este, însă, de părere că de fapt *ilioromanica* a influențat albaneza, dar nu insistă asupra acestei afirmații.

La rândul ei, A. V. Desnickaja (1987a, p.245 și urm.; 1987b, p.26; 1988, p.137) concepe un proces de asimilare, de către ilira vorbită în munți, a ilirei de pe litoral, a cărei romanizare a fost oprită de căderea Imperiului Roman.

G. B. Pellegrini, care observă pe harta celor trei variante ale *liniei Jireček* (harta e publicată de Mihăescu 1960) că divergențele dintre trasee sunt plasate tocmai pe teritoriul actualii Albanii, interpretează elementul latin din albaneză drept rămășițele unui idiom romanic păstrător al unui lexic arhaic, de multe ori deosebit de cel al lumii romanice (*orbis romanus*); el numește această variantă a latinei *albanoromanică* (Pellegrini 1980, p.33, 39; 1982, p.102).

Ipoteza unui idiom romanic pierdut a fost deja avansată de M. Bartoli, P. Skok, H. Barić, Al. Philipide (vezi și Çabej 1973, p.6, care este de părere că este necesar un studiu amănunțit).

I. Fischer (1985, p.57) afirmă că, după toate probabilitățile, a existat o variantă "albaneză" a latinei, diferită de varianta dunăreană din care s-a dezvoltat româna. Mihăescu (1977, p.10 și urm.) se referă la o zonă distinctă a elementelor latine din albaneză. El afirmă că albaneza a primit vocabularul latin nu din viitoarea română, nici din viitoarea dalmată, ci dintr-o limbă azi dispărută (Mihăescu 1966a, p.325; 1993, p.67).

Indicarea variantei care a evoluat la română drept sursă a elementelor latine din albaneză (ipoteză avansată pentru prima oară de J. Kopitar, vezi Mihăescu 1966a, p.340) presupune, după părerea multor cercetători, existența unui contact între cele două limbi, sau a unei simbioze între strămoșii albanezilor și cei ai românilor. Investigarea relațiilor dintre elementele latine din albaneză și cele din română are o lungă tradiție; prima sinteză a studiilor anterioare are o vechime de aproape trei sferturi de veac (Th. Capidan 1922).

Teza simbiozei albano-române la sudul sau la nordul Dunării este susținută, printre alții, de I. A. Candrea (1930-1931, p.70), P. Skok (ZRP 1934, p.181), G. Bonfante (1973, p.66 și urm.), J. Hubschmid (1983, p.84).

Pe baza unor cuvinte păstrate numai în albaneză și română, pe baza unor evoluții de sens identice sau apropiate ale unor cuvinte păstrate și în alte limbi romanice și pe baza conservării unor variante fonetice care nu se continuă în limbile romanice occidentale, G. R. Solta (1980, p.125, 126) deduce existența contactului între ariile pe care se vorbeau viitoarea albaneză și viitoarea română. Lui H. Mihăescu (1981, p.225-228) îi datorăm următoarele precizări:

- faptul că multe elemente care apar astăzi numai în albaneză și română, existaseră și în Occident, după cum o dovedesc sursele scrise, îndreptățește presupunerea că ele s-au putut transmite independent albanezei și românei;
- deosebirile de sens dintre unele din cuvintele păstrate numai în albaneză și română nu trebuie neglijate;

- un al treilea grup de elemente nu sunt păstrate numai în albaneză și română, ci în întreg spațiul Imperiului Roman de Răsărit.

Aceste aspecte ar trebui, după părerea lui Mihăescu, să îndemne la prudență în interpretarea paralelismelor ca urmări ale contactului între albaneză și română.

Despre un contact intens, dar întrerupt de timpuriu, între albaneză și română, vorbește și J. Kristophson, care reia ipoteza bilingvismului într-o fază străveche a celor două limbi (Kristophson 1988, p.54, 89). Concordanțele fonetice și semantice îl determină pe Kristophson să presupună pierderea cu timpul, din română, a unei lungi serii de cuvinte latinești care există în albaneză. El reconstituie pentru română corespondentele cuvintelor păstrate în albaneză. În ceea ce ne privește, suntem de părere că prezentarea în paralel a inventarului de termeni latini în albaneză și română ale fiecărui domeniu și subdomeniu lexical, pe care o facem în partea a doua a lucrării, dovedește că principiul cu care operează J. Kristophson este invalidat în majoritatea cazurilor. Asupra chestiunii vom reveni mai jos, cu referire la clasificarea propusă de J. Kristophson.

După S. Pușcariu (DR VII, p.478, DR IX, p.3), asemănările dintre albaneză și română ar putea fi explicate prin caracterul de arii izolate, laterale, al regiunilor în care se vorbeau albaneza și româna. După el, elementele comune din română, sardă, italiană de nord și italiană de sud și idiomurile ibero-romanice, la care se adaugă cele din limbi influențate de latină, albaneza și basca, se explică prin faptul că e vorba de regiuni periferice, izolate. Al. Rosetti (1973a, p.479), după ce prezintă o serie de elemente comune între albaneză și română, grupate în diferite domenii, este de părere că explicația păstrării lor nu este contactul între limbi, ci dezvoltarea acestora în condiții socio-lingvistice asemănătoare.

După I. Șiadbei (1934, p.17 și urm.; 1957b, p.472 și urm.), teritoriile pe care s-au dezvoltat albaneza și româna au avut o evoluție unitară întreruptă de divizarea Imperiului. În această perioadă ar fi încetat evoluția comună, inovațiile producându-se în împrejurări diferite, cu rezultate diferite, iar albaneza ar fi început să participe la evoluția latinei din Occident. G. R. Solta (1980, p.129) este de acord cu orientarea spre vest a albanezei, de la sfârșitul secolului al V-lea. Ivănescu (1980, p.104) corectează afirmația lui Șiadbei, în sensul că unele deosebiri relevante (pe care însă nu le menționează) între albaneză și română sunt mai vechi decât perioada divizării Imperiului Roman. ◊

8. Un aspect important al studierii concordanțelor dintre albaneză și română îl formează discuția în jurul importanței care trebuie acordate păstrării aceluiași arhaisme sau inovații. După părerea lui G. R. Solta (1980, p.125) și J. Kristophson (1988) păstrarea arhaismelor în albaneză și română nu este întâmplătoare: ea poate proba vecinătatea celor două arii și caracterul de sursă a elementelor latine pentru albaneză pe care îl are viitoarea română.

După C. Poghirc (1987, p.342), care, însă, se referă la idiomuri romanice, nu la albaneză în comparație cu româna, păstrarea trăsăturilor arhaice are importanță pentru că dovedește alegerea comună a unor variante din limba de origine și un ritm similar de evoluție.

În schimb, I. Fischer (ILR II 1969, p.116, 128; 1985, p.136) și H. Mihăescu (1966a, p.350) dau importanță exclusivă conservării unor inovații comune; pierderea unui cuvânt în Occident și păstrarea lui în Orient poate fi întâmplătoare și nu este revelatoare. După Fischer, conservarea unor termeni în latina din Orient nu presupune neapărat pierderea lor în Occident la o dată veche.

Am considerat util să indicăm în partea a doua (mai ales pe baza lucrărilor lui M. Bartoli) caracterul arhaic sau de inovație al cuvântului păstrat de albaneză sau de română, sau de amândouă limbile, în exclusivitate sau împreună cu alte limbi romanice. Împărțirea pe domenii a lexicului de origine latină din albaneză și română permite menționarea unor astfel de caracteristici pentru un termen sau altul. ◊

9. Între elementele pe care albaneza și româna le au în comun, de origine latină pe de o parte, și cele autohtone pe de altă parte, se stabilesc, în fiecare din cele două limbi, relații de sinonimie, a căror studiere oferă date interesante. În partea a doua am indicat pentru cuvintele de origine latină sinonimul sau sinonimele autohtone, atât în albaneză cât și în română, chiar dacă există pericolul ca situația actuală

să fie proiectată asupra stadiului străvechi (vezi Sala 1980b; Brâncuș 1981; 1983, p.157 și urm.; Stati 1984; Poghirc 1984; Adriana Ionescu 1985; Cătălina Vătășescu 1995b).

Reluând o idee a lui B. P. Hasdeu, Gr. Brâncuș relevă o direcție importantă de cercetare care să urmărească schimbarea sensului unor cuvinte de origine latină prin probabile calcuri după termeni autohtoni (Hasdeu 1988, II, p.547, notele 12, 13 ale editorului, Gr. Brâncuș). În corpul lucrării am menționat evoluția semantică a unor termeni de origine latină presupusă a se datora influenței termenilor autohtoni. Am indicat, de asemenea, unele calcuri în albaneză după termeni de origine latină păstrați în română. ◊

10. Un alt aspect al relațiilor româno-albaneze, care ar merita un studiu special, este frecvența de întrebuintare și poziția termenilor latini în vocabularul albanez și cel românesc, ca și repartizarea lor dialectală. Majoritatea cuvintelor de origine latină au în albaneză o largă răspândire dialectală, apar în ambele dialecte, gheg și tosc. Această răspândire generală este semnul vechimii lor și deosebeste împrumuturile din latină de cele mai târzii, din limbile romanice, care sunt prezente numai în câte un grai, sau pe o arie limitată (Çabej 1962, p.175; 1987, p.258; Lafe 1973, p.115; Rusakov 1987, p.128). În română, un număr însemnat de elemente latine (existente sau nu în albaneză) apare numai în câte un grai sau regiune conservatoare, cunoscând în limba actuală o răspândire dialectală limitată (vezi Pușcariu DR VIII, p.326). Studiarea comparată a răspândirii dialectale în albaneză și română a elementelor latine comune ar putea oferi date despre pierderea unor termeni în română.

Diferențe între albaneză și română apar și în ceea ce privește aspectul fonetic al cuvintelor de origine latină. A. V. Desnickaja (1987a, p.235, 237; 1988, p.136) și C. Poghirc (1983, p.219) constată că albaneza reduce mult corpul fonetic al cuvântului, în vreme ce româna păstrează structura cuvântului. Forma erodată a cuvântului este în albaneză un semn al vechimii împrumutului. Așa cum am arătat deja, ar fi necesar un studiu aprofundat de fonetică a elementelor latine din albaneză și română.

Suntem de părere că diferențele accentuate între forma din albaneză și cea din română a urmașilor aceluiși termen latin pot fi în parte înlăturate dacă se aplică și fondului latin metoda reconstrucției pe care Gr. Brâncuș (1971, p.415; 1983, p.11 și urm., 183-184) a enunțat-o și a aplicat-o constant elementelor din fondul autohton. După părerea lui, elementele autohtone comune românei și albanezei trebuie reconstruite prin studiul variantelor și al evoluției lor fonetice, gramaticale și lexico-semantice în fazele primare, adică în româna comună și albaneza comună. În felul acesta, deosebiriile dintre cele două limbi se reduc mult. În cazul cuvintelor de origine latină, chiar dacă nu oferim reconstrucții ale unor faze vechi, similar celor realizate de Gr. Brâncuș pentru cuvintele autohtone, încercăm, în partea a doua, să înregistrăm formele din albaneza veche și din româna veche, ca și formele dialectale care păstrează stadii mai vechi. Astfel, și în cazul cuvintelor latine, deosebiriile dintre albaneză și română se reduc mult: PARENTEM: v.alb. përing, rom. părinte; ANGUSTUS: v.alb. ëngushtë, rom. îngust; INTELLIGERE: v.alb. ëndëglionj, rom. a înțelege; CIVITATEM: v.alb. qytat, qydat, rom. cetate. ◊

11. Importanța relațiilor dintre albaneză și dalmată este enunțată de G. R. Solta (1980, p.149): dalmata este mai importantă pentru înțelegerea componentei latine a albanezei decât este pentru română. Cu toate acestea, cronologia relațiilor dalmato-albaneze nu este pe deplin lămurită și face necesar un studiu asupra concordanțelor fonetice și de inventar lexical dintre cele două limbi.

Dacă paralelismele dintre albaneză și română sunt explicate ca provenind fie din aceeași variantă regională a latinei, fie dintr-o variantă aflată în contact, sau având caracteristici asemănătoare cu varianta care a evoluat la română, paralelismele cu dalmata nu sunt atribuite cu precizie variantei regionale a latinei care a evoluat la dalmată sau dalmatei însăși. Jokl (1935, p.287) vorbește despre relațiile dintre albaneză și vechea dalmată; Di Giovine (1982, p.107), în schimb, plasează relațiile la începutul erei creștine, luând, deci, în considerare faza anterioară formării dalmatei ca idiom romanic. La rândul său, Mihăescu (1985, p.326, 327), susține că straturile vechi din dalmată au asemănări cu elementele latine din sardă și albaneză.

Exemplul cel mai des invocat pentru a ilustra relațiile dalmato-albaneze este cel al terminologiei creștine (Meyer-Lübke 1914, p.30 și urm.; Jokl *loc. cit.*; Stadtmüller 1941, p.83 și urm.). Este vorba,

credem, de un număr, totuși, destul de mic de termeni, care se pot explica fără a apela la intermediarul dalmat (vezi, în partea a doua, subdomeniile 6.3.1, 6.3.2, 6.3.3; Cătălina Vătășescu 1994; 1995c). De asemenea, paralelismele fonetice dintre albaneză și dalmată stabilite de Meyer-Lübke, preluate în cercetările ulterioare (vezi, de exemplu, Solta 1980, p.48; Di Giovine *loc. cit.*), sunt interpretate de Çabej (1962, p.166–180) drept evoluții interne albaneze, condiționate de evoluția gramaticală, sau drept fenomene dialectale. ◊

12. Observații preliminare asupra relațiilor dintre albaneză, română și dalmată constată faptul că româna și albaneza sunt mai apropiate între ele, decât fiecare de dalmată, deși faptele trebuie privite cu prudență pentru că despre dalmată nu există suficiente informații (Çabej 1962, p.166). Prin unele tipare, dalmata pare a fi mai apropiată de albaneză decât româna (Pellegrini 1982, p.100, 102). H. Mihăescu (1966a, p.349) susține că dalmata și albaneza se depărtează de română, întorcându-se către Occident.

H. Mihăescu (1993, p.126 și urm.) oferă serii de elemente pe care le au în comun albaneza, româna și dalmata, sau numai albaneza și dalmata. După E. Çabej (1962, p.162), albaneza ocupă o poziție intermediară, geografic și lingvistic, între dalmată și română. Teza mai veche a periodizării istoriei limbii albaneze după contactele pe care le-ar fi avut întâi cu viitoarea română și apoi cu viitoarea dalmată (§5 mai sus) este pusă sub semnul întrebării de studiile recente. Un studiu exhaustiv asupra relațiilor dintre albaneză, română și dalmată rămâne de întreprins. Acest studiu ar trebui să urmărească distribuția elementelor de origine latină în albaneză și dalmată, în dacoromână, aromână, meglenoromână și istroromână.

Lucrările lui Th. Capidan (1932), Al. Philippide (1928), N. Saramandu (1989) ne-au permis să urmărim distribuția complexă a termenilor latini în albaneză, aromână și dacoromână și să constatăm existența unor izoglose care unesc, pe rând, albaneza cu aromâna, albaneza cu dacoromâna, dacoromâna cu aromâna (Cătălina Vătășescu 1993). În partea a treia, *Concluzii*, a acestei lucrări, am încercat să stabilim, pe baza unor serii de cuvinte prezente în toate idiomurile menționate, sau numai într-o parte a lor, relațiile românei și albanezei cu zona formată de dalmată, italiană, sardă și retoromană (date și bibliografie despre relațiile albanezei cu această zonă la Pellegrini 1980, p.56 și urm. și ale românei cu zona în discuție la Rosetti 1978, p.81 și urm.). ◊

13. Studiarea relațiilor elementului latin din albaneză cu dalmata și româna ridică și chestiunea controversatului concept de *latină balcanică*, concept utilizat de G. Meyer (1888) și preluat de W. Meyer-Lübke (1903), de G. Weigand (BA III, p.245), de M. Bartoli (1906) și, cu unele precizări, de P. Skok (1940).

În concepția celor care operează cu această noțiune, latina balcanică este caracterizată de un vocabular omogen, prezent în limbile romanice ale zonei, româna și dalmata, și în limbile de alte origini care au fost influențate de latină: albaneza, greaca, limbile slave de sud. Un foarte bun și util istoric al domeniului oferă G. R. Solta (1980, p.124 și urm.), care acceptă conceptul cu unele rezerve.

După G. B. Pellegrini (1980, p.55; 1982, p.95; 1992, p.9, 16), apărător convins al existenței acestei entități, latinitatea balcano-danubiană, sau balcanică, înseamnă "elementele latine ale limbilor balcanice"; conceptul este necesar, după părerea lui, chiar dacă nu trebuie înțeles ca un grup lingvistic monolit opus clar restului romanității. În fiecare dintre limbile din zonă există numeroase și importante concordanțe cu cea mai mare parte a limbilor romanice.

G. B. Pellegrini oferă liste de termeni caracteristici pentru latina balcanică:

- arhaisme: ADMISSARIUM, QUASILLUM, CUCUTA, ILIA, OBLATA, BUBALUS, COMA (Pellegrini 1980, p.55),
- cuvinte păstrate numai în această zonă: VITRICUS, NOVERCA, COCTORIUS, CANNATA, CHERSYDRUS, CONSOCER, COMMATER, COMPATER, DUX, FILIANUS, LUNTER, OFFULA, SARCINARIUS, GALBULUS, CANOSUS, MERGERE, VENETUS (Pellegrini 1980, p.56; 1992, p.211, 247).

Examinând listele, observăm, însă, că unii termeni se află în română, dar nu și în albaneză (VENETUS), sau se găsesc în albaneză, dar lipsesc din română (QUASILLUM, OBLATA; CANNATA, CHERSYDRUS, DUX, OFFULA, CANOSUS), că o parte dintre ei apar și în italiană sau în sardă, deci, într-o arie mai largă decât spațiul

sud-est european, că unii dintre ei au în albaneză și română sensuri diferite sau referenți diferiți (ex. BUBALUS). Se pune, așadar, întrebarea dacă un termen poate fi considerat caracteristic pentru latina balcanică dacă nu apare în toate limbile zonei, dar este semnalat în limbi din afara zonei.

Cercetarea mai nouă pune în lumină (pe urmele concluziilor lui Skok, ZRPh 1934, p.182; 1940 I, care susțin existența unei variante continentale și a alteia de litoral) mai multe variante ale latinei din Sud-Estul Europei, punând sub semnul întrebării conceptul de latină balcanică.

E. Çabej (1962, p.167; 1965a, p.113) și Al. Rosetti (1968a, p.31-40; 1986, p.578, 628) acceptă cu rezerve conceptul, iar W. Bahner (1970a, p.105 și urm.; 1971, p.142 și urm.) consideră puțin sigură noțiunea de latină balcanică unitară, chiar dacă admite că e necesară stabilirea paralelismelor între română și elementele vechi latinești din albaneză.

H. Mihăescu (1977, p.10 și urm.) contestă existența latinei balcanice, distingând șase zone, formate la date diferite (elementele latine din albaneză, dalmata, istroromana și varianta din Pannonia, pierdută, româna, elementele din slava de sud, elementele din greacă).

Distincțiile operate de H. Mihăescu propun imaginea cea mai nuanțată și mai amănunțită a situației lingvistice din Sud-Estul european în timpul stăpânirii romane.

La rândul său, E. Banfi (1977, p.270-271, 283; 1985, p.137-138) ia în considerare trei centre de latinitate în locul unei latinități balcanice ca un tot omogen. El distinge aria danubiană, aflată la originea românei, aria dalmată, din care s-a dezvoltat dalmata și axa Viei Egnatia, din care provin elementele latine din albaneză și neogreacă (după Mihăescu RESEE 1983, 1, p.66, rolul Viei Egnatia nu trebuie exagerat; vezi și G. B. Pellegrini 1982). E. Banfi amintește și faptul că albaneza e în legătură cu italiana de sud, în vreme ce româna este legată atât de italiana de sud, cât și de italiana de nord (vezi mai jos, la §14. comentariul la clasificarea elementelor latine din albaneză propusă de H. Mihăescu).

I. Fischer (1983, p.67 și urm.) distinge, de asemenea, între latina dunăreană, ca variantă vorbită în aria viitoarei române, și graiurile latine care au lăsat urme în albaneză și greacă, fiind de acord cu concluziile lui E. Banfi și H. Mihăescu în ceea ce privește configurația lingvistică a zonei. Latina din spațiul sud-est european este, după părerea lui I. Fischer, traversată de izoglose care diferențiază și apropie diversele unități teritoriale, între care există zone de trecere.

Referindu-se la probabilele diferențe dialectale din graiurile preromane care se vorbeau în aria carpatobalcanică, Gr. Brâncuș (1983, p.187-188) susține că și latina carpatobalcanică dezvoltase cel puțin două arii dialectale, așa cum pare să rezulte din studiul comparativ al elementelor latine din română și albaneză.

A. V. Desnickaja (1987b, p.3-9) este de părere că este greu de definit latina balcanică apelând la inovații fonetice dificil de datat și cu ajutorul asemănarilor parțiale care formează izoglose în interiorul vocabularului balcanic. ◊

14. Pentru a obține o imagine de ansamblu a raporturilor dintre cuvintele de origine latină pătrunse în albaneză și cele moștenite de limbile romanice, o serie de lingviști au propus clasificări ale lexicului latin al albanezei. Încă din prima fază a studierii influenței latine în albaneză, Fr. Miklosich a susținut caracterul omogen al vocabularului latin prezent în albaneză și română, fapt care a determinat cursul ulterior al cercetării. Astfel, autorii de clasificări au urmărit cu precădere ca, prin categoriile de termeni pe care le-au stabilit, fie să ofere noi argumente și interpretări în sprijinul tezei lui Fr. Miklosich, fie să o nuanțeze, ori să o conteste.

Al. Philippide (1928, p.631-691) împarte lexicul latin împrumutat de albaneză în următoarele categorii:

- cuvinte latine pe care albaneza și româna le posedă în comun;
- cuvinte care în albaneză și română au etimoane latinești înrudite (de cele mai multe ori, una din limbi continuă cuvântul de bază, iar cealaltă derivatul, sau fiecare limbă continuă derivate diferite de la un același cuvânt de bază);
- cuvinte prezente în albaneză și aromână, absente din dacoromână;

- cuvinte care se găsesc în albaneză, dar lipsesc din română;
- cuvinte pe care le au albaneza și dacoromâna, dar lipsesc din celelalte limbi romanice.

În comentariile pe marginea acestor categorii, Al. Philippide prezintă succint evoluția de sens identică sau diferită a termenilor comuni albanezei și românei.

Concluziile pe care le trage sunt: cuvintele comune având aceeași dezvoltare fonetică și semantică, fie sunt împrumutate de albaneză din (cu termenul lui Philippide) româna primitivă, fie sunt conservate în mod independent. Pe de altă parte, marele număr de cuvinte latine proprii albanezei, pe care româna nu le are, probează lipsa unor legături strânse între română și albaneză (Philippide 1928, p.760–761).

H. Mihăescu (1966a, p.12, 33; 1981, p.220; 1993, p.32) propune, la rândul său, o clasificare merită să aducă noi argumente în sprijinul scepticismului manifestat de Al. Philippide față de ideea caracterului unitar al lexicului de origine latină din albaneză și română. H. Mihăescu fixează patru categorii:

- cuvinte latine cu largă circulație păstrate în albaneză, română și limbile romanice occidentale;
- cuvinte comune albanezei și limbilor romanice occidentale, care lipsesc din română;
- cuvinte păstrate numai în albaneză și română;
- cuvinte păstrate numai în albaneză.

Referitor la clasificarea lui H. Mihăescu, este de reținut obiecția lui J. Kristophson (1988, p.60–61): prima categorie are un caracter prea general, punând la un loc, fără nici o mențiune, elementele comune cu italiana, dalmata, sarda și retoromana, cu elementele care au într-adevăr o largă circulație romanică. Prin categoriile pe care le stabilește la rândul său, J. Kristophson nu înlătură, totuși, neajunsul semnalat la clasificarea lui H. Mihăescu (vezi mai jos).

În partea a treia, *Concluzii*, am încercat să ținem seama de obiecția îndreptățită a lui J. Kristophson, propunând o serie de categorii prin care separăm seria de termeni comuni albanezei și românei, care au legături cu italiana, dalmata, sarda și retoromana, de seria de termeni comuni celor două limbi, având legături cu restul limbilor romanice. Am aplicat această distincție și pentru termenii pe care albaneza și româna îi conservă, cu excluderea celorlalte limbi, dar împreună cu o serie de limbi romanice. Demersul se justifică, date fiind rezultatele cercetărilor care au stabilit relațiile albanezei cu italiana de sud și ale românei cu italiana de sud, dar și de nord. După părerea lui G. B. Pellegrini (1980, p.56; 1982, p.96, 99–100), care se ocupă de elementele comune albanezei cu italiana de sud, aceasta este zona din care provine influența latină în albaneză.

Româna are, la rândul ei, concordanțe cu italiana de sud. Din Italia de sud pornește expediția lui Traian de cucerire a Daciei, expediție care urmează Via Egnatia. C. Tagliavini (1968) și G. B. Pellegrini (1992, p.217, 246–247) explică astfel paralelismele dintre albaneză, română și italiană (în legătură cu elementele comune românei cu italiana și sarda, vezi Rosetti 1978, p.82). G. Ivănescu (1980, p.105–106) susține înrudirea dintre varianta latinei numită de el mesodacică, latina de pe teritoriul albanezei și unele graiuri italienești de sud. Aceste variante formează, după el, dialectul sud-italic-mesodacic.

Româna primește, de asemenea, o serie de inovații din italiana de nord (Bartoli 1925, p.71, 72; Densusianu 1901, p.219; Ivănescu 1980, p.108) și are relații cu retoromana (Densusianu 1901, p.234 și urm.; Magdalena Popescu-Marin SCL 1992, 1, p.67–69). G. B. Pellegrini (1983, p.72; 1992, p.248) susține că elementele care apropie româna de italiana de nord și retoromană lipsesc din albaneză. Observăm, totuși, că din seria de termeni pe care Magdalena Popescu-Marin (*loc. cit.*) îi înregistrează ca fiind comuni numai românei și retoromanei, unii apar și în albaneză: *BROSCUS, CULMEN, FOSSATUM, LIGATURA, NUMERARE, SAGITTARE, SCANDULA (alb.), STRAMBUS. La această listă de termeni păstrați nu numai în română și retoromană, dar și în albaneză, adăugăm și două evoluții de sens ale unor termeni cu circulație romanică mai largă, care unesc albaneza cu româna și retoromana. G. B. Pellegrini (1992, p.248) menționează ca specific sensul "a gusta" pentru urmașii în română și retoromană ai lat. CIRCARE și sensul "fruct"

pentru urmașii în aceleași limbi ai lat. POMUS, POMA; sensurile apar, însă, și la urmașii în albaneză ai celor două cuvinte latinești. Aceste observații dovedesc necesitatea unor distincții încă și mai detaliate. Astfel, este posibil ca, în cazul termenilor cu circulație romanică generală sau largă, să fie delimitate două grupe: termeni cu evoluții specifice de sens în română, albaneză, italiana de sud și sardă și termeni cu evoluții specifice de sens în română, albaneză, italiana de nord și retoromană; trebuie luată în discuție și situația din dalmată. În ultimă instanță, s-ar putea obține informații interesante dacă s-ar urmări prezența sau absența din albaneză a seriilor de termeni pe care româna îi are în comun cu fiecare dintre limbile romanice în parte.

J. Kristophson (1988, p.51, 55, 59–61) enunță un principiu corect pentru clasificarea elementelor latine din albaneză. Împărțirea trebuie să țină seama de posibilitățile de a atribui elementele în discuție diferitelor variante regionale ale latinei pe cale de a deveni limbi romanice. În felul acesta ar putea fi determinate direcțiile contactelor dintre idiomuri.

În realizarea clasificării propriu-zise însă, J. Kristophson neglijează acest principiu și ideea, tot de el evidențiată, că problematica relațiilor albanezei cu limbile romanice nu trebuie redusă la contactele cu româna și, eventual, cu dalmata. El ordonează întregul material lexical de origine latină al albanezei în patru categorii, dintre care prima este cea mai importantă: *cuvinte cu paralele în română*. Această categorie cuprinde trei subcategorii.

Prima subcategorie ar trebui să grupeze termenii cu caracteristici fonetice și semantice speciale, comune albanezei și românei și absente din celelalte limbi romanice. Aceasta ar fi necesitat, pentru fiecare termen, menționarea caracteristicilor care justifică încadrarea lui în această subcategorie, ceea ce autorul nu face. Astfel, o serie de cuvinte care nu prezintă mărci ale unei evoluții speciale sunt, totuși, incluse aici fără explicațiile necesare. Pe de altă parte, multe cuvinte nu își justifică prezența în această subcategorie pentru că, dimpotrivă, prezintă mărci care *diferențiază* albaneza de română. După părerea lui I. Șiadbei (1938, p.451), reluată de G. Ivănescu (1980, p.104), panromanicul CAMISIA a fost preluat de cele două limbi în variante fonetice deosebite: alb. < CAMĪSIA, rom. < CAMĪSIA. Un alt termen, pe care J. Kristophson îl consideră a fi fost conservat în albaneză și română cu caracteristici comune specifice și care este, de fapt, preluat în variante diferite este CINGULA: alb. < CINGULA, rom. < *CLINGA < CINGLA (Mihăescu 1966a, p.9). Ar fi fost necesară, așadar, o subcategorie care să înglobeze termenii comuni albanezei și românei, care provin din variante diferite.

A doua subcategorie delimitată de J. Kristophson grupează cuvintele, pentru care caracteristicile fonetice sau semantice speciale, lipsind, au putere scăzută de dovadă a contactelor albanoromâne.

A treia subcategorie de paralelisme între albaneză și română cuprinde, după Kristophson, perechile formate din cuvântul de bază împrumutat de albaneză și derivatul continuat de română. După părerea lui H. Mihăescu (1966a, p.9), cu care suntem de acord, aceste perechi de termeni reprezintă, de fapt, divergențe și nu convergențe între cele două limbi (vezi partea a treia, *Concluzii*, categoria nr. 20, unde am grupat și cazurile, mai puțin numeroase, în care româna posedă termenul de bază, iar albaneza, derivatul).

A doua categorie propusă de J. Kristophson, cea a *cuvintelor fără paralele în română*, începe cu o subcategorie care ar trebui să consolideze ipoteza exclusivității relațiilor albanoromâne. După părerea lui Kristophson, cuvintele împrumutate de albaneză din latină, incluse în această grupă au avut corepondente românești care s-au pierdut. Ideea a fost avansată anterior de J. Jud (ZRPPh XXXIX, p.26, 58–59), a cărui contribuție J. Kristophson nu o menționează. Posibilitatea de a proba, cu mărturia prezenței în albaneză, existența în fazele vechi ale românei a unor termeni de origine latină azi absenți, este admisă de G. Ivănescu (1980, p.110–111). Analizând studiul lui J. Jud, I. Șiadbei (1934, p.6 și urm.; 1958, p.183) are o obiecție care nu trebuie neglijată: păstrarea în albaneză a unor cuvinte latinești pe care româna nu le are, nu demonstrează cu necesitate că aceste cuvinte au existat și în română. Drept contraexemple servesc cazurile, numeroase, în care româna a ales alți termeni, tot din latină, pentru a desemna aceeași noțiune. (În partea a treia, *Concluzii*, am stabilit o categorie, 20, de *perechi de termeni* pe care albaneza și româna i-au selectat pentru a desemna aceeași noțiune, sau același obiect). Aparent,

lucrările lui I. Şiadbei nu îi sunt cunoscute lui J. Kristophson, care nu discută această posibilitate, a alegerii diferite de termeni.

Selectarea diferită în albaneză și română de termeni din latină pentru același referent a fost evidențiată în lucrările sale de H. Mihăescu. El a arătat că termenii aleși de română se deosebesc de multe ori de cei din albaneză prin faptul că aparțin altei perioade sau fac parte dintr-un registru stilistic diferit al latinei.

Următoarele două subcategorii de cuvinte albaneze fără corespondent în română cuprind cuvinte care nu au proprietăți specifice și, respectiv, cuvinte ale căror caracteristici fonetice exclud o posibilă legătură cu româna.

Kristophson își completează clasificarea cu încă două categorii: *cuvinte cu etimologie nesigură* și *cuvinte pentru care etimologiile latine propuse trebuie excluse* (pentru aceste cuvinte, Kristophson optează pentru etimologii din latina medievală, din limbile romanice, din slavă, sau din turcă; unele dintre ele sunt considerate cuvinte balcanice neclare).

În studiile sale, E. Çabej aplică stăruitor principiul stabilirii de paralele între albaneză și toate limbile romanice. El pune în lumină raporturile albanezei cu limbile romanice occidentale cu poziție periferică, dar și cu cele cu poziție centrală (Çabej 1962, 1973). Relațiile pe care le evidențiază demonstrează că elementul latin din albaneză se încadrează, în cea mai mare parte, în lexicul general romanic. Această concluzie a lui E. Çabej ne-a sugerat necesitatea lărgirii comparației, prin raportarea lexicului latin din albaneză, pe de o parte, la fondul panromanice și pe de alta, la fondul de cuvinte pe care le au toate limbile romanice cu excepția românei (vezi, în partea a treia, *Concluzii*, categoriile 2-6 și 7-9). ◊

15. Răspunsurile date până în prezent chestiunilor privitoare la sursa termenilor latini în albaneză și la ponderea pe care o au ei în vocabularul albanez se bazează, cum am arătat, cu precădere, pe comparația cu româna. Pentru a putea examina cât mai cuprinzător convergențele și divergențele dintre albaneză și română, am considerat necesar să punem față în față termenii latini din albaneză și din română, grupați pe domenii lexicale într-o manieră unitară, pe baza aceluiași categorii și subcategorii. Comparația cu situația din română a fiecărui domeniu și subdomeniu din albaneză aduce informații utile și pune în valoare date semnificative, unele de amănunt, despre evoluțiile din cele două limbi, date pe care clasificările anterioare, având un caracter general nu le pot lua în considerare. Prezentarea comparată a structurii pe domenii lexicale permite ca termenii comuni albanezei și românei să fie nu numai înregistrați ca atare, dar să li se evidențieze și evoluția de sens; o evoluție identică sau asemănătoare determină încadrarea în același domeniu, iar o evoluție diferită face ca ei să fie încadrați în domenii diferite.

Raportarea inventarului din albaneză al fiecărui domeniu la inventarul corespunzător de termeni latini dintr-o limbă romanică, în cazul de față, româna, oferă indicii precise asupra ponderii elementului latin în albaneză și dă un conținut bogat și nuanțat observației cu caracter general, acceptată de toți cercetătorii, că termenii latini apar aproape în toate compartimentele lexicului albanez. Partea a doua a tezei cuprinde date despre numărul și importanța termenilor de origine latină în albaneză în fiecare domeniu, în comparație cu numărul și importanța termenilor latini din română. Pe această bază am stabilit, în partea a treia, care sunt domeniile în care concordanțele dintre albaneză și română sunt mai numeroase, sau mai importante și în care domeniile concordanțele sunt mai sărace, sau lipsesc. Am determinat, de asemenea, care sunt domeniile lexicului albanez mai supuse influenței latine.

Încercări de studiere pe domenii a lexicului latin din albaneză există, dar, până în prezent, cu o excepție (Haarmann 1972, discutată mai jos), nici una nu este sistematică și nu epuizează materialul de limbă. Date bogate cu privire la câteva serii de termeni referitori la natură și la viața materială și la aspecte ale vieții spirituale oferă N. Jokl (1923). El nu realizează un studiu propriu-zis asupra câmpurilor lexicale în albaneză, pe care să le delimiteze precis, ci urmărește să evidențieze, în cazul unor grupuri semantice, ponderea pe care o au elementul latin și cel autohton.

C. Tagliavini (1941; 1947-1948), G. Stadtmüller (1941, p.77-81), H. Mihăescu (1966a, p.30-32; 1981, p.231), Al. Rosetti (1973a; 1968a, p.37), E. Çabej (1973), C. Poghirc (1983), A. V. Desnic-kaja (1987a, p.237; 1987b, p.16 și urm.) preconizează necesitatea unui studiu exhaustiv asupra împărțirii pe domenii a lexicului latin din albaneză, oferind mostre care să demonstreze utilitatea demersului.

H. Haarmann (1972) este singurul autor care realizează o împărțire pe domenii a termenilor latini din albaneză, luându-i în considerare și pe cei cu origine latină nesigură, fără să facă însă mențiunile necesare. Haarmann nu își propune comparația cu corespondentele din una sau mai multe limbi romanice. El înregistrează etimoanele latine fără a le consemna sensurile. Termenii albanezi sunt repartizați pe domenii atât pe baza sensurilor vechi, cât și pe baza sensurilor târziu apărute, fără ca autorul să menționeze păstrarea sau pierderea sensurilor din latină, ori apariții de sensuri noi, în diferitele faze ale limbii albaneze. Lipsesc și discuțiile asupra evoluției fonetice a cuvintelor.

Ținând seama de necesitatea, evidențiată în studiile anterioare, a realizării unei împărțiri pe domenii a lexicului latin în albaneză, precum și de necesitatea unei comparații de amănunt cu româna într-un cadru romanic general, în partea a doua propunem o împărțire pe care o considerăm mai adecvată decât cea datorată lui H. Haarmann și prezentăm pentru prima oară în paralel inventarul de termeni latini din albaneză și din română structurat pe domenii și subdomenii lexicale.

Corpusul de termeni albanezi asupra căruia operăm ordonarea pe domenii lexicale a fost stabilit de cercetările anterioare (Fr. Miklosich, G. Meyer, E. Çabej) și este acceptat, cu unele corecturi (adaosuri sau eliminări de care ținem seama) în lucrările importante care iau în discuție întregul lexic de origine latină al albanezei (Al. Philippide, H. Mihăescu, H. Haarmann, J. Kristophson). În cazul termenilor cu origine nesigură, menționăm acest fapt și înregistrăm toate etimologiile care au fost propuse pentru ei.

Prezentarea în paralel a lexicului latin în albaneză și română repartizat pe domenii are o serie de avantaje.

Realizăm inventarul de termeni comuni păstrați în albaneză și română, siguri și nesiguri, cu delimitarea termenilor comuni care sunt distribuiți în aceleași domenii, de cei comuni distribuiți în domenii diferite. Încadrarea în domenii diferite se datorează evoluției semantice divergente, legătura între sensurile actuale din albaneză și română, mai mult sau mai puțin depărtate, putând fi presupusă (ex.: BUCCA > rom. bucă "obraz", alb. bukë "pâine"; HOSPITIUM > rom. ospăț, alb. shtëpi "casă"). Există și posibilitatea ca încadrarea diferită să urmeze faptului că referentul termenului din albaneză este altul decât cel al termenului din română. Urmașul albanez al lat. CALAMUS se referă la o plantă (trestie), pe când urmașul românesc se referă la o parte a scării, a căruței, etc. (drug). Continuarea în cele două limbi a câte unui sens diferit al termenului latin (albaneza continuă sensul de bază, româna, un sens secundar) îndreptățește, credem, presupunerea că termenul a fost primit independent sau, cel puțin, că albaneza nu a preluat cuvântul de la viitoarea română. Împrejurările păstrării cuvântului par a fi fost diferite în albaneză față de română. Un alt exemplu este BUBALUS, al cărui urmaș în română desemnează animalul sălbatic, cunoscut la nordul Dunării, în vreme ce urmașul din albaneză se referă la animalul domestic, cel sălbatic nefiind cunoscut la sudul Dunării. Albaneza păstrează LAURUS ca denumire a aceleiași plante ca și în latină. În română, termenul are un alt referent, planta pe care o desemna inițial fiind necunoscută la nordul Dunării.

Inventarul termenilor repartizați pe domenii lexicale pune în lumină, de asemenea, păstrarea în comun a unor inovații sau arhaisme, ca și păstrarea, în mod independent, de arhaisme și inovații diferite.

Am ales metoda împărțirii pe domenii lexicale datorită seriei de rezultate imediate care se pot obține în legătură cu distribuția termenilor latini în albaneză și română. În jurul aplicării *teoriei câmpurilor semantice* și a *câmpurilor noționale* există o literatură bogată, asupra căreia nu avem posibilitatea să stăruim (vezi Lyons 1991). În ceea ce privește partea a doua a lucrării noastre, considerăm utile următoarele precizări.

Am preluat împărțirea pe domenii lexicale a vocabularului latin moștenit în limba română, realizată de I. Fischer (ILR II 1969, p.129–173). Spre deosebire de Fischer, am inclus termenul românesc nu numai într-un singur domeniu, ci în toate domeniile în care apare el datorită sensurilor vechi sau frecvente. Câțiva termeni au fost mutați în alte domenii sau subdomenii decât în repartizarea dată de I. Fischer, noua repartizare fiind mai adecvată. Am completat clasificarea lui I. Fischer cu termenii aduși în discuție de H. Mihăescu (1993, p.176–308). În clasificarea sa, H. Mihăescu ține seama de ordonarea realizată de Fischer, dar îmbogățește inventarul fiecărui domeniu și subdomeniu (vezi Mihăescu 1993, p.305, nota

515). Am reținut, de asemenea, datele oferite de împărțirile pe domenii propuse pentru română de W. Domaschke (1919) și Gr. Brâncuș (1991).

Împărțirea vocabularului românesc de origine latină propusă de I. Fischer o considerăm mai adecvată și pentru vocabularul de aceeași origine al albanezei decât repartizarea făcută de H. Haarmann (1972). H. Haarmann ține seama de toate secțiunile clasificării propuse de Fr. Dornseiff (1959), pe care o preia ca atare, cu scopul de a indica subdomeniile în care se află termeni latini, ca și subdomeniile din care ei lipsesc. El distribuie cuvintele în funcție de sensurile păstrate din latină și de sensurile vechi apărute în timp, cât și în funcție de sensurile recente, fără a face distincțiile și mențiunile necesare. De aceea, descrierea pe care o dă vocabularului latin al albanezei pulverizează materialul și îngreunează cercetarea contribuției reale a influenței latine la structurarea lexicului albanez. Limitele clasificării realizate de H. Haarmann au fost evidențiate, printre alții, de N. Boretzky (IF 1977, p.310–312) și M. R. Dilts (*Romance Philology* 1977–1978, p.283–298).

În clasificarea semantică pe care o realizează pentru română, I. Fischer ține seama de schema propusă de R. Hallig și de W. von Wartburg (1963) (ILR II 1969, p.129, nota 3), fără însă a o aplica rigid materialului studiat, așa cum procedează Haarmann, când aplică la materialul albanez schema lui Fr. Dornseiff.

Structura clasificării lui I. Fischer permite compararea situației din română cu cea din albaneză. ◊

*
* *
*

Încheiem cu câteva precizări privind felul în care am redactat partea a doua.

Termenii din latină, din albaneză și, când este cazul, din română sunt însoțiți de unele indicații gramaticale și de precizarea sensurilor. Am consemnat sensurile cuvintelor din latină după G. Guțu (1983); am consultat, de asemenea, A. Ernout, A. Meillet (1959) și A. Walde, J. B. Hofmann (1954). Indicăm difuzarea termenului latinesc în limbile romanice, folosind datele oferite de REW³, ILR II 1969, Mihăescu 1993 (cu numeroase indicații bibliografice). Numai rareori facem precizări despre sensurile cuvintelor din limbile romanice, ca și trimiteri exprese la sursele răspândirii în domeniul romanic. Informațiile referitoare la absența unor termeni din limbile romanice, dar păstrarea lor exclusiv în albaneză provin din studiile lui E. Çabej și H. Mihăescu.

Acolo unde proveniența din latină a cuvintelor albanez și/sau românesc nu este sigură, am pus înaintea cuvântului albanez și/sau românesc un semn de întrebare. În coloana etimonului latin considerat cu cea mai mare probabilitate a fi stat la baza cuvântului albanez sau românesc am indicat și alte soluții etimologice propuse. Etimologiile nu ne aparțin, ci sunt preluate din dicționare etimologice sau studii pe care le-am indicat. Trimiterile le-am făcut la studiile care discută mai amănunțit etimologia și la cele care conțin un mai mare număr de indicații bibliografice.

Atât pentru albaneză cât și pentru română am înregistrat, după forma din limba actuală, acolo unde am avut surse, formele și sensurile din limba veche și din graiuri pentru a indica apropierea mai mari între stadiile mai vechi ale celor două limbi; am inclus, de asemenea, formele intermediare reconstruite în studiile de istoria limbii albaneze și române.

În includerea unui termen albanez sau românesc într-un domeniu sau altul am ținut seama de sensurile de bază și de sensurile cele mai frecvente cu care urmașii cuvintelor latinești apar în albaneză și română, în stadiile mai vechi și în cel actual al limbii; am înregistrat, de asemenea, expresii comune între cele două limbi. Faptul că am indicat și sensul etimonului permite, credem, observarea apropierii sau depărtării semantice a cuvintelor albaneze și românești față de etimon. Dacă, pentru aceeași noțiune sau cu același sens, una sau amândouă limbile folosesc (și) un alt termen latinesc am indicat acest fapt în rubrica etimonului, făcând trimitere la acel (sau acele) cuvânt. De asemenea, în rubrica etimonului am menționat dacă termenul este folosit de una sau de ambele limbi și într-un alt (sau alte) domeniu lexical, al cărui număr a fost precizat. Dacă termenul de origine latină într-un domeniu apare numai în albaneză sau

numai în română, coloana celeilalte limbi rămâne liberă, iar faptul că termenul respectiv s-a păstrat, totuși, și în cealaltă limbă, dar cu sens diferit, este marcat în coloana etimonului latinesc prin trimitere la numărul domeniului unde apare pentru limba respectivă.

În coloana limbii române am menționat păstrarea unui termen latinesc în aromână dacă el este absent în dacoromână și este prezent în albaneză. Am menționat aromâna și acolo unde se depărtează de dacoromână și se apropie de albaneză, sau acolo unde aromâna și dacoromâna se opun albanezei. De cele mai multe ori, am menționat absența termenului din aromână, atunci când el este prezent în albaneză și dacoromână.

Pe baza, în primul rând, a studiilor lui Gr. Brâncuș (1983), Adriannei Ionescu (1985), C. Poghirc (1984), am încercat să punem în evidență relațiile de sinonimie între termenii autohtoni și cei de origine latină în albaneză și română. ♦

II. CLASIFICAREA SEMANTICĂ A LEXICULUI DE ORIGINE LATINĂ ÎN ALBANEZĂ ȘI ROMÂNĂ

1. OMUL

HOMO *s.m.* (panr.).

rom. om *s.m.*

1.1. Sex, vârstă

AVUS *s.m.* "bunic, strămoș" (it.dial., DA) (pentru aceeași noțiune vezi LASSUS > alb., VETUS > alb., VETERANUS > rom.).

drom.dial. auș *s.m.* "bătrân, moșneag", arom. aușu "bătrân, strămoș" (Brâncuș 1991, p. 70; Papahagi 1974) (vezi arom. aușu 1.10.1.).

BARBATUS *adj.* "care poartă barbă, bărbos" (it., sard., fr., prov., sp., pg. au sensul clasic) (pentru aceeași noțiune vezi MASCULUS > alb.).

rom. bărbat *s.m.* "mascul" (sens atestat în latină, ILR II 1969, p. 129; Brâncuș 1991, p. 22-23); vezi alb. varvat 2.6; pentru evoluția semantică asemănătoare a rom. bărbat *adj.* și alb. mashkullor *adj.* vezi 4.5.3.

*CHORDINUS < CHORDUS *adj.* "născut după termen".

?alb. kërthi, kërthini *s.m.* "copil de țâță, copil mic în leagăn"; kërthi *adj., s.m. și s.f., kërthinjë adj., s.m. și s.f.* "nou născut" (Candrea 1927-1928).

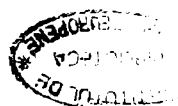
FAMILIA *s.f.* "totalitatea sclavilor unei case, oamenii casei; familie, casă", sens păstrat în v.alb. și v.rom., vezi 1.10.; INFANS, inovație panromană la care româna și albaneza nu participă; pentru noțiunea "femeie" vezi MULIER > rom., FEMINA > alb. (FAMILIA > it., retr.).

alb. fëmijë *s.f.* "copil"; (dial.) "femeie, soție" (FS 1954; FS 1980); v.alb. fëmilë (Mann 1948, p.105), t. fëmiljë (Tagliavini 1947-1948, p. 198), it.-alb. fëmilë (Giordano 1963).

rom.com. fămeal'ă (Brâncuș 1973, p. 293); arom. fumeal'ă "familie, copii, progenitură", fume'l'ū "copil", singular refăcut (Capidan 1932, p. 152) v.drom. fămeie, fămeaie (Pușcariu 1905 p. 51, Densusianu 1938 p. 746), femeie; explicații ale evoluției semantice în dacoromână: Kiparsky 1958; Ștefan 1967; Scurtu 1970; Semcinsky 1972.

FEMINA *s.f.* (panr.) "femeie, femelă, parte femeiască" (pentru aceeași noțiune, vezi FAMILIA > rom., alb.dial.; MULIER > rom.).

alb.g. femën(ë), alb.t. femër(ë) (Demiraj 1985, p. 69, 163) *s.f.* "femelă; femeie" (FS 1954); în albaneza veche, femën face pereche cu mashkull < MASCULUS (Buzuku, ed. Ressuli, p. 127, 221, 375).

*FEMINUS s., adj. < FEMINA
(DA, tom II/II, F-I s.v. **famen**).

*FETIOLUS, dim. din FETUS
s.m. "făt" (DA, tom II/II, F-I
s.v. **fecior**).

*FETIOLA, dim. din FETA
(DA, tom II/II, F-I s.v. **fe-
cioară**).

FETUS s.m. "făt, fătat, născut"
în terminologia pastorală (it.dial.,
fr.dial., ILR II 1969, p. 129); FE-
TUS în rom. corespunde lui IN-
FANS panr. (ILR II 1969, p. 124).

FETA "însărcinată, care a fătat"
în terminologia pastorală (it.dial.,
retr., fr.dial., ILR II 1969, p. 130;
Brâncuș 1991, p. 79).

IUVENIS adj., s.m. și s.f. "tînăr"
(it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.).

LASSUS adj. "obosit, ostenit",
s.m. "om obosit", cuvânt panr.
absent din română (ILR II 1969,
p. 124) (LASSUS > alb. 3.6.).

?alb. i, e lashtë adj. "(de-
spre lucruri și oameni) vechi,
bătrân" (FS 1954), lash "vechi"
(Meyer 1891, p. 238; Mann
1948, p. 238); originea latină a
termenului, propusă de Meyer
loc. cit., a fost reluată de Haar-
mann 1972, p. 51, 63, 74 și
pusă la îndoială de Kristophson
1988, p. 88; termenul lipsește
la Mihăescu 1966a, 1981, 1993;
Jokl 1923, p. 226-228 și Çabej
1982, p. 55, 56, 67 îl pun în
relație cu autohtonul lej vb. "a
naște, a se naște", considerând
că împrumutul din latină nu se
susține semantic.

v.rom. **famăn** (Demsusianu 1938,
p. 796; DA *loc. cit.*), **famen**
s.m. "bărbat castrat"; arom.
feamin adj. "feminin", substan-
tivat **feamină** "femeie" (Papa-
hagi 1974, p. 546, 1210).

rom. **fecior** "copil în general;
băiat" (DA *loc. cit.*; Brâncuș
1991, p. 80).

rom. **fecioară** cu sensul iniți-
al "fetiță"; "fată mare" (DA
loc. cit.; Brâncuș 1991, p. 80).

rom. **făt** s.m. "prunc, copil;
pui de animal (mai rar)" (DA
tom II/II, F-I; Brâncuș 1991,
p. 79).

rom. **fată** s.f.

rom. **june** s.m. adj.

MASCULUS *adj.* "de sex masculin"; *s.m.* "bărbat" (*panr.*); alb. ca și rom. (pentru română vezi Densusianu 1901, p. 101, Pușcariu 1974, p. 380, Fischer 1983, p. 76) continuă forma nesincopată MASCULUS; MASCULUS > drom., 2.6; 2.6.2.

MULIER, -ERIS *s.f.* "femeie" (*panr.*); pentru aceeași noțiune vezi FAMILIA > rom., alb.dial., FEMINA > alb.

NATUS *s.m.* "fiu, copil"; din aceeași familie de cuvinte NASCOR *vb.* > rom. 1.3.4, NATURA *s.f.* > alb., drom.reg. 3.2.

PUPPA, PŪPA *s.f.* "fetiță"; "păpușă" (*it.dial., retr.*).

TENER *adj.* "moale, mlădios; de vârstă fragedă, tânăr, delicat" (*panr.*) (pentru aceeași noțiune vezi IUVENIS > rom.).

VETERANUS *adj.* "vechi în serviciu", din terminologia militară, cu sensul "bătrân" atestat în textele latine târzii (Mihăescu 1960, p. 234, 1993, p. 31); *vegl., retr., it.dial.* (cu sens apropiat de cel din română, concordantă la care albaneza nu ia parte, Pellegrini 1983, p. 79, 80, Pellegrini 1992, p. 20-21); pentru aceeași noțiune vezi AVUS > rom., VETUS > alb.

VETUS *adj.* "vechi, care are mulți ani, bătrân" (*engad., v.pg.*); rom. nu a moștenit substantive din categoria -US, -ERIS, deci nici VETUS, -ERIS (Mihăescu 1982-1983, p. 106); rom. continuă derivatul VETULUS (3.6.); VETUS > alb., 3.6.

alb. *mashkull s.m.* "bărbat"; *mashkull* în opoziție cu *femën (femër)* (< FEMINA) (FS 1954); pentru evoluția semantică asemănătoare a alb. *mashkullor adj.* și a rom. *bărbat adj.* vezi 4.5.3.

arom. *mascur adj., s.m.* "bărbat; bărbătesc", opus lui *theamin "femeiesc"* (< *FEMINUS) (Capidan 1932, p. 151, Papahagi 1974, p. 771).

rom. *muiere s.f.* "femeie".

drom.dial. *nat* "persoană, individ, om" (Brâncuș 1991, p. 80, Mihăescu 1993, p. 214), "copil" (Mihăescu *loc. cit.*), arom. *nat* "prunc, copil" (Papahagi 1974).

arom. *pupă, pup* "prunc, copil mic" (Papahagi 1974, p. 1029).

rom. *tânăr s.m. adj.*

rom. *bătrân* "înaintat în vârstă", sens care s-a impus în română ca limbă formată la granița Imperiului Roman (Mihăescu 1981, p. 217, 1993, p. 31).

alb. *i, e vjetër* "bătrân, vechi" (despre oameni și lucruri) (FS 1954); *i, e vjetër* provine din *i.e.* și se compară cu VETUS, după Barić 1955, p. 20.

VIRGO, -INIS *s.f.* "fată tânără, fecioară" (probabil cu excepția it. și a sard. dialectal în celelalte limbi romanice livresc).

*VIRGULA, *s.f.* dim. de la VIRGO, -INIS.

v.alb. *virgjënë* (Buzuku), t. *vërgjërë* (Jokl IF, 1916, p. 136) (Landi 1989 p. 57: *virgjë*) *s.f.* "fecioară"; (arom. *virghină*, *virghiră* < alb., Papahagi 1974, p. 1267).

v.rom. *vărgură*, *vergură s.f.* "fecioară" (Pușcariu 1905, p. 174, Densusianu 1938, p. 801, Brâncuș, ediție Hasdeu, *Studii de lingvistică și filologie*, 1988, vol.II, p. 525 nota 5, pentru identitatea sufixului lat. -ure,-ură cu unul traco-dac).

1.2. Corpul; părțile corpului

CORPUS *s.n.* "corp, trup"; ILR II 1969, p. 123, 127 îl include între cuvintele panr. absente în rom.

STATUS *s.m.* "stat, fel de a sta; (rar) statură, talie"; ultimul sens există și în izvoarele occidentale (Mihăescu 1981, p. 226-227) și e păstrat și în sp. (Giuglea, DR X (1941) p. 118). Este mai plauzibilă explicarea rom. *stat* și a alb. *shtat* < STATUS *s.m.* (Pușcariu 1905, p. 150, care subliniază paralela între rom. și alb.; Pușcariu 1974, p. 159; vezi și Rosetti 1973a, p. 480, Mihăescu 1993, p.54,58) decât < STATUS, *p.pf.* al *vb.* STO, STARE. Cu atât este mai puțin convingătoare explicarea rom. *stat* ca *p.* al *vb.* *sta* (DEX, DLR s.n. X/5); verbul nu există în albaneză.

?v.alb. *korp s.m.* "corp, trup" (Mann 1948, p. 210), *g. korp* (: t. *trup*, Pekmezi 1908, p. 251); etimologie lat. după Pekmezi 1908, p. 36, Haarmann 1977, p. 324.

alb. *shtat s.m.* "statură, înălțimea corpului omenesc; corp, trup" (FS 1954); *ka lëshuar shtat, ka hedhur shtat, me shtat të madh*; etimologia lat. la Pușcariu 1905, p.150; Haarmann 1972, p.49, 61, Kristophson 1988, p.69.

drom.dial. *corp* (Pușcariu DR VII, p.501, Brâncuș 1991, p. 64; Mihăescu 1993, p. 204-205) *arom.corpu* (Mihăescu *loc. cit.*), *mevl. corp* (Papahagi 1932, p.80, Caragiu 1975, p. 287, Brâncuș *loc. cit.*, Mihăescu *loc. cit.*; nu e de origine lat. după Graur 1937, p. 94).

rom. *stat s.n.* "înălțimea corpului omenesc, statură, corp, trup"; *a crește în stat, mare de stat, mijlociu cu statul* (DEX, DLR s.n. X/5).

1.2.1. Capul

AURICULA *s.f.* (dim. din AURIS) "lobul urechii; ureche" (> ORICLA; it., retr., fr., sp., pg.); pentru aceeași noțiune: OS > alb.?

BARBA *s.f.* "barbă" (panr.); sensul "bărbie" și în lat. (ILR II 1969, p.130).

BUCCA *s.f.* "gură; (*pl.*) bucele obrazilor, obraji; îmbucătură, o gură de ... ; **buccam panis**" (panr., adesea cu sensul de "gură" ILR II 1969, p.130); pentru noțiunea "obraz" alb. < FACIES. BUCCA > alb. 1.8.2.

BUTTIS *s.* "vas, recipient" (vezi BUTTIS > alb., rom. 4.9.4.).

CAPITINA *s.f.* (< CAPUT + -INA), atestat (Mihăescu 1978, p.28), păstrat numai în română și albaneză (Mihăescu 1993, p.52); derivate cu alte sensuri în it.dial. (Pellegrini 1980, p.65-66; Pellegrini 1992, p.223.)

CAPUT *s.n.* "cap" (panr.).

CAELUM *s.n.* "cer; înălțime; boltă, cupolă" (panr.). CAELUM > alb., rom. 2.1.

?alb. **but** *s.m.* "moalele capului, creștet", etimologie dată de Haarmann 1972, p.49; explicația corectă: **but** *s.* < **i**, **e butë** *adj.* "moale", ca în rom. **moalele capului** (Çabej 1976a, p.396).

?alb. **kaptinë** *s.f.* "cap tăiat de animal (2.6.1.); capul omului; căpățână (de usturoi, de ceapă, 2.5.1.) (FS 1954); originea lat. (Pușcariu 1905, p.24; Haarmann 1972, p.34, 43) este contestată fără argumente de Çabej 1962, p.171; probleme pune totuși tratamentul secvenței TI; împrumut târziu ?

?v.alb. **qelë** *s.f.* "cerul gurii" (Mann 1948, p.413), explicat de Haarmann 1972, p.49 < **CELLA** *s.f.* "cameră, cămăruță", provine, mai curând, împreună cu varianta diminutivală **qiellzë**, "cerul gurii" (FS 1954), **qiellëz** (Mann *loc. cit.*) < CAELUM, corespunzând rom. **cerul gurii**

rom. **ureche** *s.f.*

rom. **barbă** *s.f.* "barbă, bărbie".

rom. **bucă** *s.f.* "obraz; fesă" rom. **a îmbuca (ceva)** "a mânca", *vb.* derivat de la BUCCA "gură" (Manoliu 1971, p.284-285); alb. **bukë** *s.f.* "pâine" (1.8.2.) pornește de la sensul de "îmbucătură", la care corespund rom. **bucată, bucate** (*pl.*), (Çabej 1976a, p.357), **a îmbuca** *vb.*

rom. **căpățână** *s.f.* "cap de animal (2.6.1.); craniu, cap desprins de trupul omului; partea bulbucată a unei plante (2.5.1.) (DEX).

rom. **cap**.

rom. **cerul gurii** (DA, I/II, C cer).

(explicație dată de DA, I/II, C s.v. *cer*).

CEREBĒLLUM s.n. (dim. din CEREBRUM) "creierul mic" (vegl., it., sard., retr., fr., prov., cat.).

?alb. *krye* s.n. "cap" (etimologie propusă de Meyer 1883–1896, IV, p.65; Meyer 1891, p.206 optează însă pentru CEREBRUM).

rom. *creier* s.m. (ILR II 1969, p.130; DEX).

CEREBRUM s.n. "creier; (fig.) cap, minte, judecată".

?alb. *krye* s.n. "cap"; cuvântul alb. nu este împrumut din lat. ci moștenit din i.e. (Tagliavini 1935–36, p.24, Çabej 1962, p.171, Euler 1985, p.106; Demiraj 1985, p.133, care evidențiază și dificultățile fonetice ale etimologiei autohtone).

rom. *creier* s.m., *creieri* s. pl.; rom. se apropie de albaneză și se desparte de limbile romanice occidentale care păstrează CEREBĒLLUM, după DA, I/II, C s.v. *creieri*, Pușcariu 1974, p.158; Barić 1955, Kramer BA n.f. 1977, p.185).

COCCUM s.n. "boabă, sâmbure", (< gr. *coccus* "sâmbure", DA I/II C s.v. *cocă*).

alb. *kokë* s.f. "cap" (FS 1954); sensul inițial al împrumutului apare la următorii termeni: *kok* s.m. "fruct", *koqe* s.f. (singular refăcut) "fruct rotund, grăunță, boabă", *kokël*, *kokër*, *kokërr* "cocoloș, bulgăre, bilă" (Mann 1948, p.203, FS 1954, Çabej 1962, p.195, Çabej SF 1964, 1, p.72–73), cu care se compară drom. *cocă* "aluat", cu varianta *coacă*; *coc* "pâinișoară rotundă" (DA, I/II C s.v. *cocă*), arom. *coacă* "crestătură la urechea unei oi" (considerat de Rosetti 1968, p.389 unicul reprezentant în română al lat. COCCUM, lăsat însă de Papahagi 1974, p.373 fără etimologie) și arom. *cocă* "orice fruct rotund, bomboană" (Brâncuș 1983, p.66; după Papahagi 1974, p.376, fără etimologie cunoscută). În relație cu această familie de termeni din alb. este pus rom. *coacăză* (Brâncuș *loc. cit.*). Și pentru arom. *coacă* (Bogrea DR IV, p.801, Capidan 1932, p.146) și pentru alb. *kokë* (Brâncuș 1983, p.67) se pornește de la pl. COCCA. Termenul a evoluat la sensul anatomic relativ târziu în alb., concurând *krye* (Çabej SF

*CRESCITUS

rom. creștet (este posibilă și
derivarea în rom.: crește + -et)
(Brâncuș 1991, p.64).

CYMA s.n. și s.f. "lăstar de
legumă"; "umflătură" (DA, I/II
C, s.v. ciumă) (vezi CYMA >
alb. 2.6.1; CYMA > alb., rom.
1.6.2).

?alb. qime s.f., qyme s.f. "părul
de pe corpul omului sau al ani-
malelor (blană)" (:fr. poil) (FS
1954, Mann 1948, p.417, 420),
opus alb. flok "părul de pe cap"
< FLOCCUS (:fr. cheveux)
(româna folosește pentru ambele
noțiuni păr < PILUS, nefăcând
distincția din alb. și din alte limbi
romanice); arom., v.drom. ciumă
"moț de lână" (Papahagi 1932,
p.100; vezi și Papahagi 1974,
p.449); arom. ciumă "șuviță
în creștetul capului" (Capidan
1932, p.146); arom. ciumă din
gr., nu din lat. (Rosetti 1986,
p.343); alb. qime nu e din lat.
(Kristophson 1988, p.86).

DENS s.m. "dinte" (panr.).

rom. dinte.

FACIES s.f. "înfățișare, aspect;
față, figură (a unei persoane)"
(it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.).

alb. faqe s.f. "obraz; față"; mai
frecvent cu sensul de "față"
este alb. fytyrë < FACTURA
(FS 1954). Pentru "obraz",
rom. bucă < BUCCA. Alb.
faqe nu continuă varianta cla-
sică FACIES (cum consideră
Mihăescu 1966a, p.10, Pellegrini
1980, p.68, Banfi 1985, p.94),
ci FACIA, varianta mai târzie,
păstrată în limbile romanice, in-
clusiv în rom.; -e în faqe este
secundar, nu se putea conserva
din latină (Demiraj 1985, p.168,
233, cu bibliografie, Kristophson
1988, p.65).

rom. față "figură, partea dina-
inte a capului; obraz" (Pușcariu
1905, p.51, care atrage atenția
asupra sensului "obraz" în rom.
și sic., pg.).

FACTURA *s.f.* "fabricație, lucrare, operă" (Guțu 1983); "creatură" (sens care apare în primele secole după Christos, Densușianu 1901, p.189); "formă" (în inscripțiile din Balcani, Mihăescu 1960, p.204, Di Giovine 1982, p.45); *it.*, *sard.*, *v.fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*, cu sensuri variate, posibile formații independente (ILR II 1969, p.153); **FACTURA** > *rom.*, 3.2, *alb.*, 3.3.1.

FALX, FALCIS *s.f.* "coasă, seceră, cosor" (*panr.*). **FALX, FALCIS** > *rom.*, 4.5.3; pentru aceeași noțiune: * **FALCINEA** > *alb.*, **OFFULA** > *alb.*

***FALCINEA** (< **FALX, FALCIS**), derivat prezent numai în *alb.*

FLOCCUS *s.m.* "smoc, floc de lână, părul unei stofe" (*panr.*). **FLOCCUS** > *alb.*, *rom.* 4.9.1.

FRONS, FRONTIS *s.f.* "frunte" (*panr.*).

GENAE *s.f. pl.* "umerii obrazilor, obraji; pleoape; orbita ochiului" (*it.dial.*, *prov.*).

GINGIVA *s.f. pl.* "gingie" (*panr.*).

alb. fytyrë s.f. "față, partea dinaintea a capului" (FS 1954), *v.alb. fëtyrë* (Mann 1948, p.106, Pekmezi 1908, p.37, 242); vezi discuția despre originea latină sau romanică (*it.*) a termenului din cauza dificultății de a explica evoluția CT > t la Di Giovine 1982, p.45 și urm.

alb. fulqi s.m. "falcă" (FS 1954), *v.alb. fëlqinjë s.f., fëlqijë s.f., fëlqi s.m.* (Mann 1948, p.105, 117).

alb. flok s.m. "părul de pe capul omului" (FS 1954), opus lui *qime s.f.* (< **CYMA** ?) "părul de pe corpul omului (sau animalelor)"; *alb. Floçka*, numele derivat de la **flok** al unei nimfe acvatice: "cea cu părul lung" (Lambertz 1970, p.479).

rom. falcă s.f.; v.rom.dial.falcă "obraz" (DLRLV p.126; DA, tom II/I, F-I, s.v.); *v.rom. falce; falcă, sg. refăcut* (DA).

rom. floc s.m. "smoc mic de păr, de lână sau de mătase" (DEX).

rom. frunte s.f.

rom. geană, geñe s.f.

rom. gingie s.f.

GULA s.f. "gâtlej, beregată, gât" (sensul din lat. păstrat în vegl., it., sard., retr., fr., prov., cat., sp.; sensul "gură" în fr.dial., prov.dial., ILR II 1969, p.130); pentru aceeași noțiune: ROS-TRUM > rom.

LINGUA s.f. "limbă" (panr.).

MAXILLA s.f. (dim. din MALA "falca superioară") "maxilar, falcă", sens păstrat în it., sard., retr., v.fr., prov., sp.; cu sensul din rom., fr.dial. (ILR II 1969, p.130).

*MUSTACEA, pl. al lui *MUSTACIUM s.n. (< v.gr. *mustakion* "mustață") (it., sic., fr., Mihăescu 1966b, p.54-55).

NARIS, pl. NARES s.f. "nări, nas" (panr.).

NASUS s.m. "nas" (panr.).

OFFULA s.f. "bucată (de carne, de pâine)" (it.dial., Çabej SF 1964, 4, p.105); OFFELA > alb. 3.1.; pentru noțiunea "falcă": *FALCINEA > alb., FALX, FALCIS > rom.

OS s.n. "gură; deschizătură", păstrat numai în alb. (Mihăescu 1966a, p.31, Mihăescu 1981, p.231; lipsește la Mihăescu 1993), în vreme ce limbile romanice continuă AURICULA (Mihăescu 1966a, p.9, Mihăescu 1981, p.216).

?alb. *gojë* s.f. "gură"; it.-alb., gr.-alb. *golë* s.f. (Mann 1948, p.129). Etimologia din lat. (Meyer 1891 p.126 acceptată de ILR II 1969 p.130) întâmpină dificultăți fonetice: lat. *ŭ* trebuia să se păstreze în alb.; l intervocalic trebuia să evolueze la alb. *ll* (vezi Huld 1984, p.66); propun origine it. Tagliavini 1937, p.123, Euler 1985, p.117.

?alb. *mustaqe* s.f. "mustață"; *mustak* s.m. (singular refăcut) (FS 1954); luând în considerare varianta *mustak* (mai târzie însă decât *mustaqe*), Euler 1985, p.115 propune lat. MUSTACIUM; alb. < ngr. (Pușcariu 1905, p.98, Mihăescu 1966b, p.55); în cazul unui împrumut vechi era de așteptat *sh*.

alb. *nofull* s.f. "falcă" (FS 1954), < *n* + *ofull* (*në ofull*) (Çabej *loc. cit.*).

?alb. *vesh* s.m. "ureche" (FS 1954), < OS, Pekmezi 1908, p.37, Landi 1989, p.65; alb. < i.e., Tagliavini 1935-1936, p.23, Barić 1956b, p.264, Euler 1985, p.107.

rom. *gură* s.f.; v.rom. *gura dobitoacelor* în opoziție cu *ros-tul oamenilor* (Pușcariu 1974, p.222).

rom. *limbă* s.f.

rom. *măsea* s.f.; sensul din lat. preluat de urmașul în rom. al lat. FALX, FALCIS (Brâncuș 1991, p.36, pentru discuția în jurul acestei perechi de termeni).

?rom. *mustață* s.f. (ILR II 1969, p.130 nu decide dacă e vorba de împrumut din lat. sau din gr.; împrumut din v.gr. după Rosetti 1978, p.232, 1986, p.106).

rom. *nară* s.f.

rom. *nas* s.m.

PALATUM *s.n.* "cerul gurii" (contaminat cu PALATIUM "palat", Densusianu 1938, p.799, ILR II 1969, p.131) (it., sard., fr. dial. < PALATUM; fr. < PALATIUM, ILR II 1969); PALATIUM > alb. 6.1.

PILUS *s.m.* "fir de păr" (panr.); alb. are qime "părul de pe corp" (< CYMA?) și flok "fir din părul capului" (< FLOCCUS).

PUPPA (*PUPPA, neatestat după Mihăescu), [PUPA *s.f.* "fetiță, păpușă"] este la originea alb. pupë, arom. pupă (1.1) (Mihăescu 1993, p.41).

ROSTRUM *s.n.* "cioc, bot; (la om) gură" (< RODO) (Mihăescu 1993, p.208, Brâncuș 1991, p.108); (sp., pg., cat. păstrează sensul "cioc", ILR II 1969, p.151); pentru noțiunea "gură", rom., alb.? < GULA.

SUPERCILIUM *s.n.* (pl. SUPERCILIA "sprânceană" (it., fr., prov., pg.); pentru aceeași noțiune alb. < *VITTULA?

TEMPUS *s.n.* "tâmplă" (pl. TEMPORA > TEMPULA, TEMPLA, TEMPLAE, formă atestată, Mihăescu 1965, p.570, ILR II 1969, p.131); TEMPLA > rom., alb. (Densusianu 1901, p.165, Pușcariu 1905, p.160) (it., retr., fr., prov.).

v.drom. și dial. părăț "cerul gurii" (Densusianu *loc. cit.*); (rom. dial. părătuș "omușor", dim. din *părat < PALATUM, ipoteză avansată de Pușcariu, DR IX, p.434; împărătuș "omușor" < PALATIUM (CDDE); rezerve din punct de vedere semantic la Coteanu, Sala 1987, p.53-54).

rom. păr *s.m.*

?alb. pupë *s.f.* "smoc de păr, moț de păr" (FS 1954). Pornind de la sensul "pupăză" al alb. pupë se presupune însă ca etimon lat. UPUPA "pupăză, ciocănitoare", care ar putea explica și rom. *pupă(+ză) > pupăză "idem" (2.6.5.2.) (Brâncuș 1983, p.107-108).

v.rom., dial. rost *s.n.* "gură" (Brâncuș *loc. cit.*).

rom. sprânceană *s.f.*

rom. tâmplă *s.f.*

alb. tëmbla *s.f. pl.* "tâmples" (FS 1954), tëmbël *s.m.* ca bază pentru dim. tëmbëlth, tamth, cu sufixul -th (Xhuvani, Çabej 1962, nr.149).

TESTA s.f. "vas de pământ; oală, ulcior; cochilie, carapace" (panr.); TESTA > alb.; *TESTUM > rom. 4.9.4. și 1.8.5; TESTA, *TESTUM > rom. 2.6.1; TESTA > alb. 1.7.1.

*VITULLA dim. din VITTA s.f. "bentiță, bandă, panglică" (păstrat în rom., 1.7.4.), etimon propus de Spitzer, MRIW I 332, acceptat de Mihăescu (1966a, p.26, 1981, p.234, 1993, p.49, care indică paralele în sp. și it.dial. din domeniul îmbrăcăminții) și de Haarmann (1972, p.50).

1.2.2. Gâtul

CERVIX, CERVICIS s.f. "grumaz, ceafă, gât" (it., v.fr., prov., sp., pg.).

1.2.3. Trunchiul și organele interne

ANIMA s.f. "suflet, suflare, răsufare, respirație", sens cu care este păstrat în toate limbile romanice, afară de rom. (ILR II 1969, p.116, 131); cu acest sens, rom. are suflet < *SUFFLITUS (< SUFFLARE), iar alb. shpirt < SPIRITUS, 1.4; cu sensul din lat., rom. inimos, < ANIMOSUS "curajos, inimos" (ILR II loc. cit.). Rom. nu continuă COR, CORDIS "inimă", conservat de celelalte limbi romanice.

CATENA s.f. "lanț, legătură", (panr.), păstrat cu sens specializat în arom. (drom. 2.5.3.1.); pentru noțiunea de "șira spinării, spinare" vezi SPINA > alb., SPINALIS > rom., *SIRA > rom.

rom. țeastă s.f. "craniu; cap" (rom. păstrează faza intermediară a evoluției semantice de la "oală" la "cap", sens prezent în celelalte limbi romanice, Manoliu 1971, p.286).

?alb. vetull s.f. "sprânceană" (FS 1954). Mai convingătoare decât etimologia din lat. pare cea din i.e. (Cimochowski LP V p.195; Çabej SF 1968, 1, p.115-116; Euler 1985, p.110; vezi și Kristophson 1988, p.89).

rom. cerbice s.f. "ceafă, grumaz".

rom. inimă s.f. (vezi și analiza onomasiologică la Bahner 1970b).

arom. cătină s.f. "spinare, coloană vertebrală" (Papahagi 1974, p.354; ILR II 1969, p.167, Mihăescu 1993, p.211).

*CHORDINA (< CHORDA "maț, coardă de instrument muzical"), pentru care Candrea (1927-1928), care propune termenul ca etimon pentru alb., presupune sensul "cordon ombilical", apoi "ombilic"; pentru aceeași noțiune, UMBILICUS > rom. CHORDA > v.alb., rom. 4.9.5; alb., rom. 7.2.

?alb. *kërthizë* s.f. "buric; centru" (FS 1954). Etimologia propusă de Candrea este mai bine argumentată decât etimologia propusă de Meyer 1891, p.188, lat. CORTINA "vas mare rotund, căldare; spațiu în jur, cerc; perdea mare"; semantic, etimonul reconstruit de Candrea pare de asemenea mai fundamentat, cu toată prudența cerută de acceptarea unui etimon cu sensuri presupuse; după Çabej SF 1964, 1, p.88, lat. CORTINA > alb. *kurtinë* "perdea" (1.9.2.) Etimologia CORTINA > alb. *kërthizë* a fost preluată de Haarmann 1972, p.49, Landi 1989, p.88, dar considerată improbabilă de Kristophson 1988, p.83.

COLEUS s.m. "testicul" (it., sard., fr., prov.)

drom. coi, arom. coliu.

COSTA s.f. "coastă" (panr.)

rom. coastă s.f.

CULUS s.m. "dos, șezut" (panr.)

rom. cur s.m.

DORSUM s.n. "spate, dos" (> DOSSUM; vegl., it., sard., retr., fr., prov., cat., ILR II 1969, p.131) vezi și SPATHA > rom., SPATULA > alb.; SPINA > alb., SPINALIS > rom.

rom. dos s.n.

FEL, FELLIS s.n. "fiere, venin" (> FELE, ILR II 1969, p.131), panr.; vezi și VENENUM > alb., rom.

rom. fiere s.f.

FICATUM s.n. "ficat de găscă umplut cu smochine; ficat" (panr.).

rom. ficat s.m.

FOLLIS s.m. "foale de suflat în foc, burduf; foale ale pântecelor sau ale plămânilor"; ca termen anatomic în rom. cfr. lat. *fol-lis ventris*, DA, II/I, F-I, s.v. foale; vezi și PANTEX > rom., alb.; VENTER > rom.; FOLLIS > rom. 4.9.3.

rom. foale s.n. "burtă, pânțece".

GLANDULA s.f. (frecvent pl. GLANDULAE) "ghinduri, amigdale, gâlci"; (it., sard.) (Pușcariu 1905, p.62).

HUMERUS s.m. "partea superioară a brațului; umăr" (it., sard., sp., pg.); vezi și MUSCULUS > alb. mushk "umăr"; SPATHA > rom.; SPATULA > alb.

ILIA, -IUM s.n. pl. "mațe, intestine, măruntaie; pântece, burtă" (it., retr., prov., ILR II 1969, p.131; sard., Pellegrini 1980, p.56) v.fr. illes (Papahagi 1974 s.v. il'e).

MATIA, MATTIA "intestine"; (it., sard.) (ILR II 1969, p.131; Mihăescu 1993, p.212). Pentru noțiunea de "maț", Haarmann 1972, p.49 explică alb. kordhëzë < CHORDA "maț; strună de instrument muzical". Deși Mann 1948 p.209 traduce alb. kordhëz cu "intestine", din FS 1954 și FS 1980 reiese că termenul alb. nu este anatomic, ci denumește un fel de mâncare preparată cu mațe de oi sau capre, cuvânt care are corespondențe în log. și sp. ca arii laterale conservatoare. Alb., it.dial. și sp. păstrează un termen lat. < gr. kordé cu sensul "mațe ca preparat culinar" (Pellegrini 1980, p.65). De aceea considerăm că alb. kordhëz nu poate fi inclus între termenii propriu-zis anatomici. (CHORDA > alb. 4.9.5; 7.2.).

alb. gjëndër s.f. "glandă" (FS 1954), "glandă; gâlmă, ghindură"; gjëndërohem, vb. "a se umple de gâlme, de ghinduri" (FS 1980), t., gr.-alb. glëndërë (Çabej RIEB, 1936 p.172, unde propune etimologia lat. cu disimilarea în alb. l -l > l -r; Kristophson 1988, p.65: alb. < *GLANDURA).

alb. ijë s.f. "partea dintre coaste și șolduri" (FS 1954); "intestine, măruntaie" (Mann 1948, p.165); t., it.-alb., gr.-alb. ilë (Çabej 1976b, I, p.243, Mann loc. cit.).

rom. ghindură s.f. "gan-glion, gâlmă; amigdală, gâlca" (DA, II/I, F-I), arom. gl'indură "glandă, amigdală" (Papahagi 1974, p.591).

rom. umăr s.m.

v.rom. iie s.f. "vintre, regiunea inghinală; măruntaie, rărunchi, deșert" (DA, II/I, F-I); arom. il'e "idem" (Papahagi 1974, p.676).

rom. maț s.n.

MINUTALIA, -IUM *s.n. pl.* "mărunțișuri, nimicuri" (MINUTALIS *adj.* "mic, neînsemnat") (it., v.fr.); sensul rom. atestat în lat. (ILR II 1969, p.131).

MUSCULUS *s.m.* (diminutiv din MUS "șoarece") "șoricel; mușchi" (sp., sard.).

*NODA, formă de *pl.* folosită ca *sg.* de la NODUM *s.n.* "încheietură, mădular" (Mihăescu 1993, p.213); NODUM, NODUS > alb., rom. 1.2.4.

PANTEX, PANTICIS *s.m.* "mațe, pânțe, burtă" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); vezi FOLLIS, VENTER > rom.; PANTEX > alb., rom. 2.6.1.

PECTUS *s.n.* "piept" (panr.).

PISCIS *s.m.* "pește".

alb. **mushkëri, mushkëni** *s.f.* "plămân" (FS 1954) (în v.alb. și dial. și cu sensul de "ficat") este un substantiv colectiv, cu sensul inițial probabil "măruntaie", format de la o bază **mushk** < MUSC(U)LUS (Çabej SF 1964, 3, p.47); dial. (it.-alb.) se păstrează **mushk** "umăr" (Mann 1948, p.301), înlăturat în restul graiurilor alb. de omonimul autohton **mushk** "catâr" (Çabej 1982, p.101-102); Hamp consideră și alb. **mushk** "umăr" autohton (vezi Euler 1985, p.120); Mann, *loc. cit.* înregistrează și **mushkull** "mușchi".

? alb. **peshk** *s.m.* cu sensuri anatomice în sintagme care apropie albaneza de limbile romanice occidentale: **peshku i shpinës, peshku i kurrizit** "șira spinării"; **peshqit i shpinës** "șolduri" (la Buzuku) (Çabej SF 1965, 1, p.23-24, care indică paralele cu dialectele it.; v. și Haarmann 1972, p.49): rom. **șira spinării** < *SIRA.

rom. **măruntaie** *s.f. pl.*

rom. **mușchi** *s.m.* Rom. continuă din lat. omonimia dintre MUSCULUS (< MUS) și *MUSCULUS (< MUSCUS "mușchi pe pietre, pe copaci") (Zugun 1968, p.618). Această omonimie nu este cunoscută albanezei, care a împrumutat MUSCULUS (< MUS) > **mushk(ëni)** și MUSCUS > **myshk**. (*MUSCULUS > rom., MUSCUS > alb. 2.5.9.).

rom. **noadă** *s.f.* "coccis".

rom. **pânțe** *s.n.* (la om și la animale).

rom. **piept** *s.n.*

rom.pop. **pește** *s.m.* "partea musculoasă a brațului sau a gambei"; "mușchiul de la șira spinării"; **pescuț** "fiecare dintre mușchii coloanei vertebrale situați deasupra rinichilor, la porc" (DLR *s.n.* VIII/2, P)

PULMO, -ONIS *s.m.* "plămân" (it., sard., retr., fr., pg.); vezi în alb. MUSCULUM.

REN, RENIS; RENES *s.m.* "rinichi"; "șolduri, șale" (panr. afară de sardă); părerea lui Kristophson 1988, p.73, că alb. g. rrâ, rrâni, t. rrënd "stomac" < lat. RENES nu se susține; vezi Brâncuș 1983, p.110 pentru apropierea alb. rrâ, rrënd "stomac de miel, folosit drept cheag" de rom. rânză.

RENICULUS (dim. din RENES, Mihăescu 1993, p.213) (sard., fr.dial.).

RENUNCULUS (dim. din RENES).

SINUS *s.m.* "curbură, încovoietură; (fig.) sân, piept" (panr.).

*SIRA (*SIRA > rom. 4.5.4.).

SPATHA *s.f.* "spată (la țesut) (sens păstrat în rom. și alb., 4.9.1); spadă lungă (sens păstrat în rom. și alb., 4.8.2.); în rom., schimbarea de sens are loc la acest cuvânt din terminologia militară; celelalte limbi romanice fac aceeași schimbare de sens la dim. SPATULA (ILR II 1969, p.131), ca și alb. (vezi SPATULA); alb. shpat "povârniș, coastă de deal" nu provine din SPATHA cu utilizare figurată. După Çabej (SA 1965, 1, p.20), alb. shpat < shpatullë "omoplat" < SPATULA; după B. Demiraj (SF 1989, 3, p.96) este autohton și nu are legătură cu urmașii în alb. ai lat. SPATULA; vezi HUMERUS > rom.; MUSCULUS > alb.

drom.v. și dial. plămână, plămună, plumână, plumună, arom. pulmună, pălmună (Mihăescu 1993, p.211).

rom. rână *s.f.* (dial. râlă) "fiecare din cele două laturi ale corpului omenesc".

rom. rinichi *s.m.*

rom.pop. rărunchi *s.m.* "rinichi".

rom. sân *s.m.*

rom. șiră *s.f.* în sintagma șira spinării (alb. peshku i kurizit, peshku i shpinës < PISCIS ?).

rom. spată *s.f.*, *pl. spete* "articulația umărului; umăr"; spate *s.n.* "partea posterioară a corpului omenesc" (< lat. SPATHAE, *pl.* lui SPATHA) (DEX).

SPATULA (SPATHULA) s.f. "spatulă de amestecat; spată de animal". (it., engad., friul., fr., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.209); pentru concurența în limbile romanice între HUMERUS (termenul vechi) și SPATULA (inovația), cu înlocuirea parțială sau totală a lui HUMERUS vezi Bartoli 1925, p.5; Bonfante 1973, p.128; Rohlf 1980, p.69.

SPINA s.f. "spin, țep, ghimpe (alb. 2.5.3.2 ?); os de pește; șira spinării, spate" (sens păstrat în dalm., it., limbile romanice occidentale, Mihăescu 1993, p.30; termen panr. după ILR II 1969, p.112, care îl ia în considerare împreună cu SPINUS > rom. 2.5.3.2); vezi pentru rom. SPINALIS.

SPINALIS adj. "al șirii spinării" (< SPINA "șira spinării") (it.dial., retr., Densusianu 1901, p.162, ILR II 1969, p.132, Pellegrini 1992, p.212-214; Mihăescu 1993, p.30).

SPLĒN, -IS s.m. "splină" (it.dial., v.fr.).

SPLENETICUM (< SPLĒN) (Meyer 1891, p.413); SPLENETICUS adj. (Euler 1985, p.116), păstrat numai în alb. (Mihăescu 1993, p.61); SPLENETICUM > alb. 2.6.1.

alb. shpatull s.f. "omoplat, umăr"; me shpatulla të gjëra: rom. lat în spete.

alb. shpinë s.f. "spate, spinare, șira spinării" (FS 1954) (vezi și Euler 1985, p.117). Haarmann 1972, p.49 propune pentru varianta shpinjë (Mann 1948, p.492) < SPINEA; după Janson 1986, p.113 este o contaminare între spinjë și shpinë (spinjë "spate", Mann 1948, p.458(?)); drom. te mănâncă spinarea: arom. ti mîcã sk'inarea:alb. të ha shpina (shpinja) (Per. Papahagi 1908, p.120). Sensul păstrat din lat. dat de Pușcariu 1905, p.148 pentru arom. sk'in, "os de pește", nu este înregistrat de Papahagi 1974.

rom. spinare s.f. .

?rom. splină s.f.; cuvânt moștenit și nu împrumut recent din gr. (Mihăescu 1993, p.61, 212).

alb.t. shp(ë)retkë s.f. "splină" (FS 1954); boală a vitelor; drojdie" (FS 1980), g. shp(ë)netkë "boală a vitelor; drojdie" (Meyer loc. cit.) < *shplēnētkē (formă mai veche propusă de Kristophson, 1988, p.69).

SUBALA, termen păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.118); (SUBALARIS *adj.* "sub aripi; ascuns la subsuoară").

TITIA *s.f.* "carne", TITHE (< *gr.*) "doică", amândoi termenii făcând parte din limbajul infantil (ILR II 1969, p.132, nota 1) (*it.dial., sard.; it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg. continuă TITTA, ILR II 1969 loc. cit.*).

TRUNCUS *s.m.* "trunchi de copac (sens păstrat în alb. 2.5.1); trunchi, bust (la om)" (*it., sard., fr., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.193; vezi și p.30: alb. a împrumutat termenul literar, rom. a moștenit diminutivul popular*).

TRUNCULUS *s.m. dim.* de la TRUNCUS (în lat. cu sensul "ciosvârtă de animal") (*rom., sp., Mihăescu 1993, p.193; TRUNCULUS > rom. 2.5.1.*

UMBILICUS *s.m.* "buric, cordon ombilical" (*panr.*) (pentru alb. vezi *CHORDINA sau CORTINA?).

VENENUM *s.n.* "doctorie; otravă" (sensuri păstrate în rom. și alb. 4.9.5) (*it., retr., fr.v. și dial. prov., cat., ILR II 1969, p.168*); evoluția semantică specifică și identică în rom. și alb., evidențiată de Densusianu 1901, p.283, Pușcariu 1905, p.176; vezi și FEL, FELE > rom.

VENTER *s.m.* "pânțece, burtă, stomac" (*panr.*); vezi și FOLLIS > rom.; PANTEX > rom.; (alb. 2.6.1.).

rom. subsuoară *s.f.* < sub- + suoară < SUBALA (DLR s.n. X/5, S, p.1879).

rom. țâță *s.f.* "sân, mamelă".

?alb. cicë, *s.f.* "sân; sfârc" (FS 1954) a fost explicat de Pușcariu 1905 și Densusianu 1901 din lat. TITIA. Considerând etimologia lat. nesigură semantic și fonetic, Çabej apropie cele trei variante ale termenului (cicë, thithë *s.f.*, sisë *s.f.*) de thith *vb.* "a suge", din fondul autohton; thith *s.m.* (< thith *vb.*) "balama", ca și rom. țâțână (< *TITINA, DEX) (vezi Çabej SF 1966, 4, p.70-71; 1987, p.30).

alb. trung *s.m.* "trunchi de copac; trunchi de om, corp" (FS 1954).

rom. trunchi "trunchi de copac; corpul fără membre al omului" (DLR s.n. XI/3, T, p.667).

rom. buric *s.n.*

alb. vrer, *s.m.* "fiere" (FS 1954); "fiere, venin" (FS 1980); v.alb. și g. vëner, t. vërer (Mann 1948, p.554, 555, Demiraj 1985, p.69).

rom. venin *s.n.* "otravă; fiere".

rom. vintre *s.f.*

VESICA, VESSICA s.f. "bășică; vezică urinară" (panr., ILR II 1969, p.149); VES(S)ICA > alb., rom. 2.6.1.

1.2.4. Membrele

ARMUS s.m. "(la animale) spată, coapsă; (la om) umăr, braț" (it., sard., fr.).

BRACCHIUM s.n. "antebraț; braț" (panr.). *BRACHIULE pentru BRACHIALE s.n. "brățară" < BRACCHIUM (Meyer) sau *BRACHIULUS (Barić) nu explică semantic și fonetic alb. *bërryl, bërrul* "cot" (< alb. *ber* "arc", Çabej 1976a, p.217).

CALCANEUM s.n., CALCA-NEUS s.m. "câlcâi" (it., sard., retr., fr., prov., sp.); vezi și FEMUR > alb.?

CAMBA s.f. termen de med. vet. din lat. târzie < gr. (Bartoli 1925, p.85), înlocuitor al mai vechilor PERNA (Bartoli *loc. cit.*) sau CRUS (Rohlf 1970, p.19); GAMBĂ > fr.it.; CAMBA > prov., it.dial., sp.dial.; forma alb. *këmbë* mai apropiată de gr. *kampé*, ar întări originea gr. a cuvântului lat. (Rohlf 1970, p.19); vezi pentru rom. < PETIOLUS, PECIOLUS, inovație specifică (Bahner 1971, p.148); cu oarecare probabilitate v.rom.dial. a *agâmba* vb. "a da de urmă, a prinde, a ajunge; a călca (în formulele de blestem)" (DA, I/I A-B), a *gâmba* "a pune mâna pe cineva, a-l prinde" (DA, II/I, F-I) sunt explicate dintr-un lat. *GAMBARE (*ADGAMBARE) (< GAMBĂ) (DA *loc. cit.*; Philippide 1928, p.662, Mihăescu 1966a, p.13, 1993, p.34.)

alb. *fshikë*, s.f. "vezica urinară" (FS 1945); v.alb. și dial. *mpshikë, mbshikë* (Pekmezi 1908, p.66, 243); *mëshikë* (Mann 1948, p.283).

rom. *bășică* s.f.

v.drom. și dial. arm "coapsă, braț, spată (la om și la animale)" (DA I/I, A-B; Mihăescu 1993, p.208-209).

rom. *braț* s.n..

rom. *câlcâi* s.n.

alb. *këmbë* s.f. "picior; laba piciorului; gambă" (FS 1954); g. *kâmbë*.

(*GAMBARE > rom. 3.6.1.1., eventual.).

COXA s.f. "osul coapsei, coapsă, șold" (panr.).

CUBITUS s.m., CUBITUM s.n. "cot (anat.); cot (unitate de măsură)" (sens păstrat în alb. și rom., vezi 3.1.) (panr.).

DIGITUS s.m. "deget" (panr.).

DIRECTUS adj. "în linie dreaptă, drept, fără ocol" (sens păstrat în rom. și alb., 3.2) (vezi și DIRECTUS indicând direcția > rom., alb. 3.6.). DIRECTUS a înlocuit în lat.pop. DEXTER cu sensul "drept" (opus lui stâng); DEXTER s-a menținut în expresia **dare dextram** "a da mâna, a încheia o înțelegere" (> rom. **zestre**, 1.10.4.) (Mihăescu 1993, p.345). **Rom.** continuă perechea de antonime DIRECTUS/*STANCUS, înlocuitoarea în lat.pop. a perechii DEXTER/SINISTER; alb. păstrează DIRECTUS cu acest sens numai dialectal, celălalt termen al opoziției, *STANCUS > alb. 1.6.3. (vezi, totuși, și 3.6.);

alb. **kofshë** s.f. "coapsă".

alb. **kut** s.m. "unitate de măsură" (FS 1954); "unitate de măsură, antebraț, unitate de măsură de lungimea antebrațului" (FS 1980; greu de precizat dacă sensul anat. există); "antebraț (anat.), cot (anat.), unitate de măsură" (Mann 1948, p.231); sensul anat. al alb. **kut** nu pare a fi sigur și nu este "cot", sens luat în considerare de Mihăescu 1993, p.36.

alb. **i, e drejtë** adj., **i, e dreq** "drept (opus lui stâng)" în graiurile alb. din Italia și Grecia dovedește existența acestui sens și în v.alb. (Çabej 1987, p.312); v.alb. **i dërejtë**, comparabil cu v.rom. **derept** (Çabej loc. cit.).

rom. **coapsă** s.f.

rom. **cot** s.n.; regula fonetică este lat. **Ū > u** rom., alb.; de aceea, evoluția **Ū > o** în cazul rom. **cot** ridică probleme (Rosetti 1978, p.107, Dimitrescu 1967, p.47, 97). Primele faze presupuse pentru evoluția celor două cuvinte în rom. și alb. coincid: *CUŪETUS > rom. *cuăt (Densusianu 1938, p.403, Brâncuș 1972), alb. *kuët (Jokl 1911, p.15); Brâncuș (loc. cit.) presupune pentru rom. evoluția ulterioară *cuot > cot, iar pentru albaneză lungirea vocalei u prin contragere; alb. și rom. au așadar evoluții divergente mai târzii (vezi, totuși, forma din istroromână **kúvit**, care ar proba după Kramer (BA, NF 1982, p.103) păstrarea și în rom. a lat. Ū).

rom. **deget** s.n.

rom. **drept** adj.: în opoziție cu **stâng**; (despre organe ale corpului) așezat în partea opusă părții corpului omenesc în care se află inima (DEX).

alb. pare a continua opoziția DIRECTUS/*MANCINUS.

FEMUR s.n. "coapsă", vezi și rom. < CALCANEUM.

GENUCULUM (panr.) (GENU s.n. "genunchi").

IUNCTURA s.f. "încheietură, legătură" (sens păstrat în alb.; pentru această noțiune v. și NODUS > rom., alb.) (it., fr., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1966a, p.23); vezi rom. < *MEDULLARIUM.

*MANCINUS (MANCUS adj. "ciung, schilod, incomplet; neputincios;" MANCUS > rom., alb. 1.6.3.); it. *mancino* adj. "stâng", *mancina* s.f. "mâna stângă" (Kristophson 1988, p.77; Mihăescu 1966a, p.32, 1993, p.60 încadra *MANCINUS între cuvintele lat. păstrate numai în alb.); vezi rom. < *STANCUS.

MANICA s.f. "mâneca tunicii; mănușă" (panr.); MANICA > alb., rom. 1.7.1; vezi rom. < BRACCHIUM.

MANUS s.f. "mână" (panr.).

*MEDULLARIUM (sau MEDULLARIS adj. "care pătrunde până în măduvă" (< MEDULLA s.f. "măduvă"); vezi alb. < IUNCTURA.

NODUS s.m. "nod; nod de articulație, articulație la membre" (Ernout, Meillet 1959, p.443); (panr.); vezi și rom. < *NODA 1.2.3. NODUS > rom., alb. 2.5.1.; 4.9.5.

?alb. *thembër* s.f. "călcâi". Etimologia, propusă de Meyer și acceptată de Pekmezi 1908, p.40, Haarmann 1972, p.50, Rusakov 1987, p.138 este considerată îndoielnică de Çabej 1962, p.194 și Kristophson 1988, p.88.

rom. *genunchi* s.m.

alb. *gjymtyrë* s.f. "membru (mâini, picioare); încheietură" (FS 1954).

alb. *i, e mëngjër* "stâng" (FS 1954), (vezi și Çabej 1982, p.53).

?alb. *mëngë* s.f. "braț" (sens rar, Mann 1948, p.262, 277; etimologia lat. la Haarmann 1972, p.50).

rom. *mână* s.f.

rom. *mădular* s.n.

alb.g. *nye, nue t. ne, nejë* (Jokl 1911, p.60, IF 1916, 1-2, p.100); *nye* s.m. "încheietură" (FS 1954).

v.rom. *nod* s.n. "încheietură; mădular" (DLR s.n., VII/1, N, p.459; Densusianu 1938, p.767).

PALMA s.f. "palmă" (panr.); alb. pëllëmbë s.f. "palmă", dat fiind locul accentului, din v.gr., nu din lat. (Çabej SF 1965, 1, p.25; vezi și Mihăescu RESEE 1969, 4, p.720, Euler 1985, p.115).

PETIOLUS s.m. (dim. de la PES) "picioruș; codiță a fructelor" (PECIOLUS; it., v.fr., prov., sp., cu sensul al doilea, ILR II 1969, p.132); vezi și alb. < CAMBA.

POLLICARIS adj.: "de un deget mare" (< POLLEX, -ICIS "degetul cel mare") (POLLEX face parte din cel mai vechi strat de termeni dispăruți în lat. dunăreană, fiind înlocuit de derivatul POLLICARIS, ILR II 1969, p.125); (retr., v.fr., prov., sp., pg.).

PUGNUS s.m. "pumn" (panr.).

PULPA s.f. "carne fără grăsime și os (a corpului)"; (sensul schimbat apare și în fr.dial., prov., cat.; sensul originar în it., sard., v.fr., pg., ILR II 1969, p.132).

SOLUM s.n. "partea de jos a unui lucru. bază; pardoseală (partea pe care se calcă); talpa piciorului; pingea; sol, teren, pământ (> alb.? 2.4.) și SOLEA s.f. "sandală" (Ernout, Meillet 1959, p.634) explică după unii autori alb. shuall s.m. și respectiv alb. shollë s.f. (Haarmann 1972, p.50, 56). Çabej 1962, p.188 respinge posibilitatea împrumutării ambilor termeni și propune o unică explicație: *SOLA. (SOLEA > it., v.fr.,; SOLUM > it., fr., Kristophson 1988, p.78); rom. însura < IN-SOLARE "a pingeli" (ILR II 1969, p.138), 1.7.5. (vezi și Giuglea 1983, p.197-198); vezi rom. < *TALPA?.

rom. palmă s.f.

rom. picior s.n.

alb. pulqer s.m., pulqyer "degetul mare de la mână" (FS 1954); v.alb. pëlqyer (Mann 1948, p.408).

arom. pălicar s.n.; pulicar "degetul mare" Papahagi 1974, p.954, 1026.

rom. pumn s.m.

alb. pulpë s.f. "pulpă, partea cărnosă a piciorului de la gënunchi în jos" (FS 1954), pulpa e kambës (Bardhi, p.168).

rom. pulpă s.f.

alb. shuall s.m., shollë s.f. "talpă; pingea" (FS 1954).

*STANCUS (= STANTICUS *adj.* "obosit"), (cu varianta posibilă *STANGUS), v.it. **mano stanco** "mâna stângă" (Mihăescu 1993, p.210); alb. 1.6.3. (vezi, totuși, și 3.6.); alb. < *MANCINUS.

rom. **stâng** *adj.*

*TALPA "labă, pată" (Coteanu, Sala 1987, p.105-106, cu bibliografie); alb. < *SOLA (SOLUM; SOLEA). (PLANTA **panr.** lipsește în rom., ILR II 1969, p.124, 127).

? rom. **talpă** *s.f.*

UNGULA *s.f.* "copită, gheară" (**panr.**).

rom. **unghie** *s.f.*

1.2.5. Diverse

CARO, CARNIS *s.f.* "carne" (**panr.**).

rom. **carne** *s.f.*

MEDULLA *s.f.* "măduvă (a oaselor, a copacilor)" (**panr.**).

rom. **măduvă** *s.f.*

OS > OSSUM *s.n.* "os, ciolan" (**panr.**).

rom. **os** *s.n.*

PELLIS *s.f.* "piele" (**panr.**).

rom. **piele** *s.f.*

SANGUIS *s.m.* "sânge" (**panr.**).

rom. **sânge** *s.n.*

VENA *s.f.* "vână" (**panr.**). Pentru sensul "vână" alb. utilizează **rremb** < RAMUS *s.m.*, pornind probabil de la sensul fig. "ramificație" al cuvântului lat.; alb. **rremb** *s.m.* "ram; braț al unei ape; vână" (FS 1954) < RAMUS *s.m.* "ramură, ciomag; ramificație" (pentru sensul anat. vezi Haarmann 1972, p.49). RAMUS > alb., rom. 2.5.1.

rom. **vână** *s.f.*

1.3. Funcțiile organelor corpului

1.3.1. Funcțiile organelor de simț

AUDIO, -IRE *vb.* "a auzi; a auzi vorbindu-se despre ceva, a afla; a asculta" (*panr.*). Celor două verbe din *rom.*, **a auzi** "a percepe sunetele cu ajutorul auzului" < AUDIRE și **a asculta** "a se strădui să audă" < A(U)SCULTARE le corespunde în *alb.* un singur *vb.*, (**n**)**dëgjoj** < INTELLIGERE (**dëgjoj** "entendre, écouter", Kokona 1977, p.86); (INTELLIGERE > *rom.*, v.*alb.* 1.5.).

rom. **a auzi** *vb.*

A(U)SCULTARE *vb.* "a asculta cu atenție; a da crezare; a asculta pe cineva" (Ultimul sens este păstrat de *rom.* **a asculta** (DA, I/I A-B) și îl are și *alb.* **dëgjoj** < INTELLIGERE.) (*panr.*).

rom. **a asculta** *vb.*

CIRCARE *vb.* "a înconjura cu un cerc; a înconjura, a face ocol unui lucru, a da târcoale (DA, II/I, F-I, s.v. **a încerca**) < CIRCUS (Densusianu 1901, p.168; Pușcariu DR IV, p.671) (*panr.* ILR II 1969, p.111). Sensul "a gusta; a proba calitățile unui obiect" apare și în *it.dial.* (Densusianu 1901, p.217, Pușcariu 1905, p.29; Pellegrini 1983, p.79; 1992, p.214); *rom.* < GUSTARE; CIRCARE > *rom.*, *alb.* și INCIRCARE > *rom.* 3.6.1.1. și 4.1.

alb. **kërkoj** *vb.* "a gusta, a încerca gustul unei mâncări" (FS 1954, FS 1980); v.*alb.* **kërkoj** "a lua puțin dintr-o mâncare sau dintr-o băutură" (**kërkoi ujëtë [që]ish bam venë** "a gustat apa care se făcuse vin", Buzuku, ed. Ressuli, p.93; **gustare: me kërkuem**, Bardhí, ed. Roques, p.30.).

rom. **cerca** *vb.* (*pop.*) "a proba să vezi dacă un lucru e potrivit; a gusta o mâncare (Pușcariu 1905, p.29; DA, I/II, C).

GUSTARE *vb.* "a gusta" (*sard.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*); CIRCARE > *rom.*, *alb.*; INCIRCARE > *rom.*.

rom. **a gusta** *vb.*

GUSTUS *s.m.* "gustat; gust" (*sard.*, *fr.*, *prov.*, *pg.*).

rom. **gust** *s.n.*

INTELLEGERE *vb.* "a distinge, a observa, a remarca, a-și da seama, a vedea, a simți; a înțelege, a pricepe"; (retr. și rom., Densusianu 1901, p.224, Pușcariu 1905, p.77; Rohlf 1927, p.69, cu mențiunea că s-a păstrat și în bască); rom. < AUDIRE, AUSCULTARE; INTELLEGERE, INTELLIGERE > rom., v.alb. 1.5.

SENTIRE *vb.* "a simți, a percepe" (panr.).

VIDERE *vb.* "a vedea" (panr.); alb. < VISITARE (Mihăescu 1993, p.50 este de părere că e vorba de o pereche sinonimică din care rom. păstrează termenul popular.).

VISITARE *vb.* "a vizita, a vedea de obicei pe cineva; a examina, a cerceta" (v.it.dial., v.fr., Mihăescu 1993, p.49) (VISUM > rom. 1.3.5.).

1.3.2. Respirația

*CASCARE *vb.* (sard.) .

*RESUFLARE *vb.* (it., sp.).

STERNUTARE *vb.* "a strănuta la rând" (STERNUERE "a strănuta") (it., retr., fr., prov., sp.); *STRANUTO > rom., it., fr. (totuși, arom. stărnut) (ILR II 1969, p.133).

SUFFLARE *vb.* "a umfla; a sufla în" (it., retr., fr., prov., sp.)
*SUFFLITUS > rom. 1.2.3.

alb. **dëgjoj** "a auzi; a asculta; a asculta (un sfat, o poruncă) (FS 1954); sensul "a auzi" și în v.alb.: **kush ka veshë me ndigluom, ndiglonjë**: rom. cine are urechi de auzit să audă (Buzuku, citat de Çabej 1987, p.218); lat. **audire**: alb. **me ndëguem** (Bardhi, ed. Roques, p.7); v.alb. și dial. (it.-alb., gr.-alb.) **dëlgonj, diligonj, ndëlgonj, ndlëgonj, ëndiglonj, glëgonj** (Çabej *loc. cit.*, Mann 1948, p.307.).

rom. **a simți vb.**

rom. **a vedea vb.**

alb. **vështoj, vështroj vb.** "a privi; a fi atent, a se păzi; a avea grijă, a vedea de ..." (Mann 1948, p.556, FS 1954); forma **vështoj** pare mai veche, deși Çabej (1982, p.54, 84) nu poate fixa cronologia celor două forme.

rom. **a căsca vb.**

rom. **a răsufla vb.**

rom. **a strănuta vb.**

rom. **a sufla vb.**

SPIRARE vb. "a sufla; a respira", de la care ar fi derivat (în alb. sau lat.?) denumirea pentru "plămân" (explicație fără argumentele necesare, Haarmann 1972, p.49, 53; etimologie neacceptată de Kristophson 1988, p.85, care se îndoiește de existența termenului în alb.).

?alb. **shpirë** s.f. "plămân; astm, bronșită" (Mann 1948, p.492, care trimite și la **spirë** "diaree", FS 1954; îndoielnic.).

1.3.3. Nutriția, digestia, eliminarea

ASSUDARE vb. "a asuda" (= AD + SUDARE, DA, I/I, A, s.v. **a asuda**); păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117).

rom. **a asuda** vb.

***BABA** (panr.).

rom. **bale** s.f. pl. < *BA, sg. din lat.pop. (DA, I/I A-B).

BIBERE vb. "a bea" (panr.).

rom. **a bea** vb.

CACARE vb. (panr.).

rom. **a căca** vb.

***CAPTIARE** vb. (atestat însă, după DA, I/I, A-B, s.v. **a acăța**) < **CAPTARE** vb. "a căuta să prindă" < **CAPERRE** vb. "a lua, a apuca, a prinde"; (it., engad., v.prov., fr., sp., pg., cu sensul "a vâna", DA *loc. cit.*, v.sp. "a prinde", Sădeanu 1958, p.769). Alb. **kafshoj** < **CAPTIARE**, Mihăescu 1993, p.34, Haarmann 1972, p.51; nesigur, Kristophson 1988, p.83; alb. **kafshoj** < **CAPESSERE** vb. (< **CAPERRE**) "a înșfăca" (Meyer-Lübke; Jokl 1923, p.19; Barić 1956, p.266; Graur, Rosetti, BL III, p.70); **MORDERE** "a mușca" panr., înlocuit de **MORSICARE** "a sfâșia mușcând" (> rom. 2.6.1.1.), face parte din stratul cel mai vechi de termeni dipăruți în lat. dunăreană (ILR II 1969, p.125); rom. < ***IMBUCARE**; ***ACCAPTIARE** > rom. 3.6.1.2.

?alb. **kafshoj** vb. "a mușca, a apuca cu dinții" (FS 1954); origine autohtonă, Çabej 1982, p.108.

EXPRIMARE *vb.* "a face să iasă prin apăsare; a stoarce" (it., fr., prov., cat., pg.).

FAMES *s.f.* "foame" (vegl., it., retr., fr., prov., cat.).

*FLAMMABUNDUS *adj.* (< FLAMMA *s.f.* "flacăra"), numai în rom. (ILR II 1969, p.133).

FLETUS *s.m.* "plâns, lacrimi" (Meyer 1891, p.249; Pekmezi 1908, p.43; Euler 1985, p.114 – cu rezerve); rom. < LACRIMA.

*IMBUCCARE *vb.* (< BUCCA); BUCCA > rom. 1.2.1; alb. 1.8.2.

INGLUTTIRE *vb.* "a da pe gât, a înghiți" (it., sard., retr., fr., prov., cat.).

INTINGERE *vb.*, a înlocuit probabil de timpuriu în lat. dunăreană cuvântul simplu TINGERE *vb.* (ILR II 1969, p.125) "a muia, a introduce într-un lichid" (Ernout, Meillet 1959, p.692), sens păstrat în rom. și alb.; "a vopsi" (Walde, Hofmann 1954, II, p.684), sens păstrat în alb.; alb. < INTINGERE, și nu < UNG(U)ERE (Meyer 1891) la Candrea 1930–1931, p.64, 118–120; etimologia propusă de Candrea se susține mai bine fonetic (comp. UNCTURA > alb. yndyrë) și semantic. (UNGERE > rom. 4.1.). INTINGERE > alb. 3.3.1.

LACRIMA *s.f.* (panr.); alb. < FLETUS ?.

LINGERE *vb.* "a linge" (sard., it., retr).

MANDUCARE *vb.* "a mesteca; a mânca, a îmbuca" (vegl., it., sard., fr., prov., cat.).

rom. a screme *vb.*

rom. foame *s.f.*

rom. flămând *adj.*; suspect (ILR II 1969, p.117).

?alb. lot *s.m.* "lacrimă" (FS 1954); Çabej 1982, p.108: origine autohtonă; Euler *loc. cit.*: posibilă origine autohtonă, de comparat cu lat. LAMENTUM.

rom. a îmbuca *vb.*

rom. a înghiți *vb.*

alb. ngjyej *vb.* "a muia degetul sau îmbucătura într-un lichid, ngjyej kafshatën; a vopsi" (FS 1954).

rom. a întinge *vb.* "a înmuia puțin într-un lichid, a înmuia pâine sau mămăligă într-o mâncare, într-o unsoare" (DA, II/I, F–I).

rom. lacrimă *s.f.*

rom. a linge *vb.*

rom. a mânca *vb.*

MASTICARE vb. "a mesteca"
(panr.); MASTICARE > alb.
mështekohem vb.refl. "a se
înfuria" 1.4.

rom. a mesteca vb. < *măsteca
(Densusianu 1938, p.404); v.rom.
mesteca "dénigrer, diffamer"
(Densusianu 1938, p.762).

MEDICOR, MEDICARE vb. "a
trata, a vindeca"; MEDICO vb.
"a vindeca; a prepara muind într-
o substanță" (vegl., it., v.fr., Mi-
hăescu 1966a, p.23; retr. Rohlf's
1980); originea lat. propusă de
Meyer, acceptată de Mihăescu
1981, p.224; Haarmann 1972,
p.51; Kristophson 1988, p.84
< *MACCARE. Împrumutul lui
MEDICARE se susține seman-
tic, dar mai puțin fonetic (comp.
MEDICUS > mjek).

?alb. mëkoj "a hrăni, a da
de mâncare în gură unui copil,
unui bolnav; a hrăni un ani-
mal". Formație în interiorul alb.:
mëkoj < më- + koj; koj <
dëkoj "a turna, a vărsa", au-
tohton. (Çabej 1987, p.219 s.v.
dëkoj).

MUCCUS, MUCUS s.m. "muc
din nas" (panr.); MUCCUS >
alb. 2.5.9. (comp. MUCIDUS >
rom.) (omonime, după Kristoph-
son 1988, p.75).

rom. muc s.m.

*PISSIRE vb., *PISSIARE (it.,
sard., retr., fr., prov., cat.).

rom. a pișa vb.

*SATIUM (ILR II 1969, p.133
și în sard.) sau SATIS adv.
"destul", comparativ SATIUS
(Mihăescu 1993, p.220; și în
v.fr.).

rom. saț, sațiu s.n.

SATULLUS adj. (dim. din
SATUR) "sătul" (vegl., it., retr.,
fr., prov., cat.).

rom. sătul adj.

SATURARE vb. "a sătura, a umple" (it.dial.); alb. **palloj** vb. "a sătura, a îndopa" (Mann 1948, p.344), explicat de Mihăescu (1993, p.61) ca derivat în alb. al unui urmaș al lat. PAULUS adj. "mic, puțin", este glosat de fapt ca un sens al verbului **palloj** "a bate rufele la spălat; a îndesa, a mânca mult, a îndopa (în limbajul familiar)" (FS 1980), derivat probabil de la **pallë** "săbie; băț, mai cu care se bat rufele la spălat" (FS 1980) (vezi discuția s.v. PALUS 4.9.2.). De la PAULUS, însă, derivă Jokl (1911, p.113) un alt verb, omonim, **palloj** "a micșora", **pallohem** "a descrește, a pierde din greutate" (FS 1954); în acest caz, eventual, PAULUS > alb. 3.1. Etimologia propusă de Mihăescu nu se susține semantic; alb. nu are un împrumut din lat. pentru sensul de "a se sătura".

*SCU(P)PIRE

(EX(S)PUERE vb. "a scuipa") (it.dial., v.fr., prov., cat., sp., pg).

SINGULTIRE vb. "a sughița" (it., retr., sp., pg.).

SITIS s.f. "sete" (panr.).

SORBEO, -ERE vb. "a sorbi, a suge" (it., sard., prov., cat., sp., pg.); *SORBIRE; alb. **surboj** vb., **surb** "a suge câte puțin dintr-un lichid" (FS 1954) < arom. **sorbu** (Capidan DR II, p.469, care preia de la Meyer-Lübke și etimologia alb. **shurboj** < SORBERE; ultima formă nu e înregistrată de Mann 1948, FS 1954, FS 1980).

SUDOR s.m. "sudoare" (panr.).

SUGERE vb. "a suge" (it., sard., pg.); SUCTUM > alb. 4.6.2.

rom. a sătura vb.

rom. a scuipa vb.

rom. a sughița vb. (< *SUB-GLUTTIARE, DLR s.n. X/5 S).

rom. sete s.f.

rom. a sorbi vb.

rom. sudoare s.f.

rom. a suge vb.

VESCO, -ERE vb. "a hrăni, a da de mâncare"; VESCOR "a se hrăni, a mânca" (Meyer 1891, p.459), păstrat numai în alb. (Çabej 1962, p.191); probleme ridicate de evoluția fonetică a inițialei (Çabej SF 1967, 1, p.81-82; Rusakov 1987, p.137; Topalli, SF 1990, 1, p.108).

alb. *ushqej vb.* "a hrăni; a da de mâncare (unui copil, unui animal)" (FS 1954).

1.3.4. Procreația, nașterea, existența

AETAS s.f. "viață" (panr. absent în rom., ILR II 1969, p.123). Împrumutul lat. în alb. (Meyer 1891, p.163; Candrea 1932, p.48; Barić 1956b, p.268; Desnickaja 1987a, p.223; Landi 1989, p.71) ridică importante probleme fonetice (Hamp 1968, p.41, care acceptă soluția împrumutului cu rezerve); rom. < *VIVITIA (< VIVUS). Rom. *etate*, împrumut cult din lat. (DEX).

?alb. *jetë s.f.* "viață" (FS 1954). Çabej (1982, p.74) îl consideră format în alb. de la *jes, jeta vb.* "a rămâne; a dăinui" (FS 1954); < i.e. **aivota* (Vasmer 1921, p.23).

COLOSTRA s.f., COLOSTRUM s.n. "colastră (laptele vitei după ce a fătat)" COLOSTRA > rom., alb. 4.6.4. (COLOSTRUM > qumësht "lapte", Meyer 1891, p.229; Kramer B.A., N.F. 1977, p.185).

alb. *kulloshtër s.f.* "primul lapte al unei vite după ce a fătat; primul lapte al unei lehuze" (FS 1954).

CONSTARE vb. "a sta, a se opri; a stăru" (it., prov., sp., fr., pg.), cu o posibilă evoluție semantică asemănătoare în rom. cu a alb. *jetë* "viață" < *jes vb.* "a rămâne" (Kristophson 1988, p.64); rom. < VIVERE; CONSTARE > alb. 6.2.

v.rom. *a custa vb.* "a trăi" (DA, I/II, C); *cust s.m.* "viață" (< *a custa*); alb. *kusht* "condiție" < it. *costo* (Çabej, SF, 1964, 1, p.90 - împrumut vechi); arom. *cústă vb.* "a spori, a avea spor" (Papahagi 1974).

CREATURA s.f. "creatură; creație" (Çabej 1987, p.211); rom. < FACTURA; CREARE (CREATIO) > alb. și FACERE > rom. 4.1.

v.alb. *kreatyrë s.f.* "făptură, viețuitoare" (Mann 1948, p.213), it.-alb. *krieturrë* "copil, făptură" (Bellusci 1989, p.40).

*DEPOSITARE (< DEPONERE vb. "a pune jos", it., log., friul., prov., sp., pg., Mihăescu 1993, p.226). *DEPOSITARE > alb., comparat cu DEPONERE > drom. a depune "(despre vite) a rămâne grea" (Bogrea DR III, p.444); DEPONERE > rom. 2.6.1.

FACTURA s.f. "lucrare; operă"; "aspect, formă" (Mihăescu 1993, p.205) (it., log., fr., prov, pg.) alb. < CREATURA; FACTURA > alb. 1.2.1; rom. 3.2.

FIERI "a deveni, a fi", combinat cu SUM, ESSE "a fi" (v.it.dial.) (Mihăescu 1993, p.214).

FUTUO, -ERE vb. (panr.) (alb. fus "a băga" < lat.?).

*INCARRICARE vb.; rom. < *INGREVICARE; *INCARRICARE > alb., rom. 4.4.1.

*INGREVICARE vb. (< *GREVIS, pentru GRAVIS "greu", DA, II/I, F-I), (v.fr.) (INGRAVESCERE vb. "a se îngreuna; (despre o femeie) a deveni gravidă").

LAPIDARE "a arunca cu pietre" alb. < *DEPOSITARE?.

NASCOR vb. "a (se) naște" (panr.).

*VIVITIA (< VIVUS + -ITIA) s., înlocuind VITA (> rom. 2.6.) (ILR II 1969, p.149, care propune și viață < viu); alb. < AETAS?.

VIVUS adj. "viu" (panr.).

VIVERE vb. "a trăi" (panr.).

?alb. dështoj "a pierde sarcina, a lepăda" (despre femei și despre animale) (FS 1980); împrumutul din lat. propus de G. Meyer nu e acceptat de Çabej (1987, p.235-236) care îl derivă de la shtoj, shtie vb. "a împinge, a arunca".

rom. făptură s.f. "creatură, viețuitoare".

rom. a fi vb.

rom. .

alb. e ngarkuar adj. "(despre femei) însărcinată" v.alb. e ngarkuome "însărcinată, grea" (Buzuku, ed. Ressuli, p.307) < ngarkoj "a încărca".

rom. a îngreca vb. "a apăsa, a împovăra; a rămâne grea, însărcinată" (DA).

?rom. a lepăda vb. "a naște înainte de termen un făt mort"; element nelatin, Rosetti 1968, p.188; (< LIQUIDARE, ILR II 1969, p.159).

rom. a (se) naște vb.

rom. viață s.f.

rom. viu.

rom. a vie, a via vb.

1.3.4.1. Creșterea copilului

CASTIGARE *vb.* "a muștra, a dojeni; a pedepsi"; CASTIGARE > alb. 1.4; 6.1; rom. 6.2.

CRESCERE *vb.* "a se naște; a crește" (panr.) a evoluat în rom. la "a crește copiii, a-i educa" (Mihăescu 1993, p.276); CRESCERE > rom. 3.6.1.3.

*DISMERDARE (sau posibil derivat în rom. de la *merda, a cărui existență e presupusă de arom. merdu, Papahagi 1974; vezi ILR II 1969, p.133).

*(IN)FASCIARE (< FASCIA) (it., fr., prov., cat.); FASCIA > rom. alb. 1.7.4.

*LIGINARE *vb.*, păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117).

1.3.5. Odihna, veghea

ADDORMIRE *vb.* (v.it. și dial., fr., prov., cat., sp., pg.).

*ASTRUCARE (= ASTRUERRE "a adăuga, a spori") (Mihăescu 1993, p.254); alb. *strukem* "a se zgribuli; a se ascunde ghemuindu-se" (FS 1954) nu provine din lat. *ASTRUCARE (Çabej 1962, p.170); *ASTRUCARE > rom. 4.1.

*ATTEPIRE (< AD + TEPERE "a se face cald" Mihăescu 1993, p.221).

COLLOCARE *vb.* "a pune, a culca" (it., fr., prov., cat., sp.).

v.rom.dial. a câștiga "a avea grijă de (Densusianu 1901, p.310), a crește copiii" (Mihăescu 1993, p.282); v.arom. câștig (mi) *vb.* "a îngriji" (Papahagi 1974).

rom. a crește.

rom. a desmierda *vb.*

rom. a înfășa *vb.*, rom.reg. fășă.

rom. a legăna *vb.*

rom. a adormi *vb.*

v.rom.dial. a astruca "a se înveli; a se culca".

rom. a ațipi *vb.*

rom. a culca *vb.*

*DEEXCITARE vb. (ILR II 1969, p.134) > rom. a deștepta; EXCITARE > alb. çoj "a duce, a trimite; a ridica" (Meyer 1891, p.448); Çabej (1987, p.128) demonstrează originea autohtonă. CITARE "a pune în mișcare, a convoca" (> *DE-EX-CITARE > rom. deștepta) este considerat etimonul posibil al alb. ftoj "a invita" de către Di Giovine 1982, p.44; INVITARE (sau CITARE?) > alb., INVITARE > rom. 4.1.

DORMIRE vb. (panr.).

DORMITARE vb. "a moțâi" (it., fr.).

*EXCUBULARE vb. (CUBARE "a sta întins"), păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117).

MANERE vb. "a rămâne" (retr., Densusianu 1901, p.192; rom. și sp. ca arii laterale, restul limbilor romanice < RESTARE, Bartoli 1925, p.8). Alb. mënoj vb. "a întârzia" (FS 1954), considerat de origine lat. (comparat de Mihăescu 1966a, p.17 cu rom. a amâna < AD MANE; după Haarmann 1972, p.65, Di Giovine 1982, p.23, Banfi 1985, p.93 < MANERE) provine după Çabej (1962, p.180) din română (lipsa rotacismului în toscă); alb. mënjill s.m. având sensul "ajunul unei sărbători creștine" (FS 1954) (6.3.1.), nu sensul "sculat cu noaptea în cap" (Mihăescu 1993, p.46) nu provine din lat. MANE VIGIL (Jokl 1926, p.27, acceptat de Mihăescu loc. cit.), ci din lat. VIGILIA (Çabej 1962, p.172).

rom. a deștepta.

rom. a dormi vb.

rom. a dormita vb.

rom. a (se) scula vb.

rom. a mânea vb. "a petrece, a dormi noaptea undeva" (Densusianu loc. cit.); mas, pl. masuri "popas peste noapte" (Coteanu, Sala 1987, p.20).

MANICARE vb. (< MANE adv. + -ICARE) "a se scula devreme, a porni de dimineață", termen utilizat în cercurile ecleziastice (Densusianu 1901, p.170, Mihăescu 1981, p.226), păstrat numai în rom. și alb. (Pușcariu 1974, p.159); MANICAT "mane surgit" (Rosetti 1986, p.179).

PAUSARE vb. "a înceta, a opri" (it., Mihăescu 1993, p.141). Alb. < lat. (Barić 1955, p.37, Haarmann 1972, p.67, 73; Mihăescu loc. cit.); alb. < it. (Meyer 1891, p.353; Kristophson 1988, p.87); PAUSARE > v.rom. a pása "a locui" (Mihăescu loc. cit.).

REPAUSARE vb. "a se odihni" (it., retr., fr., prov.); sensul "a muri" al rom. a răposa pare relativ recent, ținând seama și de sensul rom. răpaos s.n. (ILR II 1969, p.134); totuși, în inscripțiile din Pen. Balcanică, deși rar, PAUSATIONEM = MORTEM (Densusianu 1901, p.80).

PERVIGILARE vb. "a veghea toată noaptea, a păzi", termen militar (Mihăescu 1981, p.226), atestat (Mihăescu RESEE 1967, 1-2, p.322; RESEE 1969, 4, p.719), păstrat numai în rom. și alb. (Mihăescu 1966a, p.27); rom. < VIGILARE. PERVIGILARE > rom. 6.3.2.

SOMNUS s.m. "sogn" (panr.).

VIGILARE vb. "a sta treaz noaptea, a nu dormi, a veghea, a fi atent" (v.it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); VIGILIA > alb. 6.3.1.

alb. mēngoј vb. "a se scula de cu noapte; a se grăbi" (FS 1954).

alb. pushoj vb. "a se odihni; a tăcea; a înceta; a se opri" (FS 1954) unele sensuri corespund rom. repaus, răpaos s.n. "întrerupere a unei activități; odihnă, inactivitate" (< lat. *REPAUSUM, sau postverbal în rom., DEX, ILR II 1969, p.134; Bogrea 1971, p.177).

alb. përgjoј "a asculta pe ascuns, a spiona; a veghea toată noaptea un bolnav" (FS 1954) Çabeј (SF 1965, 1, p.27-28): përgjoј < pë- + gjoј; gjoј < dëgjoј "a auzi" (< INTELIGERE), puțin convingător.

rom. a (se) măneca "a se scula dis de dimineață; a porni dis de dimineață" (DEX).

v.rom. (sec. XVI) a răposa, a răpăusa "a muri", dar și "a se odihni; a se adăposti, a locui"; "a lăsa să se odihnească"; răposare "odihnă"; răpaos "odihnă" (Densusianu 1938, p.775, 858).

rom. a priveghea vb.

rom. sogn s.n.

rom. a veghea vb. rom. veghe "stare a celui care nu doarme" ar putea fi nu un derivat regresiv de la a veghea, ci continuator al lat. VEGLEM (VIGIL, VIGLIS adj. "treaz", s.m. "paznic") (Mihăescu RESEE 1969, 1, p.162); totuși, în rom. nu e adj., ci s.

VISUM s.n. "imagine, impresie"
(rom. și sard. au un sens special atestat în lat., ILR II 1969, p.134, Mihăescu 1965, p.571);
VISITARE > alb. 1.3.1.

rom. vis s.n.

1.3.6. Îngrijirea corpului

EXCALDARE vb. "a scălda (a spăla) în apă caldă" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.).

rom. a scălda vb.

*EXPERLAVARE, *EXPELLAVARE, forme compuse de la LAVARE. Lat. > alb. (Meyer 1891, p.237); *EXPELLARE > alb., rom., Densusianu 1901, p.283; *EXPERLAVARE numai în rom. și alb., Pușcariu 1974, p.158 (vezi și Bonfante 1973, p.64). Faptul că nu s-ar fi păstrat decât în rom. și alb. este principalul argument pentru Çabej (SF 1966, 1, p.34-35) să considere termenul alb. derivat în alb. (shpër-laj) și nu de origine lat., iar cuvântul rom. împrumutat din alb. Seria de termeni dialectali din it. (siciliană și calabreză), cu sensurile "a dilua" (comp. "a spălăci" în alb. și rom.), "a clăti" (comp. sensul din alb.), "a eroda pământul (despre ape)" (comp. alb. shpër-laj), consemnați de Rosetti (1968, p.185, vezi și Pamfil 1977, p.206) întăresc însă etimologia lat. atât pentru albaneză, cât și pentru română.

alb. shplaj vb. "a clăti, a da în a doua apă" (FS 1954); shpëlaj (alb. face distincția laj "a spăla", shp(ë)laj "a clăti" Kokona 1978); shpër-laj "(despre ape) a spăla pământul"; të shpëlara "lături"; i, e shpëlarë adj. "clătit; spălăcit".

rom. a spăla vb., care a înlocuit a la; arom. spel, aspel vb. "a spăla" (Papahagi 1974), "a clăti" (Drimba SCL, 3-4, 1955).

LAVARE vb. "a spăla, a scălda" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.)
LAVATURA > rom., alb. 4.9.5.

alb. laj vb. "a spăla" (FS 1954); etimologia lat. (Meyer 1891, p.237) nu este acceptată de Çabej (1962, p.171); vezi Huld 1984, p.85 pentru dificultățile fonetice și pentru originea i.e. (cu bibliografie).

rom. a la, a lăia.

PAGANUS *adj.* "sătesc, rural"; *s.m.* "țăran", păstrat în rom. și limbile romanice cu sensul creștin (Mihăescu 1993, p.58) (și poate și în alb.?) (6.3.1.) și un al doilea strat: *PANGANUS "om murdar"; *PANGANIRE "a murdări" > alb. *i, e pëgërë*, rom. **a pângări** (Mihăescu *loc. cit.*, cu bibliografie) (se poate însă observa că alb. nu păstrează n eptetic, deși Pușcariu DR III p.823 l-a presupus); probleme ridicate de fonetica, de sensul și de data pătrunderii termenului (Çabej 1982, p.63; Janson 1986, p.56-57); rom. < SPURCARE.

PECTINARE *vb.* "a pieptăna" (*panr.*).

SPURCARE *vb.* "a murdări, a spurca" (vezi și 6.3.1.).

1.4. Viață afectivă, caracter, voință

ASPER *adj.* "aspru; (despre ființe) dur, sever" (*panr.*); ASPER > rom., alb. 3.2.

BLANDUS *adj.* "dulce, ademenitor, încântător" (*v.fr., prov., cat., sp.dial.*, cu sensuri fizice ILR II 1969, p.134).

BLANDITIA *s.f.* "măgulire; (*pl.*) ademenire, atracție".

CASTIGARE *vb.* "a muștra, a dojeni; a pedepsi, a corecta, a îndrepta" (*it., sard., fr., prov., cat., sp., pg.*); alb. < DAMNARE; rom. < MONSTRARE; alb., rom. < CERTARE; CASTIGARE > rom. 1.3.4.1; 6.2; alb. 6.1; 6.3.1.

alb. *i, e pëgërë adj.* "murdar" (FS 1954), *v.alb. i, e pëganë* "necurat, spurcat, murdar" (Buzuku ed. Ressuli, p.119, 143, 151, 241; Bardhi, ed. Roques, p.156); *pëgan vb.* "a spurca, a profana" (Buzuku ed. Ressuli, p.151).

alb. *ashpër adj.* "aspru; sever, necruțător" (FS 1954); posibil împrumut mai nou: *a- păstrat* (Landi 1989, p.79).

alb. *ndëshkoj vb.* "a pedepsi, a muștra, a pedepsi ușor" (FS 1954); *v.alb.g. ëndishkoj* (Buzuku, ed. Ressuli p.35, Bardhi, Çabej SF 1964, 4, p.86-87) "a certa, a sfătui, a da pedepse ușoare" < **këshgój* (Janson 1986, p.200); problema inițialei *n-* (Kristophson 1988, p.74).

rom. **a pângări vb.** "a mânji, a murdări, a întina, a profana".

rom. **a pieptăna vb.**

rom. **a spurca** "a murdări; a mânca de dulce în zi de post".

rom. **aspru adj.**

rom. **blând adj.**

rom. **blândețe s.f.** (sau < **blând** + **-ețe**).

CERTARE *vb.* "a se lupta, a rivaliza, a se întrece" (v.it., sard.); sensul "a mostra, a pedepsi" comun numai rom. și alb. (Densusianu 1901, p.282). Alb. *qartë s.f.*, rom. *ceartă s.f.* "dispută, sfadă" sunt explicate fie ca postverbale cu mare vechime în ambele limbi (DA, I/II C. s.v. *ceartă*), fie drept reprezentante ale unui lat. *CERTA (Pekmezi 1908, p.35, 253, Kristophson 1988, p.63); *qartë* frecvent în v.alb. (Mann 1948). CERTARE > rom., alb. 6.1; alb. < DAMNARE, CASTIGARE; rom. < MONSTRARE.

COMMITTERE *vb.* "a lega împreună; a pune în acțiune; (*refl.*) a se aventura" (it., fr., prov., cat., sp., pg.).

COMPITUM *s.n.* "răspântie" (it. în toponimie) (Pușcariu 1905, p.39, DA, I/II C; ILR II 1969, p.134). *COMPITUS = COMPUTUS *s.m.* "socoteală" (DEX), explicație mai convenabilă decât anterioara și pentru alb. și pentru rom. (Çabej 1962, p.195); (bine reprezentat în limbile romanice occidentale, Coteanu, Sala 1987, p.95). COMPUTUS > alb. 1.5.

*COMPITARE = COMPUTARE *vb.* "a socoti" > rom., alb. *kuptoj* "a înțelege" (Meyer 1891, p.215, Philippide 1928, p.662). COMPUTARE însă explică alb. *kumtoj* "a da de știre" (iar COMPUTUS > *kumt* "știre"), nu *kuptoj*, derivat în alb. de la *kap* "a prinde" (Çabej SF 1964, 1, p.87). Deși convingătoare, explicația lui Çabej nu a fost luată în seamă de Mihăescu 1966a, p.14, Haarmann 1972, p.81, 82 și Desnickaja 1987a, p.241, care păstrează etimologia

alb. *qërtoj*, *vb.tr.* "a certa, a dojeni"; *qërtohem*, *vb.refl.* "a se certa cu cineva" (FS 1954); v.alb. "a pedepsi" (Çabej 1987, p.223).

rom. a *certa vb.* "a mostra, a dojeni"; v.rom. a *certa* "a da sfaturi, a da lecții" (Densusianu 1938, p.737) "a pedepsi".

rom. a (*se*) *cumeta*, a *se încumete* (ILR II 1969, p.134).

rom. *cumpăt s.n.* "echilibru sufletesc"; de observat formele v.alb. și dial. *kumët*, *kumet* (Çabej SF 1964, 1, p.83).

rom. a *cumpăta vb.* (rar) "a modera".

lui Meyer; totuși Mihăescu 1966a, p.14 explică alb. kumt, rom. cumpăt < COMPUTUS, dar în 1993, p.45 consideră numai alb. kumt < COMPUTUS. Explicația lui Çabej la Kristophson 1988, p.71. COMPUTARE > alb. 1.5.

CONSOLOR, -ARI vb. "a consola, a mângâia", termen păstrat numai în alb. (Mihăescu 1993, p.59, 63); posibil etimon *INCONSOLARE (Kristophson 1988, p.76) pentru a explica inițiala cuvântului alb. (comp. CONSILIUM > këshill); rom. < *MANGANEARE.

COTTIZARE vb. "a juca zaruri" (< gr.) (Densusianu 1901, p.334, Candrea 1932, p.96) (v.it. și dial.).

DESIDERARE vb. "a dori; a simți lipsa" (it., retr., fr., prov., v.cat.); alb. dëshirë < DESIDERIUM (Meyer 1891, p.66) sinonim cu mall < MALUM; rom. < DOLUS; dëshirë < dëshiroj (Çabej LP 1960, p.123); totuși, același pasaj din Vulgata este tradus în rom. și alb. astfel: Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis: rom. Ferice de cel ce împlă deșideratul său di înși (Densusianu 1938, p.854); alb. Bekuom nieriu qi mbushi zemërënë e ti n kësi dëshiri (Buzuku, Çabej 1987, p.233).

DIRECTUS p.pf., adj. "drept; (fig.) direct, fără ocol".

DOLERE vb. "a dura; a fi întristat" (panr.).

*DOLIOSUS (it.).

alb. ngushulloj, v.alb. ngushëlloj, vb. "a mângâia cu vorbe, a consola" (FS 1954).

alb. kuxoj, guxoj vb. "a îndrăzni, a cuteza" (FS 1954). rom. a cuteza vb.

alb. dëshiroj vb. "a dori, a simți lipsa" (FS 1954), v.alb. dëshëroj (Çabej 1982, p.117).

v.rom. deșidera, deșira (o singură dată), Densusianu 1938, p.486, 795.

alb. i, e drejtë adj. "care acțiunează corect, cu dreptate: njeri i drejtë om drept" (FS 1954).

rom. drept adj. (fig.) "întemeiat, just, cinstit, bun".

rom. a dura vb.

rom. duios adj.

DOLOR s.m. "durere" (panr.); DOLOR > rom. 1.6.2. DOLERE > rom. 1.6.2; DOLERE > *dëllej, păstrat ca përdëllëj (6.3.1.) și în postverbalul dullye. (Çabej SF 1965, 1, p.27); îndoielnică deci continuarea în alb. a unui *PERDOLERE (dat de Haarmann 1972, p.80; Mihăescu 1993, p.66).

DOLUS cu sensul "durere"; panr. alb. < MALUM.

DURARE vb. "a întâri; a suporta, a rezista; a rezista la acțiunea timpului" (Coteanu, Sala 1987, p.40) (it.) (rom. a dura "a persista, a ține un timp" < DURARE, Pușcariu 1905, p.49, Mihăescu 1993, p.36; împrumutat din fr., DEX); rom., it.alb. (?) < INDURARE; rom., alb. < SUFFERRE; alb., rom. < PATIOR, PATIRE; DURARE > duroj "a persista" 3.6.

EXPAVERE vb. "a se înfricoșade".

*EXPAVIMEN s. (< EXPAVERE) alb. < TREMULARE ? rom. fig. < TREMULARE.

*EXPAVIMENTO (sard.; it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.).

*EXTEMPERARE "a fi măsurat" (TEMPERARE > it., v.prov., fr., sp., pg.) (DA, A-B) (alb. < MULCERE)?

FALLERE vb. "a înșela; a face o greșală" (panr. absent din rom., ILR II 1969, p.124); FALLERE > alb. 1.5; 6.3.1; *FALLIUM (= FALLUM) > alb. 6.1; 6.3.1.

FELIX adj. "fericit, norocos", păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117).

v.alb. dullye s.f. "durere, suferință" (Buzuku: bukënë e dullyesë: panem doloris "pâinea durerii", Çabej, loc. cit.); g. dellë "milă, compasiune" (Çabej 1982, p.355).

alb. duroj vb. "a suferi, a îndura" (FS 1954); "a rezista" (Çabej 1987, p.361).

alb. fëjej vb. "a greși" (FS 1954); v.alb., fëjenj "a greși față de cineva, a jigni"; fyej (Çabej 1982, p.201); t. fëlej (Mann 1948, p.104).

v.rom.dial. duroare s.f. "durere, suferință" (DLRLV, p.123).

rom. dor s.n.

rom. a speria vb.

rom. spaimă s.f.

rom. a (se) spăimânta vb.

rom. a (a)stâmpăra vb. "a liniști".

rom. ferice s., adj.

*GAUDIMENTUM (GAUDIUM "bucurie"); păstrat numai în alb. (Mihăescu 1966a, p.32); alb. < GAUDIUM.

GAUDIUM s.n. "bucurie, satisfacție, plăcere" (panr. absent în rom., ILR II 1969, p.124); rom. **bucurie**, derivat de la un termen de substrat comparabil cu alb. i, e **bukur** "frumos", noțiune pentru care rom. < FORMOSUS; rom. < RISUS; rom., alb. < PLACERE.

HONOR (HONOS) s.m. "cinste, cinstire" (panr. absent în rom., ILR II 1969, p.124); alb. < lat. (Pekmezi 1908, p.51, Jokl 1911, p.37). Dificultăți fonetice, Çabej 1962, p.187, care propune o etimologie autohtonă (Çabej SF 1964, 4, p.81).

*HORRIRE (= HORRERE) vb. "a fi zbârlit; a tremura de frică"; HORRESCERE "a se zbârli; a se înflora; a tremura de frică", păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117) și alb. (Mihăescu 1993, p.58, 231); concordanță semantică rom.-alb. (Densusianu 1901, p.283); *INVIDIARE > alb.

INDURARE vb. "a îndări" (it., fr., prov., cat., sp., pg. cu sensul originar, ILR II 1969, p.134); "a suporta greutățile vieții și a rezista la ele", sens prezent în lat. (Coteanu, Sala 1987, p.40); alb. < DURARE; rom., alb. < SUFFERE; rom., alb. < PATIOR, PATIRE.

INGRATUS adj. "neplăcut; nerecunoscător", păstrat numai în alb. (Mihăescu 1966a, p.32).

alb. **gazmend** s.m. "exultare, mare bucurie" (FS 1954); v.alb. **gazimend** (Demiraj 1986, p.207).

alb. **gaz** s.m. "bucurie; râs" (FS 1954).

?alb. **nder** s.m., **ndere** s.f. "cinste, comportare decentă, cinstire, respect" (FS 1954).

alb. **urrej** vb. "a urâ; a dori răul cuiva" (FS 1954); (Çabej SF 1967, 1, p.88-89 nu îl consideră din lat., fiind un termen dialectal (t. **urrej**; g. **marr mëni** (< MANIA); de aceea propune: **urrej** < **re** (din sintagma **vë re** "a privi cu atenție"), legând cuvântul de credința deochiului; etimologie puțin probabilă, care ar explica totuși, după Çabej, rom. **a urâ** < alb.).

?it.-alb. **nduris**, **ndurisënj** "a rezista; a dăinuï" (Çabej 1987, p.361-362).

alb. i, e **ngratë** adj. "nefericit, nenorocit, fără noroc" (FS 1954).

rom. **a urâ** vb.; v.rom. și dial. **uresc** (Pușcariu 1974, p.42).

rom. **a îndura** vb. "a suporta cu răbdare un necaz; a pătimi, a suferi".

INTERRITARE, contaminat cu *INRITARE (= IRRITARE) "a irita" și *TERRITARE (< TERRERE "a înfricoșa") (it.dial., v.fr., prov., DA, II/I, F-I s.v. a întărâta).

*INVIDIARE (< INVIDIA s.f. "invidie"), păstrat numai în alb.; prov., cat., pg., fr.< INVIDIA (Mihăescu 1993, p.60); aceeași evoluție a inițialei (*INVIDIARE > mxoj) ca în *INVITIARE > mēsoj (deși Çabej 1982, p.78, nu o consideră evoluția normală); HORRERE > alb., rom.

INVITARE vb. "a invita; a îmbia, a îndemna, a încuraja" (panr.); considerând ca inițial sensul "a chema la judecată", Di Giovine (1982, p.42-45) propune alb. ftoj < CITARE (păstrat în rom. în deștepta < *DEEXCITARE, 1.3.5.); el propune și CITATIO > ftesë; problema tratamentului în alb. al secvenței inițiale INV-

LAEDERE vb. "a vătăma, a răni; (fig.) a răni, a jigni" (Ernout, Meillet p.337), păstrat numai în alb. (Mihăescu 1993, p.60), în limbile romanice fiind înlocuit de OFFENDERE (Bartoli 1925, p.81); etimologia lat. este propusă de Çabej (SF 1964, 2, p.27) care evidențiază problema epentezei probabil timpurii a lui n (v. și Janson 1986, p.121, 128; rom. < *LAESIONARE (< LAESIO, -ONIS) 1.6.2; LAEDERE > alb. 1.6.2; 6.1.

MALUM s.n. "rău; boală; nenorocire"; MALUS adj. "rău, de proastă calitate" (alb., arom., it., Mihăescu 1993, p.38; sp., Bonfante 1973, p.142); rom. < REUS 3.9. (Pușcariu 1974, p.160, Bonfante loc. cit.); rom. < DOLUS; alb. dëshirë < dëshiroj < DESIDERARE.

rom. a întărâta vb.

alb. mxoj vb. "a fi sarcastic, mușcător; a uri" (Mann 1948, p.302).

alb. ftoj vb. "a invita, a pofti; a chema la judecată" (FS 1980).

v.rom. a învita vb. "a îndemna; a ațâța" (DA, II/I, F-I).

alb. lëndoj vb. "a lovi, a irita o rană; a lovi, a jigni, a ațâța o supărare" (FS 1954).

alb. mall s.m. "dor, dorință puternică" (FS 1954).

arom. mar s. (mar di el "vai de el" < MALUS, Papahagi 1974, p.768).

*MANGANEARE vb. < gr. **magganeuo** "a face farmece" (Mihăescu 1993, p.321; Avram 1990, p.33, 100, cu bibliografie); alb. **mëngji** s.f. "doctorie de buruieni; farmec" (FS 1954), alb. **mangë, mangënë** "meliță", **mëngërë** "teasc" sunt explicate din v.gr. **magganon** "meliță; medicament" și raportate la rom. **a mângâia** < lat. < gr. (Jokl 1926, p.24–26, Pușcariu DR IV, p.1366, Mihăescu 1966b, p.63); alb. **mëngji**, contaminare între **mjegji** "medicament" și **magji** "magie" (Çabej 1982, p.104) (vezi și Rosetti 1978, p.234); alb. < CONSOLARE.

MANIA s.f. "nebunie", elenism local păstrat în alb. și rom., nu și în limbile romanice occidentale (Mihăescu 1993, p.56); alb. **urrejtje** < **urrej** < HORRERE.

MASTICARE vb. > rom. 1.3.3; alb., rom. < TURBARE.

MIROR, -ARI vb. "a se mira; a admira" (panr., limbile romanice occidentale au sensul "a privi", rom. și alb. sensul vechi "a se mira", Mihăescu 1993, p.53); MIRIO, -ONIS > rom., MIRA-CULUM > alb. 6.3.1.

alb. **mëni, mëri** s.f. "ură" (FS 1954); invidie, supărare pe cineva; **mërij** vb. "a urâ" (FS 1980); v.alb. **mëni, mëri** s.f. "mânie, furie, supărare; pizmă, pică; ură; **mënihem, mërihem** vb. "a urâ" (Mann 1948, p.281), "a se mânia"; probleme ridicate de evoluția finalei -(N)IA (care nu este alb. -një) (Janson 1986, p.118).

alb. **mështekohem** vb. "a se supăra, a se înfuria" (FS 1954); rom. **mesteca** < ***măsteca** (Densusianu 1938, p.404).

alb. **mërej** vb. (Meyer 1891), **mërehem** (refl.) "a se uimi, a se mira" (FS 1954); i, e **mëryershim** "minunat, de admirat" (Çabej 1965a, p.113); Çabej renunță la etimologia lat. pe care o acceptase (*loc. cit.*) pentru a apropia cuvântul de tmer "teamă" (< t-mer). (Çabej SF 1966, 2, p.83); apropierea se susține semantic insuficient.

rom. **a mângâia** vb.

rom. **mânie** s.f. "furie, supărare mare"; **a (se) mânia** (DEX); **mânie** "invidie, resentiment" (sens comun cu alb. **mëni**) (Candrea 1930–1931, p.145).

rom. **a (se) mira** vb.

INTERRITARE, contaminat cu *INRITARE (= IRRITARE) "a irita" și *TERRITARE (< TERRERE "a înfricoșa") (it.dial., v.fr., prov., DA, II/I, F-I s.v. a întărâta).

*INVIDIARE (< INVIDIA s.f. "invidie"), păstrat numai în alb.; prov., cat., pg., fr.< INVIDIA (Mihăescu 1993, p.60); aceeași evoluție a inițialei (*INVIDIARE > mxoj) ca în *INVITIARE > mēsoj (deși Çabej 1982, p.78, nu o consideră evoluția normală); HORRERE > alb., rom.

INVITARE vb. "a invita; a îmbia, a îndemna, a încuraja" (panr.); considerând ca inițial sensul "a chema la judecată", Di Giovine (1982, p.42-45) propune alb. ftoj < CITARE (păstrat în rom. în deștepta < *DEEXCITARE, 1.3.5.); el propune și CITATIO > ftesë; problema tratamentului în alb. al secvenței inițiale INV-.

LAEDERE vb. "a vătăma, a răni; (fig.) a răni, a jigni" (Ernout, Meillet p.337), păstrat numai în alb. (Mihăescu 1993, p.60), în limbile romanice fiind înlocuit de OFFENDERE (Bartoli 1925, p.81); etimologia lat. este propusă de Çabej (SF 1964, 2, p.27) care evidențiază problema epentezei probabil timpurii a lui n (v. și Janson 1986, p.121, 128; rom. < *LAESIONARE (< LAESIO, -ONIS) 1.6.2; LAEDERE > alb. 1.6.2; 6.1.

MALUM s.n. "rău; boală; nenorocire"; MALUS adj. "rău, de proastă calitate" (alb., arom., it., Mihăescu 1993, p.38; sp., Bonfante 1973, p.142); rom. < REUS 3.9. (Pușcariu 1974, p.160, Bonfante loc. cit.); rom. < DOLUS; alb. dëshirë < dëshiroj < DESIDERARE.

alb. mxoj vb. "a fi sarcastic, mușcător; a urî" (Mann 1948, p.302).

alb. ftoj vb. "a invita, a pofti; a chema la judecată" (FS 1980).

alb. lëndoj vb. "a lovi, a irita o rană; a lovi, a jigni, a ațâța o supărare" (FS 1954).

alb. mall s.m. "dor, dorință puternică" (FS 1954).

v.rom. a învita vb. "a îndemna; a ațâța" (DA, II/I, F-I).

arom. mar s. (mar di el "vai de el" < MALUS, Papahagi 1974, p.768).

*MANGANEARE vb. < gr. **magganeuo** "a face farmece" (Mihăescu 1993, p.321; Avram 1990, p.33, 100, cu bibliografie); alb. **mëngji** s.f. "doctorie de buruieni; farmec" (FS 1954), alb. **mangë, mangënë** "meliță", **mëngërë** "teasc" sunt explicate din v.gr. **magganon** "meliță; medicament" și raportate la rom. **a mângâia** < lat. < gr. (Jokl 1926, p.24–26, Pușcariu DR IV, p.1366, Mihăescu 1966b, p.63); alb. **mëngji**, contaminare între **mjegi** "medicament" și **magji** "magie" (Çabej 1982, p.104) (vezi și Rosetti 1978, p.234); alb. < CONSOLARE.

rom. **a mângâia** vb.

MANIA s.f. "nebulie", elenism local păstrat în alb. și rom., nu și în limbile romanice occidentale (Mihăescu 1993, p.56); alb. **urrejtje** < **urrej** < HORRERE.

alb. **mëni, mëri** s.f. "ură" (FS 1954); invidie, supărare pe cineva; **mërij** vb. "a urâ" (FS 1980); v.alb. **mëni, mëri** s.f. "mânie, furie, supărare; pizmă, pică; ură; **mënihem, mërihem** vb. "a urâ" (Mann 1948, p.281), "a se mânia"; probleme ridicate de evoluția finalei -(N)IA (care nu este alb. -një) (Janson 1986, p.118).

rom. **mânie** s.f. "furie, supărare mare"; **a (se) mânia** (DEX); **mânie** "invidie, resentiment" (sens comun cu alb. **mëni**) (Candrea 1930–1931, p.145).

MASTICARE vb. > rom. 1.3.3; alb., rom. < TURBARE.

alb. **mështekohem** vb. "a se supăra, a se înfuria" (FS 1954); rom. **mesteca** < ***măsteca** (Densusianu 1938, p.404).

MIROR, -ARI vb. "a se mira; a admira" (panr., limbile romanice occidentale au sensul "a privi", rom. și alb. sensul vechi "a se mira", Mihăescu 1993, p.53); MIRIO, -ONIS > rom., MIRCULUM > alb. 6.3.1.

alb. **mërej** vb. (Meyer 1891), **mërehem** (refl.) "a se uimi, a se mira" (FS 1954); **i, e mëryershim** "minunat, de admirat" (Çabej 1965a, p.113); Çabej renunță la etimologia lat. pe care o acceptase (*loc. cit.*) pentru a apropia cuvântul de **tmer** "teamă" (< **t-mer**). (Çabej SF 1966, 2, p.83); apropierea se susține semantic insuficient.

rom. **a (se) mira** vb.

MISERERE *vb.* "a avea milă" (v.it.dial., Mihăescu 1993, p.39); MISERERE > alb., rom. 6.1; 6.3.1; MISER. MISELLUS > rom. 6.1.

MONSTRARE *vb.* "a arăta; a indica, a sfătui, a îndemna" (panr., celelalte limbi romanice au sensul "a arăta". Mihăescu 1993, p.238) alb. < CASTIGARE; alb., rom. < CERTARE.

MULCERE *vb.* "a atinge ușor, a mângâia; a îmblânzi, a potoli" (păstrat numai în alb., Mihăescu 1993, p.60; Haarmann 1972, p.51, 73); rom. < *EXTEMPERARE (?).

PACARE *vb.* "a pacifica, a supune, a potoli" (celelalte limbi romanice au dezvoltat și sensul "a plăti"); rom. și alb. au păstrat sensul "a împăca" (Solta 1980, p.126, cu bibliografie); lipsește în arom. (Saramandu SCL 1991, 3-4, p.122); IMPACARE > rom. PACARE > rom., alb. 6.1; *PACTARE (< PACTUM) > alb.? 6.1.

PAENITET, PAENITERE (POENITERE) *vb.* "a se căi, a regreta" (în rom. și alb.; în occident: *REPOENITARE, Mihăescu 1993, p.53; forme savante, Pușcariu 1971, p.158); PAENITARE > rom., alb. 6.3.1.

alb. **mëshiroj** *vb.* "a ierta pe cel care greșește; a avea milă"; (derivat în alb.) **mëshirë** "milă; iertare" (FS 1954).

?alb. **mulkoj, mëlkoj** *vb.* "a adăuga grăsime câtă e necesară într-o mâncare; (fig.) a linguși; a fi suficient" (FS 1954).

?alb. **paqoj** "a împăca; a aranja; a potoli, a domoli" (FS 1954) (**paqoj** < PACARE, Çabej 1962, p.169; 1965a, p.113; cu influența lui **paqe** *s.f.* "pace", Pușcariu 1905, p.67; derivat din **paqe**, ar fi fost de așteptat PACARE > ***pakoj**, sau ***pëkoj**, Di Giovine 1982, p.56).

alb. **pendohem** *vb.* "a se căi; a regreta" (FS 1954); **pëndohem** (la Mihăescu 1981, p.226, Rosetti 1973a, p.481, Janson 1986, p.108).

v.rom. **mesereare** *s.f.* (*inf. substantivat*) "milă, îndurare" (DLRLV, p.183).

rom. **a muștra** *vb.* "a dojeni, a reproșa".

v.rom. **a păca** *vb.* "a îmblânzi, a supune" (Drăganu DR III, p.698; DLR s.n. VIII/1, P, p.216); rom. **a împăca** *vb.* "a liniști, a domoli, a îmblânzi, a reconcilia"; **a (îm)păciui** < **pace**; **a păcui** (reg.) < **a păca**, sub influența lui **păciui**, probabil, (Brâncuș 1991, p.93).

v.rom. **a pănăta** *vb.* "a suferi; a fi îndurerat, mâhnit" (Densușianu 1938, p.799); **a părăta** "a pătîmi" (Pușcariu, *loc. cit.*; Rosetti 1968, p.574).

PATOR, PATI vb. "a suporta, a îndura; a suferi, a fi victima unui rău" (it., sp.); **PATI**, termenul vechi, înlocuit în unele limbi romanice de inovația **SUFFERE** (Bartoli 1925, p.69); alb. și rom. păstrează atât **PATI**, cât și **SUFFERE**.

PENSARE vb. "a cântări; a cântări, a aprecia, a judeca" (it., fr., prov., cat., sp., pg.); **PENSARE** > alb. 3.1; **PENSARE** > rom. 3.1.

PENSUM s.m. "caier de tors zilnic; sarcină, obligație" (panr. cu sensul "greutate"); **PENSUM** > alb. 3.1; > rom. 3.1.

PIGRITOR, PIGRITARI "a fi foarte lăsător, a pregeta mult" (it.).

PLACERE vb. "a fi plăcut, a plăcea" (panr.).

PLANGERE vb. "a plânge gemând, a jeli, a boci" (panr.).

RIDERE vb. "a râde, a zâmbi" (panr.).

RISUS s.m. "râs" (it., log., fr., cat., sp., pg.); alb. < **GAUDIUM**.

***ROSIONEM s.f.** (< **ROSEUS adj.** "roșu"); alb. < **TURPIS** (din lat. clasică, Mihăescu 1993, p.32).

alb. pësoj vb. "a păți, a i se întâmpla cuiva ceva neplăcut" (FS 1954), v.alb. **pësoj** "a răbda, a suferi, a pătimi" (la Bardhi, **pësoj** traduce **perferre, sufferre, tolerare; veteranus** este tradus cu **i pësueshim**: rom. (om) **pățit** "care a trecut prin multe încercări, cu experiență"); vezi și proverbul **kush pëson mëson** (: rom. tot **pățitu-i priceput**; alb. e **pësova**: rom. a **pățit-o** "a ieși prost, a-i merge prost" (Per. Papahagi 1908, p.127). Corespondența semantică perfectă cu rom. ne face să nu acceptăm ipoteza lui Çabej (1976b I, p.348) care consideră **pësoj** și **mësoj, mpësoj** "a învăța" variantele aceluiași cuvânt, care nu este de origine lat. (Çabej 1962, p.194).

alb. përttoj vb. "a fi leneș, a-și pregeta, a nu avea chef să facă un lucru"; **përtac adj., s.m.** "leneș" (FS 1954).

alb. pëlqej vb. "a plăcea" (FS 1954).

rom. a păți vb. "a i se întâmpla cuiva ceva neplăcut"; v.rom. "a suferi, a pătimi, a îndura" (Densusianu 1938, p.769; Bogrea 1971, p.75).

rom. a păsa vb. "a simți neliniște, a se îngrijora".

rom. păs s.n. "suferință, necaz, grijă".

rom. a pregeta vb. "a șovăi, a ezita; a se lenevi".

rom. a plăcea vb.

rom. a plânge vb.

rom. a râde vb.

rom. râs s.n.

rom. rușine s.f.

SENTIRE vb. "a simți, a percepe; a simți, a suferi; a-și da seama, a înțelege" (dalm., it., log., engad., friul., fr., prov., cat., sp., pg.); SENTIRE > rom. 1.3.1.

rom. a simți vb.

SPERARE vb. "a spera, a se aștepta la ceva bun" (it., prov., sp., Mihăescu 1966a, p.25); SPERARE > alb. 6.3.3.

v.alb. shpërej vb. "a spera" (FS 1980).

*SPERANTIA s.f. (dalm., it., Kristophson 1988, p.78).

alb. shpresë s.f. "speranță" (Kristophson *loc. cit.*) > shpre-soj "a spera".

SPIRITUS s.m. "suflu, suflare (a aerului), aer; spirit, suflet" (it., Mihăescu 1993, p.48); rom. < *SUFFLITUS; SPIRITUS > alb. 6.3.1.

alb. shpirt s.m. "spirit; suflet"; dha shpirti: și-a dat sufletul; jap shpirtin për ...: a-și da sufletul pentru ...; dua me gjithë shpirtin: a iubi din tot sufletul; më hëngri shpirtin: mi-a mâncat sufletul; më nxori shpirtin: mi-a scos sufletul; bir në shpirt: băiat (copil) de suflet (FS 1954); shpirt traduce lat. anima (Buzuku, ed. Ressuli, p.45, 47, 392; Bardhi, ed. Roques, p.5).

SUFFERRE vb. "(fig.) a suporta, a îndura; a rezista" (it., retr., fr., prov., sp., pg.); alb. < DURARE; rom. < *(IN)DURARE; alb., rom. < PATIOR, PATI; rom. < PAENITARE.

v.alb. shufrenj "a răbda, a suporta, a fi îngăduitor" (Buzuku), it.-alb. shufrenj "a pătimi, a suferi" (Çabej 1987, p.215, s.v. dëfrej; Çabej propune originea lat. din cauza evoluției s > sh și a existenței cuvântului rom.).

rom. a suferi vb.

*SUFFLITUS (< SUFFLARE);
alb. < SPIRITUS.

SUPERARE *vb.* "a ieși deasupra; a fi superior, a întrece" (v.it., prov., cat., sp., pg.).

SUSPIRARE *vb.* "a suspina, a ofta" (it., retr., fr., prov.).

*TIMA *s.f.* sau derivate în rom., it., dalm. de la TIMERĒ (Mihăescu 1993, p.120).

TIMERE *vb.* "a se teme, a-i fi frică" (it., sard., retr., prov., cat., sp., pg.) .

TIMOR *s.m.* "temere, teamă, îngrijorare" (it., v.fr., Kristophson 1988, p.69).

TREMULARE *vb.* "a tremura" (TREMULUS *adj.*), panr. (Mihăescu 1993, p.232) (vezi TREMULARE > rom. 3.6.1.1.).

?alb. *tmer s.m., tmerë s.f., mner s.m., mnerë s.f.*"teamă, groază"; faptul că vocala *ō* nu s-a diftongat și existența variantelor *mner, mnerë* îl determină pe Çabej să respingă originea lat. Împreună cu *mërehem vb.* (vezi MIRARI) ar fi vorba de o familie de derivate de la baza *mer*, autohtonă (Çabej SF 1966, 2, p.81-84); totuși *ō > ue > e* (evoluție presupusă de Landi 1989, p.65).

?alb. *tremb vb.* "a înfricoșa", *trembem (refl.)* "a se înfricoșa"; *trembë s.f.* "frică bruscă"; *trembëlak adj., trembës adj.* "fricos" (FS 1954) (originea lat., Pușcariu 1905, p.164).

rom. *suflet -s.n.*, termen profan, *duh*, termen religios (Duhul Sfânt, sintagmă în care nu apare *suflet*; *duh* nu poate avea sensul "persoană" al lui *suflet*, Coteanu, Sala 1987, p.36); alb. *shpirt* are ambele sensuri, religios (ca în limbile romanice occidentale) și profan. Prin sensul "sufare", pe care alb. *avull* nu îl are, rom. *abur* presupune o sinonimie străveche parțială cu *SUFFLITUS (vezi și termenul autohton alb. *frymë s.f.* "sufare, răsufare" și "suflet" < *fruj vb.* "a sufla") (Brâncuș 1983, p.30).

rom. a *supăra vb.*

rom. a *suspina vb.*

?rom. *teamă s.f.* < a (se) *teme vb.* (DEX).

rom. a (se) *teme vb.*

v.rom. *temoare s.f.* "frică, teamă" (Densusianu 1938, p.801); rom. *temoare* este moștenit, nu derivat în rom. datorită existenței corespondentului alb. (Sala 1986, p.123).

rom. a *tremura vb.* (pus de Mihăescu *loc. cit.* în seria sinonimelor "a se teme").

TRISTIS *adj.* "trist, abătut" (panr., în afară de franceză).

TURBARE *vb.* "a tulbura, a agita, a răscoli, a încurca" (prov., cat., sp., pg., log., fr.); TURBARE > alb., rom. 2.6.1.

TURBULARE *vb.* (< TURBARE) "a tulbura" (fr., prov., sp.dial.); *TURBULUS > alb., rom. 2.4.5; 3.3.

TURPE, TURPIS *s.n.* "lucru de rușine" (sp., pg. < *adj.*); alb. continuă un termen din lat.cl., rom. unul popular, *ROSIONEM (Mihăescu 1993, p.32, 49; Çabej 1976c, p.71).

VIRTUS *s.f.* "bărbăție, forță sufletească" (v.it., log., v.engad., fr., prov., v.pg., Mihăescu 1993, p.235); VIRTUS > alb., rom. 1.6.1.

VITIUM *s.n.* "defect, stricăciune; defect moral, viciu" (it.) VITIUM > alb. 1.6.3; VITIUM > *INVITIARE > alb., rom. 1.5.

VOLUNTAS *s.f.* "voință, dorință" (it.), termen abstract frecvent; rom. a moștenit forma de infinitiv lung *VOLERE. VOLO, *VOLERE > rom. a vrea *vb.*, vrere *s.f.*

alb. nu are termenul de bază, ci o serie de derivate: *trishtoj vb.* "a întrista, a amără", *refl.* "a se întrista"; *trishtë s.f.* "frică bruscă, neașteptată" și variante cu s în loc de sh: *tristoј* "a tremura de frică" (FS 1954).

v.alb. *turboј, turbohem (refl.)* "a se tulbura" (Buzuku ed. Ressuli p.25, 33, 35), *tërboј, tërbohem (refl.)* "a se agita" (Bardhi ed. Roques, p.72); "a turba (despre câini)" (Budi); "a deveni furios" (Haarmann 1972, p.78).

alb. *turbulloј vb., trubulloј* "a tulbura; a agita" (FS 1954), derivate de la *turbull, trubull adv.* (< lat.).

alb. *turp s.m., turpe s.f.* "rușine, lucru de rușine" (FS 1954).

v.alb. *vërtude, vërtudja* "tărie" (în sens abstract) (Buzuku ed. Ressuli, p.199, 229, 253), "virtute" (Buzuku ed. Ressuli, p.327); în alb. actuală, *vërtyt* "forță fizică" (FS 1954) (Çabej 1965a, p.113).

alb. *ves* "viciu, defect moral, obicei prost; defect fizic" (FS 1980).

alb. *vullnet s.m.* "voință", *vullnesë s.f.* "voie" (*vullnesa e Zotit* "voia Domnului") (FS 1954); v.alb. *vollundet* (Buzuku), *vullëndet* (Bardhi); g. *vullndet s.m.* (Pekmezi 1908, p.35).

rom. *trist adj.*

rom. a *turba vb.* "a deveni furios" (Pușcariu 1905, p.166)

rom. a *tulbura vb.*; arom. *turbur vb.* "a turbura" (Papahagi 1974).

rom. *vârtute s.f.* "putere, vigoare, curaj, forță sufletească" (Brâncuș 1991, p.88).

1.5. Activitatea intelectuală

*AD-(DE)VERUM, VERUM
s.n. "adevăr" (it.dial., fr., sp., pg.,
DA, I/I, A-B); alb. < VERITAS.

arom. *ver s.m., di-a-ver* "într-adevăr; aver (< VERUM "adevăr"), Papahagi 1974, p.244, 1261; (ILR II 1969, p.135).

*CAUITARE vb. < CAVITUM
(CAUTUM), p.pf. al vb. CA-
VERE "a (se) păzi, a avea gri-
jă" (DA, I/II, C s.v. a că-
uta) (vegl., it.dial., pg.) alb. <
CIRCARE; VESTIGARE; rom.
< CIRCITARE; *CAUITARE >
rom. 4.1.

rom. a căuta vb.

CIRCARE vb. "a înconjura
cu un cerc (inel, verigă); a
înconjura, a face ocol unui lucru,
a da târcoale (DA, I/II, C s.v.
cerca) (panr.), lipsește în arom.
(Saramandu 1991, p.122); rom. <
*CAUITARE, CIRCITARE; alb.
< VESTIGARE; CIRCARE >
alb. 3.6.1.1; 4.1; CIRCARE >
rom. 4.2; CIRCARE > alb., rom.
1.3.1.

alb. *kërkoj vb.* "a căuta, a cer-
ceta" (FS 1954); la Bardhi tra-
duce **investigare, percuncta-**
re, quaritare, requirere, ri-
mari, vestigare (păstrat dea-
semenea în alb.) (Bardhi, ed.
Roques, p.41, 93, 118, 130, 135,
145, 182).

v.rom. a *cerca vb.* "a merge
jur împrejurul unei proprietăți;
a examina, a cerceta" (DA,
loc. cit.), "a căuta" (în secolul
al XVI-lea, Densusianu 1938,
p.737).

CIRCITARE vb. "a da mereu
târcoale; a examina atent" (DA,
I/II, C s.v. **cerceta**) s-a dez-
voltat semantic analog cu CIR-
CARE și VISITARE (Pușca-
riu DR IV, p.679) (VISITA-
RE, alb. 1.3.1.); numai rom. a
păstrat CIRCITARE (Pușcariu
1974, p.158), fapt care o deose-
bește și de alb. (< VESTIGARE,
Mihăescu 1993, p.50).

rom. a cerceta vb.

COGITARE *vb.* "a gândi, a cugeta; a născoci, a avea de gând" (it.v. și dial., sard., retr., v.fr., sp., pg.); din seria de termeni MEDITARE (faza veche), COGITARE (faza mai nouă), PENSARE (inovația) (Bartoli 1925, p.15), alb. a păstrat MEDITARE, iar rom. și alb. COGITARE; PENSARE (> alb., rom. 3.1; rom. 1.4) a avut în alb. și rom. o evoluție specială; COGITARE lipsește în arom. (Saramandu 1991, p.122).

COGNOSCERE *vb.* "a cunoaște" (panr.).

COMPUTARE *vb.* "a calcula, a socoti"; COMPUTARE > rom. 1.4.

COMPUTUS *s.m.* "calcul, socoteală"; COMPUTUS > rom. 1.4.

CONSILIUM *s.n.* "consultare, deliberare; sfat" (it., prov., fr.); *këshill s.m.* < *CONSILUM (Çabej SF 1967, 1, p.82, s.v. *ungjill*); *këshillë s.f.* < CONSILIA *pl.* (Desnickaja 1987, p.236).

CREDERE *vb.* "a încredința; a avea încredere; a crede; a socoti"(panr.), luând locul mai vechiului PUTARE "a socoti, a considera" (Bartoli 1925, p.74).

alb. *kujtoj vb.* "a-și aminti; a gândi, a fi de părere, a avea impresia" (FS 1954); "a-și da seama" (FS 1980); *i, e kujtueshëm adj.* "cu mintea ascuțită" (FS 1954); v.alb. *të kujtuomitë, të kujtuometë s.pl.* "gânduri (: *cuget s.*) (Buzuku, ed.Ressuli, p.51, 117); v.alb. *me kujtuem* traduce lat. COGITARE, MEDITARE, PENSARE (Bardhi, ed. Roques, p.13).

alb. *kumtoj vb.* "a da de știre, a face cunoscut" (FS 1954); alb. *kuptoj vb.* "a înțelege" nu provine din COMPUTARE, cum se admite de cei mai mulți lingviști, ci face parte din familia lui *kap vb.* "a apuca, a prinde" (Çabej SF 1964, 1, p.87; *kap > kaptoj > këptoj > kuptoj*, Çabej 1982, p.80).

alb. *kumt s.m.* "veste, știre" (FS 1954) (etimologia la Çabej SF 1964, 1, p.84); v.alb. *kumët* (Demiraj 1985, p.194, 199).

alb. *këshill s.m.* "sfat; adunare"; *këshillë s.f.* (FS 1954).

rom. **a cugeta vb.** "a medita; a-și da seama"; **cuget s.n.** "gândire; gând, părere".

rom. **a cunoaște vb.**

rom. **a crede vb.** "a considera, a fi de părere".

CUNCTOR, CUNCTARI vb. "a întârzia, a șovăi, a sta la îndoială", păstrat numai în alb. (Mihăescu 1966a, p.32, 1993, p.59). Etimologia lat. propusă de Meyer 1891, p.214, preluată de Haarmann 1972, p.72 și de Mihăescu (*loc. cit.*, cu precizarea că termenul discutat de Mihăescu, **kundroj** "a vorbi", nu există; dicționarele înregistrează **kundroj** vb. "a observa cu atenție", **kundoj** vb. (< **kuvëndoj**) "a vorbi", omonim cu it.-alb. **kundoj** "a ezita") este respinsă de Di Giovine 1982, p.52-53 și Kristophson 1988, p.86 pentru că termenul înregistrat numai la albanezii din Sicilia poate fi împrumutat din greaca bizantină. *CUNCTINO, CUNCTINARE (< CUNCTOR, CUNCTARI) "a nu mai continua o mișcare, a rămâne în urmă, a șovăi" (DA, I/II C, p.746) s-a păstrat numai în rom. (Pușcariu 1974, p.26 ILR II 1969, p.117, 120): arom. **acúmtin** "a înceta, a conteni" (Papahagi 1974, p.105), drom. a **conteni**? (DA *loc. cit.*).

*DISCAPTARE, un derivat de la CAPTARE vb. "a căuta să prindă, a prinde, a urmări", presupus de Jokl (1936, p.60) a se fi păstrat în alb. în paralel cu CAPTARE (păstrat în it.dial., istr., prov., sp., pg.) care ar explica rom. a **căta**. Cuvântul are etimologie controversată: variantă a lui a **căuta** < *CAUITARE (DA, I/I C), sau < lat. CAPTARE (etimologie acceptată de Mihăescu 1993, p.234, cu bibliografie). *DISCAPTARE, păstrat numai în alb. (Mihăescu 1966a, p.32; Mihăescu 1993 nu mai înregistrează însă termenul alb.). Meyer 1891, p.67: **diktonj** < DETEGERE. Ambele etimologii

?it.-alb. **kundonj, kundoj, vb.** (Meyer *loc. cit.*, Mann 1948, p.226) "a ezita".

?alb. **diktoj** vb. "a găsi, a descoperi, a da peste" (FS 1954); v.alb.dial. **dikëtoj** (Çabej 1976b I, p.126); *DISCAPTARE e nesigur (Çabej 1962, p.194; etimologie respinsă și de Graur - Rosetti BL IV, p.182); era de așteptat, credem, DIS- > alb. **sh-** (DISCARRICARE > **shkarkoj**, DISCABALLICARE > **shkal-koj**; totuși, după Xhuvani, Çabej 1956, nr.67, **sh-** prefix autohton, nu lat.).

?rom. a **căta** vb.

sunt nesigure, dar originea lat. este de presupus (Çabej 1987, p.243-244).

*DISQUIRITARE < *DIS-QUIRITARE < QUAERITO, -ARE "a căuta fără întrerupere", intensiv al lui QUAERERE "a căuta" (Meyer 1981, p.388); limbile romanice continuă DISQUIRERE (Çabej SF 1966. 1, p.37-38). Etimologia lui Meyer preluată de Haarmann 1972, p.61, 81.

EXCIPERE vb. "a excepta; a stabili; a prinde; (fig.) a prinde cu urechea, a surprinde, a asculta" (etimologie propusă de Meyer 1891, p.386; nesigură după Çabej 1962, p.194); de la aceeași bază, rom. < PERCEPERE; EXCIPE-RE > alb. 5.1.

INGANNARE vb. < GANNARE = GANNIRE vb. "a mormăi, a bodogăni" (Densusianu 1901, p.154, sens păstrat în rom., Densusianu 1901, p.191); it., v.fr., prov., sp., pg. au sensul "a înșela" (Densusianu loc. cit.); rom. < MENTIRI; INGANNARE > rom. 3.6.1.2.

INTELLECTIO, -ONIS s.f. "sens, semnificație".

INTELLECTUS, p.pf. de la INTELLIGERE (Mihăescu 1993, p.230).

INTELLIGERE vb., INTELLEGERE "a distinge, a observa, a-și da seama, a simți; a înțelege, a pricepe" (retr. și *bască*, Rohlf's 1927, p.69); INTELLIGERE este termenul vechi, înlocuit de CAPERE (Bartoli 1925, p.69); rom. < PERCIPERE < CAPERE (Mihăescu 1993, p.230, alb. < *EXCIPERE < CAPERE); INTELLIGERE > alb. 1.3.1.

?alb. *shqyrtoj* vb. "a examina" (FS 1954); v.alb.g. *çqyrëtinj*, *shqyrëtonë* (Çabej loc. cit.); derivat în alb. de la *qyr* vb. "a privi" (Çabej loc. cit.).

alb. *shqipoj* vb. "a vorbi (a spune) clar pentru a fi înțeles"; *shqip* adv. *flas shqip* "a vorbi clar", *shqip* "albanezește" (FS 1954); *shqipoj* "a înțelege" (Çabej loc. cit.).

alb. *gënjej* vb. "a minți; a înșela" (FS 1954); t. *gënjej* "a minți", g. *ngënjej* "a înșela, a amăgi" (Pekmezi 1908, p.244, 271) (v.rom. a *îngăna*, Densusianu 1938, p.392); v.alb. *me ëngënuom* (Buzuku, Mann 1948, p.125) "a înșela, a amăgi", nu "a minți" (pentru care există *rrej*, Ashta BS 1964, p.127).

rom. *înțelepciune* s.f.

rom. *înțelept* adj., s.m.

rom. a *înțelege* vb.

it.-alb., gr.-alb. *dëlgonj* vb., *diligonj*, *ndëlgonj*, *ndlëgonj* "a înțelege", *ndëlgim* s.m. "înțeles, gând" (Meyer 1891, p.66, Çabej 1987, p.217); v.alb. i *ëndigluom* adj. *înțelegător*" (Buzuku, ed. Ressuli p.83, 151, 305; *veshëtë të ëndigluome*: aures intendentes, p.171; Ashta BS 1964, p.125; *me dhanë me ndeguem*: a da de înțeles (Bardhi, ed. Roques, p.152; *ndlagon*

"tu gândești" (Matranga, Jokl 1926, p.15).

*INVITIARE (< VITIUM) "a deprinde un obicei rău" (it.dial., sard., v.fr., prov., cat., sp., v.pg., dar numai în rom. și alb. capătă un caracter general, Brâncuș 1991, p.54-55). VITIUM > alb. 1.4; 1.6.3; rom.pop. **învăț** s.n. (< a **învăța**) "deprindere proastă" (Brâncuș *loc. cit.*) corespunde alb. **ves** "deprindere proastă".

IUDICARE vb. "a socoti, a considera, a crede; a judeca despre un lucru sau despre o persoană" (it., v.retr., fr., prov., cat., sp., pg.); IUDICARE > alb., rom. 6.1.

MEDITOR, -ARI vb. "a se gândi, a reflecta; a plănuși, a pregăti", cuvântul vechi păstrat în Galia, înlocuit de inovația COGITARE (Bartoli 1925, p.31); Mihaescu (1993, p.60) este de părere însă că s-a păstrat numai în alb. Etimologia lat. propusă de Jokl (1911, p.111-112); alb., rom. < COGITARE.

MENS s.f. "minte, inteligență, rațiune" (panr.).

alb. **mësoj** vb. "a învăța, a da lecții; a dresa un animal; a da sfaturi; a primi cunoștințe, a lua lecții" (FS 1954). Çabej 1976a I, p.348 nu acceptă etimologia lat. și îl leagă de **pësoj** (vezi PA-TIOR, PATI, 1.4.).

rom. a **învăța** vb.

alb. **gjykoj** vb. "a gândi, a-și forma o părere" (FS 1954).

rom. a **judeca** vb. "a discerne, a chibzui".

alb. **mejtoj** vb. "a gândi" (FS 1954).

alb. **mend** s.f.; **mende** s.f. "minte; gând; părere", **njeri mend** "om cuminte, înțelept"; **mbaj mend** a ține minte"; **i erdhën mendtë** "i-a venit mintea la loc"; **mblidh mendtë** "a-dună-ți mințile"; **humbi mendjen** și-a pierdut mințile"; **më dolli nga mendja** "mi-a ieșit din minte"; **mendoj** vb. "a gândi" (FS 1954), variantă: **mënd** (Çabej LP VIII, p.72); problema evoluției în alb. a grupului E + n + cons. la i (CENTUM > qind, PARENTEM > përing), dar la e în cazul acesta (Demiraj 1985, p.114); (pentru evoluția acestei secvențe în cazul MENTEM > rom. **minte** vezi Dimitrescu 1967, p.64; Avram

rom. **minte** s.f.

MENTIO, -ONIS *s.f.* "menționare, aluzie; propunere", sensul din rom. fiind influențat de verbul MENTIOR (it.dial. același sens, ILR II 1969, p.168).

rom. minciună *s.f.*

MENTIOR, -IRI *vb.* "a minți, a nu spune adevărul; a înșela" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); alb. < ÎNGANNARE.

rom. a minți *vb.*

*OBLITARE (< OBLITUS *p.pf.* de la OBLIVISCOR "a uita") (panr., ILR II 1969, p.135, Mihăescu 1993, p.230).

rom. a uita *vb.*

PARABOLA *s.f.* "comparație, asemănare, (relig.) parabolă"; limbile romanice occidentale au sensul "cuvânt". (Ernout, Meillet 1959, p.481).

alb. p(ë)rrallë *s.f.* "poveste, istorie" (FS 1954).

PARERE *vb.* "a apărea, a se arăta" (dalm., it., sard., retr., fr., prov., cat.).

rom. a părea *vb.*

PERCIPIO, PERCIPERE *vb.* "a supune, a cuprinde; a înțelege, a percepe, a cunoaște" (= CAPERE, Mihăescu 1993, p.230; de la aceeași bază, alb. < *EXCIPERE). PERCIPERE > it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.; rom., alb. < INTELLIGERE.

rom. a pricepe *vb.*

RATIO, -ONIS *s.f.* "socoteală, calcul (sens pe care v.alb. îl păstrează împreună cu dalm., Çabej 1962, p.172, Çabej 1976a, p.86); procedeu, plan; rațiune, judecată, inteligență; motiv; argumentare" (dalm., it.).

alb. arësye *s.f.* "rațiune, judecată; argument; motiv" (FS 1954); v.alb. arësye "socoteală" (Buzuku, ed. Ressuli, p.279, 303, 353; Bardhi: mos iep arësye "nu da socoteală", ed. Roques, p.209).

SCIO *vb.* "a ști" (sard., fr., prov.).

rom. a ști *vb.*

VALERE *vb.* "a fi tare, a avea putere; a fi superior; a valora, a însemna" (panr. fără rom., ILR II 1969, p.124, 127); VALERE > alb. 6.2.

alb. vlej *vb.* "a valora, a face; a merita osteneala, a fi folositor" (FS 1954); v.alb. vëlej (Ashta BS 1982, 1, p.109), vëjej (Ashta BS 1986, 2, p.167, BS 1989, 1, p.157).

VESTIGARE vb. "a căuta urmele, a urmări; a cerceta" (it.dial., Mihăescu 1993, p.49), un termen puțin frecvent căruia în rom. îi corespunde urmașul lui CIRCITARE (Mihăescu 1993, p.50).

alb. *vëzhgoj* vb. "a cerceta, a urmări, a veghea, a păzi" (FS 1954) < **vështgoj* < **veshtgoj* (Jokl 1926, p.27; RIEB 1936, p.64).

VERITAS, -ATIS s.f. "adevăr" (it.); rom. < VERUS (*AD-DE-VERUS).

alb. *e vërteta* s.f. "adevăr" (FS 1954) (este un adjectiv substantivat: *i, e vërtetë* "adevărat"; alb. păstrează deci un derivat de la termenul împrumutat din lat.); sinonimia *e vërteta* = *e drejta* (FS 1954) funcționează și în rom.: *drept* adj. utilizat adverbial "în conformitate cu adevărul, adevărat" (DEX).

1.6. Starea fizică

1.6.1. Sănătate; însănătoșire

FORTIS adj. "(mai rar) tare (fizic), solid, viguros, rezistent; tare, curajos" (panr., folosit în rom. numai adverbial, ILR II 1969, p.111, 114).

?alb. *i, e fortë* adj. "puternic (fizic)" (FS 1954), sinonim cu *i, e vërtytshëm, i, e shëndoshë* apare la autorii vechi; poate < it.

MEDICUS adj. "tămăduitor"; s.m. "medic, doctor" (dalm., it., sard., v.fr., Mihăescu 1993, p.47; Kristophson 1988, p.77); MEDICARE vb. "a vindeca, a trata" > alb. *mëkoj?* vb. "a hrăni un copil, un bolnav" (1.3.3.) (*mëkoj*, posibilă formație internă, Çabej 1987, p.219).

alb. *mjek* s.m. "doctor, medic" (FS 1954).

SANARE *vb.* "a însănătoși, a vindeca (it., fr., prov., sp., pg., Pușcariu 1905, p.76, păstrând sensul "a vindeca" în sp., pg., sard., it.dial., Rohlf's 1980, p.79); rom. continuă un derivat de la **sănătos** < **SANITOSUS** și de asemenea **VINDICARE**.

SANITAS *s.f.* "sănătate" (dalm., it., sard., retr., fr., prov.).

SANITOSUS *adj.* (atestat, Mihaescu 1965, p.570) (< **SANUS**) (it.dial., sard.).

SANUS *adj.* "sănătos" (panr.).

VINDICARE *vb.* "a revendica; a elibera, a scăpa; a pedepsi" (panr.); sensurile sunt păstrate în limbile romanice occidentale; sensul intermediar pentru rom. ar putea fi "a scăpa de o boală" (ILR II 1969, p.116 unde se presupune o repartiție dialectală cu **SANARE** încă în lat.).

alb. **shëroj** *vb.* "a vindeca, a însănătoși" (FS 1954); alb. **shëndosh** *vb.* "a da putere, a întrema, a însănătoși" (FS 1954) < **i**, **e** **shëndosh** "sănătos": rom. **a însănătoși**; **shëndoshmë** "însănătoșește-mă" (Buzuku, ed. Ressuli, p.33), **sanare** tradus numai cu **me (e) shëndoshunë** "a însănătoși" (Bardhi, ed. Roques, p.89, 94, 141) (și arom. **sănātuședzũ**, **sănātușescu** < **sănătos**, Papahagi 1974, p.1057).

alb. **shëndet** *s.f.* "sănătate"; **me shëndet** (: rom. **sănătate bună**, formule de rămas bun) (FS 1954); sincoparea timpurie a vocalei neaccentuate, petrecută numai în alb. (înaintea rotacismului, Janson 1986, p.105; B. Demiraj SA 1989, 2, p.201).

alb. **shëndoshë** *adj.* "puternic, plin de sănătate; sănătos" (FS 1954), cu sensul "puternic, viguros" în v.alb., unde e sinonim cu **i vërtytshim** (< ***VIRTUOSUS**), ca în rom.: **sănătos**, **vârtos** (Bardhi, ed. Roques p.178).

arom. **sânedzu** *vb.* "a se întrema, a se însănătoși" (Papahagi 1974, p.1095).

rom. **sănătate** *s.f.*

rom. **sănătos** *adj.* "cu sănătatea întregă; voinic, puternic"; arom. **sănătos** *adj.* "sănătos; puternic, solid" (Papahagi 1974, p.1057).

arom. **sân** *adj.*; drom.dial. (în descântece) **presână** *adj.* (zâna care dă sănătate) < **PER-SANUS**, **mărăsân** *s.* "semn rău" < **MALESANUS** (Drăganu DR IV, p.745-746).

rom. **a vindeca** *vb.*

*VIRTUOSUS *adj.* "virtuos"
alb.. rom. < SANITOSUS.

VIRTUS *s.f.* "bărbăție, forță su-
fletească. caracter ales" (< VIR),
v.it., fr., prov., v.pg.(Mihăescu
1993, p.235); VIRTUS > rom.
1.4.

alb. *vërtyt s.m.* "forță fizică,
forța trupului" (FS 1954); v.alb.
vërtyt "forță (în sens abstract)"
(Buzuku, ed. Ressuli p.5; Bar-
dhi, ed. Roques p.72), tărie; pu-
tere" (Buzuku, ed. Ressuli p.25,
79: *ën vërtutjet së shpirtit
shenjëtë*, folosit pentru a tradu-
ce VIRTUS din textul lat.).

1.6.2. Suferință fizică, boală, moarte

*AMMORTIRE (< ADMOR-
TIRE < AD + MORTUUS) (it.,
fr., prov., cat., sp., pg.; Mihăescu
1993, p.215).

ARANEA *s.f.* "păianjen; pânză
de păianjen; fir foarte subțire;
(med.) herpes" (*panr.*; cu aceeași
transformare a sensului: it.,
sărd., retr., prov., cat., sp., pg.,
ILR II 1969, p.151); alb. < SCA-
BIES.

CAECIA *s.f.* (< CAECUS
"orb"), păstrat numai în rom.
(ILR II 1969, p.117).

CAMBIARE *vb.* "a schimba"
CAMBIARE > alb., EXCAM-
BIARE > alb., rom. 4.1.

alb. *këmbej vb.* "a schimba",
refl. "a înnebuni" (FS 1954); pe-
rechea *shkëmbej* < EXCAM-
BIARE are exclusiv sensul "a
schimba"; *këmbej* > i, e *këm-
byer* "nebun" (la Bardhi (ed.
Roques, p.161, 162, 182) i *këm-
byem* traduce *vesanus, subin-
sulsus, stultus*) și "schimbat";
un *adj.* i *shkëmbyer* (< EX-
CAMBIARE) nu există.

CANIS, CATELLUS *s.m.*

alb. *qenth* "cățel", dim. de
la *qen* "câine" are și sensul
"bubuliță sub limbă" (Çabej
1982, p.49).

rom. *vârtos adj.* "puternic, voi-
nic, viguros" (moștenit, în DEX,
derivat în rom., Brâncuș 1991,
p.88; alb. i, e *vërtytshëm* "pu-
ternic, viguros" < *vërtyt s.m.*
"vârtute").

rom. *vârtute s.f.* "putere, vigoa-
re; forță fizică", sens apărut încă
în lat. (Densusianu 1901, p.194;
Brâncuș 1991, p.88).

rom. a amorți *vb.*

rom. *râie s.f.* "boală de piele
cauzată de un parazit, scabie".

v.rom. *ceață s.f.* "boală de ochi"
(DA, I/II, C).

rom. *cățel* (med. pop.) "boală
de om, de vite, bășicuțe care se
fac sub limbă" (DA, I/II C, s.v.
cățel).

CARIA, CARIES *s.f.* "putrezire, carie (a lemnului, a oaselor); stricare" (it.dial., retr., fr.dial., cat., sp.dial.); (rom. < CARIUS 2.6.8., corespunzând alb. < TINEA).

alb. **qere** *s.f.* "chelbe, căderea părului", alb. **qeros** *adj.* "chelbos, chel, spân" (FS 1954) (**Që-rozi**, personaj popular corespunzând **Spânului**, Lambertz 1970, p.498). Fr. denumește aceeași boală prin urmașul lat. TINEA (în alb. integrat numai la 2.6.8. împreună cu rom. < CARIUS); **qere**, **qerë** "pleșuvie, coajă, pojghiță, mătreață" (Mann 1948, p.414). Rom. **chelbe** s-ar compara cu alb. **qelb** "puroi", din familia lui **kalb** "a putrezi" (Brâncuș 1983, p.136); Pușcariu (1905, p.181) traduce alb. **qere** prin "râie" și îl folosește pentru a presupune pentru rom. **a zgâria** un lat. *EXCARIARE (DEX: **a zgâria** < *SCABERARE < SCABER). Alb. **qere**, formă secundară; există și varianta **qerë**; nu continuă lat.cl. CARIES (Mihăescu 1966a, p.9; Pellegrini 1980, p.68), ci lat.pop. CARIA (Demiraj 1985, p.168, 186).

CARIOSUS *adj.* "putrezit, stricat".

alb. **qeros** (FS 1954), **qëroz** "chelbos, pleșuv, spân" (Lambertz 1970, p.498).

COSSIS *s.f.* COSSUS *s.m.* "vierme al lemnului" (sens păstrat în alb. și rom. 2.6.8; sens med. în rom.) (it.).

rom. **coș** *s.n.* "bubuliță pe piele" (DA, I/I, C).

CYMA *s.f.* "lăstar de plantă" (< gr.); it., fr., prov., cat., sp., pg. (cu sensul "vârf"), sard. (cu sensul vechi "lăstar") (Pușcariu 1905, p.32, Capidan DR III, p.142-143); CYMA > alb. 1.2.1.

alb. **qime** *s.f.* "păr (de pe corp), fir de păr; cangrenă" (FS 1954), "cancer" (Mann 1948, p.420); alb. **qime** < it. sau ngr. (Kristophson 1988, p.86).

drom. **ciumă** *s.f.* "umflătură; pestă"; **ciumă** "tăciune de porumb"; arom. **ciumă** "umflătură; vârf; smoc de lână" (Mihăescu 1993, p.219); arom. **ciumă** < gr. (Rosetti 1986, p.343).

DOLERE vb. "a dura (fizic); (moral) a fi îndurerat" (panr.).
DOLERE > *dëllej vb. a cărui existență este dovedită de v.alb. dullye s.f., postverbal (la Buzuku) și de derivatul përdëllej vb. (ambele au sensuri moral-afective; 1.4. și 6.3.1.); përdëllej nu continuă *PERDOLERE (Çabej SF 1965, 1, p.27); DOLERE > rom. 1.4.

DOLOR s.m. "durere" (panr.).
DOLOR > rom. 1.4.

DOLOROSUS adj. (it., fr., prov., cat., sp., ILR II 1969, p.136).

FEBRIS s.f. "febră, friguri" (panr.); rom. < FRIGORA; alb. < *FRIGULARE (*FRIGOLARE?).

FRIGORA, pl. de la FRIGUS s.n. "frig" (FRIGUS > rom. 2.2. și 3.5.).

*FRIGULARE (poate *FRIGOLARE) vb. (Haarmann 1972, p.79; Kristophson 1988, p.74 care aduce spre comparație rom. friguros, nepotrivit semantic și nici ca structură: friguros < FRIGOROSUS; comparația trebuie făcută din punct de vedere semantic cu rom. friguri "febră").

GEMERE vb. "a geme" (panr.).
GEMERE > alb. 2.2.

alb. fërgëloj vb. "a tremura din cauza febrei"; fërgëlli s.f. pl. "friguri, febră mare" (FS 1954).

v.alb. me gjëmuem vb. "a ofta cu mare amărăciune; a plânge, a se văita" (Buzuku, Ashta BS 1964, p.147; Kuvendi i Arbënit, Ashta BS 1979, 1, p.156); gjamë, gjëmë s.f. (vezi GEMITUS).

rom. a dura vb.

v.rom. duroare s.f. "durere (fizică)" (DLRLV, p.123).

v.rom. dururos adj. (posibilă formație rom. de la duroare ILR loc. cit.).

rom. fior s.m.

rom. friguri s.n. pl. "temperatură, febră; boală caracterizată de febră mare" (DA, II/I, F-I; Rosetti 1986, p.173 despre sensul special al pl. față de sg.).

rom. a geme vb.

GEMITUS *s.m.* "geamăt, vaiet; durere, jale" (it.).

GUTTA *s.f.* "picătură, lacrimă" (panr., ILR II 1969, p.112); GUTTA > rom. 2.4.5.

HORDEOLUS *s.m.* "urcior la ochi" (it.dial., retr., fr.v. și dial., prov., cat., sp., pg.). În alb., probabil după modelul HORDEOLUS (HORDEOLUM) (< HORDEUM *s.n.* "orz") (Mi-hăescu 1993, p.218), s-a format *elbth s.m.* "urcior" < *elb* "orz".

IACERE *vb.* "a zăcea, a sta culcat" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.).

*INCHORDARE (< CHORDA) (it., sp.) (etimologie lat. propusă de Densusianu 1901, p.168; Pușcariu 1905, p.71 pentru alb. *ngordh* și rom. *încorda*. Rom. *a încorda* < *în* + *coardă*, DA, II/I F-I; DEX.).

LAEDERE *vb.* "a vătăma, a răni; (fig.) a răni, a jigni" (al doilea sens s-a păstrat de asemenea, vezi 1.4.); rămas numai în alb.; din aceeași familie cu *LAESIONARE > rom. Rom. < VICTIMARE.

alb. *gjamë s.f.* "bocet, vaiet"; *gjëmë s.f.* "nenorocire, doliu; bocet" (FS 1954); v.alb. *gjamë* "vaiet, bocet, tânguire" (la Buzuku traduce GEMITUS, Ashta, BS 1979, 1, p.156); cuvântul alb. ar putea fi introdus cu precădere la 1.4.; *gjëmë* "mare cantitate" (FS 1980) corespunde rom. *a geme* "a fi plin peste măsură" (DA *loc. cit.*)? alb. *gjëmë* < lat. sau formație alb.?

?alb. *gutë s.f.* "artrită, podagră, gută". Çabej (1976b I, p.220) consideră că alb. și rom. continuă din lat. balcanică sensul "artrită". După DA (II/I, F-I), în rom. sensul "artrită" este neologic și numai sensul "dambă" este vechi.

?alb. *ngordh vb.* "(despre animale; fig. despre oameni) a muri, a crăpa" (FS 1954); cuvânt autohton de apropiat de alb. *ngurr vb.* "a înțepeni, a se opri" (Çabej 1982, p.108).

alb. *lëndoj vb.* "a irita o rană; a lovi" (FS 1954) (explicația din lat. Çabej SF 1964, 2, p.27).

rom. *geamăt s.n. gemet s.n.* "sunet de durere; (fig.) plângere, tânguire" (DA, II/I, F-I) (< lat. sau formație rom. din *geme* ILR II 1969, p.136).

?rom. *gută s.f.* "(reg.) picătură, strop; (med.) dambă" (evoluția de sens are loc în rom.) (DA, II/I F-I).

rom. *urcior s.n.*

rom. *a zăcea vb.*

*LAESIONO < LAESIO, -ONIS
"vătămare, rănire, ofensă", pă-
strat numai în rom. (ILR II 1969,
p.117, 136).

LANGUEO, -ERE vb. "a fi lân-
ced, obosit, slăbit"; LANGUES-
CO, -ERE "a slăbi, a-și pierde
puterea", păstrat numai în rom.
și alb. împreună cu LANGUIRE
> sard. formând o arie conserva-
toare (Mihăescu 1993, p.53).

LANGUIDUS adj. "lânced, obo-
sit, slăbit, moleșit", păstrat nu-
mai în rom. (ILR II 1969, p.117).

LANGUOR s.m. "slăbiciune, o-
boseală, moleșeală; lânchezală,
lene, lipsă de energie"; sensul
"boală" atestat în sec. III (Bah-
ner 1971, p.146); păstrat și în al-
te limbi romanice (it., sard., pg.),
numai în rom. are sensul "boală"
(Bahner 1970b, p.95).

*MALITIARE vb. (< MALITIA
s.f. "răutate"); etimologia lat.
propusă de Meyer 1891, p.256,
acceptată de Mihăescu 1966a,
p.23, Haarmann 1972, p.53).

MORIO(R), MORIRI vb. "a
muri" (panr.).

MORS s.f. "moarte" (panr.).

MORTALIA (< MORTALIS
s.m. "ființă omenească, om, mu-
ritor"; MORTALIA s.n. pl. "tot
ce e omenească") (MORTALIS >
it., fr., Kristophson 1988, p.77;
MORTALIA s-a păstrat numai în
alb., Mihăescu 1993, p.60).

MORTUUS p.pf. de la MO-
RIOR), panr. (Mihăescu 1993,
p.215).

alb. lëngoј vb. "a fi bolnav,
a suferi de o boală lungă";
lëngim s.m. "zăcere; boală;
tifos"; lëngatë s.f. "boală" (FS
1954).

alb. lëngjyrë s.f. "tifos" (FS
1954); Jokl (IF 1918, p.146) ex-
plica alb. lëngyer < LANGUE-
RE; Spitzer (IF 1921) < LAN-
GUOR; pentru soluția lui Spitzer
optează și Solta 1980, p.134.

?alb. malcoј vb. "a irita o
rană" (FS 1954); etimologia
lat. prezintă dificultăți fonetice
(evoluția lat. L, lat. TI) și de
aceea Çabej (SF 1964, 3, p.16)
consideră termenul o variantă a
lui ëmbëlsoј "a îndulci", folosit
în condițiile unui tabu.

alb. mort s.m., morte s.f.
"moarte" (FS 1954).

alb. murtajë s.f. "ciumă" (FS
1954).

rom. a leșina vb. (dificultățile
fonetice ale etimologiei în DA,
II/II, fasc. 3).

rom. lânjesc vb. "sunt bolnăvi-
cios, lânchezesc, zac" < LANGU-
ESCO, Pușcariu 1905, p.84.

v.rom. langed adj. "bolnav"
(Densusianu 1938, p.758-759).
rom. lănced "fără vigoare".

v.rom. langoare s.f. "boală";
rom. langoare "tifos" (DA,
II/II, fasc. II).

?arom. mărițăscu "a înrăutăți
(pleaga si s'mărițească) (Pa-
pahagi 1974, p.782, care lasă
fără etimologie); arom., alb. <
*MALITIARE (Capidan DR II,
p.627); arom. mâlțeádză s.f.
"vărsat, variolă", cu et. contro-
versată, Papahagi 1974, p.778.

rom. a muri vb.

rom. moarte s.f.

rom.v. și dial. mortăciune s.f.,
mortăcină "holeră, ciumă, boa-
lă molipsitoare" < MORTICINA
(MORTICINUS s.m., MORTI-
CINUM s.n. "mortăciune, cada-
vru") (DLR s.n. VI/12, 13, M).

rom. mort adj.

NAEVUS *s.m.* "neg" (it.dial., sard.).

rom. neg *s.m.*

OCCIDERE *vb.* "a ucide, a omori, a măcelări" (it., sard., v.fr., prov., v.cat.).

rom. a ucide *vb.*

PERIRE *vb.* (< IRE) "a merge pieziș, de-a curmezișul"; "a dispărea, a muri" (panr., Mihăescu 1993, p.215).

rom. a pieri *vb.*

PETIGO (it., dial., rom.), (celelalte limbi romanice < IMPETIGO *s.f.* "eczemă, pecingine").

rom. pecingine *s.f.*

PLAGA *s.f.* "lovitură, rană" (it., prov., sp., pg., Pușcariu 1905, p.117); rom. < lat., alb. < it. (Pușcariu *loc. cit.*); alb. și limbile romanice occidentale < lat. (Mihăescu 1966a, p.19; 1993, p.47; vezi și Haarmann 1972, p.92; Landi 1989, p.103); alb. și rom. < lat. (Kristophson 1988, p.73).

?alb. plagë *s.f.* "rană" (FS 1954); problema păstrării lui -g- intervocalic.

*PURONIUM (< PUS, PURIS *s.n.* "puroi"), păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117).

rom. puroi *s.n.*

PUSTULA *s.f.* "bășicuță; bășicuță pe piele" (it.dial.).

rom. pușchea *s.f.*

REPAUSARE *vb.* "a se odihni" cu evoluție de sens specifică pentru rom.; PAUSARE > alb. 1.3.5. (vezi prezentarea de la 1.3.5.).

rom. a răposa *vb.* "a muri".

REPONERE *vb.* "a pune din nou; a pune la loc; a așeza, a lăsa jos" (it., fr.v. și dial., prov., sp., pg.).

rom. a răpune *vb.*

SCABIES, *SCABIA s.f. "rugină, rapăn, chelbe" (it., retr., fr.); rom. < ARANEA. Probleme de evoluție fonetică: sonorizarea grupului SC în rom. și alb. (vezi și SCORIA > alb.) (influență alb. asupra rom., Densusianu 1901, p.142, 327 și influență rom. asupra alb., Landi 1989, p.46; este vorba de sonorizarea frecventă în rom. a ocusivei C, Pușcariu DR IV, p.1343; forma rom. normală este **scaibă**, Solta 1980, p.117; este un fenomen vechi care cuprinde și it.dial., Rosetti 1986, p.346); păstrarea lui B intervocalic în rom. (Popescu 1976, p.733: prin metateza lui I) și în alb. (unde metateza nu are loc).

TUSSIRE vb. "a tuși" (panr.).

TUSSIS s.f. "tuse" (panr.).

VICTIMARE vb. "a înjunghia vita pentru sacrificare", păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.118); alb. < LAEDERE.

1.6.3. Defecte fizice

BALBUS adj. "bâlbâit, găngav" (it.).

alb. **zgjebe** s.f. "râie"; **zgjebem**, **zgjebosem** vb. "a se umple de râie"; **i**, **e** **zgjebosur** "râios" (FS 1954), **zgjebe** "coajă pe rană" (Pekmezi 1908, p.62) **sqe-be** (Mann 1948, p.459), dar era de așteptat ***shqebe** (Luka BS 1981, 2, p.163); -e este secundar, târziu și nu dovedește că alb. < SCABIES și nu *SCABIA.

rom. **zgaibă** s.f. "bubuliță, rană ușoară, zgârietură, coajă pe rană".

rom. **a tuși** vb.

rom. **tuse** s.f.

rom. **a vătăma** vb. "a dăuna sănătății sau integrității corporale".

?alb. **i**, **e** **belbër**, **i**, **e** **belbët** adj. "bâlbâit" (FS 1954), format cu un sufix -**ër** de la baza **belb**, (raportul între cuvântul de bază și derivat nu este clar, neexcluzându-se posibilitatea ca forma scurtă să fie de fapt secundară, iar cea lungă să continue un vechi caz oblic; comp. perechile **shkurt** - **i shkurtër**, **shtremb** - **i shtrembër**, **shurdh** - **i shurdhër**, [verb] - **i verbër**, [kalt] - **i kaltër**, Xhuvani, Çabej 1962, nr. 66, Çabej 1976a, p.194), sau cu sufixul **ët** (Çabej loc. cit.); se poate observa că perechea **belb** - **i, e belbër** se încadrează într-o serie de cuvinte de origine lat. Çabej (loc. cit.) nu exclude ori-

?rom. **a (se) bâlbâi** vb. (> **bâlbâit** adj.), formație onomatopeică, raportabilă la lat., alb. (DA, I/I, A-B).

ginea lat., dar indică și o posibilă origine onomatopeică. Alb., spre deosebire de rom. care are verbul derivat, posedă adjectivul; problema evoluției A > e (Çabej, *loc. cit.*).

MANCUS *adj.* "ciung, schilod" (it., v.fr., prov., cat., sp., pg.); *MANCINUS > alb. 1.2.4; MANCARE > alb. 3.1; MANCUS > alb. 3.1.

it.-alb. **mënk** *adj.* "ciung" (Meyer 1891, s.v. **mëngo**); v.alb. **mengë** *adj.* "incomplet, cu defecte", **mengë** *adv.* "insuficient" (Ashta BS 1980, 1, p.38). Prezența alb. **mëngjër** *adv.* "sașiu" (FS 1954) și existența în alb., mai ales în domeniul denumirilor pentru defecte fizice, a unei serii de perechi de termeni de bază împrumutați din lat. și de derivate cu -**ër** (**belb** - **i belbër**, **shqep** - **i shqepër**, **shurdh** - **i shurdhër**, **verb** - **i verbër**, **shtëng** - **i shtëngër** (cu același sens "sașiu", ca și **mëngjër** *adv.*) fac posibilă considerarea lui **i**, **e** **mëngjër** ca derivat de la **mënk**, **mëng** și nu ca împrumut din lat. *MANCINUS. Ar fi de observat, totuși, că în acest caz are loc o specializare de sens (**mënk** "ciung" - **i mëngjër** "stâng").

MUTUS *adj.* "mut" (**panr.**).

ORBUS *adj.* "lipsit de ...", sensul din rom. atestat în lat. (Mihăescu 1960, p.216, ILR II 1969, p.136) și păstrat și în alte limbi romaniçe (Densusianu 1901, p.59, 192) (**panr.**, ILR II 1969, p.136); CAECUS, **panr.** fără rom., Candrea 1932, p.122, începând a deveni sinonim cu ORBUS în perioada cuceririi Daciei, Bonfante 1973, p.137-138.

*SCLOPPUS, *EXCLOPPUS (> **dalm.**) (**CLOPPUS** *adj.* "șchiop" > v.fr., prov.) (ILR II 1969, p.136, Mihăescu 1993, p.219) (*EXCLOPPUS pronunțat în lat. vulg. *sklopu, Avram

alb. **i**, **e** **verbër** *adj.* "orb, lipsit de vedere", **verbërisht** *adv.*: rom. **orbește**; **verboj** *vb.* "a orbi" (FS 1954); **i verbër** presupune o formă inițială **verb** (dată de Pekmezi 1908, p.280) la care se adaugă în alb. sufixul -**ër** (vezi **BALBUS** > **i belbër**).

alb. **i**, **e** **shqepët** "șchiop" (FS 1954); v.alb. **shklepën**, **shqep**, **shqepën**, **shqepër**, **shqepët** (Mann 1948, p.495). Se adaugă seriei menționate la **BALBUS** (> **belb**, **i belbër**, **i belbët**) de ter-

rom.dial. **mânc** *adj.* "lipsit de o parte a corpului, mutilat, ciung"; **mânc** *s.* "scobitura tălpii, adâncitura din podul palmei", v.rom. **mânc** *s.m.* "lipsă" (Teaha 1983, p.281 și u., cu bibliografie).

rom. **mut** *adj.*

rom. **orb** *adj.*

drom. **șchiop** *adj.*; arom. **șcl'iop** *adj.*, *s.n.* (Papahagi 1974, p.1146).

1985, p.37).

*SCLOPPARE,*EXCLOPPARE
vb.

*STANCUS, *STANGUS
(=STANTICUS "obosit", Mihă-
escu 1993, p.552) (it., fr.v. și
dial., prov.); *STANCUS > rom.
1.2.4. cu o evoluție seman-
tică paralelă cu a lat. MANCUS
împrumutat în alb. (Pușcariu
1905, p.151) și în unele limbi ro-
manice (Bahner 1985, p.73-74);
*MANCINUS > alb. 1.2.4. (pen-
tru unele rezerve, totuși, privind
păstrarea lui *MANCINUS în
alb. vezi discuția de sub MAN-
CUS).

SURDUS adj. "surd" (panr.).

VITIUM s.n. "defect, defect fizic,
meteahnă, viciu, defect moral";
VITIUM > alb. 1.4.

1.7. Îmbrăcăminte, încălțăminte, podoabe

1.7.1. Piese de îmbrăcăminte (și părți constitutive)

BRACA s.f., BRACAE pl. "pan-
taloni, ițari"; "un fel de pantaloni
largi" (DA, I/I, A-B, s.v. brace)
(panr.); *IMBRACARE > rom.
1.7.5.

CAMISIA s.f. "cămașă" (panr.).

meni de origine lat. cu o formă
simplă și una derivată cu -ër,
-ët.

?alb. shqepoj vb. "a șhiopăta"
(FS 1954); shqepoj < shqep?.

v.alb. shtëng adj., shtëngët adj.
(Mann 1948, p.499), alb. i, e
shtëngër adj. "sașiu, strabic"
(FS 1954), sinonim cu mëngjër
adv. "sașiu" (FS 1954); ca struc-
tură, termenul face parte din se-
ria discutată sub BALBUS și
MANCUS.

alb. shurdh s.m. "surd", i, e
shurdhër, i, e shurdhët adj.
(în acest caz, cele două variante,
simplă, împrumutată din lat. și
derivată cu -ër, -ët, sunt spe-
cializate gramatical; vezi BAL-
BUS și MANCUS), shurdhoj
vb.: rom. a surzi "a-și pierde
auzul, a face pe cineva să-și piar-
dă auzul".

alb. ves s.m. "obicei rău, viciu;
defect fizic, mutilare, semn pe
corp, lipsă" (FS 1980).

v.rom.dial. a șchiopa vb., (Mihă-
escu 1993, p.219).

rom. surd adj.

alb. brekë s.f. pl. "izmene";
brekushe s.f. pl. "pantaloni largi
de lână, în sau bumbac" (FS
1954) (< brekë, Çabej 1976a,
p.307).

alb. këmishë s.f.

rom.dial. brace s.f. pl. (braci
s.m. pl.) "izmene" (DA loc. cit.),
"totalitatea pieselor de îmbrăcă-
minte; pantaloni" (Mihail 1978,
p.40, 61, 68).

rom. cămașă s.f.

GUNNA s.f. "blană" (it., v.fr., prov., sp.), cuvânt atestat târziu (sec. V, VI) (REW, 3919; Mihăescu RESEE 1981, 3, p.430), cu origine controversată, celtă, tracă sau iliră (Zojzi 1966, p.334, Mihăescu RESEE 1968, 3, p.485 care reia o ipoteză a lui Jokl 1984, p.24-36). **veche iraniană** prin v.gr. Mihăescu RESEE 1981, 3, p.431). Dintre termenii lat. pentru hainele groase (pentru care vezi Mihăescu RESEE 1979, 1, p.45), alb. a împrumutat și SAGUM (încadrat la 1.9.2.).

LINEA adj.f., LINEUS m. (< LINUM) "de in" (LINEUS > fr.; LINEA > rom., alb., sp., ILR II 1969, p.137, sard., cu același sens ca în alb. și rom., Çabej 1962, p.173, Tagliavini 1963, p.374).

MANICA s.f. "mâneca lungă a tunicii, acoperind mâna" (panr.); MANICA > alb. 3.1.

PALLIUM s.n. "îmbrăcăminte de lână; invelitoare; perdea", dim. PALLIOLUM s.n., PALLIOLA pl. (Mihăescu 1993, p.248, 249, care indică și paralela cu alb. care a împrumutat pl. PALLIA de la PALLIUM, pentru care vezi 1.10.4).

alb. **gunë** s.f. "pelerină groasă cu glugă, făcută din lână de capră" (FS 1954); originea lat. (Meyer 1891, p.134) e considerată nesigură de Çabej 1962, p.185. Çabej o acceptă mai târziu (1970, p.132), ca și Mihăescu 1993, p.37, Solta 1980, p.167.

alb. **linjë** s.f. "bluză, ie, cămașă femeiască, (mai rar) cămașă bărbătească" (FS 1954); it.alb. **linjë** "bluză femeiască; cămașă" (Giordano 1963) (vezi și Gjergji 1966, p.340).

alb. **mëngë** s.f. "mânecă; braț de ., cantitate care se poate cuprinde în brațe" (FS 1954) < *manëk (Kamsi, BS 1980, 2, p.174), formă din care vocala neaccentuată a căzut timpuriu împiedicând rotacismul (Janson 1986; B. Demiraj SA 1989, 2, p.201).

arom. **gună** s.f. "haină îmblănită" (Papahagi 1974, p.603), cu origine controversată, it. (REW), alb. sau lat. (Graur BL V, p.100), lat. (Mihăescu RESEE 1981, 3, p.430); este posibil ca termenul să fi existat și în drom. (Mihail 1978, p.101-102; Mihăescu loc. cit.; Sala 1990a, p.24).

rom. **ie, iie** s.f.; rom.dial. **inë** (Mihail 1978, p.51).

rom. **mânecă** s.f.

rom.reg. **păioară** s.f. "acoperământ de pânză"; "giulgiu" (Pârvan 1911, p.130); v.rom. **păioară** "vâlul de borangic cu care își acoperă femeile capul" (Mihail 1978, p.141-142).

*SARICA (< SERICA, *f.*, SERICUS *m.adj.* "de mătase", SERICA VESTIS "haină de mătase") (*SARICA > *it.dial.*, *fr.*, *sp.*; SERICA > *fr.*, *prov.*, *sp.*, *pg.*) (ILR II 1969, p.137). (SARECA, atestat, Densusianu 1901, p.90, 162).

TESTA *s.f.* "vas de pământ ars, oală, urcior; înveliș, carapace, ciob de oală, hârb" (*panr.*); TESTA > *rom.* 1.1.2; TESTA > *alb.* 1.8.5; TESTUM > *rom.*, TESTA > *alb.* 4.9.4.

VESTIMENTUM *s.n.* "îmbrăcăminte, haină, veșmânt" (*panr.*, ILR II 1969, p.137); VESTIMENTUM < VESTIS (Mihăescu 1993, p.249). *Alb.* veshje *s.f.* "îmbrăcăminte, veșmânt; îmbrăcat" (FS 1954) are o origine controversată: autohtonă, comp. cu *lat.* VESTIS (Meyer 1891, p.467), împrumut din *lat.* (VESTIS, Mihail 1978, p.39), derivat de la vesh *vb.* "a îmbrăca" (Xhuvani, Çabej 1962, nr.65), iar vesh < VESTIRE (Pușcariu 1905, p.78); INVESTIRE > *rom.*, *alb.*(?) 1.7.5.

1.7.2. Încălțăminte

CALCEAMENTUM (CALCIAMENTUM) *s.n.* "încălțăminte" (*it.*, *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, *pg.*).

*RETINA *s.f.* (< RETINERE sau RETINACULUM *s.n.* "legătură, hăț, frâu") (*it.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*, Jokl RIEB 1936, p.58).

?*alb.* sharkë *s.f.* "haină de lână albă" (FS 1954), shark *s.m.* "manta, haină fără mâneci, din lână albă sau neagră, mișoasă" (Çabej 1962, p.184). Origine autohtonă pornind de la sensul "piele, coajă" (sigură după Çabej, LP VII, p.179 și SF 1966, 1, p.11; probabilă după Brâncuș 1983, p.146).

alb.g. teshë *s.f.* tesha *pl.* "toate obiectele dintr-o gospodărie; catrafuse; boarfe; lucruri de îmbrăcăminte" (FS 1954), sensuri apropiate de cel al etimonului: "cioburi, hârburi"; sensul "haine", dezvoltat în *alb.* (Çabej 1962, p.197, SF 1966, 2, p.68).

rom. sarică *s.f.* (argumente etnolingvistice pentru originea *lat.*, Mihail 1978, p.110–111, care consideră important sensul "țesătură cu miște", p.113; termen nou, Rosetti ILR 1978, p.232 < *ngr.*; moștenire din *lat.* unde e folosit pentru a denumi un obiect de îmbrăcăminte, Coteanu, Sala 1987, p.117–118).

rom. veșmânt *s.n.*

v.rom. (în)călțământ (DA, II/II, F–I).

alb.t. rretër, *g.* rretën *s.f.* "curelușă, nojiță cu care se leagă opincile" (Jokl *loc. cit.*, Çabej SF 1965, 3, p.68).

SOLUM *s.n.* "bază, fund, temelie; pardoseală, talpa piciorului; talpă a încălțăminte" (it., v.fr.), *SOLA (nu SOLEA), formă propusă de Çabej 1962, p.188 pentru alb.; SOLUM > alb. 2.4, 1.2.4; INSOLARE > rom. 1.7.5.

1.7.3. Podoabe

ANELLUS *s.m.* "ineluș" (panr.).

BRACHIALE *s.n.* "brățară" (it., retr., fr., cat., sp., pg.); *BRACHIULE (Meyer 1891, p.49) sau *BRACHIULLUS (Barić 1919, p.159), presupuse variante ale lui BRACHIALE nu explică alb. *bërryl, bërrul s.m.* "cot", termen autohton (< ber "arc") (Çabej 1976a, p.218).

CIRCELLUS *s.m.* "cerc mic, ineluș" (it., fr., sp., pg.) nu explică alb. *kërqelë s.f., kërqell s.m.* "cuțit ținut la brâu", care e o variantă a lui *kurtjelë* "spadă scurtă" (Çabej 1962, p.177, SF 1964, 1, p.63).

CORONA *s.f.* "coroană, ghirlandă (folosită ca podoabă la solemnități); cerc" (panr.); CORONA > alb., rom. 6.3.1.

MARGELLA *s.f.* (< v.gr. *margarites* "mărgăritar", Densușianu 1901, p.198), păstrat numai în rom. (Pușcariu 1974, p.158).

alb. *shollë s.f.* "talpa piciorului; talpă (la încălțăminte); opincă" (FS 1954).

rom. *inel s.n.*

rom. *brățară s.f.*

rom. *cercel s.m.*

alb.t. *kurorë, s.f.* "ghirlandă circulară de flori; cunună, cununie; coroană; coroana unui copac"; g. *kunorë* "ghirlandă, cunună, cununie; funie, șir (de ceapă, de usturoi); colacul de cârpă care se pune pe cap pentru a căra greutatea" (FS 1954); problema evoluției lui ó (Jokl 1928, p.210-211, Janson 1986, p.52).

rom. *cunună s.f.* "lanț, ghirlandă circulară de flori; cunună pusă la cununie; funie, șir (de ceapă, de usturoi)" (DA, I/II C), v.rom., drom.dial. *curună* (Avram 1990, p.149), arom. *curună, cărună* (Papahagi 1974, p.348, 420); problema evoluției lui ó + n (Rosetti 1986, p.332, Avram 1990, p.56).

alb. *marcel s.m.* "pafta, imitând un ban de aur, purtată de femei ca podoabă" (FS 1954), *mercel, melcer* (Çabej 1962, p.197, care stabilește etimologia lat. pentru alb. și paralela cu rom.).

rom. *mărgea s.f.*

1.7.4. Accesorii

ACIA *s.f.* "fir de ață băgat în ac" (it., retr.); alb. < PANUS; FIL-LUM > rom., alb.

rom. ață *s.f.*

ACUS *s.f.* "ac de cusut, ac de cap" (dalm., it., sard., prov.).

rom. ac *s.n.*

BALTEUS *s.m.* "cingătoare, curea; bandă, centură care susține sabia" (it., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.250); alb.g. balç *s.m.* "fâșie de lână cu care se leagă copiii în leagăn; cingătoare pentru pantaloni" nu este, după Çabej (1976a, p.140), lat. BALTEUS (de care, totuși, se apropie mai mult semantic), ci it.dial. balza "funie cu care se leagă picioarele cailor, piedică".

rom.dial. balț *s.m.* "legătură cu care se încinge strâns ceva, laț, baieră; vâl de mireasă" (DA, I/I, A-B).

BRACILE (< BRACA) "centură de călugăr sau de femeie" (Mihăescu 1993, p.249)(sard., Pușcariu 1974, p.144); rom. < CORRIGIA; CINGULA; alb. < SOCA; BRACA > rom., alb. 1.7.1.

rom. brăcire *s.f.* "centură lungă și îngustă" (DA, I/I, A-B), sinonim cu curea și brâu (Sala 1980b, p.596).

CINGULA *s.f.* "chingă" (*CLINGA > rom.; CINGLA > it., sard., fr., prov., cat., sp., pg. ILR II 1969, p.137; CINGULA > alb., Mihăescu 1966a, p.9; *CINGA (< CINGULA sau CINGERE) > rom. chingă, DA, I/II C); CINGULA > alb. 4.4.2; *CLINGA > rom. 4.4.2; (IN)CINGERE > rom. 1.7.5.

rom. chingă *s.f.* "cingătoare, brâu (bărbătesc, femeiesc); chingă cu care se strânge șaua"; cingă *s.f.* "cingătoare, brâu; chinga șeii" (DA, loc. cit.).

CORRIGIA *s.f.* "curea (la încălțăminte); bici" (panr.); rom. < BRACILE, CINGULA; alb. < SOCA.

rom. curea *s.f.* "fâșie lungă tăiată dintr-o piele; cingătoare, nojiță" (DA, I/II, C), sinonim cu brăcire și brâu (Sala 1980b, p.596).

FASCIA s.f. "fașă, fâșie, bandă" (panr.); FASCIA > alb., rom. 1.3.4.1.; INFASCIARE > rom. 1.3.4.1.

FASCIOLA s.f. "bandă mică, fașă mică" (it., prov., Mihăescu 1993, p.248); FASCIOLA alb.? 4.9.1; faptul că alb. pare a fi păstrat FASCIOLA independent de FASCIA, date fiind diferența de sens și de tratament fonetic (dificil, totuși de explicat, vezi Skok ZRPh 1934, p.432), ar putea fi un argument că rom. fâșioară este moștenit, nu derivat în rom.; etimologia pentru alb. nu este însă sigură.

FILUM s.n. "fir" (panr.) rom. < ACIA; alb. < PANUS; FILUM > alb., rom. 4.9.1.

*GLEMUS (< GLOMUS) s.n. "ghem" (it.dial.; GLOMUS > it., prov.).

alb. fashkë s.f. "legătură, fâșie, pansament", fashqe s.f. pl. "bandaje, pansamente" (Mann 1948, p.102; FS 1954 înregistrează numai fashqe s.f. cu sensul exclusiv "scutec", sens consemnat și de Mann.).

alb. fill s.m. "lână, bumbac, in, cânepă, toarse" (vezi relația cu pe < PANUS); e ka humbur fillin "a se pierde cu firea, a-și pierde firea" (FS 1954), me ardhë në fije "a-și veni în fire (în ori)", (Çabej 1962, p.170), i mirë për fije e i keq për dokë "bun din fire, dar cu obiceiuri proaste" (fije, forma de pl. a lui fill) (Çabej 1976d, p.100); expresiile alb. demonstrează după Çabej că fire în expresiile corespunzătoare în rom. este forma de pl. a lui fir și nu infinitivul lung al verbului a fi; rrëfej për fill e për pe: a povesti de-a fir a păr (FS 1980).

?alb. lëmsh s.m. "ghem" (FS 1954); *GLEMUS > alb. lëm (+sh, sufix diminutival, Jokl 1923, p.23); împotriva împrumutului din lat. stă evoluția neregulată a grupului GL-; apropiat de valë "val" și vjell "a voma", lëm e autohton (Çabej SF 1964, 2, p.26, etimologie menționată de Rosetti 1986, p.105).

rom. fașă s.f. "fâșie lungă cu care se înfășoară sau se leagă ceva" (DA, II/I, F-I).

rom. fâșioară s.f. fâșioară (moștenire lat., Mihăescu loc. cit.; fâșioară < fâșie + -ioară (fâșie < fașă + -ie), DA, II/I, F-I).

rom. fir s.n.

rom. ghem s.n.

LIGATURA s.f. "legătură" (it., fr., prov., cat., Mihăescu 1993, p.262); LIGATURA > alb., rom. 4.5.4; LIGARE > rom. 4.1.

NAPPA (= MAPPA s.f. "șervet de masă; fanion cu care se dădea semnalul începerii jocurilor") (NAPPA > it.dial., fr., cat., alb., Pușcariu DR I, p.324); NAPPA > alb. 4.6.2.

PANUS s.m. "fir de țesut; tumoare sau abces" (Ernout, Meillet 1959, p.480, care consideră primul sens împrumutat din gr.), dim. PANUC(U)LA, cu sensul "tumoare" păstrat de arom. pănucle "ciumă" (Papahagi 1974, p.956, Mihăescu 1993, p.219) (it.dial.); rom. < ACIA, alb. < FILUM. PANUS > *DEPANARE > rom. depănare 4.9.1. (Densușianu 1901, p.168, Candrea 1930-1931, p.75).

SOCA s.f. (sard., v.fr., intrat în alb. prin comerțul cu occidentul, Mihăescu 1993, p.51; termen înregistrat târziu (sec. VI) în lat., Kristophson 1988, p.82); rom. < BRACILE, CINGULA, CORRIGIA.

UPUPA s.f. "pupăză, ciocănitoare" (etimologia lat. la Haarmann 1972, p.47, Brâncuș 1983, s.v. pupăză) (UPUPA > alb.?, rom.? 2.6.5.2.).

VITTA s.f. "bentiță, bandă, panglică; fâșie (de pus pe cap)" (it., retr., fr.v. și dial., prov., cat., v.sp.) VITTA > *VITTULA > alb.? 1.2.1.

alb.g. lyktyrë s.f. "fașă de legat rana" (Çabej SF 1964, 2, p.35, unde propune și etimologia).

alb. napë s.f. "șervet în care se strecoară brânza; șervet, basma cu care femeile își acoperă capul" (FS 1954).

alb.g. pë, peni, s.m. t. pe, peri (FS 1954), t. pë, përi (Mann 1948, p.358) "fir care servește la cusut, ață" (FS 1954), penj s.m. pl. "ațe (la păstăile de fasole, mazăre) (FS 1980); mai multe fire răsucite (fill, pl. fiçe) formează împreună firul numit pe (Aneta Ashta BS 1979, 2, p.156).

alb. shokë s.f. "curea, centură, cingătoare; brâu", shoka e zojës (FS 1954), shoka e kumbarës (FS 1980) "curcubeu": rom. brâu (brâul lui Dumnezeu, brâul popii, brâul Maicii Preciste, brâul Cosânzei (DA, I/I, A-B) (expresiilor rom. cu termenul autohton brâu le corespund de asemenea în alb. expresii cu brez "brâu", Brâncuș 1983, p.46.

alb. pupë s.f. "ciucure, moț; smoc" (FS 1980).

rom. legătură s.f. "orice obiect flexibil, lung, fâșie, bandă, legătoare (de cap, de rană)" (DA, II/II, fasc.II).

rom. bată s.f. "cingătoare îngustă țesută".

1.7.5. Acțiuni, diverse

CALCEO, CALCEARE (sau INCALCIARE) *vb.* "a încălța" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); CALCIAMENTUM > rom. 1.7.2.

rom. a încălța *vb.*

CINGO, CINGERE (sau INCINGERE) *vb.* "a încinge" (panr.); CINGULA (< CINGO) > alb. 4.4.2; *CINGLA > rom. 4.4.2; 1.7.4.

rom. a încinge *vb.*

CONSUERE *vb.* "a coase" (panr.).

rom. a coase *vb.*

DISCULCIUS *adj.* "cu picioarele goale" (it.dial., istr., v.retr., sard.).

rom. desculț *adj.*

DISCALCEARE *vb.* (it., fr., prov., cat.).

rom. a descălța *vb.* (sau derivat în rom.).

DISCULCIARE *vb.* (v.it., istr., sard., v.retr.); rom. a moștenit din lat. ambele forme (Mihăescu 1993, p.250).

v.drom. a desculța *vb.*

*IMBRACARE *vb.* (< BRACA *s.f.*) (it., fr., prov.), BRACATUS *adj.* "îmbrăcat în pantaloni" (Mihăescu 1993, p.367); alb.?, v.rom. < INVESTIRE; BRACA > alb., rom. 1.7.1.; BRACILE > rom. 1.7.4.

rom. a îmbrăca *vb.* (pentru evoluția de sens vezi DA, II/II, F-I; Mihail 1978, p.42).

INSOLARE (< SOLA, *pl.* lui SOLUM "talpă") (it.dial., sard., retr.); SOLUM > alb. 2.4; SOLA (< SOLUM) > alb. 1.2.4; 1.7.2.

rom.reg. a însura *vb.* "a pingeli, a pune tălpi la încălțăminte" (ILR II 1969, p.138, Mihăescu 1993, p.251) "a încăputa" (CDDE 871; v. cu oarecare probabilitate și rom.dial. sor în terminologia porcului, Giuglea 1983, p.197-198).

*INFASCIOLARE *vb.* (< FASCIOLA) *INFASCIARE > rom. 1.3.4.1. (< FASCIA, alb., rom. 1.3.4.1.); FASCIOLA > rom. 1.7.4; alb. 4.9.1.

rom. a înfășura *vb.*

INVESTIRE vb. (< VESTIS) "a îmbrăca, a acoperi" (it.dial., retr.; VESTIRE > dalm., it., sard., fr., prov., cat., sp., pg.); rom. < *IMBRACARE; VESTIMENTUM > rom. 1.7.1. (VESTIS nu continuă în alb., după toate probabilitățile).

SUBMITTERE vb. "a pune dedesubt; a coborâ, a apleca" (it., prov., sp., pg.; cu sens specializat în rom., ILR II 1969, p.138).

*SUFFOLICARE vb. (< SUB + FOLLICO "a găfâi; a se umfla și dezumfla"), păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.138; Mihăescu 1993, p.249).

1.8. Alimentația

1.8.1. Mesele

CENA s.f. "masa principală de la orele 15-16" (panr.).

PRANDIUM s.n. "prânz, masa mai ușoară de la amiază, spre deosebire de CENA, masa principală la sfârșitul zilei de lucru" (dalm., it., sard.).

1.8.2. Mâncăruri (și materii prime)

ALLEVATUM (< AD + LEVO, ALLEVARE vb. "a ridica"; sensul "a dospi" al lui ALLEVO, atestat, DA, I/I, A-B) (it.dial., retr., prov., cat.).

?alb. vesh vb. "a îmbrăca" (FS 1954), mvesh (Pekmezi 1908, p.280) (< VESTIRE, Pușcariu 1905, p.78).

v.rom. a învește, a învești vb. (sec. XVI, Densusianu 1938, p.798), rom.reg. a învește "a înfășura, a îmbrăca" (Mihail 1978, p.40).

rom. a sumete vb.

rom. a sufleca vb.

rom. cină s.f.

rom. prânz s.n.

rom. aluat s.n.

AXUNGIA s.f. "grăsime de porc (pentru uns); osânză" (AXUNGIA > it., sard., retr., fr.dial.; *OXUNGIA > rom., it.dial., Pușcariu 1905, p.107, alb., Skok 1931, p.371, care indică influența unei forme bizantine. Părerea lui Skok e acceptată de Çabej SF 1967, 1, p.91. Çabej consideră împrumutul din gr., nu direct din lat.; tratament diferit în alb. și rom. al grupului NG + I: G + I > rom. z; metateza NG > GN > alb., Çabej loc. cit.; forma gr.-alb. **ashung**, influențată de ngr., are a- recent și deci nu provine din AXUNGIA, cum consideră Mihăescu 1981, p.221). Pentru variantele cuvântului în lat. și analiza semantică, Fischer 1983, p.75. Alb., rom. < LAR(I)DUM; alb., rom. < UNCTURA.

BRISA s.f. "tescovină, rămășițele strugurilor storși; rachi de tescovină" (sp., Çabej 1976c, p.71); cuvântul lat. < alb. (Walde, Hofmann 1954, p.116; Çabej loc. cit.); alb. < lat. (Haarmann 1972, p.44).

BUCCA s.f. "gură; pl. bucele obrazului; îmbucătură, **buca panis**, îmbucătură de pâine, o gură de pâine"; atestări pentru sensul "pâine" al lui BUCCA în Italia, Mihăescu 1993, p.55, nota 122; rom. < PANIS; BUCCA > rom. 1.2.1.; BUCATTA > rom.; *IMBUCCARE > rom. 1.3.3.; BUCCELLA > alb.?, rom. 4.4.2., dar în limbile romanice cu sensul "pânișoară" (DA, I/I, A-B s.v. **buceá**).

alb. **ushuj** s.m. "grăsime crudă de porc de pe burtă; grăsime topită, untură, slănină" (FS 1954); **ushuj, ushunj(ë)** "osânză, slănină, untură" (Mann 1948, p.543), it.-alb. **nxunxë**, dat sinonim cu **lard** (Giordano 1963 s.v. **lard**).

rom. **osânză** s.f. "grăsimea crudă de porc de pe burtă" (DLR s.n. VII/2, O), (reg.) "untură" (DEX s.v. **untură**) < ***osunđă** (problema evoluției u > â, Rosetti 1986, p.360; Avram 1990, p.62).

?alb. **bërsi** s.f. "drojdie (de struguri, prune, măsline), rămășițe după strivire" (FS 1954).

alb. **bukë** s.f. "pâine; masă (prânz sau cină); existență; **lidhi bukë gruri** "grâul a legat", **zuri bukë arra** "nucul a legat" (FS 1954) (: rom. **bucate, pâine** "cereale"?); **bukë** "miezul de nucă" (Çabej SF 1966, 3, p.56 s.v. **thelb**).

BUCCATA *s.f.* "îmbucătură", circulând în întreg Imperiul, Mihăescu 1981, p.227; paralele între rom., alb., gr. privind evoluția de sens de la "îmbucătură" la "pâine" (DA, I/I, A-B s.v. **bucată**, Solta 1980, p.127, Huld 1984, p.46). **BUCCATA** > rom. 3.1).

CARNACEUS *adj.* (< **CARO**, **CARNIS**) "din carne, de carne" (it.dial., sp., pg.).

***CHYLUS** (< v.gr. **kylos** "suc"), termen de medicină și bucătărie, Fischer 1983, p.86, 1985, p.143. Rom. < lat. (Petrovici DR X p.26-31, Coteanu, Sala 1987, p.129); alb. < v.gr. (Çabej SF 1965, 2, p.44, Demiraj 1985, p.468), alb. < lat. (Mihăescu RESEE 1967, 1-2, p.322, RESEE 1969, 4, p.720, unde face precizarea că alb. continuă o formă cu pronunțarea **ü**, iar rom. una cu pronunțarea **i**). Termen păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117) și alb. (Mihăescu 1993, p.52).

FARINA *s.f.* "făină, pulbere, praf" (panr.).

***FRICTURA** *s.f.* "ceea ce s-a fript" (it., fr., prov., sp., pg., Mihăescu 1993, p.242); **FRIGERE** > alb., rom. 1.8.4.; ***FRICTARIUM**, ***FRICTARIA** > alb. 1.8.5.

rom. **bucată** *s.f.* (nu trebuie apropiat ca sens de alb. **bukë** "pâine", ci de termenii din limbile romanice occidentale însemnând "îmbucătură, cât poate lua omul o dată cu gura", Candrea 1935-1936, p.71; totuși, **bucate** *s.f. pl.* "cereale, pâine", DA, I/I, A-B, s.v. **bucată**).

rom.pop. **cârnaț** *s.m.*

alb. **qull** *s.m.* "fiertură, făină fiartă, amestecată cu grăsime; terci" (FS 1954).

rom. **cir** *s.m.* "terci (de mămăligă)".

rom. **făină** *s.f.*

rom. **friptură** *s.f.*

FRUCTUS *s.m.* "produs, rod, fruct" (panr., în celelalte limbi romanice cu sensul "fruct", ILR II 1969, p.138); pentru sensul "fruct, rod", rom., alb. < POMA; alb. < FRUCTUS (2.5.1.).

LAR(I)DUM *s.n.* "slănină" (panr.); alb., rom. < AXUNGIA, *OXUNGIA; UNCTURA.

MERENDA *s.f.* "mâncare de prânz, uneori de seară" (dalm., it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.), MERENDAE *pl.*

MURIA *s.f.* "saramură" (it., sard., fr., prov., sp.), *MORIA; alb. < SALINUS, SALINA?.

OLEUM *s.n.* "ulei" (< OLEA "măslin, măslină") (it.dial., sard., fr.); (OLIVA > alb. 2.5.2.

PANIS *s.m.* "pâine" (panr.); alb. < BUCCA.

rom. **frupt** *s.n.* "lapte; lăptărie, produse din lapte, mâncare de dulce" (DA, II/I, F-I), "aliment gras" (ILR II 1969, p.138); lăptăria, hrana de bază, a unei populații de păstori, era oprită în post și de aceea a devenit sinonimă cu dulce, mâncare de dulce, nu de post (DA, *loc. cit.*). Ni se pare interesant să observăm că în alb. drumul este invers: **bulmet** *s.m.* (termen autohton) "lapte; tot ce se produce din lapte" (FS 1954) se leagă de **përmëletem** *vb.* "a strica postul, a nu respecta postul" (Çabej 1982, p.77) și de **bulmej, bulmyej** *vb.* "a pune untură, ulei, grăsime în mâncare" (Çabej 1976a, p.364 s.v. **bulmet**, p.376 s.v. **burbulet** cu foarte multe exemple); s-ar putea presupune, pentru alb. evoluția inversă celei petrecute în rom. prin derivarea de la sensul "a unge cu grăsime, a strica postul" a unui postverbal care ajunge să denumească exclusiv laptele și produsele din lapte, ca hrană principală a unor păstori.

alb. **lardh** *s.m.* "slănină" (FS 1954) (după Çabej 1962, p.177, nesigur; nu dă altă etimologie).

rom.reg. **lard** *s.n.* "slănină".

rom. **merinde** *s.f.* "hrană rece luată la drum; alimente, mâncare".

rom.reg. **moare** *s.f.* "saramură, zeamă de varză".

alb.t. **vaj, g. voj** *s.m.* "ulei" (FS 1954); t.de sud **val** (Pekmezi 1908, p.63), g. **vol** (Jokl 1923, p.210); it.-alb. **val** (Giordano 1963).

rom. **pâine** *s.f.*

PISATUM (PINSATUM < PINSARE vb. "a pisa, a măcina" (it., fr., prov., sp. pg.); PINSARE > rom. 1.8.4.; 4.5.1.; *PISTARIUM (< PISTARE) > alb. Mihăescu 1993, p.61) 4.5.2.

PITTA s.f. "foaie de plăcintă, plăcintă" (< gr. *pitta* "smoală") (it.dial., pg.) (REW 6546, Homorodean SCL 1989, 3, p.253–255). După Homorodean, rom. (vezi 3.3.) și pg. au inovat semantic.

*PITTULA (< PITTA) (it.dial., Candrea loc. cit., Homorodean loc. cit.); *PITTULA > drom. 1.9.1.

PLACENTA s.f. "turtă, plăcintă" (< gr., Mihăescu 1993, p.241), păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.139).

SAL s.m. "sare" (panr.); SALARE > rom., SALIRE > alb. 1.8.4.

SALINUS adj. "de sare", SALINA f. (mai potrivit decât SALARIUS adj. "de sare", SALERIU, etimon propus de Skok ZRPH 1934, p.184, 190); alb. a împrumutat SALIRE, nu SALARE (vezi 1.8.4); rom. < MURIA.

SEBUM s.n. "seu" (panr.).

rom. *păsat* s.n. "semințe pisate; fiertură, terci de semințe pisate".

?alb. *petë* s.f. "foaie de plăcintă, foiță de metal" (FS 1954), sens apropiat de lat. (etimologia lat. la Candrea 1904–1905, I, p.3–10).

?alb. *petull* s.f. "foaie prăjită de plăcintă; clătită" (FS 1954) (Candrea loc. cit.).

drom.dial. *pătură* s.f. "foaie de aluat" (DEX); arom. *petur* s.n. "foaie de plăcintă" (Papahagi 1974, p.970) (< *PITTULUM, Candrea loc. cit.).

rom. *plăcintă* s.f.

rom. *sare* s.f.

alb.g. *shëllinë* s.f. t. *shëllirë* "saramură" (FS 1954); SALINUS poate explica forma g. și cea t., dar SALARIUS o lasă neexplicată pe cea din g.; v.alb. *shëllinë* s.f. (Bardhi, ed. Roques, p.140) "gust sărat".

rom. *seu* s.n.

TORTA (= *TURTA) din sin-
tagma TORIA PANIS "pâine
rotundă, pâine împletită, răsucită"
(Vulgata), după Dauzat,
Dubois, Mitterand (1964,
s.v. *tourte*), cuvânt cu origine
necunoscută, diferit de TORTA
< TORTUS < TORQUERE
prin O închis. față de O deschis
(dalm., it., retr., fr., prov.,
sp., pg.); alb. *tortë* "obiect ro-
tund", înregistrat de Mihăescu
(1993, p.42) ca paralelă pentru
rom. *turtă* are mai precis sensul
"tort" (FS 1980) și credem că es-
te neologism ca și rom. *tort*, *tor-
tă*; TORTA (< TORQUERE) >
alb., rom. 4.9.5.

VICTUS *s.m.* (< VIVO) "hrană,
alimente, mâncare; fel de viață"
(it., sp.).

ZEMA *s.f.* "suc, băutură fer-
mentată" (< gr.) (Densusianu
1901, p.200) (it.dial.); alb. *dhja-
më* "grăsime" (nu are sensul
"suc"), considerat împrumut din
lat. (ILR II 1969, p.138, Rosetti
1978, p.235), provine după toa-
te probabilitățile din gr. (Janson
1986; B. Demiraj SA 1989, 2,
p.203):

1.8.3. Băuturi

MUSTUM *s.n.* "must, vin nou"
(panr.).

POSCA *s.f.* "băutură acidă din
apă și oțet" (cu alte sensuri decât
în rom., it., fr.dial., sp., pg.),
PUSCA.

VINACEUS *adj. substantivat*
VINACEUS *s.m.* "sâmburi de
strugure; drojdie de struguri"
(panr.).

rom. *turtă s.f.*; pentru spe-
cializarea de sens a lui *turtă*
față de pâine vezi Brâncuș 1991,
p.120-121.

v.rom. *vipt s.n.*

rom. *zeamă s.f.*

alb. *musht s.m.* "must, sucul de
struguri înainte de a se face vin;
suc de mere" (FS 1954).

rom. *must s.n.*

arom. *puscă s.f.* "oțet" (Papa-
hagi 1974, p.1033), megl. *puscă*
"oțet" (sens păstrat numai în
dialectele rom.de sud, Atanasov
1985, p.30-31).

rom.reg. *vinaț s.n.*

CAUCUS *s.m.* "căuș; cupă de băut" (cat., pg.dial., ILR II 1969, Mihăescu 1993, p.244). Din *CAUCA explică Densusianu (1901, p.198) alb. **ko-kë**, iar Hasdeu (Mazzoni 1983, XXXVIII) alb. **kafkë** "cochilie, găoace; craniu" (Mann 1948, p.174); cuvintele alb. nu sunt din lat. (Kristophson 1988, p.86).

CAVUS *s.m.*

COCTORIUM (< COQUERE) (it.dial.); alb. < FURNUS; COCTORIUM, inovația (față de FURNUS, termenul vechi păstrat de celelalte limbi, Bonfante 1973, p.94); COQUERE > rom. 1.8.4.

COOPERTORIUM *s.n.* "acoperământ" (pentru sarcofag, Pușcariu 1974, p.199) (it.dial.): Alb. < COOPERTORIUM (Çabej, vezi Pellegrini 1980, p.45); alb. **kuptyrë** < *COOPERTORIA (Landi 1989, p.63). Rom. continuă și COOPERIMENTUM, 1.9.1. COOPERIRE > rom. 4.1.

*FRICTARIUM (FRICTORIUM, FRIXORIUM *s.n.* "tigaie de prăjit"), păstrat numai în alb. (Mihăescu 1993, p.60) (dificultățile evoluției fonetice, Di Giovine 1982, p.31-33; propune ca etimon FRICTORIA); FRICTURA > rom. 1.8.2.; FRIGERE > alb., rom. 1.8.4.

FURNUS *s.m.* "cuptor" (panr., ILR II 1969, p.111, în drom. înlocuit de inovația COCTORIUM).

alb. **koftor**, *s.m.* "sobă de gătit" (FS 1954; FS 1980), folosit în t., sinonim cu **voțër** "vatră" (Jokl 1928, p.195-196). Originea lat. la Jokl *loc. cit.* Datorită folosirii dialectale și nediftongării lui **o** în silaba finală, este împrumut din rom. (Çabej 1962, p.180). Pellegrini (1980, p.61) dă însă o formă cu diftong, **koftuer** (vezi și Mann 1948, p.202 pentru Elbasan). Dificultăți legate și de menținerea primului **o** (Di Giovine 1982, p.54).

alb. **kuptyrë**, *s.f.* "capac" (Çabej 1982, p.264).

alb. **fërtere**, **furtere**, **fërterë**, **fultere** (Pekmezi 1908, p.39, Mann 1948, p.106, 118) "tigaie".

alb. **furr** *s.m.*, **furrë** *s.f.* "cuptor" (FS 1954).

drom.v. și dial. **cauc** *s.n.* "vas de lemn cu coadă, lingură mare de băut apă" (DA, I/II, C).

rom. **căuș** *s.n.* < *cau + -uș.

rom. **cuptor** *s.n.*

rom. **cărpător** *s.n.*, **cărpător** "acoperământ, capac de lemn pentru oală; fund de lemn pe care se taie mămăliga, legumele" (Pușcariu *loc. cit.*, DA, I/II, C).

arom. **friptál'ïŭ** *s.n.* "friptură; animal fript la proțap" < *FRICTALIUM (Papahagi 1974); semantic și fonetic, paralela e parțială.

arom. **furnu** *s.n.* "cuptor" (Papahagi 1974, p.575).

*GRATARIUM (< *GRATIS = CRATIS) it.dial.; *GRATIS (CRATIS) > alb., rom. 1.9.1.

*LANCIARIUM, păstrat numai în alb. (Mihăescu 1993, p.60, care preia etimologia lui Meyer 1891); după Kristophson (1988, p.87), împrumut din tc.

LINGULA (< LINGUA) s.f. "lingură întinsă de luat spuma, linguriță", păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.139).

TESTUM s.n., TESTA s.f. "lut ars; oală, urcior": TESTUM > rom. (it.dial., retr., v.fr., prov., cat., sp., pg., ILR II 1969, p.167); TESTA > alb. (cu păstrarea sensului din lat., Çabej).

VASUM s.n. "vas de bucătărie" (it., retr., fr.dial., prov., cat., sp., pg.).

1.9. Locuința

1.9.1. Casa și elementele ei

BATTITURA s.f. (BATTUO); rom., alb. < COHORS (CURTIS).

CALAMUS s.m. "trestie, pai; tulpină" (panr.); CALAMUS > alb. (ca și limbile romanice) 2.5.8. Rom. < CALAMI pl. (Pușcariu DR I, p.225).

CALIX, CALICIS s.m. "cupă, vas de băut, pocal" (dalm., Mihăescu 1966a, p.21) CALIX > alb. 1.8.5; 4.9.4.

CALCARIA s.f. "cuptor de var", < CALX, CALCIS "piatră de var, var" (CALCARIUS adj. "de var", CALCARIUS s.m. "proprietar de var").

?alb. lengjere s.f. "ceașcă; farfurie, blid" (Mann 1948, p.241).

alb.dial. teshë s.f., pl. tesha "oalele puse la pomenire pe mormânt" (Çabej SF 1966, 2, p.68-69).

alb. qelq s.m. "sticlă" (FS 1954).

alb.t. këlqere s.f., g. gëlqere (Pekmezi 1908, p.65) "var" (FS 1954), termen lat. din domeniul construcțiilor preluat de o populație de munteni (Çabej SF 1965, 2, p.29, s.v. pullaz).

rom. grătar s.n.

rom. lingură s.f.

rom. țest s.n. "capac de lut ars, sub care se coace pâinea, mămăliga; (reg.) cuptor; (reg.) vas în care crește aluatul" (DLR s.n. XII/I Ț).

rom. vas s.n.

rom. bătătură s.f. "ogradă" (DEX; Brâncuș 1991, p.25).

rom. carămi s.f. pl. "drugii scării în care se prind fușteii" (Pușcariu loc. cit.; etimologie îndoielnică, Graur BL V, p.91; paralela cu alb. acceptată de Mihăescu 1966a, p.13).

CAPREOLUS *s.m.* (< CAPER)
"câprior sălbatic; câprior (su-
port); săpăligă cu doi dinți"
(acest sens este atribuit termenu-
lui CAPREUS > alb. 4.5.2.) (it.,
fr., prov., cat.); CAPREOLUS >
alb. 2.6.3.

rom. **câprior** *s.m.* "bârnă la
acoperiș".

CAPREUS *s.m.* (CAPREA *s.f.*
"capră sălbatică", *CAPREUM
"bârnă la acoperiș" (sens indi-
cat de Rohlfs 1927, p.73 pen-
tru împrumutul în bască) (după
Meyer 1891, p.223, CAPER,
CAPRA, păstrat și în it., fr.).
CAPREUS > alb. (Jokl 1923,
p.268); CAPREUS > alb.? 4.5.2.

alb. **qepër** *s.f.* "grindă la
acoperiș" (FS 1954), termen lat.
din domeniul construcțiilor (Ça-
bej SF 1965, p.29, s.v. **pullaz**).

CASA *s.f.* "colibă, bordei"
(panr.); alb. < HOSPITIUM;
CASA > rom. 1.10.

rom. **casă** *s.f.*

CASALIS (< CASA; pentru
cronologia derivatelor lat. CASA
vezi Coteanu, Sala 1987, p.17)
(dalm., istr., Mihăescu 1993,
p.118, 146).

?alb. **kasolle** *s.f.*, **kësollë**
"colibă" (FS 1954); pentru a
explica evoluția A > o, Skok
(ZRP h 1930, p.488) presupune
influență dalm.; păstrarea neal-
terată a lui S indică împrumut
nou din ngr. (Mihăescu 1993,
p.456).

CELLA *s.f.* "cameră unde se pă-
strează alimente; cămăruță; fa-
gure" (sens pe care îl are alb. **qe-
lëz**, 4.6.4). (it.); *ACCELLARE
> rom.? 3.6.1.1.

alb. **qelë** *s.f.* "cămăruță"(?)
(formă care apare la Mann 1948,
p.413, cu sensul "chilie" și fără
indicarea sensului la Kristoph-
son 1988, p.74; Lafe SA 1973,
1, p.162; Mansaku SA 1987,
1, p.91); **qelë** "casă parohială",
dar **qeli** *s.f.* "chilie; cămăruță
în pivniță" (FS 1954), proba-
bil < ngr.; **Qelza** toponim (Lafe
loc. cit.).

CELLARIUM (< CELLA) "după pentru păstrarea alimentelor, crămă; cămară" (Mihăescu 1993, p.252) (v.it., retr., fr., prov., cat., sp., pg., ILR II 1969, p.139); alb. **qiler** s.m. (de origine lat. după Landi 1989, p.45) e probabil < tc. (ca și rom. **chiler**), iar **qilar** < gr. (ca și rom. **chelar**; pentru rom. vezi Petrovici DR VII); Skok (ZRPh 1934, p.90) da alb. **qëler** < CELLARIU.

COHORS s.f. "ogradă, curte pentru vite, păsări" (panr.) (varianțe: CORTIS > limbile române occidentale, dalm.; CURTIS > Galia, gr., alb., rom., Mihăescu 1993, p.43-44; vezi și ILR II 1969, p.139); COHORS > alb., rom. 6.1.

COOPERIMENTUM s.n. "acoperământ"; COOPERIRE > rom. 4.1: COOPERTORIUM > rom., alb. 1.8.5.

CRATIS s.f. "împletitură de nuiele, leasă" (termenul vechi, Bartoli 1925, p.18), GRATIS lat.pop. > it., retr., sp., pg. (Densusianu 1901, p.122).

CULMEN s.n. "culme, creștet" (it., retr., fr., sp., pg.); CULMEN > rom., alb.? 2.4.4.

FENESTRA s.f. "fereastră, deschizătură în zid prin care să intre lumina" (panr.).

FONTANA s.f. "izvor, fântână" (panr., ILR II 1969, p.111).

alb. **kurt** s.m. "curte" (FS 1954).

alb. **gratë** s.f. "împletitură, leasă; colivie, cușcă; tavan" (Çabej 1976b I, p.213, care propune și etimologia: lat. sau it.).

alb. **kulm** s.m. "muchea acoperișului; acoperiș" (FS 1954), termen lat. din domeniul construcțiilor (Çabej SF 1965, 2, p.29 s.v. **pullaz**).

v.alb., it.-alb. **fënjeshtër** s.f., **fëneshtër** "fereastră" (Mann 1948, p.105) (după Ressuli. ed. Buzuku p.IX-X, v.alb. **fënieshtërë**); împrumut din it., Çabej 1968, p.33.

rom. **celar** s.n. "cămară; odaie în care se ascundeau alimentele; odăiță" (DA, I/II, C).

rom. **curte** s.f.

rom. **coperământ** s.n. (din terminologia casei, Brâncuș 1991, p.25).

rom. **gratie** s.f. "îngrădire de vergele de fier sau de nuiele încrucișate; leasă" (DA, II/I, F-I) (pentru sensurile în graiuri vezi Teaha FD 1992, p.179-181); fiecare vergea așezată în fața ferestrei (DEX).

rom. **culme** s.f. "muchea orizontală formată de cele două planuri înclinate ale acoperișului" (DA, I/II, C).

rom. **fereastră** s.f. (cu asimilarea lui **n** la o dată incertă, ILR II 1969, p.139).

rom. **fântână** s.f. .

FURCA s.f. "furcă (cu două coarne); obiecte asemănătoare cu furca: proptea pentru viță; stâlpii care susțin o casă de țară" (panr.); rom. < OSTEOLUS; FURCA > alb., rom. 4.5.2; 4.9.1.

*FUSTICELLUS (< FUSTIS s.m. "par, băț, ciomag") (it., fr.v. și dial., Mihăescu 1993, p.246); *FUSTICELLUS > rom. 4.9.1. FUSTIS > rom. 4.8.2.

HOSPITIUM s.n. "legături de ospitalitate; ospitalitate; găzduire; casă de oaspeți, adăpost" > rom. 1.10.4; 6.1; păstrat numai în rom., alb. (și gr.), Mihăescu 1993, p.52. Pentru alb. au fost propuse formele: *HOSTIPIA (Meyer 1891, p.415, Huld 1984, p.115), HOSPITIA (Skok RIEB 1936, p.306), *HOSTIPIUM (Pekmezi 1908, p.68), *HOSTIPITIUM (Mihăescu loc. cit.); după Çabej (SF 1966, 4, p.60 s.v. thërri), shtëpi este o formă nouă de sg. dintr-un pl. vechi cu terminația -të; rom. < CASA; *HOSTIPITIUM > alb. 1.10; HOSPITARE > rom. (în alb. nu a fost împrumutat) 6.1.

MURUS s.n. "zid de cetate, de clădire" (panr.); rom. < PARIES.

OSTEOLUM, OSTIOLUM, US-
TIOLUM s.n. "portită" (Mihăescu 1993, p.253) (retr., prov., pg.); v. alb. < FURCA, alb. shtyllak < shtyllë < *STULUS.

v.alb. furkë s.f. "ușorul ușii" (Buzuku, ed. Ressuli p.213: të dy furkëtë e shtëpisë "amândoi ușorii", Ieșirea XII/7; vezi și Mann 1948, p.119).

alb. shtëpi s.f. "casă" (FS 1954); împreună cu gr. spiti se explică prin influența culturii mănăstirești (Skok ZRPh 48, p.403, Solta 1980, p.127); rom.reg. ospăț "nuntă" e legat la origine de sensul "casă, familie" (Brâncuș 1991, p.82) (vezi și HOSPITIUM 1.10).

?alb. mur s.m. "zid, perete" (FS 1954); Bardhi (ed. Roques, p.63, 83) traduce cu mur lat. MURUS și PARIES; alb. u < lat. ū face împrumutul nesigur (târziu, Pekmezi 1908, p.37; < it., Candrea 1930-1931, p.108; vezi și Çabej 1962, p.164, Haarmann 1977, p.322; totuși alb. < lat. pentru că face parte din seria de termeni lat. din tehnica construcției, Çabej 1982, p.66).

rom. fuscel s.m. "bețele orizontale ale scării mobile" (DA, II/I, F-I).

arom. mur s.m.; s.n. "zid" (Papahagi 1974, p.834); (nesigur, după Graur BL V, p.106); MURUS (> arom.) și PARIES (> drom.) împart în două arii domeniul limbii române (Saramandu 1989, p.44).

rom. ușor s.m., uscior s.m.

OSTIUM. USTIUM *s.n.* "intrare în casă, ușă" (it., retr., fr., prov., v.sp.).

FALATIUM *s.n.* "colina palatină, Palatinul (la Roma); palatul Cezarilor" (dalm., it., fr.); PALATIUM > alb. 6.1; PALATUM (contaminat cu PALATIUM) > rom. 1.2.1.

PARIES *s.m.* "perete, zid de casă" (spre deosebire de MURUS "zid de cetate" (panr.); alb., arom. < MURUS.

PORTA *s.f.* "poartă (a orașului, a castrului, a templului, a fermei, a casei)" (panr.).

PUTEUS *s.m.* "groapă; puț, fântână" (panr., ILR II 1969, p.112).

SCALA *s.f.* "scară; treaptă" (it., sard., retr., fr., prov., cat., sp.); SCALA > alb., rom. 2.4.4.

*STULUS = STYLUS (< gr. *stylos* "coloană"), păstrat în rom. și alb. (Mihăescu 1993, p.54, 252) (dar și în dalm., Mihăescu 1981, p.229 și it., Pușcariu 1905, p.153).

TEGULA *s.f.* "țiglă" (it., dalm., fr.).

TENDA *s.f.* "cort" (< TENDERERE) (it., sard., retr., prov., cat., sp., pg.) (atestat, Mihăescu RESEE 1978, 1, p.180); TENDA > alb. 4.5.2; 4.8.3.

alb. *pullaz s.m.* "acoperiș, grindă" (FS 1954), variantă secundară, diferită fonetic și semantic a alb. *pëllas* "palat" (Çabej SF 1965, 2, p.29).

alb. *portë s.f.* "intrarea în curtea unei case, poartă; intrare în general, ușă" (FS 1954).

alb. *pus s.m.* "puț" (FS 1954).

alb. *shkallë s.f.* "scară; treaptă"; *shkalloj vb., çkalloj* (derivate) "a exagera, a depăși măsura; a înnebuni" (FS 1954, Çabej SF 1966, 1, p.22).

alb. *shtyllë s.f.* "stâlp" (FS 1954); v.alb. *shtyllë* "columnă, coloană" (Bardhi, Ashta BS 1988, 1, p.202); *Shtylasi*, nume de așezare în care se găsesc coloanele anticului port Apolonia (Mihăescu 1966a, p.331); *shtyllak s.m.* "usciorul, ușorul ușii" (FS 1954), *shtyllar s.m.* "stâlp" (Buchholz, Fiedler, Uhlisch 1977); după Çabej nu provine din lat. (1962, p.171), ci din gr. (v.gr. sau ngr., Çabej 1982, p.288).

alb. *tjegull s.f.* "țiglă, olan" (FS 1954); probabil împrumut târziu din lat. (Çabej SF 1966, 2, p.78).

alb.t. *tëndë, g. tandë s.f.* "adăpost din crengi uscate sau frunziș, colibă" (FS 1954).

rom. *ușă s.f.*

rom. *perete s.m.*

rom. *poartă s.f.*; în rom. se face distincția între *ușă* (< OSTIUM) și *poartă* (< PORTA).

rom. *puț s.n.*

rom. *scară s.f.*

drom.dial. *stură s.f.*; v.drom. *stur s.n.* "țurture" (DLR s.n. X/5, S), *Sturul*, nume de munte (Rosetti 1978, p.235); arom. *stur s.m., s.n.* "stâlp" (Papahagi 1974).

rom. *tindă s.f.* "încăpere mică la intrarea caselor țărănești; coridor".

TITINA "biberon" (< TITIA "mamelă"), atestate în texte târzii (Mihăescu 1978, p.29); alb. **thith** s.m. "sân", apropiat după unii lingviști de rom. **țâță** (< TITIA) (vezi 1.2.3.) are și sensul "țâțână, balama".

TRABS, TRABIS s.f. "bârnă" (dalm., it., v.fr., cat., Mihăescu 1966a, p.25; Kristophson 1988, p.79); alb. < lat. (Jokl, IF 1916, p.105; Çabej SF 1965, 2, p.29: termen lat. în domeniul construcțiilor); alb. < CAPREUS; rom., alb. < CAPREOLUS.

*TRAIECTA s.f. (< TRAICERE vb. "a azvârli, a arunca peste; a trece dintr-un loc în altul; a trece, a traversa"), păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.118, 119); alb. < SCALA; TRAICERE > rom. 3.6.1.1; *TRAIECTARIUM > alb. 4.5.2.

1.9.2. Mobilier

ARMARIUM s.n. "dulap unde se păstrează ustensilele" (< ARMA), păstrat numai în rom. ca termen popular, în celelalte limbi romanice, savant (Pușcariu 1974, p.157); it.-alb. **armar** s.m. "dulap" nu e din lat. (etimologie dată de Miklosich și acceptată de Kristophson 1988, p.70), ci din ngr. (Çabej 1976a, p.80).

CAPITANEUM s.n. (< CAPITANEUS adj. "de cap", DA, I/I, C) (it., sard.).

CORTINA s.f. "căldare; spațiu în jur; perdeca mare, cortină".

alb. **tra**, **trari** s.m. "bârnă groasă, grindă la acoperiș, la podea, la poduri" (FS 1954); dificultăți ridicate la explicarea formei articulate (Jokl *loc. cit.*; Demiraj 1985, p.172).

rom. **țâțână** s.f. "balama" (rom. < lat. DEX, Brâncuș 1991, p.25; Mihăescu 1993, p.253; et. nec., DLR s.n. XII/I, Ț).

rom. **treaptă** s.f.

rom.dial. **armar** s.n. "dulap de haine sau vase" (DA, I/I, A-B).

rom. **căpătâi** s.n. "partea patului unde vine capul".

alb. **kurtinë** s.f. "perdea" (FS 1954), împrumut lat. mai degrabă decât it. (Çabej SF 1964, 1, p.88).

CULCITRA (= CULCITA s.f. "saltea, pernă") (dalm., it., v.fr., Mihăescu 1993, p.45) (împrumut dintr-o limbă romanică greu de precizat. Kristophson 1988, p.86); rom. < CAPITANEUM; pentru sensul "cuvertură", rom., alb. < SCORTEA; rom. < *PITTULA.

MENSA s.f. "masă; bucate" (panr.).

MENSALIS adj. "de masă, de prânz" (< MENSA), derivat târziu, Mihăescu 1993, p.456 care îl consideră împrumutat de limbile slave de sud, gr. și alb., deși nu îl înregistrează și între termenii lat. intrați în alb.; la fel, Pușcariu 1905 îl socotește împrumut direct din lat., iar arom. misale "față de masă" < gr.; alb. < gr., Çabej 1982, p.129.

*PATTUS (< gr. patos "drum bătut"); alb., rom. < lat. CDDE nr.1356 (rom. < lat., Brâncuș 1991, p.25); alb. pat s.m. "etajul casei; odaie la primul etaj" (FS 1954) < ngr. (Meyer 1891, p.342, Çabej SF 1965, I, p.16, care consideră și rom. < ngr.); alb., rom. < STRATUS.

*PITTULA (< PITTA s.f. "foaie de plăcintă, plăcintă" < gr. pitta "smoală", it.dial., Candrea 1904-1905 I, p.3-10; Homorodean SCL 1989, 3, p.253); *PITTULA > alb., arom. 1.8.2; PITTA > rom. 3.3; PITTA > alb. 1.8.2. Candrea *loc. cit.* adaugă acestei serii de cuvinte și petec < *PITTICUS; drom. petic, petec "fâșie ruptă; bucată mică (de pământ)", arom. peatică s.f. "bucată de pânză", alb. petk, v.alb. petëk "haine; bucată de pământ" au fost comparate cu lat. PITTACIUM < gr. (Capidan 1922, p.544, Pușcariu DR III,

alb. kultër s.f. "pernă" (FS 1954); "pătură, plapumă, cuvertură; pernă" (Mann 1948, p.224).

rom. masă s.f.

?alb. mësallë s.f. "șervet de masă; față de masă; masă" (FS 1954); împrumutul din lat. neșigur, din cauza lui s păstrat nealterat. Drom. (reg.) mäsă-riță s.f. "față de masă"; mäsar s.n. "idem", explicate de DLR s.n. VI/4, M ca derivate de la masă.

rom. pat s.n. Sensul inițial: "laviță de pământ bătătorit, apoi de scânduri, de-a lungul pereților, servind la șezut și dormit" (Candrea 1914, p.14; se referă și la concurența cu strat).

rom. pătură s.f.

p.396; Çabej 1965a, p.109 care nu precizează etimologia).

SAGUM *s.n.* "manta scurtă (mai ales militară) de postav gros" (Ernout, Meillet 1959); **pătură** de lână groasă purtată de gali; **pătură**" (sard., fr., Çabej SF 1966, 1, p.3); **SAGUM** > alb. 1.7.1.

SCAMNUM *s.n.* "scaun, bancă" (it., sard., v.fr., prov., sp., pg.); celelalte limbi romanice au păstrat **CATHEDRA** (Candrea 1932, p.146); **SCAMNUM** > alb. 2.4.4; alb., rom. 6.1.

SCORTEA *s.f.* (< **SCORTEUS** *adj.* < **SCORTUM** "piele de animal", Densusianu 1901, p.162; Pușcariu 1905, p.140) (it., sard., fr., prov., cat.); sensul "cover", corespondență între rom. și alb. (Pușcariu 1974, p.159); **SCORTEA** > rom. 2.5.1.

STRATUM *s.n.* "așternut de pat. saltea; pat. culcuș" (v.it., sard., prov., sp., pg.); celelalte limbi romanice au moștenit pentru "pat" **LECTUS**, rom. utilizează (ca și alb.) derivatul de la **STERNERE** (Candrea 1914, p.14-15); **STERNERE** > alb., **ADSTERNERE** > rom. 4.1; **STRATUM** lipsește în arom. (Saramandu 1991, p.122).

1.10. Familia

CASA *s.f.* "colibă, bordei" (panr.); **CASA** > rom. 1.9.1; alb. < **HOSPITIUM** (**HOSTIPIIUM**).

alb. **shag** *s.m.* "preș de in sau cânepă, gros și alb, de așternut pe podea"; **shage** "cârpă de apucat vase; fusta în costumul unor regiuni" (FS 1954).

alb. **shkamb** *s.m.* "stâncă; scaun"; **shkëmb** *s.m.* "stâncă" (FS 1954); **shkëmb** (*pl. shkëmbinj*) "stâncă"; (*pl. shkëmba*) "scaun cu trei picioare" (FS 1980); v.alb. (Buzuku) **shkanb** (Mann 1948, p.478), forma **shkam** "scăunel, taburet; scaun" (Mann *loc. cit.*) este rezultatul așteptat (comp. **DAMNUM** > **dam, dëm**).

alb. **shkorsë** *s.f.* "cover din lână de capră" (FS 1954).

alb. **shtrat** *s.m.* "pat; strat (strat de zăpadă)" (FS 1954).

mezl. **skant** (Densusianu 1901, p.313), **scand**, istrorom. **scond** (Pușcariu DR V, p.793); (< **SCAMNUM**); drom. **scaun** (< ***SCABNUM**, Tiktin reluat de Graur BL IV, p.113); drom.dial. **scamn** (arhaism, Doina Grecu CL 1968, 1, p.47), **Scămnelu**, **Scămniș**, toponime derivate de la **scamn** (Stan 1970, p.1122); arom. **scamnu**.

rom. **scoartă** *s.f.* "invelitoare".

rom. **strat** *s.n.* "fâșie dintr-o substanță acoperind o altă substanță; (pop.) culcuș de animale; (pop.) pat" (DLR *s.n.* X/5, S); v.rom. **strat** "pat, așternut" (Densusianu 1938, p.785); concurența cu **pat** (Densusianu 1938, p.858; Candrea *loc. cit.*).

rom. **casă** *s.f.* "familie, neam" (sens cu care era folosit și lat. **DOMUS**) (Brâncuș 1991, p.26-27).

*FALCARIA (< FALCARIUS "meșter care fabrică coase", Papahagi 1974 s.v. **fălcare**), sau *FALCARIA "parte de pământ pe care s-a secerat" (FALX, FALCIS "seceră", termen care poate nu s-a păstrat cu sensul "seceră", dar s-a păstrat cu sensul "măsură agrară", Brâncuș 1991, p.37-38); FALX > rom., *FALCINEA > alb. 1.2.1. păstrate independent de FALX "seceră".

FAMILIA s.f. "familie, casă (totalitatea membrilor ei); totalitatea sclavilor" (< FAMULUS "servitor" > alb. 6.3.1.) (it., retr.); FAMILIA > alb., rom. 1.1.

GENS, GENTIS s.f. "neam, familie (cuprinzând mai multe familii înrudite), gintă" (panr.) (Mihăescu 1993, p.285); GENS > alb., rom. 6.1.

HOSPITIUM s.n. "ospitalitate; găzduire; loc de găzduire, casă de oaspeți, adăpost, loc de popas", *HOSTIPITIUM (pentru forma etimonului și evoluția semantică vezi 1.9.1.); rom. < CASA; HOSPITIUM > rom. 1.10.4.

alb. **fëmijë** s.f. "copil; familie; (reg.) femeie, soție" (FS 1954); v.alb. **ati i fëmijësë, përandi i fëmijësë: pater familias, amë ën fëmijësh: mater familias; fëmija e shtëpisë** (Buzuku ed. Ressuli p.99, 157, 173, 271, 371, Çabej 1968, p.34); la Buzuku și Bardhi numai cu sensul "familie", la Budi cu sensul "copil", la Bogdani cu ambele sensuri (Ashta BS 1964, p.136); v.alb. **fëmilë**.

alb. **gjind s.m. pl.** "rude, membrii unei familii", **gjindt e shtëpisë** "oamenii unei case, familia", **gjinde s.f.** "mulțime, gjindja e shtëpisë" (FS 1954).

alb. **shtëpi s.f.** "casă; familie", u ngrit **gjithë shtëpia**; u bëmë **shtëpi** "ne-am încuscrit", ai hapi (çeli) **shtëpi** "s-a căsătorit, și-a întemeiat familie": **a fi la casa lui** (FS 1954), **njerëzit të shtëpisë: ai casei** (Brâncuș 1991, p.26-27) (vezi și exemplele de sub FAMILIA și GENS); v.alb. **Hinë ti e gjithë shtëpia jote ëndë barkët** (Buzuku, ed. Ressuli p.223): rom. **Intră tu și toată casa ta în corabie** (Brâncuș 1991, p.27) ("Facerea" VII, 1); **gshpi s.f.** "casă, familie", ca unitate de bază a societății tradițio-

arom. **fălcare s.f.** "grupare pastorală de mai multe familii, sub protecția și conducerea unui celnic" (Papahagi *loc. cit.*).

v.drom. **femeie s.f.** "familie", **fămeaie, arom. fumeal'e** "familie, copii" (Brâncuș 1991, p.27).

v.rom. **gint s.n.** (singular refăcut) "familie, rudenie, rude, descendență" (Mihăescu *loc. cit.*).

1.10.1. Rude de sânge

AMITA s.f. "sora tatălui, mătușă după tată" (it.dial., retr., fr.v. și diai.); în arom. nu s-a păstrat (Mării CL, 1967, 1, p.142); limbile romanice (R. Kisch, H. Mantsch LR 1969, 1, p.26, Rohlf's 1970, p.45, Scurtu 1970, p.820) și alb. nu mai fac distincția între "sora tatălui" și "sora mamei"; după Bonfante 1973, p.143, 144, AMITA (și AVUNCULUS) sunt termeni familiari de mângâiere; rom. și alb. nu iau parte la inovația THIA și THIOUS prin care în unele limbi romanice sunt înlocuiți AMITA și AVUNCULUS.

AVUNCULUS s.m. "unchi (după mamă); soțul surorii mamei" (sard., retr., fr., prov., cat.); limbile romanice (vezi AMITA) și alb. nu mai fac distincția din lat. între "fratele tatălui" și "fratele mamei"; termen afectiv, păstrat în alb. și rom. care nu iau parte la inovația THIOUS (Bonfante loc. cit.); variante atestate în inscripții: AUNCLUS, AUNCLO (Mihăescu 1960, p.92, 190); *UNCULUS > rom. (Sala SCL 1955, p.151; Rosetti 1986, p.112), alb. (Topalli, SF 1990, 1, p.99); nu s-a păstrat în arom. (Mării CL 1967, 1, p.142).

AVUS s.m. "bunic" (it.dial.); AVUS > rom. l.l.

alb. emtë s.f. "sora mamei sau a tatălui" (FS 1954, FS 1980) v.alb. emtë "bunică" (Ashta BS 1984, 1, p.145); forma alb. este explicată prin metafoia a > e: emtë < emëtë < AMITA, Demiraj SA 1989, 2, p.203; în acest caz, afereza obișnuită în alb. a vocalei inițialei nu ar mai avea loc, ci s-ar produce și la inițială metafoia.

alb. ungj s.m. "fratele tatei sau al mamei" (FS 1954); Bardhi (ed. Roques p.85, 195) traduce cu ungj patruus și avunculus; it.alb. ungl (Çabej SF 1967, 1, p.80).

rom. mătușă s.f. (cu sufixul -ușă); dificultăți de a explica dispariția lui a- (Rosetti 1986, p.121).

rom. unchi s.m. "fratele tatălui sau al mamei"; "soțul mătușii"; sinonimie relativ recentă cu autohtonul moș, Sala loc. cit. Scurtu 1966, p.334, Brâncuș 1983, p.100.

drom.dial. auș s.m. (cu sufixul -uș) "bătrân, bunic; moș" (DA, I/1, A-B); arom. aușu "bătrân; strămoș; moș", cu derivate (Pahagi 1974).

BINARIUS *adj.* "dublu, de doi" (it., Meyer 1891, p.37); **arom. binați** *s.m. pl.* "gemeni" este lăsat de Papahagi 1974, p.272 fără etimologie; rom. < GEMINUS.

CONSOBRINUS *s.m.* "văr (după mamă), văr primar" (< CON + SOBRINUS *s.m.* "văr primar, copilul surorii mamei" < SO-ROR) (dalm.. it.dial., retr.) (sp., pg. < SOBRINUS).

FILIUS *s.m.* "fiu", **FILIA** *s.f.* "fică" (panr.).

FRATER *s.m.* "frate" (panr.).

GEMINUS *adj.* "geamăn; dublu, îndoit" (it.dial., retr., pg.); alb. < BINARIUS.

***GENIA** *s.f.* (< gr. **genea**) (it.dial.) (Tagliavini 1947-1948, p.198-200, care preferă etimonul lat. unui împrumut din it. susținut de Meyer 1891, p.141 sau din gr., Jokl IF 1926, p.59).

MAMMA *s.f.* "tăta, sân; mamă (în vorbirea copiilor)" (it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); după ILR II 1969, p.140 **MAMMA** s-a păstrat și în alb. (probabil e **ëma**).

NEPOS *s.m.* "nepot (de unchi, de mătușă, de bunici); urmaș" (it., sard., retr., fr., prov., cat.); Jokl (1923, p.17 și urm.), Çabej (1962, p.192) îl consideră autohton (cu rezerve, Tagliavini 1947-1948, p.214); etimologia lat. propusă de Meyer 1891, p.310 este susținută convingător cu argumente fonetice și semantice de Pellegrini 1980, p.50-52 (vezi și Kristophson 1988, p.67).

alb.t., gr.-alb. **binjar** *s.m., adj.* "geamăn", cu variante: **binjak**, **binak**, **binosh** (Çabej 1976a, p.238, care reia etimologia lui Meyer, arătând că termenul lat. a fost împrumutat și în ngr. și irl.).

alb. **kushëri** *s.m.* "văr, fiul unchiului (pe linie maternă sau paternă), fiul mătușii (pe linie maternă sau paternă)" (FS 1954).

arom. **cusurin** "văr", **cusurin - ver** "văr - primar" (Papahagi 1974, p.423).

rom. **fiu** *s.m., fie* *s.f.*

rom. **frate** *s.m.*

rom. **geamăn** *s.m., adj.*

?alb.t. **gjiri** *s.f.*, g. **gjini** "rude-nie; rudele cuiva" (FS 1954), "rudele soției" (Tagliavini *loc. cit.*), v.alb. **gjeni** "văr", *pl.* "rude", **gjëni** (Mann 1948, p.144).

drom.dial. **îmă** *s.f.* "mamă" (DA, II/I, F-I; Avram 1990, p.65).

alb. **nip** "nepot, fiul fratelui; al fiului; *pl.* urmași" (FS 1954).

rom. **nepot** *s.m.* (de unchi, de mătușă, de bunici).

NEPTIS *s.f.* "nepoată"
(> *NEPTA *it.dial., sard., prov., cat., sp., pg., ILR II 1969, p.140; NEPTIA > fr., Dauzat, Dubois, Mittérand 1964); NEPOTIA (atestat în Dalmația, Mihăescu 1978, p.217, 293, caracteristic numai pentru Sud-Estul Europei, Mihăescu 1993, p.115) > dalm., alb., rom. nepoată (ILR II 1969, p.140, Mihăescu 1993, p.115, care nu îl înregistrează însă între împrumuturile lat. în alb., aducând cuvântul alb. numai ca paralelă pentru dalm.; vezi și Pellegrini 1980, p.50-52, cu argumente fonetice și semantice pentru originea lat. a cuvântului alb.); după Jokl (1923, p.27) și Tagliavini (1947-1948, p.214, cu rezerve) alb. < i.e. *nepotia, formă care ar fi contaminat termenul lat. (vezi și Çabej 1962, p.192 care susține originea autohtonă a cuvântului). De observat diferența de formă între nip și mbesë; rom. nepoată < NEPOTA (atestat, Mihăescu 1965, p.570; ILR II 1969).*

PAPPUS *s.m.* "bătrân; bunic"
(< PAPPÀ, *gr. pappos*) *fr., it.dial. < PAPPÀ*, Mihăescu 1993, p.273.

PARENS, PARENTIS *s.m., s.f.* "tată sau mamă, *pl.* părinți; bunic, strămoș; (rar) rudă" (*panr.*); PARENS "tată", inovația care înlocuiește PATER (păstrat în *it.*), Bartoli 1925, p.15.

SOROR *s.f.* "soră" (*panr.*, ILR II 1969, p.112).

TATA *s.m.* "tată (în limbajul copiilor)" (*dalm., it.dial., sp., pg.*).

alb. mbesë *s.f.* "fica fiului sau a ficei, fica fratelui sau a surorii" (FS 1954).

rom. nepoată *s.f.*

rom. pap *s.m.* "bunic, moș" (Pahagi 1974).

alb. prind *s.m.* "tată; *pl.* părinți, tată și mamă; strămoși" (FS 1954, FS 1980); alb.v. și dial. përint, përint (Pekmezi 1908, p.267; Demiraj 1985, p.69) të prindët (cu articol proclitic caracteristic numelor de rudenie, Ashta BS 1981, 1, p.45).

rom. părinte *s.m.* "tată", *pl. părinți* "tatăl și mama".

rom. sor(ă) *s.f.*

rom. tată *s.m.*

(CONSOBRINUS) VERUS (*adj.* "adevărat, autentic"); CONSOBRINUS > alb., arom. (Mihăescu 1993, p.273).

1.10.2. Rude prin alianță

BARBATUS *adj.* (BARBA) cu semnificația "soț, om însurat" apărută încă din lat. (Brâncuș 1991, p.22 cu bibliografie); rom., alb. < SOCIUS; rom.dial. < MARITUS (înlocuit de BARBATUS, Brâncuș, *loc. cit.*), alb. < FATUM; BARBATUS >rom. 1.1, alb.? 2.6.

COGNATUS *adj.* "înrudit prin naștere"; sensul "cumnat, fratele soțului, fratele soției" înregistrat în lat. în inscripții (Densusianu 1901, p.188) (dalm., it., sard., retr., prov., sp., pg., ILR II 1969, p.140).

CONSOCER *s.m.* "cuscru" (< SOCER "socru"); alb., rom. < CÓNOCER; dalm., it., retr., sp., pg. < CONSÓCER (Skok 1930, p.187, Pușcariu 1974, p.158, Mihăescu 1993, p.274; după Bonfante 1973, p.64, în occident sunt termeni culți sau semiculți, nu moșteniți; Pellegrini SA 1983, 1, p.76 dă și it.dial. < CÓNOCER. Dificultăți legate de evoluția o > u (Pușcariu 1974, p.484, Graur 1937, p.94 Densusianu 1938, p.399).

alb. *kunat s.m.* "fratele soțului, fratele soției" (FS 1954); n, rezultat diferit al evoluției grupului GN, de rezultatul obișnuit (care este n' sau ng, după Çabej 1962, p.187); Landi 1989, p.125 îl înregistrează fără comentarii; *kunatë s.f.* < *kunat* (Çabej 1962, p.194); *kuneti s.f.* "toți cumnații împreună": **cumnăție** "înrudirea dintre cumnați".

alb. *krushk s.m.* "tatăl unui tânăr căsătorit în raport cu tatăl celuilalt; o rudă a unuia din tinerii căsătoriți în raport cu rudele celuilalt; cel care, împreună cu alții, merge să ia mireasa"; *krushkamadh s.m.*, *krushkaparë s.m.* "cel care conduce cuscrii" (rom. dial. *cuscrumare* "tatăl mirelui", *cuscrumic* "tatăl miresei") *krushqar s.m.* "vornicel (la nuntă)": rom.dial. *cuscrumare*; *krushqi s.f.*, *krushqësi s.f.*: *cuscrie*, *cuscrienie* "înrudire spirituală între cuscri, înrudire", *krushkohem vb.refl.* "a se încuscri, a lega rudenie cu o altă familie" (FS 1954), *krushkë* (Mann 1948, p.216): *cuscră*. Jokl 1923, p.18 presupune ca faze mai vechi: **kushëkr*, **kushkr*.

drom. *văr s.m.*, arom. *ver*.

rom. *bărbat s.m.* "soț, om însurat".

rom. *cumnat s.m.* (pentru evoluția fonetică vezi Rosetti SCL 1974, 5, p.617; Rosetti 1986, p.121-122); *cumnată s.f.* < *cumnat* (DA, I/II, C).

rom. *cuscrumare s.m.* "tatăl tânărului căsătorit în raport cu tatăl celuilalt; dial. fratele unuia din tinerii căsătoriți în raport cu tatăl sau frații celuilalt; dial.rar. tânărul care însoțește mireasa; dial. nuntaș", *cuscră* (DA, I/II, C); *cuscrumare* < CONSOC(E)RUM (DEX).

FATUM s.n. "prezicere; destin, soartă" (sard., sp.); alb. fat "soț" < FATUM (Meyer 1891, p.100; Jokl 1911, p.107 îl consideră împrumut germanic, omonim cu fat "soartă" < lat.; Tagliavini 1947-1948, p.220 și Barić 1955, p.71 revin la etimologia lui Meyer); vezi și SORS, SORTIS > alb.; rom., alb. < SOCIUS; rom. < BARBATUS, MARITUS; FATUM > alb. 3.7.; FATA > alb. 6.3.3.

alb. fat s.m. "soartă; viitor; fericire, noroc; soț, bărbat" (FS 1954); ultimul sens s-a dezvoltat probabil din cel de "noroc, soartă", așa cum arată expresiile i **dolli fati** "și-a găsit bărbat"; i u **thye fati**, "s-a stricat înțelegerea de căsătorie" (FS 1954); v.alb. **lyp pēr fat** "a cere de soț (de soție)", **marr pēr fat** "a lua de soț (de soție)" (Buzuku, ed. Ressuli, p.73, 75; fat s.m. indiferent dacă e vorba de bărbat sau de femeie, vezi și Ashta BS 1984, 1, p.148, exemplu din Bogdani: fat "soție"); g. fat "soț; soție" (Tagliavini loc. cit.).

FILIASTER s.m. (FILIUS + -ASTER, sufix frecvent în lat. populară, Densusianu 1901, p.164) "fiu vitreg" (it., sard., retr., fr., prov., sp., pg.).

alb. thjeshtër s.m. "fiu vitreg; fiu dintr-o altă căsătorie" (FS 1954), it.-alb. fjeshtër (Çabej SF 1966, 4, p.72-73); alte derivate cu -ASTER nu suferă în alb. metafoia A > e: FILIASTER > thjeshtër, dar OLEASTER > ullashtër și MEDICASTER > megashtër (Çabej loc. cit.); thjeshtri s.f. "grup de copii vitregi".

drom.v. și dial. fiastru s.m. "fiu vitreg", arom. hil'eastru (Papahagi 1974; Mihăescu 1993, p.274); drom.reg. fiastru adj. "vitreg": tată fiastru, mamă fiastră (Scurtu 1970, p.821).

GENER s.m. "ginere; logodnic, viitor ginere" (panr.) (comparabil cu alb.t. dhëndërr, g. dhanderr "idem" < i.e. Jokl SF 1967, 3, p.106).

rom. ginere s.m.

HOMO s.m. "om", dezvoltând sensul de "bărbat" de "soț" încă din lat.dunăreană (Brâncuș 1991, p.89).

rom. om "soț", rom.dial. "bărbat însurat, cap de familie".

MARITUS s.m. "soț" (panr.); MARITARE > rom., alb. 1.10.4.

v.rom., dial. mărit s.m. "soț, mire"; arom. mărit s.m. "bărbat, soț" (Papahagi 1974).

NOVERCA *s.f.* "mamă vitregă", păstrat numai în rom. (în lat. și arom. fiind curent, ILR II 1969, p.119) și alb. (Mihăescu 1993, p.53); NOVERCA, termenul vechi, față de inovația MATRASTA, din alte limbi romanice (Bartoli 1925, p.70).

NURUS *s.f.* "noră", *NORUS > rom.; celelalte limbi romanice (it., sard., v.fr., cat., sp., pg.) < NURA, *NORA (ILR II 1969, p.140).

SOCER *s.m.* "socru", SOCRUS *s.f.* "soacră"; SOCRA (panr.).

SOCIA *s.f.* "asociată, părtaşă"; SOCIA > arom. 6.1; SOCIA > alb., drom. și la 6.1; evoluție de sens caracteristică numai pentru rom. și alb., Çabej 1962, p.169.

SOCIUS *s.m.* "asociat, părtaş, tovarăș; aliat" (it., sard., retr.); evoluția de sens în domeniul numerelor de rude este caracteristică numai pentru rom. și alb., Çabej 1962, p.169; SOCIUS > drom., alb. 6.1; arom. exclusiv la 6.1. (totuși, Kramer BA, N.F. 1977, p.164-165 menționează expres identitatea cu drom. într-un punct într-o anchetă la arom. unde i s-a răspuns cu soțu "bărbat, om căsătorit").

SPURIUS *adj.* "nelegitim, bastard" (it., sard., Mihăescu 1993, p.274).

alb. *njerkë s.f.* "a doua soție față de copiii soțului, din căsătoria anterioară, mamă vitregă"; face pereche cu *thjeshtë* < FILIASTER (FS 1954); *njerkë* traduce NOVERCA la Bardhi (ed. Roques p.68); *njerk s.m.* "al doilea soț al mamei copiilor, sinonim cu *vitërk* (FS 1954), este explicat de Çabej (SF 1964, 4, p.107) ca format din *f. njerkë*, iar arom. *nercu* < alb.; alb. *njerk* < *NOVERCUS, Haarmann 1972, p.88; Pellegrini 1992, p.221.

alb. *shoqe s.f.* "tovarășă, prietenă; soție, nevastă" (FS 1954); v.alb. *e shoqia*, "nevastă" (Buzuku, ed. Ressuli, p.201) traduce lat. *coniux* (Bardhi ed. Roques, p.15) (vezi și Tagliavini 1947-1948, p.220); it.-alb. *e shoqa* "soție" (Bellusci 1989, p.34).

alb. *shoq s.m.* "tovarăș, prieten, egal; soț, bărbat", *shok s.m.* (formă de *sg.* refăcută, Çabej 1962, p.188) "tovarăș, prieten" (FS 1954); i *shoqi*: lat. *coniux* (Bardhi, ed. Roques, p.15), vezi și Tagliavini 1947-1948, p.220. It.-alb. i *shoqi* "soț, bărbat" (Bellusci 1989, p.34).

arom. *nearcă s.f.* "mamă vitregă" (Papahagi 1974, care explică *nercu adj.* "vitreg, tată *nercu* < NOVERCUS "al doilea soț al mamei"); variantă *nuearcă s.f.*; drom.dial. *nuiarcă s.f.* "mamă vitregă" (Rosetti 1986, p.179).

rom. *nor, noră.*

rom. *socru, s.m., soacră s.f.; socru* < SOCRUS (DEX).

rom. *soață s.f.* "soție"; *soție* < *soț* (arom. *soață* "tovarășă, pereche").

rom. *soț s.m.*

drom.dial. *spur, spur s.m.* "fiu vitreg" (Mihăescu *loc. cit.*).

VITRICUS *s.m.* "tată vitreg" (termenul vechi, înlocuit în cele mai multe limbi romanice de inovația PATRASTER, Bartoli 1925, p.70; rom. și alb. au păstrat FILIASTER); VITRICUS > *it.dial.*, *sard.* (Tagliavini *loc. cit.*); arom. nu l-a păstrat (Mării CL 1967, 1, p.142).

alb.t. vitërk *s.m.*, vitkur *s.m.*, vitruk *s.m.* "tată vitreg, soțul de-al doilea al mamei cu copii din prima căsătorie" (FS 1954); *it.-alb.* vitërk (Çabej 1982, p.39) și vitk (Tagliavini 1947-1948, p.218, care este de părere că numai alb. a păstrat ca atare perechea din lat. VITRICUS - NORVECA, drom. și arom. formându-și perechea de *m.* sau de *f.* prin derivare de la unul din termeni și eliminându-l treptat pe celălalt); Çabej SF 1967, 2, p.15 nu exclude împrumutul din rom. dar nu precizează data și condițiile când ar fi avut loc; arom. neavându-l.

drom. vitreg *adj.* tată vitreg, fiu vitreg.

1.10.3. Diverse

COMMATER, atestat în sec. VII, > drom.dial. cumatră și *CÓMMATER > rom. *cómătră (*coamătră); din contaminarea celor două rezultate s-au format cúmatră și cumătră. De la *f.* s-a format *m.* cumătru, care a înlocuit *cúmpatru < COMPATER (DA, I/II, C, s.v. cumătru) (*it.dial.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, Candrea 1932, p.180).

COMPATER *s.m.* "naș de botez" (păstrat în limbile romanice occidentale) (Mihăescu 1993, p.439-443, cu bibliografia problemei despre originea controversată a rom. cumătru); atestat în inscripții (în Dalmația, Panonia, Moesia, Mihăescu 1978, p.292).

alb. kumtër *s.m.* "naș de botez" (FS 1954); v.alb. kumëtrë, komëtër; kumptër (Mann 1948, p.225). Pentru feminin; Mann (*loc. cit.*) menționează utilizarea formei kumtër; mai frecvent este însă termenul ndrikullë < MATRICULA. De observat că în alb. sensul este "naș" și nu "nume dat nașului de părinții copilului botezat", ca în rom.; sensul "naș" subliniat de Tagliavini (1947-1948, p.220) care îl consideră termen dialectal tosc; v.alb. kumëtrë "naș de botez și naș la cununie" (Çabej SF 1964, 4, p.106).

rom. cumătră *s.f.* "nașa în raport cu părinții copilului botezat" (DEX); "nume dat nașei de părinții finului" (DA *loc. cit.*) (Pentru originea lat. v. Rosetti BL 1940, p.160-162).

rom. cumătru *s.m.* "nume dat nașului de părinții copilului botezat" (DA, I/II, C), termen moștenit refăcut pe teren rom. nu împrumut slav (Coteanu, Sala 1987, p.104-105, cu bibliografie; vezi și Çabej 1962, p.170 care atrage atenția asupra formelor alb.v. kumëtrë, rom. cumătru. Çabej (SF 1964, 1, p.84-85) nu exclude posibilitatea ca termenul alb. ca și cel rom. să fie un *m.* refăcut de la forma de *f.* și să provină deci din COMMATER, forma kumptër nefiind o dovadă a împrumutării lui COMPATER, p putând fi o evoluție mai târzie.

FAMULUS *s.m.* "servitor, slujitor, sclav". termen frecvent în lat. ecleziastică (Ernout, Meillet 1959, p.215). Termenul s-a păstrat numai în alb. (Tagliavini 1947-1948, p.220). Etimologia lat. la Meyer 1891, p.99, Pedersen KZ 33, p.535; rom., alb. < *FILIANUS.

alb. **famull** *s.m.* "fin, numele dat de naș copilului pe care l-a botezat"; **famulli** *s.f.* "parohie", **famullitar** *s.m.* "paroh, preotul unei parohii" (vezi 6.3.1.) (FS 1954); mai frecvent în alb. decât sinonimul **fijan** < *FILIANUS, fiind considerat de Çabej (1976b I, p.174) împrumut mai vechi.

*FILIANUS (< FILIUS + -ANUS, Densusianu 1901, p.166) > rom., alb., it.dial. (Meyer 1891, p.104; Meyer Lübke 1914, p.4-5; vezi și Jud 1934, p.39 despre felul în care FILIOLUS, păstrat în unele limbi romanice, își împarte cu *FILIANUS, spațiul it.); alb. < FAMULUS.

alb. **fijan** *s.m.* "fin, copilul ținut la botez" (FS 1954). Rezultatul evoluției fonetice, diferită de cea a termenilor CHRISTIANUS și SOLANUM și răspândirea dial. limitată numai la g. de N. îl determină pe Çabej (1976b I, p.183) să îl considere împrumut mai recent, în timpul evului mediu, și nu contemporan cu rom. **fin**.

drom. **fin** *s.m.*, arom. **hil'inu** (ILR II 1969, p.140); probleme în explicarea evoluției fonetice (Rosetti LB 1966, 1, p.69-70, Rosetti 1978, p.657; Avram 1990, p.28, 215 care respinge existența unei faze intermediare presupuse de Pușcariu *fil'in).

MATRICULA *s.f.* "matriculă, registru", sens păstrat în limbile romanice occidentale; termen de rudenie numai în alb. (Mihăescu 1993, p.60). Faptul că alb. a împrumutat MATRICULA pentru a desemna "nașa" ar putea explica de ce nu s-a păstrat COMMATER, de la care însă s-a format, după ipoteza lui Çabej, ca și în rom., o formă de *m.*; păstrarea numai a formei de *m.* derivate de la forma de *f.* < COMMATER în alb. s-ar putea explica prin existența pentru *f.* a lui MATRICULA (vezi COMMATER, COMPATER).

alb. **ndrikull** *s.f.* "nașă la nuntă, nașă la botez" (FS 1954); v.alb. **ëndrikullë** *s.f.*, făcând pereche cu **komëtrë** *s.m.* "naș" (Buzuku, Ashta, BS 1964, p.126); traduce lat. **matrina** (Buzuku, ed. Ressuli, p.71, 398), iar la Bardhi lat. **obstetrix** (Bardhi ed. Roques, p.74). Pornind probabil de la sensul "doică", dat de Mihăescu 1981, p.232, Landi 1989, p.118 propune ca etimon NUTRICULA "doică".

NONNUS *s.m.*, termen din limbajul copiilor, cu sensuri diferite în it., sard., fr., sp., ILR II 1969, p.140; NONNUS "călugăr", *NUNNUS "părinte spiritual" (Diculescu 1910, p.8); sensul "naș" și it.dial. (Scurtu 1966, p.247); pentru răspândirea în sud-estul Europei vezi Skok 1930, p.199. După Çabej (SF 1964, 4, p.106) greu de stabilit dacă este vorba de împrumut direct din lat. sau din gr.

ORPHANUS *s.m.* "orfan" (< gr. orfanos "părăsit, lipsit, orfan", Mihăescu 1966b, p.50-51); it., sard., retr., v.fr., cat., sp., pg.; ORPHANUS > arom., alb. 6.1.

VIDUUS *adj.* "lipsit, văduvit; lipsit de soț, văduv" (panr.); alb. i, e ve < VIDUA (Meyer 1891, p.465, preluat de Pușcariu 1905, p.174) este considerat autohton (< i.e.) (Jokl 1923, p.51-52, Barić 1955, p.21, Janson 1986, B. Demiraj SA 1989, 2, p.202) în primul rând cu argumente semantice: v.alb. e veja (Buzuku) "stearpă, izolată, părăsită", sensuri care nu pot proveni din lat., după Çabej (SF 1967, 3, p.40; 1982, p.108).

alb. nun *s.m.* "naș de cununie; naș de botez", sinonim cu kumtër; nunë *s.f.* sinonim cu ndrikullë; "confesor" (vezi 6.3.1.) (FS 1954); v.alb. nun "confesor" (cu sensul "naș", kumëtrë, Budi, Çabej SF 1964, 1, p.106); t. nulë *s.f.* "bunică" < nunële "bunică din partea mamei, sens comun cu limbile romanice occidentale; nașă" < nunë < nun < NONNUS, și nu din ANULLA (Çabej 1976b I, p.384); nunëri *s.f.* "faptul, calitatea de a fi naș; toți nașii împreună" (FS 1954); nășie.

alb. i, e vorfën *adj.* "sărman; orfan", i, e varfër "sărman" (FS 1954); t. i, e varfër "orfan, fără părinți; sărman; g. v.alb. i, e vorfën "orfan; sărman" (Mann 1948, p.546, 563).

rom. nun *s.m.* "persoana care asistă pe miri în timpul cununiei", nunaș, nănaș, naș *s.m.* "persoană care ține în brațe pruncul în timpul botezului" (DEX); nășie *s.f.* "faptul de a fi naș; calitatea de a fi naș; legătura de înrudire între naș și fin" (DEX), "legătura de rudenie spirituală între toți finii unui naș" (H. H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe*, 1959, II, p.133. 145).

arom. oarfăn *s.m.* "orfan, lipsit de părinți", oarfăn di mumă (Papahgi 1974).

rom. văduv, *adj.*, *s.m.* văduvă *s.f.*

1.10.4. Căsătoria

*CASARE *vb.* "a face casă, a se stabili, a întemeia o căsnicie" (< CASA) (sp., pg., v.fr.), presupus a fi existat și în lat. din Dacia; verbul s-a pierdut în rom., dar este la baza unei serii de derivate (Coteanu, Sala 1987, p.17; Brâncuș 1991, p.26).

CORONARE *vb.* are în alb. și rom. o dezvoltare semantică legată de ceremonialul nupțial al bisericii ortodoxe, Brâncuș 1991, p.82-83; CORONA > alb., rom. 1.7.3.

CREDENTIALIA, atestare târzie Mihăescu 1978, p.238 (vezi 6.3.1.); alb. *fe* "logodnă" < FIDES, *fej* "a logodi" < FIDARE.

DEXTRAE *pl.* < DEXTRA (MANUS) *s.f.* < DEXTER, DEXTRA *adj.* "drept, care e în partea dreaptă". A fost înlocuit de DIRECTUS, păstrat în rom. și alb. (vezi 1.2.4.). În rom. s-a păstrat din sintagma *dare dextram* "a da mâna, a încheia un contract". (Mihăescu RESEE 1978, 2, p.202; 1993, p.345 și u.). (DEXTRAE "făgăduință solemnă", DEX); alb. < PALLIA, MERCARIUM (nu se referă la ideea de "înțelegere, contract", ca termenul păstrat în rom.).

rom. *a căsa *vb.* > v.drom. *căsătoriu adj., s.m.* "om însurat, om cu casă, cap de familie, stăpân al casei" > v.drom. *căsătoresc adj.* "de căsătorie, casnic", a se căsători *vb.*, *căsătorie s.f.* (Brâncuș *loc. cit.*). V.rom. *căsar* "om de casă, căsătorit", raportat de Brâncuș (*loc. cit.*) la *casă*, este după Mihăescu 1993, p.275 lat. CASARIUS "colon" (< CASA).

alb. *kurorëzohem vb.* "a se cununa la biserică" (Brâncuș *loc. cit.*, Kristophson 1988, p.71) *kurorëzim s.m.* "cununie; încoronare" (FS 1954): *cununie*. Sensul de "unire prin slujba bisericească, nuntă, căsătorie" îl au substantivele alb. *kunorë*, rom. *cunună* < CORONA: *grua me kunorë*, *nevastă cu cunună* (Brâncuș *loc. cit.*, vezi și Jokl 1928, p.207-208).

rom. a se cununa *vb.*

rom.dial. *credință s.f.* "logodnă", (a *încredința vb.* "a logodi", a se *încredința cu*; *încredințare s.f.* "logodnă", DA, II/I, F-I, Bogrea 1971, p.109; Brâncuș 1991, p.84).

rom. *zestre s.f.*

FIDES s.f. "credință" (vezi 6.3.1.) a evoluat la sensul "logodnă" ca și CREDENTIA în rom.

*FIDARE vb. Tagliavini 1947–1948, p.216 atrage atenția asupra acestui împrumut din lat. și asupra concordanței între alb. și limbile romanice occidentale (it., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1966a, p.22).

HOSPITIUM s.n. "ospitalitate; găzduire; casă de oaspeți, loc de popas", păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117); HOSPITIUM, HOSPES, HOSPITARE > rom. 6.1; *HOSTIPITIUM > alb. 1.9.1.

*(IN)UXORARE vb. (< UXOR "nevestă, soție"), uxorem ducere "a se însura, a-și duce soția acasă" (Brâncuș 1991, p.83; Pușcariu 1905, p.76 și Pellegrini 1980, p.59–60 pentru corespondențele cu Italia de sud și Dalmația medievală).

LAXARE vb. "a lărgi; a desținde, a desface, (fig.) a ușura" (panr.); LAXARE > rom., alb. 3.6.1.2.

alb. fe s.f. "credință; logodnă", g. me pre fen "a fixa ziua căsătoriei" (Tagliavini 1947–1948, p.216; Podgorica BS 1987, 1, p.174), fe "inelul de logodnă" (inelul și darurile care se schimbă la logodnă) (FS 1954); g. fe "podoabele miresei, un fel de zestre" (Podgorica loc. cit.).

alb. fejoj vb. "a logodi", fejohem refl. "a se logodi" (FS 1954); fejesë s.f. (< fejoj) "logodnă". (După Kristophson 1988, p.86, fejoj < fe sau < it.; de observat, totuși, că fe "credință" are "logodnă" ca sens secundar, în vreme ce fejoj vb. are exclusiv sensul "a logodi", nu și "a crede"); fejoj: rom. a (in)credința.

drom.dial. ospăț "nuntă" este legat la origine, după părerea lui Brâncuș (1991, p.82), de sensul "casă" al lat. HOSPITIUM (păstrat în alb. shtëpi). Brâncuș compară cu raportul casă – căsătorie.

rom. a se însura vb. "(despre bărbați) a (se) căsători".

alb. lëshoj vb. "a se despărți de soț (de soție), lëshon gruan "își lasă nevasta" (FS 1954), Bardhi (ed. Roques, p.130) traduce lat. repudatio cu të lëshuemitë, repudiare cu me e lëshuem, repudiavit uxorem: lëshoi gruenë.

rom. a lăsa vb. "a nu te ține de angajamentul luat față de fata căreia i-ai făgăduit s-o iei de nevastă": a lăsat-o pe ... (DA, II/II, fasc. II), a-și lăsa nevasta.

MARITARE vb. "a căsători" (dalm., it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); MARITUS > rom. 1.10.2. Lat.cl. distingea între **homo uxorem ducit și femina nubet**, distincție care în lat. postclasică se realiza ca: **maritare feminae și uxorati viri** care s-a continuat în rom., it.dial., prov., cat., dalm. (Rohlf's 1970, p.45). Sensul "a uni între ei (arbori, viță de vie)" al termenului lat. pare a se fi păstrat și în alb. (vezi 4.5.1.).

*MARITATIO s.f., etimon propus de Pedersen (KZ 36, p.308) și acceptat de Jokl (1911, p.9-10). (Vezi și Mihăescu 1993, p.60, 62 care îl include între termenii păstrați numai în alb.). Çabej (1962, p.194): alb. **martesë** < **martoj**; la fel Haarmann 1972, p.34.

*MERCARIUM, termen lat. păstrat probabil numai în alb. (Tagliavini 1947-1948, p.216, care acceptă etimologia propusă de Jokl, "Vox Romanica" VI, p.207; Pellegrini 1980, p.50, Tagliavini 1977, p.147) (< MERX, MERCIS s.f. "marfă"). După Çabej (1962, p.197), Mihăescu (1966a, p.23), Haarmann (1972, p.89), Landi (1989, p.243 care îl citează pe Camaj), este vorba de un derivat format în alb. de la un termen de bază < lat. MERX, MERCIS, care s-a pierdut. MERX, MERCIS > it., v.fr. (Mihăescu loc. cit.); limbile romanice (la care se adaugă termenul alb. cu un sens special) păstrează derivate

alb. **martoj** vb. "a da de soț, de soție", **martohet refl.** "(despre bărbat și femeie) a se căsători, a se însura, a se mărita" (FS 1954). Jokl (1923, p.13 și u.) este de părere că păstrarea lui **a** neaccentuat (**maritare** > **martoj**), la care adaugă existența, după părerea sa, a unei familii de termeni autohtoni cuprinzând alb. **mërkosh** "bărbatul care este lăuză în locul soției sale", îl îndreptățește să considere alb. **maritare** < i.e. Includerea alb. **martoj** în seria **mërkosh, shemërë**, contestată de Tagliavini 1947-1948, p.215, care preferă etimologia lat.; pentru **shemërë** vezi *(IN) SIMUL AC, 6.1.

?alb. **martesë** s.f. "căsătorie" (FS 1954).

alb. **mergjur** s.m. "banii pe care mirele îi plătea pentru mireasă, cu care de obicei ea făcea zestrea" (FS 1954), **merqir, mërqir** s.m. "preț de cumpărare plătit de mire pentru mireasă" (Mann 1948, p.278, 282), **merqer** "arvună, zestrea făcută de mire miresei, garanție a făgăduinței, a înțelegerii de căsătorie" (Pellegrini loc. cit.). Tagliavini (1947-1948, p.216) îl include între termenii legați de logodnă și căsătorie, în mare parte de origine lat.

rom. **a (se) mărita** vb. "(despre femei) a (se) căsători"; despre distincția în rom. între **mărita** (< MARITARE) și **însura** (< INUXORARE) și raportul cu termenul generic **a se căsători** (< **căsător** < ***a căsa** < *CASARE) vezi Brâncuș 1991, p.83.

de la MERX, MERCIS, în vreme ce rom. continuă NEGOTIATOR, NEGOTIUM (Skok ZRPh 1934, p.468) (vezi 6.2).

NUPTIAE *s.f. pl.* "nuntă, căsătorie" (it.dial., sard., sp.dial.; *noptiae: it., retr., fr., cat., ILR II 1969, p.141).

PALLIUM *s.n.* "manta, îmbrăcăminte de lână, care se drapa pe corp și care se purta pe deasupra", *pl.* PALLIA, păstrat numai în alb. (Mihăescu 1993, p.61). După Pușcariu (1974, p.159) este vorba de o paralelă între alb. și rom.: PALLIUM > rom. **pai** "lâna de primăvară a oilor" (2.6.1.). În rom. s-a păstrat derivatul PALLIOLUM, *pl.* PALLIOLA (vezi 1.7.4.); rom. < DEXTRAE.

PETO, PETERE *vb.* "a se îndrepta spre; a căuta, a urmări să obțină ceva; (fig.) a cere, a solicita, (spec.) a cere în căsătorie, a peți; a cere rugându-se; a pretinde", trecut la conj. a IV-a; *sp.*, *pg.* au același sens cu rom.; *it.dial.*, *sard.* cu sensul "a cere" (ILR II 1969, p.141; vezi și Coteanu, Sala 1987, p.38-39). Alb. *pyes*, care are sensul "a întreba", apropiat de "a cere", cum este menționat în ILR II *loc. cit.*, a fost explicat din lat. *PETIO. PETIRE de Meyer (1891, p.360), reluat de Pekmezi (1908, p.44) (etimologie acceptată de Kramer BA, N.F. 1977, p.185). Çabej SF 1965, 2, p.33-35 pornește de la *g.* **pëves**, pe care îl analizează **pë-v-es**, unde *es* < i.e., de comparat cu *gr.* **aiteo** "a căuta, a cere, a ruga". Mihăescu, Haarmann, Kristophson nu îl menționează ca împrumut lat. în alb. PETERE > alb.? 5.1.

?alb. **nuse** *s.f.* "mireasă" (FS 1954); **nuse** < i.e.? .

alb. **pajë** *s.f.* "zestre; ceea ce ia mireasa de la părinți când se mărită" (FS 1954). Aceeași evoluție în rom. (Rosetti BL 1936, p.47) și alb. a lat. LL + I în hiat, care a fost muiat și apoi a dispărut: PALLIA > **pajë**, PALLIOLA > **păioară**; de altfel, it.-alb. **palë** "zestre" (Mann 1948, p.340).

drom. **nuntă** *s.f.* (refăcut după *pl.*, ILR II 1969, cu bibliografie).

rom. **a peți** *vb.* În rom. termenul a fost de la început specializat pentru această valoare (Coteanu, Sala *loc. cit.*).

VELATIO s.f. "(lat. eclesias-
 tică) luarea vălului monahal"
 (Jokl 1911, p.10 propune eti-
 mol. lat. pentru alb., accep-
 tată de Di Giovine 1982, p.44).
 Este, totuși, puțin probabil ca
 alb. să fi împrumutat din lat. vre-
 unul din derivatele de la VELUM
 s.n. "pânză, vâl, perdea, cortină,
 copertină": alb. **lëve**re, **live-**
re s.f. "pânză: pânză pe care
 țărani o pun pe cap", expli-
 cat de Meyer 1891, p.244 din
 lat. VELARIUM, este, după Ça-
 bej (SF 1964, 2, p.28-29) un
 derivat de la **var** vb. "a atârna".
 Din VELARIA pl. (VELARIUM
 s.n. "pânză groasă acoperind un
 amfiteatru" < VELUM) Capi-
 dan 1932, p.146 explică arom. **vi-**
lare s.f. "trâmbă mai mare de
 șaiac", lăsat de Papahagi 1974
 fără etimologie. Alb. **vloj** vb.
 "a logodi" a fost explicat, ca
 și **mbuloj** vb. "a acoperi" din
 lat. *INVELARE (< VELUM)
 (Meyer 1891, p.267, preluat de
 Haarmann 1972, p.55, 89). După
 Çabej SF 1964, 3, p.24-26, **mbu-**
loj, **mbloj** "a acoperi; a logodi"
 nu trebuie despărțite de **mbloj**
 "a umple", care, la rândul său,
 nu se explică din lat. IMPLERE,
 ci este un derivat în alb. de la
plot "plin". În acest caz, **vlesë**
 poate fi un derivat în alb. de la
vloj. Etimologiile lat. apar ast-
 fel ca nesigure, iar *INVELARE
 pune din nou problema evoluției
 în alb. a secvenței INV- .

?alb. **vlesë** s.f. "logodnă" (FS
 1954).

2. NATURA

LUMEN *s.n.* "lumină" (**panr.**). *LUMININA, *LUMINIA > rom.
3.3. MUNDUS *s.m.* "univers; cerul; suprafața pământului; omenirea" (**panr.** fără română, ILR II 1969, p.124), fiind un termen vag și abstract fie a fost înlocuit de termenul concret LUMEN, în Dacia (în **drom.**), fie s-a îmbogățit cu o semnificație apropiată de cea inițială a lui **lumen**, la sudul Dunării (**arom. mundă** "rază", vezi 3.3.) (Mihăescu 1993, p.177-179, care subliniază asocierea conceptelor de "univers" și "lumină" în **drom.** și **arom.** în cazul urmașilor lat. LUMEN și MUNDUS).

SAECULUM *s.n.* "rasă, neam, spiță; generație, epocă, vreme; secol, veac; (lat. târzie) viață lumească"; "generație; perioadă; timp, spiritul timpului; veac; lume" (Walde, Hofmann 1954 II, p.460), păstrat ca termen popular numai în alb.; limbile române occidentale îl au ca termen savant (Mihăescu 1993, p.63; Ernout, Meillet, 1959, p.587; după Papahagi 1929, p.84 s-a păstrat ca termen popular și în sardă). În alb., în primul rând în limba bisericii (6.3.1.) (vezi și 2.3.4.).

alb. **shekull** *s.m.* "veac; lume, viață; e di gjithë shekulli il ştie toată lumea, ai s'i di punët e shekullit nu ştie greutăţile vieţii, nu are experienţă"; **shekulli** *s.f.* "lume, omenire" (FS 1954), v.alb. **shekull** "lume, univers", Jezu Krisht, shelbuosi i gjithë shekullit: Jesu Christi, salvator totius mundi (Buzuku, ed. Ressuli, p.47, 392); **shekull: mundus** (Bardhi, Ashta BS 1975, 1, p.67), **mbë shekullit: nel mondo** (Bogdani, Ash-ta BS 1988, 1, p.195); **basi i gjithë shekullit** "făcătorul lumii, al întregului univers" (Buzuku, ed. Ressuli, p.11); "suprafața pământului, pământ": **katër anët e shekullit** (Budi, B. Demiraj SF 1989, 3, p.92), **ndë këtë pjesë shekulli** (Bardhi, ed. Roques, Introducerea); "lume, cei din jur, omenire": **u ka shekulli ëndë mëni** "lumea vă urăşte"; **gjithë shekulli i venë për ënbrapa** "toată lumea merge după el" (Buzuku, ed. Ressuli, p.269, 191); it.-alb. **shekull**

rom. **lume** *s.f.* "ansamblul ființelor și lucrurilor din jur; cosmos, univers"; acesta este sensul de bază, iar modificarea semantică a lui **lume**, motivată prin relația "lumină"-"cosmos", s-a produs înainte de influența slavă, sensul "lumină" fiind preluat de *LUMININA (Brâncuş 1991, p.62-63).

"secolo, epoca, ero; mondo"
(Giordano 1963).

2.1. Cerul

APERIRE *vb.* "a deschide; a pune la dispoziție, a descoperi, a lăsa să se vadă; a dezvălui, a arăta" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.; arom. are sensul schimbat, ILR II 1969, p.141).

APPONERE *vb.* "a pune (lângă, la), a așeza ceva lângă ceva" (it., v.fr., prov., v.sp., pg., cu alte sensuri; cu sensuri asemănătoare cu rom., cat., sp., pg., ILR II 1969, p.141).

CAELUM *s.n.* "cer" (panr.).
CAELUM > alb., rom. 1.2.1.

alb. **qiell**, *s.f.* "cer" (FS 1954);
qiellzë *s.f.* (< **qiell** + -zë, dim.)
"cerul gurii": rom. **cerul (gurii)**
(: it., sp., pg., toate, ca și rom. cu determinantul "al gurii"; în alb. fără determinant, Pușcariu 1905, p.28).

arom. **apir** *vb.* "a se face zi"
apiră "este zi" (Papahagi 1974)

rom. **a apune** (despre soare, lună) *vb.*

rom. **cer** *s.n.*

CIRCINUS *s.m.* "instrument de trasat cercuri" (it., fr.).

rom. **cearcăn** *s.n.* "cerc de vapori vizibil uneori în jurul soarelui sau al lunii" < ***cearcene** (pl. lui ***cearcen**), DEX.

EXCAPITARE (formă atestată târziu Mihăescu 1978, p.26) < CAPUT. Pușcariu 1905, p.24 consideră necesar să distingă următoarele sensuri: 1) EXCAPITARE < CAPUT "capital", la care se raportează și antonimul CAPITARE (> **căpăta**, vezi 6.1.); EXCAPITARE > **scăpăta** "a sărăci" (6.1.); 2) EXCAPITARE (< CAPUT "cap") > rom. **scăpăta** "(despre soare) a apune". Acest sens îl compară cu alb. **kaptoj**, iar rom. **scapăt** *s.* cu alb. **kaptë** (vezi și Densusianu 1901, p.168 și Candrea, Densusianu 1906, p.11). Çabej (1976b, I, p.266) arată că alb. **kaptë** *s.f.*

rom. **scăpăta** *vb.* "(despre soare, lună) a asfinți, a apune".

nu există, ci numai **kaptoj vb.** "a trece peste, a depăși; a trece ceva cuiva; a înghiți" și *p. kaptë* în sintagma cu valoare *adv. më tē kaptë* "depășind, trecând vârful muntelui, peste munte". După Çabej, **alb. kaptoj** nu provine din *lat. *CAPTARE*, ci e un derivat de la **kap vb.** "a prinde, a apuca; *refl.* a ajunge, a ajunge în vârf", iar **rom. scăpăta** este un derivat cu prefixul *s-* de la un împrumut din *alb. (më tē) kaptë*. Mai probabil este că termenii din **rom.** sunt independenți de cei din **alb.**, iar sensul "a asfinți" al **rom. scăpăta** nu ar trebui explicat separat de sensul "a sărăci". **Rom. scăpăta** a fost explicat de Ivănescu (1980, p.248) din *EXCAPITARE* cu sensul "a-și pierde averea, puterea, a pierde din capital" (< *CAPUT* "capital"); de aici s-a dezvoltat și sensul "a apune"; vezi și corespondența **rom. scăpăta**, *it. scapetà* (Rosetti 1968, p.81).

LUCIFER s.m. "Luceafărul de dimineață" (*lucifer adj.* "aducător de lumină") (*v.cat., sp., pg.*).

rom. luceafăr s.m.

LUNA s.f. "lună" (*panr.*).

rom. lună s.f.

***RESALIRE vb.** (< *SALIRE* "a sări, a sălta") (Mihăescu 1993, p.179).

rom. a răsări vb. (despre soare, lună).

SOL, SOLIS s.m. "soare" (*it., sard., prov., cat., sp., pg.*).

rom. soare s.m.

STELLA s.f. "stea, astru" (*panr.*).

rom. stea s.f.

2.2. Atmosfera, fenomene meteorologice

AER *s.n.* "aer, atmosferă" (panr.).

alb. ajr *s.m.* "aer, văzduh" (FS 1954), **v.alb. ajer** (Mann 1948, p.3), **ajërë** (Ashta BS 1971, 1, p.156), **alb.dial. ajër** (Mann *loc. cit.*) < AER, AEREM (Meyer, acceptat de Çabej 1962, p.183; 1976a, p.25). **Alb. erë** *s.f.* "vânt, adiere; miros" continuă cealaltă formă de acuzativ, **AERA** (Skok ZRPh 1934, p.475); Mihăescu (1981, p.221) este de părere că AERA (< *gr. aera*) s-a păstrat în alb., **arom. aeră** "aer, briză" (considerat, însă, de Papahagi ca împrumut din *gr.*) *it., sard.* Alb. ar fi împrumutat, așadar, ambele forme de acuzativ, AEREM și AERA, diferențiindu-le semantic.

rom. aer *s.n.* (< AER, AEREM, Pușcariu 1905, p.5; originea lat. susținută cu argumentul prezenței în toate dialectele rom.; Coțeanu, Sala 1987, p.103; moștenirea directă contestată de Candrea 1932, p.41-43, sau pusă la îndoială de Graur BL IV, p.10).

AURA *s.f.* "adiere, vânt ușor, suflu, briză" (*it., retr., v.fr., prov., cat., ILR II 1969, p.141, după care arom. ar putea fi împrumutat din ngr.*).

arom. avră *s.f.* "adiere", megl. **aură** (Papahagi 1974: < *lat.*); **arom.** < *gr.* ca și **alb. avër** "adiere", Çabej 1976a, p.113.

AUSTER, AUSTRI *s.m.* "austru (vânt cald de sud)" (*it., v.fr., prov.*).

rom. austru *s.n.* "vânt secetos de sud-vest".

BRUMA *s.f.* (BRUMA DIES, BREVIMA DIES) "ziua cea mai scurtă a anului, solstițiul de iarnă, începutul iernii; timp de iarnă, iarnă" (BRUMA, vechi superlativ al lui BREVIS, Ernout, Meillet 1959, p.76) (panr. ILR II 1969, p.111); **rom. și alb.** au sensul "promoroacă", limbile romanice occidentale "ceață" (Pușcariu 1905, p.19).

alb. brymë *s.f.* "promoroacă, chiciură, brumă, rouă înghețată" (FS 1954); în **v.alb.** traduce **lat. pruina** (Bardhi, ed. Roques, p.115), **v.alb. brymi i parë** "septembrie", **brymi i dytë** "octombrie" (Bogdani, Ashta BS 1983, 1, p.87), **brymuer, brymori** "noiembrie" (FS 1954): **rom. brumar** "octombrie" (nume dat lunilor de toamnă când cade bruma, DA, I/I, A-B, unde se dau și corespondențe *it.dial.*).

rom. brumă *s.f.* "chiciură"; **brumar** "octombrie".

CAECIA < CAECUS adj. "orb"; derivate de la CAECUS desemnează în unele limbi române fenomene naturale care împiedică vederea clară (DA, I/II, C s.v. **ceață**). De altfel, după Bartoli 1925, p.72, CAECIA este inovația care a pornit din Italia de Nord și a ajuns în Dacia; CAECIA a înlocuit în Italia de Nord NEBULA, păstrat în Italia de Sud. (NEBULA este posibil să se fi păstrat, însă, în rom. și alb.). ILR II 1969, p.117 dă CAECIA ca termen păstrat numai în rom.; CAECIA > rom. 1.6.2.

CALDURA s.f. "căldură" (Mihăescu 1993, p.180); CALDUS > rom. 3.5.

CALOR, CALORIS s.m. "căldură" (panr.).

FORTUNA s.f. "soartă". Evoluția de sens de la "soartă" la "vijelie, vânt puternic" are loc încă în lat., iar termenul este frecvent în limbile balcanice este de părere Pușcariu (1905, p.59; nu exclude însă influența gr. în rom.).

FRIGUS s.n. "frig; răcoare, fior" (sard., sp., pg.); FRIGORA pl. > rom., *FRIGULARE > alb. 1.6.2.

FULGUR s.n. "fulger, scăpărare a fulgerului"; rom. < FULGUR, FULGEREM, în loc de FULGUREM, Mihăescu 1993, p.182; it.dial., fr., prov., retr., ILR II 1969, p.141.

GELU, GELUS s.m. "ger, gheață, îngheț" (it., retr., fr., prov., cat., sp.).

rom. **ceață** s.f.

drom. **căldură** s.f.

arom. **căroare** s.f. (Papahagi 1974, ILR II 1969, p.141).

?alb. **furtună** s.f. "vânt puternic, furtună" (FS 1954), **fortună** (Pekmezi 1908, p.37), v.alb. **fr-tună** (Bardhi, Ashta BS 1972, 1, p.149) < lat. (Meyer 1888, p.811; Pekmezi loc. cit.; Mann 1977, p.20, care reia observația lui Schuchardt privind identitatea de sens dintre alb. și rom.; Beci 1977, p.295 cu bibliografie; Kristophson 1988, p.71).

?rom. **furtună** s.f. (de origine lat., poate prin intermediar gr., DA II/I, F-I; originea lat. susținută și de Fl. Dimitrescu 1967, p.77).

rom. **frig** s.n.

rom. **fulger** s.n.

rom. **ger** s.n.

GEMO, GEMERE *vb.* "a geme; fig. (despre lucruri) a scoate un zgomot surd, a vui, a trosni" (panr.); rom. < TONARE; GEMERE > rom. 1.6.2, v.alb. 1.4.

GLACIES *s.f.* "gheață" (GLACIA) (dalm., it., retr., fr., prov., cat.).

GRANDO, GRANDINIS *s.f.* "grindină" (it., sard., sp.).

NEBULA *s.f.* "negură, ceață; întuneric" (it., sard., v.fr., prov., sp., pg.).

alb. **gjëmoj** *vb.* "a vui (deti **gjëmon** marea vuieste), a trosni (shtëpia **gjëmon**), a răsuna, a avea ecou; *impers.* tună"; **gjëmim** *s.m.* "vuiet; ecou; răsunet; tunet" (FS 1954).

?alb. **njegull** *s.f.* "ceață" (FS 1954). Dificultatea de a stabili cronologia celor două forme (vezi Brâncuș 1983, p.144): **njegull**, folosit mai ales în **g.** și **mjegull**, **mjergull**, în **t.** (Cimochowski LP 1953, p.202, 203 arată că ambele forme se pot întâlni atât în **g.** cât și în **t.**). Alb. **mjegull** < i.e. (Çabej SF 1964, 3, p.38, SF 1964, 4, p.107; vezi și Jokl 1911, p.57, Cimochowski *loc. cit.*; originea autohtonă a alb. **mjegull** este considerată sigură de Brâncuș 1983, p.144). După Çabej, **njegull** este o variantă a lui **mjegull**, și nu împrumut din lat. (Meyer 1891, p.283), iar rom. **negură** < alb. **njegull**. Brâncuș SCL 1972, 3, p.305 observă însă că **njegull**, ca formă dialectală, este târzie; iar păstrarea silabei inițiale în rom. datorită influenței formei din lat. (cum considera Çabej) înseamnă de fapt a admite conservarea termenului lat. în rom.

NINGUERE; NINGIT (NINGUIT) *vb.* "a ninge" (it.dial.).

NIX, NIVIS *s.f.* "zăpadă" (panr.).

NUBILUM *s.n.* "timp noros" (< NUBES "nor") (it., retr., v.prov., cat., sp., pg.).

rom. **gheață** *s.f.*

rom. **grindină** *s.f.*

?rom. **negură** *s.f.* are o etimologie lat. satisfăcătoare fonetic și semantic, existând și paralele romanice, după părerea lui Sala, (Coteanu, Sala 1987, p.116); pentru trecerea lui **b** intervocalic la **g** vezi Densusianu 1938, p.407 și Rosetti 1986, p.111; pentru lipsa de diftongare a lat. **ĕ** în rom. vezi Avram 1990, p.145, Sala SCL 1990, 3, p.259 (de observat că dacă s-ar admite etimon lat. pentru alb., în alb. diftongarea s-ar fi petrecut). Brâncuș 1983, p.144 include rom. **negură** între cuvintele autohtone probabile.

rom. **a ninge** *vb.*

rom. **nea** *s.f.*

rom. **nor** *s.m.*, v.rom. **nour** **nuăr**.

PLUERE vb. "a ploua" (atestat PLOVEBAT) (panr.) (ILR II 1969, p.142).

rom. a ploua vb.

PLUVIA s.f. "ploaie" (dalm., it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg.) (*PLOVIA) (ILR II 1969, p.142).

rom. ploaie s.f.

*RECOR, -ORIS "răcoare" (Mihăescu 1993, p.180, cu unele rezerve). ILR II 1969, p.155: răcoare < rece; RECENS 3.5.

?rom. răcoare s.f.

ROS, RORIS s.m. "rouă" (prov., cat.).

rom. rouă s.f.

SERENUS adj. "senin, fără nor, limpede; (fig.) senin, calm" (dalm., it.dial., sard., retr., fr., prov., cat.).

rom. senin adj.

SICCITAS s.f. "uscare, secare; secetă; ariditate" (DLR s.n. X/3 S; Mihăescu 1993, p.181); SICCARE > rom. 2.4.5; EXSUC-CARE > rom. 2.4.5; EXSUC-TUS > alb. 2.4.5; SICCUS > rom. 3.2.

rom. secetă s.f.

TONARE vb. "a tuna; a bubui, a răsuna; a face să răsune" (panr.); alb. < GEMERE.

rom. a tuna vb.

VENTUS s.m. "vânt" (panr.); alb. < AER, AERA.

rom. vânt s.n.

2.3. Timpul și diviziunile lui

DATA (pl. < DATUM s.n. sau s.f. < DATUS adj. "faptul de a da". DA, I/III, fasc. I, D-DE).

rom. dată s.f. "timpul, momentul când se petrece ceva; în legătură cu un numeral, arată ordinea întâmplărilor" (DA loc. cit.; originea lat. e susținută și de Densusianu 1901, p.218 care îl dă sinonim cu oară; DEX < fr.).

HORA *s.f.* "oră, ceas; moment, zi, anotimp, timp"; sensul "dată, oară", atestat într-un text de lat. medievală din Italia, este menționat de Densusianu (1901, p.218-219) care remarcă paralela semantică între rom., it. și alb. (pentru această coincidență semantică vezi și Mann 1977, p.20, unde îl citează pe Schuchardt); HORA > it., retr., fr., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.303. HORA > alb.? 2.3.1; HORAE > alb., drom., arom. 6.3.3.

alb. **herë** *s.f.* "momentul unei întâmplări, dată, oară; perioadă; timp îndepărtat în trecut sau în viitor, **një herë**" (FS 1954): rom. **odată** "cândva" (comp. rom. (o)dinioară), v.alb. **herë** "oră, ceas", sinonim cu **orë** (ambele la Buzuku, ed. Ressuli, p.99), v.alb. **herë** "vreme, timp": **para herësë** "înainte de vreme" (Buzuku ed. Ressuli, p.87), **herët** *adv.* "devreme, timpuriu, înainte de momentul stabilit; cândva", **atëherë** "atunci, cândva, în acel timp; în acest caz", **përherë** *adv.* "mereu" (FS 1954) (comparat de Russu 1981, p.189 cu rom. **pururi** *adv.*, trebuie despărțit de termenul rom., fiind format în alb. din **për** (< PER) + **herë** (< HORA, sau împrumutat din lat. PER HORA, Brăncuș 1983, p.146; Adriana Ionescu 1985, p.147 și u., care propun și etimologia cuvântului rom.); **ngahera** *adv.* "mereu", **shpeshherë** *adv.*: rom. **deseori**, **adeseori**; **rrallëherë** *adv.*: rom. (a)**rareori**; **herë ... herë** *adv.* "când ... când" (FS 1954). Pellegrini SA 1983, 1, p.82 consideră că se poate vorbi de păstrarea în alb. a sunetului aspirat inițial din lat., ca un indiciu de împrumut arhaic.

rom. **oară** *s.f.* "timpul sau momentul când are loc un fapt", **odinioară**, v.rom. **dinioară** *adv.* "cândva, odată, imediat" (Densusianu 1938, p.598) < lat. DE UNA HORA (Rosetti 1986, p.149, 511), **doar** < DE HORA, (a)**deseori**; v.rom. **aorea** *adv.* "câteodată" < AD HORAM (Pușcariu 1905, p.106); **adinea-ur** *adv.* "de curând" < AD DE IN ILLA HORA (folosit de Bogrea 1971, p.190-191 ca argument că rom. **purure**, ca și alb. **përhera** < PER HORA; mai aduce în discuție **cinioară** < CENAE HORA; **bunăoară**); (a)**rareori** < AD RARAE HORAE (Mihăescu 1982-1983, p.106).

TEMPUS *s.n.* "moment, clipă, oră, perioadă; ocazie, situație" (**panr.**); *TEMPORIVUS > rom. 3.6.

2.3.1. Ziua

ALBA *s.f.* (< ALBUS *adj.*) "zori-zilei" (it., fr., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.179).

DIES *s.m.* și *f.* "zi" (**panr.**).

rom. **timp** *s.n.*

rom. **alba** *s.f.* "luminoasă", **alba**, **albul zilei** "zori-zilei, aurora" (DA, I/I, A-B).

rom. **ziua** *s.f.*

HA(C) DIE (HODIE *adv.* "astăzi", analizat în HOC-DIE, care a devenit *HADIE, DA, I/I, A-B; ILR II 1969, p.141).

HERI *adv.* "ieri" (*panr.*).

HORA *s.f.* "oră, ceas; timp" vezi 2.3.

MANE *s.n.* "dimineață, dis-diminează", *adv.* "dimineața, de dimineață de tot, în zori"; cu diferite sensuri, *it.*, *v.fr.*, *prov.*, *sard.*, *retr.* (ILR II 1969, p.142). De la un *adv.* care s-a pierdut, **amâne* "pe mâine" < AD-MANE (Pușcariu 1905, p.8; pentru paralela cu *alb.* vezi Pușcariu 1974, p.158), sau chiar dintr-un *ADMANEARE *vb.* (Bonfante 1973, p.64, Kristophson 1988, p.62) s-ar explica *rom.* a *amâna* "a întârzia, a zăbovi" (în limba veche), "a lăsa pe mai târziu" (în limba actuală) și *alb.t.* *mënoj vb.* "a întârzia", *alb.* *mënuaradj.*, *adv.*: *rom.v.* și *dial.* *amânat adj.*, *adv.* "târziu, cu întârziere" (FS 1954; Pekmezi

rom. *azi adv.*

rom. *ieri adv.*

?*alb.* *orë s.f.* "ceas, oră; timp" (FS 1954), *përorë adv.* "tot timpul, continuu" (Mann 1948, p.375) (*comp.* *përherë*; Brâncuș 1983, p.146 arată că are și mai puține șanse decât *përherë* de a fi termenul cu care se poate compara *rom.* *pururi*). Originea *alb.* *orë* este controversată: împrumut *lat.* mai târziu decât *herë*, al cărui dublet este (Mann 1977, p.203; Landi 1989, p.63, 65 dă *orë* și *herë* ca exemple de evoluție în *alb.* a *lat.* *Ō*, fără să explice în ce condiții același cuvânt *lat.* are două rezultate în *alb.*); *orë* < *it.* (Çabej 1982, p.130). Putem observa însă că aceeași evoluție fonetică are *pl.* *HORAE* > *alb.* *Orë s.f. pl.* "ursitoare; zeitate protectoare" (6.3.3.). *Rom.* *oră* < *it.* sau *lat.* (împrumut *cult.*).

rom. *mâine adv.*

1908, p.259, 282). Çabej (1962, p.180) consideră alb. **mënoj** < rom. (dată fiind lipsa rotacismului). Semantic, **mënoj** se explică mai puțin din MANERE (păstrat în rom. a **mânea**, 1.3.5.), etimologie care apare la Mihăescu (1966a, p.17. 1993, p.38), Haarmann (1972, p.65), Di Giovine (1982, p.23), Banfi (1985, p.93-94); alb. **mënoj** corespunde semantic rom. a **amâna**. DA, I/I, A-B, DEX: rom. a **amâna** < ***amâne** < a + **mâne** (**mâine**). MANE nu a intrat în alb. în sintagma MANE VIGIL prin care Jokl (1926, p.27) explică alb. **mñjille** "ajunul unei sărbători" (etimologia a fost acceptată de Mihăescu 1966a, p.23, 1993, p.46); alb. < VIGILIA și nu MANE VIGIL, Çabej 1962, p.172 (vezi 6.3.1); MANICARE (< MANE) > rom., alb. 1.3.5.

*MANITIA în DE *MANITIA, după modelul DE MANE "de dimineață"; posibil și rom. < DE MANE (Milăescu 1993, p.302; vezi și ILR II 1969).

rom. **dimineață s.f., adv.**

MEDIA DIE, AD MEDIAM DIEM "amiază" (Mihăescu 1978, p.282), it., prov., fr., sp., pg. (Pușcariu 1905, p.93); MEDIUS > rom., 3.2. Pușcariu *loc. cit.* înregistrează și alb. **mesditë** "mijlocul zilei, prânz, amiază" (FS 1980) (t. **mesditë**, g. **mjezdit**, Pekmezi 1908, p.258-259). Termenul alb. este un compus analizabil, relativ recent, Çabej 1982, p.73 (**ditë** < i.e., Çabej 1987, p.251 și u.; **mes** nu provine din lat., Çabej 1962, p.171, ci din gr., Kristophson 1988, p.87).

rom. **miazăzi s.f.; amiază s.f.**

MEDIA NOCTE (fr., prov., it., sp., pg.) (Mihăescu 1993, p.183); alb. *mesnatë* s.f. "miezul nopții" (FS 1980) se explică analog cu *mesditë* (natë "noapte" < i.e.).

MERIDIES s.m. "amiază; miazăzi" (it., REW, 5531); MERIDIARE > alb., rom. 4.6.1 (de altfel, atât MERIDIES, cât și MERIDIARE devin în alb. și rom. termeni exclusiv pastorali).

NOX, NOCTIS s.f. "noapte" (panr.).

SERA (< SERUS adj. "târziu" (dalm., it., retr., prov.dial.; sard., fr., prov. < SERO adj.).

2.3.2. Săptămâna

DOMINICA (DIES DOMINICA, DIES DOMINICUS "Ziua Domnului, duminică") (it., retr., fr., prov., cat.). (DIES) DOMINICUS înlocuiește DIES SOLIS (date despre utilizarea celor doi termeni, creștin și păgân, Pârvan 1911, p.108; Tagliavini 1963, p.82, care arată că limbile romanice nu au păstrat termenul păgân, ci numai unele din limbile care l-au împrumutat sau calchiat din lat.); alb. (*ditë*) e diel traduce lat. DIES SOLIS, în perioada târzie a influenței latine. (Çabej 1982, p.267); alb. *diell* s.m. "soare".

rom. *miazănoapte* s.f. "nord", dial. "miezul nopții".

alb. *mëriz* (Mann 1948, p.282), alb. *mriz* s.m. "locul unde își petrec vitele orele de arșiță ale zilei", *mrizoj* vb. "a meriza, (despre vite) a-și face siesta" < *mriz*, sinonim cu *mërzej* < MERIDIARE; *mërzej* > *mërzim*, sinonim cu *mriz* < MERIDIES (FS 1954); *mriz* < MERIDIES (Ölberg 1982, p.88).

drom.dial. *mëriză* s.f. (TDR p.346, ILR II 1969, p.142), *mërez*, *meriză* "loc la umbră unde se odihnesc vitele în timpul amiezii", arom., megl. (a)mirîdzû (Saramandu 1983, p.320).

rom. *noapte* s.f.

rom. *seară* s.f.

rom. *duminică* s.f.

HEBDOMAS *s.f.* (lat. eclesias-
tică) "săptămână" > alb., HEB-
DOMADA *s.f.* "numărul șapte;
șapte zile, săptămână" > dalm.,
it., Mihăescu 1966a, p.23, 1981,
p.219; vezi și Pellegrini 1983, 1,
p.76, Haarmann 1972, p.63; fără
precizarea etimonului lat., HEB-
DOMAS sau HEBDOMADA,
Desnickaja 1987a, p.222; rom. <
SEPTIMANA.

?alb. **javë** *s.f.* "săptămână" (FS
1954); împrumutul din lat. este
îndoielnic, Çabej 1962, p.194,
Kristophson 1988, p.84.

IOVIS *s.m.* (= IUPPITER) (it.,
sard., fr., prov., cat., cu sau fără
DIES, ILR II 1969, p.142); alb.
e **enjtë** "joi" < i.e. (Çabej 1982,
p.118).

rom. **joi** *s.f.*

LUNAE DIES > LUNIS DIES
(după MARTIS DIES, Mihăescu
1993, p.301) (panr.); alb. (**ditë**) e
hënë traduce, în perioada târzie
a influenței lat., DIES LUNAE;
alb. **hënë** "lună (astrul)" (Çabej
1982, p.118).

rom. **luni**.

MARTIS (DIES) (MARS, MAR-
TIS *s.m.* "Marte" (panr.).

alb. e **martë** *s.f.* "marți", (FS
1954), împrumut târziu din lat.
(Çabej 1982, p.118); de obser-
vat rezultatul diferit al evoluției
în alb. a lat. T după cum I care
urmează este în hiat sau nu: e
martë < MARTIS, dar **mars**
"martie" < MARTIUS. În rom.
rezultatul este același: **marți**
(ziua), **marț** (luna).

rom. **marți** *s.f.* (formă de genitiv
pe care româna a păstrat-o, față
de alte limbi romanice, Mihăescu
RESEE 1967, 3-4, p.602).

MERCURII (> MÉRCURI(S)
(DIES) (MERCURIUS, MER-
CURII "Mercur") (it., sard., retr.,
fr., prov., cat., sp., ILR II 1969,
p.142).

alb. e **mërkurë** *s.f.* "miercuri",
împrumut târziu din lat. (Çabej
1982, p.118).

rom. **miercuri** *s.f.*

SABBATUM (forma SAMBA-
TUM, *pl.* SAMBATA atesta-
tă, Mihăescu 1965, p.570, 1978,
p.66), (panr., ILR II 1969, p.112).

rom. **sâmbătă** *s.f.*

SATURNI (DIES) (SATURNUS, SATURNI "Saturn") termenul vechi păgân, înlocuit în toate limbile romanice de inovația SABBATUM, SAMBATA (Bartoli 1925, p.74), dar păstrat de limbile care au fost influențate de lat. (celtice, germanice, Meyer IF 1894, p.326 și urm., Mihăescu 1993, p.61).

alb. e *shtunë* s.f. "sâmbătă" (FS 1954), v.alb. (ac.) *të shëtundënë* (Buzuku, ed. Ressuli, p.167), *shëtunde* (Bardhi, Ashta, BS 1975, 1, p.68), t. *shëtunë* (Tagliavini 1937, p.262), de origine lat. după Çabej (1982, p.118, care nu precizează etimonul și-l consideră împrumut târziu fără să argumenteze afirmația. Ca și în cazul lui e *diel* "duminică", traducerea lui (DIES) SOLIS, credem că e vorba de un termen vechi, mai curând, vezi și Kristophson 1988, p.82). A fost explicat din lat. SABBATUM de Meyer 1891, p.405, Spitzer MRIW, p.328, Skok ZRPh XLIV, p.332 și u., XLVIII p. 403, LIV p.438, Tagliavini 1937, p.262 și 1963, p.112 (cu rezerve). Explicația SATURNI (DIES), datorată lui Schuchardt KZ XX 1871, a fost acceptată de Haarmann 1972, p.64, Pellegrini 1980, p.46, Mihăescu 1981, p.219, Mihăescu 1993, p.61. În favoarea acestei etimologii pledează faptul că alb. nu a împrumutat nici numele celeilalte zile importante pentru creștini, DOMINICA, traducând vechiul termen păgân, DIES SOLIS, și diferențiindu-se de limbile romanice. Și fonetic, alb. e *shtunë* < SATURNI (DIES) este o explicație mai convingătoare.

SEPTIMANA s.f. "săptămână" (SEPTIMANUS adj. "de șapte") (cuvântul era frecvent la scriitorii din regiunile dunărene, înlocuind formele de origine gr. HEBDOMAS și HEBDOMA, Mihăescu 1960, p.228. HEBDOMAS, păstrat în alb. și dalm., opune aceste limbi rom., Mihăescu 1993, p.121. SEPTIMANA, it., retr., fr., cat., sp., pg..

rom. săptămână s.f.

VENERIS (DIES) (VENUS, VENERIS) (dalm., it., retr., fr., prov., cat., sp.); alb. (ditë) e premtë, calc după lat. DIES VENERIS, Çabej 1982, p.118.

rom. *vineri s.f.*

2.3.3. Luna

APRILIS *s.m.* "aprilie" (panr.).

alb. *prill s.m.* "aprilie".

drom.v. și dial. *prier s.m.* "aprilie", arom. (a)prir; afereza lui a-se petrece independent în alb. și rom. (există forme cu afereză și în limbile romanice) (Bojan, CL 1967, 2, p.211-214).

A(U)GUSTUS *adj.* "al lui Augustus: AUGUSTUS MENSIS "luna august" (panr.).

alb. *gusht s.m.* "august" (FS 1954).

v.rom. *agust s.m.* "august" (DA, I/I, A-B), dial. *gust* (prin etimologie populară, după a gusta), *gustar* (DA, II/I, F-I).

CALENDA, CALENDAE "prima zi a fiecărei luni", CALENDAE IANUARI (Jud 1934, p.14). Retr. *tsalende (chalende)* "cele douăsprezece zile care preced Crăciunul; Crăciun" (Jud *loc. cit.*), v.prov. *calenda* "cele douăsprezece zile precedând Crăciunul" (Rohlf's 1971, p.191) < CALANDAE (Jud, *loc. cit.*; atestat în inscripții, Walde, Hofmann 1954, I, p.137, Pellegrini 1980, p.44). Din această variantă provin și împrumuturile din alb., ngr. și limbile celtice (Çabej SF 1964, 1, p.82-83, vezi și Mihăescu SCL 1967, 2, p.244). Rom. *corindă* < **căringă* (la 6.3.1.1., împreună cu alb.dial. *këllanët* "colinde de anul nou") < CALENDAE (Rosetti BL XI, p.56 și urm., Graur BL V, p.91).

alb.g. *këllana, kullana s.f. pl.* "ultima zi a anului; prima zăpadă" (Çabej 1962, p.174), "noaptea anului nou" (Çabej SF 1964, 1, p.82-83).

CALENDARIUS *adj.* "care se ține la calendă"; Calendele lui Ianuarie au fost confundate cu serbările Crăciunului care se țineau în luna ianuarie (DA, I/II, C; vezi și explicațiile lui Rohlfs 1971, p.191 despre păstrarea lui CALANDAE ca denumire pentru perioada Crăciunului). CALENDARIUS s-a păstrat numai în alb. și rom., având aceeași evoluție semantică (Mihăescu 1993, p.58; Rosetti 1986, p.558 menționează însă păstrarea termenului lat. și în prov. și în it.dial., iar ILR II 1969, p.143 arată că s-a păstrat cu alte sensuri și în retr. și fr.dial.).

FEBR(U)ARIUS *s.m.* "februarie" ("luna de purificare") (panr.).

LUNA *s.f.* "lună (astrul); lună (unitate a calendarului); prima zi a săptămânii" (sensuri caracteristice pentru sursele scrise din provinciile sud-est europene, Mihăescu 1978, p.274, 282).

MAIUS *s.m.* "luna mai" (panr.).

MARTIUS *adj.* "al lui Marte; *s.m.* "luna martie" (panr.).

MENSIS *s.m.* "lună" (panr.).

alb. *kallnuer s.m.* "ianuarie" (FS 1954), *kallënduer* (Çabej 1965a, p.113). După Luka (SF 1988, 4, p.140) *këllanë* < CALANDAE și *kallënduer* < CALENDARIUS aparțin la două straturi diferite cronologic după cum au asimilat sau nu grupul ND. Alb. *janar* "ianuarie" nu este lat. IANUARIUS (cum dă Haarmann 1972, p.64), ci neologism (Mihăescu RESEE 1974, 1, p.154, Kristophson 1988, p.87).

alb. *fruar s.m.* "februarie" (FS 1954), *g. fruer* (t. *shkurt* < i, e *shkurt* "scurt") (Tagliavini 1963, p.125-126).

alb. *maj s.m.* "mai" (FS 1954).

alb. *mars s.m.* "luna martie", *marse s.m. pl.* "firele albe și roșii răsucite într-un șnur, purtat de băieți și fete în ziua de 1 martie" (FS 1954); rom. *mărțișor*.

rom.pop. *cărintdar s.m.* "ianuarie"; dial. "calendar" (DA, I/II, C).

rom.v. și dial. *făurar s.m.* (DA, II/I, F-I).

drom. *lună s.f.* "unitate a calendarului; astrul", arom. *lună "lună (astrul), unitate calendaristică"* < LUNA "astru; unitate calendaristică" (Papahagi 1974; vezi și Mihăescu 1993, p.301).

?rom. *mai s.m.*; nu este exclusă etimologia sl. (ILR II 1969, p.143), dar faptul că s-a păstrat și în alb. (vezi Pușcariu 1905, p.87) este un argument pentru Kramer BA, NF 1984, p.110 că este moștenit; și arom. *maïŭ* < lat., Papahagi 1974.

v.rom. *marț s.m.* "martie"; *mărțișor s.n.* "obiectul și șnurul alb-roșu purtate de 1 martie; luna martie"; arom. *mărțu* (Papahagi 1974).

arom. *mes s.m.* (Papahagi 1974).

2.3.4. Anul

ANNUS *s.m.* "an" (**panr.**).
ANNO (folosit adverbial) "anul trecut" > *it.*, **rom. an adv.** "anul trecut. acum un an", calchiat de *alb. vjet adv.* "anul trecut" (FS 1954) (**vjet s.m.** "an", autohton) (Meyer 1891, p.475; DA, I/I, A-B *s.v.* **an adv.**; Barić 1955, p.66).

rom. an s.m.

AUTUMNUS *s.m.* "toamnă" > *retr.*, *sp.*, *pg.*: *AUTOMNA (< AUTUMNA *pl.*) > **rom.**; există posibilitatea ca toate formele romanice să fie livrești, cu excepția românei (ILR II 1969, p.143, cu bibliografie).

rom. toamnă s.f.

HIBERNUM *s.n.*, *pl.* HIBERNA (Mihăescu 1978, p.282), (**panr.**).
HIBERNA > **rom.**, celelalte limbi romanice < HIBERNUM (ILR II 1969, p.143); HIBERNARE > **rom.**, HIBERNUM (*HIBERNINUM) sau *INVERNUS > *alb.*, HIBERNIVUM > **arom.** 4.6.2.

rom. iarnă s.f.

PRIMA VERA, după ILR II 1969, p.143 care consideră că *it.*, *sp.*, *pg.* continuă o formație creată independent. Densușianu (1901, p.79-81, 140): PRIMAVERA "primăvară" apare în inscripțiile din Peninsula Balcanică; s-a păstrat în *it.*, *fr.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*, *alb.* (vezi și Pușcariu 1905, p.121, care menționează că nu toate formele romanice sunt populare).

alb. prëndverë, pranverë s.f. "primăvară" (FS 1954), **v.alb. prendëverë** (Buzuku), **alb.dial. prandverë, prendverë, pramverë** (Mann 1948, p.398, 400).

rom. primăvară s.f.

SAECULUM *s.n.* "neam, spiță; generație, epocă; secol, timp lung", păstrat ca termen popular numai în *alb.* (Mihăescu 1993, p.61) (vezi SAECULUM > *alb.* 2.

alb. shekull s.m. "veac, secol" (FS 1954); **për gjithë shekullë të shekullit, Amen** "în vecii vecilor, Amin" (Buzuku, ed. Ressuli, p.27).

VER, VERIS s.n. "primăvară", pl. VERA > it.dial., sp.dial., v.fr., prov., retr. (ILR II 1969, p.143, Densusianu 1901, p.140, Pușcariu 1905, p.174); din lat. VER(A) devenise sinonim cu AESTAS (Densusianu 1901, p.59), care s-a păstrat în it., sard., retr., fr., prov. (ILR II 1969).

alb. verë s.f. "vară", dita e verës "ziua de 1 martie când se sărbătorește venirea primăverii" (verore s.f. "mărțișor") (FS 1954); Bardhi (ed. Roques p.3, 181) traduce AESTA cu verë și VER cu **predeverë**; alb.v. și dial. verë "primăvară" (Mann 1948, p.550).

rom. vară s.f.

2.4. Pământul

PAVIMENTUM s.n. "pământ bătătorit și nivelat, pardoseală cu lespezi sau mozaic, pavaj" (it., sard. cu sensul "podea", ILR II 1969, p.143); în rom. preia sensul lat. TERRA.

?SOLUM s.n. "partea de jos a unui lucru, fund, bază, temelie; pardoseală; talpa piciorului; teren, pământ; ținut" (it., fr.). Mihăescu 1993, (p.48, 50) este de părere că pentru sensul "sol, pământ", alb. a ales SOLUM, iar rom. PAVIMENTUM. Sensul "sol, pământ, teren" este dat de Mann (1948, p.505, alături de sensul "podea, pardoseală") și apare la Mihăescu și Haarmann 1972, p.56. FS 1954; FS 1980; Kokona 1977; Buchholz, Fiedler, Uhlisch 1977; Kristophoridhi 1961 dau exclusiv sensul "talpă", iar Kristophson (1988, p.78) consideră nesigur sensul "podea, pardoseală" (nu se referă și la sensul "sol"). Çabej 1962, p.188 se îndoiește că dubletul **shollë** (tradus prin germ. "Fußsohle") și **shuall** (prin "Sohle") se explică prin împrumutarea atât a lat. SOLEA cât și a lat. SOLUM și propune un etimon *SOLA, lăsând însă neexplicat raportul dintre cele două forme alb.

?alb. **shuall** s.m. "talpă (a piciorului); talpă (de încălțăminte)"; adv. "așternut pe pământ": **bien shuall për tokë** "(despre fructe) cad pe pământ (formând un strat)", **bëhen shuall për tokë** "se fac (formează) (un) strat pe pământ" (FS 1954, FS 1980) (comp. **rri shesh për tokë**, FS 1954 s.v. **dhe**). Această utilizare adverbială ar putea eventual îndreptăți apropierea care a fost propusă între alb. **shuall** și lat. SOLUM "sol". Deși **shollë** și **shuall** sunt sinonime, trebuie făcută precizarea că numai **shuall** este folosit adverbial. Rămâne de lămurit problema de ce alb. are pentru sensul "talpă" doi termeni de origine lat., **shuall** și **shollë**. Nu este exclus ca **shuall** să fi avut inițial sensul "sol", dar nu se poate explica de ce nu a continuat să fie diferențiat de **shollë**, cu care a devenit sinonim, pierzând după cum se pare sensul "sol".

rom. pământ s.n. "scoarța globului terestru, materia din care e făcută scoarța; suprafața a pământului, sol; planetă".

Înclinăm să credem că **shuall**, ca și **shollë**, cu care dicționarele explicative alb. îl dau sinonim, se referă atât la "talpa (piciorului)" cât și la "talpa (de încălțăminte)", sensul "sol, pământ" fiind foarte rar (sau nesigur); SOLUM, SOLEA > alb. 1.2.4.

TERRA s.f. "Pământ (planeta); pământ (ca materie); pământ (suprafață)" (panr.). În rom. acest sens îl preia PAVIMENTUM. Lat. TERRA are și sensul "țară, ținut, regiune" (la Cicero și Caesar, Pârvan 1911, p.97, 101, vezi 6.1.); pentru sensurile "șes, câmpie"; "loc cultivat, loc de agricultură, așezare rurală, sat", dezvoltate de rom. țară (Brâncuș 1991, p.122 și u.) vezi 2.4.4. și 4.5.3; din familia lat. TERRA. alb. < TERREMOTUS (2.4.4.) și *TERRATICUM 6.1.

2.4.1. Constituția terenului

AGGESTUS s.m. "transport de ...; terasă"; "acțiunea de a îngrămădi; grămadă de pământ, dig" (sau AGGESTUM s.n. "rambleu, terasă; fortificație") (DA, I/I, A-B s.v. **agest**, Mihăescu 1993, p.192); păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.117, 143.

ARENA s.f. "nisip; teren nisipos" (it., sard., fr., prov., cat., sp., pg.); termenul vechi, înlocuit în unele limbi romanice de inovația SABULUM (Bartoli 1925, p.69) (care după unii autori a intrat în alb., după alții nu; vezi SABULUM); alb. < SABURRA (Çabej SF 1965, 3, p.54. s.v. **rërë**).

alb.t. **rërë** s.f., g. **ranë** "nisip" (FS 1954; Çabej *loc. cit.*, cu bibliografie). Evoluție fonetică diferită față de FRENUM > alb. **fre** (Janson 1986, p.57-58); (pentru tratamentul lui É urmat de N în evoluția lui ARENA în rom. vezi Avram 1990, p.44; pentru rotacism în formele alb. și rom. vezi Avram 1990, p.207, 211).

rom. țară s.f. "teritoriu locuit de un popor organizat într-un stat; regiune, ținut, teritoriu" (DEX); v.rom. țară "pământ" (Densusianu 1938, p.786), arom. țară "țărăână", sinonim cu pimint și țăr'nă (Papahagi 1974).

rom. **agest** s.n. "aluviune, mâl, pământ, trunchiuri de copaci, tot ce aduce o apă mare și repede" (DA *loc. cit.*).

v.rom. **arină**, **ariră**, **anină** s.f. "nisip", rom.dial. **arină** (DA, I/I, A-B; Densusianu 1938, p.794; Doina Grecu CL 1968, 1, p.49-50); arom. **arină** s.f. "nisip" (Papahagi 1974).

FUSUM *s.n.* (FUSUS *p.pf. vb.*
 FUNDO, *adj.* "larg răspândit";
campi fusi in omnem partem
 "câmpii care se întind în toate
 părțile", "(fig.) amplu", FU-
 SUS *s.m.* "vărsare, împrăstie-
 re"). După Stadtmüller (1941,
 p.77, vezi și Zeitler 1978, p.205,
 Desnickaja 1987b, p.21-22), în
 alb., denumirile pentru "câmpie"
 sunt de origine lat. (FUSUM,
 SESSUS), opunându-se celei au-
 tohtone pentru "munte" (**mal**),
 dovadă a pendulării unei popula-
 ții de păstori între muntele cu pă-
 șuni de vară și câmpia cu pășuni
 de iarnă unde se realiza contac-
 tul cu latinofonii (vezi 2.4.4. și
 *INVERNUS și MASSA > alb.
 4.6.2.); FUSUS > alb. 2.4.4.

LIMUS *s.m.* "mocirlă, noroi,
 mâl: murdărie" (DA, I/II, F-I
 s.v. **im**) (it., sard., v.fr., prov.,
 cat., sp., pg.).

LUTEUM *s.n.* "culoarea gal-
 benă, galbenul". LUTEUS *adj.*
 "de lut, de argilă; mânjit de
 noroi, murdar", păstrat numai în
 alb., după Mihăescu 1966a, p.31;
 1993, p.60. Alb. < lat. LU-
 TEUM, Meyer (1891, p.251), ac-
 ceptat de Mihăescu, Haarmann
 1972, p.75, Desnickaja 1987a,
 p.239. După Pellegrini SA
 1983, 1, p.77, persistența ace-
 stui cuvânt lat. în alb. este confir-
 mată de păstrarea lui ca toponim
 în limbile romanice. Kristoph-
 son 1988, p.75: alb. **lucë** < LU-
 TUM (fonetic, mai puțin proba-
 bil decât LUTEUM). Alb. **lucë**
 < LUTEUM este folosit ca argu-
 ment de Capidan (1922, p.629-
 630) pentru propria explicație
 bazată pe sensul "murdărie":
 arom. **luțŭ** "prunc (din flori)" <
 LUTEUM. Etimologia lui

?alb. **fushë** *s.f.* "câmpie, câmp",
 sinonim cu **shesh** (FS 1954). Din
 cauza evoluției lat. Ū > alb. u,
 cuvântul are origine controver-
 sată: autohtonă (Çabej 1982,
 p.108), sau lat. (Beci 1977, p.295,
 cu bibliografie).

rom.dial. **im** *s.m.* "murdărie (pe
 corp); noroi, tină, glod"; **a ima**
vb. "a murdări, a mânji" < LI-
 MARE "a murdări, a stropi cu
 noroi" (DA *loc. cit.*).

alb. **lucë** *s.f.* **llucë** "mâl, nămol,
 mocirlă" (FS 1954).

Capidan este consemnată de Pa-pahagi 1974, care lasă cuvântul **arom.** fără explicație și e considerată imposibilă de Graur BL V, p.117. Pentru **alb.**, din cauza evoluției neregulate (era de așteptat *lus), Vasmer (1921, p.48) consideră termenul **alb.** autohton, comparabil cu **lat.** LUTUM. Çabej 1962, p.194 consideră nesigur împrumutul din **lat.**

LUTUM *s.n.* "noroi, mocirlă; lut, argilă (a olarului)" (*it.*, *sard.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*).

rom. lut s.n.

PETRA *s.f.* "stâncă, piatră" (*panr.*).

rom. piatră s.f.

PULVIS, PULVERIS *s.m.* "praf, pulbere" (*panr.*); EXPULVERARE > **rom.** .1.1.

alb. pluhur s.m. "praf, pulbere; pudră" (FS 1954); **alb.dial. pluhun s.m.**; **v.alb. pluhën** (Mann 1948, p.392), **pluhuroj, pluhunoj vb.** "a umple de praf, a acoperi de praf" (FS 1954), "a transforma în praf, a pulveriza" (Mann *loc. cit.*). Haarmann 1972, p.69 presupune un intermediar ***pluvere** (vezi și Pekmezi 1908, p.40, 58; pentru metateza de la inițială, vezi Kristophson 1988, p.78).

rom. pulbere s.f.

SABULUM *s.n.* "nisip, pietriș", inovația care a înlocuit în unele limbi romanice occidentale ARENA (Bartoli 1925, p.69).

?**alb. zall s.m.** "prund, prundiș, pietriș amestecat cu nisip, pe fundul sau pe malul apelor; malul apei" (FS 1954). Etimologia **lat.** dată de Meyer (1891, p.480) este contestată din motive semantice (nu se știe care e sensul inițial al cuvântului **alb.**) și fonetice (era de așteptat la inițială **sh-**, nu **z-**) de Çabej (SF 1965, 3, p.54 s.v. **rërë**, SF 1968, 3, p.91-92).

SABURRA *s.f.* "pietriș, balast, lest de corabie" (it., sard.) (Mihăescu 1993, p.48), împrumutat în alb. și ngr. (Çabej SF 1965, 3, p.54 s.v. rërë).

SESSUS *s.m.* "ședere, șezut" (SEDEO, SEDERE, SESSUM "a ședeaa, a fi așezat; a se lăsa în jos, a coborâ") (cu diferite valori în v.it., retr., v.fr., cat., sp., pg., ILR II 1969, p.143); ideea de loc, teren jos și plat apare și în surse târzii occidentale: SESSUS "locuință rurală joasă, locul unei mori de apă" (Mihăescu 1993, p.58).

*TERRINA (TERRENA *adj.f.* TERRENUM "de pământ; terestru", păstrat în it., retr., sp.; în rom. schimbare de sufix, ILR II 1969, p.143).

2.4.2. Minerale

CALCARIA *adj. f.* (CALCARIUS *adj.* "de var", CALCARIUS *s.m.* "vârar, cărămidar" < CALX, CALCIS *s.f.* "piatră de var, var"), CALCARIA *s.f.* "cuptor de var" (Ernout, Meillet 1959, p.89) (vezi 1.9.1.).

CARBO, CARBONIS *s.m.* "căr-bune" (panr., ILR II 1969, p.111).

MARMOR, MARMORIS *s.n.* "marmură" (panr.).

alb. shur *s.m.*, zhur *s.m.* "prundiș, nisip amestecat cu pietriș" (FS 1954); forma aceasta apărută pentru a evita omonimia cu shurrë "urină" (Çabej 1982, p.101); it.-alb. shurë, articulat shura *s.f.* (formă mai aproape de cea așteptată).

alb. shesh *s.m.* "câmpie, câmp deschis (fără păduri și, de obicei, nelucrat); piață unde se adună mulțimea; sol, pământ", în expresii care păstrează, credem, sensul "jos, așezat": rri në shesh a ședeaa, a sta așezat, a sta jos, ulem në shesh a se așeza, bie në shesh (sinonimă cu bie shuall për tokë, vezi SOLUM 2.4) a cădea (pe) jos, ngrihem nga sheshi mă ridic de (pe) jos (FS 1980), i sheshtë *adj.* "neted, întins" (< shesh) (FS 1954).

rom. șes *adj.* "(despre pământuri, regiuni) neted, întins; plan", *s.n.* "câmpie" (DEX).

rom. țărăna *s.f.* "pământ mărunțit; fie-ți țărăna ușoară: sit tibi terra levis (Pârvan 1911, p.100).

rom. cărbune *s.m.*

rom. marmură *s.f.*; arom. marmore *s.f.*, marmure, marmură (Papahagi 1974).

v.alb. marmur *s.m.* "marmură", it.-alb. marmur (Çabej SF 1964, 3, p.18, care susține originea lat.; alb. marmar < gr., mermer < tc.).

PICULA *s.f.* "puțină smoală; negreală, murdărie pe piele", dim. târziu de la PIX. PICIS *s.f.* "smoală", păstrat în it., retr., prov. (Mihăescu 1993, p.190); **alb.g. pjegull s.m., pegull** "catran, smoală" < it. (Meyer 1891, p.325).

*PUTEOSUS *adj.* (< PUTEO, PUTERE *vb.* "a puți", rom. 3.4.); **alb., arom.?** < SULFUR, SULPHUR.

SAL. SALIS *s.m.* "sare" (panr.); SALARE > rom., SALIRE > alb. 1.8.4.

SULPHUR (SULPUR, SULFUR), SULPHURIS (SULFURIS) *s.n.* "sulf, pucioasă". Punând în paralel forma SULFINA > rom. (2.5.8.). Mihăescu 1993, p.54 înregistrează SULFUR ca termen păstrat în alb. și rom. Meyer 1891, p.411: **alb. shqufur** < *SCLUFUR, **g. surfull** < SULFUR, cuvânt livresc. Çabej SF 1965, 3, p.57 discută numai t. **squfur**, pe care îl explică drept împrumut târziu din lat. medievală. Çabej este de părere că datorită contactelor comerciale cu celălalt țărm al Mediteranei, denumirea a fost mereu readaptată; SULFUR > it., fr. (Kristophson 1988, p.69).

?**alb. shqufur s.m., shqyfur, squfur, squfër, surfull** (Mann 1948, p.496, 497, cu atestările în texte și dicționare) "sulf".

drom. **păcură s.f.** "țiței brut, petrol", **arom. pecură s.f.** "bitum, smoală, catran", Todoran 1971.

drom. **pucioasă s.f.** "sulf", **pu-cios adj.** "care miroase urât a sulf", **apă pucioasă** "apă sulfuroasă" (DEX), **piatră pucioasă** "piatră de sulf" Mihăescu 1993, p.189.

rom. **sare s.f.**

?**arom. şcl'ifur s.n.** "sulf" este lăsat de Papahagi fără etimologie, deși înregistrează faptul că s-a propus ca etimologie lat. *SCLUFUR (vezi Pușcariu 1974, p.159, care dă schimbarea SULPHUR > *SCLUFUR drept caracteristică pentru alb. și rom.; Graur BL V, p.114).

2.4.3. Metale

AERAMEN *s.n.* "aramă" (*ARAMEN: it., sard., retr., fr., prov., sp., pg.), termenul vechi, față de inovația CUPRUM (Bartoli 1925, p.17); **alb.** < CYPRUM.

alb. rem s.m. "cupru" (FS 1954), **v.alb. rembje s.f.** "bronz"; **rem** < lat., **ram** "cupru" < it. (Çabej SF 1965, 3, p.49-50: argumente fonetice și de răspândire dialectală pentru originea lat. a lui rem).

rom. **aramă s.f.** "cupru", rom.v. și dial. **arame** (Pușcariu 1905, p.10; DA, I/I, A-B).

*AERUGINA (*RUGINA) (AERUGO, AERUGINIS *s.f.* "coaleală. rugină" > *it., sard., retr., sp., ILR II 1969, p.144, Mihăescu 1993, p.190*).

ARGENTUM *s.n.* "argint" (*panr.*); ARGENTARIUS *s.m.* > *alb., rom. 4.9.3*.

AURUM *s.n.* "aur" (*panr.*) AURARIUS *s.m.* > *rom. 4.9.3*.

CYPRIMUM (AES) "bronz din Cipru" (CYPRIUS *adj.* "din Cipru", CYPRUM *s.n.* "aramă") (Dauzat, Dubois, Mittérand 1964, Mihăescu 1966a, p.22) (*it., fr., Mihăescu 1993, p.45*).

FERRUM *s.n.* "fier" (*panr.*), FERRARIUS > *rom. 4.9.3*.

*INRUSSICARE *vb.* (< RUS-SUS *adj.* "roșu") explică, după Meyer 1891, p.76 *alb. ndryshk vb.* "a lăsa să ruginească, a face să ruginească", *ndryshkem* "a rugini"; etimologie preluată de Haarmann 1972, p.75 și de Mihăescu 1981, p.233 pentru *dryshk* (căruiia îi atribuie sensul "grătar"); Mihăescu 1993 renunță la termen și la explicarea lui din *lat.*; etimologie considerată nesigură de Kristophson 1988, p.84.

PLUMBUM *s.n.* "plumb" (*it., sard., retr., fr., prov., cat., pg.*).

STANNUM *s.n.* "plumb argenticifer, staniu, cositor" (STAGNUM > *fr., Dauzat, Dubois, Mittérand 1964, p.280*).

rom. rugină s.f.

alb.pop. rgjand, rgjënd s.m., v.alb. rgjand "argint" (Çabej 1976a, p.75); în *alb.*, spre deosebire de *rom.*, apare la inițială o sonantă silabică orală) (Avram 1990, p.209).

rom. argint s.n.

alb. ar s.m. "aur" (FS 1954).

rom. aur s.n.

v.alb. qipër s.f. "bronz; cupru" (FS 1954).

rom. fier s.n.

?*alb. ndryshk s.m.* "rugină", *ndryshk vb., ndryshkem refl.* (FS 1954). Çabej (SF 1964, 4, p.94) propune: *dryshk s.m.* format din *dë-* prefix, *-shk* sufix *adj.* și comparabil în plan *i.e.* cu *lat. RUBER* și *RUSSUS* (vezi și Çabej 1976b II, p.372-373); *dryshk s.m.* > *ndryshk vb.*

alb. plumb s.m. "plumb" (FS 1954) (*t. plump*).

rom. plumb s.n.

?*alb.g. shtam s.m., v.alb. shtambje s.f.* "staniu, cositor" (Mann 1948, p.497); *shtambje* < *lat. STANNUM* (Ashta BS 1988, 1, p.200; nu face precizări asupra variantei propuse ca etimon pentru *alb.*).

2.4.4. Configurația și aspectul terenului

CAMPUS *s.m.* "câmpie, câmp"
(panr.); alb. < FUSUS: alb., rom.
< SESSUS.

CLAUSURA (CLUSURA *s.f.*
"închizătoare, fortăreață"; CLISURA, element de lat. târzie, cu evoluție fonetică și semantică sub influență gr., caracteristic pentru Imperiul Bizantin (Mihăescu 1966a, p.29. Mihăescu 1978, p.32-33. Mihăescu 1981, p.228; vezi și Solta 1980, p.128, Banfi 1985, p.93). *CLAUS(I)TURA > alb. 4.9.4.

COLLARE *s.n.* "zgardă; colier" (< COLLUM "gât") (it., fr. < COLLARIUM); COLLARE > alb. 4.6.2.

CONTREMULARE *vb.* "a scutura" (atestat Mihăescu 1978, p.66), CONTREMO, CONTREMERE "a se scutura; a se înspăimânta", CONTREMULUS *adj.* "tremurând tot". Alb. < TERRAE MOTUS; TREMULARE > rom. 3.6.1.2, alb. 1.4.

CORONA *s.f.* "cunună; lanț de munți în cerc"; CORONA > alb., rom. 1.7.3. și 6.3.1.

CRISTA *s.f.* "creastă (a păsărilor), creastă (a muntelui); margine dințată a frunzelor; smoc de păr, panaș" (panr.). CRISTA > alb., rom. 2.6.4, alb. 2.6.1.

alb.t. *këshyrë s.f., kshyrë* "drum prin defileu, cărare grea prin munți", împrumut direct din lat., cu inițiala refăcută, fiind de așteptat *q-* < *cl-*; *klisyrë, klysurë s.f.* "defileu" < ngr., sau sl. (Çabej SF 1964, 1, p.66).

alb. *kunorë s.f.* "munte împădurit în formă de cunună, de cerc" (FS 1954); toponime cuprinzând apelativul *kunorë*: *Kunora e Lurës, Kunora e Dardhës* etc., Lafe 1973, p.112.

alb. *kreshtë s.f.* "vârful muntelui în formă de creastă, culme, creasta muntelui" (FS 1954): lat. *cris-ta montium* (Jokl 1923, p.169), *Kreshtë*, numele unui munte (Bardhi, Ashta BS 1975, 1, p.92); alb. *çukë* "vârful muntelui".

rom. *câmp s.n. și s.m.*

?arom. *clisură s.f.* < lat. (Mihăescu 1966a, p.29; Mihăescu 1993, p.52; Papahagi 1974 nu înregistrează termenul, numai etnonimul *clisurean* "locuitor din Clisura"; Solta *loc. cit.*: arom. < gr.).

rom. *colări s.m.pl.* "poenițe mici care se găsesc deasupra stâncilor prăpăstioase" (DA, I/II, C) < **colare sg.* Pușcariu DR IV/2 p.681-682; *culare, colare* "lac, sau locul fără vegetație după ce a secat lacul, având în jur stuf" (Giuglea DR X/1, p.99-100.

drom. a *cutremura*, arom. *cutreambur vb.* < CONTREMULARE; drom. *cutremur* arom. *cutreamur* < CONTREMULUS (Mihăescu 1993, p.189).

rom. *cunună s.f.* "șir de munți sau de păduri care împrejmuesc un loc în formă de cerc, arc" (comp. *corona montium*), DA, I/II, C.

rom. *creastă s.f.* "partea cea mai de sus a unui șir de munți" (DA, I/II, C), sinonim cu *culme* < lat. și *ciucă* (Sala 1980b, p.596) (pentru *ciucă* autohton, comparabil cu alb. *sukë, çukë* vezi Brâncuș 1983, p.62-63).

CULMEN, CULMINIS *s.n.*
"culme, creștet; **culmina montium** culmile munților, **culmen tecti** coama acoperișului" (pentru ultimul sens păstrat în rom. și alb. vezi 1.9.1.); termenul alb. nu se referă la configurația și aspectul terenului.

FUSUS *adj.* "larg răspândit; amplu. revărsat" (vezi și 2.4.1.); rom. < CAMPUS.

GRUMUS *s.m.* "grămadă de pământ, movilă, bulgăre de țărână, mușuroi" (it., fr., prov., cat., sp.dial., pg., Mihăescu 1993, p.188); **GRUMUS** > rom. și la 3.1.

GRUMULUS *s.m.* "grămăjoară, moviliță" (< **GRUMUS**) (it., sp.dial., pg.); **GRUMULUS** > drom. și la 3.1; **GRUMULUS** > alb., arom. 3.1. (exclusiv).

MARGO, MARGINIS *s.f. și m.*
"mărgine" (it., v.sard.); **MARGO** > rom. 2.4.5. și 4.3.2.

alb. **pushë** *s.f.* "câmp, câmpie"
marr fushat "a pleca unde vede cu ochii, a-și lua lumea în cap": **a-(și) lua, a apuca câmpii** "a o lua la fugă orbește; a-și pierde cumpătul" (FS 1980; DA, I/II, C, s.v. **câmp**). (Alb. are și expresia sinonimă **mori malet, unde mal "munte"**).

rom. **culme** *s.f.*

drom.dial. **grum** "vârf, culme; grămadă; morman, maldăr; droaie, ceată, gloată" (Teaha 1977-1978, care consideră că a fost înlăturat în rom. de **mușuroi** < **MUS ARANEUS**; vezi și Mihăescu *loc. cit.*; DA, I/II, F-I raportează la **GRUMUS** rom. **grui** "colină", lăsat în DEX cu etimologie necunoscută).

drom.dial. **grumul, grumur** "mică înălțime de pământ" (Teaha 1977-1978), **grumuleu, grumbuleu, grumudeu** "deal mic, movilă, moviliță" (Todoran CL 1973, 1, p.42-43, care îl consideră derivat în rom., dar nu exclude continuarea directă din lat. propusă de Densusianu).

alb.g. **margjëner** *s.m.* "stâncă ieșită sub forma unui acoperiș natural" < ***margjën** + **-uer** (Çabej SF 1964, 3, p.18, Çabej 1976b I, p.332); într-un text în limba actuală, **margjëna** (probabil *s.pl.*) "margini": **shënimet në margjina** "(despre un manuscris) însemnările de pe margini" (R. Ismajli, *Gramatika e parë e gjuhës shqipe*, botim kritik, Prishtinë, 1982, p.7, 9, 13).

MONS, MONTIS s.m. "munte" (poet.) țărni stâncos" (panr.); a concurat autohtonul **mal**, care în rom. comună avea sensurile "munte, deal, râpă". Sinonimia dintre ele a dus la modificarea semantică a lui **mal**, care, la rândul său, a concurat alți doi termeni, de origine latină, **marginie** și **țărni** (vezi MARGO și TERMINUS la 2.4.5.). Alb. **mal** nu a fost supus concurenței sinonimice din partea lui MONS (vezi, pentru relațiile de sinonimie între termenii lat. și de substrat, Brâncuș 1983, p.90-91). MARGO și TERMINUS, împrumutați și în alb., au dezvoltat, față de română, sensuri speciale (vezi MARGO mai sus și TERMINUS la 4.9.5.).

MONTICELLUS, dim. de la MONS, dalm. it., fr., prov., sp. (Mihăescu 1993, p.187); Jokl 1928, p.212-214 presupune că numele unui lanț de munți din N. Albaniei, alb. M(u)nelë, provine dintr-un MONTELLUS (nu l-am găsit menționat în studiul despre toponimele lat. în alb. al lui Lafe 1973).

*PLAGIUS (< PLAGA s.f. "fâșie de pământ, întindere") (dalm., it., v.fr., prov.), CDDE, Brâncuș 1991, p.76; PLAGIA (Jokl 1923, p.174 și u. pentru alb.); din cauza evoluției PL- > alb. pll- în locul rezultatului așteptat alb. pl-, (Cabej 1962, p.180; alb. < rom. Rom. < gr. pla(g)i, Graur BL IV, p.108, BLV, p.109; rom., alb. < gr. plágios, Mihăescu 1966b, p.60 (după el, era de așteptat G+l în hiat > z; Mării, CL 1967, 2, p.231 observă poziția intervocalică a lui G și rezultatul normal al acestei poziții, dispariția); dalm. < gr. plágios, (Mihăescu 1993, p.123). Element

rom. munte s.m.

rom. **muncel** "colină, deal, partea mai joasă a muntelui cu pășuni bune și locuri de arat, măgură" (Brâncuș 1991, p.74).

alb. **plajë** s.f. "loc întins care se ridică domol dinspre câmpie spre dealuri sau spre munți: câmpie în locuri înalte" (FS 1954); alb. < lat. (Kristophson 1988, p.73); privitor la G intervocalic, posibilă evoluție comparabilă: MAGISTER > alb. mjeshtë, rom. măiestru, PLAGIUS > plajë, plai.

rom. **plai** s.n. "coastă de munte, versant, povârniș", ca și alb. **plajë** (Brâncuș 1991, p.75, care face o analiză amănunțită a evoluției sensurilor termenului, p.75-77); "drum, cărare ce duce la munte" (Brâncuș loc. cit., Pușcariu 1976, p.317, Rosetti loc. cit., Sădeanu SCL 1969, 6, p.619.

vechi gr. intrat în Dacia prin lat. coloniștilor din Italia meridională (Rosetti 1968, p.232).

QUADRUM s.n. "pătrat" (păstrat cu sensuri diferite în it., retr., fr.v. și dial., prov., sp., pg., ILR II 1969, p.145); QUADRUM > rom. 2.5.2.1. și 3.1; alb. 3.2. Evoluția A > o în rom. și alb. pusă în paralel cu unele exemple romani-ce (Densusianu 1901, p.88), dar considerată și ca o modificare fonetică specifică dacă. Brâncuș 1983, p.137 (care include rom. **codru** între termenii autohtoni probabili). Pentru QUADRUM > *QUODRUM > *codrum vezi și exemplele din inscripțiile din zona sud-est europeană, Mihăescu 1960, p.99 și Mihăescu 1978, p.171, (unde dă și termenul din lat. vorbită **codra** "pădure tăiată în formă de patruleter, parcelă de pădure tăiată", care explică o serie de termeni gr.; Mihăescu susține prin aceasta originea lat. a cuvintelor alb. și rom. și anume QUADRUS adj. "pătrat"; vezi și Mihăescu RESEE 1978, 2. p.208). Termenul alb. nu provine din rom. (Rosetti 1986, p.103, împotriva părerii lui Piccilo, RLiR, 1981, p.146 și u. sau Ciorănescu DER 2228).

RIPA s.f. "mal; țărniș" (panr.); sinonimie cu autohtonul **mal** (Dacia Maluensis: Dacia Ripensis), Brâncuș 1983, p.90; vezi și Stati 1984, p.255, Sala 1980b, p.596 care dă sinonimia **râpă-țărniș mal**; pentru cele două serii de sinonime în rom. **mal munte** și **mal țărniș margine râpă** vezi Brâncuș loc. cit.: alb. **rripë** și **mal** nu formează pereche de sinonime, alb. neamprumutând și lat. MONS.

alb. **kodër** s.f. "colină, deal" (FS 1954), v.alb. **kodrë** (Ashta BS 1979, 2, p.63).

alb. **rripë** s.f. "prăpastie, povârniș, coastă abruptă", sinonim **shpat** < SPATULA (FS 1954); **Rripa**, numele unui versant de munte; **Postrripa**, numele unei regiuni în N. Albaniei, cuprinzând și toponimul anterior; este explicat din lat. **post ripam**, Jokl IJ XXIII. p.234, Lafe 1973, p.114.

drom. **codru** s.m. "munte păduros" (DA, I/II, C), v.drom. **codru** "munte" Densusianu 1938, p.739, arom. **codru, codur** "vârf de munte", istrorom. **codru** "munte", sens care s-ar explica (la fel ca și cel din alb.) prin calc după sl. **gora** (Pușcariu DR V, p.757, citat de Brâncuș 1983, p.136; după Densusianu GS 1926, 2, p.321-22, dezvoltarea sensului "munte" din cel de "pădure" nu presupune neapărat influență slavă; Candrea 1935-1936, p.92-93: sensul "munte" este mai vechi; pentru o evoluție paralelă în rom. și sl. care să explice sensul "munte" se pronunță și Rosetti 1968, p.108).

rom. **râpă** s.f. "coastă abruptă a unui deal", "prăpastie" (sensul identic în alb. și rom. evidențiat de Candrea, Densusianu 1906, p.11, Densusianu 1901, p.283.

SCALA; SCALAE *s.f. pl.*: scară cu mai multe trepte; *sg.* treaptă”; SCALA > alb., rom. 1.9.1.

SCAMNUM *s.n.* ”scaun, bancă, taburete; (fig.) fâșie nearată, ridicată între două brazde”; SCAMNUM > rom. alb.v. și dial. 1.9.2; alb., rom. 6.1.

SESSUS (vezi 2.4.1.); rom. < CAMPUS; alb. < FUSUS.

*SOLANUS *adj.* (< SOL; SOLANUS *s.m.* ”vânt de est”), păstrat numai în alb., Mihăescu (1993, p.60, 61); SOLANUS ”vânt de est” > cat., sp., pg. (Çabej 1976c, p.70–71); SOLANUM în toponimia it. (Pellegrini SA 1983, 1, p.77).

*SOLINUS (LOCUS) (< SOL), Pușcariu 1905, p.157, păstrat numai în arom. (Rosetti 1986, p.358), comparabil cu SOLANUS > alb. (Mihăescu 1993, p.60).

SPATULA *s.f.* ”spatulă (de amestecat); spată (de animal)”; SPATULA > alb. 1.2.3; 4.5.2.

TERRA *s.f.* ”pământ” (panr.) (vezi 2.4.).

TERRAE MOTUS ”mișcarea pământului” (it., Kristophson 1988, p.82; rom. < CONTRE-MULARE.

alb. *shkallë s.f.* ”trecătoare (în munți), drumul în urcuș și îngust printr-un defileu” (FS 1954).

alb. *shkëmb s.m., g. shkamb* ”stâncă (în munți)” (FS 1954).

alb. *shesh s.m.* ”câmp, șes” (FS 1954).

alb.t. *shullë, shullëri* ”loc pe care îl bate soarele”, *g. shullâ, shullani* (FS 1954), *g. shulla* ”soare arzător; pantă bătută de soare” (Çeliku SF 1966, 3, p.117).

?alb. *shpat s.m.* ”versant, pantă a unui munte, a unui deal; pădure la munte” (FS 1954) < *shpatull mali*, unde *shpatull* ”umăr” (vezi 1.2.3.) a fost analizat *shpat* + *-ull* (Çabej SA 1965, 1, p.20; SF 1966, 1, p.31); comp. rom. *spinarea dealului (muntelui)*. Totuși, B. Demiraj SF 1989, 3, p.96 desparte cele două cuvinte, iar *shpat* ”versant” < i.e. (vezi 1.2.3.).

alb. *tërmet s.m.* ”cutremur”, *tërmek* (FS 1954), v.alb. *trëmek* (Ashta BS 1988, 1, p.204).

rom. *Scară, Scărișoară*, nume folosite în oronimia rom. cu sensul ”trecătoare” (Petrovici, CL 1966, 1, p.12).

rom. *Scămnelu* (< dim. de la *scaun*), nume de văi și de râuri, de coline (Stan 1970, p.1122); e o metaforă care pornește însă, bineînțeles, de la sensul ”scaun”.

rom. *șes s.n.*

arom. *surin* ”loc expus la soare” (Papahagi 1974; frecvent în toponimie, Papahagi GS I, p.94); *surin* < *soare*, Graur BL V, p.113.

rom. *țară s.f.* Primul sens precizat de Brâncuș 1991, p.122 în evoluția semantică a acestui cuvânt: ”șes, câmpie, loc cultivat, loc de agricultură”, sens care opune *țară* lui *munte*.

VALLIS (VALLES) s.f. "vale" (panr.).

alb. **val** s.m. "vale" în expresia **mal e val** "cu totul, complet", în care **val** se opune lui **mal** "munte"; numeroase toponime în ambele dialecte cu **Val** "vale" (Çabej SF 1967, 2, p.8; Çabej 1976b, II, p.263).

rom. **vale** s.f.

2.4.5. Apele

ALVEUS s.m. "albie de spălat, baie; albie de râu; jgheab" (it.dial., fr.; sensul "matca unui râu" numai în rom., ILR II 1969, p.144); pentru rom. se poate presupune *ALVIA pl. < *ALVEUM s.n. (DA, I/I, A-B, s.v. **albie**); alb. < STRATUM.

rom. **albie** s.f. "matca unui râu".

AQUA s.f. "apă" (panr.).

rom. **apă** s.f.

BARATHRUM s.n. "prăpastie" (< gr.), v.it.dial. (Pellegrini 1980, p.69).

alb. **ballandër** s.f. "cascadă" (FS 1954), t. **balladër**, g. **ballandër** < lat. (și nu < v.gr., Çabej 1976a, p.147; după Kristophson 1988, p.82 etimologia lat. nu e sigură nici semantic, nici fonetic).

BULLA s.f. "bășică de aer, bulă de aer (formată la suprafața apei); buton, bumb; orice obiect în formă de bășicuță", panr., absent în rom., Ernout, Meillet 1959, p.78. BULLA a fost înlocuit în rom. de VESICA, ILR II 1969, p.126. (cel mai vechi strat de termeni lat. înlocuiți de sinonime lat.). BULLA > alb. **bulë** "Wassertropfen", Çabej 1962, p.196. Rom. **bulbuc** s.m. "bășică de apă; vârtej de apă", onomatopeic, poate fi apropiat de BULLA, care apare reduplicat în unele limbi romanice, DA, I/I, A-B; DLRM: **bulbuc** < **bulbuca** vb. < *VOLVICARE (= VOLVERE). *VOLVA (< VOLVERE) ar explica după Jokl 1935, p.322 alb. **bolbë** "nenorocire". VOLVERE > *VOLVULA

alb. **bulë** s.f. "mugure; picătură de apă", s'kishte **një bulë ujë** "nu era nici o picătură de apă", **bulëz** s.f. "picătură de apă" (FS 1954); cu **bulëz** (< **bulë** + -z, diminutiv) este comparat rom. **bulz**, cu -z sufix colectiv (**a îmbulzi** vb.), Brâncuș SCL 1961, 1, p.25-26; Brâncuș 1983, p.134, care menționează exclusiv sensul "mugure" al alb. **bulë** (> **bulëz**). Alb. **bulë**, termen g., Çabej 1976a, p.362. Sensul cuvântului alb. e apropiat, dar nu identic cu cel din lat..

> rom. **volbură** "vârtej, plantă agățătoare" (DEX). (Vezi *VOLVULA 2.5.8.). Çabej 1976a, p.281 pleacă de la sensul "umflătură" și explică **bolbë** < **bol-** "obiect rotund" < i.e. ***bheul-** (> lat. BULLA); BULLA > alb. 2.5.1.

CURRO, CURRERE vb. "a alerga" (cu specializarea sensului încă din textele lat.; panr., ILR II 1969, p.144).

EXSUCCARE vb. "a stoarce sucul (seva)". După părerea lui Mihăescu 1993, p.181, rom. < EXSUCCARE + *OBSICCARE; rom. < SICCARE (vezi mai jos).

EXSUCTUS p.pf. vb. EXSUGO, EXSUGERE, adj. "slab, fără vlagă, fără suc" (EXSUCCUS adj. "fără sevă; (fig.) uscat, sec"); SUGERE > rom. 1.3.3; SUCTUS s.m., SUCTUM s.n. (< SUGERE) > alb. 4.6.2.

FLUMEN, FLUMINIS s.n. "apă curgătoare; râu, fluviu; (fig.) potop, torent, revărsare (potop de lacrimi, de vorbe)", it., v.fr., prov. (Mihăescu 1993, p.190); *FLUMINUM > arom. **flumin** "mulțime" (Papahagi 1974, Mihăescu loc. cit.).

alb. **Prroni Sift** "Râul uscat, sec", nume propriu lat. rămas în alb. (Jokl 1928, p.214, care face și paralela cu rom. **supt** < SUCTUS, p.pf. vb. SUGERE, vezi 1.3.3.); alb.dial. **seftë** "torent a cărui albie rămâne seacă cea mai mare parte a anului" (Lafe 1973, p.112); evoluție normală pentru alb. a grupului CT, dar nu și a lui S-; Lafe SA 1973, 1, p.164 se întreabă dacă nu aparține unui idiom romanic dispărut.

?alb. **lumë** s.m. "apă curgătoare, râu, fluviu" (FS 1954), **lumë** "puhoi" (Papahagi GS III, p.239-240), **lymë** (Meyer 1891, p.251) (Beci 1977, p.287 consideră forma nesigură). Etimologia lat. dată de Meyer (loc. cit., acceptată de Beci 1977, p.295, Bonfante 1973, p.178, Kramer BA, NF, 1977, p.185) este respinsă de Jokl 1911, p.51-52 și Çabej 1982, p.108, care îl consideră autohton.

rom.v. și dial. a **cure** vb. "a alerga, a fugi; a curge", a **curge**, refăcut după p. **curs** (DA, I/II, C).

rom. **usca** vb.

FUNDUS *s.m.* "fund, partea de jos a unui obiect, adânc, adâncime; bază" (panr., ILR II 1969, p.111). Sensul pe care l-am inclus aici este rezultatul utilizării particulare a sensului "adâncime", pentru care vezi 4.3.6; FUNDUS > rom., alb. 4.3.2.

GUTTA *s.f.* "picătură, lacrimă; pată în forma unei picături", panr. (ILR II 1969, p.112); GUTTA > rom., alb. 1.6.2.

LACUS *s.m.* "vas mare pentru lichide; lac, apă; fântână, bazin" (panr.). Alb. *lëqen, liqen, liqer s.m.* "lac, iaz" < v.gr. *lekane*, Mihăescu 1966b, p.63; Ashta BS 1985, 2, p.169.

MARE, MARIS *s.n.* "mare" (panr.).

MARGO, MARGINIS *s.f.* și *s.m.* "margine". *flumen fluit marginibus lapideis, margo fontis* (it., v.sard.); sinonimia cu *mal* (autohton), *țârm* și *râpă* (vezi MONS și RIPA la 2.4.4.); MARGO > alb. 2.4.4, rom. 3.2.

REVERSO, REVERSARE *vb.* "a răsturna, a întoarce pe dos" (it., fr., prov., cat., sp.; fonetismul rom. *răvărsa* dovedește vechimea cuvântului, ILR II 1969, p.144); alb. < VERSARE.

RIVUS *s.m.* "râușor, mic curs de apă" (panr.).

alb. *fund s.m.* "partea cea mai joasă sau mai adâncă a unui lucru; pământul pe care se întinde o masă mare de apă: *fundi i detit* fundul mării, *fundi i liqenit* fundul lacului" (FS 1954), *fondi ujit* "fundul apei" (Buzuku ed. Ressuli, p.219; vezi și Bogdani, Ashta BS 1984, 1, p.156).

alb. *gutë s.f.* "artrită, gută" (sens dat de Çabej 1962, p.186, Mann 1948, Buchholz, Fiedler, Uhlisch 1977, Kokona 1977, lipsește în FS 1954 și FS 1980); sensul "picătură" dat de Haarmann 1972, p.69, care îl include în grupa "Flüssigkeit".

rom. *fund s.m.* "adâncul apei" (DEX), *fundul apei*.

drom.dial. *gută s.f.* "picătură, strop de apă" (DA, II/I, F-I).

rom. *lac s.n.*

rom. *mare s.f.*

rom. *margine s.f.* "mal, țârm", *marginea apei* (DEX).

rom. *a revârsa vb.* "a ieși din albie; a inunda".

rom. *râu s.n.*

SICCARE vb. "a usca; a seca, a secătui; a suge". Alb. **thek** vb. "a prăji, a coace, a încălzi" nu provine din **SICCARE** (cum îl dă Mihăescu 1966a, p.20, cu sensul "a usca"), ci face parte dintr-o familie bogată de termeni de la o bază autohtonă **thar** "a înțepa, a tăia, a acri, etc." (Çabej 1982, p.200, 222, 255; Mihăescu 1981, 1993 nu îl reia); **SICCUS** > rom. 3.2; **SICCITAS** > rom. 2.2; vezi mai sus **EXSUC-CARE** > rom., (**EX**)**SUCTUS** (< (**EX**)**SUGERE**) > rom., alb..

SICCUS adj. "uscat, lipsit de umezeală, sec" (panr.); alb. < **EXSUCTUS**; **SICCUS** > rom. 6.3.1.

STRATUM s.n. "pat; strat (de frunze)", **STERNO**, **STERNE-RE**, **STRATUM** "a întinde, a așterne" (Ernout, Meillet 1959, p.647) (vezi 1.9.2.); rom. < **AL-VEUS**.

TERMINUS s.m. "semn de hotar, linie de hotar, hotar; limită" (it., sard., retr., fr., prov., cat.); sinonimia cu **râpă** și **marginie** < lat. și **mal** autohton (vezi mai sus **MARGO**); termenul alb. are un sens specializat, restrâns, legat de cel de "hotar" (4.5.3.).

TURBULARE vb. atestat (Mihăescu 1978, p.284) < **TURBA** "agitație, dezordine", fr., prov., sp.dial. (Mihăescu 1993, p.231). În alb. și rom., **TURBULARE** păstrează sensul vb. de la care derivă, **TURBARE**, în vreme ce **TURBARE** (vezi 2.6.1.) dezvoltă sensul "a turba" (Densusianu 1901, p.283); **TURBULARE** > rom., alb. 1.4.

alb. **shtrat** s.m. "pat; strat; albie, cursul apei: **shtrati i lumit** "albia râului" (FS 1954).

alb. **turbulloj** vb., **trubulloj** "a tulbura apa" (FS 1954), v.alb. **me turbulluem** "intorbidire", **turbullonte ujëtë** (Bogdani, Ashta BS 1988, 1, p.207), **turbullon ujëtë** (Buzuku, ed. Ressuli p.123).

rom. a seca vb.

rom. **sec** adj. "(despre râuri, izvoare, despre albiile sau văile lor, despre lacuri) care nu mai au apă" (DLR s.n. X/2 S).

rom. **țärmure** s.n. < ***TERMU-LUS**, Pușcariu 1905, p.158; DLR s.n. XII/1, Ț; lipsește în arom. (Pușcariu DR VIII, p.306-307. care explică evoluția de sens "hotar" > "țärm" într-o regiune unde malul unei ape forma o graniță; de observat că alb. qerm (< **TERMINUS**) "marginea vetrei, ghizdul fântânii; hotar între două ogoare", nu are și sensul "mal al apei").

rom. a turbura vb., a tulbura "a face ca un lichid să devină turbure; refl. a-și pierde limpezimea" (DEX).

*TURBULUS, TURBIDUS *adj.* "agitat, tulburat, turbure", *aqua turbida* (*TURBULUS în loc de TURBIDUS, Densusianu 1901, p.167; *TURBULUS < TURBIDUS contaminat cu TURBULENTUS, Dauzat, Dubois, Mitterand 1964 s.v. *trouble*) (it.dial., sard., retr., fr., prov., cat., ILR II 1969, p.144); *TURBULUS > alb., rom. 3.3.

UNDA *s.f.* "val, talaz, undă" (*panr.*).

VADUM *s.n.* "vad, fund jos al apei, banc de nisip" (*panr.*).

VERSO, VERSARE *vb.* "a răsu-ci, a suci; a întoarce" (it., retr., fr., prov., cat., sp.dial., pg.); rom. < REVERSO; VERSO > rom. 4.1.

alb. *turbull adv.*, *trubull adv.* *vjen lumi trubull* "râul vine turbure", *i, e turbullt, i, e trubullt adj.* "turbure" (FS 1954); *ujë të turbulluem* "aqua turbida" (Bardhi, ed. Roques, p.6).

alb. *va s.m.* "vad, loc puțin adânc într-o apă prin care se poate trece cu pasul sau călare" (FS 1954). Meyer 1891, p.461 propune originea lat. După Çabej -D-aflat după o vocală, dar înaintea unei vocale scurte nu trebuia să cadă. De aceea, el presupune o origine autohtonă. Respinge soluția lui Şiadbei (1957, p.69): *va* < *VADA pl.* (soluția reapare la Huld 1984, p.122, care pare a nu ști de Şiadbei și de obiecția lui Çabej, că albaneza nu ar fi împrumutat forme de *pl.* din lat., (Çabej SF 1967, 2, p.3). Obiecția lui Çabej nu credem că rezistă: ex. *pemë* < *POMA pl.* < *PO-MUM*.

alb. *vërshoj vb.* "(despre ape) a ieși din matcă, a da peste maluri", *vërshim s.m.* "inundație" (FS 1954). Din cauza sensului, Çabej este de părere că explicația din VERSARE (Meyer 1891, p.470) nu e satisfăcătoare; după el, *vërshoj* este o variantă a lui *lëshoj* "a lăsa liber, a da drumul" (< *LAXARE*), cu substituirea inițialei *lë-* cu prefixul *vër-*; nu exclude influența lui VERSARE (Çabej SF 1967, 2, p.12; 1982, p.78). Explicația ni se pare prea complicată semantic

rom. *turbure adj.* "(despre lichide) lipsit de limpezime".

rom. *undă s.f.*

rom. *vad s.n.*

și formal, iar diferența de sens între alb. *vërshoj* și cuvintele din limbile romanice nu este atât de mare.

VESICA s.f. "bășică; vezică; bășicuță (pe piele)" (vezi mai sus BULLA); VESICA > alb., rom. 1.2.3.

rom. *bășică* s.f. "bulă de aer într-un lichid" (lichidul amestecat cu aer face bășici) (DA, I/I, A-B).

2.5. Lumea vegetală

2.5.1. Morfologie, fiziologie, generalități

BRENNA s.f. (lat. medievală). Etimon propus de Meyer 1891, p.46, acceptat de Barić 1955, p.57 și Haarmann 1972, p.43, care îl clasifică în grupa termenilor referitori la morfologia plantelor.

?alb.g. *brenë* s.f. "băț lung și gros; grapă"; Bardhi traduce cu *brenë* lat. VIRGA (> rom., vezi mai jos.) În recenzia la Haarmann, Mihăescu RESEE 1974, 1, p.153 nu îl consideră împrumut lat. (vezi și Kristophson 1988, p.88). Pornind de la sensul "grapă", Çabej (1976a, p.310, de unde am luat sensurile și exemplele) îl consideră împrumut din sl. (Çabej 1976b I, p.76 îl apropie, însă, de *bredh* "brad", termen autohton).

BULLA s.f. "bășică de aer, bulă de aer; buton, bumb; orice obiect în formă de bășicuță", panr., absent în rom.. (vezi 2.4.5.).

alb. *bulë* s.f. "mugure; lobul urechii, buricul degetului; picătură (de apă)" (FS 1954) (alb. *bulë* "buricul degetului" < it., Çabej SF 1964, 3, p.26; Çabej 1976a, p.363: *bulë* "mugure" și *bulë* "buricul degetului" sunt omonime); *buloj* vb. "a înmuguri" < *bulë* (Çabej 1982, p.266).

CAPITINA (< CAPUT, CAPITIS + -INA, atestat, termen popular, păstrat numai în alb. și rom., Mihăescu 1993, p.54); (CAPITINA > it.v. și dial. referitor la părțile fusului, Pellegrini 1980, p.65-66; Pellegrini 1992, p.223); CAPITINA > alb., rom. 1.2.1. și 2.6.1.

alb. *kaptinë* s.f. "capul (tăiat) al animalului; capul omului; căpățână de usturoi, de ceapă" (FS 1954); t. *kaptirë* "capitol (de carte)" (sec. XIX, cu rotacism) (Lloshi SF 1973, 4, p.175).

rom. *căpățână* s.f. "capul omesc; capul animalului; partea bulbucată a unor plante: căpățână de varză, de usturoi, de mac" (DA, I/II, C).

CIPPUS *s.m.* "par ascuțit; columnă; piatră de hotar" (panr., ILR II 1969, p.111); CIPPUS > rom. 4.5.2.

COCCUM < gr. *kokkos* "boabă, fructă, sâmbure". Çabej SF 1964, 1, p.71; Brâncuș 1983, p.66-67 (vezi 1.2.1.).

CORIUM *s.n.* "piele de animal; coajă (la plante); crustă; suprafață, strat" (fr., sp., pg. pentru sensul "piele de animal prelucrată", Coteanu, Sala 1987, p.62, 63).

CORTEX, CORTICIS *s.m.* "scoarță de copac; înveliș, găoace, carapace, coajă" (sard., it. și alte limbi romanice occidentale, Mihăescu 1993, p.45); alb. < lat., Meyer 1891, p.200, Haarmann 1972, p.43, Mihăescu 1981, p.224, 1993, p.45; Landi 1989, p.112.

FLOS, FLORIS *s.m.* "floare" (panr.).

FOLIUM *s.n.* "frunză; foaie (de hârtie)", *pl.* FOLIA (panr.); rom., alb. < TRIFOLIUM (2.5.6.); alb. < (ARBOR) FOLIATA (2.5.2.1.).

FRONDIA (< FRONS, FRONDIS *s.f.* "frunziș"; it., Mihăescu 1993, p.194).

rom. *cep s.n.* "porțiune din tulpina unui portaltui, care se lasă deasupra altoiului; nod din tulpina unui brad din care crește ramura" (DEX); "vița lăsată pe rod" (DA, I/II, C).

alb. *kokë s.f.* "bulbul unei plante (căpățână de usturoi, de ceapă, de varză)", *koqe s.f.* "grăunte (de cereală); fructă (rotundă și cărnoasă) (FS 1954), it.-alb. *kok s.m.* "fructă", *kokërr* "boabă" (Çabej SF 1964, 1, p.70-71); derivatul *kokëzë* (< *kokë*) trebuie cercetat împreună cu rom. *coacăză* Brâncuș 1983, p.67-68.

?alb. *kua, koi s.m., kue, koni* "coajă, crustă (la pâine)" (FS 1954), inclus de Haarmann 1972, p.43 în domeniul morfologiei plantelor cu sensul "scoarță, coajă" și cu etimologia CORIUM, considerată nesigură de Kristophson 1988, p.83.

?it.-alb. *korqe s.f.* "scoarță de copac, coajă de plantă sau de fructă" < it. *corchia*, Çabej SF 1964, 1, p.73, acceptat de Kristophson 1988, p.86.

rom. *floare s.f.*

rom. *foaie s.f.* "frunză" (< FOLIA *pl.*; (tri)foi < (TRI)FOLIUM).

rom. *frunză s.f.*

FRUCTUS *s.m.* "produs, rod, fruct, fructă" (panr.); FRUCTUS > rom. 1.8.2; 4.6.4; 6.3.1. Pentru aceeași noțiune, rom., alb. < POMA.

*GRANUCEUM (< GRANUM). Sensul lui GRANUM este păstrat în rom. de urmașul derivatului *GRANUCEUM. GRANUM este continuat în limbile române cu sensul "grăunte", iar în alb. și rom. cu sensul "grâu" (vezi 2.5.4.).

LIGNUM *s.n.* "lemn" (panr.).

MEDIUM *s.n.* "mijloc, centru"; MEDIUS (panr.) > alb.?, rom. 2.3.1. și 3.2.

NODUS *s.m.* "nod; articulație la membre; nod (la vegetale)" (panr.); NODUS > alb., rom. 1.2.4; 4.9.5.

*NÓVASTER (NOVUS, comp. NOVELLUS) (it. *novastro*) (pentru etimologie, accent, comparația cu it., probleme de semantică, Jokl 1923, p.212-213; după Mihăescu 1993, p.61 s-a păstrat numai în alb.); rom. < NOVELLA.

alb. *fryt s.m.* "fructă; produs, rod, rezultat; câștig" (FS 1954), v.alb. *frujt* "rod, produs", *frujtoj vb.* "a rodi" (Buzuku, ed. Ressuli, p.5, 7, 219, și comentariul editorului asupra formei, p. XII) *fruit* "fructă" (Bardhi, ed. Roques, p.26). Grupul CT evoluează diferit: alb. *jt*, rom. *pt* (Di Giovine 1982, p.39-40).

?alb.dial. *mes s.f.* "foița dintre foile cepii", *mes s.m.* "pojghița care se formează deasupra apei stătătoare, mătasea broaștei" (Çeliku, SF 1966, 3, p.114) (Çabej 1962, p.171 respinge etimologia lat. pentru alb. *mes* "mijloc, centru", iar Kristophson 1988, p.87 < gr.).

alb. *nye, neni s.m.* "nod; nod al lemnului, proeminență pe trunchiul unui arbore, pe tulpina unei plante" (FS 1954), *g. nye; t. ne, nejë*, Jokl 1911, p.60 (Jokl IF 1916, 1-2, p.100 pentru evoluția formelor; vezi și Demiraj 1985, p.134); v.alb. *nenjeshe dru* "nodosum lignum" (Bardhi, ed. Roques p.66-67), *dru nejçe* "lemn cu noduri" (FS 1954).

alb. *noshtër, noshtërë s.f.* "mlădiță, lăstar; plantă tânără (puiet, răsad)" (Jokl *loc. cit.*, Çabej 1962, p.197; Çabej SF 1968, 1, p.131, Mann 1948, p.326).

rom. *grăunț s.n., pl. grăunțe* "fructul copt al cerealelor" (DA, II/I, F-I).

rom. *lemn s.n.*

drom.dial. *meș* "inel care se formează anual în trunchiul unui arbore", "strat de nisip"; *mej* (Bugeanu LR 1971, 1, p.53, cu explicarea evoluției fonetice; comp. *miez*.).

rom. *nod s.n.* "proeminență pe trunchiul unui arbore, pe tulpina unei plante", *noduros adj.* (DEX).

NOVELLA *s.f.* "viță tânără"; NOVELLUS *adj.* "(despre plante, animale, copii) tânăr, nou" (păstrat în *it.*, *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, ILR II 1969, p.145); NOVELLA, în inscripții (Densusianu 1901, p.115).

PALEA *s.f.* "paie, pleavă" (*panr.*).

*PIPA *it.* Mihăescu 1993, p.47 (vezi Meyer 1891, p.338, Haarmann 1972, p.43).

POMUM *s.n.* "fructă, poamă (măr, cireasă, nucă, strugure etc.)", *pl.* POMA *it.*, *prov.*, *fr.*, *sp.*, *pg.* (Pușcariu 1905, p.118); *rom.*, *alb.* < POMA *pl.*, în amândouă limbile cu sensul general "fructă", nu "fructul mărului", ca în limbile romanice occidentale (Çabej 1965a, p.113); sensul general "fruct" îl are însă și cuvântul din friulană (Pellegrini 1992, p.217, 248); POMUS > *rom.*, *alb.* 2.5.2.

RADICINA *s.f.* (*dim.*, Mihăescu 1981, p.217) înlocuiește în *rom.* RADIX, RADICIS *s.f.* "rădăcină" (termen *panr.* absent din *rom.*), ILR II 1969, p.124. (Inovația RADICINA apare și în *Galia*, Bartoli 1925, p.18, și *Sardinia*, Mihăescu *loc. cit.*); RADIX, RADICIS (*RADICA) > *alb.*, 2.5.5; *alb.* rrënjë, rrânjë, rrâjë *s.f.* "rădăcină", explicat de Pekmezi 1908, p.40 din *RADICA, face parte, de fapt, din familia *vb.* rri "a crește" (Çabej 1982, p.253); RADICULA > *rom.* 2.5.5.

rom. nuia *s.f.* "vergea subțire și flexibilă dintr-o tulpină sau ramură tânără de copac" (DEX).

rom. paie *pl.* (*sg.* pai *s.n.*).

alb. pip *s.m.* "lăstar, mlădiță pe trunchiul unui copac; altoi" (FS 1954).

alb. pemë *s.f.* "fruct", sinonim fryt (FS 1954) (aceeași formă cu pemë "pom").

rom. poamă *s.f.* "fruct, fructă; (*dial.*) strugure" (Pușcariu *loc. cit.*).

rom. rădăcină *s.f.*

RAMUS *s.m.* "ramură" (**panr.**).

RESINA *s.f.* "rășină", dintr-o limbă ne-*i.e.*. Ernout, Meillet 1959, p.571 (*it.dial., fr.dial., prov., cat., sp.*).

RHOMBUS *s.m.* "romb" (< **gr. rhombos**, "sfârlează") (*it., fr.*, Kristophson 1988, p.78; în limbile romanice, probabil termenul cul(i).

SARMENTUM *s.n.* "ramură, mlădiță, coardă; *pl.* vrăscuri" (*it., fr.*, Mihăescu 1966a, p.25; Dauzat, Dubois, Mittérand 1964 nu consideră **fr. sarment** cuvânt moștenit).

SCORTEA *s.f.* "îmbrăcăminte de piele", SCORTEA *s.n. pl.* "obiecte de piele", SCORTEUS *adj.* "de piele" (< SCORTUM *s.n.* "piele de animal", cu schimbarea veche de sens, atestată de limbile romanice, *it., fr., prov., cat.*, ILR II 1969, p.145); SCORTEA > **alb., rom.** 1.9.2.

alb. rremb *s.m.* "ramură" (FS 1954), **rrem. rrëmb**, Çabej SF 1965, 3, p.67-68 (cu precizări de evoluție fonetică prin care corectează afirmațiile lui Meyer-Lübke și Jokl). (După Janson 1986, p.207: RAMUS > **rrëmb** ca **damnum** > **dëm.**)

alb.t. rrëshirë, g. rrëshinë *s.f.* "rășină" (Çabej 1976b II, p.99).

alb. rrum, rrump, rrumb *s.m.* "buștean, buturugă, butuc: ciot (de arbore); vargă, nuia, băț" (Mann 1948, p.443), **rrum** *s.m.* "limbă de clopot; cocean de porumb" (FS 1954), **rum, rumb; rumbar** *s.m.* "cep, dop" (Mann 1948, p.430).

alb. shermend *s.m.* "mlădiță scoasă în fiecare an din vița de vie când e tăiată, curpen, curmei de viță" (FS 1954); **shermend** *s.m.* "lăstari tăiați când se curăță vița", **shërmend** *s.m.* "mlădiță, lăstar căzut la tăierea viței, **shërmende** *pl.* vrăscuri, uscături"; **sharmend** *s.m.* "curpen, coardă, curmei de viță" (Mann 1948, p.468, 471, 474); Mihăescu dă **sharmend** (1981, p.224) și **shërmend** (1993, p.51) și cu sensul "plantă agățătoare" și interpretează termenul ca specific pentru o floră mediteraneană.

rom. ram *s.n.*

rom. rășină *s.f.*

rom. scoartă *s.f.* "coajă de copac". (După Coteanu, Sala 1987, p.63, sensul a apărut printr-o specializare în legătură cu **coajă** < **sl.**) .

SEMENTIA, atestată cu sensul "sămânță" în texte. Mihăescu 1978, p.277: it., sard., retr., fr., prov., cat., ILR II 1969, p.145.

*SENTICELLA (SENTIS *s.m.* "mărăcine, spin") (it.dial., ILR II 1969, p.145).

SPICUS *s.m.*, SPICUM *s.n.* "spic (al grânelor)" (panr.).

SPINA *s.f.* "spin, țep, ghimpe, mărăcine; os de pește; șira spinării" (it., fr.): SPINA > alb., SPINALIS > rom. 1.2.3.

SPINUS *s.f.* "prun sălbatic, porumbur" (vezi rom. la 2.5.3.2.).

SUCUS (SUCCUS) *s.m.* "suc, sevă; zeamă" (it., retr., prov., cat., sp., pg.).

SURCELLUS *s.m.* (it.dial., ILR II 1969, p.145) (SURCULUS *s.m.* "vlăstar; altoi, butaș; vargă").

rom. **sămânță** *s.f.*

rom. **sâmcea** *s.f.*; DLR s.n. X/3 S dă **simcea** ca variantă a lui **smicea** "ramură roditoare, subțire, de măr sau păr: mlădiță", pentru care DEX dă ca etimologie probabilă *SUMICELLA "vârful (< SUMMA *s.f.* "vârf, punctul cel mai înalt"). Çabej propune pentru rom. **simcea** apropierea de alb. **thimth** "ac de albină, de viespe", luând în considerare sensul "vârf" (Çabej 1965a, p.113; 1976b IV, p.248.).

rom. **spic** *s.n.*

?v.alb. **shpinë** *s.f.* "spin, ghimpe" (Buzuku, Mann 1948, p.492); cuvântul apare cu acest sens ca împrumut din SPINA la Haarmann 1972, p.44 și la Kristophson 1988, p.85, care are rezerve. Buzuku, ed. Ressuli p.103 are **spinë**. Ar putea fi împrumut din it. În alb. actuală, **shpinë** "coloană vertebrală.

rom. **spin** *s.m.* "ghimpe" (pentru sinonimia cu autohtonul **ghimpe** vezi Brâncuș 1983, p.78, care arată că termenul lat. a înlocuit termenul autohton în dialectele sud-dunărene).

?rom. **suc** *s.n.* (cuvântul rom. ar putea fi recent, ILR II 1969, p.145, care nu exclude moștenirea din lat.; împrumut recent din lat. DLR s.n. X/5 S).

v.rom. **surcel** *s.n.* (< SURCELLUS atestat, Mihăescu 1978, p.238), *pl.* **surcele** > **surcea** *s.f.*

TALEA *s.f.* "vargă mică, butaș, vlăstar; țărnuș mic; bârnă mică" (it.). Etimonul este propus de Çabej SF 1966, 2, p.55 care îl include într-o serie de termeni în care lat. -L + E > alb. -ll; nu e necesar etimonul THALLUS *s.m.* "tulpină verde de plantă cu frunze" (lat. LL nu devine în alb. ll); la THALLUS revine cu rezerve Kristophson 1988, p.87; TALEA > alb. 2.5.8.

TRUNCUS *s.m.* "trunchi (de copac); trunchi (al corpului); (fig.) butuc, buștean (om prost, necioplit)" (it., sard., fr., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.193); TRUNCUS > alb. 1.2.3.

*TRUNCULUS (< TRUNCUS) (sp.) diminutiv pe care rom. l-a păstrat spre deosebire de alb. care are termenul de bază (Mihăescu 1993, p.30); *TRUNCULUS > rom. 1.2.3.

VESCUS *adj.* "rău hrănit, plăpând, firav, gingaș; care roade", rar, păstrat în Peninsula Iberică și alb. (Mihăescu 1966a, p.9, 26; paralela între alb., sp., rom. e respinsă de Çabej 1976c, p.71, care nu consideră cuvântul alb. < lat.).

*VESCIDUS (< VESCUS), păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.118, 145, vezi și Mihăescu 1993, p.193, cu bibliografie).

VIRGA *s.f.* "vargă, nuia, ramură mică; mlădiță, altoi; vergea" (panr.); *VIRGARIUS > alb.? 2.6.2.

alb. tallë *s.f.* "cocean; paie de porumb; un soi de buruiană otrăvitoare" (FS 1954).

alb. trung *s.m.* "trunchiul copacului; trunchi de copac fără rădăcini și ramuri, buștean; trunchiul omului; (fig.) om necioplit, greoi" (FS 1954); t. trunk.

rom. trunchi *s.n.*

alb. veshk *vb.* "a ofili", *refl. veshkem* "a se ofili; a se veșteji"; i, e veshkur *adj.* "veșted" (FS 1954), i, e veshkët (*adj.* < *vb.*).

rom. veșted *adj.*

rom. vargă *s.f.*

2.5.2. Arbori

2.5.2.1 Pădurea; arbori necultivați (și fructele lor)

ABIEGNIUS *adj.* "de brad" (< ABIES, ABIETIS *s.f.* "brad"), etimologie propusă de Meyer 1891, p.471, care a renunțat la ea (Çabej SF 1968, 1, p.117–118); alb. < ABIETEM (Schuchardt KZ 20, 252). ABIEGNIUS, etimon acceptat de Mihăescu 1966a, p.31; 1981, 231 (aici îl consideră păstrat numai în alb.); 1993, p.28 (la capitolul de fonetică; pe lista propriuzisă de împrumuturi nu îl mai include în nici o categorie), de Haarmann 1972, p.43 și, cu rezerve, de Kristophson 1988, p.82.

*ALNINUS (< ALNUS *s.f.* "arin") (celelalte limbi romani-ce < ALNUS, Mihăescu 1993, p.197). (ALNUS, *panr.* fără rom., ILR II 1969, p.123); discuția privitoare la etimon, *ALNINUS sau *ALINUS, în DA, I/I, A–B s.v. *arin*. Alb. < *INVERNUS.

ARBOR, ARBORIS *s.f.* "arbore, copac" (*panr.*).

BETULLA *s.f.* "mesteacăn", cuvânt galic, Ernout, Meillet 1959, p.70 (fr. < *BETULLUS).

CARPINUS *s.f.* "carpen" (*panr.*).

?alb. *vgje s.m.* "o specie mediteraneană de pin" (FS 1954); cuvântul are o mare varietate de forme: t. *vgje, vgjeri, g. vgjê, vgjeni, vgjenjë, vjenjë, venjë*, desemnând diferite specii de pin sau de rășinoase, pentru care Çabej (SF 1968, 1, p.117–118, 1982, p.54) propune ca formă de bază *venjë s.f.* "specie de ienupăr", pe care o analizează v- + *enjë; enjë* "tisă" < i.e. **akniā* "obiect cu vârf ascuțit" (Çabej SF 1968, 1, p.112–113). După părerea lui Gr. Brâncuș, *vgjenjë* și variantele sunt forme de *pl.* (origine autohtonă au mai propus Meyer și Cimochoowski; vezi Çabej SF 1968, 1, p.112, 117).

rom. *arin s.m., arin s.m.* (DA *loc. cit.* dă ca formă de bază *arin*; DEX dă ca formă de bază *arin*).

rom. *arbore s.m.*

v.alb. *bletëzë s.f.* "mesteacăn (numai la Bardhi care traduce lat. *betulla*, Ashta BS 1971, 1, p.164); după Çabej, având în vedere faptul că nu apare decât o dată, termenul este nesigur (Çabej 1962, p.194; 1976a, p.263).

rom. *carpen s.m.*

CASTANEA *s.f.* "castan; castană" (panr.).

CASTANEUS *adj.* "de castan".

CASTANETUM *s.n.* "pădure de castani".

CERRUS *s.f.* "cer" (it., ILR II 1969, p.145); cuvântul a fost împrumutat și de limbile slave de sud, Mihăescu 1978, p.34; a putut contribui CERRUS la înlăturarea lui QUERCUS ? (pentru înlocuirea lui QUERCUS în rom. și în alte limbi romanice vezi Pușcariu DR VII, p.501).

alb. *gështenjë s.f.* "castan (ar-boreale); castană (fructul)" (FS 1954); *kështenjë, kështëjë, kështanjë* (Sejdiu 1989, p.61, Mann 1948, p.197; vezi și Sejdiu 1984, p.66-67).

alb. *kashnjët s.m.* "pădure de castani, loc cu castani" (FS 1980) (vezi Xhuvani, Çabej 1962, nr.63 în seria de derivate cu -et < -ETUM; comp. rom. *nucet*; toponim, Lafe 1973, p.114, Mihăescu 1993, p.63).

alb. *qarr s.m.* (*Quercus cerris*) "cer" (FS 1954); în compuse, sinonim cu *bung s.m.* "stejar": *qarrabutë = bungbutë* (FS 1954); pentru a denumi specia *Quercus pubescens*, se folosesc: *qarrabutë, qarrabardhë, qarr i leshët, qarr leshëc* în unele zone din nord, iar în alte zone, în centrul țării și în Kosova: *bung, bungë e keçe, bungëleshë, bungëbutë, bungë e butë* (Sejdiu 1984, p.196), pentru *Quercus frainetto*: *çarr i zi și bungël, bungër, bungëkeçe* (Sejdiu 1984, p.194). Cu alb. *bung* se compară rom. *bunget*, derivat care presupune un termen de bază **bung* care a fost concurat și înlăturat de *stejar, jip, gorun, copac, arbore, lemn*, (pentru originea rom. *bunget* și concurența sinonimică vezi Brâncuș 1983, p.51-52). Putem adăuga la seria de concurenți și *cer* < lat. CERRUS ? Pentru originea alb. *bung* vezi Çabej 1976a, p.373-375). Pentru evoluția mai greu de explicat *Ë* > alb. *ja* vezi Ça-

arom. *căstâne s.f. găstâne* "castană" (Papahagi 1974); arom. *găstâne* < alb. (Papahagi 1974). Densusianu 1901, p.129, Pușcariu 1905, p.126, Rosetti 1986, p.357 dau ambele forme ca moștenite din lat., iar Barić 1961, p.63 remarcă sonorizarea inițialei în alb. și arom.

arom. *căstâniŭ s.m.* "castan" (Papahagi 1974).

rom. *cer s.m.* "arbore mare din familia fagaceelor, înrudit cu stejarul" (*Quercus Cerris*) (DA, I/II, C; DEX), specie de stejar de câmpie, denumire răspândită sporadic în S-V României (Mihăescu RESEE 1963, 3-4, p.584).

bej SF 1965, 2, p.35, s.v. **qark**;
forma cu e ar putea fi păstrată
în toponimul **Qerret** (< **qerr**,
qarr, Xhuvani, Çabej 1962,
nr.63 –et; totuși, Luka SF 1987,
3, p.120 dă **Karet** drept varianta
din secolul XV a toponimului).

FAGUS s.f. "fag" (it.dial., sard.,
retr., v.fr., prov.; it., v.fr., cat., sp.,
pg. < **FAGEUS**, **FAGEA**, ILR II,
1969, p.145).

(ARBOR) **FOLIATA** (**FOLIATUS** adj. "cu frunze, înfrunzit").
Mihăescu 1981, p.231 îl consideră
păstrat numai în alb.; 1993, p.46
trimite la paralele it. și fr. dar
care nu au același sens. Alb.
< lat., Meyer 1891, Jokl 1928,
p.211–212, Çabej 1962, p.196;
după Kristophson 1988, p.83,
este nesigur.

FRAXINUS s.f. "frasin" (panr.).

GLANS, **GLANDIS** s.f. "ghindă
și orice fruct care seamănă cu
ghinda". (panr.) DA, I/II, F–I:
ghindă < ***GLANDA**. Mihăescu
1993, p.197 dă un atestat **GLAN-**
DO. Etimonul lat. propus pentru
alb. de Meyer 1891, p.243 a fost
acceptat de Jokl MRIW, p.303,
de Mihăescu 1966a, p.16; **GLAN-**
DULA > alb., rom. 1.2.3.

alb. **fojletë** s.f. "ulm meditera-
nean" (FS 1954), cuvânt g., Jokl
loc. cit.

alb.t. **frashër** s.m. "frasin"; t.
frashnjë s.f. "frasin" (FS 1954),
g. **frashën** (Mann 1948, p.114).

?alb. **lënd** s.m., **lënde** s.f.
(Buzuku), **lëndë** s.f., **lënde**
"ghindă" (Mann 1948, p.241).
Considerând ca sens de bază
"grăunță, boabă", Çabej propu-
ne un etimon i.e. (SF 1964, 2,
p.21). Dacă se acceptă etimonul
lat. este de observat diferența de
tratament al inițialei în cele două
cazuri: **GLANS** > alb. **lënd**,
lënde, **GLANDULA** > **gjëndër**.

rom. **fag** s.m.

drom. **frasin** s.m., dial. **frapsăn**,
frapsin, **frapsine** (DA, I/II, F–
I); cu ultima formă, Jokl (1936a,
p.69–70) compara alb. **frashnjë**,
explicându-le din **FRAXINEA**
(**FRAXINEUS** adj. "de frasin");
Graur, Rosetti BL IV, p.186
arată că forma rom. e recentă
și nu e un argument în favoarea
păstrării lat. **FRAXINEA**; Çabej
1967, p.115 analizează **frashnje**
ca un derivat f. cu sufixul –nje
(productiv în g.) de la **frashën**
m. Arom. **frapsin** (Papahagi
1974).

rom. **ghindă** s.f., v.rom. **ghinde**
(Pușcariu 1905, p.162); drom.
dial. **gl'indă** (Coteanu, Sala
1987, p.24), arom. **gl'indă** (Pa-
pahagi 1974). Evoluția lui a în
poziție nazală prin stadiile ă și
e (Rosetti LB 1966, 1, p.69–70,
Avram 1990, p.28–29, 215).

ILEX, ILICIS *s.f.* "stejar verde, gorun, ghindă" (sard.; it., prov. < ELEX, ELICIS, Mihăescu 1993, p.46). Pușcariu DR IX, p.442 presupune că rom.dial. **arcer** "cute făcută din lemn tare care, ținut mulți ani, s-a pietrificat", s-ar putea explica drept un derivat cu **-er** din urmașul în rom. al lat. ILEX, ILICEM.

ILICETUM *s.n.* "stejăriș".

*INVERNUS *adj.* "de iarnă", etimon propus de Çabej (1967, p.169; SF 1968, 1, p.16-117) pentru alb. **vërri** *s.f.* "pășune de iarnă" și pentru alb. **verri** "anin"; Haarmann 1972, p.43 optează la ambele cuvinte pentru *HIBERNINUM (vezi 4.6.2. s.v. *INVERNUS). Rom. < *ALNINUS

*IUGASTER, IUGASTRUM (< IUGUM "jug", DA, II/II, fasc.1, s.v. **jugastru**), păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.145.

IUNIPERUS *s.f.* "ienupăr" (panr.). Denumirea alb. a acestui arbore a fost explicată de Meyer ca împrumut din lat.: **dëllenjë** < *CEDRULANEA (< CEDRUS) *CEDRULINA (Meyer 1891, p.65). Vasmer 1921, p.9-10 și mai ales Çabej 1987, p.222 demonstrează originea autohtonă: copacul ar putea avea numele de la rășină și astfel **dëllinjë**, **dëllenjë**, **düllenjë** ar putea fi legat de **dyllë** "ceară de albine".

alb. **ilqe** *s.f.* "stejar verde (Quercus ilex), **ilnje** *s.f.* (FS 1954).

alb. **Ilqet**, toponim înregistrat în sec. 12 care presupune posibila existență a apelativului **ilqet** (Mihăescu 1993, p.64, cu bibliografie).

alb. **verri** *s.m.*, **verri**, **verri** *s.m.* "anin, arin" (FS 1954).

rom. **jugastru** *s.m.*

rom. **ienupăr** *s.m.*

*LIBRINUM < LIBER, LIBRI s.m. "partea de sub scoarța copacului, liber", Meyer 1891, p.40. Çabej 1976a, p.264 pleacă de la culoarea scoarței copacului și propune apropieri de alte limbi i.e. Rom. < TILIA. LIBER > alb.? 7.1.

MASTICHINUS. MASTICINUS adj. "de mastic", "de fistic" (< MASTICHE. MASTICE s.f. "mastic", "fistic, rășină de fistic" < gr. mastike) (un arbore numit de la rășina sa), păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.145) și alb. (Mihăescu 1993, p.56); MASTICHINUS a înlocuit în rom. BETULLA (panr.), Candrea 1932, p.111-114; elenism local care nu a lăsat urme în limbile romanice occidentale (Mihăescu 1966a, p.29; vezi și Fischer 1983, p.86).

OLEASTER, OLEASTRI s.m. (< OLEA) "măslin sălbatic", sard. (Jokl 1923, p.210), cat. (Mihăescu 1966a, p.24); alb. < *ÓLIASTRU (Jokl loc. cit., Çabej SF 1968, 1, p.131).

OLIVASTER (< OLIVA) (Jokl 1923, p.211), păstrat numai în alb., Mihăescu 1966a, p.31; 1993, p.61 (unde compară, totuși, cu it.; Jokl loc. cit.. Çabej SF 1967, 1, p.77 menționează existența sporadică în limbile romanice occidentale).

?alb.t. bli, bliri s.m. g. bli, blini s.m. "tei" (FS 1954).

alb.t. mështekër g. mështekën s.m. "mesteacăn"; mështek, mushtek pot fi forme de sg. refăcut după pl. (Çabej LP VIII, p.91-92). Çabej 1962, p.182 propune: v.gr. mastikinos > alb. mështekën > rom. mesteacăn (vezi și SF 1964, 3, p.36) Mihăescu RESEE 1964, 1-2, p.280-281 respinge soluția lui Çabej, propunând: v.gr. > lat.; alb. < *MASTECENUS; rom. < *MASTECANUS (evoluții independente); dacă se acceptă rom. < alb., nu se poate explica rom. s < alb. sh.

alb.g. voshtër s.m. "lemn câinesc (Ligustrum vulgare)" (FS 1954, Çabej loc. cit.).

?alb. ullastër s.m. "măslin sălbatic" (FS 1954, FS 1980), g. ullashtrë (Meyer 1891, p.457), ullashtër (Weigand 1914, p.95). Ultimele două forme sunt nesigure, după Çabej (loc. cit.) care îl consideră împrumut recent din it. sau derivat de la ulli.

rom. mesteacăn s.m. Candrea: mesteacăn < *MASTICANUS; Mihăescu 1993, p.56: mesteacăn, sg. refăcut din pl. mesteceni < MASTICINI. Toponimul v.rom. (sec. 15) Mestecârul (cu rotacism), Dimitrescu 1967, p.117.

PALUS, PALUDIS *s.f.* "baltă, mlaștină" (it.dial., sard., v.sp., v.pg., retr., v.fr., prov.); cu sens schimbat numai în rom., (ILR II 1969, p.145) și alb., în urma sinonimiei cu autohtonul **baltă**. **Baltă** (alb. **baltë**) preia sensul "mlaștină, apă stătătoare" al lat. **PALUS**, devenit în alb. și rom. denumirea pentru "pădure" (Brâncuș 1983, p.37); dalm. păstrează sensul "mlaștină" (Barić 1957, p.12). Sensul "pădure" apare și într-un text lat. din Italia (sec. VI, VII) (Mihăescu 1966a, p.28; pentru existența sensului "pădure" încă în lat., dar păstrat numai în alb. și rom. vezi și Fischer 1983, p.78); forma cu metateză, **PADULEM** > alb., rom., it.dial., sard., v.sp., v.pg., Mihăescu *loc. cit.*

PINUS *s.f.* "pin" (panr.).

PLATANUS *s.f.* "platan", păstrat în it.dial., fr. și rom., ILR II 1969, p.145.

POPULUS *s.f.* "plop", (panr.) ***PLOPPUS**. atestat sub forma **PLUPPI**, Mihăescu 1965, p.570, ILR II 1969, p.145.

alb. **pyll** *s.m.* "pădure" (FS 1954); **pyll** < **pëyll** (Hubschmid SA 1983, 2, p.82). Pădurea mlaștinoasă de câmpie are denumire de origine lat., opusă celei autohtone pentru "pădurea de munte" (Jokl 1923, p.163, preluat de Solta 1980, p.127) (de notat totuși că Bardhi (ed. Roques, p.65, 140) traduce prin **pyll** lat. **nemus** "pădure cu pășuni bogate, crâng" și **saltus** "vale împădurită, defileu, trecătoare în munte").

alb. **plep** *s.m.* "plop" (FS 1954).

rom. **pădure** *s.f.*

rom. **pin** *s.m.*, sinonim cu autohtonul **brad**, Sala 1980a, p.596; alb. **pishë** *s.f.* "pin" < i.e., comparabil cu lat. **PINUS** (Meyer 1891, p.340, B. Demiraj SA 1989, 2, p.202, Çabej 1987, p.222).

rom. **paltin** *s.m.* Pentru rom. Pușcariu 1905, p.109 propune ***PLATINUS**, iar Mihăescu RESEE 1969, 4, p.719 ***PALTANUS**. Jokl 1923, p.188 și u. și Çabej SF 1965, 1, p.9-10 sunt de părere că asupra formei rom. a influențat o formă alb. neatestată, ***paltnje** (**palnje**, **panjë**, **patnje** "arțar") < i.e. Mihăescu *loc. cit.* nu exclude influența alb.; Mihăescu 1993, p.198 nu mai menționează posibila influență alb. și reia ***PLATINUS**, etimonul propus de Pușcariu.

rom. **plop** *s.m.*

QUADRUM *s.n.* "pătrat" (> *it.*, *retr.*, *fr.v.* și *dial.*, *prov.*, *sp.*, *pg.*); *QUODRUM > *CODRUM, cu schimbare de sens în *rom.*, ILR II 1969, p.145; pentru evoluția asemănătoare de sens în *rom.* și *alb.* vezi *alb.* la 3.2; QUADRUM > *alb. rom.v.* și *dial.* 2.4.4; *rom.* 3.1.

ROBUR (ROBOR), ROBORIS *s.n.* "lemn de gorun (de stejar), lemn tare; (poet.) stejar", *panr.* absent din *rom.*, ILR II 1969, p.124. Çabej (SF 1965, 3, p.42), care propune etimologia pentru *alb.*, observă că lipsește și în *dalm.* Deși neînregistrat de FS 1954, FS 1980, Mann 1948, Kokona 1977, Buchholz, Fiedler, Uhlisch 1977 (nu îl amintește nici Çabej *loc. cit.*), în lucrările lui Haarmann (1972, p.42), Mihăescu (1993, p.48), Rusakov (1987, p.135-136) și Kristophson (1988, p.85), apare și *alb. rre*, explicat de primii trei de asemenea din *lat. ROBUR*, dar pus de ultimul sub semnul întrebării. Haarmann îi atribuie sensul "plop" (dând *rrobull* "stejar"), Mihăescu îl trece ca variantă a lui *rrobull*, pentru care dă sensul "stejar". Rusakov, care îi atribuie tot sensul "stejar", este singurul care observă în cazul lui *rrobull* păstrarea lui *b* intervocalic, dar căderea lui așteptată în *rre*; niciunul nu încearcă să dea o explicație pentru existența a două forme, sau care este raportul între ele.

SALIX, SALICIS *s.f.* "salcie" (*panr.*).

alb. rrobull s.m. "o specie de pin, molid" (FS 1954), "specie de stejar" (Mann 1948, p.440). Çabej *loc. cit.* se îndoiește de sensul înregistrat de Mann și este de părere că, în *alb.*, urmașii lui ILEX și ROBUR s-au specializat pentru a denumi "stejarul" și "molidul". Cu sensul "molid" *alb. rrobull* > *rom. arobul* (Papahagi 1974, care dă, însă, pentru etimonul *alb.* sensul "stejar"; etimologia lui Papahagi citată de Çabej). Çabej subliniază diferența semantică față de limbile occidentale care păstrează sensul "stejar".

alb. shelk, shelg s.m., shelqe s.f. "salcie" (FS 1954).

rom. codru s.m. "pădure mare, întinsă, deasă, bătrână" (DA, I/II, C).

rom. salce s.f., salcă (Pușcariu 1905, p.134; pentru sincopa lui *i* vezi și Densusianu 1938, p.407).

TAEDA s.f. "pin, brad, molift; ramură de pin, lemn de pin; torță"; cu sensul "torță" în prov., cat., sp.; sensul din rom. în it.dial. (ILR II 1969, p.145).

TILIA s.f. "tei" (panr.). Alb. < *LIBRINUM.

ULMUS s.f. "ulm" (panr.).

rom. *zadă* s.f. "arbore rășinos" < DAEDA.

rom. *tei* s.m.

rom. *ulm* s.m.

2.5.2.2 Pomi fructiferi și fructe

AMYGDALA (< gr. *amugdale*) s.f. "migdală; migdal", AMYNDALA, AMENDOLA; dalm., it., fr.; cuvânt din aria dalm. a Pen. Balcanice cu excluderea rom. (Mihăescu 1985, p.326).

alb. *mendull* s.f. "migdal, migdală" (FS 1954), *mendullë*; nu provine din it. ci din lat. sau poate direct din v.gr. (Çabej SF 1964, 3, p.27).

CERASEA, CERESIA (atestat, Densusianu 1901, p.87), *CERESIA; vegl. it., sard., retr., fr., prov., sp., pg., ILR II 1969, p.146, care îl explică drept *adj.f.* < *CERESUS, CERASUS; la fel, Mihăescu 1993, p.259. După Hristea 1968, p.68, rom. *cireașă* < CERESIA *pl.* < CERESIUM, *s.n.*; alb. *qershi* s.f. "cireș, cireașă" are origine controversată: v.gr. sau lat.: alb. < v.gr. *kerasia*, Çabej 1962, p.183, 1982, p.263, Mihăescu 1966b, p.63, Mihăescu 1993, p.88; alb. < lat. CERASEA, Mihăescu 1993, p.34 (unde îl înregistrează împreună cu dalm., it. și rom.), *CARASINUM, păstrat numai în alb., Mihăescu 1981, p.231; derivat dintr-o bază provenind din CERASIU, Haarmann 1972, p.42; din lat. CERASEA și Kristophson 1988, p.63. Haarmann 1972, p.64 și Kristophson 1988, p.63 explică alb. *qershor*, rom. *cireșar* "iunie" < *CERASIARIUS (sunt de fapt derivate în alb., unde era de așteptat o formă **qershar* și în rom., DA, I/II, C; Xhuvani, Çabej 1962, nr.122 -or).

rom. *cireașă* s.f.

CERASUS *s.f.* "cireș, cireașă", *CERESUS, *CERESIUȘ, *it., fr.*; numele *rom.* al pomului ar putea fi format din numele fructului (ILR II 1969, p.146).

rom. cireș s.m.

CYDONIUM (MALUM), CYDONIUM *s.n.* "gutuie" (< *gr.*), (MALA) COTONEA *pl.*, *GOTONEA, *GOTANEA (Graur BL IV, p.84 și u., Mihăescu 1993, p.259) (COTONEA > *it., fr., prov., cat.*, Denșusianu 1901, p.105). Alb. < *CÖTÖNEUM, Meyer 1891, p.113. Di Giovine 1982, p.42 arată că alb. și rom. au evoluții diferite, în alb., prin căderea vocalei neaccentuate formându-se la inițială grupul CT > ft.

alb. ftua, ftoi *s.m.* "gutui, gutuie" (FS 1954), cu -n căzut timpuriu, pentru că nu apare în timpul declinării (Demiraj 1985, p.173).

drom.dial. gutăie, gutăie, fonetismul original (Rosetti 1986, p.105; Mihăescu 1993, p.259). După Avram 1990, p.155 gutăi(e) < *COTTANEUS, iar gutui(e) < COTONEUS; la fel, Mihăescu 1966b, p.55: rom. continuă două variante lat. *GOTANEA și *GOTONEA, fapt menționat și de Avram.

(MALUM) COTONEUM (< *gr. malon Kydonion*), *GOTONEUS, *GOTANEUS. (Mihăescu 1993, p.259, vezi și 1966b, p.54, 55, Avram *loc. cit.*).

rom. gutui s.m., gutăi.

FICUS *s.f.* "smochin, smochină" (*dalm., it., sard., fr.v. și dial., sp., pg.*).

alb. fik *s.m.* "smochin, smochină" (FS 1954).

arom. hic s.m. "smochin"; *hică s.f.* "smochină" < *FICA *pl.* (FICUM *s.n.* "smochină") (Papa-hagi 1974).

MELUS (MALUS) *s.f.* "măr (pomul)", MELUM (MALUM) *s.n.* "măr (fructul)", *dalm., it., sard., retr., prov.* MALUM, termenul vechi concurat de inovația POMUM, Bartoli 1925, p.69. În cazul lui POMUM (*pl.* POMA) se poate remarca aceeași evoluție semantică în alb. și rom.

?alb. mollë *s.f.* "măr (pomul), fructul mărului" (FS 1954). Origine controversată: lat. MELUM (Meyer 1891, p.285, Pekmezi 1908, p.36, Kristophson 1988, p.66), lat. MELA *s.n. pl.* (Pekmezi 1908, p.39, Candrea 1932, p.60, Bonfante 1973, p.178), v.gr. malon (Mihăescu 1993, p.88), direct din ceea ce el numește stratul mediteranean, fără intermediar lat. sau v.gr. (Çabej 1962,

rom. măr s.m. (pl. meri), măr s.n. (pl. mere); măr "pom; fruct" < MELUM s.n., ILR II 1969, p.146; Hristea 1968, p.70. Arom. mer conservă timbrul e al etimônului, Rosetti 1986, p.332.

p.184). Expresii paralele între alb. și rom.: **mollat e faqes** (FS 1954); arom. **mearile di față** (Papahagi 1974) (vezi Pușcariu *loc. cit.*), **shëndoshë si molla: sãnãtos ca un măr**. Capidan 1922, p.453–454 discută expresia drom. **mãru-roș (până la mãru-roș** "foarte departe"), paralelă cu alb. **molla e kuqe (vajti te molla e kuqe** "s-a răspândit mult, în toate zările (o veste); a murit", FS 1980).

NUX, NUCIS *s.f.* "nucă; nuc" (panr.).

OLIVA *s.f.* (nu **OLEA**) "măslin; măslină" (dalm., it., sard., Mihăescu 1966a, p.24); în locul formei **OLIVA**, Çabej (SF 1967, 1, p.78) preferă **OLIVUS**, ca nume al arborelui. Forma articulată t. **ulliri**, g. **ullini** presupune, după Kristophson (1988, p.77), un lat. ***OLIVANUS**; este mai curând analogă cu **mulli, mullini** (< **MOLINUM**) (Çabej *loc. cit.*, Demiraj 1985, p.172); **OLIVASTER** (< **OLIVA**), **OLEASTER** (< **OLEA**) > alb. 2.5.2.1.

PERSICUS *s.f.* "piersic" (**Persica mala, Persica arbor** < **Persia**) (panr.) Alb., it., fr. < **PESSICA**; rom., sp., prov., cat. < **PERSICA**, termen dintr-un vocabular tehnic (Rosetti 1986, p.124; vezi și Ivănescu 1980, p.110).

PIRUS *s.f.* "păr" (panr.).

POMUS *s.m.* "arbore fructifer, pom" (panr.).

rom. **nuc** *s.m.* < **nucă** *s.f.* sau ***NUCUS; NUX, NUCEM** > ***nuce** > drom.dial. **nuce** *s.f. pl.* > **nucă** *sg.* refăcut (Mihăescu 1993, p.260).

alb. **ulli** *s.m.* "măslin; măslină" (FS 1954). **u-** păstrat dovedește că e un împrumut mai recent (Çabej *loc. cit.*); probabil, mai nou decât **vaj, voj** "ulei" < **OLEUM** (evoluția lui **O-** are rezultate diferite).

alb. **pjeshkë** *s.f.* "piersic; piersică" (FS 1954); (față de rom., în alb. sincopa lui **i** neaccentuat).

rom. **piersic** *s.m.* < **PERSICUS; piersică** < **PERSICA, pl.** < **PERSICUM** *s.n.* "piersică", moștenire din lat. târzie (Hristea 1968, p.68).

rom. **păr** *s.m.* (**pară** < **PIRA** *pl.*, **PIRUM** *s.n.* "pară", Mihăescu 1993, p.259).

rom. **pom** *s.m.*

POMA *pl.*, POMUM *s.n.* "fructă, poamă (măr, cireșă, nucă, strugure, etc.)"; alb. < POMA, Jokl 1928, p.207, Çabej 1965a, p.113; vezi și Pekmezi 1908, p.39, 266. Sensurile "copac fructifer" și "fructă" apar pe alocuri și în limbile romani-ce occidentale (Mihăescu 1966a, p.350; 1993, p.259, care nu reține acest sens între paralele caracte-ristice alb. și rom. Sensul "măr" este o inovație care pleacă din Galia și nu pătrunde în lat. orien-tală, it. de centru și de sud, sard., Solta 1980, p.131, Pellegrini SA 1983, 1, p.80). POMA > alb., rom. 2.5.1.

alb. **pemë** *s.f.* "arbore care dă fructe; fructul", sinonim cu **fryt** < FRUCTUS (vezi 2.5.1.) (FS 1954).

drom. **poamă** *s.f.* "fruct"
drom.dial. **poamă** "strugure".

PRUNUS *s.f.* "prun" (it., sard., retr., fr., prov., cat., sp.); (alb. kumbull *s.m.* "prun, prună" < v.gr. kokkumelon, Çabej 1962, p.182, Mihăescu 1993, p.88; nu din lat. *COLUMBULA, Çabej *loc. cit.*, respingând etimonul lui Meyer 1891, p.213).

rom. **prun** *s.m.* (PRUNA *pl.*, PRUNUM *s.n.* "prună" > **pru-nă**).

2.5.3. Arbusti

2.5.3.1 Arbusti cu fructe comestibile

ABELLANA (NUX), ABEL-LANA *s.f.* "alună" (it., sard., fr., cat., sp., pg., diferite variante, ILR II 1969, p.146); rom. < *ABELLONA.

rom. **alună** *s.f.* (alun < alună).

CATENA *s.f.* "lanț" (panr.) (ILR II 1969, p.167: schimbare recentă a sensului; arom. la 1.2.3.).

drom. **cătină** *s.f.*

COLUMBA *s.f.* "porumbel. porumbiță", COLUMBUS *s.m.* "porumbel" (it., fr., prov., etc., cu sensul "porumbel"); vezi PALUMBA: COLUMBA > alb. 2.6.5.2.

alb. *kullumbri s.f.* "porumbar" (FS 1954), "porumbar; turtura" (Mann 1948, p.225) < COLUMBA + -INA, Mihăescu 1981, p.233; alb. *kumbull* "prun" nu provine din COLUMBULA, vezi PRUNUS, 2.5.2.2.

drom. *coroabă s.f.*, *corombă*, (s)*coroambă* "porumbă" (Mihăescu 1993, p.203; ca și în it., nume dat pe baza asocierii cu culoarea păsării; vezi și Brâncuș 1991, p.48 care explică *porumbă s.f.*, numele fructei < *porumb adj.* "vânăt, de culoarea porumbelului"; alb. însă — ca și rom. de altfel — nu posedă și un *adj.* referitor la culoare și care să provină din COLUMBA; DA, I/II, C consideră nesigură fonetic etimologia *coroabă* < COLOMBA; arom. *curubițu s.m.* "măceș", explicat în CDDE, 398 din COLUMB(UL)A, lăsat de Papahagi 1974 fără etimologie.

CORNUS *s.f.* "corn (arbust)" (cat.).

rom. *corn s.m.*; *coarnă* < CORNA *pl.*, CORNUM *s.n.*

MORUS *s.f.* "dud" MURUS (panr.).

rom. *mur s.m.* (*mură* < MURA *pl.*, MURUM (MORUM) *s.n.*).

PALUMBA *s.f.* (PALUMBES *s.m.*, PALUMBUS *s.m.* "porumbel sălbatic"). Vezi și COLUMBA > alb., rom., cu aceeași evoluție semantică.

rom. *porumbă s.f.* "fructul porumbarului" < PALUMBA (*porumbar*, arbustul < *porumbă*), DEX. Brâncuș 1991, p.48: numele plantei ar proveni de la *porumb adj.* "cenușiu, vânăt, de culoarea porumbelului" (vezi și Mihăescu 1993, p.203).

*PEDUCELLUS (< PEDUCULUS, PEDICULUS *s.m.* "păduche"). În alb. îi corespunde pentru aceeași plantă un nume format identic, cu material autohton: *murriz s.m.* "păducel" < *morr* "păduche" + -zë, sufix dim.; faptul a fost evidențiat de Çabej SF 1964, 3, p.244, SF 1964, 4, p.46. (vezi și Sejdiu 1979, p.244) (vezi și MARRUCINA 2.5.3.2.).

rom. *păducel s.m.*, arbust spinos cu fructe comestibile.

PUPA *s.f.* "fetiță; păpușă", **sard.** **pupuyone** "boabă de strugure" (etimologia și paralela cu **sard.** datorate lui Çabej 1962, p.173); PUPA (PUPUS) > **arom.** 1.1; alb. 2.6.5.2.

UVA *s.f.* "strugure, ciorchine de strugure; (poet.) viță; ciorchine de diferite fructe" (**dalm.**, **it.**, **sard.**, **retr.**, **sp.** pg.).

VITEA *f.*, VITEUS *adj.* "de viță de vie" (< VITIS *s.f.* "viță, viță de vie") (VITEUS > **it.dial.**, **fr.**, **prov.** cu sensuri diferite, ILR II 1969, p.146); VINEA, la 4.5.

2.5.3.2 Arbuști cu fructe necomestibile

BUXUS *s.f.* "merișor", păstrat în multe limbi romanice (Sejdiu 1979, p.203), nu și în **rom.** fiind un element de floră mediteraneană (Mihăescu 1981, p.224); alb. < **lat.**, Skok RIEB 1936, 3, p.306, Sejdiu *loc. cit.* (care consideră cuvântul **lat.** păstrat și în **rom.** **buccel**). Cu alb. **bush** compară Papahagi 1974 **arom.** **bușulie s.f.** "con de pin" (vezi și Saramandu SCL 1987, 2, p.130–132).

CINGULA *s.f.* "chingă". Etimologie propusă de Meyer 1891, p.227; reapare la Haarmann 1972, p.42 (care dă sensul "soc pitic") și Sejdiu 1979, p.225; nicăieri nu se discută raportul cu sensurile "cingătoare, chingă", păstrate în alb. și rom. (vezi 1.7.4. și 4.4.2.).

HEDERA *s.f.* "iederă" (**panr.**).

LABRUSCA *s.f.* (sau VITIS (UVA) LABRUSCA "viță sălbatică, lăuruscă"), păstrat în rom., alb., **it.dial.**, **sard.**, în vreme ce celelalte limbi romanice < LAMBRUSCA, Mihăescu 1993, p.31.

alb. **pupë s.f.** "ciucure; ciorchine de strugure; pupăză" (FS 1954).

v.rom. auă s.f. "strugure".

rom. viță s.f.

alb. **bush s.m.** "merișor" (FS 1954); **bush s.m.** "animal mitologic acvatic care atrage, invocă ploaia" (FS 1980) este raportat de Gr. Brâncuș (într-o conferință la Academia Română, februarie 1996) la **rom. buștean s.m.** din sintagma **bușteanul ielelor; bușteanul-zânelor** (vezi DA, I/I, A–B, unde se dau posibile corespondențe romanice pentru cuvântul rom.).

alb. **kingël s.f., kingjël, qingël, qingjël, qingjëlë** "boz, spânz" (Mann 1948, p.198, 418), "arbust cu frunze verde închis și miros rău" (Meyer 1891, p.227) (**Sambucus ebulus**, Sejdiu 1979, p.225; p.145–146 alte variante).

rom. iederă s.f.

alb. **larushk s.m.** "struguri sălbatici cu boabe mici și negre" (FS 1954), **larushkë s.f.** "viță sălbatică" (Sejdiu 1984).

rom. lăuruscă s.f. "viță sălbatică; fructul ei" (DA, II/II, fasc.II).

MARRUCINA s.f. "specie de arbust spinos, de mărăcine de mur" (Mihăescu 1993, p.196; Alessio 1958, p.7-8 semnaleză glosa lat. *marrugina*: gr. *paliouros* "mur", consideră *marrucina* un colectiv, -ina fiind productiv în Italia de sud și indică paralele it.dial. pentru rom. și alb.).

PALIURUS s.f. "arbust spinos".

*RUSCULUM (< RUSCUS s.f. "ghimpe, spin"), it., Mihăescu 1993, p.48; it.-alb. *rrushk* < it. < RUSCUS (Meyer 1891, p.371).

SABUCUS (SAMBUCUS s.f.) "soc", it.dial., v.fr., prov., cat., pg., Mihăescu 1993, p.196. Etimologia lat. pentru alb. la Meyer 1891, p.417; Skok (ZRPh 1928, p.403), Jokl (IJ X, p.163, IF 40, p.238), Pușcariu (DR IV, p.1364) presupun diferite variante de contaminare între formele rom. și alb. a căror evoluție fonetică nu este clară (vezi și Pușcariu 1905, p.146).

SORBUS s.m. "sorb (arbore)" (it., fr., prov., sp., pg.); este posibil ca alb. < SORBA pl., SORBUM s.n. "fructul sorbului, scorușă".

SPINUS s.f. "prun sălbatic, porumbar" (it., sard., fr., cat., sp., pg.); SPINA > alb. 1.2.3. (împreună cu SPINALIS > rom.), SPINUS > rom. 2.5.1. Pentru "porumbar" alb. și rom. < COLUMBA, rom. < PALUMBA.

alb. *mërqiñjë* s.f. "Paliurus, spina Christi" < *MARRUCINEA (Çabej 1962, p.196); denumirea alb. se referă la altă specie decât cele drom. și arom.; pentru această plantă, specific mediteraneană (Poghirc 1989, p.39), arom. < PALIURUS.

alb. *rrushkull* s.m., o specie de arbust mediteranean, cu spini, din familia Liliaceelor (FS 1954).

?alb. *shtog* s.m. "soc" (FS 1954); nu e din lat., Çabej 1962, p.171.

gr.-alb. *shurbë* s.f. "sorb", *Sorbus domestica* (Sejdiu 1984, p.228; Haarmann 1972, p.42; Meyer 1891).

drom. *mărăcine* s.m. Pușcariu 1905, p.88 propune rom. *mărăcine*, *mărăcină* s.f. < *MARRUCINA și compară cu alb. *murriz*, *murriz*. Çabej loc. cit. precizează că numai alb. *mërqiñjë* < lat. MARRUCINA. Pentru *murriz* vezi *PEDUCELLUS (2.5.3.1.); arom. *mărăține*.

arom. *păl'iur* s.m. "arbust spinos", "paliure, épine du Christ", Papahagi 1974, p.955.

drom. *soc* s.m., arom. *săuc*, Papahagi 1974.

rom. *sorb* s.m. *Sorbus aria* (DEX).

rom. *spin* s.m., nume dat mai multor plante lemnoase sau erbacee care au spini, DEX.

TUFA s.f. "panaş, moț, pampon" (it.dial., fr., cat., v.sp., pg., cu sensuri diferite). Pentru diferențele de sens dintre rom. și alb. vezi 4.6.2. (alb.); TUFA > alb. și la 6.1. Sensul "tufiș" pare deosebit de vechi; el apare în rom. iar în alb. "mănunchi" (observația lui Mihăescu RESEE 1968, 3, p.488-489).

2.5.4. Cereale

GRANUM s.n. "grăunte, grăunță", (panr.). În celelalte limbi romanice, sensul originar, ILR II 1969, p.146; deja în lat. vulgară din Italia, GRANUM denumea cereala (Aebischer, citat de Bonfante 1973, p.134). Rom. a moștenit GRANUM "grăunte", nu FRUMENTUM s.n. "grâu", iar evoluția semantică apare și în alb. (Brâncuș 1991, p.46-47, care este de părere că dacă alb. **grurë** < i.e., atunci schimbarea semantică din rom. s-a petrecut sub acțiunea substratului); *GRANUCEUM (< GRANUM) > rom. 2.5.1.

HORDEUM s.n. "orz" (dalm., it., sard., retr., fr., prov., cat.).

MILIUM s.n. "mei" (panr.).

alb. **tufë** s.f. "bucet de flori" (FS 1954), **tufak** s.m. "țepoșică", *Nardus stricta*, o plantă erbacee numită după asemănarea cu un ciucure, < **tufë**, Sejdiu 1979, p.267, **tufoq** s.m., fără precizarea plantei (Mann 1948, p.528).

?alb.t. **grurë**, **gruri** s.m., g. **grunë**, **gruni** "grâu", **grynjëra** s.f. pl. "semănături de grâu, holde de grâu", **grunar** s.m. "hambar pentru grâu și alte cereale" (FS 1954; rom. **grânar** "hambar", neologism după GRANARIUM, DA, I/II, F-I, derivat de la pl. **grâne**, DEX); v.g. **grunjëna** (Buzuku, Ashta BS 1964, p.144); Avram 1990, p.107 presupune pentru rom. un pl. ***grăñure**, din care a dispărut **ñ**. În rom. GRANUM și FRĒNUM evoluează la fel, în alb. forma GRANUM păstrează -N- (Brâncuș SCL 1966, 2, p.211, dacă alb. < lat.). După Çabej 1976b, I, p.218, alb. < i.e. (vezi și Kodderitzsch SA (1985), 1, p.119).

?alb. **mel** s.m. "mei" (FS 1954); împrumutul direct din lat. ridică dificultăți fonetice: lat. **Ĭ** > alb. **e**, LI+U > alb. **l** și nu **ll** (ca în CONSILIIUM > **këshill**) (vezi Franja BS 1981, 2, p.167 și u. cu bibliografie).

rom. **tufă** s.f. "arbust cu ramuri dese care pornesc direct de la rădăcină; grup de flori, de lăstari, de plante erbacee cu rădăcină comună" (DEX).

rom. **grâu** s.n.; pl. **grâie**, **grâne** "cereale, bucate" (DA, I/II, F-I); -N-, pierdut numai la nom.sg., păstrat în restul paradigmăi, Dimitrescu 1967, p.90.

rom. **orz** s.m.

drom. **mei** s.m., arom. **mel'ÿü** (Papahagi 1974).

PANICUM *s.n.* "dughie, mo-
hor, mei păsăresc" (< PANUS
s.m. "spic de dughie, de mei
păsăresc") (Ernout, Meillet 1959,
p.180). *it.*, *v.retr.*, *fr.*: *it.dial.*,
retr., *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.* <
PANICIUM, ILR II 1969, p.147;
v.rom. **păinichiu, panichiu** <
*PANICULUM, Pușcariu 1905,
p.109, 1974, p.158.

SECALE *s.n.* "secară" (*it.dial.*,
retr., *fr.*: ILR II 1969, p.147,
unde se precizează că *it.*, *retr.*,
fr., *prov.*, *cat.* și *alb.* < SÉCĀLE)
(vezi Meyer *Neugriechische Stu-*
dien, citat de Çabej SF 1966, 3,
p.55-56; Pușcariu 1905, p.134).

*TRIMENSANA (comp. TRI-
MENSE (TRITICUM) "grâu de
trei luni" > *fr.* **trémois** "grâu
de primăvară, care crește în trei
luni, Mihăescu 1993, p.62; Dau-
zat, Dubois, Mitterand 1964,
p.763): varianta *TRIMENSA-
NA, păstrată numai în *alb.* (*rom.*
< *sl.*): etimologie dată de Çabej
1962, p.191.

2.5.5. Legume

AL(L)IUM *s.n.* "usturoi" (*panr.*).
Alb. **aj** *s.m.* "mușcătură, îmbu-
cătură", explicat de Meyer 1891,
p.6 < ALIUM (preluat de DA,
I/I, s.v. **aiu**), este autohton (Ça-
bej 1976a, p.24, 88); etimologia
lat. nepotrivită semantic și fo-
netic.

ASPARAGUS *s.m.* "sparanghel"
< *gr.* (*it.*, *sard.*, *retr.*, *fr.*, *cat.*,
sp., *pg.*, Sejdiu 1989, p.51, care
include *alb.* pe lista continua-
toarelor termenului din *lat.*, listă
pe care înregistrează și *rom.*, deși
rom. < *ngr.*: Dauzat, Dubois,
Mitterand 1964 nu consideră *fr.*
asperge moștenit).

?*alb.* **penik** *s.m.* "un soi de mei;
pâine de mei" (FS 1954), *v.alb.*
pënik, pnik (Bardhi, Ashta BS
1974, 2, p.97; Mann 1948, p.363)
(par a fi forme din *g.*).

?*alb.* **thékër** *s.f.* "secară" (FS
1954); *g.* **thekënë**. Çabej LP
1960, p.92: **thekër** < **thekra**
pl. < **thek** *s.m.* "barba spicului".
Împotriva împrumutului din *lat.*
este evoluția *lat.* **S** > *alb.* **th** (Ça-
bej 1962, p.187).

alb.g. **tërshanë, t. tërshërë** *s.f.*
"ovăz" (FS 1954).

rom. **părinc, pârâng** *s.m.* "du-
ghie; mei" (DLR s.n. VIII/1).

rom. **secără** *s.f.*

rom. **ai, aiu** *s.m.* "usturoi",
sinonim cu **pur** (DA, I/I, A-B).

?*alb.* **shpargull** *s.m.* "sparan-
ghel", *Asparagus acutifolius* L
(Sejdiu 1984, p.50).

CAULICULUS s.m. "tulpină mică, cotor, varză mică" (< CAULIS "cotor de plante, cotor de varză, varză") (it.); alb.t. **lakër**, g. **lakën** < v.gr. **lakanon**, Sejdiu 1979, p.232, cu bibliografie.

rom.dial. **curechi s.m.**

CEPA s.f. "ceapă". Alb., rom., retr., v.fr., prov., cat.< CEPA, termenul de bază: celelalte limbi romanice (chiar dalm. și sard., conservatoare) < *CEPULLA, derivatul (Bartoli 1927, p.24; Çabej 1962, p.167, Mihăescu 1981, p.216).

alb. **qepë s.f.** "ceapă" (FS 1954).

rom. **ceapă s.f.**

CICER, CICERIS s.m. "năut, bob de năut" (it., sard., v.fr., prov., sp., pg.).

alb. **qiqër s.f.** "năut", Cicer arietinum (Sejdiu 1984, p.74, 1989, p.48) v.alb. **gjigjërë** "cicer" (Bardhi, Ashta BS 1974, 2, p.105).

arom. **țeațire s.f.** "năut" (Papa-hagi 1974, p.1218).

CUCURBITA s.f. "dovleac" (fr., prov., sp.dial.): alb. < *CUCULBITA sau < *kurte < CUCURBITA (Çabej SF 1964, 1, p.82; nesigur, Kristophson 1988, p.83). Pentru sinonimul alb. **kungull** "dovleac", Meyer 1891, p.214 și Tagliavini 1937, p.183 au propus lat. CUCUMIS s.m. "castravete". Etimologia este potrivită semantic, dar nu fonetic (Sejdiu 1979, p.230; etimologie necunoscută, Xhuvani, Çabej 1962, nr.157).

alb.dial. **kulte s.f.** "dovleac" (Çabej SF 1964, 1, p.82).

rom. **curcubetă s.f.** "dovleac".

ERVILIA, ERVILLA s.f. "mazărice" (plantă) (it.dial., Bonfante 1973, p.115. cat., pg., Mihăescu 1966a, p.22). Etimologia lat. propusă de Meyer, acceptată de Mihăescu (*loc. cit.*; 1993, p.46); Desnickaja (1987a, p.239), Landi (1989, p.81).

?alb. **rrylë s.f.** "linte" (FS 1954), **ryll(ë)**, **rryllë** "mazăre; linte" (Manu 1948, p.431, 444), după Çabej (1982, p.45, 108), înrudit cu alb. **rryell s.m.** "laptele (câinelui), laptele (cucului); alior" Euphorbia; greu însă de precizat istoria cuvântului în afara limbii alb. (vezi rom. **alior** < AUREOLUS, 2.5.8.).

FABA s.f. "bob" (panr.).

arom. **fao, fauă s.f.** "linte" (Papa-hagi 1974).

LACTUCA s.f. "lăptucă" (it., fr., prov., cat., sp.). Planta poartă și în alb. un nume derivat de la "lapte" (**tamëlçak** < **tâmël**, **tambël** "lapte". Sejdiu 1979, p.264).

LEGUMEN, LEGUMINIS s.n. "legumă" (retr., v.fr., prov., cat., sp., pg.).

LENS, LENTIS s.f. "linte" (it., sard., retr.); *LENTICULA (panr.), presupus a fi existat și în rom., servind ca model pentru derivarea **măzărice** < **mazăre** (Pușcariu 1974, p.157).

? *MARATHRIUM, MARATHRUM s.n. "molură" este etimonul propus de Meyer 1891, p.259-260 pentru alb. **mërajë**, **maraj** și drom. **mărar**, arom. **măral'u**. După Philippide (1928, p.662), termenul lat. s-a păstrat numai în alb. și rom. Cu rezerve, la etimologia lui Meyer revine Kristophson 1988, p.84. în vreme ce Haarmann 1972, p.42 consideră că alb. **mërrajë** "mărar; pășune de iarnă" < *HIBERNALIA. Pentru alb. **mërrajë** "pășune de iarnă", cuvânt care nu există, vezi *INVERNUS, 4.6.2; alb. **mërajë** (nu **mërrajë**) "mărar" și rom. **mărar**, termeni mai curând autohtoni, pentru că nu pot fi explicați formal din lat. sau v.gr. (Brâncuș 1983, p.96-97). Mihăescu 1993, p.88: alb. < v.gr. **marathrion**.

NAPUS s.m. "nap, gulie" (panr.); alb. < RAPUM.

PEPO, PEPONIS s.m. "pepene mare, lubeniță" (> it.dial., v.fr.); alb., rom. < PEPO, *PEPINIS (ILR II 1969, p.146; Mihăescu 1993, p.53, Graur BL V, p.109).

?alb.t. **pjepër** s.m. "pepene", g. **pjepën** (FS 1954), v.alb. **pjepënë** s.m. (Bardhi, Ashta BS 1974, 2, p.100); Çabej (1962, p.183, SF 1966, 2, p.63): alb. < v.gr. **pépon** (acceptat și de Mihăescu 1966b, p.63; Mihăescu 1993 îl dă exclusiv de origine lat.).

rom. **lăptucă** s.f. "salată".

rom. **legumă (legume)** s.f.

rom. **linte** s.f.

rom. **nap** s.m.

rom. **pepene** s.m.

PHASEOLUS s.m. "bob" (dim. din PHASELUS s.m. "bob; un fel de fasole"); alb. < lat. (Meyer 1891, p.111, care face comparația cu sp. *frisnelo*; acceptat de Jokl 1923, p.232; Haarmann 1972, p.41, Kristophson 1988, p.81; Çabej 1962, p.185 propune intermediar ngr., dar pentru forma mai nouă *fasule*); Landi 1989, p.78: PHASEOLUS > alb. *fashuell* "fagure"; rom. *fasole* < ngr., DEX.

PISUM s.n. "mazăre" (*PISEL-LUM) (it., sard., fr., cat., sp., Sejdiu 1989, p.48 care propune origine lat. pentru cuvintele alb.).

*PORRINUM (< PORRUM, comp. PORRINA s.f. "răzor plantat cu praz", Meyer 1891, p.348), termen păstrat numai în alb., Mihăescu 1993, p.61.

PORRUM s.n. "praz" (panr.).

RADICULA s.f. "rădăcinuță; ridiche" (pentru sensul din rom. atestat în lat. vezi ILR II 1969, p.147, nota 1; cu ac. sens și în it. dial.; termenul s-a păstrat și în it., sard., retr., ILR II); (pentru comparația între rom. și alb. vezi Mihăescu 1993, p.41); cu sensul "ridiche", și alb. < RADIX, RADICIS.

RADIX, RADICIS s.f. "rădăcină" (panr. absent în rom., ILR II 1969, p.124); alb. < *RADICA (Meyer 1891, p.365, Jokl 1923, p.232); rom. < RADICINA (dim. de la RADIX), 2.5.1.

?alb. *frashule*; *frashual* "fasole" (Meyer *loc. cit.*); *frashuell*, *frasholli*; *frasholle*; *frashulle* "bob" (Mann 1948, p.114).

?alb. *bizhë* s.f. "mazăre" (FS 1954), *bizele* (Sejdiu *loc. cit.*) (alb. < it.?).

alb.g. *purri*, *purrini* s.m. "praz" (FS 1954); "usturoi sălbatic" (Mihăescu 1981, 231) gr.-alb. *porriqë* "praz" < *PORRICIUM (Meyer *loc. cit.*).

gr.-alb. *porr* s.m. "praz", "usturoi sălbatic" (?) (Meyer 1891, p.348, Pușcariu 1905, p.118, Mihăescu 1993, p.41, Desnickaja 1987a, p.239).

alb. *rrilkë* "ridiche" (FS 1954); "nap, ridiche" (Mann 1948, p.439); posibila evoluție: RADICULA > *radicla > *radilka, cu păstrarea nealterată a lui l în grupul lk ?.

alb. *rrikë* s.f. "ridiche", sinonim cu *rrilkë* (FS 1954); "nap, ridiche" (Mann 1948, p.439), "sfeclă" (Mihăescu 1993, p.47); nu are și sensul "rădăcină"; it. *radice* "rădăcină; ridiche".

rom. *pur* s.m., un soi de plantă erbacee (DEX), *por* "usturoi" (Pușcariu 1905, p.118; aceeași formă în ILR II 1969, p.112, care nu exclude posibilitatea ca termenul rom. să fie nou).

rom. *ridiche* s.f.

RAPUM *s.n.*. RAPA *s.f.* "nap, gulie", *panr.* absent în *rom.*, ILR II 1969, p.124; *alb.* < *lat.* (Mihăescu 1966a, p.24, Banfi 1977, p.275, care dă forma *alb.* **rapë** < RAPA). Çabej (1970, p.66), Kristophson 1988, p.87: *alb.* **repë** < *sl.* (la fel Sejdiu 1979, p.254, care indică însă origine *lat.* pentru *alb.* *rrep*, o specie de nap sălbatic, *Helianthus tuberosus*); *rom.* < NAPUS.

VIR(I)DIA *s.n.pl.* "arbori și plante verzi, locuri înverzite, verdeață" (*it.*); *alb.* **lakër, lakën** < *v.gr.* **lâkanon**, Sejdiu 1979, p.232, cu bibliografie.

2.5.6. Plante furajere

FENUM *s.n.* "fân" (*panr.*);
FENUM > *rom.* 4.6.2.

*FENACIUM, substantivat din
*FENACIUS *adj.* "de fân" (DA, II/I, F-I); *FENACIUM > *rom.* 4.6.2.

HERBA *s.f.* "iarbă" (*panr.*), inovația care a înlocuit arhaicul GRAMEN (Bartoli 1925, p.74). *Rom.* păstrează termenul popular, iar *prov., cat., sard., sp., pg.* și *alb.* continuă termenul vechi, Mihăescu 1993, p.46, 50. Urmașul în *alb.* al *lat.* GRAMEN are sensul "pir" și nu "iarbă, gazon" (cum apare la Mihăescu *loc. cit.*, vezi și Mihăescu 1993, p.46) și de aceea am introdus GRAMEN > *alb.* la 2.5.8.

TRIFOLIUM *s.n.* "trifoi", *it., sard., retr., v.fr., prov.*

alb. **repë** *s.f.* "ridiche", **rrep** *s.m.* "nap" (FS 1954), **rrepë** *s.f.* (Kokona 1977).

rom. **varză** *s.f.*

rom. **fân** *s.n.*

rom. **fânaț** *s.n., pl. fânețe* "fân".

rom. **iarbă** *s.f.*

alb. **tërfojë** "trifoi" (FS 1954), dificil de hotărât dacă e împrumut din *lat.* sau din *it.* timpurie (Çabej 1982, p.131).

rom. **trifoi** *s.m.*

2.5.7. Plante industriale

CANNABIS *s.f.* "cânepă" (panr.); rom. < *CANEPA, ILR II 1969, p.147 (Densusianu 1901, p.97, 98 consideră că din *CANEPA se explică și it.dial., fr.dial.); varianta *CANEPA sau *CANAPA (cu P) explică și alb. (Mihăescu RESEE 1973, 2, p.360), (CANAPIS, formă atestată, Rosetti 1986, p.103); rom. și alb. presupun o formă cu -N-simplu, nu geminat (vezi și Janson 1986, p.51-52; 103, cu bibliografie).

alb. t.v. **kërëp**, t. **kërp** *s.m.*, g.v. **kanëp**, g. **kânp** (Meyer 1891; Pekmezi 1908, p.250).

rom. **cânepă** *s.f.* drom.dial. **cârepă** (Comșulea CL 1968, 1, p.63).

LINUM *s.n.* "in" (panr.).

alb.t. **li**, **liri**, g. **li**, **lini** "in".

drom. **in** *s.n.*; arom. **l'in** *s.n.* (Papahagi 1974) (Rosetti 1986, p.344).

2.5.8. Plante necultivate

AUREOLUS (< **AURUM**) > rom. **alior**, DEX. DA, I/I, A-B îl lasă fără etimologie, respingând lat. **HELLEBORUS**, propus de Hasdeu. Pușcariu 1905, însă, reia etimonul lui Hasdeu și compară cuvântul rom. cu alb. **rriell**. Alb. **rryell**, **rrill** (Euphorbia, Sejdiu 1984, p.104-105) este corespondentul rom. **alior**, după Sejdiu 1979, p.72-73, care, ca și Çabej 1982, p.45, îl lasă fără etimologie (vezi alb. **rrylë** < **ERVILIA** la 2.5.5.).

rom. **alior** *s.m.* "laptele câinelui; laptele cucului, Euphorbia" (DEX).

CALAMUS *s.m.* "trestie, pai (la grâne), tulpină (la legume)" (it., sard.); dintre cele trei structuri de denumiri lat. pentru "trestie", **HARUNDO**, **CALAMUS** și **CANNA** (Bartoli 1925, p.84), alb. a împrumutat ultimele două, mai recente; **CALAMUS** > rom. 1.9.1.

alb. **kallm** *s.m.* "tulpină (la porumb); trestie, rogoz" (FS 1954), v.alb. **kallëm** (Demiraj 1985, p.69); după Çabej (1982, p.287), dificil de stabilit dacă provine din lat. sau v.gr. De proveniență lat. după Mihăescu 1966a, p.13, Haarmann 1972, p.41, Kristophson 1988, p.63.

CALX, CALCIS *s.f.* "câlcâi, picior, lovitură de picior; copită", cu sensul "câlcâi" în it., sard., fr.v. și dial., sp., pg., iar în rom. cu schimbare de sens, probabil veche, ILR II 1969, p.147. Pentru *Caltha palustris*, în alb. corespunde *kâm'pule* (*kâm* = *kambë* "picior" < CAMBA) "piciorul găinii" (Sejdiu 1984, p.62; 1989, p.136, unde remarcă paralela cu rom.).

CANNA *s.f.* "trestie; (fig.) tub de fier, fluier" (dalm. în toponimie, Mihăescu 1993, p.115; it., pg., Kristophson 1988, p.79) (Haarmann 1972, p.41; Kristophson *loc. cit.*); vezi mai sus CALAMUS > alb.; rom. < CANNULA (< CANNA), 4.9.1.

CICHOREA *pl.*, CICHOREUM *s.n.* "cicoare", păstrat (după Mihăescu 1993, p.52, 55) numai în rom. și alb., dar pe căi de difuzare diferite, fapt dovedit de poziția accentului. Pușcariu 1974, p.158 menționează, însă, după CDDE nr.335, prezența cuvântului și în it.dial. (vezi și ILR II 1969, p.147 și chiar Mihăescu 1966b, p.52).

CICUTA *s.f.* "cucută" (it., v.fr., v.sp., v.pg.); varianta CUCUTA, atestată, s-a păstrat în rom., alb., fr.dial. (Mihăescu 1993, p.176; vezi și ILR II 1969, p.147 care dă și prov.).

ERICA *s.f.* "bălărie" (etimologia lat. la Haarmann 1972, p.42); vezi și SCOPA.

FILIX (FELIX), FILICIS *s.f.* "ferigă", it., sard., retr., prov.; rom. < FILICA (ILR II 1969, p.148).

rom. *calce s.f.*, plantă ierboasă (*Caltha palustris*), se mai numește **calcea calului** (DA, I/II, C).

alb. *kanë s.f.* "trestie, papură" (Mann 1948, p.181).

alb. *kore* "cicoare" (FS 1954) < *sg.* CICHOREUM (Mihăescu 1981, p.227), *pl.* CICHOREA (prin faza **korë*, Landi 1989, p.85).

alb. *kukutë s.f.* "cucută; un soi de molură", *kokutë s.f.* (Mann 1948, p.204, 223), *kukëtë* (Pellegriani 1980, p.56).

?alb. *riq, riqe s.f.* "mărăcine, iarbă neagră; buruiană", *Erica arborea* (Sejdiu 1984, p.101) < *ngr.* *reiki* (Çabej 1976b II, p.81, Kristophson 1988, p.86 care menționează *ngr.* < *lat.*).

rom. *cicoare s.f.*, plantă ierboasă, *Cichorium Intybus*. (DA, I/II, C) < *pl.* CICHOREA.

rom. *cucută s.f.*

rom. *ferigă, feregă s.f.*; forma veche și normală, atestată numai ca toponim, *férece*; dial. *férique* (DA, I/II, F-I, s.v. *feregă*).

*FILICARIA (< FILIX) s-ar fi păstrat în cat., sp. (Mihăescu 1966a, p.22), fr. (Dauzat, Dubois, Mitterand 1964) (vezi și ILR II 1969) și în alb. (Mihăescu *loc. cit.*, Haarmann 1972, p.41; etimologie nesigură, Kristophson 1988, p.83; într-adevăr, neclară dispariția lui -C-). Mihăescu 1993, p.46 păstrează etimologia lat., dar la p.88: alb. < v.gr. **ptéris** (pe care l-a propus și în Mihăescu 1966b, p.63). De origine v.gr. și după Çabej. Din cauza rezultatului neașteptat în alb. al grupului **pt-**, Barić respinge etimonul v.gr. (bibliografia originii v.gr. la Sejdiu 1979, p.212).

FRAGA *pl.* (FRAGUM *s.n.*) "fragi" (it., retr., fr., prov.).

GENESTA, GENISTA *s.f.* "(un fel de) grozamnă", panr. absent în rom. (ILR II 1969, p.126).

GRAMEN, GRAMINIS *s.n.* "pașiște, iarbă; plantă, buruiiană", it., retr., prov., sp., pg., Mihăescu 1966a, p.23; vezi HERBA 2.5.6.

*IUIIOLA (Haarmann 1972, p.43).

?alb. **fier s.m.** "ferigă" (FS 1954).

?alb. **gjeshtër s.m.** "grozamnă" (FS 1954), g. **gjeneshtër, gjineshtër, gjireshtër, gjireshtë**, **Spartium junceum** (Sejdiu 1984, p.229) < lat. (pentru care pledează tratamentul lui G + E și rotacismul tosc) sau it., timpuriu?.

alb. **gram, grâm s.m.** "pir, troscot" (FS 1954).

?it.-alb. **ujullë s.f., ujull s.m.**, it.-alb. **jijul s.m.** "jujukă", **Ziziphus jujuba** (Sejdiu 1984, p.258, Mann 1948, p.539); < it.dial., Kristophson 1988, p.87.

rom. **fragă s.f.** "fructul" (> **frag s.m.**).

LAPATHIUM (REW³ 4897 continuat în limbile romanice), LĀPATHUM s.n. "(un fel de măcriș" (< gr. *lápathon*), inovația care înlocuiește RUMEX (Bartoli 1925. p.85); LAPATHUM > alb., Meyer 1891, p.240; formă păstrată numai în alb. (Mihăescu 1966a, p.31, 1981, p.231; lipsește la Mihăescu 1993; vezi și Haarmann 1972, p.41); alb. < v.gr., Jokl 1923, p.119, 208. După Çabej nu este nici din lat. nici din v.gr. (1962, p.184) ci provine, împreună cu gr. *lápáthos* dintr-un strat mediteranean (SF 1964, 2, p.28).

?alb. *lëpjetë* s.f. "măcriș" (FS 1954, Sejdiu 1979, p.234, Sejdiu 1984, p.206-207).

LAPPA s.f. "brusture, lipan", după ILR II 1969, p.124, 125 panr. absent în rom., unde a fost înlocuit de autohtonul *brusture*. După Sala 1980a, p.621-624 (cu bibliografie), lat. LAPPA s-a păstrat în drom. și arom. în derivate. Pentru concurența între LAPPA și *brusture* și comparația cu alb. *brushtull* vezi Brâncuș 1983, p.48-49. În alb., *brushtull* denumește două plante. Una din ele este desemnată și cu urmașul în alb. al lat. SCOPA (vezi mai jos), iar cealaltă și cu termenii *lerth* și *hurdhë* cu care se compară rom. *leurdă* (vezi Brâncuș 1983, p.89-90). În ceea ce privește lat. LAPPA, se constată existența în alb. a unor nume de plante asemănător constituite cu derivatele din rom.

?alb. *lëpush* "lumânărica Domnului" (*Borago officinale*), *lëpushë*, *llapushë* "captalan" (*Petasitas officinalis*), *llapush* "podbal" (*Tussilago farfara*), *llapushkë*, *llëpushkë*, (*Verbascum thapsiforme*), *llëpushtër* "calcea calului" (*Caltha palustris*) (Sejdiu 1984, p.57, 62, 171-172, 243; Sejdiu 1989, p.136, 201). Ca și sensurile lui *lăpuș* și ale compuselor lui care se referă la plante cu frunze late (Sala *loc. cit.*) și sensurile unora din denumirile alb. se referă la astfel de plante. În alb. există *lapë* s.f. "pieliță (la carnea de animal tăiat); zdreanță" și *llapë* s.f. "limbul frunzei; lobul urechii". *Lapë* este autohton (Çabej 1976b I, p.307). Pentru *llapë* originea nu e precizată, cum nu sunt precizate nici eventualele raporturi între *lapë* și *llapë*, pe de o parte și denumirile botanice în discuție pe de alta.

drom. *lăpuș*, *lăpuc*; arom. *lăpușû* "lăpuș" (Sala *loc. cit.*; despre termenul arom., Papahagi 1974 crede că e împrumutat din alb. *lëpushë*, *llapushë* "specie di erbaggio à foglie larghe, podbal").

LAURUS s.f. "laur, dafin" (panr., ILR II 1969, p.112).

alb. lar s.m. "laur, dafin", Laurus nobilis (Sejdiu 1989, p.38; FS 1954); alb. păstrează, spre deosebire de rom., sensul din lat.

drom. laur s.m. "ciumăfaie", Datura stramonium (schimbare de sens din lat. în rom., ILR II 1969, p.148; DA, II/II, fasc.II); arom. lavru s.m. "specie de laur" (Papahagi 1974, Mihăescu 1993, p.196).

? LILIUM s.n. "crin" (lilium candidum "crin alb") explică după Meyer 1891, p.250 alb. lulë, lule "floare" (care face parte din numeroase nume compuse de plante), etimologie acceptată de Jokl 1911. p.52 și Sejdiu 1979, p.235 (cu bibliografie); este dat, însă, și ca etimon pentru alb. lil "crin" și rom. lilie "crin" (Sejdiu 1989, p.35-36); rom. < germ. (DA, I/II, F-I).

MALVA s.f. "nalbă", MALBA, atestat; *NALBA > rom., it.dial., sard.; MALVA > it., fr., prov., cat., sp., pg. (ILR II 1969, p.148).

?alb. mëllagë s.f. "nalbă" (Sejdiu 1989, p.39); Çabej se îndoia de proveniența din lat. sau din v.gr. (1962, p.184) și se decide la împrumut dintr-un strat mediteranean preindoeuropean (1976b I, p.344; Sejdiu 1989, p.40).

rom. nalbă s.f.

*MEDICASTER (< MEDICUS), nume de plantă format analog cu SALVIA (< SALVUS), cu care e sinonim (Jokl 1923, p.211 și urm.); păstrat numai în alb., Çabej 1962, p.197; alb. < *SALVIELLA (< SALVIA) (vezi și Çabej SF 1964, 3, p.29).

alb. mëgashtër s.f. "salvie" (FS 1954).

MENTA s.f. "mentă" (panr.).

alb. mendër s.f., mëndër "mentă" (FS 1954) < lat. sau gr. (Çabej SF 1964, 3, p.27; forma alb. poate conține un sufix dim.).

rom. mintă s.f.

*METULA (< META s.f. "con, piramidă"), it.dial. **metul** "stolo" (Rosetti 1976, p.916). Cuvântul rom. și cel alb. au origine controversată, lat. v.sl., autohtonă (Mihăilă SCL 1971, 4, p.359-360, cu bibliografie). Dacă admitem originea lat., este de observat că sensurile botanice s-au dezvoltat în alb. și rom., nu existau în lat.; dificultățile semantice ale explicației prin lat. sunt evidențiate de Brâncuș 1983, p.142, care consideră termenii alb. și rom. probabil autohtoni și remarcă faptul că denumesc și planta.

PAPYRUS s.f. "papyrus (trestie din Egipt)", POPYRUM s.n., pl. POPYRA > rom.; limbile romanice au sensul "hârtie", ILR II 1969, p.148, care indică și posibila origine v.gr., pentru care optează Mihăescu 1966b, p.64; vezi și Mihăescu 1993, p.320; alb. < CALAMUS, CANNA.

PLANTAGO, PLANTAGINIS s.f. "pătlagină" (panr.).

RICINUS s.m. "căpușă (insectă); ricin (plantă); dudă necoaptă" (alb. păstrează și sensul botanic și cel zoologic, pentru care vezi 2.6.8.). Pentru denumirea zoologică, în alb. RICINUS e sinonim cu autohtonul **këpushë** (cu care se compară rom. **căpușă**, vezi Brâncuș 1983, p.56-57. Rom. nu continuă RICINUS, păstrat în dalm., prov., it., fr., Mihăescu 1993, p.48, 1966a, p.24, Kristophson 1988, p.78, dar sensul "căpșună, fragă" al arom. **căpúșe** amintește de sensul "dudă"

?alb. **netullë** s.f. "mătură (obiectul de uz casnic)" (FS 1954), termen utilizat pentru a desemna și unele plante: *Verbascum thapsiforme* și **netllë**, *Myrtus communis* (Sejdiu 1984, p.155, 248), **netullë** "grozamă, mătură, drob; mătură (obiectul casnic)" < sl. (Mann 1948, p.315).

?rom. **mătură** s.f. "obiectul de uz casnic; numele mai multor plante din care se confecționează obiectul", *Sorghum vulgare*, *Sorghum saccharatum*; *Kochia scoparia* (DEX); arom. **metură** (cu păstrarea lui e, Rosetti loc. cit.; pentru evoluția fonetică vezi și Dimitrescu 1967, p.58, 115, cu bibliografie).

rom. **papură** s.f.

rom. **pătlagină** s.f.

alb. **rriqër** s.f. "căpușă (insectă)", **rriqën** s.f. "căpușă", **rriqën** s.m. "ricin" (FS 1954; Sejdiu loc. cit.).

SIRPE, SIRPIS *s.n.* "silfium (plantă)", "țelină sălbatică" (Jokl 1923, p.21) (< **gr. sirfion, silfion**). Çabej SF 1966, 1, p.17: **alb.** < **v.gr. sirfion** < **silfion** (la fel, Mihăescu 1966b, p.63, care optează în RESEE 1969, 4, p.720 pentru **lat.** SIRPE, dar nu îl include niciodată pe listele de termeni **lat.** în **alb.**); **alb.** < **lat. *SILPIUM**, Meyer 1891, p.402, < **lat.** SIRPE (Jokl, *loc. cit.*, Janson 1986, p.184); din substratul mediteranean, Barić 1956b, p.262.

SPARTUM *s.n.* "(un fel de) papură, rogoz" (*fr., sp., pg.*, Mihăescu 1966a, p.25). Çabej 1976c, p.71 nu exclude posibilitatea împrumutului **v.gr.** (**spárton**); forma **alb.** continuă probabil *pl.* SPARTA.

SPATHA *s.f.* "spată (la țesut); lopățică; spadă" (> **rom., alb.** 4.5.2, 4.9.1, 4.8.2; **rom.** 1.2.3) + -ză (Brâncuș 1983, p.108) Pentru concordanța între **alb.** și **rom.** privind aceste nume de plante, Bernard, LB 1970, 2, p.6, Sejdiu 1989, p.139-140.

*STYPHUS (< STYPHA + TYPE), DLR *s.n.* X/5 S.

SULFINA, atestat în sec. VII ca nume de plantă (Mihăescu 1978, p.29) < SULPHUR, SULFUR (SULPHUR > **alb., arom.** 2.4.2.).

TALEA *s.f.* "vargă mică, butaș, vlăstar; țărăș mic; bârnă mică", *it.v.* și *dial.* (Çabej SF 1966, 2, p.55; etimonul **lat.** este propus de Çabej 1962, p.188, care presupune pentru **alb.** *TALA); TALEA > **alb.** și la 2.5.1.

alb. sherp s.m. "țelină sălbatică" (FS 1954). (Çabej 1982, p.287 lasă nerezolvată problema etimologiei **lat.** sau **v.gr.**; Çabej SF 1966, 1, p.17 respinge etimologia **lat.** pentru că ar fi un termen rar, păstrat numai în **alb.**).

alb. shpartë s.f. "grozamă", sinonim cu **gjinestër** < GENESTA ? (FS 1954).

alb. shpatëz s.f. "gladiolă", Gladiolus, Gladiolus communis (FS 1954; Sejdiu *loc. cit.*), **shpatëz s.f.** "iris, stânjenel", Iris, Iris germanica (FS 1954; Sejdiu *loc. cit.*).

rom. spătează s.f. (sinonim **săbiuța**) (Borza 1968, p.77), **rom. spetează "stânjenel"** (Borza 1968, p.88).

rom. stuf s.n.

rom. sulfină s.f., Melilotus officinalis.

alb. tallë s.f., o buruiană otrăvitoare, Sorghum halepense (FS 1954, Sejdiu 1984, p.229), "papură, trestie" (Çabej 1962, p.188, după Meyer 1891), "o specie de sorg" (Çabej 1982, p.116).

URTICA s.f. "urzică", panr.; Mihăescu 1993, p.144, 151: rom. < *URDICA; ILR II 1969, p.148 evidențiază tratamentul neobișnuit t > z.

VICIA s.f. "măzărice", it., prov. (Mihăescu 1966a, p.26); etimologie propusă de Çabej (1962, p.197, SF 1967, 2, p.14 unde presupune VICIA > alb. *viqë + -zë, sonorizarea având loc în g.).

VIOLA s.f. "viorea", it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.; este posibil ca numai forma rom. să nu fie livrescă (ILR II 1969, p.148).

VISCUM s.n. "vâsc" (v.it., sard., fr.dial., prov., cat.).

?*VISCULUM (< VISCUM), păstrat numai în alb., Mihăescu 1966a, p.31. Hamp SF 1972, 1, p.83: *VISCULUM > *vestla, *vestula > veshtull; Haarmann 1972, p.43, Kristophson 1988, p.75, Mihăescu 1993, p.62: *VISTULUM > veshtull.

*VOLVULA (< VOLVO, VOLVERE "a răsuci"; VOLVULUS adj.), it., fr.dial. (dintr-un postverbal *VOLVA de la VOLVERE explica Jokl (1935, p.322 și u.) alb. bolbë "necaz". Çabej 1976a, p.281: bolbë < i.e.; vezi BULLA 2.4.5.).

2.5.9. Ciuperci, mușchi

BOLETUS s.m. "mănătarcă" (ciupercă), v.it., retr., fr.dial., prov., cat.(vezi și 2.6.6.).

rom. urzică s.f.

alb. vigjës s.f. "măzărice" (FS 1954); rom. măzărice este de asemenea un derivat dim., de la autohtonul mazăre, după modelul *LENTICULA < LENS (Pușcariu 1974, p.157).

rom. vioară s.f., viorea "toporaș".

alb. veshk s.m. "vâsc", Viscum album (Sejdiu 1984, p.254; 1989, p.47; Hamp SF 1972, 1, p.83).

rom. vâsc s.m., Viscum album.

alb. veshtull s.m., vishtull "vâsc" (FS 1954); veshkull, vëshkull, vishkull (Sejdiu 1984, p.254) < veshk (Hamp loc. cit.).

rom. volbură s.f., Convulvus arvensis. În alb. îi corespunde denumirea përshtjellës s.m. < përshtjell vb. "a răsuci" (Sejdiu 1989, p.213).

rom. burete s.m.

ESCA *s.f.* "mâncare, hrană; momeală" (< EDO) (it., fr., cat., prov., sp., pg., cu unul sau amândouă sensurile din lat., Mihăescu 1993, p.254). (În unele limbi romanice și cu sensul din rom., DA, I/II, F-I s.v. **iască**, Densusianu 1901, p.189); ESCA, inovația care a înlocuit FOMES (Bartoli 1927, p.30).

MUC(C)US *s.m.* "muc din nas" (panr., ILR II 1969, p.133); MUC(C)US > rom. 1.3.3. Alb. < MUCCUS, Meyer 1888, p.811 (acceptat de Mihăescu 1966a, p.18, Haarmann 1972, p.75, Demiraj 1985, p.468); după Kristophson 1988, p.75, o contaminare între MUCOR, MUCORIS "mucezeală" și MUC-CUS.

*MUSCULUS (bot.) "mușchi" (< MUSCUS *s.m.* "mușchi pe copaci, pe pietre") formează numai în rom. (nu și în alte limbi romanice) pereche de omonime cu MUSCULUS (anat.) "mușchi" (< MUS *s.m.* "șoarece", vezi 1.2.3.) (Zugun 1968, p.618). Alb. a păstrat MUSCULUS (anat.), nu și *MUSCULUS (bot.) (cum indică ILR II 1969, p.148). De fapt, rom. < *MUSCULI, alb. < MUSCUS (Mihăescu RESEE 1967, 3-4, p.322).

MUSCUS *s.m.* "(bot.) mușchi, mosc (parfum)" (it., sard., sp., pg., ILR II 1969, p.148); alb. < MUSCUS, Çabej SF 1964, 3, p.48, Mihăescu RESEE 1967, 3-4, p.322. Alb. păstrează și sensul "parfum" (Mihăescu 1966a, p.24).

alb. **eshkë** *s.f.*, specie de ciupercă utilizată la aprins și pentru a opri hemoragiile (Mann 1948, p.97), "iască" (FS 1954, 1980) (nu am întâlnit sensurile "nadă, momeală" care sunt ale etimonului lat. și pe care Mihăescu 1993, p.36 le atribuie și cuvântului alb. Cuvântul alb. nu are nici sensul "rinichi", cum apare la Pușcariu 1905, p.65, REW³ 2913. **Eshkë** "rinichi" este omonim cu **eshkë** "iască" și nu provine din lat., Çabej SF 1968, 1, p.114-115).

alb. **myk** *s.m.* "mucegai" (FS 1954).

alb. **myshk** *s.m.* "(bot.) mușchi"; **myshk** *s.m.* "aromă, parfum" (FS 1954).

rom. **iască** *s.f.*, ciupercă de copac întrebuințată la aprins focul și la oprit hemoragiile ușoare, DA, I/II, F-I.

rom. **mucegai** *s.n.* < **muced** *adj.* < MUCIDUS "muced, mucegăit; mucos, căruia îi curge nasul".

rom. **mușchi** *s.m.*

2.6. Lumea animală

ANIMAL, ANIMALIS *s.n., pl.*
ANIMALIA "viețuitoare, ființă;
animal" (ILR II 1969, p.262);
ANIMALIA (< ANIMA "fin-
țâ, creatură") (Mihăescu 1993,
p.262).

BARBATUS *adj.* "care poartă
barbă, bărbos; (despre animale)
cu barbă; (despre plante) cu
puf; bărbat, soț" (it., sard.,
fr., prov., sp., pg.); BARBA-
TUS > rom. 1.1; în rom. și alb.
aceeași evoluție semantică, după
Schuchardt 1868, citat de Capi-
dan 1922, p.448.

BESTIA *s.f.* "animal (în opoziție
cu omul); animal sălbatic, fiară",
*BISTIA, variantă păstrată în
unele limbi romanice (Densu-
sianu 1901, p.94); it. **biscia**
fr. **biche** și alb. (Çabej 1976a,
p.246-247). BESTIA > retr.,
v.pg., Mihăescu 1966a, p.21; rom.
< FERA.

CAUSA *s.f.* "cauză; motiv; pre-
text; cauză, interese; situație",
dalm., it., fr., prov., sp., pg.,
Candrea 1932, p.151. CAUSA >
alb., Meyer 1891, p.166, acceptat
de Çabej 1962, p.196. Secvența
-afsh-, explicată fie prin împru-
mut târziu al diftongului AU >
alb. af (Candrea 1930-1931, p.79,
Demiraj 1985, p.494), fie prin
evoluția PS > alb. fsh (kafshë
< CAPSA "sipet, ladă", Meyer
Neugriechische Studien III, p.29,
preluat de Jokl 1923, p.19, care
indică și kafshoj < CAPESSE-
RE, p.175 (vezi 1.3.3.); respins de
Çabej *loc. cit.*); CAUSA > alb.
3.2.

drom.dial. nămaie "oaie" (TDR
p.270); arom. nămal'ÿŭ *s.n.* ni-
mal'ÿŭ "vite mici, capre, oi" (Pa-
pahagi 1974 care propune arom.
< *ANIMALIUM).

alb. varvat *adj.* "(despre cai și
tauri) necastrat"; împrumut din
lat. prin intermediar gr., Çabej
1962, p.185.

alb. bishë *s.f.* "fiară, animal
sălbatic; lup; fig. sălbatic, bar-
bar" (FS 1954); lat. ST > alb.
sh, ca în TESTA > teshë (Çabej
loc. cit.).

alb. kafshë *s.f.* "animal de po-
vară (catâr, cal, măgar); ani-
mal; lucru" (FS 1954); v.alb.
kafshë "lucru; animal, dobitoc",
kafshë e keqe "animal sălbatic"
(Buzuku, ed. Ressuli, p.149,
137), lat. refrenare tradus cu
me mos dhanë të lirë kaf-
shevet (Bardhi, ed. Roques,
p.126); evoluția semantică de la
"lucru" la "animal" similară cu
cea din sintagma gjë e gjallë
"vite, animale" (Çabej 1976b I,
p.256-257); comp. tot în alb.
evoluția semantică a lat. LU-
CRUM.

DOMESTICUS *adj.* "al casei, de casă; de-al familiei, familiar; propriu, personal" (< DOMUS), *it.*, *v.sard.*, *retr.*, *v.fr.*, *prov.* (ILR II 1969, p.148).

FERA *s.f.* "animal sălbatic, fiară; poet. animal" (*it.*, *sard.*, *prov.*, *pg.*); *alb.* < BESTIA, *BISTIA.

LUCRUM *s.n.* "câștig, profit; avere, bogăție" (*prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*); sensul cuvântului *alb.* e mai apropiat de etimon decât al celui *rom.* (Mihăescu 1966a, p.28, RESEE 1977, 2, p.807); LUCRUM > *rom.* 3.2; 6.2.

MASCULUS *s.m.* "bărbat", *adj.* "de sex masculin, bărbătesc", *panr.*; MASCULUS > *alb.*, *arom.* 1.1.

SILVATICUS *adj.* "de pădure; pădureț, sălbatic" > SALVATICUS, formă atestată care explică termenii romanici, *it.*, *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.* (ILR II 1969, p.148; Densusianu 1901, p.105).

drom.dial. *dumestic*, *dumestic*, *dumes(t)nic*, *v.drom. dumneas(t)nic*, forme influențate de *sl.*; *lit. domestic*, influență latino-romană (Mihăescu 1993, p.262).

rom. fiară s.f. "animal, dobitoc ca nume generic (în limba mai veche); animal sălbatic" (DA, II/I, F-I).

alb. lukër s.f. "oaie; turmă de oi" (FS 1954); evoluția de sens de la LUCRUM "avere" (sens care nu e păstrat în *alb.*) la *alb. lukër* "vită" (constatată de Jokl 1923, p.257-259) e un argument pentru Pușcariu (DR III, p.820) că *rom. lucru* < LUCRUM; Densusianu GS I, 2, p.339, însă, nu acceptă argumentele lui Jokl și rămâne la explicația dată în CDDE, *rom. lucru* < *lucra*. În *alb.*, o evoluție asemănătoare de sens a fost remarcată de Jokl *loc. cit.* pentru autohtonul *gjë*, care are ambele sensuri: *gje s.f.* "obiect, lucru, avere, proprietate; chestiune, întâmplare" și *gjë s.m.* (*g. gjâ*) "avere, proprietate; vite"; același sens are *gjë* în sintagma *gjë e gjallë* "vite" (de fapt: "avere vie, lucru viu") (FS 1954), care ar putea fi apropiat de *rom. vită* < VITA.

drom. mascur s.m. "porc mistreț, vier", *dial.* "porc castrat" (Pușcariu 1905, p.90).

rom. sălbatic adj.

VITA s.f. "viață"; cu sensul originar în it., sard., fr., prov., cat., sp., pg. (ILR II 1969, p.149); pentru evoluția semantică din rom. credem că se poate compara cu alb. gjë e gjallë "vite" (vezi mai sus LUCRUM). Pentru sensul "viață" vezi alb. < AETAS ?, rom. < *VIVITIA la 1.3.4.

rom. vită s.f.

2.6.1. Părțile corpului, fiziologie; boli

BRANCA s.f. "labă" (branca ursi, lupi, Mihăescu 1978, p.280), panr.

rom. brâncă s.f. "labă; mână" (DA, I/I, A-B).

CAPITINA s.f. (< CAPUT); rom., alb. 1.2.1; 2.5.1.

alb. kaptinë s.f. "căpățână, cap de animal tăiat" (FS 1954).

rom. căpățână s.f.

CAUDA, CODA s.f. "coadă" panr.

rom. coadă s.f.

COMA s.f. "părul capului, chică, plete; (la animale) coamă; fig. frunzișul unui arbore"; sensul "coamă" e atestat în izvoarele lat. din primele secole de după Christos și e păstrat în rom., alb., it.v. și dial., retr.dial., fr.v. și dial., prov., pg., Mihăescu 1966a, p.26, Bojan 1969, p.224-226, Mihăescu 1978, p.280; alb. < CRISTA.

alb. komë s.f. "coama calului", dial. "fire de păr, păr, blană", i komtë adj. "din fire de păr de cal", komtë s.m. "stofă de sac din lână de capră", Çabej SF 1964, 1, p.72; komë s.f., kom s.m. "coama calului; fire de păr din coada calului" (FS 1954); komëz s.m. pl. "viermișori din intestinul oii" (Çabej loc. cit., Mann 1948, p.206).

rom. coamă s.f. "părul de pe ceafa, sau spinarea animalelor; părul capului omenesc; frunzișul des din vârful copacilor" (DA, I/II, C).

CORNU, CORNUS s.n. "corn (de animale)" panr.

rom. corn s.n.

CRISTA s.f. "creastă (a cocoșului, a șarpelui), creastă (a muntelui); margine dințată a frunzelor; smoc de păr, panaș, egretă (la coif)", panr. Meyer 1891, urmat de Haarmann 1972, p.50 explică termenul alb., cu sensurile "coamă și creastă", din lat. CRISTA. Jokl (1923, p.166 și u.) desparte kreshtë "creastă" < CRISTA de kreshtë "coamă", a cărui formă de bază ar fi krefshë "șesală" (FS 1954, FS 1980), dar și "coamă" (Mann 1948, p.213, Jokl

alb. kreshtë s.f. "coama calului; părul aspru de pe spinarea porcului; șesală; creasta cocoșului; rădăcina cepii, a prazului; creasta muntelui" (FS 1954); v.alb. kreshtë "saeta", me kreshtë "saetosus" (Bardhi, ed. Roques, p.151).

loc. cit.). Joki include **krefshë** (cu varianta **kreshtë** ale căror raporturi nu le precizează) în familia lui **kreh vb.** "a pieptăna", considerându-l autohton. CRISTA > alb., rom. 2.4.4; 2.6.4.

CYMA *s.f.* "lăstar"; CYMA > 1.2.1; alb., rom. 1.6.2.

DEPONERE *vb.* "a pune jos, a depune, a culca; a încredința".

? *EXTIRPUS > alb., it.dial., retr., ILR II 1969, p.149 (pentru alb. vezi și Landi 1989, p.57); lat. numai în rom., dar termen autohton în alb., Haarmann 1977, p.318; *EXTIRPUS, ILR II 1969, p.298; rom., alb. < lat. < v.gr., Mihăescu 1966b, p.50 (totuși, Mihăescu 1993, p.314: termenii rom. și alb. sunt autohtoni). Alb. **shterpë adj.** "sterp, neroditor", **shterpë s.f.** "oaie stearpă" (cu derivatele **shterpënoj vb.** "a rămâne sterp". **shterpoj vb.** "a seca", cu care Brâncuș 1983, p.149 compară rom. a **stârpi**) < i.e. (Meyer 1891, p.416, vezi și Çabej 1962, p.184); la fel, rom. **sterp adj.** este probabil autohton, fiind termen pastoral și datorită dificultăților fonetice de a-l explica din lat. sau gr. (*Brâncuș loc. cit.*).

FETARE *vb.* "a scoate pui, a cloci, a făta" (it.dial., sard., retr.); FETUS, FETIOLUS, FETA > rom. 1.1.

alb. **qime s.f.** "fir de păr de pe corpul animalelor, fir de blană; fir de păr de pe corpul omului; cangrenă" (FS 1954).

drom. a **depune vb.** "(despre vite) a concepe, a rămâne grea" (Mihăescu 1993, p.226), "a prinde vițel, a fi gata de fâtat" (Brâncuș 1991, p.105), comparat de Bogrea cu alb. **dështoj** "a avorta" (vezi *DEPOSITARE la 1.3.4.).

rom. a **făta vb.**

INCABALLICARE (IN- + CABALLICARE "a călări" DA, I/II, F-I s.v. *încăleca*), panr., ILR II 1969, p.164; INCABALLICARE > alb.v. și dial., rom. 4.4.1; 4.6.1.

LACTE = LAC, LACTIS s.n. "lapte; suc" panr., Mihăescu 1993, p.242-243.

LANA s.f. "lână" (panr., ILR II 1969, p.112).

MATRIX, MATRICIS s.f. "femelă, animal de reproducție; (la arbori) trunchiul care produce vlăstare; uter, matrice; matriculă, registru; fig. mamă, născătoare" (< MATER), drom., it., sard., v.fr., prov., sp., pg., Mihăescu 1993, p.267; *MATRICA > arom., alb., v.sard., Pușcariu 1905, p.90, Çabej SF 1964, 3, p.36. MATRIX > rom. 2.6.2; MATRICULA > alb. 1.10.3.

*MŪLA s.f. (istr., fr., Mihăescu 1993, p.263; alte corespondențe romanice în REW 5724; 5742); alb. < lat., Meyer 1891, p.289; Mihăescu *loc. cit.* compară termenul alb. cu cel rom. < lat.; nu îl înregistrează, însă, între împrumuturile lat. în alb.; originea lat. și la Kristophson 1988, p.66. După Mihăescu (1993, p.263), MULA < MULUS (vezi la 2.6.2.).

PALLIUM s.n. "îmbrăcăminte de lână" (vezi PALLIUM > alb. 1.10.4.).

alb.dial. *ngalkohet vb.refl.* "(despre iapă) a fi fecundată de un armăsar" (FS 1980); *ngalkoj vb.tr.* "(despre armăsar) a fecunda o iapă" (Mann 1948, p.317).

alb. *m(ë)trik s.m.* "boală, durere de burtă a vitelor"; *mertik* "boală a vitelor"; *mitriq* "durere de burtă la copii" (care corespunde drom. *mătrice s.f.* "durere", Graur BL V, p.105), Çabej 1965a, p.113-114, SF 1964, 3, p.36; o serie de denumiri bot.: *bar mertikut, mërtik, mëtrik* (FS 1954, Çabej *loc. cit.*), care vindecă afecțiunile. Diferență de tratament a inițialei față de *ndrikullë* < MATRICULA.

?alb. *mullë s.f.* "burtă, stomac", *mullëz s.f.* "ultima parte a stomacului rumeğătoarelor; cheag" (FS 1954); autohton, Çabej 1982, p.108; dificultăți fonetice în explicarea prin lat. (Brâncuș 1983, p.143, 144, care compară și rom.dial. *murză s.f.* "intestinul gros", pe care îl consideră autohton probabil, cu alb. *mullëz*); din lat. MŪLA era de așteptat o formă alb. cu y.

rom. a *încăleca vb.tr.* (despre armăsar), *refl.* (despre iapă) "a săvârși actul sexual" (DA *loc. cit.*).

rom. *lapte s.n.*

rom. *lână s.f.*

?drom. *mură s.f. arom. amură* "stomac de animal rumeğător" (Papahagi 1974). Explicația din lat. este susținută de Coteanu. Sala 1987, p.104, date fiind corespondențele romanice și evoluția fonetică regulată, considerându-se ne semnificativă pentru rom. dificultatea explicării prin lat. a termenului alb. Această dificultate îl determină, însă, pe Brâncuș (*loc. cit.*) să considere termenul rom. probabil autohton.

rom.dial. *pai* "lână de primăvară a oilor" (Pușcariu 1974, p.159).

PANTEX, PANTICIS *s.m.* "mațe, pântece, burtă" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); alb. < lat., Mihăescu 1966a, p.18, Haarmann 1972, p.50; PANTEX > rom. 1.2.3.

RUMIGARE *vb.* "a rumega", panr.

*SPLENETICUM (< SPLEN, SPLENIS), păstrat numai în alb., Mihăescu 1981, p.231 (vezi 1.2.3.).

TESTUM *s.n.*, TESTU *s.n.* "capac de lut ars, țest; vas de pământ"; TESTUM > rom. 1.8.5; TESTA > rom. 1.2.1, alb. 1.8.5.

? TORTA (TORTUS *p.pf.* *vb.* TORQUERE, *adj.* "întortocheat"), Haarmann 1972, p.51 (fără precizări asupra evoluției semantice); TORTA > alb., TORTA > rom. 4.9.5; TORQUERE > rom. 4.9.1.

TURBO, TURBARE *vb.* "a tulbura, a agita, a răscoli; fig. a învălmăși, a încurca; a se agita, a turba, a face nebunii, a crea dezordine" < TURBA *s.f.* "dezordine, tulburare, agitație (a mulțimii); învălmășeală, îmbulzeală; încăierare; mulțime" (prov., cat., sp., pg.; nesigur în it.dial., retr., fr., ILR II 1969, p.149); în alb. și rom. sensul a fost preluat de *TURBULARE (vezi 1.4.), Densusianu 1901, p.283. Continuatorilor lat. TURBARE în alb. și rom. le corespund în limbile romanice occidentale continuatorii lat. RABIES, Densusianu GS 1925, 1, p.20.

? alb. plëndës *s.m.* "stomac al patrupedelor, stomac de rumegătoare" (FS 1954); plënc *s.m.*, plâns, plënxë "stomacul rumegătoarelor", plânx "burtă, măruntaie" (Mann 1948, p.390-391); după Jokl (1923, p.291) formele alb. sunt împrumuturi la date diferite din it.dial. (vezi și Kristophson 1988, p.85).

alb. shpretkë *s.f.* "splină (la om și la animal); antrax, dalac, boală a vitelor" (FS 1980); shpënetkë *s.f.* "boală a splinei la vite" (Mann 1948, p.490).

?alb. torta *s.f.pl.* "buci, șezut, spate (la animale)" (Mann 1948, p.520).

alb. tërboj *vb.* "a enerva, a irita, fig. a face să turbeze; refl. a turba de furie", tërbim *s.m.* "turbare (boala); furie", i, e tër-buar *adj.* "turbat; furios" (FS 1954).

rom. pântece *s.n.*

rom. a rumega *vb.*

rom.v. și dial. țest *s.n.* "cran-
niu, țeastă; carapace" (DLR *s.n.*
XII/I Ț).

rom. a turba *vb.*, turbare *s.f.*

UBER, UBERIS s.n. "uger, țâță", it.v. și dial., retr., fr.dial.

rom. uger s.n.

VES(S)ICA s.f. "bășică; vezică urinară", panr.; VES(S)ICA > alb., rom. 1.2.3.

alb. fshikë, pshikë, mpshikë, mbshikë Pekmezi 1908, p.243.

rom. bășică s.f.

2.6.1.1. Strigăte și alte acțiuni caracteristice

BARRIRE vb. "a mugi (despre elefant)" (Meyer 1891, p.28, Haarmann 1972, p.67); s-ar fi păstrat numai în alb. și de aceea Çabej respinge originea lat. cuvântul alb. fiind onomatopeic (Çabej 1976a, p.174).

?alb. **barriroj** vb., **bariroj** "a mugi, a rage", it.-alb. **burrithëji** "a behăi" (Meyer *loc. cit.*, Mann 1948, p.21; Çabej *loc. cit.*).

GARRIRE vb. "a trâncăni, a flecări; (despre broaște) a orăcăi; (despre păsări) a ciripi", it., sp., Kristophson 1988, p.72.

?alb. **garrit** vb. "a zbiera (despre măgar)" (FS 1954); alb.dial. (FS 1980). Diferența de sens față de lat. și păstrarea lui a neaccentuat fac nesigură originea lat.; formație onomatopeică (Çabej BUT 1962, 2, p.227).

arom. **gără'scu** vb. "a ciripi" (echivalat în drom., de Papahagi, cu **gârâi**), **gărăescu** < GARRIRE (Papahagi 1974, Rosetti 1986, p.357). După Kristophson *loc. cit.*, GARRIRE > drom. **gârâi**; a **gârâi**, variantă a lui a **cârâi**, derivate de la onomatopeea **câr, gâr** (DA, II/I, F-I).

GRUNDIRE, GRUNNIRE vb. "a grohăi", it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.; arom. < *GRUNNIARE (ILR II 1969, p.149).

arom. **grun'edzũ** vb. "a grohăi" (Papahagi 1974).

LATRARE vb. "a lătra; fig. a urla", it., retr., prov., cat., sp., pg.

rom. a lătra vb.

MORSICARE vb. "a mușca de multe ori, a rupe în bucăți, a sfâșia", it., sard., retr., prov., cat., sp.; vezi alb. < CAPTIARE sau CAPESSERE, 1.3.3.

drom.dial. **murseca** vb. "a mușca sfâșiiind; a strivi, a învineți".

MUGIRE vb. "a mugi; fig. a răsuna; a urla" (it., sard., v.fr.).

rom. a mugi vb.

PIPILARE vb. "a piui, a ciripi; a scânci", it. (Kristophson 1988, p.78).

?alb. **pipëllij** vb. (Kristophson), **pipilij** (Haarmann 1972, p.67), **pipilāj, pipplij** "a șopti, a sâsâi" (Mann 1948, p.386).

PIPIRE vb. "a piui".

?alb. **pipij** vb. "a șopti" (Haarmann 1972, p.67), **piptij** "a chițăi" (Mann 1948, p.386); cuvântul alb. e onomatopeic, Kristophson 1988, p.87.

RAGERE vb. "a rage", atestată într-o glosă, Mihăescu 1978, p.278, Mihăescu 1993, p.264 (fr., ILR II 1969, p.149).

rom. a rage vb.

*RHONCHIZARE vb. (< gr.) (R(H)ONCARE "a sforăi") (it.v. și dial., retr., sp., ILR II 1969, p.149, Mihăescu 1993, p.263).

rom. a râncheza vb. "a necheza".

RIMO, RIMARE; RIMOR, RIMARI vb. "a scormoni, a răscoli; a căuta să descopere, a cerceta", sensul originar "a despica", specializat în it.dial., prov., cat., sp. (ILR II 1969, p.149); alb., arom. 4.1; 4.5.1.

rom. a râma vb. "(despre porci) a scormoni cu râțul".

ULULARE vb. "a urla; a răsuna de urlete". It., sard., retr., prov., fr., cat., pg. < *UR(U)LARE (Densusianu 1901, p.134, Pușcariu 1905, p.171); alb. < *ULURARE (Meyer 1891, p.457, Densusianu *loc. cit.*). După Çabej (SF 1967, 1, p.74) poate fi o formație onomatopeică influențată de lat. sau it.

alb. ulërij vb., ulëras "a urla", ulërimë s.f. "urlet, strigăt scos de lup sau câine; strigăt de durere la om într-o nenorocire" (FS 1954).

rom. a urla vb. urlet s.n.

2.6.2. Animale domestice

ADMISSARIUS s.m. (cu sau fără equus sau asinus) "armăsar"; forme atestate: ARMESSARIUS (Densusianu 1901, p.120), ARMISSARIUS (Mihăescu 1978, p.277). Arhaism (Solta 1980, p.130, Pellegrini 1980, p.55), păstrat în sard. și it. de sud (ADMISSARIUS, Mihăescu 1981, p.220–221, vezi și Densusianu *loc. cit.*, Pușcariu 1905, p.11), sard.dial., drom. și alb. (ARMISSARIUS, Mihăescu 1981); totuși, mai curând, alb. < *ARMISSORIUS (Skok, ZRPh 1934, p.188); în arom. lipsește (Saramandu 1991, p.122) și e înlocuit de **cal areate** (Pușcariu 1974, p.425; Papahagi 1974).

alb. harmëshor s.m. "armăsar" (FS 1954), g. harmshuer, harmshori (Mann 1948), harmëshuar (Pușcariu *loc. cit.*).

rom. armăsar s.m.

AGNELUS *s.m.* "miel" < AGNUS *s.m.* "miel", *it.*, *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.* (ILR II 1969, p.149; Mihăescu 1993, p.267). Din AGNICULUS *s.m.* "mieluț" (> *AGINCULUS) explică Skok și Tagliavini *alb. qengj* "miel". Huld 1984, p.115 propune *ACINGLUS. Alte variante neatestimate de derivate de la AGNUS, presupuse la originea cuvântului *alb.*, înregistrează Çabej (SF 1965, 2, p.37-38, cu bibliografie) care, însă, presupunând ca sens de bază "tânăr", propune o serie de comparații în plan i.e.

ANNOTINUS *adj.* "de un an, de anul trecut", *it.dial.*, *sard.* O utilizare asemănătoare are *alb. vjetak adj.* "(despre animale și copii) care a împlinit un an" < *vjet s.m.* "an" (vezi și *rom. an adv.*: *alb. vjet adv.* la 2.3.4.); vezi și *VITULEUS.

ARIES, ARIETIS *s.m.* "berbec", *dalm.*, *it.dial.*, *fr.dial.*, *prov.*

ASINUS *s.m.* "măgar", *panr.*

BOS, BOVIS *s.m.* "bou", *f.* "vacă", *panr.* Pentru "vițel întărcat, bou tânăr până la doi ani", autohtonul *mânzat*, comparabil cu *alb. mēzat* "bou tânăr; puilul bivoliței", posibil împrumut din *rom.* (pentru derivarea *rom. mânzat* și istoria sensurilor în *rom.* și *alb.*, Brâncuș 1983, p.98-99).

rom. miel s.m.

rom. noaten s.m. "miel sau mioară de la întărcare până la doi ani", *miel noaten*; *dial. mînz* (între șase luni și doi - trei ani).

drom.dial. arete s.m. "berbec necastrat; de arete de prăsilă" (DA, I/I, A-B); *arom. areate s.m.* "berbec", *adj. cal areate* "armăsar" (Papahagi 1974).

rom. asin s.m., asen, asăn, asân (DA, I/I, A-B).

rom. bou s.m.

CABALLUS *s.m.* "cal jugănit, cal de povară; gloabă, mârțoa-gă", *panr.*; pentru "puiul calului, calul tânăr de 2-3 ani", *rom. mânz*, *alb. mēz*, termeni autohtoni; sensul lor inițial de bază "pui de animal domestic în perioada suptului" restrâns la "puiul calului" (Brâncuș 1983, p.97-99). Femininul CABALLA n-a îndepărtat în unele limbi romane și în *rom. EQUA* (Mihăescu RESEE 1979, 1, p.52), iar în *alb. autohtonul pelë*.

alb. kalë, kali s.m. "cal"; *kalë shtrigash* "calul strigilor, al vrăjitoarelor", un fel de lăcustă specifică pentru Europa de sud (FS 1954). CABALLUS > *kēal > *kal(ë)* (Demiraj 1985, p.247).

rom. cal s.m.; *entom. calul dracului, Libellula depressa*, DA, I/II, C.

CANIS *s.m.* "câine" (*panr.*); vezi *dim. alb. qenth, qēth*, *rom. cățel* "bășicuță sub limbă" la 1.6.2.

alb. qen s.m. "câine", *qen e shpend, këlysh* ("cățel") e *mëlysh* (FS 1954), *erdhën (ikën) me qen e me mace* (FS 1980), expresii care corespund *rom. (a veni, a pleca) cu cățel cu purcel* "cu totul, cu toți ai lui și cu tot ce are" (DA, I/II, C). *V.alb. qën* (Brâncuș SCL 1973, 3, p.292), *v.rom. *câne* (Rosetti 1986, p.228), *arom. căne* (Papa-hagi GS 1924, 2, p.204); *qen* e explicat prin formarea unui nou *sg.* de la *pl.* (Skok ZRPh 1934, p.190). Lipsa rotacismului s-ar datora pierderii anterioare a vocalei finale (Pușcariu 1974, p.89, Janson 1986, p.117, 207, care consideră *qën* și *qen* variante independente una de alta); după Huld 1984, p.107 lipsa rotacismului se explică prin împrumutul târziu; soluția e greu de susținut pentru că nu s-ar putea explica transformarea veche *q < c + e* (unde *e* este secundar; vezi și GALLUS > *gjell*, Demiraj 1985, p.230).

rom. câine s.m.

CAPRA s.f. "capră", panr. CAPER s-a pierdut în rom. (Fischer 1983, p.81), iar în alb. e încadrat la 1.9.1. și 4.5.2. (după Jakobson 1988, p.79 alb. < CAPRA, nu CAPER. vezi și Landi 1989, p.129).

CAPRINA s.f. (CAPRINUS adj. "de capră"; CAPRINA s.f. "carne de capră") (it., v.fr., prov., Mihăescu 1993, p.267).

CATELLUS s.m. "cățel" (v.it., fr., prov., cat., sp., Mihăescu 1993, p.263).

CATELLA s.f. "cățelușă", pg., Mihăescu loc. cit.

CATTA s.f. "pisică", panr.; rom. < *cată + -ușă. CATTA > alb.? 2.6.5.2.

COCCINUS adj. "stacojiu", retr. (ILR II 1969, p.155), it.dial., Giulea, Kelemen 1966, p.218; vezi COCCINUS > rom. și COCCIEUS > alb. la 3.3.1.

CORNUTUS adj. "care are coarne, cornut", it., v.sard., fr., sp., (Pușcariu 1905, p.35). Termenul alb. are origine controversată: împrumut mai târziu din lat., din cauza evoluției Ū > u și nu Ū > y (Beci 1977, p.295, Mihăescu 1993, p.28); împrumut din rom. (Capidan 1922, p.474; DA s.v. cornut; Barić 1955, p.34).

?alb. kërrutë s.f. "oaie cu coarne" (FS 1954), dial. "capră sau oaie cu coarne întoarse pe spate" (Haxhihasani BSS 1955, 3; Totoni SF 1964, 2, p.131), krut s.m. "berbec cu coarne mici" (Totoni SF 1966, 1, p.117), krrutosh adj. "cu coarne mici" (Haxhihasani DS II, p.63).

rom. capră s.f.

drom.dial. căprină s.f. "oaie cu lână întinsă, aspră" (DA, I/II, C s.v. capră).

rom. cățel s.m. (cu sensul "bubuliță", ca și alb. qenth la 1.6.2.).

rom. cățea s.f.

v.drom. cătușă s.f. "pisică", drom. cătușă, numele unor unelte sau obiecte care se prind sau se înfig (DA, I/II, C), arom. cătușe "pisică", cătușu "cotoi" (Papahagi 1974), v.drom. cătuș "motan" < CATTUS + -uș (Densusianu 1938, p.795; vezi și DA s.v. cotoi).

drom.dial. coacin adj. "(despre oi) cu botul galben ori roșu" (DA, I/II, C), arom. coațin, coațină "oaie care are pete roșietice la cap" (Papahagi 1974), împrumutat și în alb.: kuacë s.f. "oaie cu botul roșu.

rom. cornut adj., s. "animal cu coarne mari; vite cornute, vite mari"; Cornuta, nume dat unei vaci cu coarne mari, unei oi cu coarnă mari, unei capre (DA, I/II, C).

CRISPUS *adj.* "(despre păr) încrețit, ondulat", *it., sp., pg., fr.* (Mihăescu 1966a, p.22); *alb.* < CRISPA (Haarmann 1972, p.46).

alb. kreshpë s.f. "oaie cu lână lungă și aspră", *adj.* "cu părul aspru" (despre animale); *kreshpëroj vb.tr.* "(despre animale și oameni) a zbârli părul; a înfuria, a scoate din sărite"; *kreshpërohem refl.* "(despre animale și oameni) a se zbârli, a i se zburli părul; fig. a turba de furie" (FS 1980), *i kreshpët adj.* "zbârlit" (Kokona 1977).

EQUA *s.f.* "iapă" (*sard., v.fr., prov., cat., sp., pg.*), termenul vechi față de inovația CABALLA (Bartoli 1925, p.3); CABALLA > *it., prov., sp., pg.* (Candrea 1932, p.120); *alb. pelë, autohton.*

rom. iapă s.f.

H(A)EDUS *s.m.* "ied, căprior", *it.dial., sard.; rom. păstrează termenul vechi; celelalte limbi romanice* < *CAPRITTUS (Bartoli 1925, p.14). *Alb.* < *lat.* (Meyer 1891, p.98).

alb. edh s.m. "ied" (FS 1954), în limba actuală în g. (Çabej LP 1960, p.105-106); era de așteptat *Ĕ* > *alb. je* nu e; *alb.* < *i.e.*, Treimer ZRPh 38, p.408 (pentru diferitele etimologii *i.e.* vezi Çabej *loc. cit.* și Huld 1984, p.61); cu rezerve pentru originea *lat.*, Pellegrini 1980, p.68 (pentru că se încadrează în aria conservatoare *sard., it.dial., rom.*); posibil împrumut *lat. târziu* cu *Ĕ* nealterat și -D- > *dh* (Janson 1986, p.142; Landi 1989, p.71, 109).

rom. ied s.m.

INFANTIA *s.f.* Etimologie propusă de Jokl 1926, p.55-59 pentru *alb.*: INFANTIA *pl.* (< INFANS, *panr.* absent în *rom.*, ILR II 1969, p.124), după modelul ANIMALIA, sau INFANTIA *s.f.* "copilărie, vârstă fragedă".

?*alb. fancuk s.m.* "pui de animal" (Jokl *loc. cit.* precizează că lipsește în dicționare, dat de texte; în FS 1954, FS 1980, Mann lipsește); derivat cu sufixul -*uk* < *lat.* -UCCUS, -UCCEUS (vezi și Xhuvani, Çabej 1962, nr.155, care însă nu discută și termenul care ne interesează).

IUNIX, IUNICIS *s.f.* "vițea, junincă" (*it.dial., fr.dial.*; alte idiomuri romanice < *IUNICIA).

rom. junincă s.f. "vițea tânără care nu a fătat", *junince* (DA II/II, fasc.1; Pușcariu 1974, p.421), *junice* (Pușcariu DR IV, p.718).

IUVENCUS *adj.* "(despre animale) tânăr", IUVENCUS *s.m.* "(om) tânăr; bou tânăr, juncan" (it., fr.dial.).

IUVENCA *s.f.* "vițea, junincă; fată tânără, tânără"; IUVENCA > alb. 6.1.

LUCRUM *s.n.* "câștig, profit, avere" (vezi 2.6.).

MASCULUS *s.m.* "bărbat", *adj.* "de sex bărbătesc", *panr.*; MASCULUS > alb., arom. 1.1.

MATRIX, MATRICIS *s.f.* "femeală, animal de reproducție; (la arbori) trunchiul din care dau lăstari; matriculă, registru; fig. mamă, născătoare", it., sard., v.fr., prov., sp., pg., Mihăescu 1993, p.267; *MATRICA > alb. 2.6.1.

MULUS *s.m.* "catâr", it., fr., prov., cat., sp. (Mihăescu 1966a, p.24). Fiind un termen de faună specific mediteraneană nu se putea păstra la nordul Dunării, după Mihăescu (1981, p.224; 1993, p.51); totuși, Pușcariu (1974, p.421) este de părere că drom.v. și dial. *mulă* < MULUS, -A. La fel, pentru arom. *mulă*, considerat de orig. it., gr. bizantină sau ngr. (Mihăescu 1981, Brâncuș 1983, p.104) nu este exclusă originea lat.: *mulū*, *mulī* < MUL(L)US, dat după CDDE de Caragiu 1975, p.257.

rom. *junc* *s.m.* "taur sau bou tânăr, nepus la jug" (DA).

rom. *juncă* *s.f.* "văcuță tânără" (DA).

alb. *lukër* *s.f.* "oaie" (FS 1954).

drom. *mascur* *s.m.* "porc miștreț, vier", dial. "porc castrat" (Pușcariu 1905, p.90).

drom.dial. *mătrice* *s.f.* "oaie care dă lapte, oaie mulgătoare", arom. *mătrică* *s.f.* "mânzară, oaie care dă lapte; doică" (Papahagi 1974, Mihăescu *loc. cit.*).

gr.-alb. *myll* *s.m.* "catâr" < lat.; alb. *mulë* *s.f.* "catâr" < it. sau scr. (Çabej SF 1964, 3, p.43-44).

MUSCULUS *adj.* "de culoarea șoarecelui" (< MUS) ar fi evoluat neobișnuit, diferențiindu-se de termenii seriei omonimice MUSCULUS (< MUSCUS) (vezi 2.5.9) și MUSCULUS (< MUS) (vezi 1.2.3), după părerea lui Zugun (1968, p.625). După Giuglea (1983, p.33-34), este vorba de *MUSCULUS în locul lui MUSCIDUS (ceea ce Capidan 1922, p.542 nu exclude). Capidan *loc. cit.* presupune că arom. **mușcur** e influențat de alb. **mushkëllyer**. Capidan și Brâncuș (1983, p.104) raportează formele rom. la alb. (vezi și alb. **mushkuer** "vițelul bivoliței", la Brâncuș *loc. cit.*), fără a le putea lămuri pe deplin raporturile.

OVINUS *adj.* "de oaie".

OVINA *s.f.* "carne de oaie".

OVIS *s.f.* "oaie", păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.117, 150.

PECUINUS *adj.* "de vită" (< PECUS turmă, cireadă"), PECUINA *s.f.* (ILR II 1969, p.150, Mihăescu 1993, p.267, cu bibliografie).

PORCUS *s.m.* "porc", **panr**.

PORCELLUS = PORCULUS *s.m.* "purcel", *it.*, *sard.*, *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, Mihăescu 1993, p.265.

PORCELLA (= PORCULA) *s.f.* "purcea, purcelușă", *it.*, *sard.*, *prov.*, Mihăescu 1993, p.265.

PORCINA *s.f.* "carne de porc", *it.*, Mihăescu *loc. cit.*

?alb. **mushkëllyer** *adj.* "brun, roșu-închis" (FS 1954, Brâncuș *loc. cit.*); de acord cu originea lat. a cuvintelor alb. și rom. Kristophson 1988, p.75.

?drom. **muscur** *adj.* "(oaie sau capră) de culoare albă și cu pete negre pe bot; de culoare neagră și cu pete albe la urechi și pe bot; (despre cai) sur; (despre câini) vână"; arom. **mușcur** *adj.* "cu pete albe în jurul urechilor și al nasului" (Papahagi 1974, care îl lasă fără etimologie). După părerea lui Brâncuș 1983, p.104, **muscur** ar trebui raportat la ***mușcu** > v.drom. **mușcoi** "catâr", termen autohton (comp. alb. **mushk**); arom. **mușcur** ar putea fi o dovadă, deși problema cronologiei secvențelor sc : șc e dificil de rezolvat.

arom. **uin** *adj.* "de oaie"; **uină** *s.f.* "mulțime de oi" (Papahagi 1974, Mihăescu 1993, p.266).

v.drom. **oină** *s.f.* "carne de oaie" (Mihăescu *loc. cit.*).

rom. **oaie** *s.f.*

drom.dial. **păcuină** *s.f.* "oaie de lapte".

rom. **porc** *s.m.*

rom. **purcel** *s.m.*

rom. **purcea** *s.f.*

drom.dial. **porcină** *s.f.*, arom. **purțină** *s.f.* "carne de porc" (Papahagi 1974).

RUBEUS *adj.* "roșu, roșcat, rubeus **bos.** bou cu păr roșcat" (vezi 3.3.1.); RUBEUS, RUBIA > alb., rom. la 2.5.8.

SCROFA *s.f.* "scroafă", it., retr.

TAURUS *s.m.* "taur, bou", panr. Alb. < lat. TORUS, Meyer 1891, p.427. Çabej (SF 1966, 2, p.64–65) nu consideră necesară forma TORUS; **ter**, nou singular de la *pl. ter(a)* < **tar sg.*, păstrat în **tarak, tarok, taroç** și corespunzând evoluției dovedite de AURUM > **ar**, LAURUM > **lar**. Cu toate acestea, Çabej îl consideră autohton, nu împrumut din lat. (ca și Mann). De origine lat. la Mihăescu 1966a, p.20; Haarmann 1972, p.47; Kristophson 1988, p.69; Landi 1989, p.72. TAURUS lipsește în arom., Sarmandu 1991, p.122.

TERTIANUS (TERTIUS), Mihăescu 1993, p.267.

TERTIUS *adj.* "al treilea" (Mihăescu *loc. cit.*) (vezi și 3.1.1.).

VACCA *s.f.* "vacă", panr.

VERRES *s.m.* "vier, porc" panr.

VERVEX, VERVECIS *s.m.* "berbec", BERBEX (v.dalm., sard., retr., fr., sp.dial.).

rom. **roib adj.** "(despre cai) cu părul roșcat sau brun", *s.m.* "cal cu părul roșcat sau brun".

rom. **scroafă s.f.**

alb. **ter s.m.** "taur", **mëzat ter** "mânzat necastrat", **termëzat; tarak, tarok, taroç s.m.** "mânzat; mânzat necastrat" (FS 1954; Shkurtaj SF 1967, 3, p.57).

rom. **taur s.m.**; arom. **távru s.m.** este înregistrat de Papahagi 1974 ca element moștenit, după DR I, p.101.

drom.dial. **terțân, terțin tersân s.m.** "miel sau vițel de la un an la trei ani".

drom. **terțiu, terțâu, tărțiu.**

rom. **vacă s.f.**

rom. **vier s.m.** "porc necastrat porc mistreț".

rom. **berbec s.m.**

VIRGARIUS (< VIRGA "vargă, nuia", panr., vezi 2.5.1.) > alb. *vërgar* (Meyer 1891, p.470, în vreme ce g. *vërgâ* < *VIRGANS < VIRGA, iar *vargër* < rom. *vargă*); etimologia e acceptată de Mihăescu (1966a, p.31, 1993, p.62), care îl consideră păstrat numai în alb., de Haarmann 1972, p.48, Suhačev 1987, p.82, Kristophson 1988, p.75. Çabej SF 1967, 2, p.10-11 îl consideră autohton, explicația din lat. fiind imposibilă semantic; nu se pot admite două etimoane rare (nu s-au păstrat în limbile romanice) pentru două variante al unui singur termen. Totuși, Pellegrini (1980, p.66-67), care acceptă etimologia lat., dă în it.dial. continuatori, apropiați semantic de alb., după el, ai lat. VIRGARIUS (< VIRGA): *virgar* "grosso succhiello". Marea distanță între sensurile alb. și cele romanice (ai continuatorilor lat. VIRGA) nu poate fi, însă, ignorată.

?alb. *vërgâ*, *vërgani*, *vërgaç*, *vargër*, *vargës* s.m. "animal (cal, berbec, țap) necastrat, de prăsilă" (FS 1954, Çabej *loc. cit.*).

VITELLA s.f.

rom. *vițea* s.f.

VITELLUS s.m. "vițeluș", it., retr., fr., prov., cat.

rom. *vițel* s.m.

*VITULEUS (< VITULUS s.m. "vițel; pui de animal") > rom., cu mare probabilitate după Mihăescu 1993, p.264 (cu bibliografie; nu menționează și alb.), păstrat numai în rom. (Pamfil 1977, p.207); *VITULEUS > alb., rom., Meyer (1891, p.113), Pușcariu 1905, p.175, Çabej BSS 1956, 1, p.131, Çabej 1962, p.196, 1965a, p.114, Haarmann 1972, p.47; Mihăescu 1993, p.264 îl dă numai pentru rom. nu și pentru alb. Termeni autohtoni în ambele limbi, dar independenți unul de altul (Graur SCL 1956, p.276, Brâncuș 1983, p.151-152,

?alb. *ftujë*, v.alb. și dial. *ftulë* "ied de un an" (Çabej BSS 1956, 1, p.131, Brâncuș *loc. cit.*), alb. *vetul*, *vëtulë* (Pușcariu 1905, p.175, Totoni SF 1964, 2, p.135), v.alb. *fëtujë* (Brâncuș 1973, p.292-293), *ftujak* s.m.

?drom. *vătui* s.m. "ied, țap tânăr; pui de animal (iepure, pisică)" (Russu *loc. cit.*, Brâncuș *loc. cit.*), *vătuie* s.f., arom. *vitul'ŭ* s.m., *vitul'e* s.f. (Densușianu GS 1928, 2, p.465).

care evidențiază dificultățile semantice și fonetice), autohtoni în relație unul cu altul (Ivănescu 1980, p.258, Russu 1981, p.121, 417-418).

2.6.3. Animale de pădure și de câmp

BUBALUS *s.m.* "bivol, taur" > alb., rom., v.fr., sp. (Pușcariu 1905, p.18); **BUFALUS** > it., prov., cat., sp., pg. (ILR II 1969, p.150; alb., care a păstrat și derivatul **BUBULCUS**, se opune și în acest caz limbilor romanice occidentale < ***BUFULCUS**, vezi 4.6.3.); **BUBALUS**, forma veche, **BUFALUS** — inovația (Bartoli 1925, p.88). Pușcariu evidențiază diferența între referenții termenilor alb. și rom.: rom. păstrează sensul vechi, referitor la animalul sălbatic, care trăia la N. Dunării, alb. are sensul nou, referitor la animalul domestic (bivol), fapt care ar dovedi că teritoriile ocupate de viitorii români și viitorii albanezi nu coincideau în întregime (Pușcariu 1974, p.162). Alb. < lat. (Meyer 1891, p.50; vezi și Mihăescu 1978, p.196, 277). Originea lat. — nesigură, după Çabej (1962, p.171; 1976a, p.339), pentru că evoluția ar fi fost: **buall**, **buell** < **buoll** < ***boll**, care n-ar putea proveni din lat.; poate, autohton; alb. < i.e., Rohr (Z.f.B. 1981, 1, p.79).

alb.t. **buall** "bivol" (FES), g. **buell**, v.alb. (Buzuku) **buoll** (Çabej 1976a, p.339).

rom. **bour** *s.m.* "un fel de bou sălbatic, deosebit de zimbru", v.rom. **buăr**, **boăr**, **buor**, **boor**, **bohor**, **bor** (DA, I/I, A-B; vezi și Candrea 1932, p.12; Densușianu 1938, p.403).

CAPREOLUS *s.m.* "câprior sălbatic; câprior (suport, grindă); săpăligă (cu doi dinți); cârcel de viță" (< **CAPER**, **CAPRI**), it., retr., fr., prov., cat., sp. (Pușcariu 1905, p.24); **CAPREOLUS** > rom. 1.9.1.

alb.t. **kapruall** *s.m.* "câprior" (FS 1954), g. **kapruell** "capreolus" (Bardhi, ed. Roques, p.10), v.alb. (Buzuku) **kapruoll** (Ashta BS 1964, p.155).

rom. **câprior** *s.m.*

CERVARIUS *adj.* "de cerb",
CERVARIUS LUPUS "lup care
atacă cerbul" s-a păstrat, după
Kristophson (1988, p.76) în fr.,
sp., iar *adj.* în rom. **cerbar**
"rădașcă; năvalnic (plantă)".
După Dauzat, Dubois, Mitterand
1964, p.430, fr. **loup** – **cervier**
nu e moștenit; rom. **cerbar** nu e
sigur moștenit (DA, I/II, C, s.v.
cerb).

CERVUS *s.m.* "cerb", **panr.**

ERICIUS *s.m.* "arici", **panr.**; ter-
menul vechi față de inovația
ECHINUS (> *it.dial.*, Bartoli
1925, p.8, 24). Probleme de fo-
netică: evoluția vocalei inițiale
în alb. (păstrată, deci împrumut
târziu, Çabej SF 1968, 3, p.90,
s.v. **yndyrë**, sau posibilă resti-
tuire secundară, Di Giovine 1982,
p.52) și în rom. (E- > a-, Dimi-
trescu 1967, p.75, Avram 1990,
p.101); evoluția secvenței C + I
în hiat > rom. **č**, explicabilă prin
influența *pl.* (Densusianu 1938,
p.410, Rosetti 1986, p.340; Papa-
hagi 1974 s.v. **ariciu**).

GLIS, GLIRIS *s.m.* "hârciog",
it., prov. (Mihăescu 1966a, p.22);
*LIS, *LIRIS > fr. **loir** (Dauzat,
Dubois, Mitterand 1964, p.428),
it.dial. **lire** (Kristophson 1988,
p.86) și alb.?

LEPUS, LEPORIS *s.m.*
"iepure", **panr.**

LUPUS *s.m.* "lup", **panr.**)

MIXTICIUS *adj.* "amestecat (ca
rasă), corcit" fr., *prov., sp.,*
pg., cu sensul originar (ILR
II 1969, p.150); după Capi-
dan DR VII, p.154, alb. **mis-
trec** *adj., s.m.* "mic, nedezvoltat,
prăpădit; diavol" (FS 1954) <
rom., împrumut relativ recent
pentru că s a rămas nealterat;
lipsește din arom.

?alb. **luqerbull** *s.m., rrëqebull*
"râs", Felis lynx (FS 1954).
După Çabej (1982, p.75), **luqer-
bull, rrëqebull** sunt variante ale
lui **qelbës** și derivă toate de la
qelb *s.m.* "puroi"; totuși, **qelbës**
"dihor" (FS 1954). Derivarea din
lat. prezintă dificultăți fonetice.

alb. **iriq** *s.m.* "arici" (FS 1954).

?alb. **lir** *s.m.* "hârciog" (Mihă-
escu *loc. cit.*; Haarmann 1972,
p.46; după Kristophson *loc. cit.*
nu e din lat. FS 1954, FS 1980,
Mann 1948 nu îl înregistrează).

alb. **lepur** *s.m.* "iepure" (FS
1954), g. **lepër** (Pekmezi 1908,
p.255).

rom. **cerb** *s.m.*

rom. **arici** *s.m.*

drom. **iepure** *s.m.*, arom. **lepu-
re, l'epure, l'öpur** (Papahagi
1974).

rom. **lup** *s.m.*

rom. **mistreț** *adj.* și *s.* (porc)
mistreț; pop. "amestecat, pe-
striț".

SOREX, SORICIS *s.m.* "șoarece de câmp", dalm., it., sard., sp.; SORICIUS > retr., fr., prov., ILR II 1969, p.150.

URSUS *s.m.* "urs", panr.

VULPES, VULPIS *s.f.* (VOLPES) "vulpe" it., sard., retr., prov.

rom. șoarece *s.m.*

rom. urs *s.m.*

rom. vulpe *s.f.*

alb. Maja **Volpul**, oronim explicat de Jokl (1928, p.204) ca împrumut mai nou în care alb. o < lat.pop. O (și nu alb. u < lat.cl. Ū, din împrumuturile mai vechi). După Lafe (SF 1973, 3, p.112-113) este o relictă dintr-un idiom romanic dispărut în care U > o (evoluție diferită de lat. Ū > alb. u); în alb. apelativul nu există, ci numai toponimul. (E. Petrovici în recenzia la Jokl, în DR VII, atrage atenția asupra finalei care trimite la forma articolului hotărât din rom.)

2.6.4. Păsări. Părțile corpului, fiziologie, generalități

ALAPA *s.f.* "lovitură cu palma, palmă" > ALAPOR, ALAPORI *vb.* "a pălmui", cu sensul de bază, probabil "a mișca brațul o dată cu palma" > ALAPA *s.f.* postverbal "vânturare; aripă" (evoluție presupusă în DA, I/I, A-B, s.v. **aripă**); păstrat, cu sensuri apropiate de rom., în fr.,prov., sp., pg. (DA), dar numai în rom. are sensul "aripă", înlocuind ALA (panr. absent din rom., care a putut, însă, favoriza evoluția de sens, DA; ILR II 1969, p.123, 125. ALA păstrat în rom. în SUBALA, vezi 1.2.3.); rom. < *ALIPA.

CRISTA *s.f.* "creastă (a cocoșului, a șarpelui), creastă (a muntelui); margine dințată a frunzelor; smoc de păr. panaș". (panr.); alb. < LAXA (CUTIS); CRISTA > alb., rom. 2.4.4; alb. 2.6.1.

alb. **kreshtë** *s.f.* "coamă (a calului), părul aspru al porcului; creasta cocoșului" (FS 1954); **i**, **e kreshtë** *adj.* "cu părul aspru".

drom. **aripă** *s.f.*, arom. **aripă** *s.f.*; finala variantei arom. **aréapită**, comparată de Papahagi 1974 cu forma de *pl.* a articolului hotărât alb. are o explicație mai plauzibilă prin formarea unui *sg.* de la *pl.* **areapite**, analog cu **capete** (DA); explicația lui Papahagi preluată de Mihăescu 1993, p.200.

rom. creastă *s.f.*

CRISTATUS *adj.* "care are creastă".

rom. **crestat** *adj.* "cu creastă mare" (DA, I/II, C).

*CUBIUM "loc pentru șuare" < CUBARE "a ședeia întins, a fi culcat", *it.dial.* (Mihăescu 1993, p.113, 127, 200; DA, I/II, C, s.v. **cuib**); a înlocuit în rom. NIDUS (*panr.* absent din rom., ILR II 1969, p.124).

rom. **cuib** *s.n.*

EXVOLO, EXVOLARE *vb.* rom., *v.it., retr.*; alte limbi romanice < VOLO, VOLARE "a zbura". Presupusa apropiere între termenii rom. **a zbura** (**a sbura**) și alb. **zborak** *s.m.* "cintezoi", ca elemente de origine lat. (Pușcariu 1905), a căror inițială a fost influențată de tracă (Dečev LB 1960, p.190 și u., citat de Solta 1980, p. 116–117, care respinge această soluție fonetică) nu există, după toate probabilitățile: alb. **zborak** (cu variantele **bors**, **zbors**, **borëz**) se explică satisfăcător ca derivat de la **borë** "zăpadă", cu sensul "pasăre de zăpadă" (Çabej SF 1968, 3, p. 94, 1976a, p.290).

rom. **a zbura** *vb.*

LAXUS *adj.* "larg, spațios; des-tins, slobod", vechi și frecvent, a lăsat puține urme (Ernout, Meillet 1959, p.348), dar s-a păstrat numai în alb. în sintagma LAXA (CUTIS), Mihăescu 1981, p.231. Rom., alb. < CRISTA.

alb. **lafshë** *s.f.* "creastă, moț (la păsări)" (FS 1954), **lashë**, **lash** (Mann 1948, p.233, 238), **lafshak** *adj.* "cu creastă mare, moțat": **crestat** (DA; vezi mai sus CRISTATUS), **i**, **e** **lafshët** *adj.* "cum e creasta cocoșului" (FS 1980). De observat diferența în evoluția grupului CS: LAXA > **lafshë** (și **lashë**), dar LAXARE > **lëshoj** (vezi Rosetti 1986, p.120). După Kristophson 1988, p.84: nesigur.

OVUM *s.n.* "ou" *panr.*

?alb. *ve s.f.* "ou" (FS 1954), *v.alb.* (Buzuku) *voe, voeja; g. voe, voena* (Mann 1948, p.547, 562); *alb.* < *lat.* (Pekmezi 1908, p.59, Candrea 1935–1936, p.110, Şiadbei RIEB 1938, p.459, care presupun fazele de evoluţie O- > **uo-**, **ue-** > **vo-**). Cuvântul nu e din *lat.* (Jokl 1916, p.110, Çabej 1962, p.192); lipseşte la Mihăescu, Haarmann, Kristophson.

drom., arom. ou s.n., megl. uou (Mihăescu 1993, p.201).

PASSER *s.m.* "vrăbie", păstrat cu sensul originar în *rom.dial., it., retr., fr., cat., prov.*; sensul lărgit în *sp. și pg.* (ILR II 1969, p.150).

rom. pasăre s.f.

PINNA *s.f.* "pană; *pl.* aripi", variantă *dial.*, probabil, a lui PENNA *s.f.* "idem"; *panr.*, dar concurat de PLUMA (Ernout, Meillet 1959, p.496, 508). Inovația PLUMA (Bartoli 1925, p.5, 18) nu se păstrează în *rom.* și *alb.* Alb. < PENNA (Pekmezi 1908, p.40, Janson 1986, p.104). PINNULA *s.f.* "pană mică, aripioară" (< PINNA) a fost invocat de CDDE nr.199 (pentru *rom.* vezi și DLRM, Mihail 1978, p.71) pentru a explica *rom. pănură* și *alb. pendull* "pană. Jokl 1923, p.302: PINNULA > *alb.dial. penlë* "fulg (de pasăre)". *Rom. pănură* < PAENULA (mai probabil, *PANNULA, vezi 4.9.1.), iar *alb. pendull, penlë* < *pendë*, nu împrumut din *lat.* (Meyer 1891, p.326, Çabej 1965, 1, p.19, Haarmann 1972, p.27).

alb. pendë s.f. "pană" (FS 1954), *pendë* "penna, pinna", *penduem adj.* "pennatus" (Bardhi ed. Roques, p.88); disimilarea **nn** > **nd** (Pekmezi *loc. cit.*, Barić 1956, p.261). Alb. *pendë s.f.* "pereche de boi" este omonim și autohton (Jokl 1911, p.67–68, Janson 1986, p.184). După Meyer 1891, p.326 e vorba de un termen polisemantic de origine *lat.* (la fel, Haarmann 1972, p.45).

rom. pană s.f., v.drom., arom. peană.

PULLUS *s.f.* "micuț", *s.m.* "pui de animal sau de plantă, pui de păsări (*it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg.*); *rom., it.dial., fr.dial., pg.dial.* < *PULLEUS, *PULIUS (ILR II 1969, p.151, Mihăescu 1993, p.201, Mihăescu 1966a, p.19: *rom.* < *pl.* PULLI); PULLA *f.* > *alb.* 2.6.4.1.

drom. pui s.m., arom. pul'ÿÿ
pul'ÿÿ s.m. "pui; pasăre" (Pa
pahagi 1974).

2.6.4.1. Păsări de curte

CAPO, CAPONIS *s.m.* "clapon", forma veche păstrată în alb., rom.(?), it.dial., sard., în vreme ce alte limbi romanice continuă inovația *CAPPO, *CAPONIS (Mihăescu 1966a, p.10, 1981; p.217; vezi și Haarmann 1972, p.47; Kristophson 1988, p.70).

GALLINA *s.f.* "găină" (< GALLUS), dalm., it., retr., fr.v. și dial., prov., cat., sp., pg. (Mihăescu 1993, p.265); inovația PULLA > alb., it., sp., pg., fr., în vreme ce rom. și dalm. o utilizează ca termen anat. (Mihăescu 1993, p.213); GALLUS > alb.; GALLINACEUS *adj.* (< GALLINA) > alb., rom. 4.6.4.

GALLUS *s.m.* "cocoș", it., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1966a, p.22.

PAVO, PAVONIS *s.m.* "păun", panr.; alb. < lat. (Mihăescu 1966a, p.18, Mihăescu 1993, p.40, 265; Haarmann 1972, p.46; Kristophson 1988, p.81); alb. *pagua* < it. *pagone*, Pușcariu 1905, p.113 s.v. *păun*.

PULLA *f.*, PULLUS *s.m.* "pui de animal; pui de găină", păstrat cu sensul "găină" în it., sp., pg., fr. și împrumutat și de alb.; vezi GALLINA > rom.; PULLUS > rom. 2.6.4.

alb. *kapua s.m., pl. kaponj* "cocoș" (FS 1954), v.alb. (Bardhi, ed. Roques, p.10) *kapue* "capone"; t. *kapua, g. kapue* "clapon" (Mann 1948, p.184).

drom.dial. *căpun s.m.* "clapon"; nu este exclusă originea lat., dar e mai probabil împrumutul din limbile vecine (DA, I/II, C, s.v. *clapon*; Graur BL V, p.91).

rom. *găină s.f.*

alb. *gjel s.m.* "cocoș" (FS 1954); ca și în cazul CANIS > *qen*, rezultatul palatalizării oclusivei de către *e* secundar, apărut din evoluția condiționată morfologic a lui *a*, este identic cu rezultatul palatalizării în alb. a lui G + E.

?alb. *pagua s.m.* (Mann 1948, p.339), *pallua s.m.* (Mann 1948, p.344, FS 1954).

rom. *păun s.m.*

alb. *pulë s.f.* "găină" (FS 1954).

2.6.4.2. Păsări de pădure și de câmpie

ACCIPITER s.m. "uliu, șoim", formă clasică, veche, păstrată numai în alb.; limbile romanice < ACCEPTOR (Pellegrini 1980, p.48-49; Mihăescu 1993, p.59); după Jokl (1936a, p.59), însă, și alb. < ACCEPTOR.

AQUILA s.f. "vultur, acvilă" panr.

CANOSUS adj. "cărunt" (< CANUS adj. "alb-argintiu, cenușiu, sur, cărunt"), retr.. (Çabej 1976b I, p.265), cat. (Solta 1980, p.131-132), it.dial. (Pellegrini 1980, p.67). În alb. s-a substantivat, iar specializarea semantică este identică celei a rom. **barză** (: alb. i, e, bardhë "alb", Çabej loc. cit.; vezi și Brâncuș 1983, p.37-40). Rom. < CANUTUS (< CANUS) (Densusianu 1901, p.166; Çabej 1962, p.173, Mihăescu 1993, p.228) (vezi 3.3.1.); CANUS este termenul vechi, concurat de inovația GRISEUS (Bartoli 1925, p.7).

CATTA s.f. (CATTUS s.m. "motan", panr., ILR II 1969, p.111, 114, 149; CATTA + -ușă > rom. 2.6.2.).

COLUMBA s.f. "porumbel, porumbiță", COLUMBUS (it., v.fr., Mihăescu 1993, p.35); COLUMBA > alb., rom. 2.5.3.1.

CORVUS s.m. "corb" (panr.); sinonimia cu termenii autohtoni alb. **sorrë**, rom. **cioară** (DA, I/II, C s.v. **corb**, **cioară**; FS 1954 s.v. **korb**, **sorrë**; Brâncuș 1967, p.497).

alb. **qift** s.m. "uliu" (FS 1954), dial. "vultur" (Jokl 1928, p.203); evoluția grupului **pt** la **ft** sub o posibilă influență gr. (Petkanov 1954, p.297, Landi 1989, p.120-121).

alb. **kanushë**, **kanjushë** s.f. "barză" (FS 1954); a < ë, înainte de accent (Çabej SF 1964, 3, p.18; presupune un mai vechi ***kënushë**); etimologia lat. nu e sigură (Kristophson 1988, p.83).

?alb. **gatë** s.f. "bătlan" (FS 1954). Mihăescu 1966a, p.31, Haarmann 1972, p.45 dau originea lat. sigură; cu rezerve, Çabej 1962, p.196 (Çabej 1982, p.45 consideră că originea nu poate fi precizată). Probleme de evoluție semantică.

alb. **kullumbri** s.f. "porumb (arbustul), porumbă, coroabă, Prunus spinosa; (FS 1954), dial. "turturea, porumbiță" (Mann 1948; p.225).

alb. **korb** s.m. "corb" (FS 1954).

rom. **aceră**, **aciră** s.f. "vultur" (DA, I/I, A-B).

rom. **corb** s.m.

CUC(C)US > alb., rom., v.it., sard., retr.dial., pg.; CUCULUS > it., retr.dial., fr., prov., sp. (ILR II 1969, p.151).

*DREPANELLA s.f., dim. de la DREPANIS, o specie de rândunică < gr. *drepanís* "lăstun" (Rosetti 1986, p.177); păstrat numai în rom., Pușcariu 1974, p.158.

FALCO, FALCONIS s.m. "șoim" (< FALX, FALCIS s.f. "seceră, cosor", păstrat în rom. 1.2.1; 4.5.3.); FALCO > v.it., prov., fr., alb. (Mihăescu 1966a, p.22, Haarmann 1972, p.45).

GAIA s.f. "gaiță", it.dial., retr., fr., prov., cat., sp., pg. (DA, II/I, F-I; ILR II 1969, p.151).

GALGULUS s.m. "grangur", păstrat numai în rom. (Pușcariu 1974, p.158, Rosetti 1986, p.178) și alb. (Çabej 1965a, p.113, Mihăescu 1993, p.52, 54) = GALBULUS s.m. (< GALBUS adj. "verde gălbui"), în Occident; totuși, GALGULUS, atestări și în it.dial. (Pellegrini 1980, p.65, Mihăescu 1981, p.225); GALBINUS > alb., rom. 3.3.1.

GRAULUS s.m. (= GRACULUS s.m. "cioară, gaiță; coțofană") (it.dial., fr.dial., cat., Mihăescu 1993, p.201).

*GRUILLA s.f. (dim. de la GRUS) > alb., sp. (izoglosă albanezo-iberoromanică; a intrat și în bască, Çabej 1976c, p.70).

GRUS, GRUIS s.f., GRUIS, GRUIS s.f. "cocor", it., sard., fr., prov., cat., sp., pg.

?alb. *qyqe* s.f. "cuc" (FS 1954).

alb. *fajkua*, *fajkoi* s.m. "șoim; uliu" (FS 1954); *falkue*, *falkore*, *fajkore* "uliu, erete; șoim; vultur" (Mann 1948, p.100); din cauza lui a nealterat, împrumut mai nou (Demiraj 1985, p.122).

alb. *gargull* s.m. "grangur; presură; graur; prigorie" (Çabej, loc. cit.), *gargëll* (Mann 1948, p.122); la Haarmann 1972, p.45 și Pellegrini loc. cit., *garbul* < GALBULUS (FS 1954, FS 1980 dau numai *garbull*, un remediu contra muștelor).

alb. *kurrilë* s.f. *kojrilë*, Grus cinerea "cocor" (FS 1954); după Kristophson 1988, p.83, originea lat. nu e sigură.

rom. *cuc* s.m. (posibilă formație onomatopeică independentă. ILR).

rom. *drepnea* s.f., pasăre asemănătoare cu rândunica < v.rom. **drepănea* (DEX).

drom. *gaie* s.f., o specie de șoim; uliu, erete (DA); arom. *gaie* s.f. "cioară" (Papahagi 1974); rom. *gaiță* s.f. a fost apropiat de *gaie* și ar putea fi de origine sl., de comparat și cu alb. *galë* s.f. "cioară, o specie de cioară" (DA s.v. *gaiță*).

drom. *grangur* s.m., dial. *gangur* (Pușcariu DR IV, p.719, DA II/I, F-I); arom. *gangur* adj. "verde închis; verde gălbui" (Papahagi 1974).

rom. *graur* s.m.

drom.dial. *gruiu* s.m., *gruie* s.f. "cocor" (DA, II/I, F-I), "gâscă sălbatică" (Giuglea DR X/I, p.108).

HIRUNDO, HIRUNDINIS *s.f.* "rândunică" sau *HIRUNDULA (*HARUNDULA) > arom., it., prov.; *HIRUNDINELLA > drom., it., fr., prov. (Mihăescu 1993, p.202).

MERULA *s.f.* "mierlă", *panr.*

*MERULANEA *s.f.* (< MERULA), păstrat numai în alb. (Meyer 1891, p.271, acceptat de Jokl 1936a, p.71; cu rezerve, de Janson 1986, p.107); alb. < i.e. (Vasmer 1921, p.42, preluat de Çabej SF 1964, 3, p.30-31).

OTUS *s.m.* "ciuf, huhurez, o pasăre răpitoare de noapte" (Meyer 1891, p.460), păstrat numai în alb. Mihăescu (1993, p.61, 62). Totuși, Mihăescu 1993, p.314 compară rom. (h)ută, (h)uture cu alb. hutë și le consideră autohtone. Alb. ut a fost raportat la rom. uture "bufniță (o specie de pasăre de noapte)" de Meyer (reluat de Pellegrini 1980, p.49-50). Originea lat. a cuvântului alb. e nesigură, după Kristophson 1988, p.84. Densusianu 1938, p.832: rom. uture "cucuvea" < alb. ut. Ionescu 1980, p.71 consideră că rom. are numai derivatul uture (cu sufixul -ure, autohton, comparabil cu alb. -ull(ë)), iar alb. are numai forma de bază hutë; uture fiind moștenit din substrat (se subînțelege că aceeași origine are cuvântul alb.).

PALUMBUS *s.m.*, PALUMBES *s.m.* "porumbel sălbatic" (it., prov., cat., sp., pg.); PALUMBUS > rom. 2.5.3.1; 3.3.1.

alb. mëllenjë, mullenjë, mëllinjë *s.f.*, Turdus merula "mierlă" (Çabej *loc. cit.*).

?alb. hut *s.m.*, un fel de bufniță; cucuvea; huhurez (FS 1980, Mann 1948, p.164), hutë *s.f.* o specie de vultur, Aegypius monachus (FS 1954, FS 1980), huti, hutini "bufniță" (FS 1954), ut "bufniță" (Meyer, *loc. cit.*). Situația se complică prin faptul că tot aici se pot grupa (Mann *loc. cit.* o face) hutoj *vb.* "a zăpăci", hutë *adj.* "prost, nerod" cu care Philippide 1928, p.717 compara rom. hututui *adj.* "zăpăcit", considerându-le de substrat. Brâncuș (1961, p.472) arată, însă, că hututui poate fi considerat onomatopeic (vezi DA) și are un corespondent alb. a cărui etimologie nu este cunoscută.

alb. pëllumb "porumbel" (FS 1954), v.alb. pollumb (Buzuku, ed. Ressuli, p.91, 163), pëllumb "palumbes, culumba" (Bardhi, Ashta BS 1974, 2, p.97), sinonim cu turtull (Bogdani, Ashta BS 1986, 2, p.170), pullumb (Pekmezi 1908, p.286).

arom. (a)rândurâ; drom.dial. rânduarea, rânduinea.

rom. mierlă *s.f.*

drom. porumb *s.m.* (Pușcariu 1905, p.119) < v.rom. *părumb (Densusianu 1938, p.404, Pușcariu 1974, p.255), arom. pârumbu, purumbu (Papahagi 1974)

*PETURNICULA (< PER(DIX) + *(CO)TURNICULA < CO(C)-TURNIX) (CDDE nr.1434, Mihaescu 1993, p.201) a înlocuit în rom. PERDIX, panr. (ILR II 1969, p.125).

*PERVIGILATORIA > rom. (Mihaescu 1993, p.202, cu rezerve); PERVIGILARE > rom., alb. 1.3.5.

*RUSCULUS (Haarmann 1972, p.47) (vezi 2.5.3.2.).

STRIGA (= STRIX, STRIGIS s.f. "un fel de pasăre de noapte, vampir"), it.dial., v.fr., pg., sard., retr. (Mihaescu 1978, p.217; 1993, p.202); STRIGA > alb., drom. 2.6.7; alb., drom., arom. 6.3.3; *STRIGARE > rom. 5.1.

TURDUS s.m. "sturz" (panr.), pl. TURDI (Mihaescu 1993, p.201), influențat, probabil, de STURNUS s.m. "graur". (DLR s.n. X/5 S).

TURTUR, TURTURIS s.m. "turturea" (panr., absent din pg., ILR II 1969, p.112).

TURTURELLA (dim. de la TURTUR) it., retr., fr., sp., Mihaescu 1993, p.202.

drom. potârniche s.f. arom. pitrunicl'e, piturnicl'e.

●
?rom. privighetoare s.f., posibil derivat de la a privighea vb.

alb. rrushkull s.m., rushkull "privighetoare" (Mann 1948, p.431).

rom. strigă s.f., pasăre răpitoare de noapte (DLR s.n. X/5, S).

drom.dial. sturdz(u) sg. refăcut de la pl. TURDI (Mihaescu).

alb. turtull s.m. "turturea", turr s.m., turrec (FS 1954); evoluția puțin așteptată a finalei (Candrea 1935-1936, p.62) se explică prin disimilare și adaptare după modelul cuvintelor terminate în -ull (Xhuvani, Çabej 1962, nr.157).

drom.dial. turtură s.f., arom. turtură s.f. (Papahagi 1974; Mihaescu 1993, p.202).

drom. turturea s.f., arom. turtureauă s.f. (Papahagi 1974).

UPUPA s.f. "pupăză, ciocănitoare" > alb. **pupë** "ciucure, moț, smoc; pupăză" > **pupëzë** (cu care se compară rom. **pupăză**) (Brâncuș 1983, p.107). FS 1954 grupează s.v. **pupë** sensurile "moț, ciucure, smoc; ciorchine, strugure; pupăză". Totuși, Çabej (1962, p.173) explică **pupë** "strugure" < PUPA (vezi 2.5.3.1.); **pupë** "pupăză" < UPUPA (vezi și Haarmann 1972, p.47; Kristophson 1988, p.69); e vorba, așadar, de omonime.

VULTUR s.m. "vultur" (v.fr., sp., pg.; it., sard., retr., prov., cat. din diferite variante, ILR II 1969, p.151; Mihăescu 1993, p.201).

2.6.5. Pești (și viețuitoare acvatice)

AMIA(S) s.f. "lacherdă, ton", păstrat numai în alb. (Mihăescu 1993, p.59; Çabej 1976a, p.38).

ANGUILLA s.f. "țipar" (dalm., it., sard., retr., fr., sp., pg.; rom. **țipar**, origine necunoscută, Candrea 1932, p.64-66).

BLENNUS s.m. < gr. **blennos** (it.); alb. < lat. (Meyer 1891, p.40, Kristophson 1988, p.82, cu rezerve); alb. < v.gr. (Mihăescu 1993, p.88); greu de precizat originea lat., v.gr., sau autohtonă, Çabej 1976a, p.264-265.

BOLETUS s.m. "mănătarcă" (vezi 2.5.9.); alb. < SPONGIA.

alb. **pupë** s.f. "pupăză" (FS 1954).

alb. **ame** s.f., Schiaena umbra, Schiaena aquila, Çabej *loc. cit.*; **amë** s.f. pește marin mare (FS 1954); păstrarea lui **a-** ca în împrumuturile târzii.

?alb. **ngjalë** s.f. "țipar". Dificultăți fonetice (evoluția lui **I**) și apropierea de numele de trib ilir **Egkeleis** sunt dovezi, după Çabej (SF 1964, 4, p.102-103), pentru o origine autohtonă; mai probabil ANGUILLA > g. **njilë** s.f. Tinca vulgaris, un fel de crap (cu toată diferența de sens) (Çabej *loc. cit.*, p.108). Dificultățile fonetice ale etimologiei i.e. la Hamp 1969, p.63-64.

?alb. **blâ, blini** s.m. "nisetru" (FS 1954), de apropiat de **bli "tei"**, în legătură cu culoarea albă (Çabej *loc. cit.*).

rom.com. și dial. s.m. **pupădză**. Greu de precizat dacă **pupăză** < ***pupă** (< UPUPA) + **-ză** (sufix autohton care nu este exclus să se fi atașat unui element lat. și să fi format derivatul încă în lat. dunăreană). Pentru rom. **pupăză** "colac", comp. alb. **pupeq** "idem" (Brâncuș *loc. cit.*).

rom. **vultur** s.m.

rom. **burete** s.m. "spongie, zoofit de mare" (DA, I/I, A-B).

CLUPEA, *CUPLEA, *CUL-
PEA, dalm., sp. (Mihăescu 1993,
p.45, 109, Çabej SF 1964, 1,
p.82).

*LABRACUM; LABRAX, LA-
BRACIS "biban" (< gr.) (dalm.,
Mihăescu 1993, p.110); alb. < lat.
(Meyer 1891; Kristophson 1988,
p.81).

LACTES s.f. pl. "lapți" (la
pește), dalm., v.it.

LUCIUS s.m. "știucă" (dalm.,
it., v.fr., prov., Mihăescu 1966a,
p.23; 1993, p.46, 109); alb. <
LUCIUS (Mihăescu; Haarmann
1972, p.46) sau M(ARIS) LU-
CIUS (Çabej SF 1964, 3, p.39).

MUREENA; MURAENA s.f.
"murenă (un fel de țipar de ma-
re)" (it., Çabej SF 1964, 3, p.33).

PISCARIUS adj. "de pește"
(< PISCIS), PISCARIUS s.m.
"vânzător de pește" (fr.v. și
dial., it., sp., pg., Mihăescu 1993,
p.200); PISCARIUS > rom. 4.7.

PISCIS s.m. "pește", panr. Alb.
pishk < i.e. (Hamp, JIS 1973,
1, p.512; KZ 1961, 3-4, p.256);
Çabej (1976b II, p.21-22) arată,
însă, că peshk e rezultatul
evoluției normale a lui PISCIS;
peshqe (nesigur), t., it.-alb., gr.-
alb. pishk sunt de fapt forme de
sg. refăcute de la pl.

PISCOSUS adj. "plin de pește"
(it., sp., Mihăescu 1993, p.200).

PULPA s.f. (vezi rom., alb. la
1.2.4.).

SPATHA s.f. "spată (la țesut);
lopățică; spadă" (vezi 2.4.4;
4.5.2; 4.8.2; 4.9.1.).

alb. kubël s.f., Alosa fallax ni-
lotica, o specie de sardină (FS
1954); originea lat. e nesigură
(Kristophson 1988, p.83).

?alb. labrik s.m. "lup de mare"
(Meyer; Mann 1948, p.233) <
v.gr. (Mihăescu 1993, p.88) sau
ngr. (Barić 1956a, p.261).

alb. mlysh s.m., Esox lucius
"știucă" (FS 1954), alb.dial.
mlyç. (Kristophoridhi 1961, Ça-
bej loc. cit.); origine lat. nesigură
(Kristophson 1988, p.84).

?alb. mërenë, murenë s.f.
"mreană" ar putea fi din lat. sau
din it. (Çabej, loc. cit.).

alb. peshk s.m. "pește";
peshkoj vb. (< peshk) (FS
1954): rom. a pescui (< pește,
după pescar, DEX), v.alb. me
peshkuem "piscari" (Bardhi,
Ashta BS 1974, 2, p.96). Sen-
surile anatomice ale lui peshk
(vezi 1.2, mai ales 1.2.3.) apropie
alb. de limbile romanice occiden-
tale (Çabej SF 1965, 1, p.24).

?alb. pulpë s.f. ca nume pentru
o specie de pește la Mann 1948,
p.407 și Haarmann 1972, p.47,
care înregistrează și etimologia.

?alb. shpatë s.f. "pește spadă"
(Mann 1948, p.489, Haarmann
1972, p.47 care înregistrează eti-
mologia.

rom. lapți s.m. pl.

rom. pescar s.m. "cel care prinde
pește; vânzător de pește" (vezi
și Candrea 1932, p.64-66, care
constată pierderea în rom. a ma-
jorității termenilor din domeniul
pescuitului).

rom. pește s.m.

drom.v. și dial. pescos, păscos
"plin de pește" (vezi și Candrea
1932, p.64-66).

SPONGIA s.f. "burete" (animal marin) < gr. (fr., Dauzat, Dubois, Mitterand 1964); alb. < lat., Pekmezi 1908, p.36 (rom. < BOLETUS). Din SPONGIA explică Cioranescu 1959, p.200 rom. **spânz** "boală a cailor", Helleborus purpurascens". O altă etimologie lat., plecând de la sensul "splină", a încercat pentru **spânz** Philippide (1928, p.621) (alb. **shpënetkë** "boală a splinei vitelor" < SPLENETICUM, vezi 1.2.3; 2.6.1. diferă de **shpendër**, numele plantei, cu care se compară **spânz**). Pentru critica etimologiilor lat. ale rom. **spânz** și pentru originea lui autohtonă vezi Poghirc (ILR II 1969, p.348-349) și Brâncuș (1983, p.114-115).

SQUATUS (SQUATINA s.f. "pește de mare din familia rechinilor"), it., sard. (Mihăescu 1993, p.48).

TRUCTA (cuvânt târziu, sec. VII < gr. **trôktês** "vorace", Dauzat, Dubois, Mitterand 1964, s.v. **truite**), sard., fr., retr., it. Alb. < TROCTA (Meyer 1891, p.437; Jokl 1936a, p.59; Di Giovine 1982, p.76, care precizează că această variantă e mai aproape de gr. că e atestată și că a rămas și în it.).

2.6.6. Reptile și batracieni

BOLEA s.f. "salamandră" (Çabej 1962, p.188), păstrat numai în alb. (Mihăescu 1966a, p.31; 1993, p.59; Pellegrini 1980, p.48). BOLEA > alb.? 6.3.3.

?alb. **shpuzë** s.f. "burete (animale marine care trăiesc în colonie)", Porifera; Euspongia officinalis (FS 1954); dificultăți fonetice (rezultatul evoluției grupului GÎ în alb.).

alb. **shkatërr** s.f. (în fr. numit **torpille** sau **aigle de mer**) poate fi împrumut lat. influențat de it. (Çabej SF 1966, 1, p.23).

alb. **troftë** s.f. "păstrăv" (FS 1954).

?alb. **bollë** s.f. "șarpe mare", caracteristic pentru Europa de sud, Callapeltis Aesculapii (FS 1954), "șarpe", nume generic (Çabej 1976a, p.283), (relig.) "balaur" (Lambertz 1970, p.467, vezi 6.3.3.); alb.dial. **blaurojë** (Çabej 1976a). Çabej SF 1967, 1, p.82: alb. < lat. (lat. LĪ > alb. Ø); Çabej 1976a: alb. < i.e. Pentru rom. **bală** "balaur" și comparația

lor cu alb. vezi Brâncuș 1983, p.32 și urm.

BRUSCUS, *BROSCUS < gr., *BROSCA (după Candrea 1935–1936, p.67, cu sensul "broască țestoasă") > rom., alb., it.dial. (Dimitrescu 1967, p.47); *BROSCUS > it.dial., retr., sard., v.fr., sp. (Densusianu 1901, p.198). După ILR II 1969, p.126, *BROSCA (< BRUSCUM < RUSCUS), ca înlocuitor al lui RANA, panr. absent din rom. Pentru lat. TESTUDO, rom. are broască cu țest, țestoasă s.f. < țestos adj. (DLR s.n. XII/1); TESTUS > rom. 1.8.5; 4.9.4.

BROTHACUS (< gr. brotakos = batrakos) (Pușcariu DR III, p.395–396), *BROTICUS (Fischer 1983, p.86) > drom.dial. broatăc. Credem că BROTHACUS nu înlocuiește în rom. TESTUDO, cum afirmă Bonfante 1973, p.126 (vezi mai sus *BROSCA); alb. și rom. nu cunosc TARTARUCA (< TARTARUCHUS), înlocuitorul lui TESTUDO în unele limbi române occidentale (pentru care vezi Bonfante loc. cit.).

SERPENS s.m. și f. "reptilă, șarpe" (panr.).

VIPERA s.f. "viperă; șarpe", it., sard., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.199.

2.6.7. Insecte, viermi

ALVINA (< ALVEUS s.m. "stup"); ALBINA > retr. și it.dial. cu sensul de stup (Mihăescu 1978, p.28, Tagliavini 1949, XXX, p.22); înlocuiește în rom. APIS, APICULA (Pușcariu 1974, p.157); rom. < ALVINA (ALBINA), nu ALVEARIA (Pellegrini SA 1983, 2, p.80).

alb. breshkë s.f. "broască țestoasă" (FS 1954); "testudo" (Bardhi ed. Roques, p.137, în vreme ce rana e tradusă cu bretkosë, p.122 — vezi mai jos); origine lat. indoelnică (Çabej 1962, p.171; 1976a, p.316; după el, breshkë și bretëk sunt variante și provin din gr. brátakos; la fel, rom. broască și brotac).

alb. bretk s.m. "broscoi", bretkosë s.f. "broască" (animal amfibiu) (FS 1954), v.alb., gr.–alb. bretëk (Çabej SA 1965, 1, p.25), bretkosë "rana" (Bardhi, ed. Roques, p.122). Alb. < v.gr. brátakos, rom. < v.gr. brótakos (Çabej 1976a, p.315–317; Rosetti 1978, p.223; alb. și rom. < v.gr. brótakos, la fel Janson 1986, p.46, 47); rom. < *BROTACUS < v.gr. brótakos, iar alb. < v.gr. brátakos (Hubschmid RRL 1980, 5, p.514–517).

drom. broască s.f.; arom. broască "broască țestoasă; broască; umflătură" (Papahagi 1974); Çabej 1976a atrage atenția asupra paralelei între arom., alb. și drom. (vezi și DA) privitor la ultimul sens.

rom. broatec "broască verde, trăind în scorburile copacilor" (DA, I/I, A–B); alb. bretëk ca denumire pentru animalul amfibiu, îi corespunde rom. broască. Drom. dial. broatăc, forma de bază (Candrea 1935–1936, p.67–68).

rom. șarpe s.m.

rom. viperă s.f.

„Șarpele” este denumirea

„șarpe” în limba română

?alb. (m)bletë s.f. "albină; roi" (FS 1954) are etimologie controversată: *ALBIETUS (< ALV(E)US), Meyer IF, 6 (cit. de Jokl 1923, p.289) sau *ALBEATA (Skok, citat de Çabej 1976a, p.261) (ambele forme sunt comparate cu ALBINA); *MELLETUM < MELLARIUM

drom. albină s.f. insecta (DA); arom. algină s.f. "albină; stup" (Rosetti 1986, p.256; Papahagi 1974 nu dă sensul de "stup").

(cu schimbarea sufixului), sinonim cu ALVEARIUM (Jokl 1923, p.294 și u., acceptat de Stadtmüller 1941, p.77); v.gr. **melitta** (Candrea 1932, p.67-69; Mihăescu 1966b, p.63; Çabej 1976a, p.263). După Jokl (1923, p.293; vezi și Rosetti 1986, p.256), alb. și rom. au aceeași evoluție semantică: alb. **mizë e bletës** :rom. **albină** < (MUSCA) ALVINA "muscă de stup" (Candrea 1932, p.67-69).

CARIUS (atestat: carius, animal qui et tine dicitur, DA, I/II, C s.v. **cariu**; TINEA > alb.). CARIUS > it.dial., cat.; CARIA, CRIES s.f. "putrezire, carie; cariu" > it.dial., retr., fr.dial., cat., sp.dial. alb. (la 1.6.2.).

*CAVO, CAVONIS "care face scorburi" (< CAVARE) (DA, II/I, F-I s.v. **găun**); *CAVO (< CAVUS) > rom. 3.2; CAVUS > rom. 1.8.5, 4.9.4.

CICADA s.f. "greiere", forma veche; CICALA — inovația (Bartoli 1925, p.88); alb., rom., it., prov. < CICALA (DA s.v. **cicoare**²; Mihăescu 1993, p.45, Kristophson 1988, p.76 ignoră termenul rom.); rom. < GRYL-LUS.

CIMEX, CIMICIS s.m. "ploșniță" (dalm., it., sard., v.pg., sp., Drăganu DR I, p.293); alb. < lat., Çabej 1987, p.119 (Çabej 1962, p.172: paralela cu dalm.).

COSSUS, COSSIS s.m. "vierme al lemnului", it.; COSSUS > rom. 1.6.2.

alb. **gjinkallë** s.f., o insectă asemănătoare cu greierele (FS 1954), **qingallë** (introducerea în alb. a nazalei, Janson 1986, p.120).

alb. **çimkë** s.f. "ploșniță" g. **çimërr** s.f. (FS 1954), **çimëkë** (Bardhi, Ashta BS 1972, 1, p.133), **qimek** (Meyer 1891, p.227), **kimç** (alb. din Dalmația, Çabej 1987).

alb. **koshas** s.m. pl., Oestrus, insectă sub pielea vitelor (FS 1954), **koshëz** s.f., "specie di viermi che si formano nell'inverno alla schiena dei bovini" *Bash-kimi*, p.203-204, un dim. cu -zë.

rom. **cariu** s.m. "insectă, larvă; vierme care roade lemnul; cărete s.m. "viermișor de lemn, de brânză, de slănină" (DA); (cărete, sinonim cu strepede, termen autohton format cu sufixul(?) -ez, vezi Brâncuș 1983, p.115).

drom.dial. **găun** s.m. "gărgăun, viespe; bărzăun" (DA).

rom. **cicoare**² s.f., Cicada orni, greiere de toamnă < *cicară (DA).

rom.dial. **cimece, cimce, cince** "ploșniță", în expresia mi-s cince de sătul (Drăganu loc. cit.).

rom. **coș** s.m., larva strechiei, în formă de vierme alb, sub spinarea vitelor; bubuliță (DA, I/II, C).

CRABRO, CRABRONIS *s.m.* "bondar" > alb., Bugge, preluat de Jokl 1916, p.103; rom. VESPA.

?alb. *grerë s.f.*, *Vespa vulgaris* "viespe" (FS 1954); Çabej 1982, p.108: autohton.

*FLUTULUS, posibil etimon pentru rom., cuvânt păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117); termenii alb. și rom. ar putea fi formații de la verbe < *FLUCTULARE, sau onomatopee; posibilă origine autohtonă sugerată de -ur- neaccentuat (vezi Brâncuș 1983, p.140; Coteanu, Sala 1987, p.118).

?alb. *flutur s.m.* "fluture" (FS 1954), posibil împrumut din rom., forma așteptată fiind **flutullë* (analiza corespondențelor între alb. și rom. în privința sufixului autohton -ure dă Ionescu 1980, analiză care o conduce la soluția alb. < rom.).

?rom. *fluture s.m.*

FORMICA *s.f.* "furnică", panr. Alb.g. *thënegël s.f.* "furnică", explicând, după Candrea (1902, p.32), drom.dial. *furnigă*, nu provine din lat. FORMICULA (Meyer 1891, p.89), ci e de apropiat de alb. *thër(r)i* "lindină", *thin(d)* "acul unor insecte" (Çabej SF 1966, 4, p.58-59); lat. F- > alb. f- (nu th-) (Brâncuș 1983, p.174); sonorizarea c > g în rom., fenomen frecvent (Dimițescu 1967, p.122).

rom. *furnică s.f.*

GRYLLUS, GRILLUS *s.m.* "greiere", it., prov., cat., sp., ILR II 1969, p.152; după Mihăescu 1993, p.199: *GRYLLIOLUS; alb., rom. < CICALA.

rom. *greier, grier, greir s.m.*

LACUSTA (< LOCUSTA *s.f.* "lăcustă; homar"), it.dial., fr.v. și dial., prov., cat., sp., pg.

rom. *lăcustă s.f.*

LENS, LENDINIS *s.m.* "lindină, ou de păduche" panr.; rom. < LENS, LENDINEM (DA).

rom. . *lindină' s.f.* "ou de păduche".

LUMBRICUS *s.m.* "limbric; vierme de pământ", it., v.fr., prov., cat., pg.

rom. *limbric s.m.*

MUSCA s.f. "muscă", panr.; paralelă semantică între alb. mizë s.f. "muscă" (autohton) și termeni corespunzători români (< MUSCA), folosiți cu sensul "fulgi de zăpadă" (vezi și rom.dial. fluturi de zăpadă, mizguș, țânțaruș) (Avram SCL 1988, 3, p.256-258 și Çabej, citat de Avram).

*MUSCONEA < MUSCA + -ONEA (Mihăescu 1993, p.61, 66, care îl consideră păstrat numai în alb.; Kristophson 1988, p.66: *MUSCONEA > alb., rom. muscoi; muscoi < muscă + -oi, DEX; Rosetti 1986, p.154 dă și arom. mușcoñu "țânțar" < mușcū "înțep" + -oi; de fapt, arom. < alb., Papahagi 1974). Rom. < ZINZALA.

*OESTRICULUS (dim. de la OESTRUS s.m. "tăun care înțeapă vitele"), păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.152, Giuglea DR II, p.824, X, p.445, Mihăescu 1993, p.175; vezi numele larvei în alb. și rom. < COSSUS.

PEDICULUS s.m., PEDUCULUS "păduche", panr.

PULEX, PULICIS s.m. "purice", panr.

RICINUS s.m. "căpușă (parazit); ricin (plantă); dudă necoaptă", dalm., fr., prov., it. (Mihăescu 1966a, p.24, 1993, p.48; Kristophson 1988, p.78); RICINUS > alb. 2.5.8.

SANGUISUGA s.f. "lipitoare", inovația care înlocuiește termenul vechi HIRUDO (Bartoli 1925, p.81), dalm., it., fr. (Mihăescu 1993, p.116, Kristophson 1988, p.78); alb. < *SANSUNGA (Beci 1977, p.287), *SANGUISUNGIA

alb. mushkonjë s.f. "țânțar", mishkonjë s.f. (FS 1954).

rom. muscă s.f.

rom. streche s.f. (după DLR s.n. X/5 S < v.sl.).

rom. păduche s.m.

rom. purice s.m.

alb.t. rriqër s.f., g. rriqën "căpușă", Ixodes ricinus (FS 1954; sinonim cu këpushë, cu care se compară rom. căpușă, vezi Brâncuș 1983, p.56-58).

alb. shushunjë s.f., Hirudo medicinalis, lipitoare; ushunjëz (FS 1954).

(Haarmann 1972, p.47). Rom. < SANGUIS, 1.2.5. (și SANGUINARE, SANGUINOSUS), SUGERE 1.3.3.

SCORPIUS *s.m.*, SCORPIO, SCORPIONIS *s.m.* "scorpion".

STRIGA *s.f.* "strigoi", STRIX, STRIGIS *s.f.* "strigă (un fel de buhă), vampir" *it.dial.*, *sard.*, *retr.*, *v.fr.*, *pg.* (ILR II 1969, p.171); STRIGA > rom. 2.6.4.2; alb., rom. 6.3.3. *STRIGARE > rom. 5.1.

TABO, TABONIS (< TABANUS *s.m.* "tăun") > rom., *fr.*; TABANUS *it.dial.*, *prov.*, *sp.*.

TINEA *s.f.* "vierme rozător; molie, cariu; vierme care roade cărțile; fluture de noapte; căpușă", *panr.* absent din rom. (ILR II 1969, p.124). În limbile române a dezvoltat și sensul "chelbe", care în alb. nu există la urmașul lui TINEA. Pentru "chelbe", alb. folosește CARIA (vezi 1.6.2.). Pentru "cariu", rom. < CARIUS (vezi mai sus).

VERMIS *s.m.* "vierme", *panr.*

VESPA *s.f.* "viespe", alb. < CRABRO?.

ZINZALUS, onomatopee, CINCIALIS, TENTIALA (ILR II 1969, p.152; Mihăescu 1978, p.278), ZINZALA, ZANZALA > *it.*, *v.fr.* (Mihăescu 1993, p.199); alb. < *MUSCONEA.

?alb. **skrupij** "scorpion", dat de Meyer 1891, p.409 și acceptat de Jokl 1923, p.89; lipsește din alte dicționare; era de așteptat **sh-**dacă era împrumut vechi.

alb. **shtrigë** *s.f.* "fluture de noapte (care intră în stup și mănâncă mierea)" (FS 1954).

rom. **strigă** *s.f.*, fluture de noapte, fluture cap de mort; *dial.* libelulă; *dial.* molie (DLR s.n. X/5 S).

rom. **tăun** *s.m.*

alb. **tenjë** *s.f.* "molie (insecta care roade țesăturile); cariu (insecta care roade lemnul)", *fig.* **i ka hî tenja** "il macină boala" (FS 1954), "fluture care se hrănește cu plante, ceară, făină" (FS 1980). După Mihăescu 1966a, p.25: alb. < TINEA + TAENIA "panglică, tenie", iar după Haarmann 1972, p.47: alb. **tenjë** "cariu" < T(A)ENIA, iar **tenjë** "molie" < TINEA; Kristophson 1988, p.80 e de părere că alb. continuă exclusiv TINEA.

rom. **vierme** *s.m.*

rom. **viespe** *s.f.*

rom. **țânțar** *s.m.*

3. ÎNSUȘIRILE REALITĂȚII EXTERIOARE ȘI PERCEPEREA LOR DE CĂTRE OM

3.1. Dimensiunea, cantitatea

ALTUS *adj.* "înalt", ALTUM *s.n.* "înălțime, înălțimea cerului, cer" > *it.*, *sard.*, *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*; *rom.* în-, *alb.* n-, *it.dial.*, *prov.* < IN - ALTO *adv.*, sau *INALTIARE *vb.* (ILR II 1969, p.152); *INALTIARE *vb.* > *rom.*, *alb.* 3.6.1.2; 4.1. ALTUS / DEORSUM > *rom.* (*adjectival*), ALTUS > *alb.* (*adj.*) și la 1.6.4, ALTUS / POSTE > *alb.* (*adverbial*) la 3.6. (unde *drom.*, *arom.* < SURSUM / DEORSUM, dar *arom.* și < ALTUS / DEORSUM).

BRACHIUM *s.n.* "antebraț, braț", *panr.* (vezi 1.2.4.); *alb.* < MANICA.

BUCCATA *s.f.* (formă atestată) "bucată, îmbucătură" (Mihăescu 1965, p.568), *it.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.* (Mihăescu 1993, p.207) (vezi și 1.8.2.); *rom.* < MICA, PARS; *v.rom.*, *alb.* < *PETTIA.

CUBITUS *s.m.*, CUBITUM *s.n.* "cot (anat.); cot (unitate de măsură)" *panr.*; CUBITUS > *rom.*, *alb.*? 1.2.4.

CUMULUS *s.m.* "grămadă, masă", ?CULMUS.

alb. *i.*, *e* *naltë* *adj.*, *i.*, *e* *lartë* "înalt" (FS 1954), în *v.alb.* *s. d* Naltet "în înalt", *ën* *së* *naltet* *së* *qiellsë* "în înaltul cerului" (Buzuku, ed. Ressuli p.25, 81).

rom. *înalt* *adj.*; *s.n.* "înălțime", *înaltul cerului* (DA, II/I, F-I); *rom.com.* **ănaltu* (Avram 1990, p.103, 127).

rom. *braț* *s.n.* "cantitatea pe care o poți cuprinde și duce cu brațele" (DA), ca *alb.* *krah* *s.m.* "braț" (FS 1980).

rom. *bucată* *s.f.* "parte desprinsă din orice corp solid", sens dezvoltat din "parte dintr-un aliment; îmbucătură" (DA, I/I, A-B) (vezi 1.8.2. *s.v.* BUCCA > *alb.*).

alb. *kut* *s.m.*, "unitate de măsură pentru stofe; bățul cu care se bate țurca" (FS 1954).

rom. *cot* *s.n.* "articulația dintre braț și antebrăț", *s.m.* unitate de măsură (DA).

?*alb.* *kullm* "grămadă (de cereale pe arie)" (Haarmann 1972, p.44), *kulm* "grămadă" (Mihăescu 1981, p.224, lipsește la Mihăescu 1993); forma și sensul date de Haarmann apar și la Kristophson (1988, p.86), care îl consideră, însă, împrumut din *ngr.* Lipsește în dicționare. Dificultăți fonetice: de ce CULMEN > *alb.* *kulm*, dar CULMUS > *alb.* *kullm*?

?CUPPUS, etimon care apare la Haarmann 1972, p.58 și Mihăescu 1981, p.224 (lipsește la Mihăescu 1993) (ca formă neatestată, apropiată de CUPPA, o dată Kristophson 1988, p.86).

CURTUS *adj.* "retezat, știrbit, ciobit; trunchiat", referindu-se la obiecte concrete, a eliminat în rom. BREVIS *adj.* "scurt, mic", folosit abstract (> it., fr., prov., cat., sp., pg.) (Candrea 1932, p.115). În alb., it., v.fr., prov., rom., forma *adj.* < *vb.* < EXCURTARE, ILR II 1969, p.152. *Adj.* < *EXCURTUS *adj.*, Mihăescu 1966a, p.28. Antonim rom. < LONGUS. După Poghirc 1984, p.242, sinonim cu presupusul termen autohton *berc* "(animal) cu coadă sau lână scurtă". *CURTIARE > rom.?, alb.?, 6.2; EXCURTARE > alb., rom. 4.1.

DEORSUM *adv.* "în jos", antonim rom. < ALTUS (vezi și DEORSUM / SUSSUS la 3.6.).

DESERTUS *adj.* "părăsit, singuratic, pustiu" (v.it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); alb., rom. < SECRETUS.

EXAMEN, EXAMINIS *s.n.* "roi de albine; număr mare, mulțime; mulțime de albine roind dintr-un stup" (it., retr., fr.) EXAMEN > alb. 4.6.4.

?alb. *kup s.m.* "grămadă" (FS 1954) (după Mihăescu *loc. cit.*, termen lat. păstrat în alb., înlocuit în rom. de *maldăr* < gr.; alb. *kup* < scr., Kristophson *loc. cit.*).

alb. *shkurt adv.* "scurt, brusc, repede", i, e *shkurtër adj.* "scurt, care nu e lung" (FS 1954) se încadrează în seria de perechi de termeni, unul de bază, simplu, cu forma împrumutată din lat. și celălalt derivat cu -ër (vezi 1.6.3.).

rom. *scurt adj., adv.* După Pușcariu 1905, p.41, rom. *Curtu*, nume de câine fără coadă < CURTUS.

rom. *jos adj.* "care nu este înalt, scund", *josnic adj.* "comun, nedemn, ordinar, trivial, abject" (DA, II/II, fasc. I), derivat târziu: alb. i, e *poshtër adj.* "(despre oameni) slab de caracter" (FS 1954) < *poshtë adv.* < POSTE (vezi 3.6).

rom. *deșert adj. s.n.*

?rom. *șamă s.f.* "număr, cantitate mare, grămadă, mulțime" < lat. EXAMEN, Hasdeu, *Studii de lingvistică și filologie*, ediție, studii și note de Gr. Brâncuș, București 1988, II, p.371-378 și 536-537 (notele editorului).

FALX, FALCIS s.f. "coasă, seceră, toporișcă" (panr.) (vezi și 1.2.1.).

FRAGMEN, FRAGMINIS s.n. "bucată ruptă; frânturi, resturi", pl. FRAGMINA > *FARRINA > *FARRIMA > alb. (Pekmezi 1908, p.40), rom. (Giuglea DR III, p.598-599).

FUNDUS s.m. "fund, bază", panr.; FUNDUS > alb., rom. 2.4.5, 3.6.

GRAVIS adj. "greu; însemnat, important", panr.; rom. < *GREVIS (refăcut după analogia cu LEVIS, Rosetti 1986, p.103). După Meyer 1891, p.362, alb. re "atenție" < *GREVIS; termenul este, însă, autohton (Jokl 1911, p.74; Çabej 1982, p.255).

GRUMULUS s.m. "grămăjoară, moviliță"; it., cu sens diferit, ILR II 1969, p.152; GRUMULUS > rom. 2.4.4; GRUMUS > rom. 2.4.4; GRUMULARE > alb., rom. 4.1.

IMPUTARE vb. "a pune la socoteală în contul (cuiva), a socoti; a pune pe seama (cuiva), a atribui (un merit sau o vină); a acorda"; vezi COMPUTARE, COMPUTUS 1.4; 1.5.

INTEGER adj. "neatins, intact", panr.

?it.-alb. thërrimë s.f., alb. thërrime, g. v.alb. fërrime; greu de stabilit care e forma de origine, cu f- sau cu th- (discuție exhaustivă la Brâncuș 1983, p.74-75, care consideră că e vorba de termeni autohtoni, dar atrage atenția și asupra dificultăților de a deriva alb. thërrimë din ther vb. "a tăia", autohton, deși legătura e indiscutabilă).

alb. fund s.m. "sfârșitul unui lucru, al unei perioade, capăt" (FS 1954).

alb. grumbull s.m. "grămadă, maldăr (de lucruri puse unul peste altul); grămadă, mulțime (de oameni adunați într-un loc)" (FS 1954).

rom. falce s.f. "măsură agrară", pornind de la sensul "cât poate secera un om într-o zi", moștenit ca un cuvânt aparte de falcă (vezi 1.2.1.) (Brâncuș 1991, p.36 și u., cu bibliografie).

?rom. fărâmă s.f.

rom. fund s.n. "margină, sfârșit, capăt" (DA, II/I, F-I).

rom. greu adj.

drom.dial. grumur s.n. "grămadă, mulțime" sta oamenii tot grumuri (Todoran CL 1973, 1, p.42 și u.), arom. grumur "grămadă, cârd" (Papahagi 1974).

v.rom. a împuta vb. "a ține socoteala" (sensul originar atestat o dată, Rizescu, LR 1967, 2, p.133); "a dezaproba, a dojeni, a învinui, a mustra" (DA, II/I, F-I; Rizescu loc. cit.), a se împuta "a se certa" (Densusianu 1938, p.750).

rom. întreg adj.

LEVIS *adj.* "ușor; fără greutate; sprinten; neânsemnat; neserios", it., retr., v.fr., prov., cat., v.sp.; LEVIS > alb., Vasmer 1921, p.38, ILR II 1969, p.152, Ashta BS 1979, 2, p.69, Mihăescu 1966a, p.17, Haarmann 1972, p.68. Çabej (1962, p.192, SF 1964, 2, p.17-18): alb. **i le**, lat. LEVIS < i.e. *leg^uho (acceptat cu rezerve de Kristophson 1988, p.88). Rom. < *le + -(u)șor (Pușcariu 1905, p.173) sau LEVIOR, comparativ (ILR II 1969, p.152).

LONGUS *adj.* "lung", panr.

MANCUS *adj.* "ciung, schilod; incomplet, neputincios" (vezi 1.2.4, 1.6.3, 3.6.).

MANICA *s.f.* "mâneca lungă a tunicii, acoperind mâna; mânășă" panr. Pentru noțiunea "cantitatea pe care o poți cuprinde și duce cu brațele", rom. < BRACHIUM (DA); MANICA > alb., rom. 1.7.1.

MAS, MARIS *adj.* "bărbătesc", păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.121, 152, cu bibliografie) sau MARE *s.n.* "mare" (Spitzer MRIW I, p.294, Bonfante 1973, p.201-212) respinse cu argumente fonetice și semantice de Brăncuș (1983, p.92-93), care propune o mai plauzibilă apropiere de alb. **i madh** "mare", considerându-l termen autohton sigur.

?alb. **i, e lehtë** *adj.* "ușor; fără osteneală; ușuratic" (FS 1954), v.alb., gr.-alb, it.-alb. **i le** (Çabej SF 1964, 2, p.17-18; 1982, p.51; autorii din secolele XVI-XVII au exclusiv **i le**, Ashta BS 1979, 2, p.69), formă mai târzie: **i lehë** (Çabej SF 1964, 2, p.18).

v.rom. **iușor** *adj.*, arom. **l'ișor** (Pușcariu 1905; ILR II 1969, p.152).

rom. **lung** *adj.*

rom. **mânc** *adj.*, manc "lipsit de" (DLR s.n. VI/9 M).

alb. **i, e mangët** *adj.* "incomplet, căruia îi lipsește ceva, care nu e întreg", **mangut** *adv.* "lipsă", **mëngut** (FS 1954); alb. **mungoj** *vb.* "a fi lipsă; a avea lipsă, a nu fi întreg" (FS 1954), **mëngo** (forma originară, omonimă cu **mëngo** "a se trezi devreme", Çabej 1982, p.101) ar proveni din lat. MANCARE (Meyer Lübke 1914, p.41, Mann 1977, p.146).

alb. **mëngë** *s.f.* "mâncă; braț (un braț de ...)" (FS 1954; vezi și Meyer 1891, p.273, Mann 1948, p.277).

?rom. **mare** *adj.*

MENSURA s.f. "măsurare, măsurătoare; măsură", panr.

rom. măsură s.f.

MENSURARE vb. "a măsura", panr.

rom. a măsura vb.

MICA s.f. "bucătică, fărâmə, grăunte", fr., it., sp., Mihăescu 1993; s-a păstrat și în derivate: *DEMICARE > v.drom. a demica, a dimica, pop. a dumica, *MICULARE > arom. nícuredzu, *EXMICULARE > drom.dial. a smicura (Mihăescu 1993, p.185, 220). Pentru alb. mjetë s.f. "lână dărăcită, lâna scurtă care rămâne după dărăcit", raportat la fr. miette, Meyer (1891, p.284) a propus, cu rezerve, *MICETTA, *MIGETTA < MICA. Çabej SF 1964, 3, p.38-39: mjet(ë) < m- + jet p. < jes vb. "a rămâne, a stărui". Rom. < BUCCATA; PARS; alb., rom. < *PETTIA.

rom. mică s.f., în loc. adv. într-o (pe o) mică de ceas (vezi și expresia a se face mici (și) fărâme); sinonimie cu probabilul termen autohton fărâmə.

*MIC(C)US, masculin refăcut din MICA (cu rezerve, ILR II 1969, p.152; păstrat și în it.dial.); *MICUS < gr. mikkos < mikros (CDDE nr.1092, Mihăescu 1993, p.185).

rom. mic adj.

MINUTUS adj. "mic, mititel; mărunt, neânsemnat", panr.; MINUTALIA > rom. 1.2.3.

rom. mărunt adj.

MODIUS s.m. "baniță, măsură de capacitate pentru grâne", it., fr., Mihăescu 1993, p.47; alb. < lat., Çabej SF 1964, 3, p.47. MODIOLUS (dim. din MODIUS) > dalm., it., fr. (Mihăescu 1993, p.104, 120); vezi și 6.2.

alb. muz "măsură pentru cereale" (Çabej loc. cit.).

MOLARIS *adj.* "de moară" *s.m.* "bloc de piatră, bolovan" (< MOLA, păstrat în rom., 4.5.2.). MOLARIS > it., fr.dial., cat. (Hubschmid R Li R 1959, p.366 și u.). MOLARIS (ROTA) > g. mular "roată de moară" (Hubschmid *loc. cit.*, vezi 4.5.2.); MOLARIS *s.m.* (Meyer 1891, p.289) sau MOLARIS (LAPIS) (Hubschmid) > alb. mullar "grămadă de pietre, de pământ; căpiță".

MULTUS *adj.* "mult", it., v.fr., prov., cat., sp., pg.; alb. SUMMUS.

NUMERARE *vb.* "a număra; a avea; a socoti, a considera", dalm., it., sard., retr., fr., prov., cat. Alb. < lat., Meyer 1891, p.312. PUTARE *vb.* "a socoti, a număra" s-a păstrat în derivatele IMPUTARE > rom. (vezi mai sus) și COMPUTARE > alb. 1.5. (vezi și COMPUTUS > alb., rom. 1.4; 1.5.). Vezi și NOMINARE, 7.1.

NUMERUS *s.m.* "număr; cantitate mare, număr, rang, calitate", it., sard., retr., fr., prov., cat. Alb. < lat., Haarmann 1972, p.59, Kristophson 1988, p.67, Mihăescu 1993, p.40, după ce în RESEE 1974, 1, p.154 optase pentru it.

OFELLA *s.f.* "bucățică de carne", it.dial., dalm., alb. (ngr., scr.) (Meyer 1891, Pușcariu 1974, p.37, Mihăescu 1993, p.117); rom. felie < ngr.

PALMA *s.f.* "palmă", panr.; alb. pëllëmbë *s.f.* "palmă", unitate de măsură < ngr. (vezi 1.2.4.).

alb. mullar *s.m.* "căpiță" (FS 1954), căruia îi corespunde ca sens fr. meule (meule de foin) (explicat ca o posibilă utilizare metaforică a lui meule < MOLA, Dauzat, Dubois, Mittérand, 1964).

rom. mult *adj.*

alb. numëroj *vb.* "a număra; a pune la socoteală, a pune ceva în același număr; refl. a se socoti printre ..." (FS 1954), nëmëroj, nëmëronj, numuroj (Mann 1948, p.315).

rom. a număra *vb.*

?alb. numër *s.m.* "număr; cantitate, mulțime neprecizată" (FS 1954), nëmër (Mann 1948, p.315). Çabej SF 1964, 4, p.105-106: nëmëroj < NUMERARE; numër < lat. med. sau it. (vezi și Weigand 1914, p.63).

rom. număr *s.n.*

alb. felë *s.f.*, thelē *s.f.* "felie" (FS 1954); despre schimbarea reciprocă între f- și th- la inițială, vezi Brâncuș (1983, p.74).

rom. palmă *s.f.* unitate de măsură.

PAR, PARIS *adj.* "egal (ca dimensiune, cantitate, valoare); asemănător; pe măsura ..., potrivit", *panr.* absent din rom. (ILR II 1969, p.124), mai vechi decât derivatul *PARICULA — păstrat în rom. (Mihăescu 1981, p.217). PAR > alb. 3.9.

PARICULUS *s.m.*, atestat la *pl.*, PARICULI "perechi" (Mihăescu 1978, p.66, 285); *PARICULA *s.f.*, rom., it., fr., cat., sp., pg. (ILR II 1969, p.153). Dod-biba SA 1972, 2, p.253-254: alb. **pariqa** "pereche de vâsle" < *PARICULA.

PARS, PARTIS *s.f.* "parte, porțiune, fracțiune; regiune, ținut", *panr.*; rom. < BUCCATA, MICCA; v.rom., alb. < *PETTIA.

PASSUS *s.m.* "pas; pas (unitate de măsură)", *panr.* (ILR II 1969, p.112).

alb. **par** *s.m.* "pereche", **parë**, **palë** *s.f.* (FS 1954, Mann 1948, p.349, 351).

alb. **pash** *s.m.*, unitate de măsură pentru lungime, dată de deschiderea brațelor (FS 1954); v.alb. **pash** "pas (făcut în timpul mersului)", **kali ... ecën m pash** "Calul merge la pas", **pash e m pash** "pas cu pas" (Bardhi, Ashita BS 1974, 2, p.94); sensul din alb.v. e păstrat, poate, în expresiile: **i ra pash më pash** "a străbătut de la un cap la altul" (: **a bătut pas cu pas ?**), ecte **pash më pash** "mergea măreț, mișcându-se de colo - colo" (FS 1980); **pashë** *s.f.* (Pekmezi 1908, p.266).

rom. **pereche** *s.f.*, **păreche**.

rom. **parte** *s.f.*; în rom. și alb., adverbe formate asemănător (Rosetti 1986, p.149, 239), cu sensuri, însă, contrare: **departe** (< lat. **de + parte: p(ë)ranë** "aproape" (Mann 1948, p.398, Pekmezi 1908, p.212; în termenul alb., **për** < lat. PER, **anë**, autohton). Çabej (1976a, p.48 s.v. **anë**) dă drept corespondent pentru alb. **përanë**, rom. **alături** (apropiat semantic, dar mai depărtat ca structură) (vezi 3.6.).

rom. **pas** *s.m.* "mișcarea alternativă făcută de picioare în timpul mersului; unitate de măsură de lungime, egală cu distanța dintre cele două picioare ale omului depărtate în mers" (DEX).

PAUCUS *adj.* "puțin, puțin numeros" (PAUCI *pl.*, termen *panr.* absent din rom., ILR II 1969, p.124); rom. < *PUTINUS (cele două limbi au alegeri deosebite, Mihăescu 1993, p.50); antonimele au, de asemenea, origine diferită în alb. și rom.

PAULUS *adj.* "mic, puțin" (folosit numai la *sg.*, forma mai veche: PAULLUS, Ernout, Meillet 1959, p.489), păstrat numai în alb., într-un derivat, Mihăescu 1993, p.61.

PENSARE *vb.tr.* "a cântări; a aprecia, a judeca" (< PENDERE *vb.* "a fi atârnat"), alb., *it.*, *retr.*, *prov.*, *fr.*, *sp.*, *pg.*, cu sensul "a cântări", Pușcariu 1905, p.111-112; în limbile romanice occidentale s-a păstrat și cu sensul "a gândi", Bartoli 1925, p.15; PENSARE > rom. 1.4; *APPENSARE > rom. 4.1.

PENSUM *s.n.* "cantitatea de lână pentru lucrul zilnic, caier de tors zilnic; sarcină, obligație", *panr.* cu sensul "greutate", ILR II 1969, p.135; PENSUM > rom. 1.4.

alb. **pak** *adv.* "puțin", i **pakë** *adj.* "puțin; mic"; **pakëz** *adv.* (< **pak** + -zë *dim.*): **pușintel** (FS 1954); i **pakët nga trupi: pușin(tel) la trup** (Gabinski 1992, p.85).

?alb. **pallohet** *vb.refl.* "(despre o marfă) a pierde din greutate" (FS 1954); Jokl 1911, p.113, care dă etimologia, dă alb. **palløj** *vb.tr.* "a micșora", **pallohet** *refl.* "a scădea, a se micșora". **Palloj** *vb.* "a sătura, a îndopa" (Mann 1948, p.344) pe care îl ia în considerare Mihăescu *loc. cit.*, este un sens al lui **palløj** "a bate rufele cu bățul (**pallë**)" (FS 1980) și este, probabil, derivat de la **pallë** și omonim cu **pallohet** "a se micșora"; **palløj** *vb.tr.* "a micșora" nu apare în dicționare; pentru **pallë** < PALUS? vezi 4.5.2.

alb. **peshoj** *vb.tr., intr.* "a cântări; *tr.* a pune la cântar; *fig.* a cântări, a aprecia cu mintea; *intr.* a avea greutate, a avea importanță"; **peshojë** *s.f.* "cântar", i **peshuar** *adj.* "cântărit; *fig.* măsurat" (FS 1954). Dicționarele alb. nu dau **peshoj** "penser" (luat în considerare de Mihăescu 1993, p.40); **pensjer** *s.m.*, **pensoj** *vb.* "a gândi" sunt numai în *it.-alb.* (Mann 1948, p.360) < *it.*

alb. **peshtë** *s.f.* "greutate (a unui obiect); greutate (cu care se cântărește); *fig.* importanță" (FS 1954); **g. peshtë** *s.f.* "piatră cu care se aruncă la țintă" (Çabej SF 1965, 1, p.22-23).

v.rom. **a pása** *vb.* "a cântări, a fi greu" (Densusianu 1938, p.673, 799).

v.rom. **päs** "greutate, povară" (Densusianu 1938, p.769), *dial.* **päs** *s.n.* "greutate; astm, năduf" (Teaha 1989, p.88).

*PETTIA, inovația de origine celtă, înlocuind vechiul FRUSTRUM (Bartoli 1925, p.89), dalm., it., prov., fr., sp., pg. (Pușcariu 1905, p.116, Dauzat, Dubois, Mittérand 1964 s.v. *pièce*, Mihăescu 1993, p.40), sard., cu sensul termenului din rom. (Pușcariu *loc. cit.*); rom. < PARS, BUCCATA.

PLENUS *adj.* "plin, umplut, încărcat; corpolent: complet, deplin", *panr.*

*PUTINUS, provenit din contaminarea lui PISINNUS *adj.* "micuț" cu PUTUS *s.m.* "copil"; din alte variante: sard., it.dial., sp., pg., ILR II 1969, p.153; alb. < PAUCUS.

QUADRUS *adj.* "pătrat", QUADRUM *s.n.* "pătrat" > *QUODRUS > *CODRUM, cu o schimbare fonetică (a > o), specifică substratului dac, Brâncuș 1983, p.137. REW³ 6921, Sandfeld 1930, p.48, nota 1 (vezi și Rosetti 1986, p.103) consideră modificarea -ua- > -o- specific gr. Element lat. păstrat în rom. și alb. cu vechi diferențe de sens, Mihăescu 1993, p.57. Atestat, *quadra* "loc, parte; bucată de pâine", Mihăescu 1993, p.57, nota 128. QUADRUS > rom., alb. 2.4.4, rom. 2.5.2.1, alb. 3.2. Pentru evoluția fonetică a > o, vezi mai jos QUARTUS > alb.

QUANTUS *adj.* "cât de mare, cât de mult; (rar) cât de mic", QUANTUM *adv.* "cât", dalm., it., sard., retr., prov., cat., sp., pg.

alb. *pjesë s.f.* "bucată, porție, parte" (FS 1954), v.alb. (Bardhi, Ashta BS 1974, 2, p.100): *pjesë* "pars", *ndë ato pjesë dheu* "in iis partibus", *me bam pjesë* "participare".

drom.dial. *păță s.f.* "carne" (Pușcariu *loc. cit.*); Ivănescu 1980, p.110 presupune că ar fi de altă origine, dar nu o precizează.

rom. *plin adj.*

rom. *puțin adj., adv.*

rom. *codru s.m.* "bucată mare de pâine, mămăligă, slănină; bucată de pământ" (DA); posibil termen de substrat, după Brâncuș *loc. cit.*

rom. *cât conj., prep., adv.*

QUARTUS *adj.* "al patrulea", QUARTA *s.f.* (PARS) "a patra parte" are două reflexe în alb., fapt care nu și-a găsit o explicație. Pentru alb. kort(ë), Çabej (SF 1964, 1, p.74), care atrage atenția asupra cuvântului, evidențiază similitudinea de evoluție a secvenței QUA- > ko- în cazul kortë și kodër < QUADRUM. Putem adăuga și evoluția semantică asemănătoare a alb. kortë (< QUARTA) cu rom. codru "bucată". Al doilea reflex, alb. kartë, cu evoluția QUA- > ka- (vezi B. Demiraj SF 1989, 3, p.93, cu bibliografie). QUARTA s-a păstrat numai în alb., Mihăescu (1993, p.61).

RESTIS *s.f.* "funie, frânghie, restis alii, funie de usturoi", *panr.* (absent din rom., ILR II 1969, p.124), cu sensul "funie de ceapă" (Jokl 1916, p.147), RESTIS a fost înlocuit de inovații: FUNIS, mai târziu CHORDA, Bartoli 1925, p.70 (FUNIS > rom., CHORDA > rom., alb. 4.9.5.). RESTIS s-a păstrat în alb. cu sens lărgit (Çabej SF 1965, 3, p.41-42). Meyer (1891, p.347, preluat de Haarmann 1972, p.56 și de Mihăescu 1981, p.220, deși în 1966a, p.24 și 1993, p.48 optează pentru RESTIS): alb. < REGESTUM, REGESTA *pl.* "registru"; "liste". Pentru noțiunea "rând, șir" rom. < *SIRA.

SECRETUS *adj.* "aparte, diferit; izolat; ascuns, tainic; lipsit de ...", păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.153 și alb., Mihăescu 1993, p.53; Pușcariu 1974, p.158 adaugă, însă, și dalm. sakrait; rom. < DESERTUS.

alb.dial. kortë *s.f.*, një kort mish "un sfert, o bucată de carne", kortë *s.f.* "măsură de 40 de ocale, pentru lichide", kortarë *s.m. pl.* "mâini și picioare desprinse de corp" (Çabej. *loc. cit.*); kartë *s.f.* "măsură pentru cereale" (Haarmann 1972, p.58), v.alb. kartë "sfert de litru; pătrime" (Çabej 1962, p.198, Mihăescu 1981, p.225).

alb. rrjesht *s.m.*, rresht "rând, șir" *adv.*; rreshtoj *vb.* "a înșirui" (FS 1954). După Haarmann 1972, p.65, numai rrjesht *adv.* "continuu" (Mann 1948, p.429, 440) (care ar fi omonim cu rrjesht *adv.* "la rând, la șir") ar proveni din RESTIS; interpretare forțată și neargumentată.

alb. i shkretë *adj.* "izolat, părăsit; vend i shkretë, loc părăsit; teren necultivat; njeri i shkretë, om sărman, fără nimeni", shkretoj *vb.* "a pustii", shkretëti *s.f.* "pustiu" (FS 1954); i shkretë "pustiu, părăsit, irosit; sterp, neroditor; blestemat, a-furisit; jalnic, sărman" (Mann 1948, p.484).

rom. secret *s.m., adj.* "pustiu; părăsit", "loc părăsit, unde bântuie spiritele". (Pușcariu 1905, p.143; sensul ar putea fi apropiat de sensul "blestemat" din alb.), dial. Săcreata, numele unui spirit de mină (în Țara Moșilor, Păpăhagi, citat de Pașca DR IV/2, p.1013).

SINGULUS *adj.*, SINGULI *num.*
"câte unul, fiecare; unul singur;
izolat", *it.*, *v.fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*,
pg.; cu sens apropiat de *rom.*,
dalm. și *sard.*. ILR II 1969, p.153.

*SIRA > *șiră f. sg.* > *pl. șire* >
sg. refăcut *șir*; *alb.* < RESTIS.
*SIRA > *rom.* 1.2.3, 4.5.4.

SUMMUS *adj.* "cel mai înalt; cel
mai din urmă (în timp); cel mai
de seamă", SUMMA, *f.* substan-
tivat. *Ital.*, *prov.*, *fr.*, Pușca-
riu 1905, p.156. *Alb.* < SUM-
MUS *adj.* (Meyer 1891, p.419),
< SUMMUM *s.n.* "culme, extre-
mitate" (Mann 1977, p.196), <
SUMMA (Jokl 1940, p.134, pre-
luat de Huld 1984, p.102, 116).
Pentru "mult", *rom.* < MUL-
TUS.

TANTUS *adj.* "atât de (mare,
mic, mult)", *panr.*; *rom.* < EC-
CUM TANTUM.

*TOTANUS *adj.* (< TOTUS)
(Pekmezi 1908, p.35, Desnickaja
1987a, p.222).

TOTUS *adj.* "tot, întreg", *panr.*,
ILR II 1969, p.112. *Alb.* <
lat., Mihăescu 1966a, p.20, 1993,
p.42, Haarmann 1972, p.60; după
Kristophson 1988, p.75, cu rez-
erve, < IN TOTUM.

TUMBA *s.f.* "groapă, mormânt",
panr.; cu sensul din *lat.*, în *arom.*,
alb. 6.3.2.

alb. shumë adv. "mult, în can-
titate (în număr) mare; foarte",
i shumë adj. "numeros, mult",
e shuma s.f. "partea cea mai
mare, majoritate", *shumësi*,
shumicë s.f. "majoritate", *shu-
moj vb.* "a înmulți, a spori, a
adăuga", *i shumtë adj.* "mult,
numeros" (FS 1954).

?*alb. i tërë adj.* "întreg, tot",
tërë adj., adv.; *është tërë
babai* "este tată-său întreg, îi
seamănă perfect" (FS 1954);
termen autohton, Çabej 1982,
p.255.

?*alb. dot adv.* (în propoziții ne-
gative, interogative, condiționa-
le) "de loc; oare" (FS 1954); for-
mație *alb.* < *do të* (particulele cu
care se formează viitorul), Çabej
1982, p.236, 250; mai plauzibil.

alb. tumbë s.f. "bucet; gră-
madă, movilă" (FS 1980); "gră-
madă, maldâr, morman; dâmb,
colnic; pisc, culme; extremitate;
mormânt" (Mann 1948, p.529):

rom. singur adj.

rom. șir s.n. "mulțime de obiecte
în succesiune, rând" (DLR *s.n.*
XI/1, Ș).

?*drom.v.* și *dial. sumă s.f.* "su-
mă", (Pușcariu *loc. cit.*, care a-
propie *sumedenie* de *alb. shu-
mëtë*); *sumă*, împrumut mai re-
cent cu etimologie multiplă, *su-
medenie* < *sumă* (DLR *s.n.*
X/5, S). ?*Arom sumă s.f.* "ca-
rier de lână lungă; lână lungă
și mai aspră" < *lat. SUMMA*,
Capidan 1932, p.146; Papahagi
1974; Pușcariu (*loc. cit.*) îl la-
să fără etimologie și îl desparte
de *v.drom. sumă*; după Rosetti
1986, p.358, termen *lat. păstrat*
numai în *arom.*, nu și în *drom.*
(vezi 4.9.1).

rom. atât adv.

rom. tot adj., adv.

3.1.1. Numărătoarea

AMBI (= AMBO "amândoi"), atestat, Mihăescu 1993, p.168.

*ANTANEUS *adj.* < ANTE *prep.* "înaintea", corespunzând alb. **i parë** *adj.* "primul, întâiul" < para *prep.* "înaintea, în fața" (Densusianu 1901, p.281-282); s-a păstrat numai în rom., Rosetti 1986, p.178.

CENTUM *num.* "sută", panr., absent din rom., ILR II 1969, p.123.

CINQUE = QUINQUE, *num.* panr. (ILR II 1969, p.153).

DECEM *num.*, panr.

DOS (= DUOS *num.*), atestat în Moesia (Mihăescu 1978, p.192), DUA (formă atestată, Mihăescu 1993, p.167), formele care explică cel mai bine formele rom.; vezi și DOI, DUA, atestate în zonă (Mihăescu 1978, p.229); panr.

MILIA *pl.*, MILLE *sg.* "mie", panr.

NOVEM *num.* "nouă", panr.

OCTO *num.* "opt", panr.

PRIMUS *adj.* (superlativ de la PRIOR) "cel dintâi, primul", panr.

QUAT(T)UOR *num.* "patru", panr.; alb. < lat., Meyer 1891, p.81; Desnickaja 1987a, p.222.

SEPTEM *num.* "șapte", panr.

v.rom. **îmbi**.

rom. **întâi** *num.*

alb. **qind** *num.* "sută" (FS 1954).

rom. **cinci** *num.*

rom. **zece** *num.*

rom. **doi, două** *num.*

alb. **mijë** *num.* "mie" (FS 1954), dial. **milë** (Pekmezi 1908, p.63).

drom. **mie**, arom. **n'il'e**, megl. **mil'ă** (Papahagi 1974; Pușcariu 1974, p.70).

rom. **nouă** *num.*

rom. **opt** *num.*

alb. **pranverë** continuă compusul PRIMA VERA, ca și rom. (vezi 2.3.4.).

v.rom. **de în primă, de primă, locuț.**; drom.dial. **dim primă**, Rosetti 1986, p.498, ILR II 1969, p.153; și în compusul **primăvara**.

?alb. **katër** *num.* "patru" (FS 1954); Çabej 1962, p.194 consideră îndoielnică originea lat.; B. Demiraj (SF 1989, 3, p.92 și urm., cu bibliografie) demonstrează convingător originea i.e., dar evidențiază și posibilitatea evoluției fonetice normale din lat. Alb. nu a mai împrumutat din lat. alt numeral din seria de la 1 la 10.

rom. **patru** *num.*; metateză lui R se petrece în lat. (Șiadbei SCL 1957, 4, p.468; Dimitrescu 1967, p.101). Evoluție specifică pentru rom. și-sard. a grupului **k^w**, care nu se petrece și în alb. (Rosetti 1986, p.116, 117).

rom. **șapte** *num.*

*SESS (= SEX num. "șase"),
panr.

TERTIUS num. "al treilea", it.,
retr., fr., prov., cat., pg.

TRES num. "trei", panr.

UNUS num. adj. "unul", panr.

VIGINTI num. "douăzeci", panr.

rom. șase num.

drom. (an)țărț, arom. anțărțu
adv. "acum doi ani" < ANNO
TERTIO; megl. țărț (ILR II
1969, p.153; Mihăescu 1993,
p.171).

rom. trei num.

rom. unu num., una.

arom. γιγινț num.

Procedeul analitic de numărătoare prin adițiune, UNUS SUPER DECEM, cunoscut limbii rom., nu apare de asemenea numai în sl. și alb., ci, după părerea lui Mihăescu 1993, p.167-168 și în gr. (vezi și Mihăescu 1978, p.230).

3.2. Aspect exterior, formă, consistență

ADUNCUS adj. "încovoiat,
curbat", sens păstrat în it.dial.,
ILR II 1969, p.153.

ANGULUS s.m. "unghi, colț;
loc retras, ungher", it.dial., fr.,
prov., cat. (ANGULARIUS >
ungher); v.alb. < QUADRUS.

ANGUSTUS adj. "strâmt, îngust;
(timp) scurt; limitat; greu,
periculos; mărunț, meschin", sp.,
v.pg. (Pușcariu 1905, p.75), prov.
(Densusianu GS 1937, 1, p.334);
ANGUSTUS, termenul vechi,
STRICTUS, inovația (Bartoli
1925, p.7). Rom., alb. < AN-
GUSTUS, dar și *STRI(N)CTUS
(la Bardhi, ed. Roques, p.5: AN-
GUSTUS: alb. shtrejt). Sinonimie
în rom. și sp. între continua-
torii lui ANGUSTUS și STRIC-
TUS analizată de Sădeanu 1958,
p.767. ANGUSTARE, "a îngusta,
a reduce, a micșora" > rom. a
îngusta, alb. ngushtoj (Pușca-
riu 1905, p.75). Antonime: rom.

alb. i ngushtë adj. "îngust; mes-
chin; apropiat (miq të ngush-
të); ngushtë adv. "îngust,
strâmt, petkat rrinë ngushtë:
hainele sunt strâmtete (imposibil
în rom. haine înguste); jam
ngushtë, rashë ngushtë "a fi la
strâmtoare, la ananghie, a cădea
la strâmtoare, a fi în dificulta-
te: rom. cărările vieții ... îngus-
te (Eminescu, DA s.v. îngust);
jam ngushtë për "a avea mare
nevoie de" (FS 1954) < lat. (Ça-
bej 1976a, p.50, care e de păre-
re că ângësht adv. "la ananghie"
este, însă, autohton). Ngushti-
cë s.f. (< ngushtë) "strâmtoare
(în mare); strâmtoare, situație

rom. adânc adj.; provenind cu
oarecare probabilitate din *A-
DANCUS (< ANCUS, UNCUS),
în paralel cu ADUNCUS (DA).

rom. unghi s.n.

rom. îngust adj.

< **LATUS** (Manoliu 1971, p.289).
alb. < **LIBER** (FS 1980 s.v. **i lirë**).

ASPER *adj.* "aspru (la pipăit, gust. miros. auz): fig. aspru, greu; dur, sever, furios", **panr.:** **alb.** < **lat.** (Meyer 1891, p.19. Pușcariu 1905, p.146; Çabej 1976a, p.100-101); împrumut mai recent din cauza păstrării lui **a-**, Landi 1989, p.79. **ASPER** > **alb., rom.** **L.I.**

CAUSA *s.f.* "cauză, motiv", juridic, cu sensul "lucru" (în locul lui **RES**, Dauzat, Dubois, Mittérand, 1964, s.v. **chose**), **dalm., it., fr. prov., sp.** (Pekmezi 1908, p.148, Mihăescu 1966a, p.22). **CAUSA** > **alb.** 2.6, 2.6.2. (vezi și alte soluții etimologice pentru **alb.** și problemele de evoluție fonetică); **rom.** < **LUCRUM?**.

***CAVULA** *s.f.* (< **CAVUS** *adj.* "scobit, concav, adânc", comp. **CAULAE** *s.f. pl.* "cavitate, deschizătură". **DA** s.v. **gaură**), **it.dial.** (ILR II 1969, p.153). **Rom.** (**drom., arom.**) < ***CAVULA**, CDDE, 720. Papahagi 1974 pune, însă, **arom. gavră** *s.f.*, cuvânt rar, în legătură cu **alb.** (**z**)**gavër** și nu optează pentru originea **lat.** Densusianu (1901, p.122) explică **alb. gavër** dintr-un ***CAVANUM**.

***CAVO** "gaură" (< **CAVUS** *adj.*, **DA**, II/1, F I s.v. **găun** *s.*), păstrat numai în **rom.**, ILR II 1969, p.153. ***CAVO** (< **CAVARE**) > **rom.** 2.6.7, **CAVUS** > **rom.** 1.8.5, 1.9.1; ***CAVULA** (< **CAVUS**) > **rom., alb.?** mai sus.

critică, nevoie" corespunde perfect semantic **lat. ANGUSTIAE** *s.f. pl.* (în **rom.** este utilizat **strâmtoare** *s.f.* < **strâmt**).

alb. i ashpër *adj.* "aspru", **ashpër** *adv.* (FS 1954).

rom. aspru *adj., adv.* Antonim: **neted** < **NITIDUS** (vezi mai jos).

alb. kafshë *s.f.* "animal de povară; animal, fiară; lucru, obiect", **kafshëz** *s.f.* "ghicitoare", **gjëkafshë** *pron. nehot.* "ceva; nimic" (FS 1954); **v.alb. kafshë** (:lat. **ens**) "lucru, tot ceea ce există" (Buzuku, Ashta BS 1964, p.152; acest sens la toți autorii vechi, Çabej 1976b, p.256-257); **v.alb. kafshëgjë** "ceva" (Bardhi ed. Roques, p.133).

?**alb. gavër** *s.f.*, **zgavër** *s.f.* "gaură, scorbură", **gavërz** *s.f.* "por (în piele)" (FS 1954). **Alb. gavyell** *s.m.*, **gavele, gavell** "obadă" < **it.** (Çabej BSS 1962, 2, p.228).

rom. gaură *s.f.*

v.rom. găun *s.* "partea scorbură, goală sau seacă a unui obiect", **rom.dial. găună** *s.f.* "gaură mică în pământ", **găunos** *adj.* (**DA**).

CENTRUM *s.n.* "brațul fixat al compasului; centrul cercului; nod (în lemn, marmură)", împrumut din *gr.* (**kentron**), din tehnica construcțiilor, păstrat de unele limbi romanice occidentale, nu și în *rom.*: *dalm.*, *it.dial.* (Mihăescu 1966a, p.22, 1966b, p.42, Çabej 1962, p.172).

alb. qendër s.f. "centru; mijloc (sinonim cu *mes* < *MEDIUS?*, vezi mai jos)", *qandër s.f.* "centru; rezistență, stabilitate" (FS 1954), *g. çandër* "prăjină de sprijin, proptea" (Çabej 1982, p.84), *v.alb. qendra s.f. pl.* "pumni, lovituri", sens comparat cu *it.dial.* (Buzuku, Çabej SF 1965, 2, p.37), *qëndroj vb. intr.* "a se opri, a poposi; a rezista; a sta; a face față, a se opune; *vb.tr.* a opri", *i qëndrueshëm adj.* "care rezistă, care stăruie, care dăinuie" (FS 1954). Era de așteptat evoluția: *E + 2 cons.* > *alb. i* (*CENTUM* > *qind*, Skok, ZRPh 1934, p.190).

CIRCULUS *s.m.* "cerc, circuit; verigă, inel; cerc (de persoane)", *it.*, *sard.*, *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.* (ILR II 1969, p.167).

arom. țercl'iu s.m. "cerc; judecată, rațiune", *adv.* "cerc, roată" (Papahagi 1974).

CIRCUS *s.m.* "cerc, orbită; circ", *it.*, *sard.*, *sp.*, *pg.* (ILR II 1969, p.153). **CIRCUS** și **CIRCULUS** împart în două arii domeniul limbii *rom.* (Saramandu 1989, p.44). *Alb. qark* < **qerk* < **CIRCUS** (Meyer 1891, p.341). **CIRCELLUS** > *rom.* 1.7.3, **CIRCARE** > *alb.*, *rom.* 1.3.3, 3.6.1.1, 4.1.

?*alb. qark s.m.* "cerc", *qarkull s.m.* "cerc" (< *qark*), *qark adv.* "în cerc, roată, de jur împrejur" (Bardhi), *qarkoj vb.*: *rom. a încercui, qarkatoj vb.* "a încercui", *qarkullon vb.* (< *qarkull*) "a circula, a se învârti, a se duce și a se întoarce" (FS 1954, Ashta BS 1974, 2, p.104, Capidan 1922, p.455, Çabej SF 1965, 2, p.35). Împrumutul din *lat.* nesigur, dată fiind evoluția neregulată *I* > *alb. ja*; **qerk*, fază care nu se justifică; proveniență *i.e.*, de comp. cu *lat. CIRCUS* (Çabej SF 1965, p.36). Totuși, Desnickaja (1987, p.222, citând Ernout, Meillet) observă că, provenind din *gr.* (**krikos**, **kirkos**), cuvântul *lat.* nu poate fi comparat cu *alb.* în plan *i.e.*

rom. cerc s.n.

CREATURA *s.f.* "creatură; creație" (lat. eclesiastică), împrumutat în alb. a permis decuparea sufixului *-tyrë*, devenit productiv (Çabej SF 1965, 1, p.5, s.v. *pagëtyrë*, Çabej 1987, p.211, s.v. *detyrë*; Xhuvani, Çabej 1962, nr. 148 îl include pe lista de împrumuturi lat. sau it. fără a preciza limba). Pentru aceeași noțiune rom. < FACTURA; CREATURA > alb. 1.3.4; CREARE > alb. 4.1; CREATIO > rom. 6.3.1.1.

DENSUS *adj.* "des, dens, strâns, compact; des. numeros, unul după altul", păstrat în rom. și dalm., în vreme ce limbile romanice occidentale < SPISSUS (Pușcariu 1974, p.158). Alb., arom. < SPISSUS. Antonim: RARUS > rom., alb. DENSUS, termenul vechi, SPISSUS – inovația. Bartoli 1925, p.5.

DIRECTUS (DERECTUS) *p.pf. vb.* DIRIGERE, *adj.* "în linie dreaptă, drept; în unghi drept; direct, fără ocol", panr.; alb. < lat., Meyer 1891, p.74. Antonimul continuat atât în alb. cât și în rom., STRAMBUS (vezi mai jos). DIRECTUS > rom., alb. 1.2.4. și 3.6; 1.4; IN DIRECTUM > rom. 3.6; *DIRECTARE și DIRIGERE > alb., rom. 4.1. (rom. și 6.1.).

EX(S)UC(C)ARE *vb.* "a stoarce sucul, seva".

v.alb. *kreatyrë s.f.* "creatură, făptură, animal, viețuitoare" (Mann 1948, p.213); it.-alb. *krieturrë s.f.* "copil" (Bellusci 1989, p.40) < it. *creatura* (probabil).

drom. *des adj., adv.*,
arom. *des adj., adv.*

alb. *i drejtë adj.* "drept, care nu e strâmb; exact, așa cum trebuie"; *drejt adv.* "drept, în linie dreaptă, fără ocolișuri" (FS 1954), v.alb. *i dërejtë adj.*, (Çabej 1987, p.312). Dificultăți în stabilirea cronologiei și a raporturilor între formele *drejt* și *d(ë)req*, ambele, forme vechi (Çabej *loc. cit.*; Camaj 1968, p.839–840; Di Giovine 1982, p.24 și urm.).

rom. *drept adj., adv.*

rom. *a usca vb.* (după Mihaescu 1993, p.181, termenul rom. ar proveni din contaminarea dintre EXSUCCARE și *OBSICCARE).

EXSUCTUS *p.pf., adj.* "slab, sleit, fără vlagă, fără suc" (< EX-SUGERE *vb.* "a suga (de tot); a usca, a seca"), *dalm., it., sp., pg.*, Mihăescu 1993, p.63 (vezi și 2.4.5.); SUGERE > *rom.* 1.3.3.

FACTURA *s.f.* "fabricație, lucrare; operă", *it., sard., v.fr., prov., cat., sp., pg.*; *alb.* < CREATURA; FACTURA > *alb.* 1.2.1; *rom.* 1.3.4.

FORMA *s.f.* "formă" (exterioră), aspect; chip; imagine", împrumutat în cimrică, cornică, irlandeză, bretonă și în bască. Acesta este argumentul lui Haarmann (1977, p.321) că și în *alb.* e împrumutat din *lat.*; *alb.* < TRACTUS.

FORMOSUS *adj.* "frumos" ("bine făcut" < FORMA, Mihăescu 1993, p.229), *v.it. dial., prov., cat., sp., pg.*

FRACIDUS *adj.* "stricat", *it. dial., retr.; rom.* < *FRAGIDUS (< FRACIDUS, influențat de FRAGILIS).

GRACILIS *adj.* "înalt, zvelt; delicat; sărac, slab, prăpădit", *fr.; alb.* < *lat.*, Meyer 1891, Haarmann 1972, p.62, Mihăescu 1981, p.224 (în 1993 renunță la acest termen).

GRASSUS (< CRASSUS *adj.* "gros, dens, gras; grosolan", influențat de GROSSUS), *panr.*

GROSSUS *adj.* "gros, grosolan", *panr.*

?*alb.dial. seftë s.* "torent a cărui albie e cea mai mare parte din an uscată", Sift, toponim (numele cursului superior al unui râu) (Jokl 1928, p.214, Lafe SA 1973, 1, p.162; Lafe este de părere că este împrumut dintr-o limbă romanică dispărută). De observat că sensurile în *alb.* sunt "sec, uscat", nu "supt".

?*alb. formë s.f.* "formă, aspect exterior" (FS 1954); mai probabil neologism romanic.

?*it.-alb. grel "slab"* (Meyer 1891; lipsește în FS 1954, FS 1980, Mann 1948). Dificil de explicat dispariția secvenței CI. După Gelzer (1913, p.263, 264), C dispare după A accentuat. Mai probabil, însă, împrumut recent < *it.* < *fr. grêle* (Kristophson 1988, p.86).

rom. supt adj. (Mihăescu *loc. cit.*; *supt* < SUCTUM, Pușcariu 1974, p.51; DLR s.n. X/5 S: *supt p. vb. suga*).

v.rom. făptură s.f. "facere, creare; creațiune, operă (dumnezeiască); ființă sau lucru create de Dumnezeu, creatură" (DA II/I, F-I).

rom. frumos adj.

rom. fraged adj. (DA: < FRAGILIS, cu schimbarea sufixului).

rom. gras adj.

rom. gros adj.

HUMIDUS *adj.* "umed; lichid", it., fr.dial., prov. (Mihăescu 1993, p.180); rom. < UDUS.

LARGUS *adj.* "abundent, bogat, mult; generos, darnic, larg", panr. Antonim în rom.: *STRINCTUS (Manoliu 1971, p.289; vezi mai jos). LARGUS > alb., arom., drom. 3.6. (vezi și *ALLARGARE, *ALLONGARE 3.6.1.1.).

LATUS *adj.* "lat; larg, întins, mare, amplu", panr. Antonim în rom.: ANGUSTUS.

LENIS *adj.* "lin, ușor, potolit, încet; fig. blând, indulgent", fr.dial., prov., sp.; rom. < LENUS (DA s.v. lin).

LIBER *adj.* "liber (social, politic); neocupat; liber, nestânjenit", v.sard., prov. (Mihăescu 1966a, p.23, vezi și Çabej 1962, p.194). Antonim în alb.: ANGUSTUS. LIBER > alb. 6.1, 6.2; LIBERARE > alb. 3.6.1.2, *LIBERTARE > rom. 6.2, 6.3.1.

LUCRUM *s.n.* "câștig, profit; avere, bogăție", prov., cat., sp., pg., cu sensul apropiat de cel original, "câștig" (ILR II 1969, p.170, care nu exclude posibilitatea de a fi deverbativ al lui lucrare); alb. < CAUSA (vezi și alb. < OPERA la 4.1.). LUCRUM > rom. 4.1, alb. 2.6; LUCRARE > rom. 4.1.

MACER *adj.* "slab; subțire", panr.

MARCIDUS *adj.* "veșted, ofilit; putrezit; lănced, moleșit, slăbit", păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.154, care observă existența dificultăților fonetice; vezi și Rosetti 1986, p.174).

rom. umed *adj.*

drom. larg *adj.*;
arom. largu *adj.* "larg", largu *adv.* "departe" (Papahagi 1974).

rom. lat *adj.*

rom. lin *adj., adv.*

alb. i lirë *adj.* "liber (social, politic); care nu e legat; care nu e strâmt, care nu e strâns" (FS 1980), "deslegat, desfăcut, destins, slobod; (despre funie) moale, slăbit" (Mann 1948, p.248).

rom. lucru *s.n.* "obiect".

rom. macru *adj.* "(despre carne) fără grăsime", drom.v. și reg. "(despre om sau animale) slab" (Mihăescu 1993, p.242).

drom. reg. mârced *adj.* "(despre plante) veșted; (despre oameni) slab, vlăguit" (DEX).

MARGO, MARGINIS *s.f.* și *m.*
"margine, mal, hotar, prag", *it.*,
v.sard. MARGO, MARGINIS >
alb. 2.4.4, *rom.* 2.4.5.

MEDIUS *adj.* "de mijloc, la mijloc, central; mijlociu, intermediar; neutru", *panr.*; MEDIUS > *alb.*?, *rom.* 2.3.1, 2.5.1, 3.6; MEDIUS LOCUS > *rom.* 3.5.

MOLLIS *adj.* "moale; mlădios, flexibil, suplu; ușor, lin; blând; fără energie", *panr.* *MOLLISIA "ficat" > *alb.* mëlci *s.f.* (*e zezë* "ficat", *e bardhë* "plămân"), etimon presupus de Hamp în *lat. balcanică* (citată cu rezerve de Euler 1985, p.120), prezintă dificultăți de evoluție fonetică (în primul rând a secvenței SI) și dificultăți semantice. *MOLLIARE > *rom.* 4.1.

MUCIDUS *adj.* "muced, mucegăit; căruia îi curge nasul, mucos" (*it.*, *retr.*); MUCCUS > *rom.* 1.3.3, *alb.* 2.5.9.

MUTULUS *s.m.* "consolă spre a susține o grindă; ieșitură de piatră sau de lemn a unui zid", *it.*, *sard.* *retr.* cu sensuri diferite. Limbile romanice și *alb.* indică drept formă: MUTULUS (Graur BL V, p.70). Celelalte limbi romanice au păstrat pentru sensul "muchie" ARISTA (Candrea 1932, p.81-82).

?*alb.* mes *s.m.* "mijloc, centru; anat. mijloc, talie"; *hyri në mes: a se pune (a sta) la mijloc* "a interveni între două persoane care se ceartă pentru a le împiedica să se încaiere" (FS 1954); *mjes, mjez* (în compuse: *mjesditë, mjesnatë*, FS 1954), *g. mjez* (Pekmezi 1908, p.258-259); sinonimul *g. mjedis, vjedmis* (Buzuku, Çabej 1976a, p.186) < ? Evoluția *lat. DI* > *alb.* s ridică dificultăți. După Çabej (1962, p.171) nu provine din *lat.*, iar după Kristophson (1988, p.87) < *gr. mésos*.

rom. margine s.f.; sinonimie cu *mal* și *buză*, termeni de substrat (Brâncuș SCL, 1966, 2, p.215-216; 1983, p.52, 91) și cu termenii de origine *lat. țärm* și *râpă* (Brâncuș *loc. cit.*, Seche, Seche 1982, p.492) (*v.* și 2.4.4 și 2.4.5).

rom. miez s.n. "partea interioară a unui fruct, a pâinii; partea centrală a unui lucru, a unui spațiu" (DEX); *arom. mese, mesi s.f.* "mijloc, centru" < *gr. mése*; *arom. n'edzũ* "miez" < *lat.* (Papahagi 1974).

rom. moale adj.

rom. muced adj.

rom. muchie s.f.

?*alb.* mykë *s.f.*, myk, numai cu unul din sensurile cuvântului din *rom.*: "dosul unor unelte de tăiat, fața opusă tăişului", *myqe s.f.* (FS 1954) (*myqe, sg.* refăcut de la *pl.*, Çabej 1967, p.162), *alb. dial. muqe s.f.* "piedică; snop" (Çabej 1967, p.121). După Çabej, *loc. cit.*: *muqe* < *it.* (nu din *lat. MUTULUS*); *mykë*, însă, îl

lasă fără etimologie. MUTU-
LUS sau *MUTILA (vezi DEX
s.v. **muchie**) nu explică satisfac-
cător silaba finală a termenului
alb. (**mykë**).

NATURA *s.f.* "naștere; stare
naturală, natură, fel; fire, caracte-
ter; ordine stabilită de natură;
univers; gen. neam". După Mi-
hăescu 1993, p.61 s-a păstrat nu-
mai în alb. (pentru alb. vezi și Ça-
bej SF 1965, 1, p.5). Pușcariu
1905, p.100 îl consideră moștenit
în retr. și drom.reg.; Capidan
1932, p.170 înregistrează între
termenii lat. comuni între alb. și
drom., absenți în arom. NASCOR
> rom. 1.3.4, NATUS > rom. 1.1.

alb. **natyrë** *s.f.* "fel, soi; esență;
caracter" (FS 1954), v.alb. "ca-
racter (al omului)" (Ashta BS
1974, 1, p.135; 1980, 2, p.30).

drom.dial. **nătură** *s.f.* "tempera-
ment" (Pușcariu *loc. cit.*).

NITIDUS *adj.* "strălucitor, lu-
cios; înfloritor de sănătate, gras;
îngrijit, elegant" (sard., retr., fr.,
prov., cat., sp.dial., pg.). An-
tonim în rom. < ASPER.

rom. **neted** *adj.*

PAREO, PARERE *vb.* "a
apărea, a se arăta", panr.

rom. **a părea** *vb.*

PUTRIDUS *adj.* "putred, în
descompunere, veșted, fleșcăit",
păstrat numai în rom. Intere-
sant de observat că termenul lat.
păstrat numai în rom. intră
într-o relație specifică de sinoni-
mie cu **câlbează**, **gâlbează**, ter-
men autohton comparabil cu alb.
këlbazë *s.f.* "idem" < **kalb** *vb.*
"a putrezi" (pentru **câlbează**
vezi Brâncuș 1983, p.54); pen-
tru raportul ca de la particular
la general care se stabilește în
rom. între termenul autohton și
cel lat. vezi Brâncuș 1981, p.214-
215; 1983, p.161-162.

drom. **putred** *adj.*

QUADRUM s.n. (*QUODRUM, *CODRUM) "pătrat, în formă de pătrat", it., retr., fr.v. și dial., prov., sp., pg.; rom. < ANGLUS. QUADRUM > alb., rom. 2.4.4, rom. 2.5.2.1, rom. 3.1.

QUIETUS *adj.* "liniștit, calm, pașnic, netulburat; odihnindu-se adormit", p.pf. vb. QUIESCERE "a se odihni; a se liniști, a se potoli", QUETUS, formă frecventă în inscripții (Densusianu 1901, p.103, 104), it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg. (ILR II 1969, p.162, Densusianu *loc. cit.*); în Occident e mai frecvent LENTUS (Pușcariu 1974, p.160). QU(I)ETARE vb. (< QU(I)ETUS) (înlocuind QUIESCERE) s-a păstrat în it., sp., pg. și rom. a ceta, a înceta (DA s.v. înceta, Pușcariu 1905, p.70, Mihăescu 1993, p.186) "a se liniști, a se potoli, a se domoli, a se astâmpăra", sensuri cu care în alb. corespunde qetoj vb. (< QU(I)ETARE sau derivat de la i qetë?). Rom. a înceta are și sensurile "a face o pauză, a întrerupe, a se odihni, a nu mai acționa; a conțeni", pentru care alb. < PAUSARE (vezi 1.3.5.). Rom. (și alb.?) < QU(I)ETARE, limbile romanice occidentale < CESSARE (Candrea 1932, p.162). Sinonime în rom.: tăcere < TACERE (vezi mai jos); liniște < lin < LENIS (vezi mai sus), liniștit < a liniști < liniște. QU(I)ETUS > rom. 4.3.

RANCIDUS *adj.* "rânced, stricat", it.dial., sard., retr., prov., cat., sp., pg.. RANCOR s.m. "rânzeală; fig. ranchiună" > alb.? 6.2.

v.alb. kodër s.f. "colț, unghi": gur n katër kodrësh: angulari lapide "piatră în patru colțuri" (Buzuku, Çabej 1962,p.170), gjytitja venduem katër kodërsh "civitas in quadro posita" (Bogdani, Ashta BS 1985, 1, p.175, Çabej 1982, p.37).

alb. i qetë *adj.* "calm, nemışcat (despre mare); liniștit, tăcut, fără zgomot"; qetësi s.f. "liniște, tăcere; lipsă de mișcare, încetare a mișcării; calm, stare fără tulburări", qetësoj vb. "a potoli, a liniști", sinonim cu qetoj (FS 1954); qetësi s.f., qetësoj vb., derivate în alb..

drom.v. și reg. cet s.n., ceată s.f. "liniște, calm", cet *adj.* "liniștit, calm", sinonim cu lin (< LENIS, vezi mai sus), Densusianu 1938, p.795, DA s.v. încet, TDR, p.195; reg. cetos *adj.* "(despre vreme) liniștit"; încet *adj.*, adv. "lent, calm, fără zgomot, cu sunet molcom" (DA).

rom. rânced *adj.*

RAPIDUS *adj.* "care ia cu sine totul, care prăpădește; repede, iute, violent, năvalnic", *it., sard., fr.v. și dial., cat., sp.*, ILR II 1969, p.162. Alb. **rëpjetë** *s.f.* "urcuș, pantă (a unui munte)", **rëpjetë** *adv.*, **i rëpjetë** *adj.*, comparat pentru sens cu *it. rapida* *s.f.* "cataractă (a unei ape)" și dedus din RAPIDUS (Pușcariu 1905, p.130, etimologie preluată de Kristophson 1988, p.75), poate fi mai plauzibil explicat drept derivat în alb. de la o bază **pjetë** (care apare în sinonimul **përpetjetë**, în antonimul **tatëpjetë** "coborâș", Xhuvani, Çabej 1956, nr. 50, 60, unde se comp. cu *v.gr. pro-petés*; vezi și Çabej 1982, p.29; **pjetem** *vb.refl.* "a face hernie", **pjetëposhtë** *adv.* "de sus în jos"). De observat și faptul că, dacă era împrumut din lat., era de așteptat ca -D- să cadă, nu să devină surd. RAPERERE > alb., rom. 4.8.1.

rom. repede *adj., adv.*

RARUS *adj.* "rar, puțin dens, rarefiat; rar, din loc în loc; puțin numeros; neobișnuit" (*it., sard., retr., v.fr., sp.*); RALLUS *adj.* "(despre o tunică) (cu părul) tuns scurt", RALLUM *s.n.* "otitul plugului" (< RADERE) (Ernout, Meillet 1959, p.563, Walde, Hofmann 1954, p.415, Pușcariu DR V, p.409-410) > alb., Meyer 1891, p.372, Pușcariu 1905, p.128, cu rezerve, Haarmann 1972, p.57, 65, Mihăescu 1993, p.41. După Pușcariu DR V, p.410, alb. < RARUS cu o disimilare comună cu *sp.* și *v.fr.* Çabej SF 1965, 3. p.63 este de acord cu această etimologie, dar Çabej 1976c, p.71 consideră întâmplătoare concordanța cu *sp.*

alb. **i rrallë** *adj.* "rar, puțin dens; neobișnuit, extraordinar"; **rrallë** *adv.* "cu distanță între, distanțat", antonim **shpesh**; **rralloj** *vb.* "a plivi; a rări" (FS 1954).

rom. rar *adj., adv.*

(păreră acceptată de Mihăescu RESEE 1977, 4. p.807, care nu optase încă pentru RALLUS). Rezultatul așteptat al evoluției lui RALLUS era alb. *rralë, nu rrallë. Pușcariu DR V propune: RALLA s.f. "răzuitoare; răritură" > arom. rauă "cărare (în păr)", cuvânt lăsat de Papahagi 1974 fără etimologie și considerat de Çabej SF 1965, 3, p.44-45 împrumut din g. ravë "cărare pentru capre la munte, urmă în zăpadă". Antonime: DENSUS > rom., SPISSUS > alb.

ROTUNDUS adj. "rotund" panr. RETUNDUS (formă disimilată atestată) > rom., v.it., sp., pg., prov. (ILR II 1969, p.154, Mihăescu 1978, p.180, Mihăescu 1993, p.186).

RUDIS adj. "nelucrat, brut, necioplit, inform, aspru".

?alb.g. urtundë s.f. "oală mare, fără toarte, pentru preparat mâncarea" presupune un mai vechi *rtundë și poate proveni din lat. RETUNDUM, cu eliminarea numelui și substantivarea adj.; nu e exclusă, însă, originea it. (Çabej SF 1967, 1, p.86-87).

?alb. rrudhë s.f. "cută (pe față), rid; cută, fald, încrețitură" (FS 1954); împrumutul din lat. îndoielnic (Çabej 1962, p.194); ar fi, alături de edh < HAE-DUS (de asemenea, împrumut nesigur) unul din puținele exemple de păstrare a lui -D- (și evoluție la dh). Alb. rudë adj. "(despre lână) scurtă și moale" (FS 1954), considerat de Suhačev 1987, p.94 proveniind din RUDIS, trebuie să fie împrumut nou, nu din lat., din cauza păstrării lui -D-; împrumut din arom.?

v.rom. rätund adj.

arom. arud adj. "moale (despre lână); fig. tânăr, fraged" (Papahagi 1974).

?SCROBIS *s.m.* și *f.* "groapă", fr. ILR II 1969, p.154, Mihăescu 1993, p.163 (ca exemplu de termen în care nu are loc sincopa vocalei intervocalice scurte). Au fost raportați la lat. SCROBIS, independent unul de altul, alb. **zgrop** (**zgrof**) *s.m.* "stomac" (Jokl, citat de Barić 1956b, p.267) și alb. **korbull** *s.f.* "scorbură; ciubăr". În ambele cazuri, explicația din lat. nu este posibilă pentru că era de așteptat: lat. SC(R)- > alb. sh(kr)-. Alb. **zgrop** este autohton, după Çabej 1976 bII, p.323 și Kristophson 1988, p.89. Brâncuș 1983, p.146-147 atrage atenția asupra faptului că rom. **scorbură** (a cărui origine lat. nu e sigură) poate fi comparat cu alb. **korbull**, a cărui origine lat. cu greu se poate susține; vezi și Ionescu 1980b, care analizează alb. **korbull** ca derivat cu sufixul autohton -ull(ë), iar rom. **scorbură** ca format cu varianta de *f.* -ură a sufixului autohton rom. -ure. Atât Brâncuș, cât și Ionescu, presupun pentru termenii în discuție origine autohtonă probabilă. Arom. **scrob** *s.m.* "vizuină" (după REW³ 7747 < SCROBIS) este necunoscut, iar forma **scrop** *s.m.* "remușcare" nu are o origine cunoscută (Papahagi 1974).

SICCUS *adj.* "uscă, lipsit de umezeală, sec" (panr.). SICCARE, EXSUCCARE > rom. 2.4.5, SICCITAS > rom. 2.2, EXSUCTUS > alb. 2.4.5. (vezi și aici, mai sus, EXSUCCARE și EXSUCTUS).

?rom. **scorbură** *s.f.* < *SCORBULA < *SCROBULA < SCROBIS (ILR II; Mihăescu *loc. cit.*).

rom. **sec** *adj.*

SIGNUM s.n. "semn (semn pus oilor); semn de rană, urmă, cicatrice; dovadă, probă" (panr.). Fără a face o mențiune specială, Mihăescu (1993, p.42, 46) discută separat alb. **shenjë** "signe" < SIGNUM și **shenjë** "enseigne" < INSIGNIA pl., INSIGNE s.n. "semn distinctiv". Fonetic, INSIGNIA nu pare a se fi păstrat în alb. Semantic, deși dicționarele nu înregistrează omonime, ci un termen polisemantic, cuvântul lat. INSIGNE "semn distinctiv; însemn; fig. semn de cinstire, distincție, podoabă" este posibil să fie păstrat de următoarele sensuri ale alb. **shenjë**: "inelele și darurile schimbate la logodnă; părțile cele mai bune din carnea friptă, cu care este onorat oaspetele" (FS 1980). Alb. **shenjë** < SIGNA pl., Desnic-kaja 1987a, p.236. În evoluția grupului GN, rom. se apropie de it. de sud și se desparte de limbile romanice occidentale (Rosetti 1986, p.121); alb. se apropie de limbile romanice occidentale. SIGNUM > alb., arom., drom. 6.3.1, SIGNARE > alb., INSIGNARE > rom. 4.1, 4.6.1. (De observat că alb., spre deosebire de rom., nu continuă INSIGNARE, cum nu pare a continua nici INSIGNIA, de la care, însă, a preluat, poate, unele sensuri.)

alb. **shenjë** s.f. "semn, cicatrice, urmă" (FS 1954); "semn, caracteristică anatomică; indicu; mișcare făcută cu mâna, cu capul, gest" (FS 1980); i **shënuar** adj. "cărui a s-a pus semn; important, renumit" (FS 1954); **însemnat**; i **shënuem**, i **shënueshëm** adj. "care se deosebește, care se evidențiază", **shënjërak** s.m. "om urât", adj. "urât" (FS 1954); prin evoluția de sens de la "om însemnat, având un semn" la "om urât" explică Çabej (SF 1966, 1, p.17-18) apariția lui **shëmtoj** vb. "a urâți, a desfigura" < **shënoj** vb. "a însemna" (provenind din SIGNUM). Gr.-alb. **shëng** s.m. "cal rotat, cu pete" (Mann 1948, p.471; Barić 1957, p.6). Pentru dublul rezultat al evoluției grupului lat. GN în alb. vezi Çabej 1962, p.187, Çabej SF 1967, 1, p.91.

rom. **semn** s.n. "marcă (pentru a deosebi un animal); semn pe corpul unui om; indicu; dovadă; gest" (DLR s.n. X/3 S); **însemnat** adj. "renumit; (cu sensul propriu) având un semn"; **pesemne** adv. "se pare că ..., probabil, poate" (Pușcariu 1905, p.143), cărui îi corespunde alb. **sipas shenjave** "după cât se pare" (paralelă evidențiată de Gabinschi 1992, p.84).

SIMILO, SIMILARE vb. "a semăna, a fi asemănător" (fr., prov., cat.). Asimilarea **m-n** (ILR II 1969, p.154) nu e caracteristică numai pentru rom., ci și pentru it.dial. și fr.dial. (Densusianu 1901, p.170, Pușcariu 1905, p.135) și pentru v.g. (Çabej 1962, p.169). *SIMILATURA s-ar fi păstrat în rom. **sămănătură** "a semăna" și alb. **shëmbëlltyrë** s.f. "imagine; parabolă" (Pușcariu 1905, p.135; pentru alb. vezi și Meyer 1888, p.811; paralela e acceptată de Kristophson 1988, p.69); alb. **shëmbëlltyrë** este, însă, derivat în alb. cu **-tyrë**, după Çabej 1982, p.117 (vezi și Haarmann 1972, p.27-28). **AS-SIMILARE. ASSIMILIS > rom., SIMILARE > rom., alb., SIMILIS > rom. 3.8: SIMILARE > alb., rom. 3.8.**

SPISSUS adj. "dens, compact, gros, înțesat; (rar) greoi; neîntrerupt", it., sp., fr. Inovația cuprinde Iberia, Gallia, Italia, în vreme ce termenul vechi e păstrat în Dacia (Bartoli 1925, p.5, 12) (vezi mai sus). Antonim: **RARUS > alb., rom.**

STRAMBUS (formă atestată și păstrată în toate limbile romani-ce, Densusianu 1901, p.134; Mi-hăescu 1978, p.279) = **STRABUS adj.** "sașiu" (it., prov., sp., pg., Densusianu loc. cit.). Antonim: **DIRECTUS > alb., rom.**

alb. **shëmbëllej vb.** "a semăna (cuiva); a deosebi, a distinge, a recunoaște" (FS 1954), **shëmbëllej vb.** (Buchholz, Fiedler, Uhlisch 1977), v.g. **shëmënjej** "a semăna, a fi asemănător; a însemna" (Mann 1948, p.473). Având o formă fără asimilare și alta cu asimilarea **m-n**, alb. se apropie și de ramura de vest și de cea de est a romanității (Çabej SF 1966, 1, p.16). **Shëmbëll** s.f. "exemplu, model" (FS 1954) provine din **shëmbëllej**, dar și din lat. med. **EXEMPLUM** (Çabej 1982, p.247).

alb. **shpesh adj.** "des, dens, gros; des, frecvent, de multe ori" (FS 1954); traduce lat. **densus** și **spissus** (Bardhi, ed. Roques, p.158).

alb. **i shtrembër, i shtrembët adj.** "strâmb, aplecat, cocoșat; încovoiat, răsucit; înclinat, lăsat; fig. strâmb, fals; nedrept; necinstit", **shtrembët adv.; rri shtrembët e folë drejt: să stăm strâmb și să judecăm drept** (în alb.: "vorbește drept"); **shikoj shtrembër: a privi strâmb** "a privi cu invidie, cu ură" (Çabej SF 1967, 1, p.88-89); **shtrembët s.f.: strâmbătate** "nedreptate, injustiție"; **shtrembëroj vb.** "a strâmba" (FS 1954); v. alb.

rom. **a semăna vb.** "a se asemui, a se asemăna, a părea, a arăta, a face impresia de ..." (DEX).

arom. **spes adj.** "des"; arom. **arâspease s.f. pl.** "călduri (friguri) care se repetă periodic" < *RESPISSA, cu sensul "repetat frecvent, neîntrerupt" (Capi-dan DR III, p.754-756, Papahagi 1974).

rom. **strâmb adj.** "adus, aplecat, cocârjat, gârbovit; înclinat, lăsat; fig. fals, necinstit" (DLR s.n. X/5 S).

shtremënë *adj.*, **me shtreme-nuem** *vb.*, **të shtremënë** *s.* (Bardhi, Bogdani, Kuvendi i Arbënit, vezi Ashta BS 1975, 1, p.73-74, BS 1982, 1, p.102; BS 1988, 1, p.201-202), **shtrëmb** *adv.* (Pekmezi 1908, p.35; Mann 1948, p.502), **i shtrembën**, **i shtremë** *adj.* (Mann *loc. cit.*). Perechea **shtremb** (termenul de bază) –**shtrembër**, **i shtrembët** (derivatul) face parte dintr-o serie de termeni referitori mai ales la defectele fizice, pe care am prezentat-o mai amănunțit la 1.6.3. Comparabilă cu rom. **strâmb** este forma alb. **shtremb**.

STRICTUS *p.pf. vb.* **STRINGO**, *adj.* "strâns, strâmt; strict, sever, riguros" (it., retr., fr., prov., sp., pg.); ***STRINCTUS** (it.v. și dial., sard., retr. dial.) (ILR II 1969, p.154). ***STRINCTUS**, formă refăcută sub influența lui **STRINGERE**, fenomen petrecut timpuriu, în lat. vulgară (Di Giovine 1982, p.91). **STRICTUS** și **STRINGERE**, inovațiile, față de **ANGUSTUS** și **ANGERE**, termenii vechi (Bartoli 1925, p.7, 16). (**STRINGERE** > alb., rom. 3.6.1.2.). Antonim: **LARGUS** > rom. (**LARGUS** > alb. 3.6.). **STRICTUS** > alb. 6.2.

alb. **shtrenjtë** *adj.* "scump, cu preț ridicat; îngust, strâmt", **shtrenjtë** *adv.* "scump; la strâmtoare" (FS 1954); v.alb. **shtrejt** traduce **angustus**, **të shtrejtë**: **angustia** (Bardhi ed. Roques p.5; pentru aceste noțiuni, în alb. actuală e mai frecvent **i ngushtë** < **ANGUSTUS**, vezi și Ashta BS 1975, 1, p.73); v.alb. **Ura e Shtrejtë**, toponim (Ashta BS 1988, 1, p.201); v.alb. **i shtrenjtë** "de valoare; puternic; sever, aspru" (Kuvendi i Arbënit, Ashta BS 1982, 1, p.101-102); **i shtrenitë** "avarus" (Buzuku, ed. Ressuli p.57, 395); **i shtrënguar** *adj.* (< **shtrënguar p. vb. shtrëngo** < **STRINGERE**) "zgârcit"; **dorështrenjtë** *adj.*, **dorështrënguar** *adj.* "econom, zgârcit": arom. **mânăstreasă** (Capidan DR VII, p.327-328) (drom. **strâns la mână**). Pentru evoluția grupului NCT în alb. în acest cuvânt vezi Camaj 1968, p.839-840; Di Giovine 1982, p.63 și urm.

drom. **strâmt** *adj.*, v.drom. **strâmpt**, arom. **astrim(p)tu** (Pușcariu 1974, p.51, care dă aceste forme cu evoluția normală a grupului CT. Papahagi 1974 nu are termenul). Arom. **stres** (*p. vb. stringu*) "zgârcit" (Capidan DR VII, p.327-328; Papahagi 1974) **strâns la mână**, friul. **strent di man** (Papahagi 1974 s.v. **stres**).

SUBTILIS *adj.* "subțire, fin" it., sard., retr., v.fr., prov., cat., pg.

rom. **subțire** *adj.*

TACEO, TACERE *vb.* "a tăcea, a nu vorbi; a nu face zgomot, a fi tăcut, liniștit" (dalm., it., istr., fr.); vezi mai sus QUIETUS.

rom. a tăcea *vb.*; tăcere *s.f.*

TALIS *adj.* "de acest fel, astfel de", **panr.**; numai rom. dezvoltă sensul "puternic, solid, trainic", iar celelalte limbi romanice păstrează sensul din lat. (ILR II 1969, p.154). Alb., care are pentru sensul "astfel de ..." o serie de trei termeni specializați pentru a indica depărtarea sau apropierea (*i atillë / i këtillë* și termenul neutru simplu *i tillë*), prezintă numai în v.g. și numai pentru termenul de depărtare (*i atillë*) și sensul din rom.: "tare, puternic, solid". Termenul de bază, *i tillë*, este, după cât se pare, el însuși o formație relativ nouă pe teren alb; *a-* și *kë-* sunt particule deictice. Alb. *i atillë* "tare, puternic, solid" are grade de comparație *ma i atill* "mai tare" și un antonim format cu particulă de negație: *i paatillë* "slab, lipsit de tărie, fără tărie". Alb. a dezvoltat sensul comun cu rom. independent de rom., în aceleași condiții de întrebuințare emfatică în construcții de tipul: *talīs vir* (Çabej 1976a, p.107, Çabej 1982, p.106 cu bibliografie; Rosetti 1968, p.194-195 cu bibliografie). Pentru formațiile rom. *atare*, *cutare* și *acătare* vezi discuția amănunțită la Brâncuș 1983, p.131-132 și Brâncuș SCL 1972, p.300-301.

rom. tare *adj., adv.*

TRACTUS *p.pf. vb.* TRAHERE, *s.m.* "tragere, târâre; dâră; traseu; epocă. durată în timp; desfășurare în timp" (*dalm., it., fr., Mihăescu 1993, p.49*). Alb. < FORMA? (vezi mai sus), rom. < FACTURA (vezi mai sus). TRACTARE (frecventativ al lui TRAHERE) > alb. 4.1; TRAHERE (*TRAGERE) > rom. 4.1, 4.4.1.

alb. *trajtë s.f.* "formă" (FS 1954), v.alb. *trajt s.m.* (Çabej 1962, p.174, Bogdani, Ashta BS 1988, 1, p.205); *trajtë s.f.* < TRACTA (Jokl 1936a, p.64-65, Camaj 1968, p.839-840, care explică CT > jt prin iotizare) sau < *trajt s.m.* < TRACTUS (Di Giovine 1982, p.73-74). Alb. *trajkë s.f.* "plasă de pescuit" (Meyer 1891, p.433, Mann 1948, p.52), explicat de Skok (ZRPh 54, p.425), și de Jokl (1936a, p.59) tot din TRACTUS, este o formă inexistentă, corectă fiind *g. tratkë* < *dalm. sau scr.* (Çabej SF 1966, 2, p.87); Meyer *loc. cit.*, preluat de Haarmann 1972, p.48, explica *trajkë* < TRAGULA. Alb. *traft s.m.* "funie", *trafte s.f.* "formă", pe care Landi (1989, p.102) îi explică din TRACTUS și îi consideră atestați la Buzuku, pentru care citează Çabej 1967, p.174, nu apar în locul citat la Çabej și lipsesc în FS 1954, FS 1980, Mann 1948, Kristophoridhi 1961, Bashkimi 1908, Weigand 1914.

UDUS *adj.* "ud, încărcat de umezeală, udat", un arhaism păstrat numai în rom. și *dalm.* (Solta 1980, p.149) care, însă, după Mihăescu 1993, p.113, nu poate fi considerat indiciu de evoluție locală. Rom. < HUMIDUS. Antonime: SICCUS > rom., EXSUCTUS > alb.?, rom.

rom. *ud adj.*

UDO, UDARE *vb.* "a uda, a umezi".

rom. *a uda vb.*

UMIDUS vezi HUMIDUS.

VIRTUOSUS *adj.* "tare, consistent" (atestat, cu aceste sensuri, Mihăescu 1978, p.240) (< VIRTUS, VIRTUTIS, cu sensul "putere" în textele târzii: în **virtute diei** "în puterea zilei", Densusianu 1901, p.194; vezi și Candrea 1935-1936, p.75-76). Sinonim rom. < TALIS; antonim rom. < MOLLIS. **VIRTUOSUS** > rom. 1.6.1, VIRTUS > alb., rom. 1.4, 1.6.1.

VISCOSUS *adj.* "vâscos, cleios" (derivat târziu de la VISCUM s.n. "vâsc; clei preparat din vâsc"), prov. (Mihăescu 1993, p.195). VISCUM "vâsc" > rom., alb. și *VISCULUM > alb. 2.5.8.

3.3. Lumină, întuneric

CANDELA *s.f.* "feștilă, lumânare", it., dalm., (Mihăescu 1993, p.45, 119), fr., prov., sp., pg. (Mihăescu 1966a, p.21); rom. < LUMINARIA, alb. < LUCERNA.

CLARUS *adj.* "strălucitor, luminos; (despre sunete) clar, sonor; fig. limpede; renumit, strălucit" it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg. (ILR II 1969, p.154, Pușcariu 1905, p.30). Alb. < lat. (Pușcariu *loc. cit.*, Desnickaja 1987a, p.222, Kristophson 1988, p.63).

CLARO, CLARARE *vb.* "a face luminos, a lumina; a limpezi, a explica" > alb.? (Kristophson 1988, p.63).

v.alb. **këndellë** *s.f.* "lumânare" (Budi, Ashta SF 1966, 4, p.163), **këndell** *vb.tr.* "a da putere, a înviora", **këndellem refl.** "a se aprinde, a se înroși; a învia, a se înviora" (FS 1954) < **këndellë** (Çabej 1962, p.196).

?v.alb. i **qarë** *adj.* "strălucitor" (Bogdani, Ashta BS 1982, 1, p.151), i **qartë** *adj.* "clar, limpede" (FS 1954); alb. < it. (Ashta, *loc. cit.*).

?alb. **qëroj** *vb.* "a curăța (grâul de neghină); a tăia (via), a curăța (pomii); a coji o fructă; a însenina" (FS 1954); v.alb. **me qëruem** *vb.* "a limpezi" (Bardhi, ed. Roques, p.99, Bogdani, Ashta BS 1987, 1, p.155); **sqaroj** *vb.* "a limpezi, a lămuri, a explica" (FS 1954); **qëroj** < it. (Ashta, *loc. cit.*), **sqaroj**, după it. **dischiarare** (Ashta BS 1972, 1, p.139).

rom. **vârtos** *adj.* "tare, des, îndesat, solid, dur, compact" (DEX). Alb. i **vërtytshëm** (< **vërtyt** < VIRTUS) are numai sensul "puternic, cu trup sănătos".

rom. **vâscos** *adj.*

v.rom. **chiar** *adj.* "clar, limpede" (Pușcariu *loc. cit.*, Densusianu 1938, p.737), **chiar** *adv.*

HASTILE *s.n.* "lemnul sulitei; lance, sulită; prăjină, par" (< HASTA *s.f.* "lance", *panr.* absent din *rom.*, Ernout, Meillet 1959, p.290), *it.*, *sp.*, *pg.*, Mihăescu 1966a, p.23. Pentru aceeași noțiune: *rom.*, *alb.* < RADIA. HASTA > *alb.*? 4.8.2; HASTILE > *alb.* 4.5.2, 4.8.2.

*INTENEBRICUS (< TENEBRICUS *adj.* "întunecat, sumbru, negru"), *fr.dial. prov.*, ILR II 1969, p.154. *Rom.* nu a păstrat TENEBRAE *s.f.pl.* "întuneric, lipsă de lumină" (Mihăescu 1993, p.178); s-a presupus. însă, că a fost continuat de *alb. terr s.m.* "întuneric" (Pekmezci 1908, p.39, 43, 59). Çabej (1982, p. 93, 96, 108, 120) consideră termenul format în *alb.* de la *err vb.* "a întârzia pe cineva până îl prinde noaptea", *erret vb. refl.* "a se întuneca, a se înnopta" și formantul *të-*, care poate fi asimilat cu *art. të* (vezi și Xhuvani, Çabej 1956, nr. 72: prefixul *të-* care apare la *s.*, *adj.*, *vb.* și *adv.*, fără a avea o funcție clară).

*INTUNICARE *vb.* (< TUNICA) "a îmbrăca tunica", *it.*, *sp.* (ILR II 1969, p.154, cu bibliografie).

LIMPIDUS *adj.* "limpede, transparent, curat" (*it.dial.*, *sard.*, *retr.*).

LUCEO, LUCERE *vb.* "a fi lucitor, a luci, a străluci; a transparenț, a fi evident" (< LUX, LUCIS *s.f.* "lumină"). *panr.* cu forme de conj. a II-a sau a IV-a (ILR II 1969, p.154, Mihăescu 1993, p.177). *Rom.* < LUCIRE (vezi și Mihăescu 1978, p.232).

alb. shtijë s.f. "rază (de soare)" (FS 1954).

drom. întuneric, întunerec, v.drom. tunerec, explicat de Densusianu 1938, p.429, 493 prin căderea secvenței inițiale *în-*; *dimpotriva, întuneric* < *în + v.rom. tunerec* (DEX). Mihăescu 1993, p.178 explică *v.drom. întunerecare* și *arom. ntuniricare* din INTENEBRICARE *vb.* "a acoperi de întuneric, a întuneca", iar *a întuneca* < *întuneric(re)*.

rom. a întuneca vb., explicat de Mihăescu 1993, p.178 din INTENEBRICARE (vezi mai sus).

rom. limpede adj., adv.

rom. a luci vb.; a străluci vb. < *EXTRALUCIRE (Mihăescu 1993, p.177) sau *stră-* + *luci* (DLR *s.n.* X/5 S).

LUCERNA *s.f.* "lampă cu ulei, opaiț", *dalm. it., v.fr.* (Mihăescu 1966a, p.23, 1993, p.46, Çabej 1962, p.172, care atrage atenția asupra corespondenței dintre *alb.* și *dalm.*). *Alb.* < *lat.*, Meyer 1891, p.250.

*LUCOR, LUCORIS "strălucire", derivat în *lat.* *dunăreană târzie* cu -OR. ILR II 1969, p.176 (< LUCERE), *v.it., fr., prov., cat.* (Densusianu 1901, p.163).

LUMEN, LUMINIS *s.n.* "lumină; lampă, făclie; zi; lumina ochilor; ochi; (poetic) viață", *panr.* Specializarea de sens din *rom.*, prin care LUMEN înlocuiește MUNDUS, are loc înaintea influenței *sl.* (Brâncuș 1991, p.61-62; Mihăescu 1993, p.177; vezi 2.). La rândul său, LUMEN este înlocuit de derivatul *LUMININA.

LUMINARIA *pl.*, LUMINARE, LUMINARIS *s.n.* "(ochi de) fereastră; sfeșnic, lumină" (< LUMEN), *fr.* *Alb.* < CANDELA, LUCERNA.

LUMINARE *vb.* "a face să lumineze".

*LUMININA *s.f.* "lumină" (< LUMEN), luând locul lui LUMEN, conduce la ipoteza că sensul "univers" al lui LUMEN a apărut încă în *lat.* (Brâncuș 1991, p.62-63; Mihăescu 1993, p.177).

LUMINOSUS *adj.* "luminos, limpede".

v.alb. luqerrë *s.f.* "lumânare, lampă; sfeșnic" (Buzuku, Cavalioti, Çabej SF 1964, 2, p.34; Budi, Ashta SF 1966, 4, p.163; Bogdani, Çabej 1982, p.38).

v.rom. lucoare *s.f.* "lumină, strălucire" (Densusianu 1938, p.798; DLRLV p.171), strălucoare "strălucire" (DLRLV, p.273).

rom.v. și reg., pop. lumea ochilor "lumina ochilor, pupila"; lumea albă în opoziție cu lumea neagră (exemple și bibliografie la Brâncuș 1991, p.61).

rom. lumânare *s.f.*

rom. a lumina *vb.*

rom. lumină *s.f.*

rom. luminos *adj.*

MANUALIS *adj.* "de mână, care se ia într-o mână", *pl.* MANUALIA, împrumut târziu, păstrat numai în *alb.* ca termen religios, după părerea lui Mihăescu 1993, p.60, care explică (p.254) *rom.* < (AD) MANUARIUM (MANUARIUS *adj.* "de mână"). Brâncuș 1991, p.66, DEX, Breban DGLR 1987: *rom.* < MANUALIS. Dată fiind diferența de sens dintre ei, termenii *alb.* și *rom.* par a fi conservați independent unul de altul și, probabil, în perioade diferite.

MUNDUS *s.m.* "univers; cerul; suprafața pământului; omenirea" (*panr.* absent din *rom.*, ILR II 1969, p.124). Pentru evoluția de sens asemănătoare (dar în sens invers) a termenilor LUMEN și MUNDUS în *drom.* și *arom.* vezi Mihăescu 1993, p.177, 179, Brâncuș 1991, p. 61 (vezi 2). *Alb.*, *rom.* < RADIA.

PITTA *s.f.* "foaie de plăcintă, plăcintă" (< *gr.* *pitta* "smoală"), *it.dial.*, *retr.*, *pg.* În *rom.* și *pg.*, aceeași inovație semantică de la "foaie de plăcintă" la "pată" (Homorodean SCL 1989, 3, p.253-255). PITTA > *alb.* 1.8.2; *PITTULA > *alb.*, *arom.* 1.8.2; *drom.* 1.9.1; PITTACIUM > *alb.*, *rom.* 1.9.1. *s.* *PITTULA.

RADIUS *s.m.* "bețișor, vargă; spiță (de roată); rază (a cercului); rază luminoasă (soare, fulger, etc.); obiecte cu formă ascuțită" (*panr.*). RADIA *pl.* al variantei atestată RADIUM *s.n.* (Densusianu 1901. p.139, Pușcariu 1905, p.129. Mihăescu 1978, p.275) sau formă *f.* neatestată (ILR II 1969, p.155) > *sard.*, *retr.*, *prov.*, *sp.*, *pg.*, *rom.* (Densusianu *loc. cit.*, Pușcariu *loc. cit.*, ILR II 1969), *alb.* (Meyer 1891,

?*alb.* *manale s.f.* "lumânare, sfeșnic; candelabru în biserică" (Mann 1948, p. 261; Çabej 1962, p.185, care este de părere că împrumutul din *lat.* s-a făcut prin *gr. med.* sau *ngr.*).

rom. *amnar s.n.* "bucată de oțel cu care e lovită cremenea pentru a scoate scânteii" < *a* + *mânar(e)* (DEX); *a-* este preluat, probabil, de la locuțiunea *adv.* *a mână* (Brâncuș 1991, p.66).

arom. *mundă s.f.* "rază" (Papa-hagi 1974).

rom. *pată s.f.*

alb. *rreze s.f.* "rază (de lumină); spiță (de roată)" (FS 1954); *rrezë s.f.* (Çabej SF 1965, 3, p.69-70), *v.alb.* *rreze s.f.* "strălucire" (Kuvendi i Arbënit, Ashta BS 1981, 1, p.51).

rom. *rază s.f.*

p.364). Çabej (SF 1965, 3, p.69–70) consideră însă că forma alb. inițială este ***rraz** (< RADIUS, ca **gaz** < GAUDIUM), iar **rreze** este secundară. sg. refăcut; astfel, alb. ca și dalm. se deosebesc de rom. < RADIA.

*TURBULUS = TURBIDUS *adj.* "agitat; tulburat, furtunos; fig. agitat, violent", it.dial., sard., retr., fr., cat. *TURBULUS > alb., rom. 2.4.5; TURBARE, TURBULARE > alb., rom. 1.4.

UMBRA *s.f.* "umbră; loc umbros", it., fr., prov..

3.3.1. Nume de culori

*ALBASTER *adj.* "albicios" (< ALBUS + -ASTER), it.dial. Alb. < CALT(H)A.

ALBUS *adj.* "alb", panr.

CALTHA, CALTA *s.f.* "gălbea" (floare), termen din lat.cl. păstrat numai în alb. (Mihăescu 1993, p.59, 63; vezi și Çabej 1962, p. 191). Rom. < *ALBASTER; după Kristophson 1988, p.82 etimologia lat. nu e sigură.

CANUTUS *adj.* "cărunt", atestat rar, Mihăescu 1978, p.278 (< CANUS *adj.* "alb - argintiu, cenușiu, sur, cărunt", termen vechi pe care în ariile laterale nu l-a înlocuit inovația GRISEUS, Bartoli 1925, p.7), it., sard., retr., fr., prov., cat., v.sp. Alb.t. **kënut** *adj.* "(despre capre) cenușiu", din arom. **cănut** (Çabej 1962, p.180). Alb. < CANOSUS, CANOSA (AVIS) 2.6.4.2 (unde vezi și sinonimia dintre termenii lat. și termenii autohtoni alb. i **bardhë**, rom. **barză**).

alb. **turbull** *adv.*, **trubull** *adv.* "fără limpezime, moti është **trubull** "vremea e turbure, înnoarat" (FS 1954), v.alb. i **turbuluem** *adj.* "turbidus" (Bardhi, ed. Roques, p.6).

rom. **turbure**, **turbure** *adj.* "difuz, neclar", lumină **turbure** (DEX).

rom. **umbră** *s.f.*

drom. **albastru** *adj.*; arom. **albastru** "albastru, sur" (DA, I/I, A-B).

rom. **alb** *adj.*

alb. i **kaltër** *adj.* "albastru, culoarea cerului" (FS 1954), i **kaltë** *adj.* "albastru" (Mann 1948, p.177). Çabej 1962, p.195 arată că forma de bază este i **kalt(ë)**. Pentru seria de perechi de *adj.* alb. de origine lat., din care unul are formantul -**ër**, vezi 1.6.3.

rom. **cărunt** *adj.* "(despre păr) sur"; n > r prin disimilare (< ***cănunt**, Densusianu 1938, p.416, Avram 1990, p.147; de observat că rotacismul nu are loc nici în alb. **kanushë**); arom. **cănut**.

COCCEUS *adj.* (atestat, Skok ZRPh 1928, p.399) < COCCUM *s.n.*, COCCUS *s.m.* "cârmâz (plantă); coșenilă (insectă din care se extrăgea un colorant stacojiu); culoarea stacojie". COCCEUS > *it.dial.* (Mihăescu 1966a, p.22), *alb.* (Meyer 1891, p.210, Skok *loc. cit.*, Mihăescu). *Rom.* < ROSEUS.

COCCINUS *adj.* "stacojiu" (< COCCUM *s.n.*, vezi mai sus COCCEUS), format cu sufixul -INUS ca și GALBINUS (Mihăescu 1993, p.175), *retr.* COCCINUS > *rom.* 2.6.5.1. După Giuglea, Kelemen 1966, p.218, *rom.* *coacăză* trebuie raportat la COCCINUS < COCCUM "cârmâz" și nu la COCCUM "boabă, sâmbure" (vezi COCCUM > *alb.*, *rom.* 1.2.1. și 2.5.1.).

EXALBIDUS *adj.* "alburii" (< EX + ALBESCO < ALBUS), Mihăescu 1993, p.227. EXALBIDUS > *rom.* 3.4.

FACIES *s.f.* "înfățișare, aspect exterior; fel, chip; față, figură" înlocuiește încă în *lat.* COLOR pentru sensul "culoare" (ILR II 1969, p.128; Pușcariu 1974, p.207 consideră acest sens calc în *rom.* după *sl.*, *v.* și DA) (*it.*, *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*, ILR II 1969, p.130). Pentru sensul "culoare", *v.alb.*, *it.-alb.* < FACTURA. FACIES (FACIA) > *alb.*, *rom.* 1.2.1.

alb. i kuq adj. "roșu", *kuq vb.tr.* "a înroși, a rumeni", *kuqem vb.refl.* "a se înroși (de rușine, de la soare, de furie)", *kuqal s.m.* "om roșcat; (cal) roib"; *kuqash s.m.* "țap roșu", *kuqeshë s.f.* "vacă roșie" (FS 1954); *v.alb. i kujq adj.* (cu epenteza lui j), *i kujth: roșior* (cu -th, sufix dim.). (Bardhi, Ashta BS 1973, 2, p.127).

drom.reg. coacin adj. "(despre oi) cu botul roșu sau galben" (DA, I/II, C), *arom. coașin adj.* "(despre oi) roșcat la cap" (Papahagi 1974).

drom. searbăd adj. "(despre lumină, culori) palid; (despre oameni) palid", *salbed, salbăd* (DLR *s.n.* X/2, S), omonim cu termenul autohton *sarbăd* "(despre lapte) acru" (vezi 3.4.), comparabil cu *alb. i tharbët* (Brâncuș 1983, p.110-111, cu bibliografie).

rom.pop. față s.f. "culoare" (fețele curcubeului) (DA, II/I, F-I, Istrate 1970, p.893). A da *față unui lucru* "a-l colora" (DA) are, credem, corespondent în *alb. i ap faqe bukës* "dau față pâinii, o coc ușor pentru că să prindă rumeneală deasupra" (FS 1954); în afara acestor expresii, *alb. faqe* nu are, însă, sensul "culoare".

FACTURA *s.f.* "fabricație, lucrare; operă" (it., sard., v.fr., prov., cat., sp., pg.). FACTURA > alb. 1.2.1, rom. 3.2.

GALBINUS *adj.* "verde spălăcit, gălbui" (< GALBUS, *adj.* "verde gălbui, galben"), fr., prov. (Mihăescu 1993, p.155) (GALBUS > v.fr., it., Candrea 1935-1936, p.78, istrorom. **găbu** și poate în derivatul drom. **gălbui** (< *galb), Pușcariu 1974, p.337). GALBULUS (GALGULUS) > alb., rom. 2.6.4.2.

INTINGERE *vb.* "a muia, a introduce într-un lichid" (Ernout, Meillet 1959, p.692); "a vopsi" (Walde, Hofmann 1954 II, p.684) înlocuiește în lat. dunăreană TINGERE, panr. absent din rom. (ILR II 1969, p.125). INTINGERE > rom., alb. 1.3.3.

alb. **fytyrë** *s.f.* "față, suprafață; figură" (FS 1954), v.alb. **fytyrë, fëtyrë** "culoare" (Bardhi, Ashta BS 1972, 1, p.147, Meyer 1888, p.811, Pekmezi 1908, p.37, 242), it.-alb. **fytyrë** "colorito" (Giordano 1963).

alb. **i gjelbër** *adj.* "verde" (FS 1954). Existența în gr.-alb. a formei **gjelb** *s.m.* "culoarea galbenă, galben" (Mann 1948, p.143) lasă două posibilități de explicare: fie inițială e forma **gjelb** care ar putea proveni din GALBUS, iar **i gjelbër** să fie derivat cu -**ër**, fie inițială este **i gjelbër** < GALBINUS (etimologie întărită și de faptul că, sporadic, apare varianta nerotacizată **gjelbën**, Candrea 1930-1931, p.85, Desnickaja 1987a, p.240), din care s-a refăcut **gjelb**. Cuvântul pare a se încadra în seria de perechi de termeni dintre care unul simplu și celălalt derivat cu formantul -**ër** (vezi 1.6.3.).

alb. **ngjyjej** *vb.* "a muia, degețel sau îmbucătura într-un lichid; a vopsi, a colora" (FS 1954) se explică semantic și fonetic mai bine din INTINGERE, etimologie propusă de Candrea (1930-1931, p.64, 118-120) decât din UNG(U)ERE, etimologie dată de Meyer 1891 și acceptată de Haarmann 1972, p.66, Huld 1984, p.84, Mihăescu 1993, p.43. Mihăescu 1966a, p.20 considera lat. UNG(U)ERE > alb. **nxinj** *vb.* De fapt, **nxij** "a înnegri" se apropie, probabil, de **i zi** "negru".

rom. **galben** *adj.*, reg. **galbăn, galbin** (DA, II/I, F-I).

LABES s.f. "cădere, prăvălire; dezastru, nenorocire; pată, murdărie; dezonoare, stigmat" > rom. (Pușcariu DR IV. p.720 și urm., DA s.v. **laiu**), *LAIUS > arom. (Papahagi 1974 s.v. **lăiū**), LAUREUS > alb., rom. (Barić 1919, p.46, Jokl 1923, p.328; cu rezerve, Kristophson 1988, p.88). După Brâncuș 1983, p.141 (la care vezi și bibliografia) termenii alb. și rom. nu se pot explica deplin din lat., nu pot fi separați și având sens preponderent pastoral pot fi considerați, probabil, autohtoni.

MERUS adj. "curat, neamestecat; veritabil, adevărat", it.dial., sard., retr., fr.. prov.. cat.

MULLEUS adj. "roșu, roșcat", retr.dial. (Mihăescu 1993, p.228).

MUSCULUS adj. "de culoarea șoarecului, șoricu" (Meyer Lübke REW³ 5773a) a făcut parte în lat. din seria de omonime cu *MUSCULUS "lichen, mușchi" și MUSCULUS "mușchi" (anat.), omonimie rezolvată în rom. printr-o evoluție fonetică neobișnuită (Zugun 1968, p.625). MUSCULUS > rom. 2.6.2.

NIGER adj. "negru, întunecat la culoare" panr.

PALUMBUS s.m., **PALUMBES** s.m. "porumbel sălbatic". PALUMBUS > alb., rom. 2.6.4.2, rom. 2.5.3.1.

?alb. **llajë** s.f. "oaie neagră", **laj**, **lajë** "oaie cu lâna albă sau neagră", **llajë** "oaie, capră" (Brâncuș loc. cit.).

?alb. **i mushkëllyer** adj. "roșu închis, negru roșcat" (FS 1954) < MUSCULUS (Kristophson 1988, p.75).

?rom. **lai** adj. (despre lâna oilor) "negru, pătat cu negru; reg. sur, cenușiu" (DA), arom. **lăiū** "negru; biet, sărman, nenorocit".

drom.v. reg. **mieru** adj., **mñieru**, **ñieru** "albastru".

arom. **mul'ïū** adj. "negricios" (Papahagi 1974).

?rom. **muscur** adj. și s. "(oaie sau capră) de culoare albă și cu pete întunecate pe bot; (despre cai) sur; (despre câini) vânăt, cu pete de culoare deschisă" (DLR s.n., vezi Graur BL V, p.106). Brâncuș 1983, p.104 îl discută în legătură cu **mușcoi**, termen autohton; **muscur** poate fi considerat din fondul lexical de substrat, segmentul -ur nefiind accentuat; se poate fi faza anterioară a secvenței șc, care apare în **mușcoi**. Brâncuș compară rom. **muscur** cu alb. **mushkëllyer**, considerat de asemenea autohton.

rom. **negru** adj., sinonim cu **murg**, termen din substrat (Sala 1980b, p.596).

rom.pop. **porumb** adj. "cenușiu, vânăt, de culoarea porumbelului" (despre păsări și animale) (Brâncuș 1991, p.48).

ROSEUS *adj.* "trandafiriu, de culoarea trandafirului", *it.dial.* Alb. < COCCEUS. ROSEUS > *ROSIONEM > *rom. rușine* (vezi 1.4). V.alb. *enkuqunë vb.* (< i kuq < COCCEUS) "a roși, a se rușina" (Buzuku, Ashta BS 1964, p.129): *rom. a roși* "a se rușina" (în alb. actuală, *kuqem* "a se roși la față (de rușine, de mânie, de la soare)") (FS 1954).

RUBEUS *adj.* "roșu, roșcat", *v.it., sard., fr., prov., cat., sp. Rom.* < ROBEUS (Giuglea, Kelemen 1966, p.218). ROBEUS > *rom. 2.6.2. RUBIA s.f.* > *alb., rom. 2.5.8.*

RUSSUS *adj.* "roșu", *it., retr., fr., prov., cat., v.sp.* După Skok ZRPh 1928, p.399, termenul s-ar fi păstrat și în alb. în toponimul *Barbalushi* pe care el îl explică din lat. BARBA RUSSA. RUSSUS pare a se fi păstrat în alb. și în derivatul *INRUSSICARE (vezi 2.4.3.).

VENETUS *adj.* "albastru, azuriu" (< VENETIA), *it.dial.*

VIRGATUS *adj.* "de nuiete împletite; vărgat (despre haine, despre piele de animale)" < VIRGA (*it., v.fr., prov.*), Mihăescu 1993, p.228. VIRGARIUS (< VIRGA) > *alb. 2.6.2.*

VIRIDIS *adj.* "verde, verzui, înverzit", *panr.* Sincoparea lui I neaccentuat are loc în lat. și s-a transmis *rom.* (Dimitrescu 1967, p.30) și alb. VIRIDIA > *rom. 2.5.5.*

alb. i verdhë adj. "galben; auriu; palid; verde" (FS 1954).

rom. roșu adj.; posibila explicare a *rom. roș(u)* din RUSSUS la Skok ZRPh 1928, p.399 (vezi și ILR II 1969, p.155).

rom. roib adj. "(despre cai) cu părul roșcat sau brun", sinonim cu *murg*, termen de substrat care se compară cu alb. *murgjan s.m.* "cal alb", *murgjin s.m.* "bou roșu cu negru", *murgash adj.* "întunecat la culoare" (Brâncuș 1983, p.103); *murg* este sinonim și cu *negru* < NIGER (vezi mai sus).

drom.v. reg. rus adj. "roșu, roșcat", *arom. (a)rus* "roșu; blond". Pentru diferitele etimologii care au fost propuse pentru cuvântul *rom.* vezi Mihăescu 1993, p.228 cu bibliografie.

rom. vânăț adj.

rom. vărgat adj.

rom. verde adj.

3.4. Însușiri privind gustul sau mirosul

ACER, ACRIS, ACRE *adj.* "ascuțit; (despre simțuri) pătrunzător, ager; înflăcărat", ACRUS, *panr.*

AMARUS *adj.* "amar" (*it., retr., fr., prov.*).

DULCIS *adj.* "dulce, plăcut la gust", *panr.*

DULCOR, DULCORIS *s.m.* "gust dulce, dulceață", *fr., prov., sp., Mihăescu 1993, p.227.*

*EXALBIDUS *adj.* "alburii" (< EX + ALBESCO < ALBUS) > *drom., arom. (Mihăescu RESEE 1968, 1, p.148); *EXALBIDUS > rom. 3.3.1.*

PUTEIO, PUTERE *vb.* "a puți; a fi putred", PUTIRE, *atestat, Mihăescu 1978, p.279 (it., sard., v.fr., prov., cat., v.sp., Densusianu 1901, p.153. ILR II 1969, p.155).*

*PUTEOSUS *adj.* (vezi și 2.4.3.).

PUTOR, PUTORIS *s.m.* "miros nesuferit, putoare", *it.dial., fr., prov., cat., v.sp., Mihăescu 1993, p.227.*

PUTRIDUS *adj.* "putred, în descompunere, veșted", păstrat numai în *rom. ILR II 1969, p.117; vezi și 3.2.*

rom. acru adj. termenul generic, în vreme ce sinonimul său autohton *sarbăd* (comparabil cu *alb. i tharbët*) se referă la lapte (Brâncuș 1983, p.161); *sarbăd* este omonim cu *sarbăd* < *EXALBIDUS (Brâncuș 1983, p.110-111).

rom. amar adj.

rom. dulce adj.

drom.v. și reg. dulcoare s.f.

rom. searbăd adj. "(despre alimente) lipsit de gust" (DLR s.n. X/2 S), omonim cu *sarbăd*, *searbăd adj.* "(despre lapte) acru" (Brâncuș 1983, p.110) (vezi mai sus ACER).

rom. a puți vb.

v.drom. pucios adj. "rău mirositor", *pop. "grețos"* (Mihăescu 1993, p.227).

rom. putoare s.f.

rom. putred adj. Din aceeași sferă semantică face parte termenul autohton *câlbează, gâlbează* cu referire specială la o boală a vitelor și care se compară cu *alb. këlbazë*, posibil derivat de la *kalb vb.* "a putrezi"; pentru *câlbează* vezi Brâncuș 1983, p.54 și urm.

3.5. Căldură, frig

CALDOR, CALDORIS *s.m.*
"căldură", CALDURA.

rom. căldură *s.f.*

CALIDUS *adj.* "cald", panr.
CALDUS. CALDARIA > rom.
4.9.4, EXCALDARE > rom.
1.3.6.

rom. cald *adj.*

CALOR, CALORIS *s.m.* "căldu-
ră; foc, ardoare", it., fr., prov.,
cat., sp., Mihăescu 1993, p.180.

arom. căroare *s.f.* "căldură,
arșiță" (Papahagi 1974).

FERVENS, FERVENTIS *p.* pre-
zent *vb.* FERVEO și *adj.* "în-
fierbântat, fierbinte", retr. FER-
VEO > rom. 1.8.4.

rom. fierbinte *adj.*

FRIGUS, FRIGORIS *s.n.* "frig;
fior", sard., sp., pg. FRIGUS >
rom. 2.2; FRIGORA *pl.* > rom.,
*FRIGULARE > alb. 1.6.2.

rom. frig *s.n.*

INCALESCO, INCALESCERE
vb. "a se încălzi, a se înfierbân-
ta", *INCALIRE (DA, II/I, F-
I *s.v.* încălzi), păstrat numai în
rom., ILR II 1969, p.117.

v.rom. a încălzi *vb.* "a se încălzi,
a se înfierbânta".

RECENS, RECENTIS *adj.*
"proaspăt, de curând, nou", it.,
retr., fr.v. și dial., sp., pg. Schim-
barea de sens din rom. — proba-
bil veche (ILR II 1969, p.155).

rom. rece *adj.*

*RECOR, RECORIS "răcoare"
> rom., Mihăescu 1993, p.180;
Papahagi 1974. După ILR II
1969, p.155, răcoare < rece.

drom. răcoare *s.f.*,
arom. arăcoare *s.f.*

3.5.1. Focul

APPREHENDERE *vb.* (AD +
PREHENDERE) "a prinde; a
cuprinde, a lua în stăpânire;
a cuprinde cu mintea"; sensul
păstrat în rom. e atestat în tex-
tele târzii (Mihăescu 1978, p.25,
65) și apare și în it.v. și dial.;
cu alte sensuri. it., fr., prov., cat.,
sp., pg. (ILR II 1969, p.155).

rom. a aprinde *vb.*

ARDEO, ARDERE *vb.* "a arde, a fi în flăcări", dalm., it., retr., v.fr., prov., cat., sp., pg.; trecere de la conjugarea a II-a la conjugarea a III-a. (DA, I/I, A-B s.v. **arde**: Mihăescu 1978, p.232).

rom. a arde *vb.*

ARSURA *s.f.* (< ARSUM), atestat, Mihăescu 1978, p.241; it., retr., v.fr., v.prov., cat., Mihăescu 1993, p.255.

rom. arsură *s.f.*

*ATTITIARE *vb.* (AD + TITIO), it., fr., prov., cat., sp., pg.

rom. a atâța *vb.*

CARBO, CARBONIS *s.m.* "cărbune" it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.

rom. cărbune *s.m.*

*CINUSIA (< CINUS = CINIS, CINERIS "cenușă") > rom. Dalm., it., sard., retr., fr.dial., prov., sp., pg. < *CINISIA (Mihăescu 1993, p.255).

rom. cenușă *s.f.*, sinonim cu autohtonul **scrum**, care se compară cu alb. **shkrum(b)** (vezi Brâncuș 1983, p.112).

ESCA *s.f.* "mâncare, hrană; meală, nadă" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); sensul "iască (de aprins focul)" l-a primit în lat. vorbită (Densusianu 1901, p.189). ESCA > rom., alb. 2.5.9.

alb. **eshkë** *s.f.* "iască (substanța care se aprinde); cărbune folosit în fierărie"; **bëhet eshkë: a se face iască; e kam gojën eshkë: mi-e gura iască** (FS 1980, DA, II/I, F-I; DA s.v. **iască**). Alb. **eshkë** "rinichi" nu are legătură cu **eshkë** "iască" (Çabej SF 1968, I, p.114-115).

rom. iască *s.f.*

FACULA *s.f.* "făclie mică; pl. așchii de aprins focul" (< FAX, FACIS *s.f.* "torță, făclie", it.dial., retr., fr.v. și dial., prov., v.sp., pg., Densusianu 1901, p.289, Pușcariu 1905, p.49) > FACLA > rom.

v.rom. **fachie** *s.f.* "făclă făclie", reg. "torță dintr-un lemn rășinos" (DA, II/I, F-I; Hasdeu. *Studii de lingvistică și filologie* ediție îngrijită de Gr. Brâncuș 1988, II, p.406 și u., 539).

FACULA *s.f.* > FACLA > *FLACA (cu metateză) > alb. (Meyer 1891, p.107, Brâncuș, note la Hasdeu, *Studii de lingvistică și filologie*, 1988, II, p.539).

alb. **flakë** *s.f. pl. flakëra* "flacăra, foc" (FS 1954).

*FLACCULA = FACULA >
rom., sard. (DA, II/I, F-I s.v.
flacără), cu propagarea lui L
(Pușcariu DR IV/2, p.720);
*FLACCOLA, în it. cu sensul
"făclie", ILR II 1969, p.156. Pen-
tru raportul între termenii alb. și
rom. cu formele lat. FAC(U)LA și
*FLACULA vezi Brâncuș 1972a,
p.304.

FLAMMA s.f. "flacără, foc",
panr. (ILR II 1969, p.156; Graur
BL V, p.98 îl consideră, însă,
împrumut savant în rom.). Alb.
flamë s.f. "holeră a găinilor;
gripă; maladie a viței; epilep-
sie" (FS 1954) nu are etimologie
cunoscută (Çabej 1982, p.159).
FLAMMULA s.f. "flăcăruie", pl.
"mic stindard de cavalerie" (<
FLAMMA) s-ar fi păstrat în
alb. **flamur** "flamură" (Pekmezi
1908, p.39, Bonfante 1973, p.178,
Landi 1989, p.103, 111) și în rom.
flamură s.f. (Mihăescu 1993,
p.398, care respinge, însă, ori-
ginea lat. pentru alb.). Ter-
menii alb. și rom. sunt, însă, după
părerea generală, împrumuturi
târzii din gr. și nu conservări di-
recte din lat. (Tagliavini 1947-
1948, p.203; Çabej 1982, p.286;
DA, II/I, F-I).

FOCUS s.m. "vatră, cămin; cup-
tor; foc" (panr.).

FULIGO, FULIGINIS s.f. "fu-
ningine; fum gros" (it., retr., sp.,
pg.).

FUMUS s.m. "fum" (panr.).

INCENDO, INCENDERE vb. "a
da foc, a aprinde, a arde" (it.,
retr., prov., cat., sp., pg.).

MANUALIS adj. "de mână, care
se ia într-o mână" (pentru alb.
vezi 3.3.).

rom. **flacără** s.f.

drom. reg. **flamă** s.f. "căldură
mare, arșiță" (DA, II/I, F-I);
arom. **flamă** s.f. "flacără" (Papa-
hagi 1974).

rom. **foc** s.n.

drom. **funingine** s.f. **funigănă**,
fulingine, **furingină** (DA),
arom. **furidzină**, **fulidzine**.

rom. **fum** s.n.

rom. **a încinde** vb. "a aprinde,
a cuprinde cu flăcări", refăcut: **a
încinge** (DA, II/I, F-I; Densu-
sianu 1901, p.395), **încins** p.pf.

rom. **amnar** s.n. *

PRUNA *s.f.* "cărboni aprinși, jar, jărat" (v.it. dial., cat., Mihăescu 1993, p.255).

SCINTILLA *s.f.* "scânteie" (it.dial., sard., fr., cat., sp.); alb., rom. < *EXCANTILLIA (*SCANTILLIA) = SCINTILLA + EXCANDERE (Meyer 1891, p.408, Pușcariu 1905, p.140, Pușcariu DR IV/2, p.1327, Philippide 1928, p.681, care diferențiază rom. < *SCANTĪLLIA de alb. < *SCANTĪLLIA, diferență acceptată de Mihăescu 1966a, p.28-29). Probleme ridică și secvența finală: -ILLIA sau -ILIA (pentru alb. vezi Tagliavini 1947-1948, p.198, Mihăescu 1993, p.42, care în 1966a, 1981 optase pentru -ILLIA). EXCANDERE, vezi 3.3.

SPODIUM *s.n.* "cenușă; zgură" (< gr.), păstrat numai în rom. și alb. (Mihăescu 1993, p.53, 56), formând o interesantă izoglosă alb.-rom., cu excluderea limbilor romanice occidentale (Solta 1980, p.128) și a arom. (Saramandu 1991, p.122). De fapt, alb., rom. < SPODIA (*pl.* lui SPODIUM, Șiadbei RIEB 1938, p.455 sau < gr. *spothia pl.*, Mihăescu 1993, p.56). Dificultăți ridicate de trecerea O > u (vezi Șiadbei 1957, p.66, care propune *SPUDIA, Çabej 1962, p.198, Mihăescu *loc. cit.*). După Brâncuș 1983, p.147 (cu întreaga bibliografie), Poghirc (ILR II 1969, p.349), Rosetti 1986, p.253, termenii alb. și rom. provin, probabil, din substrat. DLR *s.n.* X/5 S: SPODIUM.

?alb. **purrë** *s.f.* "cenușă fierbinte, spuză, jar" (FS 1954) a fost explicat de Capidan (DR III, p.885-886) fie din *PURNA < PRUNA (cu -RN- > -rr-), fie din arom., înainte de contaminarea cu **spuză**; dificultăți legate de evoluția lat. Ū.

alb. **shkëndijë** *s.f.* "scânteie; licurici" (FS 1954); alb.v. și dial. **shkëndilë** (Mann 1948, p.481).

alb. **shpuzë** *s.f.* "cenușă fierbinte, amestecată cu bucățele de jar", **shpuzis vb.** "a amesteca spuză" (FS 1954).

rom. **sprună** *s.f.* "spuză, cenușă caldă", cu s-, probabil de la **spuză**; **spurnă, spură** (Papahagi 1974).

rom. **scânteie** *s.f.*

rom. **spuză** *s.f.* "cenușă fierbinte (amestecată cu jărat); iritație a pielii"; **a spuzi vb.** "(de la spre jărat) a se transforma în spuză; a se umple de spuzeale; a apărea în număr mare" (DLR *s.n.*). **Spuză** face parte din aceeași sferă semantică cu **scruc** (autohton) și **cenușă** (< lat. (Brâncuș 1983, p.147).

STINGUO, STINGUERE vb. "a stinge, a face să dispară", EX(S)TINGUO, EX(S)TINGUERE "a stinge (focul, lumina); a seca, a usca; a lua viața; a stinge, a nimici; a stinge răscoala" (it., retr., fr., prov.). Alb. < lat. (Ashta BS 1982, 1, p.102).

TITIO, TITIONIS s.m.
"tăciune" (panr.).

*VAPALIA, derivat neclar de la VAPOR; it., fr.dial. < *VAPA. Rom. vâpaie < *vapă. Alb. vapë < it. sau lat.? (vezi Bojan CL 1967, 1, p.93, ILR II 1969, p.156, Meyer 1891, p.463).

3.6. Situatrea în spațiu și în timp

AB ANTE (AB prep. "de la", ANTE adv. "înainte"), it., retr., fr., prov., cat.; vezi IN AB ANTE. (Densusianu 1901, p.174, ILR II 1969, p.156).

AD prep. "la, spre, către" (panr.).

AD DE ANTE > rom. (ILR II 1969, p.156).

AD HAC(CE) (HAC adv. "pe aici"), păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.117-118.

AD HICCE (HIC adv. "aici") > rom. ILR II 1969, p.156.

AD HORAM (HORA s.f. "oră, ceas"), it.dial., retr., v.fr., prov., cat., sp., pg. ILR II 1969, p.156 menționează și alb., probabil preluând etimologia lui Pușcariu 1905 (vezi și DA s.v. aorea); Çabej 1976a, p.107 arată, însă, că alb. ahere adv. "atunci" este o variantă dial. a lui atëherë "idem" < atë "acea" + herë "oară" (< HORA, vezi 2.3.1.).

?alb. shuaj vb. "a stinge (focul, lumina); a șterge; a stinge răscoala; refl. a se pierde definitiv, a muri, a pieri", i shuem adj. "stins, răposat", (FS 1954), me shuem vb. (Ashta loc. cit.); mai curând cuvânt autohton decât împrumut. (Çabej 1982, p.107).

?alb. vapë s.f. "arșița verii; orele de caniculă ale amiezii; vipie" (FS 1954).

rom. a stinge vb. "a opri din ardere; refl. a muri, a se prăpădi; a omori; a dispărea" (DLR s.n. X/5 S).

rom. tăciune s.m.

?rom. vâpaie s.f., comparat cu alb. vapë (DEX).

v.rom. ainte adv. "înainte (DA s.v. înainte) "în față, înainte (în spațiu și timp), mai curând" (Densusianu 1938, p.588).

v.rom. a prep. "la, în, cu; ca să; al (a) lui ... " (DA).

rom. adinte adv. "de curând".

arom. aúá adv. "aici" < AD HAC; arom. aoațe "aici", drom. reg. aoace < AD - HACCE (Papahagi 1974).

rom. aice adv., aici.

v.rom. aórea adv. "câte odată, uneori" (DA).

AD LATERA < AD + LATUS, LATERIS *s.n.* "parte laterală a corpului; latură, parte", LATERA *pl.*, AD LATERA "la aripi, pe flancuri"; *it.* (**allato, a lato**), *v.fr.*, *v.prov.* (DA *s.v.* **alături**). La fel este format **alb. pranë** "lângă, aproape, alături" < **për** (< PER) + **anë** "parte, latură" (< *i.e.*) (Çabej 1976a, p.48).

rom. **alături** *adv.*

AD MODO (MODO *adv.* "numai, doar; (rar) acum; de curând") (*dalm.*, *it.dial.*, *sard.*, *retr.*).

rom. **amu** *adv.* "acum".

AD POST (POST *adv.* "în urmă, înapoi; după aceea", *prep.* "în urma, în spatele, după"), *it.v.* și *dial.*, *v.sard.*, *v.sp.*, *pg.*

rom. **apoi** *adv.*

AD PROPE (PROPE *adv.* "aproape, în apropiere; în curând", *prep.* "aproape de"), *it.v.* și *dial.*, *sard.*, *v.fr.*, *prov.*, *cat.*

rom. **aproape** *adv.*

AD *TUNCCE, păstrat numai în rom. (TUNC *adv.* "pe vremea aceea; atunci, numai în acel caz" > *it.dial.*) (ILR II 1969, p.156), AD TUNC, atestat, DA *s.v.* **atunci**.

rom. **atunci** *adv.*, **atunce**.

AD FORAS > *AFFORAS (FORAS *adv.* "afară", *prep.* "în afară de"), *v.it.*, *v.fr.*, *sp.*, *pg.*

drom. **afară** *adv.*, arom. **afoar**
(DA; Papahagi 1974).

ALIUBI *adv.* "în alt loc; ici ... colo" (*cat.*, *v.sp.*, *v.pg.*).

rom. **aiure** *adv.*

*ANTANEUS (< ANTE *prep.* "înaintea", *adv.* "înainte, în față"), păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.156). *ANTANEUS presupune asocierea ideii de "înainte, în față" cu cea de "primul", asociere realizată sub influența idiomului din care s-a dezvoltat alb.: **i parë** "întâiul, primul" și **para prep.** "în față" (Densusianu 1901, p.281-282). După Mihăescu 1993, p.18, 168, apariția cuvântului, evoluția lui semantică și păstrarea lui în rom. se explică prin faptul că ar fi vorba de un termen militar: "cel care merge în fruntea unei formații militare"; termenul este caracteristic pentru vocabularul unei regiuni de la granița Imperiului Roman, cum era regiunea unde s-a dezvoltat rom.; Mihăescu nu mai menționează paralela cu alb. Vezi și 3.1.1.

ANTE *prep.* "înaintea" (v.it., sp., pg.).

CENTRUM *s.n.* "brațul fixat al compasului; centrul cercului" (vezi 3.2.); rom. < MEDIUS LOCUS.

CONTRA *adv.* "în față, opus"; *prep.* "în față; împotriva, (în) contra", **panr.**

alb. **qendër** *s.f.* "centru"; **qandër** *s.f.* "centru; rezistență; stare, stabilitate" (FS 1954).

alb. **kundër** *prep.* "contra", *adv.* "în față, împotriva"; **kundra** *prep., adv.* "idem" (FS 1954, Pekmezi 1908, p.44). Cuvântul alb. are și derivate: **kundërshtoj** *vb.* "a se opune, a fi împotriva", de la care s-a format **kundërshtar** *s.m.* "oponent, adversar, rival" (Çabej 1962, p.194); Mihăescu 1966a, p.32 îl explică drept unic reprezentant al lat. *CONTRASTARIUS.

drom.reg. **întân(u)**, drom. **întâi** *adj.*; arom. **ntânu** (Mihăescu 1993, p.174).

rom.v. și dial. **între** *prep.* "înaintea; către" < **înte** (< ANTE), confundat cu **între** (< INTER) (DA, II/I, F-I; ILR II 1969, p.156, 287, cu bibliografie).

rom. **către** *prep.*, v.rom. **cătră** (DA). În rom., oclusiva nazală a dispărut, în celelalte limbi romanice s-a păstrat (Rosetti 1986, p.332), la fel și în alb. Numai în rom., nu și în alb., o > ă (Rosetti 1986, p.332, Avram 1990, p.62, 93-94).

CONTRARIUS *adj.* "care se află în față, de partea opusă; contrar. în direcție opusă", (CONTRARIUM *s.n.* "partea opusă"), păstrat numai în alb. (Mihăescu 1966a, p.32).

CURRENDO (gerunziul lui CURRERE) (it. dial., retr.)
CURRERE > rom. 3.6.1.1. (DA s.v. **curând**).

DE ECCE INDE (INDE *adv.* "din acest loc, de aici, de acolo"), păstrat în rom., ILR II 1969, p.156.

DE INDE (it.dial., v.fr.).

DE DE INDE

DE IN ILLA HORA

DEORSUM *adv.* "în jos" (**panr.**).
Antonim: rom. < SURSUM.
Pentru "jos", alb. < POSTEA (cu antonimul < INALTUS).
DEORSUM > rom. 1.6.4.

DE PARTE (retr., pg.) Rosetti 1986, p.239, 567, 581 include cuvântul între cele compuse cu procedee asemănătoare cu alb. Credem, totuși, că alb. **përanë** (**për – anë**) "aproape, alături" îi corespunde mai curând rom. **alături** (vezi mai sus AD LATERA); pentru aceeași noțiune alb., v.rom. < LARGUS.

DE POST (POST *adv.* "în urmă, înapoi; după aceea") (it., v.sard., retr.).

DE UNA HORA

alb. **kundruall** *adv.* "față în față; în față", *prep.* "în față" (FS 1954); **kundrëlloj** *vb.* (< **kundruall**), sinonim cu **kundroj** (Çabej 1982, p.87). **Kundroj** *vb.* (< **kundër**, vezi mai sus) "a observa cu atenție" (FS 1954).

rom. **curând** *adv.*

rom. **decinde(a)** *adv.* "dincolo, pe partea cealaltă, peste".

arom. **dinde** *adv.* "de acea parte" (Papahagi 1974).

arom. **didinde** *adv.* "decinde, dincolo" (Papahagi 1974).

rom. **adineaori** *adv.*

rom. **jos** *adv.*

rom. **departe** *adv.*

rom. **după** *adv., prep.*

v.rom. **dinioară** *adv.* (**dinãoară, dănãoară**) "o dată, o singură dată; imediat" (Densusianu 1938, p.598).

DIRECTUS *p.pf. vb.* **DIRIGERE**; *adj.* "în linie dreaptă, drept; în unghi drept; fig. direct, fără ocol" (*panr.*). În rom. și, sporadic, în alb. perechea **DIRECTUS** / ***STANCUS** înlocuiește perechea **DEXTER** / **SINISTER** (vezi **DIRECTUS** 1.2.4.) **DIRECTO** *adv.* "în linie dreaptă; fig. direct" > rom., alb. (Pușcariu 1905, p.48). **DIRECTUS** > rom., alb. 1.2.4. 3.2; **DIRIGERE** > alb., rom. 4.1, 6.1; **(IN)DIRECTARE** 4.1.

DURO, DURARE *vb.* "a deveni tare, aspru; a răbda, a suporta; a se menține multă vreme, a rezista la acțiunea timpului" (Coteanu, Sala 1987, p.40–41) (*it., retr. dial., fr., prov., sp., pg.,* Pușcariu 1905, p.49). **DURARE** > alb. 1.4.

ECCE HIC (**ECCE** *adv.* "iată", **HIC** *pron.* "acesta") (*it., fr., prov., cat.*); **ECCE HIC HAC**.

ECCE HICCE (*it.v. și dial.*).

ECCUM HACCE (*ILR II* 1969, p.157), **IN ECCUM HOCCE** (*DA s.v. încoace, Rosetti* 1986, p.149).

ECCUM ILLOC (**ILLOC** *adv.* "acolo") (*it.dial., v.fr., DA s.v. acolo; v.pg., ILR II* 1969, p.157).

ECCUM MODO (**MODO** *adv.* "numai, doar; acum; de curând") (*sard., retr.*).

FUNDUS *s.m.* "fund (fundul unui vas), limită; bază" (*panr., ILR II* 1969, p.111). **FUNDUS** > alb., rom. 2.4.5, 3.1, 3.2.

v.alb., it.–alb., gr.–alb. i drejtë, i dreq "drept" (opus lui "stâng") (*Çabej* 1987, p.312); **drejt** *prep.* "cătore, direct spre" (*FS* 1954); **drejti** *adv.*; **drejtas** *adv.* "pe acolo, în direcția aceea" (*FS* 1954).

?alb. **duroj** *vb.* "a suporta, a suferi; a dura, a rezista în timp" (*Çabej* 1987, p.361–362), *v.alb. duroj* *vb.* "perennare" (Bardhi, ed. Roques, p.90, 93) < *lat., Haarmann* 1972, p.65; *Çabej loc. cit.* (care nu exclude posibilitatea unei influențe *it. timpurii* suprapuse celei din *lat.*).

alb. **fund** *s.m.* "fund (al fântănei, al unui vas; al unei ape), bază; partea opusă intrării, gurii unui lucru, partea cea mai depărtată, mai adâncă: **fundi i kopshtit: fundul grădinii; fundi i dhomës: fundul camerei (al casei); sfârșit, limită, capăt (în timp și spațiu)**" (*FS* 1954).

rom. **drept** *adj.*; **dreapta** *s.f.*, **la dreapta, în dreapta; drept** *adv.* "direct, fără ocol", **drept la, drept în; în dreptul, prin dreptul** (*Pușcariu loc. cit., DEX*).

?rom. **a dura** *vb.* "a rezista în timp" < *lat., Pușcariu loc. cit., REW*³ 2805; după Graur *BL V*, p.96, pare a fi recent.

rom. **aci** *adv.*; **acia** *adv.*

rom. **acice** *adv.*

rom. **încoace** *adv.*

rom. **acolo** *adv.*

rom. **acum** *adv.*

rom. **fund** *s.n.*

GYRUS *s.m.* "cerc, spirală, roto-col" < gr. *gyros* "cerc". It., sp., pg., prov. (Mihăescu 1966b, p.63) și, probabil, alb. < *GIRUS; rom. < *GIURUS (Densusianu 1901, p.95, care arată că rom. nu are *gir; Mihăescu *loc. cit.*, Manoliu 1971, p.98). (IN)CONGYRARE > alb.?, rom. 3.6.1.1.

HAC DIE (= *HADIE, care este o alterare a lui HODIE, HOC DIE "astăzi", DA s.v. *azi*).

ILLAC AD (ILLAC *adv.* "pe acolo, de partea aceea" AD *prep.* "la, spre") (it.dial., retr. cu funcție *prep.*).

ILLAC INTRO "acolo înăuntru" (it., prov.).

IN *prep.* "în, la; până, pe; peste" (panr.). V.alb. (ë)n *prep.* "în, la, de la; cu; pentru" < i.e.; se compară cu lat. IN; folosită și ca prefix, cu aceleași funcții cu ale lat. IN- moștenit în rom. (vezi Xhuvani 1964, V A.1). Alb. *në* (< (ë)ndë) *prep.* "în", comparată de Meyer 1891, p.299 în plan i.e. cu lat. INTUS (el menționează și posibilitatea împrumutului din lat.; vezi și Xhuvani 1964 A.2, Demiraj 1985, p.630-631, Çabej 1976a, p.308). Cu funcție de prefix, n(ë)- corespunde utilizării prefixale a lat. IN- (Xhuvani, Çabej 1956, nr.40); vezi INTUS, mai jos.

IN AB ANTE; ANTE *adv.* "înainte" > *inte, păstrat în compusele AB ANTE, AD DE ANTE (DA s.v. înainte; IN AB ANTE > it., v.fr.

IN AD INTRO (INTRO *adv.* "înăuntru").

IN AD POST (POST *adv.* "în urmă, înapoi; după aceea").

alb. *gjir s.m., ngjir s.m.* "învolverare, mișcare circulară a apei sau a vântului" (FS 1954), v.alb. *gjir, gjër s.m.* "cerc" (Ashta BS 1986, 1, p.188).

rom. *jur s.n.* "ocol, împrejurime", în *jur locuț. adv.*, *jur de jur (DA)*, v.rom. *giur* (Densusianu 1901, p.95), *împrejur* < IN PER *GIURUM (Mihăescu *loc. cit.*).

rom. *azi adv.*

rom. *la prep.*

v.rom. *lăuntru adv.*

rom. *în prep.*

rom. *înainte adv.*

rom. *înăuntru adv.*

rom. *înapoi adv.*

IN ALTUS (ALTUS *adj.* "înalț"), IN ALTO *locuț. adv.* (it., sard., retr., fr., prov., cat., ILR II 1969, p.136). IN ALTUS > alb., rom. 3.1; *INALTIARE > rom., alb. 3.6.1.1, 4.1. Pentru sensul "sus", rom. < SU(R)SUM. Antonimul termenului alb. **nalt** < INALTUS, **poshtë** < POSTE (vezi mai jos).

IN CONTRA UBI (vezi mai jos UBI > v.rom.).

INDE *adv.* "din acest loc, de aici, de acolo; din acel moment, de atunci" (panr.).

INDE RETRO (RETRO *adv.* "înapoi; de-a-ndoaselea") (it., sard., v.fr., ILR II 1969, p.157) sau (IN)DERETRO "îndărăt" (DA s.v. **îndărăt**).

INTER *prep.* "între" (sard., prov., cat., sp., pg.).

INTRO *adv.* "înăuntru" (it., prov., cat., v.sp.).

INTUS *adv.* "înăuntru; dinăuntru" > alb., Meyer 1891, p.299 (el nu exclude, însă, posibilitatea originii autohtone, termenul alb. putând fi comparat cu lat. INTUS); pentru originea lat. se exprimă Pekmezi 1908, p.44 și cu îndoială Demiraj 1985, p.630–631 (vezi și Xhuvani 1964, V.A.2). După Çabej 1976a, p.308, cuvântul alb. e sigur autohton. Vezi mai jos PER INTU, PER INTER.

alb. **nalt**, **lart** *adv.* "sus, peste, în sus" (FS 1954).

?alb. **ndër** *prep.* "între, printre; în la" (FS 1954) < lat., Meyer 1891, p.299, Pekmezi 1908, p.44, Desnickaja 1987a, p.222. Çabej 1982, p.255 îl consideră autohton (vezi și Pedersen Rom. Jb. IX, p.213). Originea lat. e acceptată cu rezerve de Demiraj 1985, p.631.

?v.alb. (ë)**ndë** *prep.* "în", prezentă și în **brenda** < *për – **enda**, Çabej 1976a, p.308. La derivate de la **brenda** *adv., adj.* "înăuntru" se poate raporta rom. **brânză** (Çabej BS 1964, p.26), dar este dificil de stabilit cronologia acestor derivate (vezi Brâncuș 1983, p.45) ca și originea lui **brenda**.

rom. **analtu** *adv.* "peste, deasupra" (Papahagi 1974); după Capidan DR VII, p.323–324 sensul "sus" este caracteristic pentru alb. și rom.

rom. **încotro** *adv.* (v.rom. **încătruă**, **încătruo**, DA).

rom.reg. **inde** *adv.* "unde; când, pe când", v.rom. **inde** *adv.*, păstrat și în (pre)tutindeni, **decinde**, **altinderi** (DA).

rom. **îndărăt** *adv.*

rom. **între** *prep.* (cu metateză, Dimitrescu 1967, p.101; în alb., dacă termenul e de origine lat., metateza nu are loc).

rom. **întro** *adv., prep.* (DA, II/I, F-I).

LARGUS *adj.* "abundent, bogat, mult; generos, darnic, larg" (panr. ILR II 1969, p.154); rom. < DE PARTE. LARGUS > rom. 3.2. *ALLARGARE > rom. 3.6.1.1.

alb. larg *adv.* "departe", larg e larg " pe departe, pe ocolite", larg *prep.* "departe de", i largë *adj.* "depărtat, lung", (FS 1954, Mann 1948, p.237), largas *adv.* "pe departe", largazi *adv.* "de departe", largësina *s.f. pl.* "depărtări, ținuturi depărtate", largoj *vb.* "a (în)depărta" (FS 1954).

drom. larg *s.n.* "depărtare nemăsurată" (sens care apare și în sp., fr.); a lua largul "a fugi" (DA s.v. larg); în lumea largă "în locuri depărtate, departe; pretutindeni" (DA): alb. ndë dhe të largë (Buzuku, ed. Ressuli, p.141); în larg *loc. adv.* "departe de țarm; întindere mare, spațiu vast" (DEX); arom. largu *adv.* "departe" (Papahagi 1974, Capidan 1932, p.152); Capidan DR II, p.453 atribuie sensul "departe" și v.drom. larg *adv.* Papahagi 1932, p.100, însă, consideră că e o diferență de sens care separă arom. de drom.; la fel, Caragiu 1975, p.257.

LASSUS *adj.* "obosit, ostenit", s.m. "om obosit", cuvânt panr. absent din rom. (ILR II 1969, p.124); rom. < VETULUS, alb. < VETERE. LASSUS > alb. 1.1.

?alb. i lashtë *adj.* "vechi, bătrîn" (FS 1954), lash "vechi" (Meyer 1891, p.238; Mann 1948, p.238). Alb. < lat., Mayer *loc. cit.*; Jokl 1923, p.226-228 și Çabej 1982, p.55, 56, 67 îl pun în relație cu autohtonul lej *vb.* "a naște".

LONGUM AD (LONGUM *adv.* "multă vreme") "apropiere pe toată durata (întinderea)" (DA s.v. lângă, DEX) sau LONGO (ILR II 1969, p.157, Mihăescu 1993, p.172) (it., fr., prov.).

rom. lângă *prep.*

*MANCINUS (< MANCUS *adj.* "ciung, schilod; incomplet; nepuțincios"; MANCUS > rom., alb. 1.6.3); it. mancino *adj.* "stâng", mancina *s.f.* "mâna stângă". MANCINUS > alb. 1.2.4. Pentru aceeași noțiune, alb.v. și dial.?, rom. < *STANCUS. Antonim: DIRECTUS > rom., alb..

alb. i mëngjër *adj.* "stâng", e mëngjër, e mëngjëra *s.f.* "stânga, partea stângă" (FS 1954).

MEDIUS *adj.* "de mijloc, la mijloc, central", MEDIUM *s.n.* "mijloc, centru" (panr.) (vezi 2.3.1, 2.5.1, 3.2); alb. < CENTRUM.

?alb. mes *s.m.* "mijloc, centru" (FS 1954).

rom. miez *s.n.*; mijloc *s.n.* MEDIUS LOCUS.

NOVUS *adj.* "nou" (*panr.*). Antonim: VETULUS > rom.

PER *prep.* "prin, de-a lungul; peste, pe" (*panr.*).

PER HORA este considerat de Bogrea 1971, p.190-191 păstrat în alb. și în rom. Ionescu 1985, p.147-151 arată convingător că numai alb. *përherë* < PER HORA; în rom. era de așteptat **păroară*. Rom. *pururi* *adv.* este termen autohton fără corespondent în alb. și ar putea proveni din *purure* s. derivat cu *-ure*, sufix autohton; *pur-* are sensul probabil "timp" și este autohton. Explicația este considerată plauzibilă de Brâncuș 1983, p.146 (care citează o contribuție mai veche a autoarei); vezi HORA > alb., rom. 2.3.1.

PER INTER (*INTER. prep.* "între; printre") > rom. ILR II 1969, p.304, Mihăescu 1993, p.172, Rosetti 1986, p.151. Rom. *printre* < *pre* + *între* (DEX) sau formație după modelul alb. *brenda* (cu origine controversată, vezi PER INTUS; pentru presupusul calc făcut de rom. după alb. vezi Pedersen, citat de Çabej 1976a, p.308).

PER INTRO (*INTRO adv.* "înăuntru") > rom., Mihăescu 1993, p.172, Rosetti 1986, p.150; *pentru* < *printru* < *pre* + *întru* (DEX).

rom. *nicăiri* *adv.*, *nicăiuri*, *nicăieri*. După Mihăescu 1993, p.171 < NEC ALIUBI RE.

rom. *nou* *adj.*

alb. *për* *prep.* "pentru; de, despre; către, spre" (FS 1954) < PER (Pekmezi 1908, p.44, Mihăescu 1981, p.233). Pentru valorile alb. *për* vezi Xhuvani 1964, V.A.16.

alb. *përherë* *adv.* "totdeauna, mereu" (FS 1954).

rom. *pe* *prep.*, v.rom. *pre* (cu metateză, Densusianu 1938, p.415; în alb. metateza nu are loc). V.rom. *pre* corespunde uneori lui *pentru* (Densusianu 1938, p.614).

rom. *printre* *prep.*; (pentru arom. *printră*, *pintru* "printre" vezi mai jos PER INTRO, care este etimonul dat de Papahagi 1974. La *Indice*, Papahagi dă PER INTER cu trimitere la *printră*, dar nu și în corpul dicționarului).

drom. *pentru* *prep.*; v.drom. *prentu*. Mihăescu *loc. cit.* indică și arom. *printru*. După Papahagi 1974, arom. *printră*, *pintru* "printre" < PER INTRO.

PER INTUS (INTUS adv. "înăuntru; dinăuntru") > alb. (Pekmezi 1908, p.44, Haarmann 1972, p.54, Mihăescu 1981, p.233). După Çabej (1976a, p. 308-310, cu bibliografia etimologiilor anterioare), **brenda** este autohton < ***për-enda** (**enda**, **ënda** comparându-se cu lat. INTUS).

POST adv. "în urmă, înapoi; după aceea, apoi", prep. "după" > rom. **poi** (Densusianu 1938, p.552); **păi** "apoi" (Mihăescu 1993, p.172) (it., Mihăescu 1993, p.41).

POSTEA adv. "după aceea, apoi" > alb., Mihăescu 1993, p.65 (la p.41, alb. < POSTE). Antonim: alb. < INALTUS. Pentru "jos", rom. < DEORSUM. POSTEA > alb. 3.1, 1.6.4. Rom. < AD POST, IN AD POST, DE POST (vezi mai sus).

QUANDO adv. "când", conj. "când, de vreme ce" (panr.).

*STANCUS (= STANTICUS adj. "obosit"), cu varianta posibilă *STANGUS, v.it. **mano stanco** "mâna stângă" (vezi 1.2.4.). Antonim: DIRECTUS > alb.v. și dial., rom. Pentru aceeași noțiune alb. < *MANICINUS.

SUBTUS adv. "dedesubt" (it., retr., fr., prov., cat., v.sp., v.pg.).

?alb. **brenda** adv., prep. "înăuntru" (FS 1954). Derivatele **brendësa**, **përbrendësa** s.f. pl. "intestine, măruntaie", dial. **brenza** sunt considerate de Çabej (loc. cit.) a fi fost împrumutate relativ târziu în rom. cu sens schimbat: **brânză**. După Brâncuș 1983, p.45 apropierea aceasta e nesigură, pentru că nu există indicii privind vechimea derivatelor alb..

?alb. **poshtë** adv. "jos", e **vuri poshtë**: **l-a pus jos** "l-a învins"; prep. "sub" (FS 1954). Origine neclară, după Kristophson 1988, p.89 (care îl citează pe Çabej pentru o posibilă origine autohtonă).

?alb. **i shtëmëngët** adj. "stâng", adv. "la o parte, departe", (**shtëmëng** vb.tr. "a înlătura, a face loc") (FS 1954) este un compus din ***shtë(ng)** "stâng" (care nu s-a păstrat singur) și **mëngjër** "idem"? ***Shtëng** corespunde rom. **stâng**? V.alb. **shtëmanktët** "stâng" (Buzuku, ed. Ressuli p.115).

rom. **poi(măine)** adv. (ILR II 1969, p.157).

rom. **când** adv.

rom. **stâng** adj., **stânga** s.f. (DLR s.n. X/5 S).

rom. **sub** prep., v.rom. **subt**, **supt**. (DLR s.n. X/5, Densusianu 1938, p.615).

SUPER *adv.* "deasupra; pe lângă aceasta"; *prep.* "asupra; peste; către, în timpul" (*panr.*). Alb. *sipër, sypër adv.* "sus, deasupra", *prep.* "pe, peste" nu este împrumut din lat. SUPER (Pekmezi 1908, p.37), ci este un derivat relativ târziu în alb. de la i *epër adj.* "superior, de sus" (Çabej 1982, p.174, 204).

SURSUM, SURSUS *adv.* "de jos în sus, în sus, sus", SUSUM (*daln., v.it., Mihăescu 1993, p.103*). Antonim: DEORSUM > rom. Pentru noțiunea "sus", alb. < INALTUS. Alb. *sus adv.* "sluj", *rrri sus* "(a sta) a face sluj, a fi slugarnic" (FS 1954), *interj.*, ca în arom. (Capidan 1922, p.469) < rom. (Capidan *loc. cit.*) sau it. (Meyer 1891, p.397).

TARDIVUS *adj.* (< TARDUS *adj.* "încet, domol, greoi") (*panr.* absent din fr., ILR II 1969, p.112).

*TEMPORIVUS *adj.* (< TEMPUS, TEMPORIS) (*it.dial., retr., Mihăescu 1993, p.303*).

TOT INDE (TOT *adj.* și *num. pl.* "atâți, atâtea", INDE *adv.* "din acest loc; din acel moment"), PER TOT INDE RE (ILR II 1969, p.157, Mihăescu 1993, p.171).

UBI *adv.* "unde, în care loc" (*panr.*, ILR II 1969, p.157: UBI > *iuo*).

UMQUAM (UNQUAM) *adv.* "vreodată, niciodată" > *v.it., v.fr., prov.; rom., it., retr., v.fr., prov., sp.dial.* < *ANQUE.

rom. *spre prep., v.rom. spre* "peste" (Densusianu 1901, p.184) "pe; împotriva" (Densusianu 1938, p.615, 721); utilizată, cu sensul inițial, în numeralele compuse de tipul *unsprezece*.

rom. *sus adv.*

rom. *târziu adj., adv.*

rom. *timpuriu adj., adv.*

rom. (pre)tutinde-ne *adv.*

v.rom. *iuo, io adv.* "unde" (Densusianu 1901, p.603, care îl explică (p.801) din lat. HIC UBI).

rom. *încă adv.*

UNA adv. "împreună, laolaltă; totodată, în același timp" > arom. (Rosetti 1986, p.150).

arom. ună adv. "îndată, imediat", arom. únășună adv., megl. únă-și-ună "imediat" (Papahagi 1974). În dial.t. s-a format relativ târziu sintagma art. nehot. një + p.pf. (substantivat ca s.n.) pentru a exprima simultaneitatea sau succesiunea imediată sau rapidă a acțiunii desemnate de p.pf. față de acțiunea principală (Demiraj 1985, p.988 și urm. cu bibliografie). Ținând seama de faptul că în arom. forma adv. moștenită din lat. are aceeași formă cu art. nehot. și de răspândirea dial. în alb., credem că ar putea fi presupusă o influență arom. în alb. Dimpotrivă, Sandfeld 1930, p.123, Philippide 1928, p.434, 442, Demiraj 1985, p.992, lăsând la o parte existența în lat. a lui UNA adv. temporal, consideră că arom. a împrumutat procedeul din alb.

UNDE adv. "de unde" (panr.). Meyer 1891, p.299 explica alb. ndënë, nën prep. "sub" < DE UNDE, explicație, după Demiraj (1985, p.631), nesatisfăcătoare semantic și fonetic; prep. alb. este formată în alb., nu împrumut (Demiraj, loc. cit.).

rom. unde adv.

VETULUS adj. "cam bătrân, destul de bătrân", s.m. "bătrânel" (< VETUS), VECLUS, panr. (ILR II 1969, p.157); alb. < VETUS; antonim: NOVUS > rom. VETUS > alb.. VETERANUS > rom. 1.1.

rom. vechi adj.

VETUS, VETERIS adj. "vechi, care are mulți ani, bătrâni" (retr., v.pg.); rom. < VETULUS. VETUS > alb. 1.1. VETUS, inovația care înlocuiește SENEX (Bartoli 1925, p.4).

alb. i vjetër adj. "vechi" (FS 1954).

VICINUS *adj.* "vecin, învecinat, din apropiere; fig. asemănător", *s.m.* "vecin" (*panr.*). VICINUS > alb., rom. 6.1.

alb. **fqinj** *adj.* "care se află în apropierea a ceva sau a cuiva" (FS 1980). Sensul vechi și frecvent pare, însă, a fi "(cel) care locuiește în apropierea cuiva" (Ashta BS 1971, 1, p.156).

rom. **vecin** *adj.*

3.6.1. Mișcare, schimbare, transformare

3.6.1.1. Mișcare și nemișcare

ABBATERE *vb.* "a abate, a se depărta" (< BATT(U)ERE, derivat *pop.* atestat în sec VI) (*it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.*), Mihăescu 1993, p.235. BATT(U)ERE > rom. 3.6.1.2, BATT(U)ALIA > rom. 4.8.1.

rom. **a abate** *vb.* "a devia; a doborî" (DA).

*ACCELLARE *vb.* < AD CELLA "odaie pentru servitori, pentru săraci; coteț, vizuină"; nu este exclusă contaminarea cu CELLARE *vb.* "a ascunde" (DA *s.v.* a **aciua**; Philippide 1928, p.94). CELLA > alb. 1.9.1, 4.6.4; 6.3.1.

rom. **a aciua** *vb.* (După DEX: < *ACCUBILIARE < CUBILE *s.n.* "culcuș, cameră de dormit, cameră; cuib, vizuină").

ADIUNGO, ADIUNGERE *vb.* "a înjuga; a lega, a uni; a adăuga; a atrage, a câștiga" (*it., sard., v.fr., prov., v.cat.*).

rom. **a ajunge** *vb.*

*ALLARGARE *vb.* (AD LARGUS) "a sili pe cineva să se depărteze" (Pușcariu 1974, p.201); LARGARE *vb.* "a rupe rândurile în pas de fugă" (*lat. târzie*) (Mihăescu 1978, p.25). *ALLARGARE > *it.dial., sard.*; rom. < *ALLERGARE. LARGUS > rom. 3.2, arom., alb., drom. (în expresii) 3.6.

rom. **a alerga** *vb.* "a goni din urmă pe cineva" (Pușcariu *loc. cit.*).

AMBULARE *vb.* "a se plimba; a merge, a umbla; a străbate" (*it., retr., fr., prov., cat., v.sp., pg.*).

v.rom. **a îmbla** *vb.* (Densusianu 1938, p.392), **a umbla**.

APPROPIO, APPROPIARE *vb.* "a se apropia de" (AD PROPE > rom. 3.6) (*sard., fr., v.prov., cat.*).

rom. **a (se) apropia** *vb.*

*ASSEDIARE vb. (cf. ASSIDERE "a ședeala"). sp., pg., Mihăescu 1993, p.222.

CADO, CADERE vb. "a cădea" (cu trecerea de la conjugarea a II-a la a III-a, Mihăescu 1993, p.232) (panr.).

CALCARE vb. "a călca, a merge pe" (< CALX, CALCIS) (it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg. Mihăescu 1993, p.225). CALX, CALCIS > rom. 2.5.8, CALCANEUM > rom. 1.2.4, (IN)CALCEARE > rom. 1.7.5.

CIRCARE vb. "a da ocol, a face înconjurul; a împresura" (în lat. târzie, dubletul lui CIRCUMMEO "a face înconjurul" și CIRCULO "a merge în cerc") < CIRCA adv., CIRCUM adv. "în jur, împrejur", it., retr., fr., prov., cat., sp., pg. (Mihăescu 1993, p.234); lipsește în arom. (Saramandu 1991, p.122). CIRCARE > alb., rom. 1.3.1, alb., rom. 4.1; CIRCARE > alb. 5.1. INCIRCARE > rom. 4.1.

CIRCITARE vb. "a întoarce pe toate părțile", "a da mereu târcoale spre a vedea din toate părțile, a examina cu atenție" < CIRCUS; s-a păstrat numai în rom. (Pușcariu DR IV/2, p.679, ILR II 1969, p.117), alb. împrumutând VESTIGARE (Mihăescu 1993, p.50).

COLLOCARE vb. "a pune, a așeza; a pune în ordine; a culca" (< LOCARE < LOCUS) (it., fr., prov., cat., sp., Mihăescu 1993, p.223). Antonim: rom. < *EXCUBULARE.

rom. a așeza vb.

rom. a cădea vb.

rom. a călca vb.

alb. kërkoj vb. "a controla, a cerceta; a gusta, a încerca; a cere; a rătăci, a se plimba, a bate cu pasul, a străbate în lung și în lat" (FS 1954, FS 1980). În DA s.v. cerca se face observația că sensul "a cutreiera, a străbate în lung și în lat o regiune" al lat. CIRCARE a fost păstrat în alb. kërkoj (vezi și Pușcariu DR IV/2, p.671-679). V.alb. kërkuem "perambulare" (Kuvendi i Arbënit, Ashta BS 1979, 2, p.62), v.alb. kërkim "călătorie" (pellegrinaggio) (Bogdani, Ashta BS 1985, 1, p.172-173).

v.rom. a cerca vb. "a merge jur împrejurul unei proprietăți" (DA, I/II, C); "a căuta" (Densusianu 1938, p.737).

rom. a cerceta vb. "a vizita, examina, a verifica".

rom. a culca vb.

CURRO, CURRERE vb. "a alerga" (panr.); **CURRENDO** > rom. 3.6.

DESCENDERE vb. "a coborî; a pătrunde; a se coborî; a descinde din ...; a se îndepărta" (it., fr., prov., v.cat., sp., pg.).

EO, IRE vb. "a merge" (dalm., it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); **VENIRE** > alb., rom., **EXIRE**, **SUBIRE** > rom., **PRAEIRE** > alb. (vezi mai jos).

ERADICARE (< **EXRADICARE**) vb. "a smulge cu rădăcină" (**DEX**) sau **RADICARE** (păstrat și în it., retr., fr.dial., ILR II 1969, p.159) sau **RADICARE** < **RADICA** "arac".

***ERRATICIRE = *ERRATICARE vb.** (< **ERRATICUS** adj. "rătăcitor" < **ERRO, ERRARE** vb. "a rătăci, a merge la întâmplare") (Mihăescu 1993, p.225, cu bibliografie). Acest derivat de la **ERRATICUS** înlocuiește în rom. **ERRARE**, păstrat în toate celelalte limbi romanice (ILR II 1969, p.125).

ERUNCARE vb. "a curăța de buruieni, a smulge buruienile" (< **RUNCO, RUNCONIS** s.m. "săpăligă de plivit"), contaminat cu **ADRUNCARE vb.** "a răsturna, a înstrăina" (Mihăescu 1993, p.226, Mihăescu 1978, p.283); direct din **AR(R)UNCARRE** (păstrat și în it.dial., fr.dial.), ILR II 1969, p.158 sau din **ADRUNCARE** (Mihăescu 1978, p.283); din **AVERRUNCARE** (DA s.v. **arunca**).

rom. **a cure vb.** "a alerga, a fugi; a curge" (DA, II/I, C).

v.rom. **a deștinde vb.** (a deștinge) "a coborî" (Densusianu 1938, p.796).

v.drom. **i** (imu "să mergem"), arom. **i** "du-te !", istorom. **îi** "a merge" (Mihăescu 1993, p.223, cu bibliografie) arom. **imu pers. I pl.** (ILR II 1969, p.158).

rom. **a ridica vb.**, v.rom. **a rădica** ar fi după Russu 1981, p.377 un probabil element autohton fără corespondent alb. (el menționează etimologiile propuse anterior).

rom. **a rătăci vb.**

rom. **a arunca vb.**; termen autohton probabil care lipsește în alb. (după Russu 1981, p.116, 252, cu bibliografia soluțiilor etimologice anterioare, din lat.).

*EXCUBULARE vb. < *CUBULUM "staul" (CUBILE s.n. "culcuș, coteț") (cf. CUBARE "a șede dea întins, a fi culcat; a se culca"), păstrat numai în rom.; totuși, suspect (ILR II 1969, p.117, REW³ 2355a, Mihăescu 1993, p.223) sau *EXCOLLARE (Weigand BA III, p.112, Tagliavini, "Studi rumeni" II, p.102). Ambele etimoane, propuse pentru rom. și alb., inacceptabile, după Russu 1981, p.382, semantic și fonetic.

EXEO, EXIRE vb. "a ieși din, a pleca; a ieși din matcă; a proveni" (panr., ILR II 1969, p.111).

*FLUCTULARE (< FLUCTUARE vb. "a fi bătut de valuri, a se mișca valuri-valuri, a fi agitat" < FLUCTUS s.m. "val, fig. agitație"), păstrat numai în rom. și alb. (Meyer 1891, p.109, Rosetti 1986, p.178, Mihăescu 1993, p.199); Mihăescu 1993, p.52 nu îl include între termenii lat. păstrați numai în rom. și alb. și nu îl înregistrează, de fapt, ca împrumut lat. în alb. O altă etimologie lat.: a flutura < flutur(e) < *FLUTULUS (CDDE nr.99, ILR II 1969, p.117). După Brâncuș 1983, p.140, flutur(e) și flutur(ë) sunt termeni autohtoni probabili (datorită secvenței neaccentuate -ur-) (vezi și Coteanu, Sala 1987, p.118). Kristophson 1988, p.88 îl include între termenii balcanici obscuri. Pușcariu 1905, p.54 a propus *FLUTULARE < FLUTARE. Critica etimoanelor lat., din perspectiva evoluției grupului CT în alb. și rom. face Di Giovine 1982, p.33-39. El respinge împrumut alb. în rom. (propus de Meyer loc. cit.) și propune, dimpotrivă, împrumut

?alb. shkul vb.tr. "a smulge; a scoate cu rădăcină cu tot; a scoate"; refl. "a emigra, a se deștăra" (FS 1954); antonim: ngul "a înfige; a prinde rădăcini", refl. "a se stabili într-un loc". Nu provine din lat., ci este un derivat în alb. cu sufixul sh-, făcând pereche cu ngul (Çabej 1962, p.170, Xhuvani, Çabej 1956, nr. 67, Çabej 1982, p.93).

?alb. fluturoj vb. "a flutura, a zbura (despre păsări, avion)" (FS 1954), fluroj "a zbura", fluturim s.m. "zbor", flurë în expresia në flurë "în zbor"; fluturimthi adv. "în zbor" (FS 1954).

rom. a scula vb. (pentru pers. I scol în loc de *scul, vezi Pușcariu 1905, p.140). După Russu 1981, p.108, 382 (cu bibliografie), termen autohton cu corespondent în alb.; Brâncuș 1983 nu îl înregistrează ca termen autohton. Greu de spus dacă alb. shkul a fost decupat mai târziu ca sh - kul, sau dacă, dimpotrivă, este format în alb. în opoziție cu n - gul. Nu ar trebui, credem, neglijată diferența de sens dintre rom. și alb.

rom. a ieși vb.

?rom. a flutura vb. "a pluti în aer; a mișca fălfâind în vânt", fluturare s.f., fluturat s.n. (DA, II/I, F-I).

rom. în alb. În rom. ar fi vorba de o formație expresivă, independentă de corespondentele ei din it. și limbile germanice; nu s-ar putea vorbi, așadar, de un exemplu în care lat. CT > alb. t; *FLUTULUS > alb.?, rom.? 2.6.7.

FUGA s.f. "fugă; repeziciune" (it., retr., v.fr., Mihăescu 1993, p.224).

FUGIO, FUGERE, trecut la conj. a IV-a: FUGIRE vb. "a fugi, a alerga; a fugi (de cineva sau de ceva)" (panr.) Alb. fugoj vb. "a pleca alergând", alb.v. și dial. me fuguem, fugoj "a fugi" (FS 1954, Bardhi ed. Roques, p.16, Çeliku SF 1965, 4, p.120) este raportat de Ashta (BS 1972, 1, p.150) la it. fuga; împrumutul pare, într-adevăr, nou, pentru că -G- s-a păstrat. Totuși, nu este clar raportul între fugoj și fug vb. "a arunca, a răsturna", fugë s.f. "foc; asalt, iureș" și fugare în expresia muer zjarri fugare "a lua foc, a se înteți focul" (FS 1954); fugoj nu pare a deriva în alb. de la fugë.

*GAMBARE vb. < GAMBA = CAMBA "picior"; CAMBA > alb. 1.2.4.

*INALTIARE vb. (< ALTUS adj. "înalt").

?alb. naltësoj vb. "a înălța" (FS 1954); v.alb. me nalcuem "a ridica, a înălța" (Bogdani, Ashta BS 1986, 1, p.179).

rom. fugă s.f.

rom. a fugi vb.

rom.dial. a gâmba vb. "a prinde pe cineva, a pune mâna pe cineva, a-l apuca"; a agâmba "a merge pe urmele cuiva, a urma pe cineva de aproape" < *(AG)GAMBARE (= AD - *GAMBARE) (DA, I/II, A-B, II/I F-I); etimologia lat. nu e sigură, Candrea (1932, p.127). Bernard LB 1981, p.95 apropie a gâmba de a gâmbosi vb. "a înșela". (lăsat în DA, II/I, F-I fără etimologie) și pe amândouă de bg. gâbam și alb. gaboj.

rom. a înălța vb.

INCIRCULARE vb. (CIRCULARE vb. "a rotunji, a face cerc" < CIRCULUS s.m. "cerc") (it., sard., retr., v.fr., prov., cat.).

INCONGYRO. INCONGYRARE vb. (CONGYRARE vb. "a se roti împreună"; "a face un cerc". DA s.v. **încunjura**; GYRARE vb. "a întoarce în cerc" < GYRUS). GYRUS > rom., alb. 3.6.

INTRO, INTRARE vb. "a intra, a pătrunde; a trece dincolo" (panr.).

LUBRICARE vb. "a face alunecos; a fi lunecos" (< LUBRICUS adj. "lunecos; lustruit") (fr.v. și dial. Mihăescu 1993, p.223).

MERGO, MERGERE vb. "a afunda, a scufunda" (v.it., retr.). Evoluția de sens din rom. este explicată de Fischer (ILR II 1969, p.158; 1985, p.142) ca rezultat al influenței unui posibil paronim din substrat. După Mihăescu 1966a, p.28, însă, diferențele între rom. și alb. nu sunt de neglijat: în alb., it. și retr. verbele sunt vb.tr., în rom. este vb. intr., alb. și limbile occidentale provenind dintr-o fază mai veche decât cea pe care o continuă rom. Sensurile "a merge, a înainta" sunt atestate și în textele lat. târzii din Italia (Mihăescu 1978; Mihăescu 1993, p.39). It.dial. **dimiertu** "ramingo, errante, misero" < DEMERCTUS, pentru DEMERSUS (< DEMERGERE) (Pellegrini 1980, p.67, Rosetti 1986, p.183). Rom. < AMBULARE,

?alb. **ngjëroj** vb. "a înconjura, a încercui, a da târcoale; a se strânge în jur; a cutreiera, a alerga dintr-un loc în altul" (FS 1954); "a ocoli, a evita" (FS 1980); v.alb. **me ëngjëruom** vb. "a ocroti" (Buzuku, ed. Ressuli, p.35, traducând **circumdabit**, Ashta BS 1964, p.129). Ashta BS 1986, 1, p.188 e de părere că e format în alb. de la **gjir, gjër** s.m.

alb. **mërgoj** vb.tr. "a îndepărta, a înlătura, a da mai încolo; a exila"; **mërgim** s.m. "îndepărta-re; țară de exil"; **mërguar** adv. "departe" (FS 1954); **mërgohet** vb.refl. "a emigra; a se îndepărta" pers. III sg. fig. "pleacă, fugi" (FS 1980); v.alb. **me mërguem** "descrescere" (Bardhi, ed. Roques, p.18).

arom. **ntîrcl'edzû** vb. "a încercui" (Papahagi 1974).

rom. a **înconjura**, a **încunjura** vb. "a face ocolul unui loc, a da târcoale; a se strânge roată; a împrejmu; a curteiera; a ocoli, a evita"; v.rom. "a ocroti, a apăra", traducând gr. **ekyklosen** (DA); v.rom. a **cungiura** "a ocoli" < CONGYRARE (Densusianu 1938, p.795).

rom. a **intra** vb.

rom. a **luneca** vb.

rom. a **merge** vb.; rom.v. și dial. **mărg** (Rosetti BL III, p.102-103, BL V, p.33), **mărgând** (Densusianu 1938, p.392).

DUCERE, *PASSARE, PLICARE, VADERE (pentru concurența între urmașii lui MERGERE și *PASSARE vezi Ivănescu 1980, p.112; pentru celelalte sinonime vezi Coteanu, Sala 1987, p.54-56).

NATARE vb. "a înota" > it.dial., sard., retr., prov., cat., sp., pg.; *NOTARE > v.rom., alb., it., retr., fr.v. și dial. (ILR II 1969, p.158); INNATARE, formă atestată > rom. (Mihăescu 1978, p.28; INNOTARE, după DA s.v. *înota*).

ORDINO, ORDINARE vb. "a orându-i, a organiza", păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117), în celelalte limbi romanice fiind termen savant; varianta continuată direct de limbile romanice: *ORDINIARE (ILR II 1969, p.158). După Pușcariu (1905, p.170) ORLINARE > alb., constituind o paralelă între rom. și alb. (Pușcariu 1974, p.159; Mihăescu 1993, însă, nu îl include între cuvintele păstrate numai în rom. și alb.) Skok ZRPh 1934, p.470: rom., alb. < URDENARE (atestat în inscripțiile din Dalmația). ORDINARE > alb.? 6.1; ORDO, ORDINIS > alb., megl. 6.1.

*PASSARE vb. (< PASSUS) (it., retr., fr., prov., sp., pg., Mihăescu 1993, p.223).

alb. **notoj** vb. "a înota", **not** s.m. "înot", **notar** s.m. "înotător", **noti** s.f. "vânt cu ploaie, vreme ploioasă", **notishte** s.f. "teren umed, care păstrează apa"; **notim** s.m. "înotare, înotat" (FS 1954).

v.rom. **nuta, nota** (Densusianu 1938, p.454). "a înota", **nutare** "navigație" (Densusianu 1938, p.798, 799); a **înota**; v.rom. **not** s.n., postverbal vechi păstrat în *locuț. adv. în not*; **înot** s.n. < **în not**. (DA, II/I, F-I, care compară rom. **not** cu alb. **not**, **më not locuț. adv.**).

drom.v. și reg. a **urdina** vb. "a merge des la cineva sau undeva; a face același drum de repetate ori"; **urdiniș** s.n. "deschizătură în stup pe unde intră și ies albinele" (Densusianu 1901, p.310, 1938, p.789, DEX, TDR, p.195). După Russu 1981, p.121, 412-413, rom. < i.e. ***ŭ(e)red** — "a (se) îndoii, a (se) încovoia; mișcare" (nu se referă și la alb.); arom. **úrdin** vb. "a circula".

drom.v. și reg. **pasă, păsăm, pásați**, imperativ; **pas(ă) de, pas(ă) să; pasă-mi-te**, (Mihăescu *loc. cit.*).

PASSUS *s.m.* "pas; pas (unitate de măsură)". *panr.*. ILR II 1969, p.112. PASSUS > *alb.*, *rom.* 3.1.

PERAMBULARE *vb.* "a se preumbla, a parcurge, a străbate" (< PER + AMBULARE), păstrat numai în *rom.* (ILR II 1969, p.117).

PLICARE *vb.* "a îndoi, a înfășura" (*it.*, *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*). Evoluția de la sensul "a îndoi" la "a pleca", petrecută și în *it.*, are ca punct de plecare limbajul soldaților. care părăseau o tabără adunându-și corturile (Mihăescu 1993, p.224). APPLICARE > *rom.* 3.6.1.2, DUPLICARE > *rom.* 4.1.

PRAEIRE *vb.* (< PRAE *adv.* "înainte", *prep.* "în fața, înaintea" + EO, IRE *vb.* "a merge", vezi mai sus), păstrat numai în *alb.*, Mihăescu 1993, p.61; împrumutul din *lat.* este nesigur, după Çabej (1962, p.194). (Mann 1977, p.193 explică și *rom. a prii* nu ca împrumut din *sl.*, ci ca moștenire din *lat.* PRAEIRE).

PROCEDERE *vb.* "a merge înainte, a înainta, a ieși; a continua" (păstrat numai în *rom.*, ILR II 1969, p.117).

SALIO, SALIRE *vb.* "a sări, a sălta" (*it.*, *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*).

alb. pash s.m. "unitate de măsură"; sensul "pas făcut în timpul mersului" în expresia *pash më pash* "pas cu pas" (i *ra pash më pash* "a străbate un loc de la un cap la altul", *ecte pash më pash* "se mișca maiestuos") (FS 1980), *v.alb. kali ecën m pash* "calul merge la pas" (Bardhi, Ashta BS 1974, 2, p.94).

rom. pas s.m.

rom. a plimba; reg. a primbla.

rom. a pleca vb. "a înclina, a apleca; a subjugă; a porni, a avea punctul de pornire" (DEX).

?*alb. prij vb.* "a călăuzi, a conduce, a arăta drumul" (FS 1954). După părerea noastră, sensurile "a fi de folos cuiva, a-i face bine, a-i fi favorabil", pe care FS 1954, FS 1980 le glosează, împreună cu sensul "a arăta drumul", sub un singur cuvânt, *prij*, ar putea fi considerate ca aparținând unui omonim *prij*, corespunzând deplin semantic *rom. a prii* și provenind, probabil ca și acesta, din *sl. pri-jati*.

rom. a purcedé vb.

rom. a sări vb.

SALTO, SALTARE vb. "a dansa" (panr.).

rom. a sălta vb.

SEDEO, SEDERE vb. "a ședeă, a fi așezat; a coborî; a rămâne locului" (panr., ILR II 1969, p.112); SESSUS > rom., alb. 2.4.1, 2.4.4.

rom. a ședeă vb.

STO, STARE vb. "a sta în picioare; a sta pe loc, a se opri; a rezista, a dăinui" (panr., ILR II 1969, p.112); STATUS s.m. > alb., rom. 1.2.

rom. a sta vb.

SUBEO, SUBIRE vb. "a veni sub ..., a intra sub ...; a încărca cu o greutate; a se apropia (de jos în sus), a se urca" (< IRE); sensul "a urca", atestat în lat. târzie (Mihăescu 1978, p.284) (it.dial., v.sp.).

rom. a sui vb.

TENEO, TENERE vb. "a ține ceva (apucat, prins); a ține îndreptat (într-o direcție), a îndrepta; a avea în stăpânire; a păstra" (panr., Mihăescu 1993, p.226).

rom. a ține vb.

TRAICIO (TRANSICIO), TRAICERE vb. "a azvârli (peste), a arunca (peste); a trece (ceva undeva), a muta; a trece, a traversa" (prov., ILR II 1969, p.158). Rom. < TREICERE (Mihăescu 1993, p.225; TREIECTO = TRAIECTO, formă atestată într-o inscripție din Albania, Mihăescu 1978, p.17); TRAIECTA > TREIECTA > rom. (Mihăescu 1978, p.171) 1.9.1. Alb., însă, a împrumutat un derivat de la TRAICERE care păstrează vocala -A-: TRAIECTORIUM (> *TRAIECTORIUM) (Meyer 1891, p.421) (vezi 4.5.2. și 4.9.4.).

rom. a trece vb.

TREPIDARE *vb.* "a se mișca agitat, a alerga în dezordine (încoace și încolo); a se zbate; a tremura de frică" (< TREPIDUS *adj.* "agitat, alergând de colo colo") (it.dial.), Mihăescu 1993, p.224. După ILR II 1969, p.118, s-ar fi păstrat numai în rom.

rom.pop. a *trepăda vb.* "a alerga fără încetare; a se agita".

TUNDO, TUNDERE *vb.* "a lovi, a izbi, a bate; a pisa, a fărâma; a ciocăni, a bate la cap, a plictisi" (nu s-a păstrat în limbile romanice, Çabej 1982, p.210). TUNDO > alb., Pekmezi 1908, p.44. PERTUNDERE > rom. 4.1.

?alb. **tund** *vb.* "a mișca; a zgudui; a mișca leagănul; a bate laptele pentru a scoate untul; a deranja, a nu lăsa liniștit; a bate la cap" (FS 1954). Çabej *loc. cit.* respinge originea lat. pentru că grupul **nd** nu poate fi originar, ci format mai târziu și din cauza diferențelor semantice față de lat. De fapt, după părerea noastră, diferențele de sens nu sunt atât de mari pentru a face imposibil împrumutul din lat. Çabej raportează **tund la tus, tut** *vb.tr.* "a înfricoșa", pe care îl consideră mai vechi și autohton; ni se pare, totuși, puțin convingătoare, în primul rând semantic, explicarea lui **tund** ca variantă a lui **tus, tut**. Sensul "a bate, a lovi" al lui **tund** apare în derivatele: **tundaç s.m.**, **tundës s.m.** "putinei; bățul, făcălețul cu care se bate laptele, smântâna", **tundbishtje s.f.**, **bishtatundës s.m.**, care corespund rom. **codobatură**.

VADO, VADERE *vb.* "a merge, a se îndrepta, a porni" (**panr.**).

rom. **va**, în expresia **mai va**; forma de imperativ: **vă, vați, vareți** (ILR II 1969, p.158, Mihăescu 1993, p.223).

VENIO, VENIRE vb. "a veni, a sosi" (panr.). VENIO > rom. vin, v.alb. vinj: aceeași evoluție fonetică a lui Ę (Pușcariu 1905, p.177; Pekmezi 1908, p.56). VENIT > rom. vine, alb. vjen. Forma rom. cu i provine la rândul ei dintr-una mai veche cu diftong (Avram 1990, p.42, 51), așa cum este cea alb. (Pekmezi *loc. cit.*). Şiadbei 1938, p.450 era de părere că, prin evoluția lui Ę în acest caz, rom. și alb. se diferențiază.

VESTIGO, VESTIGARE vb. "a căuta urmele cuiva, a urmări; a căuta peste tot. a cerceta" (< VESTIGIUM s.n. "talpa piciorului; urmă de pas; urmă, rămășiță") (it.dial. Mihăescu 1993, p.49); pentru aceeași noțiune, rom. < CIRCITARE (Mihăescu 1993, p.50). Alb. vëzhgoj < vëshgoj < *vështgoj < VESTIGARE (Jokl 1926, p.27). VESTIGARE > alb. 1.5.

3.6.1.2. Gesturi

*ACCAPTIARE vb. (< CAPTIARE vb. "a prinde", păstrat în alb.? vezi 1.3.3.) *ACCAPTIARE > rom., v.fr., prov. (ILR II 1969, p.158). Raportând a cățăra la a agăța (raportare pe care o întâlnim și în DEX), Candrea 1935-1936, p.136-137, deși arată că raportarea nu poate fi demonstrată, nu exclude posibilitatea păstrării în rom. (cățara) și alb. (kacaroj vb., kacarrohem *refl.* "a se cățara") a lat. CAPTIARE. La CAPTIARE, dar și la CAPESSERE a fost raportat, însă, și alb. kafshoj. Apropierile sunt greu de demonstrat; lat. PT nu evoluează în alb. la c; A neaccentuat nu ar fi trebuit să se păstreze nealterat.

alb. vij vb. "a veni, a sosi; a proveni", më vjen ndër mend: a-i veni în (prin) minte (cap), më vjen të ...: îmi vine să ... (cum îi vine "cum îi place, cum îi convine"); bën ç'të të vijë për doresh: a-i veni la îndemână; s'më vijnë këpucët: (despre încălțăminte, îmbrăcăminte) a (nu)-i veni "a (nu) fi pe măsură" (FS 1954; DEX).

alb. vëzhgoj vb. "a cerceta, a examina, a observa cu atenție; a veghea, a păzi" (FS 1954).

rom. a veni vb.

rom. a agăța vb. "a apuca, a prinde; a anina" (DA, I/I, A-B); etimologie controversată, Graur, Rosetti BL V, p.220, Hasdeu, Etymologicum Magnum Romaniae: a agăța < cața (s.v. *acaț*²).

ADIECTARE vb. sau EIECTARE vb. "a arunca afară; a azvârli" (pg., ILR II 1969, p.158; pentru EIECTARE optează Miliăescu 1993, p.226).

*ADRECTARE (*ARRECTARE) vb. (< AD + *RECTARE < RECTUS *p.pl., adj.* "drept, direct; cum trebuie", DA s.v. **a-răta**, unde este indicată înrudirea cu *DIRECTIARE > fr. Pentru posibila păstrare a formelor (IN)*DIRECTARE, (IN)*DIRECTIARE și *DIRECTICARE în rom. și alb. vezi 4.1.) *ADRECTARE este inovația specifică, opunând Dacia altor regiuni ale României, care continuă vechiul OSTENDERE sau o altă încreție, MONSTRARE (Bartoli 1927, p.29). De observat că MONSTRARE are, la rândul său, o evoluție semantică specifică în rom., vezi 4.1; de altfel, și în rom. **a arăta** are sensul "blăma, réprimander". Densusianu 1978, p.734. În alb.v. este frecvent **me arrëtuem** vb. "a inventa, a imagina, a închipui" (Ash-ta BS 1971, I, p.159), **arëtoj** "a întrezări, a (se) mijii" (Çabej 1982, p.38). Çabej (1976a, p.73-74) e de părere că **me arrëtuem** nu poate fi separat de **a arăta**; el evidențiază, însă, diferența de sens și faptul că prezența lui **a-** nu poate caracteriza în alb. un termen vechi. După el, alb. **arrëtoj** < **arrëti** *s.f.* "meșteșug, pricepere" < **gr. arete** "virtute, capacitate, aptitudine"; pentru rom., însă, nu propune nici o soluție (vezi și Çabej 1982, p.102-103). Alb. **dëftoj** "a arăta" < *INDICTARE ? (vezi mai jos).

*ALLONGO. *ALLONGARE vb. (< LONGUS) (v.it., fr., prov.).

drom.dial. **a- aiepta** vb. "a arunca; a-și lua avânt, a se arunca" (DA, I/I, A-B care dă ca etimon EIECTARE).

rom. **a arăta** vb., v.drom. **arat**; arom. **arát**; insuficient lămurită este evoluția CT > t (Popescu 1976, p.734). Hubschmid (RRL 1980, 5, p.511-514) propune o origine daco-moesiană. După Coteanu, Sala 1987, p.96, termenul rom. este sigur de origine lat., dar etimonul este greu de precizat. Pentru etimonele propuse (comentate de Hubschmid și de Coteanu, Sala) comparația cu limbile românice nu aduce destule argumente (Coteanu, Sala *loc. cit.*), ca de altfel nici comparația cu alb.

rom. **a alunga** vb.

APPLICARE vb. (ADPLICARE) "a aplica, a propti, a fixa (de ceva), a îndrepta spre" (it.dial., fr.v. și dial., cat., sp., pg.). PLI-CARE > rom. 3.6.1.1, DUPLI-CARE > v.rom., alb. 4.1.

rom. a apleca vb.

ATTINGERE vb. (ADTINGERE < AD TINGERE "a se atinge de, a ajunge într-un loc; a se învecina" (it., fr., prov., cat.). INTINGERE (< TINGERE) > rom., alb. 1.3.3.

rom. a atinge vb.

AUCUPOR, AUCUPARI vb. "a întinde curse, a prinde păsări; a căuta să prindă, a pândi"; sensul "a apuca", atestat, Mihăescu 1978, p.66 (= CAPERE, Mihăescu 1978, p.301); păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117 care îl consideră, însă, suspect).

rom. a apuca vb.

BATTUO, BATTUERE vb. (BATTO, BATTERE) "a bate, a pisa" (panr.).

rom. a bate vb.

*CARPUTIO vb. (< CARPO, CARPERE vb. "rupe, a smulge, a culege; a sfâșia"), păstrat numai în alb. (Meyer 1891, p.187; Pekmezi 1908, p.44); rom. < RUMPO, RUMPERE. Vezi mai jos a scârpina < SCARPINARE < SCARPERE.

?alb. këpus vb. "a culege, a rupe una câte una (fructe), a rupe; a face bucăți; fig. a obosi, a extenua (: rom. rupt de oboseală); të këput shpirtin: a rupe cuiva sufletul (inima) "a produce o mare durere" (FS 1954). Jokl (SA 1964, 1, p.54) respinge explicația din lat. din cauza diferențelor de sens (care nu sunt, totuși, atât de importante) și a absenței cuvântului în limbile romanice. După ce l-a considerat la început un împrumut lat. îndoielnic, Çabej s-a decis mai târziu pentru origine autohtonă (Çabej 1962, p.194; Çabej 1982, p.254).

COMPREHENDERE vb. "a prinde laolaltă; a prinde, a apuca; fig. a înconjura; a cuprinde (cu mintea, cu simțurile)" (panr., ILR II 1969, p.111).

rom. a cuprinde vb.

DO, DARE vb. "a da, fig. a acorda" (dalm., it., sard., retr., prov., cat., sp., pg., ILR II 1969, p.161). Alb. < DONARE.

rom. a da vb.

DONO, DONARE vb. "a face daruri, a dăru; a sacrifica" > alb., Meyer 1891, p.87; it., retr. (Mihăescu 1966a, p.22), fr. (unde a eliminat DARE, Dauzat, Dubois, Mittérand 1964 s.v. *donner*). Alb. < DONARE, în vreme ce rom. < DARE, termen pop., Mihăescu 1993, p.50.

alb. **dhuroj** vb. "a dăru, a oferi cuiva ceva pentru totdeauna" (FS 1954); se poate observa că alb. păstrează sensul din lat. și că, de fapt, nu corespunde deplin sensurilor rom. a da. Trebuie să fi existat și g. ***dhunoj**, care a fost eliminat de omonimul **dhunoj** "a dezonora, a face rău" (Çabej 1982, p.102). V.alb. **dhëroj** (Mann 1948, p.93). Dificultăți în explicarea evoluției D- > alb. **dh-** (și nu **d-**) (Janson 1986, p.50, 142, cu bibliografie).

*EXBATT(U)ERE vb. (< BATT(U)ERE) (it., sard., retr., fr.). Weigand 1914, p.103 era de părere că alb. **zbatoj** vb. "a pune în aplicare, a duce la capăt" trebuie explicat împreună cu a **zbate** din *EXBATTERE. Çabej SF 1968, 3, p.94 socotește explicația improbabilă fonetic (EX- nu evoluează la z-, ci la sh-) și semantic. (Çabej 1962, p.197 acceptă, totuși, **zmojle** < *EXMULGIA, vezi 4.5.3; ar fi un caz de evoluție EX- > z-).

rom. a zbate vb.

EXCUTIO, EXCUTERE vb. "a face să cadă scuturând; a scutura; a face să iasă, a scoate, a goni; a scutura, a scotoci" (dalm., cu același sens ca în rom., Mihăescu 1993, p.106, 261; it., sard., v.fr., prov., v.sp.). Rom. < *EXCOTERE (ILR II 1969, p.159, cu bibliografie; Mihăescu 1993, p.261; vezi și Pușcariu 1905, p.140-141). Paralela făcută de Pușcariu *loc. cit.* cu alb. **shkund vb.** "a scutura un pom ca să-i cadă fructele; a scutura de praf; fig. a arunca; **shkund gotën** "a scutura paharul, a-l bea până la fund, **më shkundi: a scutura (de bani)** (FS 1954), explicat de Meyer 1891, p.410 ca rezultatul normal al evoluției lat. EXCUTERE, este considerată nesigură de Çabej 1962, p.171; cuvântul alb. corespunde semantic rom. a scutura. Termenul alb. nu a fost reținut de lucrările privind influența lat. în alb.

*EXCUTULARE vb. (= EXCUTERE) (it., sard).

*EXMULGO, EXMULGERE vb. (= EMULGERE "a mulge până la ultima picătură; fig. a sorbi de tot, a seca", Mihăescu 1981, p.232) (it., sp.dial.). *EXMULGIA > alb. 4.5.3.

FRICO, FRICARE vb. "a freca" (panr.).

alb. **fërkoj vb.** "a freca; a fricționa, a masa" (FS 1954), v.alb. **me fërkuem** "a zgâria, a scârpina, a freca" (Bardhi, Ashta BS 1972, 1, p.147), alb.dial. **frëkoj** (Mann 1948, p.105), **fërkim s.m.** "frecătură, masaj", **fërkojse s.f.** "femeia care face frecții", **g. fërkém s.m.** (< **fërkim**) "urmă de animal sălbatic" (FS 1954, Çabej 1982, p.48). Mult mai frecventă, forma cu metateză.

rom. a scoate vb.

rom. a scutura vb.

rom. a smulge vb.

rom. a freca vb. "a mișca un corp pe suprafața altui corp; a curăța prin frecare; a fricționa" (DEX).

FRICATURA s.f. "frecătură".

INCLINARE vb. "a apleca, a înclina, a scobori; a îndrepta în altă direcție; a schimba" (it., fr., prov., cat.); rom. < APPLICARE. INCLINARE > rom. 6.3.1.

*INDICTARE vb. (< INDICARE "a arăta, a face cunoscut, a spune, a indica; a dezvălui; a dovedi, a vădi", Meyer 1891, p.64) (it.dial., v.fr., Di Giovine 1982, p.18). Di Giovine 1982. p.16-24 propune *INDICTARE < DICTARE "a ordona, a impune; a sugera, a indica", contaminat cu DIGITUS (> *DICITUS) "deget". La rândul său, Çabej 1987, p.215 și u. nu exclude probabilitatea provenienței din lat. DIGITARE "a arăta cu degetul" (trimite la Ernout, Meillet) > *DICTARE. Pentru etimologiile anterioare vezi Di Giovine loc. cit. și Çabej loc. cit. Rom. < *ADRECTARE.

*INGANNARE vb. (pentru care Mihăescu 1978, p.27 menționează ca atestat derivatul INGANNATURA, dat și de Densusianu 1901, p.154 în legătură cu GANNARE = GANNIRE vb. "a chealăi, a scheuna; a mormăi, a bdogăni"; "a-și bate joc", sens dat de Densusianu 1901, p.191); it., retr., fr.v. și dial., prov., cat., sp., pg., ILR II 1969, p.159 (care include termenul rom. în acest domeniu. În ceea ce ne privește l-am fi inclus mai curând la 5.1. Limba). *INGANNARE > alb. 1.5. (cu sens apropiat de limbile romanice occidentale).

INIECTARE vb. "a arunca în ..." (sard.).

rom. frecătură s.f.

v.rom. a închina vb. "a apleca", a închina genunchii "a îngenunchia", a închina capul "a pune capul jos (pe pernă)" (Densusianu 1938, p.750).

alb. dėftoj vb., dėftej "a arăta; a spune, a povesti; refl. a se arăta, a se dovedi" (FS 1954).

rom. a îngâna vb., v.rom. a îngâna (Densusianu 1938, p.392); refacerea formelor de prezent care înlocuiesc vechile îngan, îngani (vezi Sala SCL 1990, 3, p.260, Avram 1990, p.58; 158, cu bibliografie).

rom.v. și dial. a îniepta vb. "a repezi, a împinge, a (se) arunca năvălind", refl. "a-și lua avânt, a se opinti" (DA, II/I, F-I).

LAXARE vb. "a da spațiu mai larg, a lărgi; a destinde, a desface; fig. a ușura, a reduce" (panr.). LAXARE > alb., rom. 1.10.4; LAXUS (LAXA) > alb. 2.5.4. Pentru aceeași noțiune: alb. < LIBERARE. Antonim: STRINGERE > rom., alb. În alb., greu de precizat dacă termenul e din lat. sau împrumut timpuriu din it. (Çabej 1982, p.131).

LEVARE vb. "a ridica, a înălța; a ușura, a despovăra; a ușura potolind" (panr.). Meyer (1891, p.241) explica alb. lej "a naște" < LEVARE (lej, termen autohton, Çabej SF 1964, 2, p.18) și blej "a cumpăra" (p.39) dintr-un *ABLEVARE (de asemenea autohton, Çabej 1976a, p.259-260. Etimologia lat. e preluată de Densusianu 1901, p.224, care menționează sensul "a cumpăra" al lui LEVARE, de Pușcariu 1905, Leteux 1988, p.241). LEVARE > rom. 6.2.

LIBERARE vb. "a libera (din sclavie); a elibera, a scăpa, a despovăra". Alb., rom. < LAXARE. Antonim: alb. < STRINGERE. LIBER > alb. 3.2, 6.1; LIBERTARE > rom. (LIBERARE > alb.) 6.1.

PONO, PONERE vb. "a pune, a așeza" (panr.).

PRE(HE)NDO, PRE(HE)NDERE vb. "a apuca, a prinde; a pune mâna (pe); a surprinde; a lua în stăpânire" (panr.). Rom. < COMPREHENDERE.

RUMPERE vb. "a rupe, a sparge, a sfâșia, a crăpa" (panr.). Alb. < *CARPUTIO?.

alb. lëshoj vb. "a lăsa, a lăsa să cadă, a lăsa liber, a deslega" i lëshuar adj.: lăsător "care își neglijează îndatoririle" (FS 1954); lëshuan qentë (FS 1954): rom. las câinele: lat. canem laxare (DA s.v. lăsa). Care este raportul cu sinonimul lë ?

rom. a lăsa vb.

drom. a lua vb.; arom. l'eáũ (Papahagi 1974).

?alb. liroj vb. "a da libertate, a salva; a permite, a îngădui; a goli (un vas, un oraș, etc.); a slăbi (o strânsoare), a destinde; a ușura, a despovăra; a ieftini" (FS 1954). Liroj < i lirë (Çabej 1962, p.194).

rom. a pune vb.

rom. a prinde vb.

rom. a rupe vb., v.rom. rumpe (Rosetti 1986, p.482).

SCARPINARE *vb.* <
SCARPERE + INARE. Densu-
sianu 1901, p.170 (it.dial., retr.).
CARPERE (*CARPUTIO) "a
rupe, a smulge, a sfâșia" > alb.?
(vezi mai sus).

SPARGERE *vb.* "a arunca, a
răspândi, a împrăștia; a risipi (o
mulțime), a dispersa; a stropi"
(panr.).

STRINGERE *vb.* "a strânge tare
apăsând; a strânge, a culege"
(dalm., it., sard., retr., fr.,
prov., cat., sp.). *STRI(N)CTUS
> rom., alb. 3.2. Rom., ca
și celelalte limbi romanice, a
continuat să păstreze legăturile
între STRINGERE și STRIC-
TUS, *STRINCTUS; alb. a rupt
legăturile între i **shtrenjtë** <
*STRINCTUS și **shtrëngoj** <
STRINGERE și a creat un
nou *p.* al *vb.* **shtrëngoj** (Di
Giovine 1982, p.91). Antonime:
LAXARE > rom., alb.; LIBER-
ARE > alb.?

TREMULARE *vb.* (atestat, Mi-
hăescu 1978, p.66) < TREMU-
LUS *adj.* "tremurând, tremură-
tor" < TREMO, TREMERE *vb.*
"a tremura; a tremura de fri-
că" (Dauzat, Dubois, Mitterand
1964 s.v. trembler). TREMU-
LARE, panr. TREMULARE >
alb., rom. 1.4. (alb. **tremb** *vb.*
"a înfricoșa, a înspăimânta" <
TREMERE ?. **trembëlak** *adj.*
"fricos" < TREMULUS?) CON-
TREMULARE > rom. 2.4.4.

rom. a scârpina *vb.*

rom. a sparge *vb.*; în v.rom.
"a distruge, a strica; a risipi,
a împrăștia" (Densusianu 1938,
p.783).

alb. **shtrëngoj** *vb.* "a lega pu-
ternic, a lega fedeleș, a strânge;
a constrânge (pe cineva); fig. a
disciplina" (FS 1954); v.alb. **me**
shtërguem "extringere, obstrin-
gere, opprimere, perstringere,
stringere" (Bardhi, ed. Roques,
p.24, 74, 78, 95, 160).

rom. a strânge *vb.*

rom. a tremura *vb.*

VOLVO, VOLVERE vb.
"a răsuci, învărti, a rostogoli";
volvere oculos "a răsuci ochii"
(it., fr.v. și dial., cat., sp., pg.).
Dintr-un *VOLVA s.f. < VOL-
VERE explica Jokl 1935, p.322,
alb. **bolbë** s.f. "necaz, nenoro-
cire; umflătură (la mână, la pi-
cior)". După Çabej 1976a, p.282,
cuvântul e autohton, compara-
bil cu lat. BULLA (vezi BULLA
la 2.5.1). *VOLVULA (< VOL-
VERE) > rom. 2.5.8.

rom. a holba vb.

3.6.1.3. Schimbare, transformare

ALTERARE vb. (< ALTER adj.
"celălalt; opus, contrar", panr.),
*ANTERARE > alb. (Meyer
1891, p.300). Păstrat ca ter-
men popular numai în alb. (Mi-
hăescu 1966a, p.32, 1993, p.59).
Faptul că s-ar fi păstrat numai
în alb., în limbile romanice fi-
ind termen cult, e un argument
împotriva originii lat., după Ça-
bej (SF 1964, 4, p.85-86) care îl
explică, prin comparație cu germ.
ändern, ca autohton.

?alb. **ndërroj** vb. "a schimba, a
înlocui ceva cu altceva; a ceda
ceva pentru altceva; a da un alt
aspect, altă formă; a se deosebi,
a fi diferit de ...", **ndërresa** s.f.
pl.: **schimburi** (FS 1954).

CRESCERE vb. "a se naște; a
crește, a se mări" (panr.).

rom. a crește vb.

*EXCADEO. *EXCADERE vb.
= EXCIDERE "a cădea din; a
scăpa; a se termina; a dispărea",
contaminat cu CADERE (Dau-
zat, Dubois, Mitterand 1964, s.v.
échoir) (it., fr., prov., cat., v.sp.,
pg., ILR II 1969, p.159).

rom. a scădea vb.

*RODICULARE vb. > alb. (Ha-
armann 1972, p.45, 57, 76, Ha-
armann 1977, p.316, Haarmann
1978, p.256). RODERE > rom.
4.1.

?alb. **rrëgjoj** vb. "a micșora, a
(se) pipernici; a (se) contracta,
a (se) strânge" (FS 1954). Ça-
bej 1976b, II, p.96 îl consideră
derivat de la autohtonul **regj** "a
tăbăci, a pune la saramură; a face
murături" (FS 1954). Fonetice,
originea lat. cu greu se poate
demonstra (vezi și Kristophson
1988, p.89).

3.7. Cauzalitate

FATUM *s.n.* "profeție, prezicere, oracol; destin, soartă; nenorocire, dezastru" (*sard., sp., Mihăescu 1966a, p.22*). Rom., alb. < SORS. SORTIS: FATUM > alb. 1.10.4. FATA *s.n. pl.* > alb. 6.3.3.

alb. **fat** *s.m.* "soartă, destin; viitor, fericire, bunăstare"; **për fat të mirë** "din fericire", **për fat të keq** "din nefericire", **fat(a)keq** *adj.*, **fatlig** *adj.* "nefericit", **fatbardhë** *adj.* "fericit". **fatlum** *adj.*, **fatmadh** *adj.*, **fatmirë** *adj.* "norocos", **i pafat** *adj.* "fără noroc, care nu are noroc", **fatoj** *vb.* "a ura, a felicita", **fatos** *s.m.* "erou, viteaz" (FS 1954). Împrumut dintr-o limbă romanică, nu din lat. (Kristophson 1988, p.86); puțin probabil.

*OCCASIONARE. *ACCASIONARE *vb.* (< OCCASIO, OCCASIONIS *s.f.* "ocazie, împrejurare favorabilă: posibilitatea de a avea ceva la îndemână") (DA s.v. **a cășuna**. DEX); *CASIONO, *CASIONARE, după ILR II 1969, p.159. Păstrat în it., v.fr., pg.

rom. **a cășuna** *vb.*

RATIO. RATIONIS *s.f.* "socoteală, calcul, cont; luare în seamă, considerare, **habere rationem alicuius rei** = a ține seama de ceva; procedeu, metodă; fel, mod; rațiune; motiv, explicație; argumentare" (*dalm., it., fr., Mihăescu 1966a, p.24*). RATIO > alb. *rësuo; arësye este un nou sg. format de la *pl.* (Meyer 1891, p.14; Çabej 1976a, p.85; Demiraj 1985, p.134, 175). RATIO > alb. 1.5.

alb. **arësye** *s.f.* "rațiune, judecată; argument, dovadă; motiv, cauză; **nuk më dha arësye** "nu mă ia în seamă" (FS 1954); **jap arësye** "a da dreptate cuiva; a lua în seamă pe cineva, a-i da atenție" (FS 1980); v.alb. **arësye** "socoteală" (Çabej 1962, p.172); **arësyeja e arësyevet** "causa causarum" (Bogdani, Ashta BS 1982, 2, p.81). **arrësenje** *s.f. pl.* "începuturi, primele elemente" (Kuvendi i Arbënit, Ashta BS 1978, 1, p.83). Inițiala **a-** este adăugată relativ recent, după încheierea evoluției **R-** > alb. **rr-**, forma mai veche fiind **arrësye** (Çabej 1976a, p.85, Topalli SF 1990, 1, p.106).

SORS, SORTIS *s.f.* "sortă (tăblița având ceva scris pe ea, care se pune într-o urnă pentru a trage la sorți); sorți, tragere la sorți; oracol, profecie; soartă, destin" (**panr.**).

alb. **short** *s.m.*, **shorte** *s.f.* "sortă", **shtiem në short** "a trage la sorți"; **bje në short: a cădea la sorți**; **shortë** *s.f.* "sortă; parte dintr-o moștenire care revine unui moștenitor"; **shortar** *s.m.* "ghicitor", **shortas** *adv.* "din întâmplare" (FS 1954); **për short** "din întâmplare" (Bogdani. Ashta BS 1988, I, p.199), **shorte** *s.f.* "soție" (Çabej 1976b, I, p.177, s.v. **fat**); **short** *s.m.*, **shorte** *s.f.*, **shortë** *s.f.* "sortă, soartă, destin" (Mann 1948, p.488), **it.-alb. shorte, shortë** *s.f.* "soartă, destin" (Giordano 1963).

rom. **soartă** *s.f.*, v.rom. **soarte, sorț** *s.m.*, din **sorti**, *pl.* lui **soartă** (Pușcariu 1905, p.146).

3.8. Relații, modalitate, calitate

AD VIX (*VIX* *adv.* "cu greu, deabia: abia") (**v.sp.**).

rom. **abia** *adv.* "cu greu, anevoie" (DA).

BENE *adv.* "bine" (**panr.**).

rom. **bine** *adv.*

BONUS *adj.* "bun" (**panr.**). Antonim: rom. < REUS.

rom. **bun** *adj.*

ĀTA (< gr. **kata** *prep.*) (**v.it.**, **v.retr.**, **v.fr.**, **prov.**, **cat.**, **sp.**, **pg.** ca pronume nehotărât. Densusianu 1901, p.167, ILR II 1969, p.160).

rom. **câte** *adv.*

CUM *prep.* "cu" (**it.**, **sard.**, **retr.**, **sp.**, **pg.**).

rom. **cu** *prep.*

ET *conj.* "și; și chiar, încă; ci; dar" (**panr.**). Alb. < lat., Pekmezi 1908, p.44, Mihăescu 1993, p.36.

alb. **e** *conj.* "și" (FS 1954); "și; de asemenea; iar, însă, ci" (FS 1980).

v.drom. **e** *conj.* "și, dar" (Densusianu 1938, p.619), arom. **e** *conj.* "și; dar; sau" (Papahagi 1974).

FORAS *adv.* "afară"; *prep.* "în afară" (**panr.**).

rom. **fără** *prep.*

INCIPIO, INCIPERE *vb.* "a începe, a se apuca de; a fi la început" (*retr.*). Pentru aceeași noțiune, *alb.* utilizează un derivat de la un termen de orig. *lat.*: **filloj** *vb.* "a începe" < **fill** *s.m.* "fir" < FILUM. (FILUM s-a păstrat și în *rom.*, vezi 1.7.4.); **filloj** are numeroase derivate: **fillesë** *s.f.*, **fillim** *s.m.* "început", **fillestar** *adj.* "începător, de început", **fillor** *adj.* "elementar" (FS 1954).

rom. a începe vb.

PAR, PARIS *adj.* "egal (ca dimensiune, cantitate, valoare); asemănător": *s.m.* și *f.* "semen, tovarăș; soț, soție"; *s.n.* "pereche" (*it.dial., fr., cat., sp.*). Pentru aceeași noțiune vezi mai jos SIMILIS, ASSIMILIS. PAR > *alb.*, PARICULA > *rom.* 3.1.

v.alb. par adj. "asemănător, asemenea, egal cu" (Buzuku, ed. Ressuli, p.99: **i bani par po sina** "i-ai făcut asemenea cu noi", Matei XX/12).

*POTEO, POTERE *vb.*, refăcut de la *p.pf.* POTUI *al vb.* POS-SUM, POSSE "a putea, a fi capabil; a avea putere mare, a avea superioritate": POTERE, atestat. Mihăescu 1993, p.233; (*panr.*). POTERE > *rom.*, POTESTAS > *alb.* 6.1.

rom. a putea vb.

QUALIS *adj.* "ce fel? cum? cum, precum" (*panr.*).

rom. care pron.

QUAM *adv.* "cât de; cât, pe cât; decât, ca" (*it.dial., sard., prov., sp., pg.*).

rom. ca adv., conj.

QUOMO(DO) *adv.* "cum, în ce chip" (*panr.*).

rom. cum adv.

REUS *s.m.* "acuzat, învinuit; răspunzător, vinovat, dator", cu o evoluție de sens specifică în rom., dalm., it., retr. (Densusianu 1901, p.217). Spre deosebire de rom., alb. continuă — ca și majoritatea limbilor romani-ce occidentale — MALUS *adj.* "rău, de proastă calitate; primejdios; nefericit", MALUM *s.n.* "rău; boală, defect, lipsă, nenorocire" (Pușcariu 1974, p.160; Mi-hăescu 1981, p.223). Termenul e folosit în alb. cu sens specializat: mall: rom. dor < DOLUS (vezi l.4.). Antonim: rom. < BONUS.

SIC *adv.* "așa, în acest fel, astfel". ECCUM SIC, păstrat și în retr., cat., sp., pg., continuă în rom. așa *adv.* care păstrează sen-sul lui SIC.

SIMILARE *vb.* "a semăna, a fi asemănător" (< SIMILIS) (it., fr., prov., cat.). Schimbarea de sufix -ILARE > -INARE apare în formele din rom., it.dial., fr.dial. (Densusianu 1901, p.170, Pușcariu 1905, p.135) și v.alb. (Çabej 1962, p.169; 1965a, p.113; el remarcă paralela cu rom.). AS-SIMILARE (< AD SIMILARE) *vb.* "a asemăna" (it., v.prov., fr., sp.) > rom. a asemăna (DA) (vezi 3.2.).

SIMILIS *adj.* "asemănător, la fel" (it.v. și dial., sard., v.fr., prov.). Alb. shembëll *s.m.* "exemplu" este explicat de Çabej (1982, p.247) ca post-verbal al lui shembëllej "a semăna", influențat de lat. medieval EXEM-PLUM. ASSIMILIS *adj.* "asemă-nător" (< AD SIMILIS) > rom. asemenea *adj., adv.* (DA).

rom. rău *adj.; adv., a (nu)-i face cuiva rău*, căreia îi co-respunde în alb. (nuk) i bën dëm (FS 1980), unde dëm < DAMNUM (pentru care vezi 6.1.).

rom. și conj.

alb. shëmbëllej *vb.* "a semăna, a fi la fel, identic cu ...; a deosebi, a distinge de departe" (FS 1954). v.alb. shemënjej *vb.* "a semăna; a însemna, a avea sensul" (Mann 1948, p.473); me shemëllnjem "praefigu-rare" (Bardhi, Ashta BS 1975, I, p.67; e o contaminare a celor două forme de mai sus). Alb. are ambele variante, cu -ILARE și cu -INARE (Çabej SF 1966, I, p.16).

rom. a semăna *vb., v.rom. a semăra, aseamăr*, cu rotacis-mul lui -L- (Dimitrescu 1967, p.116; vezi și Avram 1990, p.150, 151). Ca și alb., rom. continuă și forma cu -ILARE și cea cu -INARE. În rom. a supraviețuit continuatorul lui -INARE, în alb. varianta -ILARE.

rom. seamăn *s.m.* "cel care e la fel cu cineva; aproapele; asemănare (fără seamăn; a nu avea seamăn)" (postverbal al lui semăna, DEX).

4. ACȚIUNEA OMULUI ASUPRA NATURII, MUNCA

4.1. Acțiuni cu caracter general

*ABSCONDERE *vb.* "a ascunde, a face nevăzut; a acoperi" (dalm., it., retr., v.fr., prov., sp., pg.).

rom. **a ascunde** *vb.*

ADAugERE *vb.* "a spori, a mări din ce în ce" (trecut la conj. a III-a. Mihăescu 1978, p.232, ILR II 1969, p.160) (v.fr., pg.).

rom. **a adaoge** *vb.*, **a adăuga**, **adăugi** (DEX).

*ADMIXTICARE, *AMMIXTICARE *vb.* (< MIXTUS *p.pf. vb.* MISCEO: *adj.*, ILR II 1969, p.175) (it.dial., DA, Rosetti 1986, p.347); vezi mai jos MISCEO > rom., *MIXTICARE > rom.

rom. **a amesteca** *vb.*

ADSTERNERE, ASTERNERE *vb.* "a întinde (lângă); a se lungi în fața, a se prosterna", conservat numai în rom. Celelalte limbi romanice și alb. < STERNERE (vezi mai jos). Rom. continuă derivatul ASTERNERE care are sensurile cuvântului bază STERNERE: limbile romanice moștenesc STERNERE cu restrângerea sensului (Popovici 1989, p.293), dar alb. împrumută STERNERE, conservându-i sensurile; din punct de vedere semantic, corespondența între termenii alb. și rom. este deplină.

rom. **a așterne** *vb.*

*A(D)STUPPARE *vb.* "a umple, a înfunda cu câlți, a pune un dop de câlți"; it., sard., fr., v.sp. < STUPPARE (< STUPPA) (DA s.v. **astupa**); sp., pg. (Mihăescu 1966b, p.49) și. poate, rom. (ILR II 1969, p.161 care nu decide între etimoane) < *EXSTUPPARE. Alb. < STUPPARE? (vezi mai jos); STUPPA > rom., alb. 4.5.2. 4.9.1.

rom. **a astupa** *vb.* Spre deosebire de alb. **shtupoj** (vezi mai jos STUPPARE), în rom. sensul s-a generalizat, devenind indiferent dacă materia cu care se astupă e câlți sau altceva. (Pentru rom. vezi DA).

ALLEGERE *vb.* "a alege prin cooptare; a alege adăugând", în locul lui ELIGERE; *it.v.* și *dial.*, DA *s.v.* **alege**. ALLEGERE > arom.. LEGERE > alb. 7.1.

ALLIGARE *vb.* "a lega; fig. a înlănțui, a ține prins" (*it.*, *fr.*, *sp.*, *pg.*. DA *s.v.* **alega**).

APPARARE *vb.* "a pregăti, a pune la cale, a face pregătiri; a lua măsuri spre a face ceva" (*it.*, *fr.v.* și *dial.*. *prov.*. *sp.*, *pg.*); APPARARE > rom. PARARE *vb.* "a pregăti, a face pregătiri, a aranja; a procura; a cumpăra, a obține cu bani". Pe baza ultimului sens s-a format COMPARARE (> rom. 6.2) (vezi Ernout. Meillet 1959, p.484); PARARE > rom.v. și *dial.*, alb.v. APPARAMENTUM > alb. 4.5.2; APPARARE > rom., PARARE > rom., alb. 4.8.1.

*APPENSARE *vb.* (formând pereche cu APPENDERE "a cântări", după modelul perechii PENSARE. PENSARE, DA *s.v.* **a apăsa**) (*fr.v.* și *dial.*. *prov.*). PENSARE > rom. 1.1, v.rom. și alb. 3.1, PENSUM > rom. 1.4, v.rom. și alb. 3.1.

*ASTRUICARE (= ASTRUE-RE) "a adăuga, a spori" (Mihăescu 1993, p.254). păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117) (vezi și 1.3.5.).

drom. a alege *vb.*, arom. aleg aleadzire (Papahagi 1974).

rom. a alega *vb.* "a se lega, a se apuca de ..." (DA).

alb. mbroj *vb.* "a apăra, a salva de la pericol; a face față" (FS 1954). Forma de bază este v.alb. (la Buzuku) përonj < PARARE, mbroj, mproj fiind variante formate în alb. (Jokl 1911, p.112; Çabej 1976b, I, p.339).

rom. a apăra; v.drom. a apăra *vb.* "a opri, a împiedica, a interzice; a dojeni"; apărat *s.n.* "dojană, dojenire", apăratură *s.f.* "obstacol, piedică" (Densusianu 1938, p.733-734), drom.dial. "a opri, a sprijini, a ocroti" (Drăganu DR III, p.700). Sensul "a opri" apare și în *it.*, *sp.*, *pg.* și provine din lat. Evoluția de sens: "a opri" — "a feri" — "a proteja" (Coteanu, Sala 1987, p.42-44; DA). În alb., sensul "a opri" nu e înregistrat. V.rom. a păra "a (se) apăra" (Drăganu *loc. cit.*; DLR *s.n.* VIII/1, P).

rom. a apăsa *vb.*

rom. a astruca *vb.*

CAMBIARE *vb.* "a schimba" (it., dalm., fr., sp., pg., Pușcariu 1905, p.139. Mihăescu 1993, p.119). Ca și it. și fr., alb. continuă atât **CAMBIARE** cât și **EXCAMBIARE**; rom. are numai **EXCAMBIARE** (vezi mai jos). **CAMBIARE** este inovația care înlocuiește **MUTARE** (Bartoli 1925, p.17. 72. 89). **MUTARE** s-a păstrat în rom. cu sensul "a schimba locul", vezi 4.4.1.

***CAUITARE** *vb.* (dalm., it.dial., pg., vezi 1.5). Alb. < **CIRCARE**, **VESTIGARE**; rom. < **CIRCITARE**. Pentru **căta** < **CAPTARE** vezi mai jos ***DISCAPTARE**.

CIRCARE *vb.* "a înconjura cu un cerc" (vezi 1.3.1, 1.5. și 3.6.1.1).

CIRCITARE *vb.* "a da mereu târcoale" (vezi 1.5. și 3.6.1.1.). Alb. < **VESTIGARE**.

CITARE *vb.* "a pune în mișcare; a chema. a convoca. a cita. a invoca". etimologie propusă de Di Giovine 1982, p.42-45 (vezi mai jos **INVITARE**). ***DEEXCITARE** > rom. 1.3.5.

***CLARARE** *vb.* (< **CLARUS** *adj.*), etimologie propusă pentru alb., cu rezerve. de Kristophson 1988, p.63: mai plauzibilă decât cea a lui Pekmezi (1908, p.38: < it.), sau cea susținută de Haarmann (1972, p.45, 53, 75) și Mihăescu (1966a, p.15; 1993, p.36): **CURARE**. (**CURARE** > rom., vezi mai jos). **CLARUS** > alb., rom. 3.3.

alb. **këmbej** *vb.* "a schimba, a face schimb de obiecte; refl. a se schimba; a înnebuni, a-și pierde mințile", i **këmbyer** *adj.* "schimbat; nebun" (FS 1954); v.alb. **këmbënji** *s.f.* "prostie" (Meyer 1891, p.186). Sensul "a înnebuni", frecvent în v.alb. (Bardhi, Ashta BS 1973, 2, p.120, Buzuku ed. Ressuli, p.159, 229. 355), îl are numai **këmbej** (cu derivatele), nu și perechea sinonimă **shkëmbej**.

rom. a căuta *vb.*

alb. **kërkoj** *vb.* "a căuta" (FS 1954).

v.rom. a cerca *vb.* "a căuta".

rom. a cerceta *vb.*

?alb. **ftoj** *vb.* "a invita; a cita, a chema la judecată" (FS 1954).

?alb. **qëroj** *vb.*, **qiroj** "a curăța (cereale de neghină); a curăța (a tăia) (pomii de crengi de prisos); a coji o fructă; a curăța, a libera (un drum, un canal); a lumina, a însenina (vremea, cerul) (FS 1954); dial. "a curăța, a cura porumbul" (Gjinari SF 1964, 4, p.127).

CLUDERE, CLAUDERE vb. "a închide (ceva deschis); a încheia, a face o încheiere; a închide (ceva), a încuia; a tăia, a opri" (panr.). *CLAUSTURA > alb. 4.9.4: CLAUSURA > alb., arom.? 2.4.4.

COLARE vb. "a strecura, a filtra" (it., retr., prov., cat., fr., sp., pg.) (vezi 4.6.1.). Contaminat, probabil, cu CURARE este la originea drom. a cura "a defrișa" (vezi mai jos și 4.5.1.). *EXTRACOLARE > rom. (vezi mai jos).

COMPLEO, *CUMPLIRE (în loc de COMPLERE) vb. "a umple; a duce la capăt, a îndeplini, a desăvârși" (it., sard., v.fr., prov., cat., pg., Mihăescu 1993, p.293).

COOPERIRE vb. "a acoperi (de tot), fig. a copleși" (panr.). Termenul vechi, TEGERE (Bartoli 1925, p.31) nu este păstrat în rom., alb. < DETEGERE? (vezi mai jos). Antonim: rom. < DISCOOPERIRE. COOPERATORIUM > rom., alb. 1.8.5; COOPERIMENTUM > rom. 1.9.1.

CREARE vb. "a crea, a produce, a provoca; a naște; a alege pentru o funcție"; rom. < FACERE (Mihăescu 1993, p.50 evidențiază diferența de alegere între alb. și rom.). CREATURA > alb. 1.3.4.

CREATIO, CREATIONIS s.f. "naștere; alegere, numire". CREATIO > rom.? 6.3.1.1. (ILR II 1969, p.117 îl include între termenii păstrați numai în rom.).

alb. kulloj vb. "a strecura; a curăța, a limpezi; a picura" (FS 1954).

alb. krijoj vb. "a face, a crea, a produce, a naște" (FS 1954); v.alb. me krijuem "creare; procreare" (Bardhi, Ashta BS 1973, 2, p.124); enkrijuom vb., i enkrijuom adj. (Buzuku, Ashta BS 1964, p.129).

alb. krijesë s.f. "creație, tot ceea ce este creat; creare" (FS 1954). Ar putea fi un derivat cu -esë < ATIO (Xhuvani, Çabej 1962, nr.60).

arom. cl'idere (ILR II 1969, p.160). Papahagi 1974 dă cl'id vb. "a închide" după CDDE și trimite la ncl'id < INCLUDE-RE; drom. a închide < INCLUDERE "a închide înăuntru, a vâri; a împiedica, a pune capăt" (DA); a deschide < DISCLUDERE vb. "a separa; a îndepărta unul de altul".

arom. cur vb. "a curge; a strecura" (Papahagi 1974, DA s.v. cura).

v.rom. a cumpli vb. "a termina, a isprăvi; a distruge, a extermina"; cumplire s.f. "sfârșit" (Densusianu 1938, p.795, 633).

rom. a coperi vb.; a acoperi < a coperi (DA).

CREPARE *vb.* "a scoate zgomote (scârțâit, trosnit, pârâit, etc.); a face să răsune; a nu mai conțeni"; "a plesni" (sens atestat mai târziu, DA, s.v. **a crăpa**) (dalm., it., sard., fr., prov., cat., sp., pg.).

CURARE *vb.* "a se îngriji, a se ocupa de, a lua seama; a trata o boală" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.) (drom. și la 4.5.1.). Deși apropierile semantice de rom. sunt importante, alb. **qëroj** se explică mai bine (în primul rând fonetic) din **CLARARE** (vezi mai sus).

DERAMARE *vb.*, atestat (Mihăescu RESEE 1963, 3-4, p.589, 1978, p.26) < **RAMUS** (dalm., retr., it.dial., v.fr., prov., sp., pg., Densusianu 1901, p.169, Mihăescu RESEE 1968, 1, p.148), alb. (Meyer 1891, p.65, Căndrea 1904-1905, p.10-12). Brâncuș 1972a, p.304, 1983, p.139 consideră **a dărâma** termen autohton probabil, arătând că el poate fi raportat atât la lat. **DERAMARE**, cu sensul pastoral "a tăia crengile unui copac ca hrană pentru vite", cât și la alb. **dër(r)moj** care, însă, nu poate fi explicat din lat. ci ca derivat de la **drromë**, **dromcë**

?alb. **dërmoj** *vb.* "a face bucăți mici, a fărâma; fig. a bate; a strica; a cobori"; *refl.* "a lovi, a vătăma; fig. a obosi", **dërmonjës** *adj.* în **shumicë dërmonjëse** "majoritate covârșitoare (dărâmătoare)" (FS 1954); **dërmoj** "a fărâma; a vântura grâul, a dezghioaca porumbul; a vătăma, a lovi; a obosi; a distruge"; **dërmoj** "a cobori" (spre deosebire de FS 1954, FS 1980 le înregistrează ca omonime), **i dërrmuar** *adj.* "fărâmat; lovit; obosit"; **dërmmues** *adj.* "care fărâmă; dărâmător, care lovește, care distruge", **dërmi** *s.f.* "fărâmă", **dërmmak** *adj.* "foarte mic,

drom. **a crăpa** *vb.*, arom. **crep** *vb.* (Densusianu 1901, p.188). Întrebarea este dacă în legătură cu sensul "a mânca foarte mult, cu lăcomie" (pop. **crăpelniță** "mâncare") poate fi adus în discuție v.alb. **krepull** *adj.* "beat, îndopat, ghiftuit cu mâncare și băutură", **krepullohem** *vb.refl.*, pentru care Çabej (SF 1964, 1, p.76) oscilează — din cauza dificultăților fie fonetice fie semantice — între lat. **CRAPULA** *s.f.* "băutură și mâncare multă, beție" și it. **crepare** "a crăpa".

rom. **a cura** *vb.* "a curăți de murdărie; a defrișa; a desface boabele de porumb de pe știulete; a curăți de coajă; a curăți grâul de neghină" (DA); v.rom. **a cura** *vb.* "a vindeca; a șterge; a ierta" (Densusianu 1938, p.795); rom. **cură păcatul meu** (Densusianu *loc. cit.*); alb. **qirona neve nga çdo e ligë** (Codexul de la Berat, Hetzer BA, NF, 1981, p.133).

?rom. **a dărâma** *vb.* "a tăia, a rupe, a da jos ramuri, frunze (pentru animale); a tăia cu coasa; a da jos (un arbore, o clădire), a doborî, a răsturna; a bate, a schilodi, a chinui", **darmă** *s.f.* "ramură" (DA) (vezi și Coteanu, Sala 1987, p.115).

(etimologie pentru care vezi Çabej 1962, p.170, 1976b I, p.112, 1987, p.227-228, cu bibliografie). Sensurile "a fărâma, a coborî, a obosi peste măsură" apropiie mai mult cuvântul rom. de cel alb., depărtându-l de destul de puțin probabilul etimon lat. La asta se adaugă și existența perechilor paralele alb. **dërmoj** **thërmoj**: rom. **a dărâma** **a fărâma**. Pentru originea autohtonă vezi și Russu 1981, p.306-307. Originea lat. a cuvântului alb. este apărută de Pellegrini 1980, p.54 datorită paralelelor romanice.

DESPICARE *vb.* "a despica" (atestat cu acest sens, Mihăescu 1978, p.66, 286). păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.161; arom. < DISSECARE.

DETEGERE *vb.* "a descoperi, a lăsa descoperit; a dezvălui, a destăinui" > ***dētgonj** > ***ditgonj** > **diktoj** (Meyer 1891, p.67; după Çabej 1987, p.243, etimologia se susține semantic, dar mai puțin fonetic. Jokl 1936a, p.59 are rezerve pentru că termenul lat. nu e **pop.**; el propune *DISCAPTARE, vezi mai jos). Din DETEGERE explică Haarmann 1972, p.85, 122, 159 alb. **diftoj** (**dēftoj**) "a arăta" (pentru care mai curând este de admis INDICTARE, vezi 3.6.1.2; explicația lui Haarmann este respinsă de Mihăescu RESEE 1974, I, p.150, Çabej 1987, p.215, cu bibliografie, Di Giovine 1982, p.16-24 pentru că lasă nelămurită prezența grupului **ft**).

cât o fărâma" *adv.* "ghem, adunat" (FS 1980); v.alb. **dërrëmuem** *vb.* "a rupe în bucăți; a nimici; a da jos, a doborî, a dărâma, a răsturna; a distruge" < **dermë** (*Kuvendi i Arbënit*, Ashta, BS 1978, 2, p.81, care explică varianta **dërrëmoj**, cu **rr** expresiv, ca provenind din varianta mai vechi **dërmoj**).

rom. **a despica** *vb.*

?alb. **diktoj** *vb.* "a descoperi, a găsi un lucru căutat, a da peste ceva" (FS 1954).

*DIRECTARE vb. (< DIRECTUS). păstrat în alb. (Meyer 1891, p.66, Pekmezi 1908, p.42) și rom. (DA s.v. **îndrepta**); după Çabej 1962, p.196, însă, nu s-a păstrat în limbile romanice și, deci, puțin probabil să fi fost împrumutat de alb.; după el, rom. **a derepta** nu e sigur (SF 1964, 4, p.85). La fel, Di Giovine 1982, p.28 e de părere că *DIRECTARE nu e continuat de limbile romanice, iar rom. **îndrepta** < **drept**: el semnalează, în tot cazul, diferențele între alb. și rom. în tratamentul, în acest caz, al grupului CT. Problema care rămâne nerezolvată pentru alb. este aceea a raportului între variante în cele două perechi: **i drejtë** și **d(ë)req**; **(n)dërtoj** și **(n)d(ë)req**. DIRECTUS > rom., alb. 1.2.4, 3.2, 3.6. *ADRECTARE > rom., alb. 3.6.1.2.

*DIRECTIARE vb. (< DIRECTUS) (Dauzat, Dubois, Mittérand 1964 s.v. *dresser*), it., fr. (limbile romanice au reflexe numai ale acestei variante, Çabej SF 1964, 4, p.85), alb. (Jokl 1936a, p.61). Di Giovine 1982, p.25 reia obiecția lui Çabej: era de așteptat (C)PI > alb. (k)s.

?alb. **ndërtoj** vb. "a construi; a face; a găti, a pregăti un fel de mâncare, a pune condimente" (FS 1954); "a aranja, a pune într-o ordine anume; a găti, a face mai bun gustul unei mâncări" (FS 1980); alb.v. și dial. **dërtoj**; **nuse e dërtuar** "mireasă împodobită", **dërți** s.f. "suliman, dresuri, fard", gr.-alb. **dërți** "unealtă" (Çabej SF 1964, 4, p.85). Çabej *loc. cit.* îl explică din lat. TRACTARE, păstrat și în alb. **trajtoj**. Çabej nu lămurește în ce condiții alb. a împrumutat de două ori același cuvânt lat. Di Giovine *loc. cit.* consideră nesigur împrumutul din *DIRECTARE din cauza diferențelor semantice pe de o parte între alb. și lat., pe de altă între alb. și rom.; după el, nici TRACTARE nu se susține semantic și fonetic.

alb. **ndreq** vb. "a face ordine, a face regulă", **ndreq odën** "a detetica odaia"; "a drege", **ndreq shtëpinë** "a drege casa", **ndreq sahatin** "a drege ceasul"; "a certa, a îndrepta", **ndreq gabimet** "a îndrepta greșelile"; *refl.* "a se îndrepta", **u ndreq koha** "s-a îndreptat vremea", "a se împodobi" (FS 1954). Corespunde semantic rom. **a îndrepta**, **a detetica** (vezi mai jos *DIRECTI-CARE), **a drege** (vezi mai jos DIRIGERE). V.alb. **ëndëreq** vb. "a îndrepta într-o direcție; a îndrepta un lucru care e sau care stă strâmb; a ridica, a înălța" (Buzuku, ed. Ressuli, p.5, 51), "a îndrepta o greșeală" (Buzuku, Ashta BS 1964, p.124; Bardhi, Ashta BS 1974, 1, p.137), gr.-

rom. **a îndrepta** vb. "a face drept un obiect care a fost sau stătea strâmb; a înălța, a ridica; a drege, a orându, a repara; a face vremea frumoasă; a însănătoși; a corecta; a arăta drumul, a îndruma (DA II/I F-I). Ca sens, cuvântul rom. se apropie mai mult de alb. **ndreq**, posibil împrumut din *DIRECTIARE (vezi mai jos). V.rom. **a derepta**, **dereptare** (Densusianu 1938, p.677).

alb., it.-alb. **ndreqem refl.** "a se îndrepta într-o direcție" (Çabej 1982, p.51). După Xhuvani, Çabej 1956, nr.40: **ndreq** < n + **dreq** (< DIRECTUS). Di Giovine 1982, p.27-31 nu exclude posibilitatea ca alb. **nd(ë)req** să provină din rom. a **drege** (< DIRIGERE) pentru că socotește importante asemănările semantice. În explicația lui, **dreq** este independent de **ndreq** și originea lui rămâne de rezolvat. Di Giovine citează corespondența stabilită de Papahagi 1974 între alb. **nd(ë)req** și arom. **ndreg**; aceeași paralelă o face și Çabej 1987, p.226. Cum se observă, însă, corespondențele nu se stabilesc exclusiv între alb. **ndëreq** și rom. a **drege**.

*DIRECTICARE *vb.*, etimologie propusă de Pușcariu 1974, p.52 (DEX: DE RADICARE, după CDDE nr.484).

?rom. a **deretica vb.** corespunde pentru unele sensuri alb. **ndreq** (vezi mai sus *DIRECTIARE); v.rom. "a lua, a ridica". Posibil element autohton, după Russu 1981, p.307-308 (cu bibliografie).

DIRIGERE *vb.* "a pune în linie dreaptă, a alinia; a trasa; a da o anume direcție, a îndrepta; a reglementa, a ordona" (*retr.*, *prov.*, *sp.*). Pentru sensul "a repara", alb. < RENOVARE. DIRIGERE > alb. 4.4.1. rom. 6.1.

rom. a **drege vb.**, rom.v. și dial. a **derege, a direge** "a conduce; a aranja; a drege, a repara; a da gust unei mâncări; a farda" (Mihaescu 1993, p.286). Cuvântul corespunde cu unele sensuri alb. (n)**dërtoj** și (n)**dreq** (vezi mai sus) (vezi și Densusianu 1901, p.171).

*DISCAPTARE vb. < CAPTARE "a căuta să prindă, a prinde" (Jokl 1936a. p.59; Mihăescu 1966a. p.32. Haarmann 1972, p.84), păstrat numai în alb.; o bază lat. reconstruită numai pentru alb. nu poate fi un etimon sigur (Çabej 1987, p.243-244 care arată că și derivatul atestat DISCEPTARE de la CAPTARE este un termen aparținând unui vocabular special și nu lămurește fonetic termenul alb. Putem observa și faptul că în alb. rezultatul evoluției unor derivate lat. cu prefixul DIS- este sh- nu di-, vezi Xhuvani. Çabej 1956, nr.67; Çabej 1982, p.68 s.v. **shkalkonj** "a descăleca"). CAPTARE > rom. a căta (Jokl loc. cit.; etimologie nesigură după Graur, Rosetti BL IV, p.182. Mihăescu 1993, p.151, 234 consideră că păstrarea lui CAPTARE e o paralelă între rom. și istr. și că, de fapt, în rom. s-au confundat *CAUITARE (< CAVERE) > rom. a căuta și CAPTARE > a căta. Mihăescu 1993 nu mai discută. însă, *DISCAPTARE > **diktoj**, iar **diktoj** lipsește dintre cuvintele alb. de origine lat. În DA și DEX a căuta și a căta sunt considerate variante ale aceluiași termen care continuă *CAU(I)TARE: CAPTARE nu s-a păstrat în rom. Vezi mai sus DETEGERE.

DISCO(O)PERIO. DISCO(O)PERIRE vb. "a descoperi, a dezveli" (fr., sp., pg., Densusianu 1901, p.171).

DISSECARE vb. "a tăia (în părți, în bucăți)", păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.161; drom. < DESPICARE.

?alb. **diktoj** vb. "a descoperi, a găsi, a da peste" (FS 1954); alb. v. și dial. **dikëtoj** (Çabej 1987, p.244).

rom. a descoperi vb.

arom. **disic** vb. "a despica, sparge" (Papahagi 1974 care propune DESSECARE sau DISSECARE).

*DISVELARE vb. "a desveli, a desbrăca" > rom. a **dezbăra**. alb. **zbuloj** (Pușcariu DR I, p.424, reluând pe Skok; pentru alb., Pușcariu a propus și *EXVELARE). Alb. < *DISVELARE, Meyer 1891, p.267. VELO, VELARE "a înveli, a acoperi; a îmbrăca; a încinge, a împodobi; fig. a învâli, a ascunde, a masca". *DISVELARE s-ar fi păstrat numai în rom. și alb. În DEX, a **dezbăra** are etimologie necunoscută: Mihăescu 1993, p.317 îl consideră posibil autohton, dar nu îl compară cu alb. **zbuloj**. Brâncuș 1983 nu îl ia în discuție ca element autohton. Russu 1981, p.308 (cu bibliografie) îl raportează la alb. **zvjerdh** "a înțărca; a răci relațiile cu cineva; a dezvăța, a dezobișnui" și **vjer** "a atârna". Rossetti 1986, p.177 trece *DISVELARE > **desbăra** pe lista de termeni lat. păstrați numai în rom. și menționează rezervele lui Graur BL V, p.96 și Bogrea DR IV, p.808 (nu se referă și la alb.).

DUPLICARE vb. "a dubla, a îndoi; a spori, a mări; a îndoi, a curba" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.238; Dauzat, Dubois, Mittérand 1964 consideră moștenit fr. **double** nu și **doubler**: ILR II 1969, p.161 menționează ca moșteniți din lat. numai termenii din retr., cat. și rom., vezi și Pușcariu 1905, p.72 s.v. **indupleca**). *INDUPLICARE > rom. a **indupleca**, it.dial. (Densusianu 1901, p.172).

?alb. **zbuloj** vb. "a dezveli; a descoperi, a găsi" (FS 1954). Reconstruirea lat. *DISVELARE numai pe baza alb. **zbuloj** și a rom. a **dezbăra** nu se susține; **zbuloj** este antonimul lui **mbuloj**, care, la rândul său, nu se explică din lat. *INVELARE (vezi mai jos *INVELARE și IMPLERE); din lat. era de așteptat să aibă -ll- < -l- (Çabej 1962, p.170, 194; SF 1964, 3, p.24); nici evoluția prefixului DIS- > z- nu este cea așteptată. După Haarmann 1977, p.318, rom. **dezbăra** provine din *DISVELARE, nu și alb. **zbuloj**, care este i.e.

?alb. **dulpëkonj** vb. "a dubla, a face de două ori mai mare; a îndoi, a împături" provine după Meyer (1891, p.77) și Çabej (1987, p.355) din it. **duplicare**; t. **dulpëkoj leshin** "a dărăci lâna de două ori", g. **dylpëkoj** "a luxa un os, o încheietură, a scoate încheietura din locul ei", cu y sub influența lui **dy** "doi" (Çabej loc. cit.); gr.-alb. **dulpëk** "dublu" (Meyer loc. cit.). Observații posibile: it. **duplicare**, termen cult, este rar, în vreme ce frecvent este **doppiare**, care, totuși, nu e la baza formei alb. (vezi și Pușcariu 1905 pentru **duplicare**); termenul alb. este mai apropiat semantic de rom. (și lat.) decât de it.; el are metateză, care

?rom. a **dezbăra** vb.

v.rom. a **dupleca** vb. "a face să se incline, a înclina, a apleca; a răsturna; a (se) depărta, a devia; a încovoia; a îndoi, a împături" (Densusianu 1938, p.796; după DA s.v. **indupleca** sensul "a face dublu" al lui **dupleca** poate fi calc după lat.; moștenite sunt: "a încovoia, a (se) apleca, a (se) îndoi, a (se) împături; a (se) feri". DA propune ca etimon și *DEPLICARE < DE + PLICARE "a îndoi" (vezi APPLICARE la 3.6.1.2. și Plicare la 3.6.1.1.).

EXCAMBIARE *vb.*, derivat cu EX-, atestat în surse târzii, Mihăescu 1978, p.26, 298 (it., retr., fr., prov., Pușcariu 1905, p.139). Alb., ca și unele limbi romanice, continuă și CAMBIARE (vezi mai sus).

EXCURTARE *vb.* "a scurta, a tăia coada (unui animal)", atestat târziu cu aceste sensuri, Mihăescu 1993, p.26, 283 (< CURTUS) (it.dial., retr.dial., fr., Densusianu 1901, p.172). CURTUS > rom., alb. 3.1.

EXPULVERARE *vb.*, atestat în sursele târzii (Mihăescu 1978, p.26) (< PULVIS, PULVERIS). PULVIS, PULVERIS > rom., alb. 2.4.1.

*EXSECTARE *vb.* "a înlătura o bucată prin tăiere" > alb. *shěj-tonj > *shyjtonj > shytoj (Di Giovine 1982, p.67-71). *SECTARE > fr.dial., pg. (Di Giovine *loc. cit.*). *(EX)SECTARE < SECTUM: SECTUS < SECO, SECARE *vb.* "a tăia; a amputa". Di Giovine consideră că alb. a împrumutat din lat. verbul, iar *adj.* s-a format în alb. de la *vb.*; el nu menționează cuvintele din rom. și celelalte forme alb. (shutë și sutë).

pare a caracteriza numeroase împrumuturi lat. în alb.

alb. shkëmbej *vb.* "a schimba, a da un obiect în locul altuia; a confunda", shkëmbim *s.m.* "schimb", shkëmbesë *s.f.* "schimb; răscumpărare (pentru un ostatic)"; shkëmbyerazi *adv.* "troc cu animale" (FS 1954).

alb. shkurtoj *vb.* "a scurta, a micșora", i shkurtoj kryet: a scurta de cap, a scurta "a omori tăindu-i capul" (FS 1954).

?alb. shyt *adj.* "fără coarne, fără urechi; fără vârful, ciont, bont, care și-a pierdut vârful și nu mai taie; olog", shyt *adv.* mbeti puna shyt "lucrul a rămas la jumătate", ra shyt përdhe "a căzut mototol la pământ"; shytoj *vb.* "a ciobi, a ciunti, a rupe vârful sau partea ascuțită a unui obiect tăios" (FS 1954). Variante: shutë *s.f.* "căprioară", sutë "idem". Brâncuș 1983, p.65 înregistrează toate variantele și formele alb. cu care se compară rom. ciut, șut și este de părere că shyt < sutë < *çut(ë). Pentru rom., însă, raportul între ciut și șut nefiind clar, Brâncuș menționează cu rezervă soluția propusă de Giuglea: șut < EXUTUS (DR V, p.897. EXUTUS < EXUO, EXUERE "a scoate, a deposeda, a lipsi"). Brâncuș arată, de asemenea, că și pentru alb., Çabej dă două explicații diferite, două baze i.e. pentru shyt și sutë.

rom. a schimba *vb.*

rom. a scurta *vb.*

rom. a spulbera *vb.*

EXTERGEO. EXTERGERE

vb. "a curăți (ștergând), a șterge"; târziu EXTERGO (sard., v.fr., prov., cat., sp.).

rom. a șterge vb.

EXTORQUERE vb. "a suci

membrele, a le luxa; a tortura; a smulge, a stoarce (mărturisiri, promisiuni, bani, etc.)" (< EX- + TORQUERE) (it., sard., v.fr., prov., cat., sp.); alb. < *EXTRUDERE? TORQUERE > rom. 4.9.1; TORCULUM > alb. 4.5.2; vezi mai jos INTORQUERE.

rom. a stoarce vb.

*EXTRACOLARE vb. (< EX-

TRA- + COLARE "a limpezi, a filtra" < COLUM "vas de strecurat, strecurătoare"); alb., arom. < COLARE: drom. < COLARE (+ CURARE, vezi CURARE mai sus); *EXTRACOLARE > drom. 4.6.1; *EXTRACOLATORIA > rom. 4.9.4.

rom. a strecura vb.

EXTRICARE vb. "a descurca, a

reuși să scoată", derivat cu EX-, popular; TRICAE s.f. pl. "nimicuri, încurcături, neazuri"; rom. < EXTRICARE, alb. < RUINARE (Mihăescu 1978, p.26, 1993, p.32); limbile romanice occidentale < NOCEO, NOCERE (Pușcariu 1974, p.160).

rom. a strica vb.

*EXTRUDO, *EXTRUDERE

vb. (< TRUDO, TRUDERE "a împinge cu forță, a mâna; (despre plante) a face să răsară") > alb., Meyer 1891, p.301, Pekmezi 1908, p.37, 44, Barić 1961, p.63 (-O în TRUDO cade înainte de dispariția lui -D-, după părerea lui Barić). Tagliavini (cit. de Çabej SF 1964, 4, p.92-93) are rezerve, pentru că limbile romanice au păstrat numai *EXTRUDICARE; vezi mai jos și *INTRUDO > alb.?. Rom. < EXTORQUERE.

?alb. shtrydh vb. "a stoarce"; shtrydhës s.m. "storcător, teasc" (FS 1954); autohton, după Çabej 1982, p.108.

FACIO, FACERE *vb.* "a face; a alcătui; a produce, a naște; a îndeplini; a crea" (panr.). Alb. < CREARE.

FIGO, FIGERE *vb.* "a înfige, a pironi, a fixa; a străpunge" (it.).

FRANGERE *vb.* "a frânge, a sparge, a rupe, a sfărâma" (panr.).

*GRUMULARE *vb.* (< GRUMULUS *s.m.* "grămăjoară, moviliță"), it., Lacea DR II, p.624. GRUMUS > rom. 2.4.4; 3.1; GRUMULUS > alb., rom. 2.4.4; 3.1.

*IMBINO, *IMBINARE *vb.* (BINUS *adj.* "dublu"; BINARIUS *adj.* "dublu, de doi ...") (retr.). BINARIUS > alb. 1.10.1.

IMPARTIOR, IMPARTIRI *vb.* (= IMPERTIO, IMPERTIRI) (Mihăescu 1978, p.27). PARS > rom. 3.1. Alb. **pjesëtoj** *vb.* "a împărți un lucru în bucăți" < **pjesë** < *PETTIA, vezi 3.1.

IMPEDICARE *vb.* "a prinde cu un laț" (< IN- + PEDICA < PES, PEDIS, Dauzat, Dubois, Mitterand s.v. **piège**). IMPEDICARE > rom., v.it., prov., fr., Densusianu 1901, p.168; fără prefixul IN- în it. de sud (Mihăescu 1993, p.269) și alb. (după părerea lui Meyer, cu care este de acord Çabej SF 1965, 1, p.19-20, în alb., sufixul s-a pierdut). Alb. și rom. sunt singurele care au păstrat sensul special "a pune piedică la cai" (Pușcariu 1974, p.158). IMPEDICARE > alb., rom. 4.4.1; PEDICA > rom., alb. 4.4.2.

?alb. **grumbulloj** *vb.* "a aduna, a face grămadă, movilă, *refl.* (despre oameni) a se îngrămădi" (FS 1954); ar putea deriva în alb. de la **grumbull** *s.m.* "grămadă" pe care Çabej nu îl consideră împrumut din lat. GRUMULUS (Çabej 1962, p.170).

?alb. **pengoj** *vb.* "a lega picioarele din față ale unui animal ca să nu fugă; a pune piedici, a încerca oprirea sau încetinirea unei acțiuni; *refl.* a se opri, a nu mai putea continua" (FS 1954). Dat fiind că este apropiat ca formă de **pengë** *s.f.* "piedică", varianta mai nouă a lui **pjekë** < PEDICA, **pengoj** pare mai curând derivat de la **pengë**, sau influențat de această variantă; aceasta ar putea explica și lipsa prefixului IN-? De altfel, Bardhi (ed. Roques, p.78) formează omonimul **me penguem** "a amaneta", de la **peng** "amanet" (vezi PEDICA 4.4.2, PIGNUS 6.2).

rom. a face *vb.*

v.drom. a fige *vb.*, a înfige; arom. (n)hig, (n)hidzeare.

rom. a frânge *vb.*

?drom.dial. a grumura *vb.* "a îngrămădi; a acoperi cu ceva" (Lacea *loc. cit.*), "a face mușuroi în jurul firului de porumb" (Todoran CL 1973, 1, p.42-43). Todoran este de părere că este un derivat în drom. pentru că lipsește în arom.

rom. a îmbina *vb.*

rom. a împărți *vb.*

rom. a împiedica *vb.*

IMPINGO, IMPINGERE vb. "a izbi, a da izbind; a impune, a aplica cu sila, a împinge" (it., v.fr., prov., cat., Mihăescu 1993, p.293).

rom. a împinge vb.

IMPLANTARE vb., derivat cu IN-, atestat de sursele târzii (Mihăescu 1978, p.27, 277) (PLANTARE "a planta, a înfunda cu piciorul" < PLANTA "talpă", Dauzat, Dubois, Mittérand 1964 s.v. planter).

rom. a împlânta vb. "a sădi, a planta (în v.rom.); a înfige, a băga un corp ascuțit" (DA, II/I, F-I).

IMPLEO, IMPLERE vb. "a umple; a satura, a potoli; a împlini, a îndeplini" (dalm., it., sard., retr., prov., cat., pg.). Lat. > alb., Meyer 1891, p.265, Pușcariu 1905, p.168.

?alb. mbloj vb. "a umple" (FS 1954). Çabej 1982, p.77 respinge etimologia lat.; mbloj < m- + plot adv. (i plotë adj.) "plin"; plot este autohton și nu împrumutat din lat. IMPLETUS, pentru că i.e. ē > alb. o, nu și lat. Ē (Çabej 1970, p.107) (vezi și Çabej SF 1964, 3, p.24). Ca variantă a lui mbloj "a umple" este explicat de Çabej (SF 1964, 3, p.25, 26) mbëloj (mbuloj) "a acoperi", mbloj "a logodi", și nu ca împrumut din lat. *INVELARE (vezi mai sus *DISVELARE, pentru antonimul zbuloj și *INVELARE, mai jos).

rom. a umple vb., v.rom. a împlea (Rosetti 1986, p.107).

IMPUNGERE vb., derivat cu IN-, atestat în sursele târzii (Mihăescu 1978. p.27), PUNGO, PUNGERE "a înțepa, a împunge" > it., sard., v.fr., prov., cat., Mihăescu 1993, p.293.

rom. a împunge vb., v.rom. rar punege (DA).

*INALTIO, *INALTIARE vb. (< IN ALTUS) > drom., arom., it. dial., alb. (Densusianu 1901, p.106), *ALTIARE (< ALTUS) > arom., it., retr., fr., prov., cat., sp., pg. (ILR II 1969, p.160) (ALTARE vb. "a înălța"). *INALTIARE > alb., rom., 3.6.1.1; INALTUS > rom., alb. 1.6.4, 3.6.

alb. naltësoj vb. "a înălța" (FS 1954), v.alb. me nalcuem (Bogdani, Ashta BS 1986, 1, p.179).

drom. a înălța; arom. alțu; analțu (Papahagi 1974).

*INCAL(A)MARE vb. (< CALAMUS). Alb. < it. **incalmare** "a altoi" sau lat. *INCALAMARE (Meyer 1891, p.305; termenul este înregistrat ca împrumut din lat. de Haarmann 1972, p.75, cu sensul "a face stricăciuni" și este considerat cuvânt balcanic neclar de Kristophson 1988, p.88). CALAMUS > alb. 2.5.8.

*INCIRCARE vb. (< IN CIRCUM), păstrat și în alte limbi romanice (DA s.v. a **încerca**). CIRCARE > alb., rom. mai sus și la 3.6.1.1. și 1.3.3. *INCIRCARE > rom. 3.6.1.1; 1.3.3.

*INCLAVO. INCLAVARE vb. (< CLAVUS s.m. "cui, scoabă", DA, sau CLAVIS s.n. "cheie", Dautzat, Dubois, Mitterand 1964 s.v. **enclaver**) (v.it., fr., prov., Densusianu 1901, p.172).

INFLARE vb. "a sufla în; a umfla" (< FLARE "a sufla") (fr.).

INSIGNARE vb., vezi mai jos SIGNARE.

INTINGERE vb. înlocuiește în rom. TINGERE vb. "a muia într-un lichid, a îmbiba; a impregna, a colora, a vopsi" (**panr.** absent din rom., Ernout, Meillet 1959, p.692, Walde, Hofmann 1954, II, p.684, ILR II 1969, p.125). Alb. **ngjyjej** vb. corespunde semantic deplin lat. TINGERE și urmașilor săi romanici, iar fonetic (și parțial, semantic) rom. a **întinge** < INTINGERE; el se explică, așadar, mai bine din lat. INTINGERE (Candrea 1930-1931, p.64, 118-120) decât

?alb. **ngallmoj** vb. "a bate în cuie; a da pinteni, a întărâta, a enerva" (FS 1954). **Ngallmoj** și antonimul **shkallmoj** "a smulge (din cuie, din țâțâni)" se pot explica, deși cu rezerve, ca derivate cu n- și sh- de la **kalli** s.m. "spic; știulete" (termen authton), Çabej SF 1964, 4, p.97, Xhuvani, Çabej 1956, nr.40, 67. Çabej 1976b I, p.376 consideră **ngallmoj** variantă a lui **ngallon** "a lega spic, a da vlăstare". Din aceeași familie fac parte **ngallicë** s.f. **ngallë** s.f. "lăstar", **ngallis** vb. "a răsări".

rom. a **încerca** vb. Sensul inițial a fost "a încercui, a cuprinde într-un cerc", apoi a devenit sinonim cu simplul a **cerca** (DA).

rom. a **încheia** vb.

rom. a **umfla** vb., v.rom. a **îmfla** (Densusianu 1938, p.414).

rom. a **însemna** vb.

alb. **ngjyjej** vb. "a muia într-un aliment lichid (degetul, îmbucătura), a întinge; a vopsi, a colora, a da cu vopsea"; **ngjyrë** s.f. "culoare", **ngjyros**, **ngjyroj** "a vopsi, a colora", **i ngjyrshëm** adj. "pestriț" (FS 1954); **i ngjyer** adj. "muiat (într-un aliment lichid); vopsit" (Kokona 1977). Pentru sensurile "a vopsi" și "culoare", alb. **ngjyjej** și derivatele sale corespund fr. **teindre** < TINGERE.

rom. a **întinge** vb. "a muia într-un lichid (mai ales mâncare)"; v. și dial. "a atinge" (DA).

din etimonul general admis, UNGUERE (vezi mai jos). INTINGERE > alb., rom. 1.3.3; ATTINGERE > rom. 3.6.1.2.

INTORQUERE vb. "a întoarce, a suci, a răsuci, a învârti, a suci înăuntru". TORQUERE > rom. 4.9.1, EXTORQUERE > rom. (mai sus); TORCULUM > alb. 4.5.2.

*INTRUDO, *INTRUDERE vb. (< TRUDO, TRUDERE "a împinge cu forță") > alb., Meyer 1891, p.301. Vezi mai sus *EXTRUDERE > alb.?

*INVELARE vb. (< VELUM s.n. "pânză, vâl, draperie, perdea") > alb., Meyer 1891, p.267; etimologie acceptată de Haarmann 1972, p.89 și cu rezerve de Kristophson 1988, p.84. Faptul că e reconstruit numai pentru alb., limbile romanice necontinuuându-l, face ca *INVELARE să fie un etimon nesigur; INVELATUS, atestat în lat. târzie, este rar și, la rândul său, nu s-a păstrat în limbile romanice. Antonimul *DISVELARE (vezi mai sus) este, de asemenea, nesigur; era de așteptat -L- > alb. -ll- (Çabej SF 1964, 3, p.25-26, care propune considerarea lui **mbëloj**, **mbuloj** drept variantă a lui **mbloj** "a umple", care, la rândul său, nu continuă lat. IMPLERE, vezi mai sus).

*INVIARE vb. (derivat de la radicalul prezent în VIS "putere", VIS "vrei", INVITUS "fără voie", INVITARE) Pușcariu DR IV/2, p.1319-1320; etimologie acceptată de Graur BL V, p.117.

rom. a întoarce vb.

?alb. **ndrydh** vb. "a scoate din loc, a suci (un os, o încheietură); a apăsa; a frământa (aluatul)" (FS 1954). După Çabej SF 1964, 4, p.92-93, provine din **dridh**, **dredh** "a răsuci, a strâmba" (termen cu etimologie controversată, probabil i.e., Çabej 1987, p.308 și u.).

?alb. **mbuloj** vb. "a acoperi, a ascunde; a îngropa; a logodi"; **mbulim** s.m. "capac"; **mbulesë** s.f. "acoperământ, acoperiș; cuvertură, plapumă" (FS 1954); v.alb. **me mbëluem** "a învălui" (Buzuku, Çabej loc. cit.; *Kuvendi i Arbënit*, Ashta BS 1980, 1, p.35).

rom. a îmbia vb.

INVITO, INVITARE vb. "a invita, a îmbia, a încuraja, a îndemna" (panr.) (ILR II 1969, p.169). INVITARE > alb. (Meyer 1891, p.113), etimologie general acceptată (Çabej SF 1964, 3, p.25, Mihăescu 1966a, p.16, Haarmann 1972, p.89, Janson 1986, p.199), cu excepția lui Di Giovine 1982, p.42-45 care propune ca etimon pentru alb. CITARE (vezi mai sus): după părerea lui, **ftoj** are sens principal și inițial "a convoca", iar secundar "a invita"; sensul inițial ar fi probat de derivatul **ftesë** s.f. "citație la judecată"; secvența INV- nu se reduce de regulă în alb., ci se păstrează ca nazală (la început silabică). De aceea propune CITARE, al cărui sens de bază este "a chema la judecată" și secundar "a invita". CITARE nu s-a păstrat în limbile romanice, care continuă, însă, derivate (printre care DEEX-CITARE > rom., în care grupul CĪT- neaccentuat are rezultatul asemănător cu cel din alb.: pt: ft).

LIGO, LIGARE vb. "a lega; a uni" (panr.). LIGARE 6.3.1.

MINISTRARE vb. "a face servicii, a servi, a manevra, a conduce; a oferi, a pune la dispoziție, a executa, a îndeplini" (< MINISTER) (it., Mihăescu 1993, p.47); lat. > alb., Jokl 1921-1922, p.233; Mihăescu 1966a, p.23; Mihăescu loc. cit. (după care rom. diferă de alb. prin înlocuirea termenului lat. cu împrumutul sl. a **pregāti**), Haarmann 1972, p.73, Janson 1986, p.54 (care evidențiază dificultatea de a explica evoluția I > alb. a).

?alb. **ftoj** vb. "a invita (pe cineva acasă, la masă, să facă ceva); a chema la judecată", **ftues** s.m. "cel care împarte citațiile pentru judecată", **ftesë** s.f. "invitație"; **ftesës** s.m. "cel care cheamă la nuntă; stăpânul casei care face nunta", i **ftuar** adj. (s.m.) "invitat" (FS 1954, FS 1980 care nu dau pentru **ftesë** sensul "citație").

?alb. **lidh** vb. "a lega"; nu este exclusă originea autohtonă.

?alb. **marshtoj** vb. "a rândui, a administra" (Bashkimi 1908, Jokl loc. cit.); i **marshtruem** adj. "rânduit, administrat", **marshtrues** s.m., **marshtroj**. Cuvântul este, mult mai probabil, un compus în alb. din **mbarë** adv. "bine, cu spor, cu folos, deplin" și **shtroj** "a așterne", așa cum îl explică Çabej SF 1964, 3, p.20, pornind de la formele, necunoscute lui Jokl, **mbarështoj** (FS 1954) și **mbarështroj**. Explicația lui Çabej este acceptată cu rezerve de Kristophson 1988, p.89.

rom.v. și dial. a **învita** vb. "a îndemna la ceva; a îndemna la rele; a așța", refl. "a se strânge la un loc pentru a porni împotriva a ceva sau a cuiva" (DA, TDR, p.346).

rom. a **lega** vb.

MISCEO, MISCERE vb. "a amesteca; a uni contopind; a pune în dezordine", MISCO (it., fr.dial., prov., sp., pg.); vezi *ADMIXTICARE (mai sus) și *MIXTICARE (mai jos) > rom.; MIXTICIUS 2.6.3.

*MIXTICARE vb. (< MIXTUS adj., p.pf. vb. MISCEO, MISCERE) (dalm., it.v. și dial., ILR II 1969, p.161; ILR II 1969, p.302 propune contaminare cu MASTICARE, pentru care vezi 1.3.3. și 1.4.).

MOLLIO, MOLLIRE vb. "a muia; a îmblânzi; a moleși" (panr.), *MOLLIARE. MOLLIS > rom. 3.2. Densusianu 1901, p.169 și Pușcariu 1905, p.95 dau (după Meyer 1891) un alb. mulva (explicat de Pușcariu ca aoristul mul(o)va al unui vb. muloj). Çabej 1962, p.171 respinge corespondența între lat. *MOLLIARE și rom. a muia și alb. mulva. S-a mai încercat de asemenea explicarea termenilor cu origine controversată alb. mëlci (e zezë) "ficat" și mëlci (e bardhë) "plămân" din *MOLLISIA < MOLLIS (vezi Euler 1985, p.120 cu bibliografie).

PERTUNDERE vb. "a străpunge, a găuri" (sard.) TUNDERE > alb.? 3.6.1.1.

*PLAUSARE vb. (< PLAUDO, PLAUDERE, PLAUSUM "a bate, a lovi, a izbi; a bate din palme"), păstrat numai în rom., Pușcariu DR I, p.411, Rosetti 1986, p.180.

v.rom.dial. a mește vb. "a pregăti o băutură (pentru a o servi), a turna în pahar; nemeștit adj. "neprefăcut" (DLRLV).

rom. a mesteca vb. "a amesteca" (vezi mai sus *ADMIXTICARE).

rom. a muia vb.

rom. a pătrunde vb.

v.rom. plăsa vb. "a bate din palme".

RADERE *vb.* "a rade, a rade barba; a curăța, a răzui" (*panr.*). Alb.t. *rruaj*, g. *rruej*, *vb.* "a rade (părul, blana); fig. a șterge, a curăța complet" (i *rruar*, *adj.* "ras; fără vegetație", *rrogë*, *s.f.* "poiană la munte") nu provine din lat. RADERE (etimologie care apare la Pușcariu 1905, p.126, s.v. *rad*), ci este autohton (Çabej 1982, p.253).

rom. a rade *vb.*

*RAPIRE *vb.* = RAPIO, RAPERERE "a lua repede, a apuca, a prinde repede, a înșfăca; a grăbi, a face în grabă; a târi cu sine; a răpi, a jefui" (it., fr., Mihăescu 1993, p.294). Mihăescu 1993, p.41 e de părere că alb. < RAPERERE. în vreme ce limbile romanice < *RAPIRE, dar el derivă din RAPERERE alb. *rrjep* "a jupui; a jumuli; a coji, a zdreli; fig. a fura" (FS 1980); la fel, Mihăescu 1966a, p.19, Haarmann 1972, p.47, 48, Kristophson 1988, p.89 (care consideră, totuși, cuvântul alb. termen balcanic neclar). Ernout, Meillet 1959, p.564 compară în plan i.e. lat. RAPIO cu alb. *rjep* ("a lua, a răpi, a fura"), deci nu consideră termenul alb. împrumut din lat. RAPIRE > alb., rom. 4.8.1; RAPIDUS > rom. 4.3.

alb. *rrëmbej vb.* "a lua cu forța, a răpi; a apuca cu forța, a înșfăca", *refl.* "a se pripi, a se coace superficial la un foc prea repede; a se pripi, a face un lucru în grabă, fără chibzuială; fig. a se aprinde"; *rrëmbes s.m.* "tâlhar, hoț, cel care fură", *rrëmbesë s.f.* "curentul apei; șiroi (de apă, de ploaie)" (FS 1954). Sensurilor "a se pripi, a se grăbi, a se aprinde" le corespunde arom. *arăkit* "pripit, iute, violent" (Papahagi 1974); asupra evoluției de sens din arom. atrage atenția Pușcariu 1974, p.205–206. Gr.-alb. *rrëmbej* are și sensul "a înțelege", ca și lat. ARRIPIO, ARRIPERE "a apuca; a prinde cu mintea", din care ar putea proveni. Forma alb. poate continua, fonetic, fie RAPERERE, fie ARREPERERE (Jokl 1935, p.316 și u.). Forma alb. actuală cuprinde nazala *m* introdusă înaintea guturalei: *rrëmbej* < **rrëbej* (Pekmezi 1908, p.40, Jokl, *loc. cit.*).

RENOVARE vb. "a reînnoi, a reface, a renova; a lua de la început, a reînvia" (< NOVUS) (it., Mihăescu 1966a, p.24). Alb. < lat., Meyer 1891, p.16. Mihăescu 1993, p.32 este de părere că alb. continuă termenul clasic, în vreme ce rom. are un derivat de la continuatorul lat. NOVUS; el nu mai înregistrează, însă, RENOVARE în nici una din cele patru categorii de termeni alb. de origine lat., deși în 1966a, p.24 o făcuse; pentru originea lat. vezi și Haarmann 1972, p.74, 75. Rom. < DIRIGERE.

RIMARE vb. "a scormoni, a răscoli; a căuta să descopere, a cerceta; a scruta" (it.dial., prov., cat., sp.). RIMARE > drom. 2.6.1.1; alb., arom. 4.5.1.

RODO, RODERE vb. "a roade" (panr.). *RODICULARE > alb.? 3.6.1.3.

RUINARE vb. (< RUINA s.f. "năruire, dărâmare, surpare") (it., Mihăescu 1993, p.48; vezi și Haarmann 1972, p.62). Alb. continuă termenul clasic, RUINARE, iar rom. termenul pop. EXTRICARE (Mihăescu 1993, p.32).

?alb. arnoj vb. "a pune petic, a petici, a cârpi"; arnë s.f. "petic, cârpă, lipitură", arnicë s.f. "peticel", arnesar, arnatar s.m. "cel care pune petice, cârpaci" (FS 1954). Çabej 1976a, p.84 ia ca termen de bază arnë s.f., de la care derivă arnoj vb.; după el, formele mai vechi sunt fie arënë, arënoj, fie harnë, me harnue. Dacă ultimele sunt formele mai vechi, termenul în discuție aparține familiei lui har(r) vb. "a tăia (crengile de prisos)" Çabej lasă de o parte forma rënoj, dată de Meyer, și care s-ar explica din RENOVARE. Principala obiecție împotriva originii lat. ar fi, după noi, lipsa variantelor cu rotacism. Cuvânt cu etimologie controversată.

alb. rëmoj vb. "a săpa, a scormoni, a scotoci, a cotrobâi; a căuta să descopere ceva ascuns" (FS 1954); rrëmoj "a săpa; a căuta, a scormoni, a scotoci; a cerceta; a irita, a inflama" (FS 1980), rrëmojëse s.f. "scobitoare" (pentru dinți) (FS 1980); arom. dintile si-și arâmă (Papahagi 1974); v.alb. ermuom (Buzuku, Ashta BS 1964, p.132). După Çabej 1982, p.247 rrëmoj este rezultatul contaminării, prin etimologie populară, între rrëmih "a scormoni" și gërmoj "a săpa".

arom. arâm vb. "a scurma; a scobi, a scormoni; a face săpături" (Papahagi 1974).

rom. a roade vb.

?alb. rrënoj vb. "a dărâma o construcție, a distruge", rrënojë s.f. "ruină" (FS 1980). După Kristophson 1988, p.87: alb. < it.dial. Dacă ar proveni din lat., era de așteptat o variantă cu rotacism.

*SEMARE vb. "a face pe jumătate; a înjumătăți" (Meyer 1891, p.404, care îl propune ca etimon pentru alb. **shëmb**, **shëmbonj** "a răni, a strivi, a bate", **shem** "a distruge", în gr.-alb. "a plânge", it.-alb. **sëmoj** "a distruge") (it., v.fr., prov., Meyer, loc. cit.). Etimologia lat. a fost acceptată de Mihăescu 1993, p.48, Haarmann 1972, p.60 și, cu rezerve, de Kristophson 1988, p.85.

SIGNARE vb. "a însemna, a marca, a întipări"; "a da un semn unui lucru, a pune semn; a aplica un semn vitelor, a grava un semn". It., prov., sp., pg., alb. < SIGNARE. SIGNARE > alb., rom.?, INSIGNARE > rom.4.6.1; SIGNUM > alb., rom. 3.2, 6.3.1.

STERNERE vb. "a întinde pe pământ, a așterne; poet. a culca la pământ; a nivela, a potoli, a acoperi" (it.dial., retr., fr.v. și dial., v.pg., ILR II 1969, p.160). Rom. < ADSTERNERE. STRATUM > alb. rom. 1.9.2.

?alb. **shëmoj** vb. "a gâfâi, a respira greu de oboseală" (FS 1954, Mann 1948; dicționarele nu înregistrează sensul "a împărți, a despărți", dat de Mihăescu loc. cit.); **shemb** vb. "a dărâma, a strica" (FS 1954). Barić 1957, p.5 include aici alb. **shëmtoj** "a urâți" < **shem(ë)t** adj. < SEMUS (păstrat în sard.). Çabej SF 1966, 1, p.17-18 explică **shëmtoj** < **shënoj** + **-ëtoj** (pentru **shënoj** vezi SIGNARE aici și la 4.6.1.).

alb. **shenjoj** vb. "a însemna, a avea sensul, înțelesul; a indica, a arăta (cu degetul); a stabili, a alege" (FS 1954). Alb. are două variante, diferite ca formă și sens: **shenjoj** și **shënoj** "a însemna o vită" (vezi 4.6.1.); **shenjoj** < **shenjë**? (< SIGNUM).

alb. **shtroj** vb. "a așterne, a desfășura; a pune (a așterne) masa; a face (a așterne) patul", **shtrojë**, **shtresë**: **așternut**; **shtruar** adv. "așezat, liniștit, potolit", **i shtruar** adj. "așezat, potolit, înțelept". Çabej 1962, p.192, SF 1966, 1, p.44 consideră termenul autohton și îl ia ca bază pentru **shtrungë**, derivat împrumutat, după el, în rom. (**strungă**). Sensul de bază al verbului este, însă, "a așterne" și nu explică satisfăcător substantivul, al cărui sens primordial este "loc strâmt la ieșire" (Brâncuș 1983, p.118; vezi și Poghirc 1988, p.268). Densusianu 1901, p.283, Capidan 1922, p.453 raportează la rom. **a așterne** alb. **shtrij** "a întinde, a netezi, a culca", apropiat semantic de **shtroj** și pe care Çabej 1982, p.175 îl consideră o formație relativ recentă cu sufixul verbal -ij.

v.drom. **a semna** vb. "a însemna, a pune un semn; a avea înțelesul; a face cunoscut, a prezice" (Densusianu 1938, p.678, 800 îl explică drept o posibilă variantă a lui **însemna**, prin pierderea prefixului).

STUPPARE vb. "a umple, a infunda cu câlți, a pune un dop de câlți" (< STUPPA) (DA s.v. a astupa) (it., sard., fr., v.sp., DA loc. cit., Densusianu 1901, p.169); atestat în sursele lat. târzii, Mihăescu 1978, p.290. Rom. < *ADSTUPPARE. STUPPA > alb., rom. 4.5.2, 4.9.1.

SUBTILIARE vb. (< SUBTILIS) (it., v.fr.). SUBTILIS > rom. 3.2.

TALIARE vb. "a tăia, a crăpa" (panr.).

TENDO, TENDERE vb. "a întinde, a încorda, a întinde (umflând, desfăcând)" (panr.). TENDA > rom., alb. 1.9.1; alb. 4.5.2, 4.8.3.

TORNO, TORNARE vb. "a da la strung, a strunji"; "a răsuci; a (se) întoarce" (contextele în care sensul e atestat, la Mihăescu 1978, p.284) (panr.). TORNARE > rom. 4.4.1.

TRACTARE vb. "a trage cu forța, a târi; a atinge cu mâna; a mânui; a lucra (pământul, metalele); fig. a lua asupra sa; a trata pe cineva, a se purta cu cineva; a trata un subiect" (frecventativ al lui TRAHO, TRAHERE, păstrat în rom., vezi mai jos) (it., fr., Mihăescu 1993, p.49). TRACTARE > alb., Meyer 1891, p.434. TRAHERE > rom. 4.4.1; TRACTUS > alb. 3.2; TRACTUS > alb.? 4.7., 4.9.5.

?alb. shtupoj vb. "a astupa (a închide) cu dop de câlți" (FS 1954). Dat fiind sensul specializat, credem că este mai curând derivat în alb. de la shtupë s.f. "câlți; dop de câlți", cu care nu a pierdut legătura semantică.

rom. a subția vb.

rom. a tăia vb.

drom. v. și dial. a tinde vb.; arom. tindu.

v.drom. a turna vb., a înturna "a întoarce; a da înapoi, a restitui"; sens mai nou, "a vărsa, a răsturna un lichid dintr-un vas" (aceeași evoluție are în rom. și alb. VERSARE, Mihăescu 1993, p.268, 281, 282); arom. tornu vb. "a turna; a (se) întoarce; a răsturna" (Papahagi 1974).

?alb. trajtoj vb. "a trata (a pregăti) un subiect; a se purta cu cineva; a pregăti o mâncare, a găti"; trajtim s.m. "tratare; pregătire; construire, construcție; clădire", v.alb. trajti "construcție, clădire" (FS 1954); v.alb. me trajtuom "a pregăti" (calea), "a se pregăti" (de luptă), "a (se) împodobi" (traduce lat. ornare), "a găti o mâncare", trajtuom p.pf. "gata" (Buzuku, ed. Ressuli, p.5, 15, 59, 165, 396), "a construi" (traduce lat. aedificare, Bardhi, ed. Roques, p.6). Sensul "a construi" îl determină pe Çabej să considere trajtoj forma mai veche din care

și alături de care s-a dezvoltat, cu acest sens, (n)dërtoj (vezi mai sus *DIRECTARE) (Çabej 1962, p.196, 1982, p.37; după ce în 1966a, p.25 a acceptat explicația TRACTARE > trajtoj > (n)dërtoj, în 1993, p.49 Mihăescu revine la explicația TRACTARE > trajtoj, renunțând, fără să facă precizări, la (n)dërtoj pe care nu îl mai înregistrează). Di Giovine 1982, p.30, 73, 74 revine la etimologia propusă de Jokl 1923, p.64: trajtoj vb. < trajtë s.f. "formă; ordine" < TRACTUM, TRACTA; așa se pot explica sensurile verbului, pornind de la sensul de bază "a da formă; a pune în ordine".

TRAHO, TRAHERE vb. (*TRAGERE) "a trage cu forța, a târi cu sine; a trage la sine, a lua; a trage (scoțând); a scoate; a strânge, a lungi" (panr.); vezi mai sus alb. < TRACTARE?; TRACTUM > alb. 3.2; TRAHERE > rom. 4.4.1.

rom. a trage vb.

UNG(U)O, UNG(U)ERE vb. "a unge, a da cu o unsoare; a împregna, a îmbiba" (panr.). Alb. ngjyej, care nu are sensul "a unge", ci "a muia într-un lichid, într-un aliment; a vopsi", nu provine din UNG(U)ERE (cum îl consideră Mihăescu 1993, p.268, Haarmann 1972, p.66, 70, 71), ci din *INTINGERE (vezi mai sus). Din UNG(U)ERE nu provine nici alb. nxinj, nxij, explicație dată de Mihăescu 1966a, p.20, care, îi atribuie, ca și termenului ngjyej, sensul "a unge"; de fapt, nxi(n)j "a colora în negru, a înnegri" < i zi "negru". UNCTURA > alb., rom. 4.6.4; UNCTUM > rom. 4.6.4.

rom. a unge vb.

VERSARE vb. "a răsuci, a întoarce pe o parte și pe alta, a suci mereu; fig. a întoarce, a suci; a căuta să se întoarcă din cale"; sensul "a turna un lichid" apare încă în lat., fiind păstrat de limbile române (Densusianu 1901, p.194) (frecventativ al lui **VERTERE**) (it., retr., fr., prov., cat., sp.dial., pg.). Din ***(IN)VERTERE** a explicat Meyer 1891, p.265 alb. **mbërthej** "a încheia (nasturii)" (la fel, Pekmezi 1908, p.42), cuvânt cu etimologie controversată, pe care Cimochowski LP V, p.190 îl derivă de la **thyej** "a sparge", iar Çabej 1982, p.77 îl raportează la **mbath** "a încălța". La fel de puțin sigură este păstrarea în alb. a lat. ***VERTIA** (vezi 4.5.2.). **VERSARE > alb. 2.4.5.**

VESTIGARE vb. "a căuta urmele (cuiva), a urmări; a căuta peste tot, a cerceta" (< **VESTIGIUM s.n.** "talpa piciorului; urma pasului") (it.dial., Mihăescu 1993, p.49); diferență între alb. și rom. în alegerea termenilor: alb. < **VESTIGARE**, rom. < **CIRCITARE** (Mihăescu 1993, p.50); pentru rom. vezi și ***CAUITARE**, pentru rom. și alb. **CIRCARE**. **VESTIGARE > alb. 3.6.1.1.**

alb. vërshoj vb. "a turna, a vărsa" (Mann 1948, p.555; Haarmann 1972, p.69). După părerea lui Çabej SF 1967, 2, p.12-13, cuvântul alb. nu are acest sens și aceasta este cauza pentru care nu ar trebui dedus din **VERSARE**. Am încercat să arătăm la 2.4.5. că și dacă termenul alb. are exclusiv sensul "a inunda" (cum îl dau Çabej, FS 1954, FS 1980) originea lat. nu trebuie respinsă.

rom. a vărsa vb. Pentru tratamentul special **Ë > rom. ă** vezi Rosetti BL V p.33, Densusianu 1938, p.393, Dimitrescu 1967, p.58; îi corespunde în alb. aceeași evoluție: **VERSARE > vërshoj.**

alb. vëzhgoj vb. "a urmări, a cerceta, a privi atent, a examina; a pândi; a veghea" (FS 1954).

4.2. Munca

LABORARE *vb.* "a munci, a se obosi, a se ocupa, a se strădui; a se neliniști, a-și face griji; a se lupta cu greutate; a lucra ceva, a pregăti" (**frumenta laborant**), singurul termen conservat de limbile romanice din seria de cuvinte lat. pentru noțiunea "a munci" (OPERARE, EXERCERE, LUCUBRARE, Niculescu 1982-1983, p.132). Panr. absent din rom. (ILR II 1969, p.124). Alb. ar putea continua și OPERARE (vezi mai jos). În alb., ca și în limbile romanice, LABORARE s-a specializat pentru sensul "a lucra pământul", pentru care rom. are termenul propriu, mai vechi, ARARE (vezi 4.5.1.). LUCUBRARE poate să se fi păstrat în rom., dar rom. **a lucra** provine mai curând din LUCRARE (vezi Niculescu *loc. cit.*, ILR II 1969, p.170). Interesante observații, pe baza analizei documentelor de lat. târzie, face asupra evoluției de sens de la "a munci" la "a munci pământul" pentru seria LABOR, LABORARE, LABORATOR(ES) J. Le Goff, *Pour un autre Moyen Age*, 1978, I, p.135 și u. în ediția rom., București 1986 (mai ales p.140 și 146 nota 20).

*LABORATORIA.

LUCRARE *vb.* "a avea profit, a câștiga; a economisi; fig. a trece cu vederea" (it., sp., pg. cu sensuri provenite din "a folosi" ILR II 1969, p.161); specializare de sens în rom.

alb. **lëroj** *vb.* "a lucra pământul, a ara" (FS 1954). Există și forma **lëvroj** *vb.* "a lucra pământul, a ara; a lucra lâna, a o dărăci; fig. a cultiva; a se mișca repede, a circula" (FS 1954), considerată de Pekmezi 1908, p.43 faza intermediară între lat. și alb. **lëroj**, grupul **vr** presupunând în lat. existența grupului BR (vezi sp. **labrar**). Pentru varianta **lăvrătoare** a arom. **lălătoare** (vezi mai jos), Papahagi 1974 presupune, de asemenea, **vr** < BR, sau influența alb. **lëvroj**; alb. **e lëvruame** *adj.* în sintagma **ditë e lëvruame** "zi de lucru": arom. **lălătoare**.

arom. **lălătoare** *s.f.* și *adj.* "zi de lucru, zi lucrătoare, care nu e zi de sărbătoare" (Papahagi 1974, Pușcariu DR-VII, p.478).

rom. **a lucra** *vb.* Ar putea proveni din LUCUBRARE, după CDDE nr.1013, Graur BL V. p.27, DEX.

LUCRUM s.n. "câștig, profit; avere, bogăție" (prov., cat., sp., pg. cu sensuri apropiate de cel inițial, "câștig", ILR II 1969, p.170). Rom. a ales LUCRUM, spre deosebire de alb. care a împrumutat OPERA (Mihăescu 1981, p.223). LUCRUM > alb. 2.6.2.

OPERA; OPUS, OPERIS s.n. "muncă, ocupație, activitate; acțiune, efect; mod de a lucra; lucrare (terminată); faptă, acțiune; sarcină; oboseală, osteneală" (panr. absent din rom., ILR II 1969, p.124). Rom. a ales LUCRUM (Mihăescu 1981, p.223). Rom. continuă omonimul OPUS s.n. "lucru de trebuință, ceea ce e necesar" în expresia *opus est* "a fi de trebuință": drom.v. *opu* (este), *opt* "a fi necesar; a fi favorabil", a fi spre op (Densusianu 1938, p.799).

OPERARE vb. "a lucra, a se ocupa; a practica; a face". Cu excepția sp. care l-a moștenit, celelalte limbi romanice l-au împrumutat ca termen cult (Niculescu 1982-1983, p.132).

4.3. Caracterizări generale ale acțiunilor sau ale celui care îndeplinește acțiunea¹

AGILIS adj. "ușor (de mișcat); sprinten, agil; activ, harnic" (retr.).

APTUS adj. "legat, fixat; fig. dependent; bine întocmit, pus la punct; potrivit, propriu; apt, bun", păstrat în it. și prov. și în alb., Çabej 1976a, p.13 (etimologie preluată de Pellegrini 1980, p.44 și Mihăescu 1981, p.223, care arată că rom. are un termen sl., potrivit).

rom. lucru s.n. "obiect; activitate (fizică sau intelectuală), chestiune, problemă; fapt, fenomen"; după CDDE și DEX, deverbativ al lui lucra.

alb. vepër s.f. "fapt, acțiune, lucru, rezultatul muncii" (FS 1954); v.alb. vepër "lucru, înfăptuire, lucrare" (vepëratë e duorve tuve: opera manuum tuarum), "faptă" (një vepërë vepërova "un lucru am făcut") (Buzuku, ed. Ressuli p.39, 49, 79, 167, 393), "acțiune" (Kuvendi i Arbënit, Ashta BS 1982, 1, p.107-108).

alb. veproj vb. "a acționa, a lucra, a face; a avea un efect" (FS 1954); nu este exclusă derivarea de la vepër, vepra.

rom. ager adj.

alb. i aftë adj. "capabil; dăruit pentru ceva; calificat, apt"; aftësi s.f. "capacitate; aptitudine" (FS 1954); păstrarea lui a-înainte de accent este un indiciu că împrumutul este relativ mai nou (Landi 1989, p.79).

¹ vezi și 3.2. aspect exterior și 3.9. modalitate, calitate

MAGISTER *s.m.* "căpetenie, conducător suprem; dascăl, învățător, maestru; îndrumător, sfătuitor" (panr., ILR II 1969, p.112). -G- > Ø în lat. și nu în limbile romanice (Densusianu 1901, p.124); Ī > E (Rosetti 1986, p.170; Janson 1986, p.185). **MAESTER** într-o inscripție din Dalmația (Skok ZRPh 54, p.490, Jokl 1936a, p.50; Mihăescu 1978, p.201).

QUIETUS *adj.* "liniștit, calm, pașnic, netulburat; retras, modest, fără ambiții" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); **QUETUS**, frecvent în inscripții (Densusianu 1901, p.103, 104). Limbile romanice occidentale folosesc pentru "încet" **LENTUS**, iar rom. **QUIETUS** (Pușcariu 1974, p.160). **QUIETUS** > rom., alb. 3.2.

RAPIDUS *adj.* "care ia totul cu sine, care prăpădește; repede, iute, violent. năvalnic" (< **RAPPIO**) (it., sard., fr.v. și dial., cat., sp.). Alb. **rëpjetë** *adj.* "abrupt" (despre versantul muntelui) este un derivat cu **rë-** de la **pjetë**, bază autohtonă păstrată și în derivatul sinonim **përpjetë**, în compusul **pjetëposhtë** "de sus în jos", în **pjetem** *vb.* "a se prăvăli" (Xhuvani, Çabej 1956, nr.60, Çabej 1982, p.229) și nu provine din lat. **RAPIDUS** (dacă era împrumut din lat. era de așteptat -D- > Ø). **RAPIRE** > alb., rom. 4.1, 4.8.1.

alb. **mjeshtë** *s.m.* "muncitor care construiește; meșter, cel care stăpânește perfect o meserie; învățător" (FS 1954); v.alb. **mjeshtër** *s.m.* "învățător, îndrumător" (Buzuku, ed. Ressuli p.119, 175, 309) traduce **magister**, **opifex** (Bardhi, ed. Roques, p.52, 78), **mjesht(ë)ri** *s.f.* "pricepere, meșteșug", **mjesht(ë)risht** *adv.* "cu meșteșug, cu pricepere", **mjesht(ë)roj** *vb.* "a lucra cu meșteșug" (FS 1954).

alb. **i qetë** *adj.* "calm, liniștit, pașnic, potolit, tăcut, fără zgomot, căruia nu i se aude glasul", **qetësi** *s.f.* "calm, liniște, fig. seninătate, nemișcare", **qetësoj** *vb.* "a liniști, a pacifica, a potoli; a calma" (FS 1954).

rom. **măiestru** *adj.* "iscusit, abil, priceput; magic, cu puteri magice" (Graur BL V, p.104, DEX), **măiastră** *s.f.* "vrăjitoare, zână" < **MAGISTRA** (DR IV, p.1080, Graur *loc. cit.*); **pasăre măiastră**, **a măiestri** *vb.* "a executat ceva cu mare îndemănare, cu artă".

rom. **încet** *adj., adv.* "domol, ușor" (Pușcariu 1905, p.70), rom.v. și dial. **cet** *adj.; s.m.* "calm, liniște" (TDR, p.195), **cetos** *adj.* (vreme cetoasă) "liniștit" (DA, Densusianu 1938, p.795); **a înceta** *vb.* "a opri, a întrerupe" (Pușcariu *loc. cit.*).

rom. **repede** *adj., adv.*

4.4. Transportul

4.4.1. Acțiuni²

ADDUCERE *vb.* "a trage la sine, a trage înapoi; a aduce" (it., sard., retr., fr.v. și dial., cat., sp., pg.).

rom. a aduce *vb.*

CABALLARICIUS *adj.*, atestat de sursele lat. târzii (Mihăescu 1978, p.29; pentru etimologie vezi CDDE nr.212). Alb. *kalorës s.m.* "călăreț; cavaler, nobil" nu provine din CABALLARICIUS (cum propune Kristophson 1988, p.63) ci este derivat în alb. de la *kaluar* cu suf. -*ës* (Xhuvani, Çabej 1962, nr.70; Çabej 1987, p.210).

rom. călăreț *adj.*

CABALLARIS, CABALLAREM *adj.* "pe cal, călare" (atestat: *homo caballaris, homo pedester*, Mihăescu 1978, p.302) (< CABALLUS + -ARIS, Mihăescu 1993, p.174).

alb.t. *kaluar adv.*, g. *kaluër* "călare", *kalor s.m.* "călăreț" (FS 1954) v.alb. *kaluor s.m.* "călăreț" (Buzuku, Çabej 1987, p.210).

rom. călare *adv.*, utilizat *adj.* (vezi Graur BL V, p.91).

CABALLARIUS *adj.*, s. (atestat numai cu sensul "slugă la cai", DA s.v. *călariu*). Haarmann 1972, p.70, 92, 94 explică și alb. *kaluar s.m.* < CABALLARIUS, iar Kristophson 1988, p.63 distinge între *kalor* < CABALLARIUS și *kaluar* < CABALLARIS; de fapt, *kalor* este varianta mai târzie nearticulată creată de la forma articulată *kalori* a mai vechiului *kaluor* (vezi mai sus).

v.rom. *călariu s.m.* "călăreț", utilizat *adj.* "ecvestru" (vezi Pușcariu DR V, p.761, Densusianu 1938, p.794).

CARRO, CARRARE *vb.* "a căra cu carul, a transporta cu carul" (atestat: *in carro carraverit* Mihăescu 1978, p.285) (sard.). CARRUS > alb., rom. 4.4.2, *INCARRICARE (CARRICARE) mai jos; CARRARIA > alb.?, rom. 4.4.3.

rom. a căra *vb.*

²vezi și 3.6.1.1, verbe de mișcare și 4.1, acțiuni cu caracter general

DIRIGO, DIRIGERE, DIREC-
TUM vb. "a pune în linie
dreaptă, a trasa; a da o
anume direcție, a îndrepta (căt-
re, asupra), a conduce, a duce spre;
a ordona" (retr., prov., sp.); rom.
< TRAMITTERE. DIRIGERE
> rom. 4.1; 6.1; DIRECTUS >
rom., alb. 1.2.4, 1.4, 3.2, 3.6;
*DIRECTARE, *DIRECTIARE
> alb., rom. 4.1; *DIRECTICA-
RE > rom.? 4.1.

DISCABALLICARE vb. (< CA-
BALLUS) (atestat, Mihăescu
1978, p.26) (sp., Mihăescu 1993,
p.280). DISCABALLICARE >
rom., alb. 4.6.1. Antonim: IN-
CABALLICARE > rom., alb.

DISCAR(RI)CARE vb. (< DIS-
+ CARRICARE, Densusianu
1901, p.171), atestat (Mihăes-
cu 1965, p.569), panr. (Fischer
1983, p.79). Antonim: INCAR-
RICARE > rom., alb. (vezi mai
jos).

DUCO, DUCERE vb. "a trage;
a duce, a conduce; a aduce"
(panr.).

IMPEDICARE vb. "a prinde cu
un laț" (< IN- + PEDICA). Alb.
și rom. sunt singurele care au
păstrat sensul special "a pune
pedică la cai" (Pușcariu 1974,
p.158); vezi 4.1. PEDICA > alb.,
rom. 4.4.2.

IMPINGERE vb. "a izbi, a da
izbind; a impune, a aplica cu sila,
a împinge; a arunca, a împinge"
(it., v.fr., prov., cat.).

INCABALLICARE (< IN- +
CABALLICARE) (panr.) (vezi
4.6.1.). De menționat că rom.
și alb. continuă forma prefixată.
Antonim: DISCABALLICARE
> alb., rom. INCABALLICARE
> alb., rom. 2.6.1; 4.6.1.

alb. **dërgoj** vb. "a trimite"
i **dërgoj fjalë**: a-i trimite
vorbă; i **dërguari s.m.** "trimis,
cel care e trimis cu o misiune"
(FS 1954); **me dërguem**. **Ë** >
alb. Ø, formându-se grupul **rg**,
ceea ce a împiedicat căderea lui
-g- (Di Giovine 1982, p.28).

alb. **shkalis** vb. "a coborî de
pe cal, a descăleca" (FS 1954);
shkalkohem refl. "a se coborî de
pe cal", **shkalkoj** "a descăleca"
(Mann 1978, p.478).

alb. **shkarkoj** vb. "a descărca; a
elibera pe cineva de o îndatorire;
a ușura conștiința" (FS 1954).
Problema evoluției prefixelor
DIS- și EX- în alb. (Pekmezi
1908, p.227, Kristophson 1988,
p.71; vezi și *DISCABALLICA-
RE la 4.6.1.).

?alb. **pengoj** vb. "a lega pi-
cioarele din față ale unui animal
ca să nu fugă, a pune piedici, a
împiedica" (FS 1954).

v.alb. **ëngalkoj** vb.
(**ëngalkojmë përenbi kualt**)
"a încăleca, a se urca pe cal"
(Buzuku, ed. Ressuli, p.293),
gr.-alb. **ngalkoj (në kalë)** "a
încăleca" (Mann 1948, p.317).

rom. a descăleca vb.

rom. a descărca vb.

rom. a duce vb.

rom. a împiedica vb.

rom. a împinge vb.

rom. a încăleca vb.

*INCARRICARE vb. (< IN + -CARRICARE) (CARRICARE, CARCARE (< CARRUS, Densusianu 1901, p.169), forme atestate, Mihăescu 1978, p.285, păstrate în it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.). *INCARRICARE > alb., rom., dalm., it., sard., retr., v.fr., prov., cat., sp., pg. Antonim: DISCARRICARE > alb., rom. (vezi mai sus) *INCARRICARE > alb. 1.3.4; INCARRICATURA > rom. 4.4.2.

INFRENARE vb. "a pune în frâu, a înfrâna, a înhăma, fig. a frâna, a reține" (it., v.fr., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.280); alb. **frenoj** vb. "a pune frână, a încetini" este, probabil, recent. FRENUM > rom., alb. 4.4.2.

MUTO, MUTARE vb. "a schimba locul, a muta; a schimba, a modifica; a face schimb; a fi diferit", înlocuit de inovația (EX)-CAMBIARE (Bartoli 1925, p.17, 72, 89; vezi 4.1.). MUTARE, panr.

PORTARE vb. "a purta, a transporta; fig. a aduce" (panr.).

*TRAGINARE vb. "a târi, a târi de-a lungul" (Mihăescu 1993, p.108), derivat fie din TRAGINA s.f. "urmă lăsată de căruțe" (termen atestat și păstrat în dalm. **tragun** "soi de plasă", Mihăescu 1978, p.284, Mihăescu 1993, p.108), fie din *TRAGERE (= TRAHERE, Dauzat, Dubois, Mitterand 1964 s.v. **trăiner**) (it., fr., prov., sp.v. și dial.).

alb. **ngarkoj** vb. "a încărca, a pune greutate în spatele unui animal; a pune greutate, marfă într-un mijloc de transport; a da o sarcină" (FS 1954).

rom. a încărca vb.

rom. a înfrâna vb. "a pune frâu; a îmblânzi, a tempera".

rom. a muta vb.; v.rom. a muta "a se așeza, a sălășlui" (Densusianu 1938, p.764 care evidențiază influența vieții pas-torale asupra semantismului).

rom. a purta vb.

rom. a t(ă)răgăna vb.

TRAHERE vb. = *TRAGERE "a trage cu forța, a târî cu sine" (panr.). TRAHERE > rom. 4.1; TRACTARE > alb. 4.1; TRACTUS > alb. 3.2; 4.7; 4.9.5. Alb.dial. me tras një lundër "a trage (la mal) o luntre" a fost explicat ca împrumut din graiul vlahilor balcanici (Çabej SF 1966, 2, p.86 cu bibliografie).

TRAMITTERE vb. (= TRANSMITTERE) "a trimite dincolo, a transporta, a trece dincolo; a strămuta" (v.it., prov., cât.). Alb. < DIRIGERE.

4.4.2. Mijloace de transport; atelaj, harnașament

BUCCELLA s.f. "guriță" (DA, s.v. bucea). "pânișoară" (Mihaescu 1993. p.391), "bucățică". Sensul "pânișoară" s-a păstrat în limbile romanice; în rom. el ar fi apărut ca sens secundar prin analogie cu forma obiectului denumit de termanul bucea (DA). Hasdeu (*Studii de lingvistică și filologie*, ediție îngrijită de Gr. Brâncuș, II, București 1988, p.466 și 545. notele editorului) explică alb. botziel (în ortografia lui) "butucul roții", bucelë s.f. "câpășana roții" (FS 1954) din lat. BUCCELLA. Çabej 1976a, p.343-344: bucelë "partea centrală a roții de car în care sunt fixate spițele" < it.dial. BUCCA > alb. bukë "pâine" 1.8.2; BUCCA > rom. 1.2.1.

CAPISTRUM s.n. "câpăstru, ștreang, legătură pentru vițacurea la teasc" (panr.).

alb. kēpresh s.m., kapreshë s.f., kopresh s.m., kapistër s.m., "câpăstru, frâu, dârlog, pripon" (Mann 1948. p.183, 184, 193), it.-alb. kopresh (Giordano 1963), g. dial. kēpresh s.m. (Beci SF 1965, 1, p.86); kēpresh < lat., kapistër < gr. < lat. (Çabej 1962, p.185, Haarmann 1977, p.317).

rom. a trage vb. arom. tragă "urmă", alb. tragë s.f. "urmă", bg. traga "idem" sunt puse în relație de Papahagi 1974 s.v. tragă și lăsate fără etimologie; alb. traga e qerres "urma carului" (FS 1954).

rom. a trimite vb., v.rom. a trāmete (Densusianu 1938, p.404).

rom. bucea s.f. "cilindru de fier cu care se câptușește pe dinăuntru butucul roții" (DA).

drom. câpăstru s.n., v.drom. căpestru (DA), arom. căpestru s.n., căprestu (Papahagi 1974: Pușcariu DR IV/2, p.719 explică cu rezerve, a doua formă arom. ca o contaminare cu capră; de observat, totuși, asemănarea cu alb. kēpresh, forma alb. conținând probabil o metateză, fenomen frecvent în împrumuturile lat. în

alb., care le diferențiază de corespondentele lor din rom. (pentru forma cu metateză *CAPRIS-TUM > alb., vezi și Kristophson 1988, p.63).

CARRUS s.m. "car" (panr.).
CARRO, CARRARE > rom.
4.4.1; *INCARRICARE, DIS-
CARRICARE > rom., alb. 4.4.1;
CARRARIA > rom., alb.? 4.4.3.

alb. qerr s.m., qerre s.f. "car,
mijloc greu de transport, tras de
cai, boi sau bivoli" (FS 1954);
qerrja e madhe: Carul mare
(Ursa major), qerrja e vogël:
Carul mic (Ursa minor) (Mann
1948, p.415) (sensul astrologic a
fost calchiat de lat. după gr. și
transmis tuturor limbilor roma-
nice, Maria Bojan CL 1968, 2,
p.321 și u.). Karrë s.f. "car"
(Mann 1948, p.187) este forma
inițială de sg., eliminată de noua
formă de sg. kerr, qerr(e), care
pornește de la pl. qerre și a
cărei utilizare a fost cerută de re-
zolvarea omonimiei dintre karrë
și un termen anatomic obscen
(Çabej 1967, p.144, Çabej 1982,
p.241).

rom. car s.n.

CINGULA s.f. "chingă", formă
păstrată numai în alb., limbile ro-
manice continuând variante mai
noi (Mihăescu 1966a, p.9; Meyer
1891, p.227 propunea CINGU-
LUM). CINGLA > it., sard., fr.,
zov., cat., sp., pg., ILR II 1969,
p.137; *CLINGA (cu metateză)
> rom. chingă: *CINGA >
rom. cingă (DA. I/II, C. Den-
sianu 1901, p.121. Pușcariu
1905, p.31). CINGULA > alb.?
2.5.3.1; *CLINGA, *CINGA >
rom. 1.7.4; (IN)CINGERE >
rom. 1.7.5.

alb. kingël s.f., qingjël s.f.,
qingjé s.f., qengël s.f. "chingă,
fâșie de țesătură de lână cu care
se fixează șana sau samarul" (FS
1954), qingël s.f. (Mann 1948,
p.418).

rom. chingă s.f.

FRENUM *s.n.* "frâu, hățuri, căpăstru; zăbală; legătură" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.). Alb. **dëfrej** *vb.* "a se distra, a se amuza, a se destinde" (**dëfrim** *s.m.* "distracție, destindere"), **sh(ë)frej** "a ieși la aer, a lua aer" (FS 1954) sunt comparate de Meyer 1891, p.111 cu it. **sfrenare** și sunt explicate din lat. *DISFRENARE, *DEFRENARE. Çabej 1987, p.215 consideră **sh(ë)frej** o variantă a lui **shufrej** "a suferi" (< lat. SUFFERE, vezi 1.4.), influențată ca formă de **frymë** "suflăt, suflare" (rămâne, însă, nelămurită cauza pentru care **shufrej** "a suferi" începe să fie folosit și cu sensul "a lua aer, a se destinde" și este influențat de **frumë** și **fryj** "a umfla; a sufla"). În ce privește **dëfrej**, Çabej *loc. cit.* respinge explicația prin *DEFRENARE, *DISFRENARE pentru că — după el — etimoanele sunt reconstruite numai pe baza alb. și nu s-au conservat în limbile romanice; **dëfrej** ar fi un derivat relativ recent cu **dë**, formant adăugat unei baze **frej**, decupate prin etimologie populară din **shë-frej** (vezi și Haarmann 1972, p.26). Rom. a **desfrâna** < **des-** + [**in**]-**frâna** (DEX). Mihăescu 1993, p.280 nu exclude, însă, posibilitatea păstrării lat. DISFRENARE (DIFFRENARE, atestat, Mihăescu 1978, p.26) în rom. **desfrâna** "a scoate frâul unui cal; a se destrăbăla" (el compară rom. cu it., v.fr., prov., cat., sp.). INFRENARE > rom. 4.4.1.

INCARRICATURA *s.f.*, atestat, Mihăescu 1978, p.241; *INCARRICARE > alb., rom. 4.4.1; DISCARRICARE > alb., rom. 4.4.1.

alb.t. **fre**, **freri** *s.m.* "frâu, hăț; ciorchine de strugure fără boabe" (FS 1954), **g. frê**, **freni**. Formele alb. **dovedesc** după Brâncuș 1966, p.211 corectitudinea explicației lui Rosetti după care **-n-** dispare în secvența **ocl. + r + a + n** (vezi și Rosetti 1986, p.336; Brâncuș 1983, p.47).

drom. **frâu** *s.n.*, *pl.* **frâne**, **frâie** (Densusianu 1938, p.409), arom. **frân** *s.n.*, **fârnu**, **fârnu** (Papahagi 1974) (în arom. **n** nu a dispărut nici la *sg.*, pentru că lipsește nazalizarea, Brâncuș 1983, p.47).

rom. **încărcătură** *s.f.*; correspondentul alb. **ngarkesë** *s.f.* < **ngarkoj** + **-esë** (Xhuvani, Çabej 1962, nr.60, **-esë**).

LUNTER, LUNTRIS s.f. (LYNTER, LINTER) "luntre, barcă; albie, copaie". Lat. > alb., Meyer 1891, p.251. Prezența lui U în locul lui I(Y) este caracteristica formei continuate în rom. și alb. (Densusianu 1901, p.55, citându-l pe Miklosich); aceeași formă există în dalm. (Densusianu 1901, p.227) și it. de sud (Pellegrini 1980, p.64, Mihăescu 1993, p.38); celelalte limbi romanice nu au cuvântul.

NAVIS s.f. "corabie", după ILR II 1969, p.124, panr. fără rom.

PEDICA s.f. "frânghie sau laț cu care se leagă picioarele; fig. laț, lanțuri" (< PES, PEDIS) (v.it., sard., fr., sp.dial., pg.). IMPEDICARE > alb.?, rom. 4.1; 4.4.1.

PHALANX s.f., PALANGA s.f. "pârghie de ridicat corăbiile; prăjină, drug" (< gr. phalanx, phalanga "buștean, prăjină") (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.), Mihăescu 1966b, p.49-51.

PUPPIS s.f. "partea din spate a unei corăbii, pupă" (panr. absent din rom., ILR II 1969, p.124).

alb. lundër s.f. "luntre, barcă mică (cu vâsle); ambarcațiune pentru traversarea apei, pod plutitor", lundërtar s.m., lundrar "luntraș", lundroj vb. "a naviga" (rom. a luntri, rar și cu sens restrâns), lundricë s.f.: luntriță, i lundrueshëm adj. "navigabil" (FS 1954).

alb. pengë s.f., pengojcë "frânghie cu care se leagă picioarele din față ale unui animal ca să nu plece de pe pășune, piedică", pengesë s.f. "obstacol, impediment, piedică", pengatë s.f. "piedică pusă cailor" (FS 1954). Forma veche, rezultată din evoluția fonetică normală, este pjekë s.f. "idem" (FS 1954), din a cărei contaminare cu peng s.m. "zalog, amanet" (< PIGNUS, vezi 6.2) a apărut forma mai frecventă pengë (Çabej 1982, p.104).

alb. pupë s.f. "partea dinapoi a unei corăbii, pupă" (FS 1954).

rom. luntre s.f.

drom.v. și dial., arom. naie (Mihăescu 1993, p.308, Papahagi 1974).

rom. piedică s.f.

rom. pârângă s.f. "prăjină servind la transportarea unei greutăți" (Rosetti 1978, p.231).

ROTA s.f. "roată" (panr.).

alb. rrotë s.f. "roată" (FS 1954); "obiect în formă de roată": rrotë djathi: roată de cașcaval (FS 1980, DEX); i vë (i fut) shkopinj në rrota: a pune bețe în roate (FS 1980); t. rrotës adj., s.m. "(smochină) mare" (Nushi SF 1967, 2, p.183) ar putea fi corespondentul alb. (< rrotë + -ës) al rom. rotat adj. "care are formă de roată, rotund, înfoiat" (< roată + -at, DEX) (alb. -ës, sufix care formează, de la s., adj. și s., Xhuvani, Çabej 1962, nr.70).

rom. roată s.f.

SAGMARIUS adj. "de samar, de povară". SAGMARIUS s.m. "animal de povară" (< SAGMA s.f. "samar, tarniță" < gr.). SAGMA, panr. absent din rom., Ernout, Meillet 1959, p.588-589, ILR II 1969, p.162. SAGMARIUM, panr., Mihăescu 1993, p.112. Alb. samar < ngr., Mihăescu 1993, p.376. Mihăescu 1978, p.32: alb. < SAGMARIUM. (Totuși, dacă era împrumut din lat., era de așteptat S- > sh-).

?drom. sămar s.n., samar < lat., Densusianu 1901, p.130, 163, 200; ILR II 1969, p.306, Mihăescu 1978, p.32; arom. < lat., Pușcariu 1974, p.41. După Graur BL V, p.112, Mihăescu 1993, p.376: rom. < ngr.

SARCINA s.f. "boccea, balot, bagaj; sarcină a femeii; fig. povară, sarcină" (it.v. și dial.). SARCINARIUS > alb., rom. 4.6.2.

rom. sarcină s.f.

SELLA *s.f.* (SEDEO) "scaun; jilt, tron; banchetă a vizitiului; șa a călărețului" (v.it., sard., retr., fr.dial., prov., sp., pg.). Utilizarea și ca termen anatomic, numai în alb. și rom., este evidențiată de Densusianu 1901, p.283.

alb. *shalë s.f.* "șă", *shaloj vb.*, *shiloj* "a pune șaua"; *shaluar adv.* "(a ține un copil) în cârcă"; *shalë s.f.* "partea interioară a coapsei; gambă, partea piciorului de la genunchi la călcâi" (cu forme de *sg.* și de *pl.*), *shalëgjatë adj.* "cu coapse lungi", *shalështrembët adj.* "cu picioare strâmbe; care merge greu" (FS 1954, care le dă omonime); it.-alb. *shalë* "gambă, coapsă" (Giordano 1963). Çabej SF 1966, 1, p.7 acceptă originea lat. (Meyer 1891, p.398) pentru alb. *shalë* "șă". Çabej 1962, p.171 respinge etimologia lat. pentru termenii anat. în rom. și alb. și propune: alb. < i.e. (Çabej 1965a, p.111), rom. < alb. (Çabej SF 1966, 1, p.7-8). Russu 1981, p.65 acceptă etimologia lui Çabej pentru alb. și introduce în ecuație și rom. *șale* (ca omonim al lui *șă*), propunând același etimon i.e. *(s)k'el-n "îndoitură", dat de Çabej (1976b II, p.125; vezi și Euler 1985, p.111). Etimologia lui Russu, expusă și anterior, respinsă de Mihăescu RESEE 1968, 1, p.148, după care rom. *șale* < SELLAE (vezi și Mihăescu 1981, p.226: alb., rom. < lat.; Mihăescu 1993 nu mai include termenul alb. pe lista de împrumuturi lat., iar la p.314, Ivănescu (unul din editorii manuscrisului lăsat de Mihăescu) trece rom. *șale*, alb. *shalë* pe lista de termeni autohtoni). Brâncuș 1983 consideră rom. *șale* < lat., dar aduce în discuție (p.136), pentru comparația cu alb. *shalë* și *adj. i çalë* "șchiop", termeni autohtoni, rom. *ceară* "cârcă, spate, grumaz".

drom. *șă s.f.*; drom. *șale s.f. pl.*; arom. *ș(e)auă s.f. șale s.f. pl.* (Papahagi 1974).

TEMO, TEMONIS *s.m.* "oiște, proșap (al carului); grindei (la plug); fig. car; prăjină, traversă" (panr. absent din rom., ILR II 1969, p.124; rom. are un termen sl., *cârmă*, Mihăescu 1981, p.224; Mihăescu 1993 renunță la alb. *timue*).

?alb. (g.) *timue*, *timoni s.m.* "timonă, cârmă" (FS 1954). După Kristophson 1988, p.87 nu provine din lat.

4.4.3. Căi de comunicație

CALLIS *s.m.* și *f.* "potecă de munte bătută de turme, cărare" (dalm., it., cat., sp.). Jokl 1935, p.618 raportează, cu rezerve, la acest etimon toponimul din Albania de N. *Kalec*.

rom. *cale s.f.*

CARRARIA *s.f.* "drum de care" (< CARRUS), Mihăescu 1978, p.297 (it., v.fr., prov., cat., sp., pg.). Alb. < lat. CARRARIA, Densusianu 1901, p.163, Pușcariu 1905, p.25, Vasmer 1921, p.26, Haarmann 1972, p.71, Kristophson 1988, p.70. CARRUS > alb., rom. 4.4.2.

?it.-alb. *karrarë s.f.* "drum, cale", Meyer 1891, p.179, care îl explică din it.; Çabej 1962, p.193 exclude, de asemenea, originea lat.; Mihăescu 1966a, p.13 îl deduce, cu rezerve, din lat., dar nu exclude împrumutul din arom. (împrumut greu de acceptat, pentru că termenul este it.-alb. nu t.); Mihăescu 1993 elimină cuvântul de pe lista de împrumuturi din lat.

rom. *cărare s.f.*

PONS, PONTIS *s.m.* "pod; po-deț, punte" (panr., ILR II 1969, p.112).

rom. *punte s.f.*

PUBLICA *adj. f.* (PUBLICUS *adj.* "public, oficial, comun, al tuturor").

v.alb. *pukë adj. f.* în sintagma *udhë pukë* "cale publică, drum important, drum principal, bătut" (la Bardhi, ed. Roques p.115 traduce lat. *publica via*); *pukë s.f.* "drum principal, comercial", de la care a luat numele o regiune în N. Albaniei, *Puka*, explicație dată de Bardhi la 1637 (vezi Ashta BS, 1975, 1, p.93).

RUGA s.f. "încețitură; zbârcitură, cută" (panr. absent din rom., ILR II 1969, p.124); sensul "cale (de acces)" este sugerat de sensurile din limbile romanice. RUGA > arom. 4.6.2.

?alb. rrugë s.f. "drum, cale, stradă" (FS 1954); Rruga e Qumështit: Calea Laptelui (FS 1980); me rrugë: cu cale "potrivit, corect, cuviincios", pa rrugë: fără (de) cale "nepotrivit, necuviincios, necorect" (Per. Papahagi 1908, nr.416, 417, DA s.v. cale, FS 1980), doli rruge (nga rruga) "se poartă prost, incorect": rom. din cale afară, afară din cale "peste măsură, excesiv"; i bëj rrugë dikujt: rom.v. și dial. a face cuiva cale "a lăsa pe cineva să plece, a se da la o parte din calea cuiva" (FS 1980; DA); e hodhi dikë në rrugë: a arunca pe drumuri, mbeti rrugëve: a rămâne pe drumuri (FS 1980; DEX). Alb. < lat., Meyer 1891, Mihăescu RESEE 1979, 2, p.381, Huld 1984, p.110, Kristophson 1988, p.80. Alb. < it., Pușcariu 1974, p.29, Candrea 1930-1931, p.107, Çabej SF 1967, 1, p.69-70, 1982, p.48, Banfi 1985, p.98, Bahner 1971, p.143 și u., 1985, p.76 (cu precizarea că RUGA nu e un termen al lat. balcanice, fiind prezent numai în arom.).

VIA s.f. "drum, cale; canal, conductă; călătorie, mers; fig. procedeu" (panr. absent din rom. ILR II 1969. p.124) Mihăescu 1966a, p.11 rom. < CALLIS alb. < VIA (vezi și Çabej 1982, p.129). De observat, totuși, că alb. nu păstrează lat. VIA cu sensul "drum", care e prezent în limbile romanice occidentale și prin care s-ar opune rom. < CALLIS. VIA > alb. 4.5.3.

alb. vijë s.f. "canal de apă (pe ogor, la moară); brazdă; urmă (de roată), linie, trăsătură", vijoj vb. "a merge pe urme; a continua; a avansa; a progresa" (FS 1954).

4.5. Agricultură, morărit, pomicultură, viticultură ¹

4.5.1. Acțiuni

ARARE *vb.* "a ara; a cultiva pământul" (*panr.*). Este termenul vechi pe care în Dacia nu îl concurează inovația **LABORARE**, continuată în limbile romanice occidentale (Bartoli 1925, p.39) și în alb. (vezi mai jos). **ARATRUM** > rom. 4.5.2; **ARATURA** > rom. 4.5.3.

rom. a ara *vb.*

CERNERE *vb.* "a cerne; a distinge, a discerne" (*panr.*).

rom. a cerne *vb.*

COLLIGERE *vb.* "a aduna, a strânge la un loc; fig. a dobândi" (*panr.*).

rom. a culege *vb.*

CURARE *vb.* "a se îngriji; a se ocupa de, a lua seama; a trata o boală" (vezi **CURARE** 4.1; **COLLIGERE** 4.1, 4.6.1.).

rom. a cura *vb.* "a curăți de murdărie; a defrișa; a desface boabele de porumb de pe știulete; a curăți grâul de neghină".

INCIDERE *vb.* "a cresta; a grava, a scobi" (Banfi 1977, p.275; 1988, p.139).

?alb. **kij** *vb.* "a curăța via de lăstari inutili", **kizë** *s.f.* "cosor pentru curățat pomii" (FS 1954) sunt explicați de Çabej (1982, p.77, 108) ca termeni autohtoni și raportați la **kadhë** *s.m.* "seceră".

LABORARE *vb.* "a munci, a se obosi, a se ocupa, a se strădui; a lucra ceva, a pregăti" (*panr.* absent din rom., ILR II 1969, p.124). Pentru evoluția la sensul "a lucra pământul" vezi 4.2. Rom. < **ARARE**.

alb. **lëroj** *vb.* "a ara", **lëvroj** *vb.* "a ara, a dărâci lâna; fig. a cultiva" (FS 1954) (pentru mai multe amănunte vezi 4.2.).

¹vezi 2.5.2. pomi fructiferi; 2.5.4. cereale; 2.5.5. legume; 2.5.6. plante furajere

MACHINARE vb. "a inventa, a născoci, a unelti", mai târziu "a măcina" (mola **machinaria**) < **MACHINA** < gr. (Densusianu 1901, p.192; Mihăescu 1966b, p.53) (varianta **MACINARE** este atestată, Mihăescu 1978, p.289) (dalm., it., sard., retr.). Termenul vechi **MOLERE** (Bartoli 1925, p.4, 71), panr. absent din rom. (ILR II 1969, p.127), nu a fost împrumutat de alb. **bluaj** (cum considera Meyer 1891, p.40); **bluaj**, autohton, este comparat în plan i.e. cu lat. **MOLERE**, Çabej 1976a, p.270. **MACHINA** > alb.? 4.5.2.

rom. a măcina vb.

MARITARE vb. "a căsători, a uni între ei (arbori, viță de vie)" (dalm., it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.). **MARITARE** > rom., alb. 1.10.4.

?alb. **martoj vb.** "a căsători, a pune șiraguri de smochine sălbatice în ramurile smochinului de grădină pentru a-i menține fructele" (FS 1954, FS 1980); acest al doilea sens pare a se apropia de sensul bot. din lat.

PINSARE vb. "a pisa, a măcina, a frământa" (it.dial., retr., fr., prov., sp., pg.). **PINSARE** > rom. 1.8.4; **PINSATUM** > rom. 1.8.2; ***PISTARIUM** (< **PISTARE**, inovație față de **PINSARE**, Bartoli 1925, p.18) > alb.? 4.5.2. (vezi și **PIL(L)A** 4.5.2).

rom. a pisa vb.

SAPPARE vb. (< **SAPPA**), atestat într-un text lat. târziu, Mihăescu 1965, p.507 (it., retr., sp., Mihăescu 1993, p.261). **SAPPA** > rom. 4.5.2.

rom. a săpa vb.

SEMINARE vb. "a semăna" (it., sard., retr., fr., prov., sp., pg.). **SEMINATURA** > rom. 4.5.3.

rom. a semăna vb.

TRIBULARE vb. "a bate (spicele pentru a le scoate boabele), a pisa, a strivi" (it., sard., sp., pg.).

rom. a treiera vb.

VENTILO, VENTILARE vb. "a agita în aer, a mișca în vânt, a scutura; a vântura, a aerisi; a răcori; fig. a tulbura; a vântura (a dezbate) o chestiune", sub influența lui VENTULUS (< VENTUS) apare varianta VENTULARE, atestată (Mihăescu 1978, p.276; Mihăescu 1993, p.262) (it., sard., retr., sp.).

rom. a vântura vb.

4.5.2. Instrumente, recipiente²

APPARAMENTUM s.n. (< APPARARE vb. "a pregăti, a aranja"), atestat cu sensul "pregătire pentru arat, plug" (după Mihăescu 1981, p.231), sau "pregătire, dotare, unealtă" (după Ernout, Meillet 1959, citat de Çabej SF 1965, 1, p.12-13). Meyer 1891, p.322: alb. < *PERARAMENTUM (vezi și Jokl 1923, p.136). În spațiul romanic, inovația care înlocuiește ARATRUM (păstrat în rom., vezi mai jos) este CARRUCA (Bartoli 1925, p.33), nu APPARAMENTUM. Çabej *loc. cit.* menționează și posibilitatea ca alb. < *PARAMENTUM (it., fr., prov., cu sensul "podoabă, ornament". Pellegrini 1980, p.43 aduce în sprijinul împrumutării lui *PARAMENTUM it.dial., **boves se pareba** "spingeva i buoi"). APPARARE > rom. 4.1; 4.8.1; PARARE > alb., rom. 4.1, 4.8.1.

alb. **parmendë** s.f. "plug, instrument pentru lucrat pământul" (FS 1954), t. **parmëndë**, it. alb. **parëmendë** s.f. (Çabej SF 1965, 1, p.12-13).

ARATRUM s.n. "plug" (panr.). Rom. nu continuă inovația CARRUCA, ci numai termenul vechi; pentru concurența între aceste două cuvinte vezi Bartoli 1925, p.33. ARARE > rom. 4.5.1; ARATURA > 4.5.3.

rom.v. și dial. **arat** s.n. "plug", arom. **aratru** s.n. (Papahagi 1974).

²vezi 1.8.5. instrumente; 4.9.4. vase; recipiente

HASTILE *s.n.* "lemnul suliței; suliță, lance; prăjină, par; ramură" (< HASTA. Ernout, Meillet 1959, p.290). *pl.* HASTILA, HASTILIA (Jokl 1935, p.304-305) (*it., sp., pg.,* Mihăescu 1966a, p.23). HASTA > alb.? 4.8.2; nu mai poate fi vorba de evoluții fonetice diferite (HASTILIA > *shtijë*, dar HASTA > *heshtë*), dacă alb. *heshtë* este derivat de la un termen autohton și nu împrumut din lat. (diferența de tratament a secvenței inițiale s-ar putea, însă, datora poziției diferite a accentului în cazul derivatului, față de termenul de bază). HASTILE > alb. 3.3.

?alb. *shtijë* *s.f.* "suliță, rază de soare; suveică; oiște (la plug, la car)", sinonim cu *shtizë* (FS 1954). După Mihăescu 1993, p.62, *shtizë*, iar după Haarmann 1972, p.101, *shti* provin din STIVA *s.f.* "cornul plugului". *Shtizë* este, de fapt, derivat cu -zë, formant pentru numele de unelte (Xhuvani, Çabej 1962, nr.168) de la *shtijë* (Xhuvani, Çabej dau *shtie*, iar Jokl 1923, p.136 dă ca termen de bază *shti*, notat *sti*, pe care îl deduce din STIVA). Credem că *shti* este o variantă pentru *shtijë*, *shtie*, toate cele trei forme explicându-se semantic mai bine din HASTILIA decât din STIVA. După Çabej 1962, p.193, *shti* nu provine din lat. Totuși, forma *gr.-alb. shtilë* (Mann 1948, p.500) ar fi un argument pentru proveniența din HASTILIA. Oricum, suntem de părere că *shti* și *shtijë* nu pot fi deduse din două etimoane lat. diferite, așa cum procedează Mihăescu și Haarmann, acceptând soluția lui Jokl.

MACCARE *vb.* "a apăsa, a strivi", *MACCA > alb.g. (Meyer 1891, p.259. Pușcariu DR IV/2, p.719).

?alb.g. *mangën* *s.f., t. mêngër(ë)* "presă pentru măslină; meliță pentru cânepă" (FS 1954) < v.gr. *mágganon* (Çabej SF 1964, 3, p.32-33; Mihăescu 1993, p.88).

MACHINA *s.f.* "mașină, mecanism. aparat. construcție" (dalm., it., Mihăescu 1993, p.60). MACHINA e inovația, MOLA, termenul vechi (Bartoli 1925, p.71). MOLA > rom. (vezi mai jos). În alb., MOLARIS din sintagma MOLARIS LAPIS "piatră de moară" a dezvoltat sensuri specifice (vezi 4.5.4.); după câte se pare. a rămas în terminologia morăritului MOLARIS din sintagma MOLARIS ROTA (vezi mai jos). MACHINARE > rom. 4.5.1.

MOLA *s.f.* "piatră de moară; pl. moară" (panr.). Alb. < MOLINUM. MOLARIS (LAPIS) > alb. 4.5.4; MOLARIS (ROTA) > alb.? (vezi mai jos).

MOLARIS *adj.* "de moară", MOLARIS (ROTA) > alb., it. dial., fr. dial., sp. (Hubschmid RLiR 1959, p.366); MOLARIS (LAPIS) > alb. 4.5.4.

MOLINUS *adj.* "de moară" (< MOLA), MOLINUM SAXUM "piatră de moară", MOLINUM *s.n.* "moară", inovație care înlocuiește MOLA și la care rom. nu ia parte (Fischer 1985, p.135) (panr. absent din rom., ILR II 1969, p.124).

?alb.t. mokër(ë) *s.f.* "piatră de moară; râșniță", g. mokën *s.f.* (FS 1954). Origine controversată: Mihăescu 1993 propune o dată origine lat. prin intermediul dalm. (p.60), a doua oară împrumut v.gr. makhaná, makhané (în nici unul din cazuri nu menționează cealaltă soluție); alb. < lat., Tagliavini 1937, Landi 1989, p.28; alb. < v.gr. Ivănescu 1980, p.110, Ölberg SA 1982, 2, p.90, Demiraj 1985, p.94.

rom. moară *s.f.*

alb.g. mular "roata morii" (forma și sensul, la Hubschmid *loc. cit.*, după Nopcsa; Mihăescu 1966a, p.23, citându-l pe Hubschmid, indică mular, mullar "piatră de moară; grămadă; clăie"; forma așteptată este, însă, mullar, nu mular). Utilizarea ca termen în denumirea părților morii este argumentată de existența diminutivului mullarth *s.m.*, care se referă la o parte a pietrii de moară (Mann 1948, p.298); este posibil ca tot aici să intre mullarhi *adv.* "alergând în cerc; de jur împrejur; val vârtej", sinonim cu mullithi (FS 1954); mullithi < mulli? < MOLA; ideea de bază ar fi mișcarea intensă în cerc?.

alb. mulli, mulliri *s.m.* "moară", mullis *s.m.* "morar", mullithi *adv.* "alergând în cerc; val vârtej", sinonim cu mullarhi (FS 1954) (vezi mai sus MOLARIS); g. mulli, mullini (Mann 1948, p.298).

PALA *s.f.* "cazina; lopată de cuptor: vânturătoare" > alb. **pallë** "cazma". it., Mihăescu 1993, p.47. Indicând etimonul PALA, fără precizarea sensului, pentru alb. **palë** "scobitură, urmă, rid". Mihăescu 1966a, p.24 adăuga păstrarea termenului lat. în cat. și sp. Această ultimă echivalare revine la Landi 1989, p.28. Cuvântul alb. nu este sigur nici ca formă, nici ca sens și nu s-ar putea explica din lat. PALA. După Haarmann 1972, p.100, din PALA provine alb. **palë** "spadă" (forma reală pare a fi **pallë**; ca și mai sus, alb. **palë** nu ar putea proveni din lat. PALA, din cauza tratamentului lui -L-), vezi PALA 4.8.2. și PALUS 4.9.2.

PALUS *s.m.* "par, stâlp, țăruiș, piron" (**panr.**).

PERGULA *s.f.* "construcție în formă de ieșitură (terasă, balcon, galerie); pergolă (de viță de vie)" (it.). Alb. < TENDA.

PILA *s.f.* "piuă, vas de pisat; copaie de călcat piei" (< PIN-SARE) (dalm., it., retr., prov., sp.). Mihăescu RESEË 1967, 1-2, p.322: alb. < PILA, ca și celelalte limbi romanice, în vreme ce rom. < *PILLA < PILULA dim. < PILA. PILA > alb. 4.9.1.

alb. **pallë** *s.f.* "spadă; mai de bătut rufele la spălat; cuțitul plugului" (FS 1954); "lemn terminat ca o lopată pentru vânturatul cerealelor; mecanism pentru ridicarea sau coborârea pietrii de sus a morii; cuțitul plugului; spiță de roată; drug pentru zăvorâtul ușii" (FS 1980).

?alb. **pallë** *s.f.* "mai" (vezi PALUS 4.9.2. și mai sus PALA).

alb. **pjergull** *s.f.* "viță ridicată pe furci sau care se prinde de pomi" (FS 1954), cu diftonizarea așteptată a lui Ě accentuat, care lipsește în drom. și arom.; v.alb. **pergullë** "galerie, terasă" (Buzuku, ed. Ressuli, p.291, 353, poate sub influența originalului lat.).

alb. **pille** *s.f.*, **pillë** *s.f.* "vas pentru păstrarea untdelemnului" și alb. **pillë** *s.f.* "pietricică pe care copiii o aruncă, jucându-se" (Çabej SF 1965, 2, p.12-13). Din PILA *s.f.* "bilă, obiect de formă sferică" deduc alb. **pilë** "pietricică" Meyer 1891, p.337, Janson 1986, p.184 (care nu exclude influența lui **pillë** "vas"), Kristophson 1988, p.78.

rom. **par** *s.m.*

?drom. **pârghie** *s.f.* etimologie necunoscută, cf. PERGULA (DEX); etimologia lat. este dată ca sigură de Philippide 1928, p.650 (care relevă dificultățile fonetice și paralelismul cu alb.); arom. **pergură** "boltă de viță" < lat. PERGULA, Papahagi 1974, Capidan 1932, p.516, Poghiric 1989, p.39 (care menționează caracterul meridional al realității denumite de termenul din arom. nu și din drom.).

*PILLA (< PILULA, dim. al lui PILA) (vezi 4.9.1.).

*PISTARIUM < PISTARE vb. (derivat târziu de la PINSARE, Ernout, Meillet 1959, p.507), păstrat numai în alb., Mihăescu 1993, p.61 (alb. < *PISTAR(I)A?). PINSARE > rom. 4.5.1.

RASTELLUM s.n., dim. de la RASTRUM s.n.: "târnăcop, hârleț, greblă". RASTRUM este sinonim cu SAPPA în unele texte târzii (Densusianu 1901, p.196); vezi mai jos SAPPA.

SAPPA s.f. "sapă" (it., ILR II 1969, p.163; Densusianu 1901, p.196 dă și retr., fr.; sp., Mihăescu 1993, p.261); pentru probabila origine iliră a cuvântului lat. vezi ILR II loc. cit., Mihăescu RESEE 1978, 2, p.210. Çabej 1987, p.10 explică alb. **capë** s.f. "sapă, hârleț, târnăcop" ca având etimologie multiplă: it., și i.e. Termenul autohton, peste care s-a suprapus cel din it., se leagă de **cap**, **cjap** s.m.: rom. **țap** (pentru corespondențele între alb. și rom. în privința acestor termeni vezi Brâncuș 1983, p.121-122). Existența termenului autohton în alb. este dovedită de cuvântul **capë** s.f. "strat de pământ pietrificat cu timpul" (care nu poate fi explicat prin influența it.). SAPPARE > rom. 4.5.1. (: alb. **capoj** < **capë**).

SCANDULA s.f. "scândură, șipcă" (it.dial., retr., prov., fr., ILR II 1969, p.167; Mihăescu 1985, p.327 indică și dalm. și stabilește în acest caz un paralelism lexical între rom. și dalm.). SCANDULA > rom. 4.9.2.

?alb. **shterë** s.f. "piuliță de pisat cafeaua, sarea" (FS 1954), "piuă, piuliță" (Çabej 1962, p.194 care consideră îndoielnic împrumutul din lat.; la fel, Kristophson 1988, p.85); dacă împrumutul e din lat. nu se justifică pierderea silabei inițialei.

?alb. **rashtjellë** s.f., **rashqel** s.m. "greblă" (FS 1954); v.alb. **rrashtjell** (Bardhi, Ashta BS 1974, 2, p.109; Ashta propune RASTRELLUS); posibil împrumut din it., Çabej 1976b I, p.175 s.v. **faqell**.

?alb.dial. **shkadje** s.f. (**skadje**) "lemn care leagă oiștea plugului de talpă"; "drug de jug" (Jokl 1923, p.136, care propune și etimologia).

rom. **piuă** s.f. "vas pentru pisat pivă."

?rom. **răsteu**, **rester** s.n. "fiecare dintre cele două cui cu care se închid laturile jugului" (DLR IX, R (care îl lasă fără etimologie)).

rom. **sapă** s.f.

SCAPUS s.m. "tulpină, cotor, trunchi; stâlp; vergea".

SICILIS s.f. "seceră" (dalm., it.dial., retr.). SICILIS, termenul vechi, față de FALX, inovația (Bartoli 1925, p.69); vezi FALX mai sus. Alb. drapër, drapën "seceră" < v.gr. dial. drápanon.

SPATHA s.f. "spată la țesut; spatulă, lopățică; spadă" (< gr. spáthe, Mihăescu 1966a, p.37) (panr.); termenul sard. desemnează, de asemenea, o parte a plugului (Çabej 1962, p.173). Alb. < SPATULA. SPATHA > rom. 1.2.3; SPATHA > alb. 2.4.4; 2.6.5; SPATHA > rom., alb. 4.9.1; 4.8.2.

SPATULA s.f. "spatulă de amestecat; ramură de palmier; spată (de animal); bornă de hotar" (it., dalm., istr., sard., retr., fr., prov., sp., pg., Mihăescu 1993, p.104, 145, 209); în istr., termenul se referă și la o parte a plugului (Jokl 1923, p.136). Alb., rom. < SPATULA. SPATULA > alb. 1.2.3.

STUPPA s.f. "câlți; dop, moto-tol de înfundat" (< gr. stupe, Mihăescu 1966b, p.49, care precizează că sensul secundar exista în lat.) (panr.). Lat. > alb., Çabej SF 1966, 1, p.46 (cu bibliografie). STUPPA > rom., alb. 4.9.1; AD-STUPPARE > rom. 4.1.

TENDA s.f. "cort" (< TENDERĒ) (it., sard., retr., prov., cat., sp., pg.) (atestat, Mihăescu RESEE 1978, 1, p.180). Alb. < PERGULA. TENDA > rom., alb. 1.9.1; alb.? 4.8.3; TENDERĒ > rom. 4.1.

?alb. shkop s.m. "băț, bătă" (FS 1954). Mai sigură decât orig. lat. este cea v.gr., skapos (Çabej SF 1966, 1, p.25-26; Mihăescu 1993, p.88).

alb. shpatë s.f., shpatëz s.f. "talpa plugului, care merge pe pământ și în care se înfige cuțitul plugului" (FS 1954; FS 1980); shpatëz < shpatë + -zë suf. dim.: rom. spetează, vezi Brâncuș 1983, p.108 și SPATHA 2.5.8.

alb. shpatull s.f. "talpa plugului în care se înfige fierul plugului", sinonim cu shpatëz (vezi SPATHA) (FS 1954); dial. spatel "bucată de lemn care leagă oiștea cu talpa plugului" (Jokl loc. cit.).

alb. shtupë s.f. "partea care rămâne după pieptănatul inului sau cănepei; dop; șomoioș cu care se curăță, se șterge" (FS 1954).

alb.g. tandë s.f. "streașină de frunze și crengi pentru a apăra de soare; boltă, pergolă de viță" (FS 1954).

rom. seceră s.f., v.rom. secere.

rom. spetează s.f. "bucată de lemn care unește cele două coarne ale plugului" < spată + -ează.

rom. stupă s.f. "rest de lână, de in sau de cânepă; călți; șomoioș de călți cu care se curăță uneltele; dop de călți, de cărpe" (DLR s.n. X/5 S).

TORCULUM *s.n.* "teasc, presă" (< TORQUERE) (it., istr., prov., fr., Mihăescu 1966a, p.25; 1993, p.49, 151). TORQUERE > rom. 4.9.1; EXTORQUERE > rom. 4.1.

TRIFURCUS *adj.* "cu trei vâr-furi", păstrat numai în alb., Mi-hăescu 1966a, p.31; 1993, p.61; în it. s-a păstrat numai în topo-nime pentru a desemna o între-tăiere a trei drumuri (Pellegrini 1983, p.77). FURCA > alb., rom. (vezi mai sus).

TRINA (etimon propus, cu re-zerve, de Çabej SF 1966, 2, p.90, care nu dă indicații morfologice și semantice. TRINUS *adj.* = TRINI, TRINA *num.* "câte trei; trei; triplu").

*VERTIA *s.f.* (< VERTERE), păstrat numai în alb. (Mihăescu 1993, p.62, care preia etimologia lui Jokl 1923, p.140; vezi și Haar-mann 1972, p.101; Haarmann 1977, p.318 menționează originea i.e. propusă de Çabej). Cu alb. *vërz*, *vercë* compară Brâncuș SCL 1961, 2, p.196 rom. *bârță* (*bârsă*) *s.f.* "bucată de lemn sau fier care leagă brăzdarul, cor-mana și plazul plugului"; la fel, DEX. Brâncuș 1983 nu reține *bârță* printre termenii autohtoni siguri sau probabili.

alb. *tork s.m.* "scândură cu care se presează măslinile pen-tru a scoate ulei; teasc pentru struguri" (FS 1954); *torkullë s.f.* "teasc" (Mann 1948, p.520) < TORCULA *pl.*; *tork* < *tor-kull(ë)*, Xhuvani, Çabej 1962, nr.157 -*ull(ë)*; v.alb. *torkulloj vb.* "a strivi" (Buzuku, ed. Res-suli, p.207) < *torkullë*.

alb. *tërfurk s.m.* "trident, furcă de adunat fânul" (FS 1954).

?alb.g. *trinë s.f.*, t. *trirë s.f.* "lea-să, grapă; împletitură de crengi pentru uscatul smochinelor" (FS 1954). După Çabej *loc. cit.* e vorba de un împrumut din lat. peste care s-a suprapus un împrumut timpuriu din it. (it. *trina* "dantelă").

?alb. *verzë s.f.*, *vercë s.f.* "cor-mană, răsturnătoare" (FS 1954). Çabej 1967, p.33-34 consideră *verzë*, *vercë* variante ale lui *veshëzë* "cormană" < *vesh* "u-reche" + *-zë*. De observat că *veshë s.m. pl.* are și sensul "cormane" (FS 1954). *Veshëza* și *veshë* sunt explicate de Jokl 1923, p.137 ca un calc după lat. AU-RES *s.f. pl.* "cele două cormane ale plugului". Jokl desparte, fără să dea, însă, explicații, *veshë*, *veshëza* de *vercë*, *verzë*, pe care le deduce din *VERTIA < VERTERE "a răsturna pământul, a ara" (la fel, fr., *ver-soir* < *VERSORIUM < VER-SARI, frecventativul lui VER-TERE). Etimologia lat. întâmpină dificultăți fonetice: rezultatul

evoluției lui Ǽ (Pușcariu DR III, p.818) și rezultatul evoluției grupului -TI(A).

VOMIS (VOMER), VOMERIS s.m. "fierul plugului; plug". VOMIS, forma inițială > alb.; VOMER, forma mai nouă refăcută de la cazurile oblice, panr. cu excepția drom. (Mihăescu 1993, p.31-32; 306); totuși, în DR III, p.1091 este menționată etimologia propusă de Pușcariu: drom. dial. (Banat) **voame** < VOMEREM (lipsește în TDR, p.269 și urm.). Pentru cronologia înlocuirii lui VOMIS cu VOMER vezi Battisti 1950, p.205.

alb.g. **um s.m. umb** "cuțit, fier de plug" (FS 1954, Mann 1948, p.540) < VOMIS, Meyer 1891, p.475, Jokl 1923, p.135.

?arom. **vómeră s.f., vómiră** "brăzdar". Nu poate fi vechi, Graur BL V, p.117; era de așteptat **voamiră** (Papahagi 1974 care dă totuși ca etimon VOMER).

4.5.3. Terenuri³

AGER, AGRI s.m. "ogor, țarină, pământ (cultivabil); pl. țară (opus lui "oraș"); ținut" (it.dial., retr.). AGER — termenul vechi, CAMPUS — inovația, Bartoli 1925, p.4. Rom. < CAMPUS, ARATURA (DA s.v. **agru**); alb. LABOR?.

drom.v. și dial. **agru s.n.** "arătură, câmp, ogor; ținut" (DA, Densusianu 1938, p.794); arom. **agru s.n.** (Papahagi 1974).

ARATURA s.f. atestat (< ARARE), Mihăescu 1978, p.241 (it., sard., v.fr., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.261). ARARE > rom. 4.5.1; ARATRUM > rom. 4.5.2.

rom. **arătură s.f.** "acțiunea de a ara; teren lucrat, arat".

³vezi și 2.4.1. constituția terenului și 2.4.4. configurația și aspectul terenului

AREA *s.f.* "teren, loc întins; arie (de bătut grâne); arenă; curte; răzor" (panr.). AREA > alb., Miklosich (vezi Çabej 1976a, p.71-72, cu bibliografie); etimologie acceptată de Haarmann 1972, p.44. ARVUM *s.n.* "câmp (arat). ogor", *pl.* ARVA > alb., Meyer 1891, p.14, Puşcariu 1905, p.11, care consideră că alb. continuă și AREA printr-un *erë, care ar apărea în *ereni s.f. pl.*, "unelte de treierat"; Çabej 1982, p.211 dă alb.g. *ereni* drept variantă a lui *orendi s.f. pl.* "mobile, obiecte casnice". Alb. < ARVUM, Rosetti 1985, p.55, Leteux 1988, p.241 (care îl socotește termen lat. balcanic pentru că s-ar fi păstrat și în rom. *arvă*, pentru care nu precizează sursa și sensul; în DA este glosat "numele unui dans popular din Dobrogea" și are etimologie necunoscută). Ca și AGER (vezi mai sus), ARVUM (păstrat în sard.) este termenul vechi concurat de inovația CAMPUS (Bonfante 1973, p.126).

BARBATUS *adj.* "care poartă barbă, bărbos" (it., sard., fr., prov., sp., pg.). Alb. *mashkullor* < *mashkull* < MASCULUS. BARBATUS > rom. 1.1, alb.? 2.6.

?alb. *arë s.f.* "ogor, câmp care se ară și se seamănă" (FS 1954); în textele v.alb. traduce lat. AGER (Çabej *loc. cit.*), *arar s.m.* "cel care muncește pământul, cel care ară", sinonim cu *bujk* < BUBULCUS (vezi 4.6.3. și BUBALUS 2.6.3.), *artuer, artori s.m.* "idem", toponimul *Aratësh* pentru un ținut unde erau odinioară ogoare (FS 1954, Çabej *loc. cit.*). Çabej respinge AREA (pentru că evoluția nu corespunde modelului CALCARIA > *këlqere*) și ARVUM (era de așteptat *arb). Propune compararea în plan i.e. cu familia lat. ARARE. Huld 1984, p.38 reia etimologia autohtonă a lui Hamp, în care comparația se face cu lat. AGER.

rom. *arie s.f.* "loc bătătorit unde se treieră cerealele"; drom.v. și dial. *are* (DA s.v. *arie*; Densusianu 1938, p.507).

rom. *bărbat adj.*, în sintagma *deal bărbat*, este raportat de Çabej 1962, p.170, care îi atribuie sensul "neroditor", la alb. *mashkullor adj.* "idem" < *mashkull s.m.* "bărbat, mascul" < MASCULUS (vezi 1.1.) și de aceea el îl explică din BARBATUS și nu din VERVACTUM "pământ lăsat necultivat, pârloagă" (cum o făcea Giuglea DR V, p.540 care are în vedere sensul "pârloagă"). Giuglea (vezi și reluarea articolului în Giuglea 1988, p.211-214) aduce în sprijinul etimologiei sale reflexele romanice ale lui VERVACTUM (sard., sp., pg., fr.). Folosirea metaforică a lui *bărbat*, în mod

CAMPUS *s.m.* "câmpie, câmp; întindere" (*panr.*). CAMPUS > rom. 2.4.4.

*EXMULGIA *s.f.* (< *EXMULGERE *vb.* = EMULGERE "a mulge până la ultima picătură, fig. a seca"), păstrat numai în alb. (*retr.* < *MULGIA), Jokl 1928, p.196–198, Mihăescu 1993, p.59. *EXMULGERE > rom. 3.6.1.2.

alb.g. *zmojle s.f.* "pârloagă, paragină" (prin distrugerea și smulgerea ruinelor casei celui pedepsit de codul tradițional juridic albanez; terenul e apoi folosit ca pășune comunală) (Jokl *loc. cit.*). Evoluția Ū > alb. o (în locul așteptatului u) s-ar explica după Jokl prin influența dalm. (vezi și Petrovici DR VII, p.345–346); ca schimbare fonetică dial. o explică Çabej SF 1968, 3, p.105, Mihăescu 1993, p.59. Fazele intermediare: *smoliia, *zmoliia, (Jokl, Çabej); totuși, era de așteptat ca EX- > alb. sh- (vezi Çabej SF 1968, 3, p.94, care respinge etimologia *zbattoj* < *EXBATTUO, pentru că evoluția normală este EX- > sh-). Etimologie nesigură, după Kristophson 1988, p.83.

FALX, FALCIS *s.f.* "coasă, seceră, cosor" (*panr.*).

asemănător cu a alb. *mashkullor*, este preferată de Brâncuș 1991, p.22, care evidențiază, printre altele, inexistența în uzul curent al limbii a lui *bărbat* < VERVACTUM.

rom. *câmp s.n.* "câmpie, șes; arătură, țarină, agru, totalitatea arăturilor în jurul unui sat" (DA).

rom. *falce s.f.*, termen pe care rom. l-a moștenit, probabil, cu sensul "măsură agrară" (suprafața de teren cu fân pe care un om o poate cosi într-o zi), diferit de *falcă* (Brâncuș 1991, p.37, 38) (vezi 1.2.1; 4.5.2).

LABORARE vb. "a munci" (frumenta laborant); panr. absent din rom. Pentru evoluția la sensul "a lucra pământul" vezi 4.2. (vezi și 4.5.1.).

*MAIARIUM "pământ nelucrat, loc unde sunt îngrășați porcii de laptele de la oi" (Mihăescu 1981, p.232) (< MAIALIS s.m. "porc castrat"), Jokl 1936b, p.121 și u., Çabej 1962, p.197. Deși este înregistrat ca termen lat. păstrat numai în alb. (Çabej, Mihăescu 1993, p.62), se afirmă că este preluat prin dalm. și este comparat cu it. *maggiatica* s.m. "pârloagă", adj. "de mai", *maggiatico* "taxă plătită în mai pentru o pășune" (cuvintele it. par a se raporta mai curând la *maggio* "luna mai"; de altfel, REW le include în articolul MAIUS).

MASCULUS adj. "de sex masculin, bărbătesc"; s.m. "bărbat" (panr.). MASCULUS > alb. 1.1.

PORCA s.f. "pământul înălțat între două brazde, coama brazdei" (it., cat., sp.).

alb. *lëroj* vb. "a ara, a munci pământul", *lëvroj* vb. "a ara; a dărâci lâna, fig. a cultiva". Din familia variantei *lëvroj* face parte *lavër*, *lavra* s.f. "arat, muncă la câmp", *ka për lavër* "bou de plug", *një lavër dhe* "bucata de pământ pe care o ară o pereche de boi într-o zi" (FS 1954), care prin sens se poate raporta la lat. LABOR s.m. "muncă, oste-neală", care înseamnă în textele lat. târzii "rezultate ale muncii agricole, pământ defrișat recent" (J. Le Goff, *Pour un autre Moyen Age*, 1978, I, în traducerea românească, p.146, nota 20, cu bibliografie).

alb.dial. *mahajër* s.f. "pârloagă", *majere* s.f. pl. "terenuri în trepte" (< sg. **majar* sau **majer*), Çabej SF 1964, 3, p.15.

alb. *mashkull* s.m. "bărbat, mascul", *mashkullor* adj., în sintagma *tokë mashkullore* "pământ care nu produce" (FS 1954), corespunzând semantic rom. deal bărbat (vezi mai sus BARBATUS).

rom. *purcoi*, *porcoi* s.n. *porcan*, "căpiță; grămadă", derivate de la termenul de bază care nu s-a conservat (ILR II 1969, p.163).

RUNCUS (Mihăescu 1965, p.570) (RUNCARE vb. "a plivi; a smulge perii; a secera", RUNCO s.m. "săpăligă de plivit").

SEMINATURA s.f. (atestat, Mihăescu 1978, p.241) (< SEMINARE vb.) (it., sp., pg., Mihăescu 1993, p.261). SEMINARE > rom. 4.5.1; SEMENTIA > rom. 2.5.1.

TERMINUS s.m. "semn (piatră) de hotar, hotar; fig. limită" (it., sard., retr., fr., prov., cat.), vezi 2.4.5.

TERRA s.f. "Pământ (planeta); pământ (ca materie); pământ (suprafață)" (panr.) (vezi 2.4.).

VIA s.f. "drum, cale; canal, conductă; călătorie, mers" (panr. absent din rom.), vezi 4.4.3.

VINEA s.f. "vie; butaș de viță de vie" (< VINUM) (panr.) VINUM > rom., alb.? 1.8.3. VINEALIS adj. "de (cu) viță de vie" (sard., prov.); VINEALIS TERRA "pământ cu vii, podgorie" s-a păstrat în alb. numai ca toponim (numele mai multor sate), Vinjall (Çabej SF 1968, 1, p.121); VINEARIUS adj. "de (cu) viță de vie" > prov.; drom. vier s.m. "viticultor" (Mihăescu 1993, p.260).

alb.g. qerm s.m. "hotarul mai înălțat între două ogoare; marginea vetrei; ghizdul (marginea fântânii)" (FS 1954); "marginea drumului; șanț; hotar"; mqer s.m., mqere s.f. "termen (în timp)" (Çabej SF 1965, 2, p.38) < *tjerm (Çabej 1962, p.182). Çabej nu exclude originea v.gr.; după Kristophson 1988, p.85, împrumutul din lat. nu e sigur.

alb. vijë s.f. "canal de apă (pe ogor, la moară); brazdă; urmă (de roată), linie, trăsătură" (FS 1954).

rom. runc s.n. "loc despădurit folosit ca pășune sau pentru a fi cultivat"; RUNCARE s-a păstrat numai în megl.: *IN-RUNCARE > **ănruncări** "a plivi; a rări, a prăși" (Atanasov 1985, p.28).

rom. **semănătură** s.f. (DEX: < **semăna** + **-ătură**).

rom. **țară** s.f. "loc de agricultură, loc cultivat, așezare rurală, sat" (Brâncuș 1991, p.122 și u.).

rom. **vie** s.f., rom.v. și dial. **viñe**.

4.5.4. Produse; diverse⁴

LIGATURA s.f. "legătură; în-lănțuire; baieră, amuletă" (it., fr., prov., cat., Mihăescu 1993, p.262). Lat. > alb., Çabej SF 1964, 2, p.35 care dă ca argument prezența derivatului lat. în limbile romanice. LIGATURA > rom., alb. 1.7.4; LIGARE > rom. 4.1; LIGAMENTUM > rom. 6.1.

MANUC(U)LUS (atestat, Mihăescu 1978, p.176, 303) = MANICULUS, MANIPULUS s.m. "o mână de ..., mănunchi, snop; unitate militară" (< MANUS).

MOLARIS adj. "de moară"(vezi 4.5.2.); MOLARIS (LAPIS) > alb., Meyer 1891, p.289, Hub-schmid 1959, p.366 și u. (care explică evoluția de sens din alb. prin comparația între forma căpiței și forma conică a pietrei de moară).

*SIRA (vezi și 1.2.3.).

4.6. Creșterea vitelor, păstoritul, avicultura, apicultura

4.6.1. Acțiuni

ADAQUARE vb. "a uda, a stropi; a adăpa" (it., sard., retr., prov., sp.).

COLARE vb. "a strecura, a filtra" (it., retr., prov., cat., fr., sp., pg., Pușcariu 1905, p.40, 121, 151); termenul lat. este dintr-o fază veche a limbii (Mihăescu 1993, p.32); rom. cura "a curăți; a defrișa" (vezi 4.5.1.) provine din contaminarea lat. COLARE "a limpezi" și CURARE "a îngriji, a curăți prin îngrijire" (DA,

alb.dial. (g. și t.) lykëtyrë s.f., lyktyrë s.f. "legătură de paie" (firele de paie se pun la muiat în apă și cu ele se leagă snopul de grâu sau vârfurile paielor pentru a nu pătrunde ploaia), Çabej loc. cit.; liktyrë (Xhuvani SF 1974, 2, p.160); după Çabej, împrumut târziu, din cauza păstrării lui -G-; Janson 1986, p.200 ia în considerare numai forma cu sincopă, care explică, după el, păstrarea lui -G-.

alb. mullar s.m. "claie, căpiță de fân" (FS 1954); "grămadă (de pietre, de pământ)"; "șurub la închizătoarea puștii; element care reglează cuțitul unei rindele" (Mann 1948, p.298).

rom. legătură s.f. "mai multe fire de paie cu care se leagă snopul" (DA, II/II, fasc. II).

rom. mănunchi s.n.

rom. șiră s.f. "grămadă mare de paie, de snopi în formă de prismă; claie, stog"(DEX).

rom. a adăpa vb.

arom. cur vb. "a curge (Papahagi 1974, p.412); "a strecura", cur laptili "strecor laptele" (DA).

alb. kulloj vb. "a strecura; a curăța, a limpezi un lichid; a goli un pahar; a picura, a (se) scurge, a curge cu picătura" (FS 1954); i, e kulluar adj. "strecurat, limpezit": rom. curat.

⁴vezi 1.8.2. mâncăruri; 2.5.1. morfologia plantelor

I/II,C); **drom.** < *EXTRACOLARE; COLARE > alb., rom. 4.1; *EXTRACOLARE > rom. 4.1.

COLERE vb. "a cultiva, a munci pământul; a locui; (fig.) a proteja", păstrat în alb. și limbile romanice occidentale (Mihăescu 1981, p.224; Mihăescu 1993 nu îl mai are); etimologie lat. propusă de Meyer 1891 și contestată semantic și fonetic de Kristophson 1988, p.83; rom. PASCERE.

DISCABALLICARE vb. (atestat, Mihăescu 1978, p.26) (sp., Mihăescu 1993, p.280) DISCABALLICARE > rom., alb. 4.4.1.

*EXTRACOLARE (< EXTRA- + COLARE "a limpezi, a filtra" < COLUM "vas de strecurat, strecurătoare"); alb., arom. < COLARE; drom. < COLARE (+ CURARE, vezi CURARE 4.1); *EXTRACOLARE > rom. 4.1; *EXTRACOLATORIA > rom. 4.9.4.

INCABALLICARE vb. (< IN- + CABALLICARE "a călări") (panr.); Ashta (BS 1980, 2, p.34) consideră cuvântul alb. derivat în alb.: n - kal -koj; proveniența din lat. explică, însă, prezența celui de al doilea k, care rămâne neexplicat dacă termenul este derivat în alb.; INCABALLICARE > alb., rom. 2.6.1, 4.4.1.

?alb. **kullos vb.tr.** "a duce la păscut; intr. a paște"; **kullotë s.f.** "pășune" (FS 1954).

alb. **shkalis vb.** "a coborî de pe cal, a descăleca; a rămâne peste noapte în casa cuiva" (FS 1954); **shkalkohem refl.** "a se coborî de pe cal", **shkalkoj** "a descăleca" (Mann 1948, p.478); problema provenienței prefixului alb. sh- (Xhuvani, Çabej 1956, nr.67, care nu se referă și la posibila origine lat.); coincidență de rezultat în evoluția în alb. a lat. DIS- și a lat. EX-, după Pekmezi 1908, p.227 s.v. **shkarkoj: a descărca**; vezi și Kristophson 1988, p.64; Mihăescu 1993, p.66 înregistrează în alb. numai sh- < EX-, nu și sh- < DIS-.

v.alb. **ëngalkoj (ëngalkojmë përenbi kualt)** "a se urca pe cal, a încăleca" (Buzuku, ed. Ressuli, p.293), gr.-alb. **ngalkoj (në kalë)** "a încăleca" (Mann 1948, p.317); **ngalkohet** "(despre iapă) a se împerechea", **ngalirohem refl.** "(despre plante) a se prinde de arac" (FS 1954).

rom. **a descăleca vb.** (derivat cu prefixul DIS-, Mihăescu 1993, p.173; în rom. prefixele DIS-, și EX- au rezultate diferite, Mihăescu loc. cit.).

drom. **a strecura vb.**; arom. **stricor, stricurare** "a limpezi un lichid; a curge cu picătura" (DLR s.n. X/5 S).

rom. **a încăleca vb.**

INSIGNARE *vb.* (vezi SIGNARE. mai jos).

MERIDIARE *vb.* "a se odihni după masă. a-și face siesta" (< MERIDIES *s.m.* "aniiază") (it., sard., retr.): MERIDIES > alb., rom. 2.3.1. (folosit în alb. și rom. exclusiv tot în domeniul pastoral).

MINARE *vb.* "a mâna (în special animale)" (dalm., it., sard., retr., fr., prov., cat., sp.dial., ILR II 1969, p.164, Rohlfs 1970, p.34-35 pentru sensurile din limbile romanice).

MULGERE *vb.* "a mulge" (panr.).

PASCERE *vb.* "a duce vitele la păscut; a crește vite; (despre vite) a paște" (dalm., sard., fr., prov., cat., sp., pg.); alb. < COLERE?; PASTIO > rom. 4.6.2; *PASTURATICUM > alb. 4.6.2, 6.2.

SIGNARE *vb.* "a însemna, a marca, a întipări"; "a da un semn unui lucru, a pune semn; a aplica vitelor un semn la urechi (sens păstrat în sard.), a grava un semn" (DA, II/I, F-I s.v. a însemna) (it., prov., sp., pg., alb.? < SIGNARE; fr., sp., pg., rom. < INSIGNARE, cu diferențe de sens, Pușcariu 1905, p.143); SIGNARE, INSIGNARE > alb., rom. 4.1; SIGNARE > alb. 6.3.1; SIGNUM > alb., rom. 3.2, 6.3.1.

*SUBILIARE (< SUB + ILIA *pl.*) (Mihăescu 1993, p.268). ILIA > alb., rom. 1.2.3.

TONDERE *vb.* "a tunde, a rade" (v.it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg.).

alb. mërzej *vb.* "(despre vite) a se odihni la umbră în orele de arșiță ale amiezii" (FS 1954).

alb. shënoj *vb.* "a face sau a pune un semn, a pune semn la urechile oilor"; shënim "însemnarea, însemnatul (arborilor, oilor)" (FS 1954); shënoj < shenjë sau SIGNARE.

rom. a însemna *vb.*

drom.dial. meriza *vb.* (TDR p.346), meridza (Candrea 1930-1931, p.97); arom. amiridzu *vb.* (Papahagi 1974, p.148) "(despre vite, oi) a se odihni la umbră în orele cele mai calde ale zilei".

rom. a mâna *vb.*

rom. a mulge *vb.*

rom. a paște *vb.*

rom. a însemna *vb.* "a încresta, a imprima un semn" (DA, loc. cit.) (< INSIGNARE "a cresta, a întipări"; rom. mai aproape de sensul din lat. decât alte limbi romanice, Rosetti 1986, p.181); drom.v. și dial. semna, sãmna; arom. semnu *vb.* (Mihăescu 1993, p.229).

arom. suiledzu (suil'eare) "a tunde oile sub burtă și sub coadă".

rom. a tunde *vb.*

4.6.2. Instrumente, adăposturi, terenuri, nutreț

CASEARIA *s.f.* "stână" (< CASEUS "caș") (CASEARIUS *adj.* "de afumat sau de păstrat brânza", TABERNA CASEARIA "cășerie" (it., retr., fr.v. și dial., sp., pg.); CASEARIUS > arom. 4.6.3.

COHERES, COHEREDIS *s.m.* și *f.* "comoștenitor, comoștenitoare", păstrat numai în alb. (Tagliavini 1977, p.147); COHERES > alb. 6.1 (termen pentru o noțiune importantă în dreptul tradițional de proprietate la triburile gheghe, Kanuni 1972, p.36); vezi și *PASTURATICUM > alb.

COLLARE *s.n.* "zgardă; colier" (< COLLUM "gât") (it.; fr.< COLLARIUM); rom. < IUGUM; COLLARE > rom. 2.4.4.

*FENACIUM, substantivat din *FENACIUS *adj.* "de fân" (DA, II/I, F-I).

*FENICIA, *FENICIUM (< FENUM) (DA, II/I, F-I).

FENUM *s.n.* (panr.).

FIBULA *s.f.* "agrafă, copcă; încheiere, legătură, piedică" (it.). Rom. < *FIBULARIA (DA), sau FIBULARE (Mihăescu 1993, p.279).

FOLLINA *f.*, FOLLINUS *adj.* (< FOLLIS "foale, burduf").

GREX, GREGIS *s.m.* "turmă, cireadă, cârd" (it., sp., pg., Mihăescu 1966a, p.23) (vezi și Çabej 1976b, I); rom. < TURMA; alb. < TUFA, TURMA?.

HIBERNARE *vb.* "a ierna, a petrece iarna".

HIBERNIVUM

arom. *cășare s.f.* (Pușcariu 1974), sinonim cu termenul autohton (probabil) *stână* (care este, însă, un posibil împrumut din drom.), Brâncuș 1983, p.149.

alb. *kujri s.f.* "locul de pășune al unui sat" (FS 1954) (derivat în alb. de la termenul împrumutat din lat., Jokl 1941-1942; etimologie acceptată de Tagliavini *loc. cit.*, Mihăescu 1993, p.59, Landi 1989, p.157).

alb. *kular s.m.* "jug; unealtă sau obiect în formă de arc" (FS 1954).

rom. *fânaț s.n.* "câmpie pe care iarba e lăsată să crească pentru cosit; *fânațuri pl.* "fân" (DA *loc. cit.*).

rom. *fâneată s.f.* "fânaț".

rom. *fân s.n.*

rom.dial. *fiulare s.f.*, parte a jugului; v.drom. *hiulă* în expresia în *hiula calului* "a târi de picioare" (DA; Mihăescu 1993, p.279; DLRLV: et. nec.).

arom. *ful'ină s.f.* "burduf din piele de oaie pentru păstratul brânzei" (Papahagi 1974).

alb. *grigj s.m.*, *grigjë s.f.* "turmă" (FS 1954), în g. (Pekmezi 1908, p.244).

rom. *a ierna vb.* "a adăposti, a hrăni vitele în timpul iernii (DA, II/I, F-I); *iernatic; iernat.*

arom. *arniu "iernat".*

*INVERNUS *adj.* "de iarnă", etimon propus de Çabej (1967, p.169; SF 1968, 1, p.116-117) pentru alb. **vërri** și it. **inverno**, dalm. **inviarn**, prov. **ivern**. Alb. **vërri** este un *sg.* refăcut din *pl.* **vërri** al *sg.* ***verr** (de care se apropie alb. **verr** "arin", Çabej 1967, p.169). Soluția lui Çabej este menționată ca posibilă, într-o recenzie, de Mihăescu (RESEE 1969, 4, p.720), care, însă, în lucrările sale nu renunță la etimonul *HIBERNINUM (dat de Meyer 1891, p.471) (Mihăescu 1966a, p.31; 1981, p.232, vezi și Kristophson 1988, p.88); mai târziu, fără explicații, Mihăescu apelează la HIBERNUM (Mihăescu 1993, p.37, 62), din al cărui *pl.* provine rom. **iarnă** (DA, II/I, F-I). Dintr-un *INVERNALIA explică Jokl (1923, p.264) alb. **mërajë**, pentru care Meyer 1891, p.260 propunea HIBERNALIS, reluat fiind de Mihăescu (1966a, p.31, care dă **mërrajë**, 1981, p.232, 1993, p.60) și de Haarmann (1972, p.42). Çabej SF 1964, 3, p.27-28 arată convingător că alb. **merajë**, **mërajë**, **mërrajë** nu există (Mann 1948, FS 1954, FS 1980 nu le înregistrează), ci sunt forme de *sg.* refăcute de Hahn după *pl.* **meraja** al alb. **mera** "pășune" < tc. (: rom. **miriște**). Deci numai alb. **vërri** < lat.; **mërajë**, formă inexistentă, **mera** < tc. Etimonul *INVERNUS se adaugă seriei formate de *INVITIARE, INVITARE, INVIDIARE care pun problema evoluției secvenței lat. INV-> alb. În sprijinul etimonului *HIBERNINUM, pe care Çabej îl respinge, și care s-ar fi păstrat numai în alb., s-ar putea aduce, totuși, păstrarea în arom. a lat. HIBERNIVUM: arom. **arniu** "iernat" (Papahagi 1974; Poghirc 1989, p.39).

alb. **vërri** *s.f.* "pășune de iarnă" (FS 1954); pentru această noțiune, rom. asociază semnificației pastorale de **vărat** și **iernat** și **țară** < TERRA, termen cu o bogată evoluție semantică (Brâncuș 1991, p.122 și urm.); de menționat și cele două perechi de opoziții: alb. **mal** / **vërri**, rom. **munte** / **țară** (alb. **në verë në mal e në dimër në vërri**, FS 1954, s.v. **stan**; pentru rom., Brâncuș *loc. cit.*).

IUGUM *s.n.* "jug" (panr.); alb. < COLLARE.

MASSA *s.f.* "masă, bloc, bulgăre, bolovan" (it., fr.) (în it.dial. sensuri apropiate de alb., Çabej SF 1964. 3. p.18; specializare pentru domeniul păstoritului în alb.).

NAPPA (= MAPPA *s.f.* "șervet") (it.dial., sard., fr., cat., alb. < NAPPA, Pușcariu DR I, p.324; totuși, Mihăescu 1993, p.61 îl consideră păstrat numai în alb.); NAPPA > alb. 1.7.4.

*NUTRĪCIUM (= NUTRĪCIUM *s.n.* "grija hrănirii, creștere", NUTRICIUS *s.m.* "cel care crește un copil", NUTRICIUM "aliment", prov. un derivat independent. ILR II 1969, p.164, Mihăescu 1978, p.30, 1993, p.240).

PASTIO, PASTIONIS *s.f.* (< PASCO) "creștere a vitelor, a păsărilor, a albinelor; pășune" (it., retr., fr., prov., sp.dial.); alb. *kullotë, kullosë s.f.*, derivat de la *kullos vb.* < COLERE 4.6.1; alb. < *INVERNUM (sau *HIBERNINUM, HIBERNUM?); (rom. < PASCO, PASTOR).

*PASTURATICUM (derivat, din familia PASCERE și PASTIO, cu -ATICUM, sufix pentru prezența căruia în limbile romanice și gr. vezi Çabej 1962, p.197; derivate atestate: PASTUS, PASTORICIUS, PASTURA, Mihăescu 1993, p.61; PASTURA > rom. *păstură* 4.6.1.); vezi și COHERES care în alb. a dezvoltat același sens: *PASTURATICUM > alb. 6.2.

PORCARICIA (atestat, Mihăescu 1978, p.30; it., v.fr., sp., Mihăescu 1993, p.265).

rom. *jug s.n.*

alb. *mashën s.f.* "stână; casă în pășunea de iarnă; adăpost pentru fân, fânărie; staul pentru vite" < *mashna pl.* < **mashë sg.* (Çabej *loc. cit.*).

alb. *napë s.f.* "ștergar în care se pune brânza la strecurat" (FS 1954) (alb. < it.dial., Kristophson 1988, p.87).

rom. *nutreț s.n.* "hrană pentru vite".

rom. *pășune s.f.*

alb. *pashtrak s.m.* "locul de pășune al unei comunități" (FS 1954); termen specific alb., Tagliavini 1977, p.147, admitând etimologia lat. a lui Jokl, "Glotta" 1936, p.121.

drom. pop. *porcăreață, purcăreață* (Mihăescu *loc. cit.*) arom. *purcăreadză, purcăreață* (Papağagi 1974) "cocină de porci".

RUGA s.f. "încrêțitură; cută"; existența în lat. a sensului "cale (de acces)" sugerată de limbile romanice; considerat termen panr. absent în rom., ILR II 1969, p.124; RUGA > alb.? 4.4.3.

*SALINEA (< SAL, SALIS).

SARCINARIUS adj. "de povară" (it.dial. *sarcinaru* "grinda principală a acoperișului") explică după Çabej (1962, p.180-181) termenii din alb. și din rom. (cuvântul rom. nu este derivat de la *sarcină*). Mihăescu 1966a, p.31, 1993, p.61 îl consideră termen lat. păstrat exclusiv în alb.; Rosetti 1968, p.82 include *sărcinar* între concordanțele dintre rom. și it. de sud, fără a preciza etimologia. Ecuația lui Çabej acceptată de Pellegrini 1980, p.64-65. Alb. nu continuă, spre deosebire de rom., lat. SARCINA. SARCINA > rom. 4.4.2.

SOLANUS s.m. "vânt de răsărit" (sens păstrat în cat., sp., pg., Çabej 1976c, p.70, 71; în it. în toponimie, Pellegrini SA 1983, 1, p.77); arom. < *SOLINUS (Mihăescu RESEE 1977, 4, p.807).

*SOLINUS adj. (< SOL) "însorit" (it. REW 8073).

STABULUM s.n. "staul, sălaș, han" (it., retr., fr.dial., prov., sp.dial., v.pg.); STABULUM > rom. *staur*, *STABLUM > rom. *staul* (Pușcariu 1974, p.351); alb. *shtallë* s.f. "încăperea de la parter a casei, unde stau animalele și se țin cereale, uneltele; grajd" (FS 1954) (: fr. *étable*, Kokona 1966) < STABULA pl. sau < it. *stalla* ?

alb.g. *shelqner*, t. *shelqëror* s.m. "un par de ale cărui ramificații se agață ustensilele de pregătire brânză" (Çabej loc. cit. care nu exclude pentru alb. și pentru rom. influența urmașilor lui SALIX, SALICIS), termen important desemnând "păstoritul" în expresia *plori e shelqërori* (plugul = agricultura și sărcinrul = păstoritul).

alb.t. *shullë*, *shullëri*, g. *shulla*, *shullani* s.m. "loc, teren pe care îl bate soarele" (FS 1954), "pantă expusă la soare" (Elbasan, Çeliku SF 1966, 3, p.117).

arom. *arugă* s.f. "strungă" (Papahagi 1974); drom. reg. *rugă* "șant" (Iordan SCL 1973, 1, p.721); în rom. comună, sinonimia (a)*rugă* - *strungă*, Sala 1980b, p.596.

arom. *sărin'e* s.f. "loc unde se pune vitelor sare să lingă" (Papahagi 1974).

rom. *sărciner* s.n. "prepeleac de care ciobanii își atârână hainele, vasele, săculețele cu brânză puse la scurs", *sălciner*; *sălcer*, *sărcier* (Iordan SCL 1974, 4, p.442).

arom. *surin* s.n. "loc însorit" (Pușcariu 1905, p.157; Papahagi 1974; Graur BL V, p.113: *surin* < *soare*).

rom. *staul* s.n. "îngrăditură sau adăpost pentru oi și capre pe timpul nopții pe pășune; grajd", rom.dial. *staur*, (DLR s.n. X/5 S), rom.dial. *stăura* "a holba ochii" < STABULARE (Todoran CL 1957, p.297).

*STIMULAR(IA) (< STIMULUS s.m. "țepușă de mânat vitele, strămurare" (it.dial., fr.dial., prov., ILR II 1969, p.164); alb. **strumbullar** s.m. "stâlpul din mijlocul ariei de treierat; bici" (FS 1954), având s- în locul lui **sh-**, este recent, < rom. (Capi-dan DR VII, p.152), sau mai curând < it.dial.

TUFA s.f. "panaș, moț, pampon" (it.dial., fr., cat., v.sp., pg. cu sensuri diferite, ILR II 1969, p.146); originea controversată și dificultatea precizării sensurilor (Pușcariu 1974, p.169, DR VIII, p.289; Mihăescu RESEE 1968, 3, p.488-489; Solta 1980, p.106-107 care menționează diferențele de sens dintre rom. și alb.); rom. < **TURMA**; alb. < **GREX**, **GREGIS**; **TURMA?**; **TUFA** > rom., alb.? 2.5.3.2; **TUFA** > alb. 6.1.

TURMA s.f. "escadron de cavalerie; (fig.) mulțime, ceată, cârd, gloată" (ultimul sens, păstrat în alb. **turmë**) (trecerea în terminologia pastorală nu poate fi precizată cronologic, ILR II 1969, p.164; it., sard., retr.); alb. < **GREX**, **GREGIS**; **TUFA**; **TURMA** > alb. **turmë** în special, dar cu unele sensuri și **trumë**, 6.1. (greu de precizat când a avut loc specializarea de sens a celor două forme alb.).

VACCARITIA s.f. "grajd pentru vaci" (< **VACCA**) (it.dial., Mihăescu 1993, p.264).

4.6.3. Profesii

BOVARIUS, **BOARIUS** adj. "de boi"; **BOARIUS** s.m. "negustor de vite".

rom. **strămurare** s.f. "băț ascuțit, nuia cu care se mână vitele".

alb. **tufë** s.f. "mulțime de oameni; grămadă; turmă de animale; buchet de flori; ciucure, moț" (FS 1954); lat. **Ū** > alb. **u** (și nu **ü**).

alb. **trumë** s.f. "turmă, stol, cârd; mulțime (de oameni sau de păsări)" (FS 1954, FS 1980) (exemplele din dicționare nu precizează felul animalelor; corespondențele în engleză permit echivalarea cu **turmă** (de oi, de capre), **cireadă**, **herghelie**; **stol**, **cârd**, Mann 1948, p.527) (comp. sard. **truma** "herghelie de cai", Pușcariu 1905, p.166); alb. **turmë** (forma fără metateză) "mulțime de oameni" (FS 1954).

rom. **turmă** s.f.

rom. **văcăreață** s.f. "locul unde se odihnesc vara vitele".

rom. **boar** s.m. "păstor de boi, văcar; proprietar de boi" (DA, I/I, A-B).

BUBULCUS *s.m.* "văcar", formă păstrată numai în alb.; limbile romanice < *BUFULCUS (Çabej 1976a, p.356); după Mihaescu (1981, p.232), evoluția semantică în alb. este dovada preponderenței unei populații de păstori (observăm, totuși, că este vorba de numele crescătorului de vite mari și nu de acela al crescătorului de animale mici (oi), care era mai curând de așteptat); sensul ar fi putut fi: "cel care posedă boii și îi folosește (eventual la arat)"? (vezi BUBALUS > alb. **buall** "bivol" la 2.6.3).

CASEARIUS *adj.* "de afumat, de păstrat brânza; privitor la brânză" (< CASEUS); CASEARIA > arom. 4.6.2.

MACELLARIUS *s.m.* "negustor de alimente; măcelar" (it., v.fr., prov.).

OVIARIUS *adj.* "de oi".

*PECORARIUS (< PECORA)
"cel care ia animalele în arendă"
(it., retr., sp.dial., pg.).

PASTOR, PASTORIS *s.m.*
"păstor" (panr.).

PORCARIUS *s.m.* "porcar" (it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg.) (Mihaescu 1993, p.265).

4.6.4. Produse; diverse

CASEUS *s.m.* "brânză, caș"
(dalm., it., sard., fr.dial., sp., pg.).

CELLA *s.f.* "cămară, cămăruță; fagure" (it.); CELLA > alb. 1.9.1; 6.3.

alb. **bujk** *s.m.* "lucrător al pământului, plugar; țăran"; v.alb. **bulk** "cel care ară" (în textul lat. tradus de Buzuku, ARATOR), **bulqi** *s.f. pl.* "recolte, cereale pe câmp, lanuri" (FS 1954, Çabej *loc. cit.*; Pekmezi 1908, p.64; Buzuku, ed. Ressuli, p.291).

arom. **cășar** *s.m.* "baci", înlocuind în arom. din Albania sinonimul autohton **baci** (Brâncuș 1983, p.31).

rom. **măcelar** *s.m.*

v.drom. **oiariu** (> **oier**), arom. **uiar** (Mihaescu 1993, p.266-267)
drom.dial. **păcurar** *s.m.*, arom. **picurar**.

rom. **păstor** *s.m.*

drom. **porcar** *s.m.*; drom.v. și dial. **purcar**.

rom. **caș** *s.n.*

alb. **qelëz** *s.f.* "alveolă, cămăruță de fagure" (FS 1954); v.alb. **qelëzë** (Ashta BS 1987, 1, p.152) < **qelë**. În rom. s-ar putea să-i corespundă tot un dim., **cășiță** "cuib de viespi sau de tăuni; alveolă de fagure", inclus cu probabilitate în familia lui **casă** de Brâncuș (1991, p.25); după DA, I/II, C s.v. < sl.

CERA s.f. "ceară" (panr.).

COAGULUM s.n. "cheag; lapte prins" (> *CLAGUM > rom. cheag; sard.; celelalte limbi romanice (it., retr., fr.dial., prov., cat., sp., pg.) au alt fonetism, [LR II 1969, p.164]; Graur BL IV, p.16 propune *CAGULUM; Densusianu 1901, p.104, 121, 287-290: rom., sard. < *CLAGUM < *CAGLUM < *COAGLUM (vezi și Papahagi 1974 s.v. cl'eag) și alb. < *CLAGARIUM (Densusianu 1901, p.134); Çabej 1962, p.171 e de părere că alb. nu provine din lat. *CLAGARIUM, etimon care este acceptat de Kristophson 1988, p.74; cuvântul nu apare la Mihăescu și Haarmann; INCOAGULARE > rom..

COLOSTRUM s.n., COLOSTRA s.f. "colastră, corastră (laptele unei vite imediat după fătare)" (it., sard., retr., sp., pg.); Pușcariu 1905, p.40 presupune sufixul -ASTER; COLOSTRUM explica, după Meyer 1891, p.299, alb. qumësht, etimologie acceptată de Kramer BA, NF, 1977, p.185; COLOSTRA > alb. 1.3.4.

EXAMEN, EXAMINIS s.n. "roi de albine; număr mare, mulțime"; "roi de albine dus afară din stup" (Dauzat, Dubois, Mittérand 1964 s.v. *essaim*) (it., retr., fr.); Hasdeu, *Studii de lingvistică și filologie*, 1988, ed. Gr. Brâncuș, II, p.371 și urm. (p.536-537 notele editorului): EXAMEN > rom. samă s.f. "mulțime, număr mare"? (3.1.).

*FAVULUS (dim. < FAVUS) (it., v.pg.); după Landi 1989, p.78, alb. fashuell s.m. "fagure" < PHASEOLUS (care ar putea, însă, explica alb. frashule "fasole", vezi 2.5.5.).

gr.-alb. kluar s.m. "cheag" (Meyer 1891, Mann 1948, p.200).

alb. kulloštër s.f. "laptele dintâi al unei vite după ce a fătat; se spune și despre laptele unei lăuze" (FS 1954).

alb. shemë s.f. (Mann 1948, p.471), shembë (Kokona 1977, p.484) "roi de albine"; shqeme (Çabej 1962, p.197, care acceptă etimologia lat. propusă de Meyer 1891; Luka BS 1981, 2, p.165 consideră că e forma alb. mai veche).

rom. ceară s.f.

drom. cheag s.n.; v.drom. kl'ag (formă păstrată în limbile vecine), arom. cl'eag (Densusianu loc. cit.).

rom. corastră s.f.; colastră "laptele cel dintâi al unei vite" (DA, II/I, C).

rom. fagur s.m. "peretele de ceară din stup și mierea depusă în el" (DA, II/I, F-I).

FAVUS *s.m.* "fagure de miere" (v.it., v.sp., pg.); alb. *pite s.f.* "fagure de miere", formă cu origine controversată (după Di Giovine 1982, p.61. împrumut recent dintr-o limbă vecină) se apropie de seria *pitë, petull, petëk*, explicate, împreună cu rom. *pătură, petic, pată* din PITTA, *PITTULA, *PITTACIUM (vezi 1.8.2, 1.9.2, 3.3.).

FRUCTUS *s.m.* "produs, rod, fruct" (vezi 1.8.2.).

GALLINACEUS *adj.* "de găină" (< GALLINA > rom. 2.6.4.1.) (fr.dial., cat., sp., pg.); alb. < GALLINACEA (Meyer 1891, Pedersen KZ. 1895, p.539, Mihăescu 1993, p.37; greu de explicat pierderea lui -N-).

INCOAGULARE (< COAGULARE *vb.* "a închea"); COAGULUM > rom., alb.

MEL, MELLIS *s.n.* "miere" (panr.). Alb. *mjaltë, mjal(ë)* ar putea proveni din i.e. sau din lat. MEL (Meyer 1891, p.281); din i.e. (Jokl 1923, p.288); de raportat la i, e *ambël* "dulce" (Çabej 1982, p.80); pentru alb. < MELLARIUM sau *MELLETTUM (?) vezi ALVINA, 2.6.7.

PASTURA *s.f.* "păscut" (PASCO, PASCERE, PASTUM).

SERUM *s.n.* "zer" (it., v.sp., Mihăescu 1993, p.268).

*STUPUS (< gr. *stypos* "trunchi, buturugă"), termen probabil specific pentru lat. dunăreană, ipoteză susținută cu unele rezerve de Mihăescu 1993, p.270 (cu bibliografie).

rom. *fag s.m.* "fagur" (DA, II/I, F-I).

rom. *fruct s.n.* "produsul în lapte al animalelor mulgătoare" (DA, II/I, F-I).

rom. *găinaț s.n.*

alb. *gëlasë s.f.* "găinaț" (Kristophoridhi 1961, p.113; Meyer *loc. cit.*).

rom. *a închea vb.* "(despre lapte) a face, cu ajutorul cheagului, să se adune" (DA, II/I, F-I).

rom. *miere s.f.*

rom. *păstură s.f.* "polenul adunat de albine pe care îl folosesc ca hrană în stup".

arom. *șar s.m.* "zer" (Papahagi 1974).

rom. *stup s.m.* "adăpost natural (trunchi de copac) sau confecționat pentru albine" (DLR s.n. X/5 S, care îl compară cu gr *stopus*).

SUC(C)US s.m. "suc, sevă; zeamă"; SUCUS > rom. 2.5.1; alb. < UNCTURA.

SUCTUS s.m. "acțiunea de a sugere", SUCTUM s.n. "ceea ce este supt" < SUGERE vb. "a sugere". Etimologia și demonstrația evoluției fonetice aparțin lui Di Giovine 1982, p.64–67 (vezi SUGERE > rom. 1.3.3.); **shujtoj** < **shujtë** nu < lat. *SUCTARE (Di Giovine).

UNCTUM s.n. "unguent, pomadă; masă îmbelșugată, ospăț gras" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); fr., it., prov. < BUTHYRUM (BŪTHURUM) s.n. "unt" (termenul propriu în lat.), în vreme ce rom. **unt** < UNCTUM < UNG(U)ERE, evoluție semantică având corespondență în alb. **tëlyen** s.m. "unt", **lyrë** s.f. "untură" < **lyej** vb. "a unge", termeni autohtoni în alb. (Candrea 1932, p.117–118) (vezi, totuși, friul. **ont** "unt prăjit", Mihăescu 1993, p.268).

UNCTURA s.f. "ungere" (sard., v.fr., prov., cat., sp., pg.); după Di Giovine (1982, p.50 și urm.) grupul NCT a evoluat diferit de IUNCTURA > **gjymtyrë**; el presupune o fază ***unjturë**, diferită, așadar, de rom. ***umptură** (> **umtură**), care nu mai face necesară presupunerea unei forme lat. *UNTURA pentru alb. și rom. Vocala inițială (u sau y), reamenajată sub influența it. **untura**. UNG(U)ERE > rom. 4.1; INTINGERE > alb., rom. 4.1; 1.3.3.

alb. **shujtë** s.f. "hrană, mâncare" (FS 1954), "hrană pentru animale" (Kokona 1977, p.512); **shujtoj** vb. "a hrăni, a da de mâncare" (FS 1954), "a da de mâncare animalelor" (Kokona *loc. cit.*).

alb. **undyrë** s.f., **yndyrë** s.f. "untură, grăsime obținută prin topirea grăsimii animale"; "usuc de pe lâna oilor", sinonim cu **ajkë** (FS 1954).

rom. **usuc** s.n. "substanță unsuroasă secretată de glandele ovinelor, care protejează lâna" (< SUC(C)US + **usuc** (< a **usca**), DEX).

drom. **unt** s.n. "grăsime extrasă din lapte", arom. **umtu** s.n. "unt" (Papahagi 1974).

drom. **untură** s.f. "substanță grasă obținută prin topirea grăsimii animale" (DEX), arom. **umtură** s.f. (Papahagi 1974).

4.7. Vânătoare; pescuit

*EXPANTICARE *vb.* (< PAN-
TEX, PANTICIS) (it.dial.);
PANTEX > rom. 1.2.3, rom. și
alb. 2.6.1.

FUSCINA *s.f.* "furcă cu trei dinți
(la gladiatori, la pescari), tri-
dent" (it., fr., Mihăescu 1966a,
p.22).

LAQUEUS *s.m.* "laț, frânghie cu
laț; *pl.* plasă, rețea, cursă", *LA-
CEUS (Densusianu 1901, p.123),
panr. *LAQUUS > alb., Meyer
1891.

PISCARIUS *adj.* "de pește";
s.m. "vânzător de pește" (fr.v.
și dial., it., sp., pg., Mihăescu
1993, p.200). PISCIS > alb.,
rom. 2.6.5; PISCOSUS > rom.
2.6.5.

RETE, RETIS *s.n.* "plasă, rețea
(de pescuit sau de vânătoare)"
(panr. absent din rom., ILR
II 1969, p.124). Rom. <
*RETELLA (vezi 4.9.1).

rom. a spinteca *vb.*

alb. fuzhnje *s.f.* "instrument de
pescuit în forma unei furci cu mai
mulți dinți" (FS 1954), fush-
nje (Çabej 1962, p.194), fish-
njar *s.m.* "harpon" (< fush-
nje); v.alb. fushqinë *s.f.*, forma
inițială împrumutată din lat.,
celelalte fiind variante cu simpli-
ficarea grupului shq > sh (Çabej
1976b I, p.201).

alb. lak *s.m.* "sfoară legată
într-un ochi cu care se prind
păsări sau animale", bie në lak:
a cădea în laț; "nojiță la
opinci" (FS 1954), sinonim cu
autohtonul kurthë (Ashta BS
1985, 2, p.165). După Çabej
1962, p.171, 188, împrumutul din
lat. nu este sigur.

rom. laț *s.n.* "ochi de sfoară pen-
tru prins păsările, fig. cursă"; a
da în laț, a (se) prinde în laț;
în rom.com., sinonim cu autoh-
tonul cursă (Sala 1980b, p.596);
cursă se compară cu alb. kurthë
(Brâncuș 1983, p.71).

rom. pescar *s.m.*

alb. rrjetë *s.f.* "plasă de prins
pește, animale, păsări, insecte;
cursă, capcană" (FS 1980).

TRACTUS *p.pl. vb.* TRAHO, TRAHERE: *adj.* lig. "care se desfășoară larg". *s.m.* "tragere, mișcare de tragere: dâră, durată: încetineală" > **alb. trajkë** "plasă" (Skok ZRPh 54, p.425; după Landi 1989, p.102 din TRACTU provine **alb. traft** *s.m.* "fuujie", pentru care indică drept sursă Çabej 1967, p.174; nu am găsit cuvântul în locul menționat, iar dicționarele nu îl înregistrează). După Meyer 1891, p.433, **alb. trajkë** < TRAGULA *s.f.* "plasă de pescuit" (*fr., cat., sp., it.*). Vezi TRACTARE, TRAHERE 4.1; 4.1.1: TRACTUS > **alb.** 3.2.

VENOR, VENARI *vb.* "a vâna", VENARI PISCES "a pescui" (*retr., fr., prov., cat., rar utilizat*); în *sard., it., prov., fr., sp., pg.*, înlocuit de *CAPTIARE (= CAPTARE); VENARI s-a păstrat ca termen viu numai în *rom.* (Coteanu, Sala 1987, p.31); *CAPTIARE (sau CAPESSERE) a pătruns și în **alb.**, dar nu ca termen de vânatoare (vezi 1.3.3.); *ACCAPTIARE > **rom.** 3.6.1.2.

VENATOR *s.m.* "vânător", *adj.* "de vânatoare".

VENATORIOUS *adj.* "de vânatoare, de vânător", VENATORIA.

4.8. Armata

ARMATA (ARMATUS *p.pl. vb.* ARMARE, *adj.* "înarmat": ARMATUS *s.m.* "armament, arme; trupe"). ARMATA > *it., sp.*, Mihăescu 1966a, p.21. ARMATA > **alb.**, Mihăescu *loc. cit.*, Mihăescu 1993, p.15. Haarmann 1972, p.93. ARMA > **rom., alb.** 4.8.2.

?**alb. trajkë** *s.f.* "plasă de pescuit" (Meyer *loc. cit.*; forma reapare la Haarmann 1972, p.48, care preia și etimologia lui Meyer). Çabej SF 1966, 2, p.85-88 se îndoiește de existența acestei forme și dă, în schimb, **g. tratkë** *s.f.* "năvod" < *dalm.* sau *scr.* TRACTUM > **rom.com. traptu** *p.pl.* (ILR II 1969, p.279).

rom. a vâna *vb.*

rom. vânător *s.m.*

rom. vânatoare *s.f.*

alb. rrëmatë *s.f.* "flotă" (Bashkimi 1908; Mann 1948, p.436), **v.alb. rmatë** (Bardhi, Ashta BS 1971, 1, p.147, 159). **Alb.** < *it.* (Kristophson 1988, p.85).

HOSTIS *s.m.* "străin; dușman, adversar" a dezvoltat în lat. vulgară sensul "oaste" (atestări la Mihăescu 1978, p.301; Mihăescu RESEE, 1970, 2, p.395 propune pentru rom. oaste lat. HOSTIS *s.f.* "oaste"). Cu sensul târziu, termenul s-a păstrat în v.it., retr., r.fr., prov., cat., sp., pg., rom. și alb. HOSTIS "dușman" a fost înlocuit în limbile romanice occidentale și în alb. de inovația NIMICUS (Bartoli 1925, p.81) (vezi 4.8.3.).

alb. *ushtri s.f.* "oaste, armată (de uscat)" (FS 1954), v.alb. *uosht* (Buzuku, ed. Ressuli, p.353). Pușcariu 1905, p.106: *ushtëri* < *usht* + *-ëri*; *-ëri*, sufix care formează nume f. abstracte sau colective și provine din desinența de *pl. t. -(ë)r, g. -(ë)n + -i*, sufix. (Xhuvani, Çabej 1962, nr.67); nu știm, însă, să existe varianta *usht(ë)ni*. FS 1980 înregistrează *ushtë s.f.* "lance, sulită"; *ushtë*, variantă a lui *heshtë* "lance" ? (vezi HASTA 4.8.2.). După Çabej 1962, p.194 împrumutul din lat. nu e sigur.

rom. oaste *s.f.*

4.8.1. Acțiuni

APPARARE *vb.* "a pregăti, a lua măsuri pentru a face ceva" (< PARARE) (it., fr.v. și dial., prov., sp., pg., ILR II 1969, p.160, Coteanu, Sala 1987, p.42-44). Alb., rom.v. < PARARE. APPARARE > rom. 4.1; APPARAMENTUM > alb. 4.5.2.

ARMARE *vb.* "a înarma; a echipa, a prevedea cu cele necesare; fig. a ațâța la luptă" (it., sard., v.prov., fr., sp., pg., DA; Mihăescu 1993, p.291). ARMA > rom., alb. 4.8.2; ARMATA > alb. 4.8.

*AUFERIRE *vb.* dublet al lui AUFERO, AUFERRE "a duce departe, a lua cu sine, a îndepărta; fig. a abate" (păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.121, care arată că etimologia nu e sigură; la fel, Mihăescu 1993, p.292, care înregistrează și alte soluții).

v.rom. a apăra *vb.* "a opri" (sens existent încă în lat., Coteanu, Sala *loc. cit.*, DA); "a dojeni" (Densusianu 1938, p.733-734); din aceste sensuri s-au dezvoltat: "a sprijini, a ocroti, a susține".

?v.alb. *armuem adj.* "armatus" (Bardhi, Çabej 1976a, p.81, care arată că această formă presupune existența lui *armonj vb.*).

?v.rom. a arma *vb.*, înlocuit de timpuriu de derivatul a înarma (DA).

?drom. a feri; arom. afirire.

BATTALIA (= BATTUALIA) s.f. "exercițiu de arme" (< BATTUERE), it., retr., prov., fr., sp., pg. (DA, Pușcariu 1905, p.16, Ernout. Meillet 1959, p.68, Mihăescu 1978, p.237, 301). Alb. **bëtajë** s.f. "epilepsie; frică; nenorocire" are origine controversată: lat. (Pușcariu *loc. cit.*), rom. (Meyer 1891, p.34), it. (Meyer - Lübke 1903, p.1050). Cuvântul e de origine it. și după Çabej 1976a, p.219; după el, **bëtejë**, **betejë** "război" sunt neologisme după model romanic. Rom., alb. < LUCTA.

BATT(U)ERE vb. "a bate, a pisa; a se bate cu armele" (panr.). Alb., rom. < LUCTARE. BATT(U)ERE > rom. 3.6.1.2.

*COMPLIRE = COMPLERE vb. "a împlini, a duce ceva până la sfârșit" (it., sard., v.fr., prov., cat.).

*CONQUAERIRE = *CONQUAERERE vb. (< CONQUÏRE-RE, refăcut după QUAERERE, "a căuta peste tot, a aduna de pretutindeni"); evoluția de sens a fost "a procura cu forța", "a subjuga, a supune" (DA, CDDE nr.318) (fr., prov., v.cat., v.sp., Mihăescu 1993, p.294).

DESPOLIARE vb. "a prăda, a jefui" (< SPOLIARE "a despuia, a dezbrăca; a jefui, a prăda; fig. a deposeda" < SPOLIUM s.n. "piele (de pe un animal); pl. armele dușmanului învins, pradă de război", SPOLIA s.f.) (it., sard., retr., fr., prov., cat., sp.). Alb., rom. < PRAEDARE.

rom.v. și dial. **bătaie** "atac, luptă; bătălie; război" (DA; vezi și Brâncuș 1991, p.94 care menționează și termenul alb. și coincidența de formă între alb. și rom.).

rom. a (se) bate vb. "a purta război" (Brâncuș 1991, p.95).

v.rom. a cumpli vb. "a ucide, a prăpădi, a sfârși (pe cineva); refl. a se prăpădi, a pieri", **cumplit** (DA).

rom.v. și dial. a (se) cuceri vb. "a (se) supune, a ruga umil"; **cucerire** s.f. "supunere, umilință" (Densusianu 1938, p.746).

rom. a despuia vb.

*EXPEDITARE vb., frecventativ al lui EXPEDIRE "a descurca, a dezlega. fig. a scoate din încurcătură. a salva", deși nu s-a conservat în nici o limbă romanică (Çabej SF 1966, 1, p.32) este una din etimologiile propuse pentru trei cuvinte alb. cu origine controversată: **pushtoj** vb. "a cuceri un teritoriu cu armele; a îmbrățișa", **shpëtoj** vb. "a scăpa, a salva", **shpejtoj** vb. "a grăbi". Haarmann 1972, p.92, 95, fără precizări suplimentare, apelează la *EXPEDITARE pentru a explica atât **pushtoj** "a cuceri", cât și **shpëtoj** "a salva". **Shpëtoj** este dedus din *EXPEDITARE mai frecvent decât **pushtoj**. Explicația mai plauzibilă pentru **shpëtoj** este calcul după *EXCAPPARE (vezi 6.1.). Din EXPEDITUS adj. "neîmpovărat, liber în mișcări", Miklosich explica alb. i **shpejtë** adj. "repede", **shpejt** adv. "repede; devreme", iar din *EXPEDITARE. Jokl RIEB II, p.72 explica **shpejtoj** "a grăbi" (iar **shpejt** < **shpejtoj**). După Meyer 1891, p.413 și Barić 1955, p.100, **shpejt** e autohton. Çabej loc. cit.: **shpejtoj** < **shpejt** (v.alb. i **shpjertë**) < **shpie** vb. "a duce, a acompania". Revendind la **pushtoj** "a cuceri", explicația lui Çabej 1982, p.246 (vezi și Kristophson 1988, p.76) este următoarea: **pushtoj** < **pushtroj** < **pështroj** "a acope-ri" (Mann 1948, p.383), sub influența lui **pushtet** "putere" < POTESTAS (vezi 6.1).

?alb. **pushtoj** vb. "a cuceri cu arma; a îmbrățișa" (FS 1954).

*IMPRESSORIARE vb. (PRESSORIUM s.n. "teasc, presă") (Mihăescu 1993, p.293, cu bibliografia altor soluții).

?rom. a împresura vb.

*INFRANGERE vb., refacere a lui INFRINGERE "a frânge (de ceva), a sparge: fig. a înfrânge, a slăbi, a abate", sub influența lui FRANGERE "a frânge, a sfârâma; fig. a înfrânge" (it., prov., fr., Mihăescu 1993, p.293). FRANGERE > rom. 4.1.

*INFRONTARE vb. (< FRONS, FRONTIS) > rom.; limbile romanice occidentale < *AF-FRONTARE (DA, II/I, F-I; Mihăescu 1993, p.292). Alb. **përballoj** vb. "a face față, a ține piept" este calc după it. și fr. (Çabej 1976a, p.149).

*INVINCERE vb. (< VINCERE vb. "a învinge, a câștiga victoria; a întrece"). Înlocuiește în rom. VINCERE, panr. (ILR II 1969, p.125, 165).

LUCTA s.f. "luptă, exercițiu de luptă" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.). Rom. < BATT(U)ALIA.

LUCTO(R), LUCTARI vb. "a se lupta; a se opune" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.).

alb. **luftë** s.f. "luptă, încăierare; întrecere; dispută; război, conflict armat între state; opoziție; efort de a depăși obstacolele" (FS 1954); traduce **bellum, certamen, pugna** (Bardhi, ed. Roques, p.8, 11, 116); **luftar** s.m., **luftëtar** s.m. "luptător; războinic, soldat", **luftarak** adj. "luptător" (FS 1954).

alb. **lëftoj** vb., **luftoj** vb. "a lupta; a combate" (FS 1954); ar fi derivat în alb., nu împrumut din lat. (după Cimochowski LP VIII, p.138 și Çabej 1962, p.194, 1982, p.266; nu aduc argumente. După Di Giovine 1982, p.55, 56, ambele soluții sunt posibile).

rom. a înfrânge vb.

rom. a înfrunta vb. "a arunca în față (frunte) cuiva un adevăr, un cuvânt aspru; a muștra, a dojeni; a ține piept, a da piept, a rezista cu curaj în fața unei primejdii" (ar putea fi derivat în rom.).

rom. a învinge vb.

rom. **luptă** s.f. "încăierare, bătăie; ciocnire armată, bătălie" (DEX). În rom., cuvântul poate avea sensul "bătălie într-un război", termenul alb. însemnând chiar "război" (Brâncuș 1991, p.95).

rom. a (se) lupta vb.

PARARE vb. "a pregăti, a face pregătiri; a face efortul de a procura; a procura; a procura cu bani" (panr.), Ernout, Meillet 1959, p.484. Rom. < AP-PARARE (alb. continuă, cel mai probabil, numai PARARE. Mihaescu 1993, p.33. 40 deduce mbroj, përonj atât din APPARARE cât și din PARARE, dar nu își motivează soluțiile; rezultatul evoluției celor două forme nu poate fi, însă, în alb. diferit, pentru că lat. A- neacc. > alb. Ø); PARARE > alb., v.rom. 4.1; APPARAMENTUM > alb. 4.5.2; COMPARARE > rom. 6.2.

PRAEDARE vb. "a prăda, a jefui" (panr.). Alb. < lat. (Barić 1961, p.62). PRAEDA > alb., rom. 4.8.3.

RAPERERE vb. "a lua repede, a înșfăca; a smulge; a face în grabă; a duce cu sine (repede și cu forță), a târi cu sine; a răpi, a jefui", *RAPIRE (it., fr.) (vezi 4.1.).

REPONERE vb. "a pune din nou, a pune la loc, a repune; a reface, a înlocui; a așeza, a pune" (< PONERE) (it., fr.v. și dial., prov., sp., pg.).

SAGITTARE vb. "a arunca săgeți; a străpunge cu săgeți; a săgeta" (it., retr., Mihaescu 1993, p.291). SAGITTARE > shitoj (Jokl 1936a, p.50-51), shajtoj (Mihaescu 1993, p.41; Kristophson 1988, p.68). SAGITTA > alb., rom. 4.8.2.

SUPPONERE vb. "a pune (desubt), fig. a pune mai prejos; a substitui" (v.it.).

alb. proj vb. "a apăra, a păzi" proj punës sate "vezi-ți de treaba ta", mbroj vb. "a apăra, a scăpa de pericol" (FS 1954), mproj, mburoj; v.alb. përonj, forma de bază (Çabej SF 1964, 3, p.25). Variantele mproj, mbroj sunt formate, probabil, cu prefixul m(ë)-, mb(ë)- (pentru care vezi Xhuvani, Çabej 1956, nr.34; acest caz nu este înregistrat).

alb. pruej vb. "a fura, a jefui" (FS 1954); v.alb. me pruem "depopulari" (Bardhi, ed. Roques, p.18).

alb. rrëmbej vb. "a răpi" refl. "a se înflăcăra" (FS 1954).

alb. shitoj vb. "a nimeri, a lovi, a răni; a paraliza prin farmece", v.g. shitues s.m. "arcaș" (Jokl loc. cit.), shajtoj vb. "a lovi, a izbi, a bate; a răni sufletește; a paraliza; a fermeca, a vrăji (în imprecății); shitoj "a paraliza prin farmecele unor ființe supranaturale; a lovi, a răni, a răni de moarte", shajtim s.m., shitë s.f. (în imprecății) (FS 1954, FS 1980).

v.rom. a păra vb. "a apăra" (Drăganu DR III, p.700, DLR VIII/1, P).

rom. a prăda vb.

rom. a răpi vb.

rom. a răpune vb.

rom. a săgeta vb.

rom. a supune vb. (în v.rom. "a pune dedesubt, a ascunde", Mihaescu 1993, p.294).

p.165, Mihăescu 1993, p.291, cu bibliografie), alb. (Gabinschi 1995, care propune etimologia); it.dial., retr., sp. provin dintr-un alt derivat. *MATTEUCA > alb. 4.9.1.

PALA s.f. "cazma; un fel de lopată; vânturătoare" (panr. absent din rom., după ILR II 1969, p.124, care îl include între termenii agricoli); este adus în discuție cu referire la doi termeni alb.: **palë** s.f. "scobitură, cavitate, urmă, semn; gol, vid", sensuri date de Mihăescu 1966a, p.24, care nu face precizări asupra sursei (aceste sensuri sunt preluate de Landi 1989, p.28, de asemenea fără indicarea sursei. Mann 1948, p.343, FS 1954, FS 1980 glosează termenul astfel: "cută, îndoitură, rid, zbârcitură; unduire, adiere": este vorba de termenul cu care se compară rom. **pală** "strat; adiere", cu et. nec., DEX). Nici fonetic, nici semantic (fie cu sensurile date de Mihăescu, fie cu cele din dicționare), **palë** nu are legătură cu cuvântul lat. Haarmann 1972, p.100 dă **palë** "spadă". După Mann 1948, p.344, FS 1954, FS 1980, este vorba de **pallë** "spadă", termen care, fonetic, întrunește condițiile împrumutului din lat. Kristophson 1988, p.84 evidențiază greșeala lui Haarmann, indică, însă, **pallë** exclusiv cu sensul "mai (de bătut rufe)" și consideră nesigură originea din lat. PALA. Mihăescu 1993, p.47 renunță la **palë** ca urmaș al lat. PALA și ia în discuție un **pallë** "cazma cu lamă de fier", care pare a fi sensul cuvântului lat. nu al celui alb. Vezi PALA 4.5.2.

?alb. **pallë** s.f. "spadă; mai de bătut rufe la spălat; cuțitul plugului" (FS 1954); "un fel de lopată pentru vânturatul grâului; spiță (la roată)" (FS 1980). Ne punem întrebarea dacă nu ar trebui separat **pallë** "spadă", ca omonim al denumirii de unealtă (casnică și agricolă), și dacă nu ar trebui explicat, ca și rom. **pală** "paloș", din tc. **pala**. Ca denumire de unealtă agricolă, alb. **pallë** ar putea, însă, proveni din lat. (ar putea fi vorba de PALUS, etimon propus de Kristophson 1988, p.67, vezi 4.9.2.).

SAGITTA s.f. "săgeată; obiect cu vârf ascuțit" (panr.); SAGITTARE > alb., rom. 4.8.1.

alb. **shigjetë** s.f. "săgeată; suveică"; **shigjetoj** vb. "a săgeta" (FS 1954); v.alb. **shëgjetë** s.f. "săgeată", **shëgjetëtar** "sagittarius" (Bardhi, Ashta BS 1975, 1, p.67): rom. **săgetător**; g. **shigjetë**, t. **shëgjetë** (Meyer 1891, p.403, Jokl 1936a, p.45). Dificultăți în explicarea păstrării lui -G- intervocalic (vezi Skok ZRPh 1934, p.490; Jokl *loc. cit.*; după Mihăescu 1981, p.229 este vorba de o dată târzie a împrumutului) și în interpretarea existenței a două variante caracterizate de conservarea sau de pierderea lui -G- intervocalic și de diferențe semantice (pentru seria de termeni în care -G- > Ø vezi SAGITTARE 4.8.1.).

drom. **săgeată** s.f.; arom. **sădzeată** < lat.; **săitã** "idem" < gr. (Papahagi 1974).

SCUTUM s.n. "scut; fig. apărare" (sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg.). Din SCUTULUM s.n. "scut mic; omoplat" deduce Pekmezi 1908, p.41 alb. **sqetull** s.f. "subsuoară" (căruiia îi atribuie sensul "omoplat") (dificultăți fonetice în calea împrumutului din lat.).

alb. **shqyt** s.m., **sqyt** s.m. "scut", **shqytar** s.m. "scutier, cel care poartă scutul unui cavaler" (FS 1954). Alterarea occlusivei se datorește rezultatului evoluției $\bar{U} > y$? Pentru forma **sqyt**, Mayer 1891, p.388 propunea origine sl.; Vasmer 1921, p.57 arată că în sl. nu există termenul și rămâne la originea lat. (fără a se ocupa, însă, de păstrarea nealterată a lui S-); ar putea fi împrumut romanic mai târziu ?

rom. **scut** s.n.

SPATHA s.f. "spată (la țesut); spatulă, lopățică de amestecat; spadă lungă cu două tășuri și fără vârf" < gr. **spáthe**, inovația care înlocuiește termenul vechi GLADIUM (GLADIUS) (Bartoli 1925, p.85) (panr.). SPATHA > alb., Çabej 1962, p.183. SPATHA > rom. 1.2.3; alb. 2.4.4; 2.6.5; rom., alb. 2.5.8; 4.5.2; 4.9.1; SPATULA > alb. 1.2.3; 2.4.4; 4.5.2.

alb. **shpatë** s.f. "sabie, armă de oțel lungă, dreaptă, plată, cu unul sau două tășuri" (FS 1954) "gladius" (Bardhi, ed. Roques, p.29, *Kuvendi i Arbënit*, Ashta BS 1982, 1, p.89).

v.rom. **spatã** s.f. "armă de luptă cu lama lungă, dreaptă și lată" (DLRM; Densusianu 1938, p.784).

THECA s.f. "înveliș, acoperă-mânt, capac; cutiuță, toc de piele. teacă" (< gr. *théke*, Mihăescu 1966b, p.46) (it.dial., sard., retr., prov.. fr.).

rom. teacă s.f.

ZAVA s.f. "ochi, za" = LORICA, atestat târziu, împrumut (Mihăescu 1978, p.32, 305, care dă și varianta ZABA). Mihăescu *loc. cit.* explică și alb. *zavë* s.f. "verigă mică" din lat., dar în 1993, p.292 consideră cuvântul alb. ca și cel arom. (*zavă*) < ngr. După DEX, rom. *za* este comparat, de asemenea, cu ngr. *záva*.

rom. *za*, *zaua* s.f., pl. *zale* "ochi de lanț; împletitură; armură".

4.8.3. Diverse

*CONTRASTARIUS adj. conservat numai în alb. (Mihăescu 1966a, p.32; 1993, p.59; CONTRARIUS = ADVERSARIUS, Mihăescu 1978, p.301).

?alb. *kundërshtar* adj. "opus; adversar, rival" (FS 1954). După Çabej 1962, p.194 provine din *kundërshtoj* vb. "a (se) opune, a fi împotrivă" (< *kundër* adv.). Haarmann 1972, p.27 nu optează pentru nici una din soluții.

CRUENTARE vb. "a însângera, a masacra; a scălda în sânge, a păta cu sânge" (< CRUENTUS), păstrat în rom., DA, DEX, Mihăescu 1993, p.206, 293 (cu bibliografie); rom.v. *a încrunta* "a însângera; fig. a se întuneca (la față)" poate proveni din *INCRUNTARE (INCRUENTATUS adj. "stropit cu sânge", atestat), Mihăescu 1993, p.206.

rom.v. și dial. *a (se) crunta* vb. "a însângera, a păta de sânge; a (se) încrunta" (DA s.v. *crunt*, DEX); *a încrunta* vb.

CRUENTUS adj. "însângerat, pătat de sânge; sângeros; însetat de sânge, crud" (< CRUOR, CRUORIS s.m. "val de sânge") (retr.) (Mihăescu 1993, p.206, 293).

rom.v. și dial. *crunt* adj. "plin de sânge, muiat în sânge; sângeros; aspru, fără milă; crâncen" (DA).

INIMICUS *adj.* "dușman, dușmănos; vătămător, periculos; odios"; *s.m.* "dușman, adversar", inovația care înlocuiește HOSTIS (Bartoli 1927, p.29) (pentru evoluția semantică a lui HOSTIS în rom. și alb. vezi 4.8.). INIMICUS > *it., prov., cat.* (Mi-hăescu 1966a, p.23), *sard.* (Mi-hăescu 1993, p.46), *retr.* (Çabej 1976a, p.81, 82). AMICUS > alb. 6.1.

alb.g. anmik, t. armik s.m. "dușman" (FS 1954), *v.g. anë-mik* "hostis, inimicus, oppug-nator" (Bardhi, ed. Roques, p.32, 37, 78), *v.t. *arëmik* (ë etimo-logic a permis rotacismul, Çabej 1976a, p.81-82, Ashta BS 1971, 1, p.157); *v.g. nëmik* (Bardhi, Ashta BS 1971, 1, p.158; posi-bil împrumut din *it.*?). Dificul-tăți de explicare a alb. *a-*; după Çabej *loc. cit.* o proteză secun-dară pentru a marca opoziția cu *mik* (< AMICUS, 6.1.) (vezi și Çabej 1982, p.79, 103). Prezența rotacismului în toscă e dovada e-xistenței inițiale a unei vocale la începutul cuvântului (forma in-termediară mai veche, după Jan-son 1986, p.108-109: **ënëmik, *ërëmik*).

PAX, PACIS *s.f.* "tratat de pace; pace; fig. calm, liniște; bunăvoință" (*panr.*, ILR II 1969, p.112). PACEM > alb., Meyer 1891, p.318, Çabej SF 1965, 1, p.11-12 (cu bibliografie). PACARE > *rom., alb.?* 6.1; PACTARE > alb. 6.1.

alb. paq s.m., paqe s.f. "pace"; *paq adv.* "în ordine; plin ochi, cu vârf și îndesat; liniștit; *jemi paq* "ne-am achitat reciproc de datorii, suntem chit" (FS 1954, FS 1980). Utilizarea *adv. a alb. paq* se poate compara pe de o parte cu evoluția în lim-bile romanice occidentale a lui PACARE (comp. *fr. payer*), pe de alta cu evoluția, de asemenea în limbile romanice occidentale, a unui termen din sfera seman-tică a lui PAX, QUIETUS, QUI-TUS (> *fr. quitte*). Expresi-ile alb. cuprinzând *paq adv.* se pot echivala construcțiilor *fr. cu quitte adj.: jemi paq: nous sommes quittes, shpëtoi paq: en être quitte pour* "a scăpa numai cu ..." (Kokona 1977); (QUIETUS > alb., rom. 3.2, 4.3); *v.alb. paq s.m.* "liniște, calm" (Bardhi, ed. Roques, p.175).

rom. pace s.f.

PRAEDA *s.f.* "pradă, pradă de război, jaf" (it., v.sard., retr., fr., prov., v.sp., pg.). PRAEDARE > rom., alb. 4.8.1.

SCULCA *s.f.* "spion; gardă militară, strajă" < germ. (REW³ nr.7753a, Barić 1955, p.71). Mihăescu RESEE 1979, 2, p.368, 1993, p.393-394) avansează ipoteza originii lat. a termenului: SCULCA, postverbal al lui EXCULCARE "a ieși din rând, a călca în picioare", pronunțat SCULCARE. SCULCA > it.v. și dial., sard., v.pg., toponim în istr., gr.; atestat sec. IV (REW³ nr.7753a; Mihăescu 1978, p.305, 1993, p.150; Barić *loc. cit.*, care propune și origine lat. pentru alb.). Bahner 1970a, p.42, Mihăescu 1978, p.305 evidențiază lipsa în rom. a termenului.

TENDA *s.f.* "cort" (< TENDERE) > rom., alb. 1.9.1; alb. 4.5.2.

4.9. Activități artisanale

4.9.1. Țesătoria¹

AUL(A)EUM *s.n.* "cortină de teatru; cuvertură, covor; draperie" (< gr. *auleia* "țesătură, draperie despărțind casa de curte") + -MENTUM: Lambertz KZ 53, p.304, care face propunerea, nu decide între lat. sau gr. (vezi și Çabej 1962, p.191; 1976a, p.115, care e de părere că prezența lui

alb. *pre s.f.* "vite și păsări luate ca pradă cu armele; **bie pre: a cădea pradă** (FS 1954), "păsări și animale furate de animale de pradă; lucru furat; rob"; e **bën pre** "a nimici", **bën prenë** "a boci un mort" (FS 1980).

alb. *shkulkë s.f.* "ramură cojită de salcie înfiptă în mijlocul unei pajști pentru a arăta că terenul, fiind ocupat, nu se poate folosi la pășunat; după cosit, ramura e îndepărtată"; **shkojkë s.f.** "ramură indicând ocuparea unei pajști; strajă, pază" (FS 1954). După Mihăescu 1993, p.474, împrumutul e mai nou din cauza evoluției lat. *Ū* > alb. u. Çabej SF 1966, 1, p.28 consideră g. *shkujkë* mai vechi și nu exclude influența bizantină. Influența bizantină este respinsă de Mihăescu RESEE 1969, 4, p.719.

?v.alb. *tandë s.f.* "cort" (*tabernaculum*) (Bardhi, Ashta BS 1975, 1, p.75; Haarmann 1972, p.95; nu este exclusă influența it. pentru utilizarea termenului cu acest sens).

rom. *pradă s.f.* (ILR II 1969, p.165 nu exclude derivarea din a *prăda*).

?arom. *tendă s.f.* (*tentă s.f.*) "cort" este lăsat de Papahagi 1974 fără etimologie și comparat cu gr. și cu it.

alb. *avlëmend s.m.* "război de țesut" (FS 1954). Comparat de Çabej *loc. cit.* ca structură cu APPARAMENTUM > **par-mendë s.f.** (4.5.2.); de observat că încadrarea morfologică s-a făcut diferit. Etimologia lat. nu este sigură, Kristophson 1988, p.82.

¹vezi 1.7.1. îmbrăcămintea și 2.5.7. plante industriale

a– indică un împrumut relativ recent. Împrumut vechi din lat. după Mihăescu RESEE 1979, 2, p.447; 1993, p.59, care îi atribuie și sensul din gr. Landi 1989, p.73 îl încadrează în seria de termeni în care diftongul lat. AU > alb. av, nu a).

*CAIULUS (< CAIA s.f. "băț") (prov.dial., sp., pg.), Mihăescu 1993, p.245 (cu bibliografie). Alb. < FASCIOLA.

CANNULA s.f. "trestie mică; țevă, tub mic" (< CANNA s.f. "trestie; tub de fluier"). CANNA > alb. 2.5.8.

CIMUSSA "marginea unei stofe, fir din urzeală" (Çabej 1982, p.105, 248, care propune această etimologie pentru cuvântul alb.). Rom. < *PEDINUS.

CONUCULA s.f. = COLUCULA, dim. de la COLUS s.f. "furcă, fir de lână" (it., fr., Mihăescu 1993, p.59). Pentru a desemna instrumentul de tors, alb. și rom. utilizează FURCA, iar limbile romanice occidentale CONUCULA, COLUCULA. *INCOLICARE (< COLUS) > rom. (vezi mai jos).

?gr.–alb. qimush s.f. "marginea de fire neșesute a pânzei" (Çabej loc. cit., care presupune și influența lui qime s.f. "fir de blană, de păr"; nu este exclus ca termenul să fie derivat în alb.).

alb. kanurkëz "fus cu lână, servind ca suveică la țesutul stofelor groase, mosor" (Çabej 1962, p.197) (la Mihăescu 1966a, p.31, 1993, p.59 apare konurkëz "ghem cu ață de țesut", formă preluată de Haarmann 1972, p.98 și Kristophson 1988, p.83; Pellegrini 1980, p.45 dă konurkëz și ambele explicații. Mihăescu 1981, p.232 preia exclusiv varianta și sensul date de Çabej).

rom. caier s.n. "cantitate de fuior care se înfășoară și se leagă pe furcă spre a se toarce" (DA, după care un posibil etimon ar fi *CARIUM < CARERE "a pieptăna lâna").

rom. cânură s.f. "lână cu fir scurt care se alege din lâna spălată, scărmanată și pieptănată" (DA; Brâncuș 1991, p.43). TDRG: canură < *carură < *CARULA < CARERE "a scărmana lâna"; etimologia aceasta este reluată de Comșulea CL 1971, 1, p.71–72.

*DEPANARE vb. (< PANUS s.m. "scul cu fire; fir de tort"), Densusianu 1901, p.168. Rom. < *DEPANARE, alb. < PANUS, Candrea 1930-1931, p.75. Atestat: DEPANNARE "a depăna" (Mihăescu 1978, p.286); it., sard., v.fr., prov., cat., sp., pg. (Mihăescu 1993, p.245). PANUS > alb. 1.7.4.

*EXCARMINARE vb. < CARMINARE (< CARMEN s.n. "pieptene de scărmanat lână"). *EXCARMINARE > rom., sp.; CARMINARE > it.v. și dial., sard., sp., pg., Mihăescu 1993, p.245.

FASCIOLA s.f. "fașă mică, bandă mică" (< FASCIA) (it., prov., Mihăescu 1993, p.248). Păstrat în alb. și drom., nu și în arom., Philippide 1928, p.662. Împrumutul în alb. prezintă dificultăți fonetice (dispariția lui S s-ar datora influenței gr., Skok ZRPh 54, p.432, Mihăescu 1978, p.286; diferențe de rezultat față de evoluția lui FASCIA, vezi 1.7.4.). Rom. < *CAIULUS, *FOLLIOLUS. FASCIOLA > rom. 1.7.4. *INFASCIOLARE, *DISFASCIOLARE > rom. 1.7.5; 4.1.

FILUM s.n. "fir" (panr.) alb. < PANUS. FILUM > alb., rom. 1.7.4.

FLOCCUS s.m. "smoc, floc de lână, părul unei stofe" (panr.). FLOCCUS > alb., rom. 1.2.1.

?alb. fqollë s.f. "în bătut, pieptănat și pregătit pentru tors", fjollë (FS 1954); "rezultatul primei cardări a cânepei; cânepă bătută și scărmanată, gata de tors; furcă plină cu cânepă, fir tors" (Mann 1948, p.113); corespunde rom. caier, rom. fuior. După Kristophson 1988, p.86 nu provine din lat.

alb. fill s.m. "fir tors de lână, bumbac, in, cânepă" (FS 1954) (vezi 1.7.4.).

alb. flok s.m. "păr (pe capul omului); fire la marginea unui covor sau a unei haine; ciucure; mătasea porumbului, mustățile cerealelor; fulg de zăpadă; smoc (de bumbac)" (FS 1980).

rom. a depăna vb.

rom. a scărmana vb.

rom. fir s.n.

rom. floc s.m. sau n. "smoc mic de păr, lână sau mătase"; arom. floc, de la care derivă flucat, flucată adj., împrumutat probabil în alb.dial. flokatë s.f. "manta mițoasă din lână" (Vătășescu RESEE 1986, 4, p.354-355, cu bibliografie).

*FOLLIOLUS (< FOLLIS *s.m.* "foale de suflat în foc; burduf"), conservat numai în *rom.*, ILR II 1969, p.117. Pentru *alb.* vezi FASCIOLA, mai sus. După Kristophson 1988, p.65 și *alb.* *fjollë* s-ar explica din *FOLLIOLUS; e lăsată la o parte varianta *fjollë*.

FURCA *s.f.* "furcă (cu două coarne); proptea; țăpoi; stâlp de susținere a casei" (*panr.*). COLUS este înlocuit de FURCA în *rom.*, *alb.*, *fr.dial.*, *bască*. Pentru *rom.*, Candrea 1914, p.10–11 presupunea că denumirea *lat.* a fost adaptată la obiectul bifurcat de tors specific populației autohtone. Densusianu GS 1926, 2, p.318 adaugă paralele în *fr.dial.* (vezi și Brâncuș 1991, p.43 care insistă și asupra paralelei între *alb.* și *rom.*, fiind de părere că nu este exclusă calchiera unui termen balcanic autohton). Pentru *bască*, vezi Densusianu GS 1926, 2, p.318, 352–353, Rohlfs 1927, p.75.

*FUSCELLUS, *FUSTICELLUS, *FUSTELLUS (< FUSTIS) (*it.*, *fr.v.* și *dial.*). *FUSTICELLUS > *rom.* 1.9.1; FUSTIS > *rom.* 4.8.2.

FUSUS, FUSI *s.m.* "fus" (*panr.*).

rom. *fuior s.n.*; pentru bibliografia altor etimologii vezi Comșulea CL 1971, 1, p.67; DEX: et. nec.

alb. *furkë s.f.* "furcă de tors, unealtă cu două coarne în care se pune caierul pentru a fi tors; furcă de strâns iarba; proptea"; *furkatore s.f.* "femeie care toarce (bine) cu furca" (FS 1954). Cimochoowski LP IV, p.194–197 pleacă de la varianta *fturkë* și presupune o contaminare care se putea petrece numai în *alb.* între *furkë* < FURCA și un termen autohton **turkë* din familia lui *tjerr* "a toarce"; îmbogățirea semantică nu putea avea loc, așadar, decât în *alb.* Explicația aceasta este mult prea complicată. Mai plauzibilă este cea bazată pe apropierea de formă dintre obiectele cu numele FURCA, cu atât mai mult cu cât obiectul și denumirea apar și în alte zone (de ex. Pirinei). Pentru tipurile de furci cu una, două sau trei coarne, utilizate în Albania, vezi Aneta Ashta BS 1979, 2, p.156–157, cu bibliografie.

rom. *furcă s.f.*; *furcărie s.f.* "clacă, șezătoare în care se toarce" (Brâncuș 1991, p.43).

rom. *fuscel, fuștel, fușcel s.m., s.n.* "vergeaua care trece printre firele de urzeală".

rom. *fus s.n.*

*GLEMUS (< GLOMUS) s.n. "ghem" (it.dial.; GLOMUS > it., prov., ILR II 1969, p.137). *GLEMUS > rom., alb.? 1.7.4. Luka BS 1981, 2, p.164 propune ca etimon lat. LEMNISCUS s.m. "panglică; fașă" pentru alb. **lēmsh**.

HASTILE s.n. "lemnul sulitei; prăjină, par; ramură" (< HASTIA) (it., sp.); alb. < HASTILIA pl.?, Kristophson 1988, p.77. HASTILE > alb. 3.3; 4.5.2; 4.8.2. HASTA > alb.? 4.8.2.

*INCOLICARE vb. (< COLUS s.f. "furcă; fir de lână"), păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.117 (este considerat, totuși, nesigur). Çabej SF 1964, 4, p.101-102 nu acceptă conservarea în rom. a unui derivat de la COLUS pentru că și în Balcani s-a păstrat numai diminutivul COLUCULA, CONUCULA (> alb.), iar COLUS a fost eliminat de FURCA. Obiecția lui Çabej ar putea fi înlăturată, dacă se ține seama că *INCOLICARE pleacă de la sensul "fir" ("caier", DA, V. Pamfil 1977, p.207, Mihăescu 1993, p.246), ca de altfel și alb. **kanurkëz** "fus cu lână, servind ca suveică în timpul țesutului" (vezi COLUCULA). Și în cazul alb. credem că sensul important este "firul de lână de pe furcă", nu "furcă".

?alb. **lēmsh** s.m. "ghem" (FS 1954); pentru dificultățile împrumutului din lat. vezi 1.7.4.

alb. **shtizë** s.f. "andrea de împletit" < **shtijë** s.f. < HASTILE (Xhuvani, Çabej 1962, nr.168). Rom. **andrea, undrea, îndrea**, cu etimologie controversată, este considerat de Russu 1981, p.408-409 (cu bibliografie) autohton (fără corespondent alb.); acceptat, cu rezerve, de Mihăescu 1993, p.317.

drom. **ghem** s.n.; arom. **gl'em** s.n. < *GLEMUS, **gl'iom** s.n. < GLOMUS (Papahagi 1974, Mihăescu 1993, p.248).

rom. a **încurca** vb. .

INSUBULUM "sul la războiul de țesut" (< SUBULA s.f. "sulă, daltă mică"), Mihăescu 1993, p.130. It., sard., retr., fr., sp. < INSUBULUM. sau *SUBULUM. Rom., alb. < *SUBULUM (Pușcariu 1905,p.156). SUBULA > rom. 4.9.5.

LICIUM s.n. "iță la războiul de țesut; fir de țesut" (panr.).

*MATTEUCA s.f. (< *MATTEA "măciucă, ghioagă de metal"), Mihăescu 1993, p.382; Gabinschi 1995 propune etimonul pentru alb. *MATTEUCA > alb., rom. 4.8.2.

NODUS s.m. "nod; nod de articulație, articulație la membre; nod la vegetale; piedică, încurcătură, dificultate" (panr.). Alb. < NODUS, Meyer 1891, p.302. NODUS > rom. 1.2.3; NODUS > alb., rom. 1.2.4; 2.5.1; 4.9.5.

ORDIOR, ORDIRI; ORDIRE vb. "a urzi o țesătură; a începe (vorbind, descriind)" (panr.).

?alb. **shul** s.m. "bucată subțire și dreaptă de lemn cu diferite întrebuințări; sul pe care se înfășoară pânza țesută; sul de pe care se desfășoară urzeala în timpul țesutului" (FS 1954). Era de așteptat forma **shull**. Çabej 1962, p.171 îl consideră termen autohton; Mihăescu RESEE 1979, 2, p.447, împrumut vechi din lat.

alb. **msukë** s.f. "bătătoarea meliței pentru in sau bumbac, servind la zdrobirea nodurilor, dârjea; toiagul curbat la capăt al păstorului" (FS 1954); **mërukë** s.f. "mai de lemn întrebuințat pentru a bate nodurile când se scarmână lâna sau bumbacul; bătă, buzdugan; toiagul păstorului" (FS 1980) (am folosit, de asemenea, echivalările în rom. ale lui Gabinschi 1995, p.121).

alb.g. **nyje** s.f., **nye** s.m. "nod"; fig. **m'u lidh puna nye** "mi-a ieșit o piedică în cale"; **m'u ba (lidh) buka nye** "a i se pune un nod în gât" (FS 1954); t. **ne** s.m., **nejë** s.m. (Jokl 1911, p.60; 1916, p.100 și u.); v.alb. **me nyem** vb. "a înnoda", **nyesh** adj. "nodosus" (Bardhi, ed. Roques, p.66-67); rom. **a înnoda** < în + nod, DEX sau INNODARE, Densusianu 1901, p.172. Pentru dificultățile referitoare la evoluția fonetică a lui NODUS în alb. vezi Demiraj 1985, p.133, 134; Landi: **ne** < NODUS sg.; **nejë** < NODA pl.

rom. **sul** s.n. < *SUBULUM, DLR s.n. X/5 S.

v.rom. **iț** s.n.; de la pl. **ițe** s-a format **iță** f. sg.

rom. **nod** s.n.

rom. **a urzi** vb.

*PANDIA *s.f.* (< PANDERE *vb.* "a desface, a întinde, a desfășura") (it.), Mihăescu 1993, p.248, cu bibliografie privind originea controversată a cuvântului rom.

PAENULA *s.f.* (PENULA) "un fel de pelerină cu glugă; fig. acoperământ" > rom., Mihăescu 1993, p.248, cu bibliografia celorlalte soluții propuse. ILR II 1969, p.125: rom. < PAN-NULA (care înlocuiește în rom. PANNUS *s.m.* "bucată de stofă, cârpă; zdreanță", *panr.*).

PANUS *s.m.* "fir de țesut; tumoare sau abces" (după Ernout, Meillet 1959, p.480 primul sens este împrumutat din *gr.*). Alb., rom. < FILUM. PANUS > alb. 1.7.4; *DEPANARE, DEPANNARE > rom. (vezi mai sus).

*PEDINUS (< *PEDINUS *adj.* < PES, PEDIS), Mihăescu 1993, p.247 (it. retr., ILR II 1969, p.166). Alb. *pějñě s.f.* "franjuri, marginea neșesută a pânzei" nu provine din *PEDINUS (explicație dată de CDDE nr.1378), ci este un nou *sg.* de la *pl. pějña* al lui *pěj* "fir" < PANUS. Alb. *pedim s.m.* "totalitatea firelor neșesute la marginea pânzei" < rom. (explicații date de Çabej SF 1965, 1, p.17; în cazul împrumutului din rom., preia soluția lui Jokl, Rev. fil. II, p.255; de observat, totuși, că termenul alb. nu se poate explica nici fonetic, nici semantic din arom. *keádin s.n.* "tort" (Papahagi 1974), ci este mai apropiat de forma drom.; tratamentul lui E și păstrarea lui -d- exclud împrumutul din lat., deși Kristophson 1988, p.67 îl acceptă.

?drom. *pânzã s.f.*; arom. *pândzã s.f.*; (Papahagi 1974 care optează de asemenea pentru *PANDIA).

rom. *pănură s.f.* "țesătură groasă".

alb.g. *pê, peni s.m., t. pe, peri* (FS 1954), t. *pěj, përi* (Mann 1948, p.358) "fir care servește la cusut, ață"; mai multe fire răsucite la un loc (*fill, pl. fiije*) formează firul numit *pe* (Aneta Ashta BS 1979, 2, p.156).

rom. *piedin s.n.* "totalitatea firelor neșesute din urzeală, țesute la capătul unei pânze".

PILA *s.f.* "piuă, vas de pisat; copăie de călcat piei" (dalm., it.dial., retr., prov., sp.). PILA > alb., Çabej SF 1965, 2, p.12-13. PILA > alb. 4.5.2.

*PILLA (< PILULA *s.f.*, dim. lui PILA) > rom., Mihăescu 1966a, p.332; 1993, p.40, 44 (cu menționarea diferenței între alb. care a împrumutat termenul de bază și rom., continuând derivatul). *PILLA (< PILULA) > rom. 4.5.2.

*RASC(U)LARE *vb.* (it., fr., prov., sp.dial.).

*RETELLA *s.f.* (păstrat și în it. de sud, Rosetti 1986, p.79) < RETE *s.n.* "plasă, rețea (de pescuit, de vânătoare)", *panr.* absent din rom. (ILR II 1969, p.124). Alb. < RETE 4.7. Diferența între rom. și alb. evidențiată de Mihăescu 1981, p.217.

SPATHA *s.f.* "șpată la țesut; lopățică; spadă lungă" (*panr.*). SPATHA > alb., rom. 4.5.2; 4.8.2; alb. 2.4.4; 2.6.6; rom. 1.2.3; SPATULA > alb. 1.2.3.

SPATIUM *s.n.* "spațiu, întindere; interval, distanță" (it.v. și dial., v.cat.) (ILR II 1969, p.166).

SQUAMA *s.f.* "solz (de pește, de șarpe); ochi la o rețea; pată pe ochi; coajă la grâu; așchie de metal" (it., prov., cat., sp., pg.); sensul din rom. există și în it. (Mihăescu 1993, p.247).

alb. **pillë** *s.f.* "ragilă, darac de cânepă și in", **pilloj** *vb.* "a dărâci, a pieptăna cânepa" (FS 1954, Mann 1948, p.385); se poate observa că obiectele la care se referă alb. **pillë** și rom. **piuă** sunt diferite. Jokl 1911, p.68-69 consideră cuvântul alb. autohton și îl compară cu lat. PECTO.

rom. **piuă** *s.f.*, instalație folosită pentru împâslirea țesăturilor din lână, prin frecare, presare și lovire, într-un mediu cald și umed (DEX, Mihail 1978, p.100).

rom. a **rășchia** *vb.* "a depăna firele toarse de pe fus sau de pe ghem pe rășchitor".

rom. **rețea** *s.f.* "împletitură de fire, lucrată cu ochiuri mari; plasă; obiect făcut din rețea"; **rățea**.

alb. **shpatë** *s.f.*, parte a războiului de țesut formată din bețișoare paralele printre care trec firele pânzei; **shpatëz** *s.f.* (FS 1954).

rom. **spată** *s.f.*, piesă la războiul de țesut, ca un pieptene prin care trec firele de urzeală; bețișor folosit la împletirea unei rețele (DEX).

drom.dial. **spat** *s.m.*, **spas**, arom **spas** "spațiul dintre sul și spată" (Papahagi 1974; Giuglea 1988 p.224-226, care îl explică din EXPANSUS, EXPASSUS *p.pf. vb* EXPANDERE).

rom. **scamă** *s.f.*

STUPPA *s.f.* "câlți" (panr.).
STUPPA > alb., rom. 4.5.2;
*ASSTUPPARE > rom. 4.1.;
*STUPPARE > alb.? 4.1.

SUMMA *adj. f.* (SUMMUS *m.*
"cel mai înalt, cel mai de dea-
supra"), în sintagma SUMMA
LANA (Capidan DR III, p.1088;
1932, p.146; Papahagi 1974).
SUMMA *s.f.* "locul cel mai înalt,
gradul cel mai înalt; esențialul"
sau SUMMUS *adj.* > alb. 3.1.

TEMEN (păstrat în glose);
*TEGMEN, cerut de alb.; cu sen-
sul lui SUBTEGMEN *s.n.*, SUB-
TEMEN "bătătură, urzeală; țe-
sătură; pânză. stofă"; nu s-a pă-
strat în limbile romanice (M. L.
Wagner, ZRPh 39, p.102, Çabej
1962, p.197); Mihăescu 1966a,
p.25 îl înregistrează, însă, în
it.dial.

TELA *s.f.* "pânză, țesătură;
urzeală" (< TEXO, TEXERE),
panr., Mihăescu 1993, p.247.

TENDICULA *s.f.* "sfoară întinsă
pentru uscatul rufelor" (<
TENDO, TENDERE) (it.dial.,
retr., fr.dial., prov.).

TEXERE *vb.* "a țese, a împleti"
(panr.).

TORQUERE *vb.* "a suci, a
răsuci, a întoarce, a învârti, a roti
aruncând; a suci, a strâmba",
panr., dar nu cu sensul din rom.;
pentru sensul din rom., în limbile
occidentale s-a păstrat din lat.
târzie FILARE (Pușcariu 1974,
p.160). EXTORQUERE > rom.
4.1, INTORQUERE > rom. 4.1.
TORCULUM > alb. 4.5.2; în alb.
există, însă, alături de *tork s.m.*
< *torkull* < TORCULUM (vezi
4.5.2) și *torkë s.f.* "scul" (FS
1954, FS 1980).

alb. *shtupë s.f.* "partea mai
groasă care rămâne după piep-
tănarea cânepii sau inului, câlți,
stupă; dop de câlți" (FS 1954);
pentru originea lat., Meyer 1888,
Pușcariu 1905, p.153, Çabej SF
1966, 1, p.46.

alb. *timën, timër, tymën s.m.*
"urzeală; firul mai gros al
țesăturii; bătătură" (Bashkimi
1908, p.456, Weigand 1914,
p.89, Çabej SF 1966, 2, p.75).
După Kristophson 1988, p.85,
împrumut nesigur.

rom. *stupă s.f.* "firele care rămân
în dinții daracului după scoaterea
fuiorului de cânepă, câlți; dop de
câlți"; *stupă bună, stupă rea;*
dial. stupă "fuior" (Comșulea
CL 1971, 1, p.66, 76).

arom. *sumă s.f.* "caier de lână
lungă; lână lungă și mai aspră",
singurul continuator în rom. al
adj. din lat., Rosetti 1986, p.358.
Pușcariu 1905, p.156 desparte
termenul arom. de v.drom. *sumă*
"sumă" < SUMMA *s.f.*

rom.v. și dial. *teară s.f.* "urzeală;
pânză; război de țesut; cataractă
(pe ochi)".

rom. *tindeche s.f.* "bucată în-
gustă de lemn, cu dinți, care ți-
ne pânza întinsă în timpul țesu-
tului".

rom. *a țese vb.*

rom. *a toarce vb.*

TORTUS *p.pf. vb.* TORQUERE, *adj.* "întortocheat", TORTUS *s.m.* "încolăcitură, spirală"; *it., sard., retr., prov., sp., pg.* cu alte sensuri și cu valoare *adj.* (ILR II 1969, p.166). Alb. **tërthori** *adv.* "curmeziș" nu provine din TORTUS (Pisani KZ 71, p.63), ci este autohton (Çabej 1976b II, p.231). TORTA > rom. **toartă**, alb. **tortë** "frânghie" 4.9.5. De notat, totuși, aici expresia alb. **e zgjat (e tjerr) tortë diçka** "a lungi prea mult o discuție, o treabă", în care **tortë** este folosit alături de **tjerr** "a toarce".

TRAMA *s.f.* "urzeală a pânzei, pânză" (*panr.*).

4.9.2. Prelucrarea lemnului

ASSULA *s.f.* "așchie, țandără", ASTULA, ASSLA, ASCLA (formă atestată: grupul SL întărit prin introducerea lui C, Mihăescu 1978, p.65. 197; grupul CL explicat prin diferențierea grupului TL, Rosetti 1986, p.122; vezi și Densusianu 1901, p.101, 129). ASCLA > alb., Meyer 1891, p.19, Çabej 1976a, p.100; după Landi 1989, p.79, păstrarea lui **a**— se explică prin împrumutul relativ târziu.

CUNEUS *s.m.* "cui, pană (de despicat sau prins)" (*panr.*, ILR II 1969, p.111). CLAVUS nu s-a conservat în rom. (Candrea 1932, p.10-11) și nici în alb.

alb. **ashke** *s.f.*, **ashkë** *s.f.*, **ashkël** *s.f.* "așchie"; **ashkloj** *vb.* "a face așchii" (FS 1954); *v.alb.* **ashklë, ashkjë** (Bogdani, Ashta BS 1982, 2, p.82).

alb. **kunj** *s.m.* "bucată ascuțită de lemn pentru dat găuri sau pentru astupat gura unui sac, ic, pană, cep; cui; bucată de lemn bătută în perete de care se atârnă obiecte", **kunjoj** *vb.* "a astupa gura unui recipient; a bate cuie", **kunjas** *vb.* "a umple găurile unui butoi cu cârpe, șomoioage ca să nu curgă" (FS 1954, FS 1980).

rom. **tort** *s.n.* "fir tors; scul de fire toarse; țesătură, pânză de cânepă sau in".

drom.dial. **tramă** *s.f.* "urzeală; caier; stupă, câlți"; arom. **tramă** "urzeală" (Mihăescu 1993, p.247, ILR II 1969, p.166).

rom. **așchie** *s.f.*

rom. **cui** *s.n.*, drom.v. și dial **cuñu**, arom. **cuñu** "ic, pană de despicat; piron; cep; bucată de lemn de care se agață ceva; zăvo de lemn la ușă" (DA). Sensu "zăvo" este sugerat și pentru alb. de existența lui **ngujoj** *vb.* rom. **a încuia (ngujoj** "a încuia a asedia; fig. a împiedica, a bate în cuie, a pironi locului", F 1954, FS 1980). Çabej SF 1964, p.101 se îndoiește că alb.

DOGA *s.f.* "vas de măsurat ichide" (< gr.) (it., sard., retr., fr., prov., cat.). Alb. **dhogë** *s.f.* "scândură, blană" (FS 1954, FS 1980) < ngr. < it. (Meyer 1891, p.87).

DOGARIUS *s.m.* (< DOGA + -ARIUS), atestat, Mihăescu 1960, p.150; s-a păstrat numai în rom., Rosetti 1986, p.177.

DOLARE *vb.* "a ciopli cu barda, a tăia" (DOLABRA *s.f.* "bardă, topor") (v.it., sard., retr., fr., prov., sp.).

*INCALAMARE *vb.*, it., alb. (Meyer 1891, p.305, care nu exclude nici împrumutul din it.) (< CALAMUS?; CALAMUS > alb. 2.5.8; rom. 1.9.1.). Haarmann 1972, p.75 acceptă originea lat. pentru alb. (sensul dat de el: "a face rău cuiva").

LIGNARIUS *s.m.* "lemnar; dulgher, tâmplar; tăietor de lemne" (it., sp., pg., Mihăescu 1993, p.270).

LIMA *s.f.* "pilă" (panr. absent din rom., ILR II 1969, p.124).

LIMARE *vb.* "a pili; a șlefui; a freca" (it., fr.).

?alb. **ngallmoj** *vb.* "a bate în cuie; a mâna; fig. a irita" (FS 1954); împreună cu antonimul **shkallmoj** trebuie raportat la **ngallon** "a da în spic, a lega" < **kall**, **kallí** "spic" (Xhuvani, Çabej 1956, nr.40; Çabej SF 1964, 4, p.97); împrumutul din lat. e îndoielnic și după Kristophson 1988, p.88.

?alb. **limë** *s.f.* "pilă" (FS 1954); dificil de precizat dacă împrumutul e din lat. sau din it. (Çabej 1982, p.131).

?alb. **lëmoj** *vb.* "a pili, a șlefui; a freca ușor, a mângâia"; *refl.* "(despre vreme) a se muia"; v.alb. **me limuem** (*Kuvendi i Arbënit*, Ashta BS 1980, 1, p.30).

ngujoj, dial. **me kujue** și rom. **a încuia** provin din (IN)CUNEA-RE. Faptul, însă, că alb. **kunj** nu are sensul "zăvor" ar putea fi un argument că verbul cu sensul "a încuia" este împrumutat în alb. din lat. nu format în alb.; argumentele lui Çabej nu sunt suficiente nici pentru a respinge continuarea în rom. a lui INCUNEA-RE.

rom. **doagă** *s.f.*

drom. **dogar** *s.m.*, arom. **dugar** *s.m.*

drom. **a dura** *vb.* "a construi o casă, a clădi", megl. **durári** *vb.* "a ciopli, a fasona un buștean" (Atanasov 1985, p.29).

rom. **lemnar** *s.m.*

MALLEUS *s.m.* "ciocan, mai, măciucă" (**panr.**).

?alb. **maj** *s.m.* "mai, ciocan mare pentru bătut fierul; ciocan folosit la fabricarea samarelor", **majth** *s.m.* "mai mic, ciocănel", **majung** *s.m.* "ciocan mare" (FS 1954), **majungë** *s.f.* "ciocan de lemn pentru tasat pământul", **majtuer** *s.m.* "cel care lovește cu maiul" (Çabej SF 1964, 3, p.15-16); pentru sufixele autohtone **-th** (dim.) și **-ung(ë)** (cu funcție greu de precizat, care se compară cu lat. **-UNCULUS**), vezi Xhuvani, Çabej 1962, nr.149, 159. Împrumutul din lat. (Pușcariu 1905, p.87, Mihăescu 1966a, p.17, Haarmann 1972, p.100, Kristophson 1988, p.72) nu e sigur (Meyer 1891, p.255; Çabej *loc. cit.* optează pentru it., dată fiind răspândirea cuvântului în g.).

rom. **mai** *s.n.* "ciocan de (Pușcariu 1905, p.87).

PALUS *s.m.* "par. stâlp; țăruș; piron" (**panr.**). Din *IMPALARE *vb.* < PALARE "a pune (via) pe araci" se poate explica rom. **a împăra** *vb.* "a pune via pe araci, a împunge cu un ac; a da într-un par ascuțit, a trage în țeapă" (DA). Kristophson 1988, p.75 propune acest etimon și pentru alb. **palloj** *vb.* "a astupa, a umple, a ticsi". FS 1980 glosează **palloj** "a bate rufele cu maiul" (**pallë**), "a sătura, a îndopa" (vezi și Manu 1918, p.344); **pallohem**, *refl.* are omonimul **pallohet** "(despre o marfă) a pierde din conținut, a se risipi", pe care Jokl 1911, p.113 îl consideră un derivat de la PAULUS "mic" (vezi 3.1), etimologie contestată de Kristophson *loc. cit.*; **palloj** este mai probabil un derivat de la **pallë** și nu corespunde semantic rom. **a împăra**, nici etimonului lat.

?alb. **pallë** *s.f.* "mai de bătut rufele" (FS 1954) ar putea proveni, cu acest sens, din PALUS (propunere făcută de Kristophson 1988, p.67); pentru etimonul nesigur PALA care ar explica sensurile "sabie" și "cazma" (?) vezi 4.8.2. și 4.5.2.

rom. **par** *s.m.*

SCANDULA *s.f.* "scândură" (dalm., it.dial., sard., retr., fr., prov., ILR II 1969, p.167, Mi-hăescu 1993, p.252, 476). După Jokl 1923, p.136, cuvântul lat. explică alb.dial. *skâdje s.f.* "bucată de lemn care leagă oiștea de talpa plugului", *shkadje s.f.* "parte componentă a jugului".

SECURIS *s.f.* "secure" (dalm., it., sard., retr., sp., pg.).

SERRA *s.f.* "fierăstrău" (v.it., sard., retr., prov., cat., sp., pg.); SERRARE *vb.* "a tăia cu fierăstrău".

*TEREBELLUM (< TERE-BRUM *s.n.* "sfredel, burghiu" < TERO) (it., prov., Cimochowski LP IV, p.197). Lat. > alb., Meyer 1891, p.452 acceptat de Cimochowski *loc. cit.* care presupune o contaminare cu *turr vb.* "a sfredeli".

4.9.3. Prelucrarea metalelor (în special a fierului)²

ARGENTARIUS *s.m.* "argintar; zaraf". Alb. *argjendar s.m.* este, probabil, derivat de la forma mai nouă *argjend*, influențată de limbile romanice. ARGENTUM > alb., rom. 2.4.3.

AURARIUS *s.m.* "lucrător în aur, bijutier". AURUM > alb., rom. 2.4.3.

CLAVIS *s.f.* "cheie; drug, zăvor; vergea; pârghie" (panr.).

rom. *scândură s.f.*

rom. *secure s.f.*

alb. *sharrë s.f.* (FS 1954), dial. *shërr s.f.* (Totoni SF 1964, 2, p.134), *sharroj vb.* "a tăia cu fierăstrăul; fig. a sfârși rău; refl. a se sfârși după ceva (de sete)" (FS 1954), v.alb. *sharruem adj.* "serratus" (Bardhi, ed. Roques, p.150).

alb. *turjelë s.f.*, *tryele s.f.*, *tryelë* "sfredel, burghiu" (Mann 1948, p.528, 529); forma *tryell* pe care o ia în considerare îl determină pe Candrea 1930-1931, p.63 să respingă originea lat. (-LL- nu ar fi evoluat normal) și să propună împrumut din it.

arom. *șară s.f.* (Papașagi 1974) (Candrea 1932, p.94 presupune că termenul a existat și s-a pierdut în drom.).

rom. *argintar s.m.*

rom. *aturar s.m.* (o descriere a numelor rom. moștenite din lat. ale celor care prelucrează metalele prețioase, la Brâncuș 1991, p.17-20).

rom. *cheie s.f.*

²vezi mai sus 2.4.3. metale

COLARE *vb.* "a strecura, a filtra" (vezi 4.1.).

alb. kulloj *vb.* "a filtra, a strecura", **ar i kulluet** (Bogdani, Ashta BS 1985, 1, p.180): **aur curat, i kulluar** *adj.* "curat, curățit, strecurat" (FS 1954). Haarmann 1972, p.68 dă și sensul "a turna un metal".

rom. aur (metal) curat; curat < COLATUS (< COLARE), contaminat cu CURATUS (< CURARE) (DA).

FABER, FABRI *s.m.* FABRUM "meșteșugar, lucrător, meșter" (it., sard., retr., v.fr., prov.).

drom. faur *s.m.*, **arom. favru**; **a făuri, făurar, făurărie.**

FABRICA *s.f.* "meșteșug, artă; atelier, făurărie" (< FABER) (prov., cat., fr., sp., Mihăescu 1966a, p.22).

alb. farkë *s.f.* "fierărie" (FS 1954).

FABRICARE *vb.* "a construi, a făuri, a face"; "a făuri" și prin "ferecare", de către FABER ("faur") în FABRICA ("fierărie") (DA) (it., sard., fr., prov., cat., sp., pg.). **FABRICARE** > *FAURICARE > **rom. făreca** (Pușcariu 1974, p.41), **alb. farkoj** (prin căderea lui **u**, Candrea 1930-1931, p.86).

alb. farkoj *vb.* "a făuri, a bate fierul cald pentru a-i da formă; a potcovi calul; a pardosi, a pune podele; a bate un cui", **farkëtoj** *vb.* "a bate fierul, a potcovi; fig. a educa", **farkim** *s.m.* "forjare; pardoseală", **farkëtar** *s.m.* "fierar" (FS 1954). Pentru modelul de formare a perechii **farkoj, farkëtoj** vezi Çabej 1987, p.223, s.v. **dëm, dam.**

rom. a fereca *vb.*, **v.rom. a făreca** "a îmbrăca unelte în fier; pune cercuri de fier la roți", **arom. făricare**, **mevl. făricari** "a potcovi"; **faur ferecă și desfereci** "februarie îngheață și dezgheață" (DA, Mihăescu 1993, p.270).

FERRARIUS *s.m.* "fierar" (FERRARIUS *adj.*, FERRARIUS FABER "lucrător în fier"). FERRUM > rom. 2.4.3.

rom. fierar *s.m.*

FOLLIS *s.m.* "foale, bîrduf de suflat în foc; pungă, bășică; foale (ale plămânilor, ale pântecelui)", **panr. FOLLIS** > rom. 1.2.3.

rom. foale *s.m.*

LAMINA *s.f.* "foaie de metal, de lemn, placă, tablă; bucată de metal, lingou", cu disimilarea **m - n > m - r** (DA).

rom. lamură *s.f.* "pur, curat adevărat; partea curată dintr-un minereu"; **a lămuri** *vb.*

SCORIA s.f. "zgură de metal" (< gr. *skoríā*, Pușcariu 1905, p.140); s-ar fi păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.118) și alb. (Pușcariu *loc. cit.*; totuși, Pușcariu DR IV, p.1343 acceptă soluția lui Jokl IF 37, p.112 după care alb. < gr.med.); este moștenit, însă, și în it. de N. (Pellegrini 1985, p.38 și u., 1992, p.25, 26, cu bibliografia etimologiilor pentru drom. *scoare*, *zgură*, arom. *zguríe*, alb. *zgjyrë*, *skurí*).

4.9.4. Vase; recipiente diverse³

ALVEUS s.m. "albie de spălat, cadă; albie de râu", ALVEA, atestat (Mihăescu 1978, p.65; atestat și ALBEA, Mihăescu 1993, p.191) (it.dial., fr.).

ARCA s.f. "ladă, scrin, casetă; sicriu" (panr. absent din rom., ILR II 1969, p.123). Lat. > alb., Meyer 1891, p.15, Jokl 1923, p.126, Çabej 1976a, p.78 cu bibliografie; Candrea 1932, p.80: alb. < scr. < it. ARCA > alb. 6.2.

BUTTIS (BUTIS) "vas mic" (lat. târzie < gr., Densusianu 1901, p.127, 198, Mihăescu 1966b, p.54), inovația care înlocuiește DOLIUM "chiup, butoi" (Bartoli 1925, p.39, 85) (it., retr., v.fr., v.prov., cat., sp., pg.).

CALDARIA s.f. "căldare" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.); rom. a păstrat termenul popular, alb., termenul cult (SITULA, SICLA), Mihăescu 1981, p.223.

alb. *zgjyrë* s.f. "zgura care apare din prelucrarea metalelor" (FS 1954).

rom.dial. *scoare* s.f. "zgură de la fierul bătut" (Pușcariu *loc. cit.*); *zgură*, cu etimologie greu de precizat; pentru sonorizarea grupului SC- > *zg-* nu numai în rom. și alb. (considerată de Densusianu 1901, p.327-328 ca influență alb. în rom.), ci și în unele limbi romanice, vezi Rosetti 1986, p.346.

rom. *albie* s.f.

alb. *arkë* s.f. "ladă, cutie, sicriu" (FS 1954).

alb. *but* s.m. "putină, butoi, bute, vas mare în care se țin brânză, murături", *bute* s.f. "idem" (FS 1954), v.alb. *butac* s.m. "urcior" (Buzuku, ed. Ressuli, p.119); termen cunoscut atât în t. și g. cât și în it.-alb.; de aceea, mai curând din lat. decât din it. (Çabej 1976a, p.396).

rom. *bute* s.f.; *butoi* (< *bute* + -oi).

rom. *căldare* s.f.

³vezi și 1.8.5; 4.5.2.

CALIX. CALICIS *s.m.* "cupă, vas de băut, pocal; oală" (*dalm.*, *sard.*, Mihăescu 1993, p.45). CALIX > *alb.* 1.8.5.

CANNATA *s.f.* (*it.dial.*, Pellegrini 1983, p.76); păstrat în *alb.* și limbile romanice occidentale, nu și în *rom.*, Mihăescu 1966a, p.21: în Balcani l-au împrumutat *alb.*, *scr.*, *ngr.* (Skok ZRPh 1934, p.483; pentru *alb.* vezi Çabej 1962, p.188). Totuși Philippide 1928, p.635, 662 (după el, Pellegrini *loc. cit.*, Banfi 1985, p.95) considera cuvântul *lat.* păstrat și în *drom.*, dar nu și în *arom.*, fiind comun, deci, numai *alb.* și *drom.* DA: cānată < *bg.* Rom. < URCEOLUS.

CANTHARUS *s.m.* "vas mare de băut cu două toarte; bārdacă" (*it.*, *sard.*) (Çabej 1976b I, p.402, Mihăescu 1993, p.45).

CATINUM *s.n.*, CATINUS *s.m.* "strachină, blid, vas adânc pentru fiert sau servit mâncarea" (*it.dial.*, *sard.*, *retr.*, *pg.*).

CAUCUS *s.m.* "căuș" (< *gr.* *kaukion*, *kauke*, Densusianu 1901, p.198, Mihăescu 1993, p.244) (*cat.*, *pg.dial.*, Mihăescu *loc. cit.*). Densusianu *loc. cit.* raportează la cuvântul *rom. alb.* *kokë* "cap", pe care îl deduce din *CAUCA *s.f.* (păstrat, după el, și în *it.* și *sp.*); la *CAUCA se referă și Hasdeu pentru *rom. găoace*, *ghioc* și *alb. kokë* și *kafkë*

alb. qelq s.m. "sticlă; pahar, cupă, pocal, potir", *qelqe s.f.* "pahar", i *qelqtë adj.* "de sticlă"; *qelqurina s.f. pl.* "sticlărie, obiecte din sticlă" (FS 1954); *kelshejt, kalçind* "potir folosit în timpul slujbei" e format în *alb.* nu împrumut direct din CALIX SANCTUS (Çabej 1962, p.195).

alb. kënatë s.f. "urcior, vas de lut pentru apă, pentru lichide" (FS 1954). După Kristophson 1988, p.86, provine din *it.*

alb. kandër s.f. "vas de aproximativ un litru și jumătate pentru ulei" (FS 1954).

arom. cățân s.n., *cățână s.f.* "farfurie, blid" (Papahagi 1974) *v.drom. cățân* "blid, vas" (Densusianu 1938, p.795), *drom.dial. cățână* "copaie de frământat" *cățin* "lac mic care seacă vară" (Mihăescu 1993, p.243).

rom.dial. cauc s.n. "vas de lemn sau metal ca o lingură mare pentru a lua și a bea apă" (DA).

(vezi Mazzonei 1983. XXXVIII cu note și bibliografie); explicarea lui **kafkë** s.f. "găoace, înveliș, cochilie; țeastă, tîgvă, craniu" (Mann 1948. p.174) din *CAU-CA s-ar putea susține fonetic; în cazul lui **kokë**, alb. **o** nu poate proveni din lat. AU. Etimologia lat. pentru alb. **kafkë** și paralela cu rom. **cauc** sunt respinse de Kristophson 1988, p.86 (vezi și 1.8.5.).

CAVO, CAVARE vb. "a scobi"; "a scoate un lichid dintr-un vas" (sens presupus în DA s.v. **căuș**) (< CAVUS adj.) + -uș > rom. Mihăescu 1993. p.59, 62, Haarmann 1972, p.97 explică alb. **kovë** s.f. "găleată de scos apă din fântână" (FS 1954) < *COVA (< *COVUS = CAVUS adj. "scobit"); după Mihăescu, termenul lat. s-a păstrat numai în alb.; de regulă, însă lat. -V- > alb. Ø. Kristophson 1988, p.86: alb. < tc. sau sl. *CAVO s. (< CAVARE) > rom. 2.6.7; *CAVULA (< CAVUS) > rom.?, alb.? 3.2; *CAUITARE > rom. 4.1.

*CLAUS(1)TURA (= CLAUSURA s.f. "închizătoare; fortăreață" < *CLAUDERE vb.) > fr. **clôture** (Dauzat, Dubois, Mitérand 1964 s.v. **clore**); paralela cu fr. și etimologia lat. pentru termenul alb. la Xhuvani, Çabej 1962, nr.148. CLAUSURA, CLISURA > alb., arom.? 2.4.4.

COOPERTORIUM s.n. "acoperământ" (dalm., it. dial., sard., Mihăescu 1993, p.35, 118). COOPERTORIUM > alb., rom. 1.8.5; COOPERIMENTUM > rom. 1.9.1; COOPERIRE > rom. 4.1.

rom. **căuș** s.n. "vas ca o cupă sau ca o lingură mare cu care se scoate lichid dintr-un recipient" (DA).

alb. **këltyr** s.m., **klytyrë** s.f. "capac, înveliș, învelitoare"; (Mann 1948, p.192).

alb. **kuptyrë** s.f. "capac" (Çabej 1982, p.264).

rom. **cărpător** s.n., **cărpător** (DA).

CUPPA *s.f.* "amforă, vas de ținut vinul" (panr.); alb., Meyer 1891, p.215 (Meyer 1888, p.811: alb. < rom. din cauza formei); evoluția lat. Ū > alb. u ridică probleme: alb. **kupë** ar putea proveni, ca și fr. **coupe** (Dauzat, Dubois, Mitterand 1964), din CÛPPA (= CÛPPA) ?

DUX, DUCIS *s.m.* "călăuză; comandant" (dalm., sard., it., v.fr., Pellegrini 1980, p.63), considerat de Çabej (1962, p.196) ca mai probabil etimon pentru alb. **duq** decât DUCTUS *s.m.* "tragere, ducere; conducere, comandă; linie, direcție" (pentru care vezi Meyer 1891, p.77) (DUCTARIUS *adj.* "de tras" > v.bg., Vaillant BL 1946, p.13). Etimologia lui Çabej este acceptată de Mihăescu 1993, p.45, Haarmann 1972, p.99 (pentru **duq** "Gewehrrohr", dar pentru **duq** "schmale Rohre" indică DUCTUM, fără a explica de ce desparte cele două sensuri în două cuvinte cu etimologii diferite; vezi și Pellegrini *loc. cit.* care, pe bună dreptate, nu admite scindarea); soluția lui Çabej este sprijinită de Di Giovine 1982, p.25; DUCTUS era de așteptat să evolueze la alb. *dujt, *dyt (Çabej 1987, p.359).

*EXTRACOLATORIA (atestat: COLATORIA), Mihăescu 1978, p.240. COLARE > alb., arom. 4.1, 4.6.1; *EXTRACOLARE > drom. 4.1; 4.6.1.

FLASCA *s.f.* (< germ.), termen militar atestat târziu (it., v.fr.); rom. **ploscă** < bg., scr. **ploska** < PILASCA (variantă a lui FLASCA) (Mihăescu 1978, p.32; 1993, p.372; nu îl discută, însă, și între termenii alb. de origine lat.).

alb. **kupë** *s.f.* "cupă, pahar pentru apă sau vin; strachină, blid, farfurie de lut" (FS 1954); "putină cu capac pentru brânză, măsline; piuliță pentru pisat nuci, usturoi; *pl.* ventuze"; **kupac** *s.m.* "putină cu capac; piuliță" (FS 1980); dial. "cană de lut" (Totoni SF 1964, 2, p.131).

alb. **duq** *s.m.* "canea, cep, țeavă fixată la un butoi pentru a permite vinului din vas să curgă" (FS 1954); mai ales g., Çabej 1987, p.359.

rom. **cupă** *s.f.* "vas pentru mulsul oilor; strachină pentru scoșul laptelui; căuș, ciutură (în construcția morii); lopățică de luat mălaiul" (DA).

rom. **strecurătoare** *s.f.*

?alb. **flashkë** *s.f.* "ceașcă" (Meyer 1891; Mann 1948, p.111); ar putea fi un împrumut mai târziu.

*FRICTARIUM (FRICTORIUM, FRIXORIUM *s.n.* "tigaie de prăjit"), păstrat numai în alb. (Mihăescu 1993, p.60 (vezi 1.8.5.); arom. **friptál'ïu** *s.n.* "friptură: animal fript la proșap" < *FRICTALIUM (Papahagi 1974); paralelă parțială între alb. și arom.

alb. **fërtere, furtere "tigaie"** (Mann 1948, p.106, 118).

*FUNDARIUM (cf. FUNDIBULUM *s.n.* "praștie", FUNDITARE *vb.* "a arunca în mare cantitate, a revărsa", frecventativ al lui FUNDERE), păstrat numai în alb. (Meyer 1891, Jokl 1936a, p.64, Çabej 1962, p.196, Mihăescu 1993, p.60); Landi 1989, p.116: **fëner** < *FUNDORIUM. FUSUS (*p.pf. vb.* FUNDO, FUNDERE) > alb. 2.4.4.

alb.g. **fëner, fënder, fner s.m.** "pâlnie" (Mann 1948, p.105); etimologia lat., respinsă de Kristophson 1988, p.86.

GALLETA *s.f.* "găleată" (atestat târziu, Mihăescu 1993, p.243, 1978, p.291) (it.dial., retr., v.fr.).

rom. **găleată s.f.**

*LANCIARIUM (între derivatele cu -ARIUM intrate în alb., Mihăescu 1993, p.66; < LANCEA?); termen păstrat numai în alb., Mihăescu 1993, p.60 (vezi și Haarmann 1972, p.97).

?alb. **lengjere s.f.** "pocal, ceașcă; farfurie, blid" (Mann 1948, p.241); împrumutul din lat. ridică dificultăți semantice și fonetice; mai probabil împrumut târziu (din tc., Kristophson 1988, p.87).

OLLA *s.f.* "oală" (= AULLA, AULA *s.f.* "oală") (panr.).

rom. **oală s.f.**

OLLARIUS *s.m.* "olar" (atestat cu acest sens, Mihăescu 1978, p.288) (< OLLA) (prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.271).

drom. **olar s.m.**, arom. **ular s.m.** (Papahagi 1974).

*OLLICELLA *s.f.* (dim. de la OLLA).

rom. **ulcea s.f.**

*PUTINA *s.f.* < **putine**, Mihăescu 1993, p.320.

?rom. **putină s.f.**; origine controversată: v.gr. (Rosetti 1986, p.212 cu bibliografie), posibilă origine din substrat (Mihăescu *loc. cit.*; nu apare la Russu 1981); derivat: **putinei**.

QUASILLUM *s.n.*, QUASIL-
LUS *s.m.* "coșuleț, paneraș (mai
ales pentru păstrat lână)" (<
QUALUM *s.n.*, QUALUS *s.m.*
"paner, coș") (*sard.*), Çabej
1976b, p.255; Pellegrini 1983,
p.75 adaugă dalm.

*SACCULEUS = SACCULUS
s.m.

SACCULUS *s.m.* "săculeț (de
pus grâu, etc.); pungă (de bani)"
(< SACCUS). Lat. > alb., Meyer
1891, p.377. Landi 1989, p.96.

SACCUS *s.m.* "sac; filtru; de-
sagă" (*panr.*).

SITULA *s.f.* "găleată de scos
apă; urcior de vin", SICLA,
panr., absent din rom. (ILR II
1969, p.124). Alb.< SICLA,
Jokl 1923, p.102, (cu bibli-
ografie); Meyer 1891, p.401:
alb. < it. Originea lat. demon-
strată de Çabej SF 1966, 1,
p.14, care menționează atestarea
formei SICLA (cu probabilitate
și pe două amfore de la Apol-
lonia; vezi și Walde, Hofmann
1954, II, p.548).

alb. **kaçile** *s.f.* "coș" (FS 1954);
kashile *s.f.* "idem" (Mann 1948,
p.188); forma de bază: **kashil**
s.m., rezultatul evoluției normale
din lat., Çabej *loc. cit.* (nu ur-
marea influenței lui **kosh**, Mann
loc. cit.); **kashile** *s.f.* este ro-
dul tendinței din alb. ca uneltele
să aibă nume *f.*, Çabej LP VII,
p.170; după Landi 1989, p.85,
continuă QUASILLA *s.n. pl.*;
Janson 1986, p.184 menționează
evoluția neregulată a lat. I.

?alb. **shakull** *s.m.* "burduf de
piele tăbăcită în care se țin
brânză, unt, lapte prins" (FS
1954); **g.** "vânt puternic"; "bur-
duf folosit în fierărie; foale" (Ça-
bej SF 1966, 1, p.6). După Çabej
(vezi și 1982, p.107), termenul e
autohton, derivat cu -ull de la
shak, considerat variantă a lui
shark *s.m.* "piele; coajă de nucă;
pulpa fructelor cu sâmbure"
(**shark** are origine controversată:
lat. *SARICA sau termen autoh-
ton, vezi 1.7.1.). Explicația din
lat. este, după părerea noastră,
mai simplă atât semantic, cât și
fonetic.

alb. **shekë** *s.f.*, **sheke** *s.f.* "vadră,
doniță; puțină; găleată pen-
tru mulsul laptelui; farfurie de
lemn din care mănâncă păstorii;
măsură pentru cereale"; **sheqe**
s.f. (FS 1954); v.alb. **shekle**
(Buzuku, Çabej 1982, p.37).

rom.dial. **săcui** *s.n.*

rom. **sac** *s.m.*

SPORTA *s.f.* "coș împletit, paner: coș de strecurat" (it., sard., prov., cat., sp., pg., REW³ 8179). Alb. < QUASILLUM.

TESTA *s.f.* "vas de pământ; oală. urciór: cochilie. carapace" (panr.). TESTA > rom. 1.2.1: 2.6.1; TESTA > 1.7.1; 1.8.5.

TESTUM *s.n.*. TESTU "capac de lut ars. țest: vas de pământ" (it.dial., retr., v.fr., prov., cat., sp., pg.). TESTUM > rom. 1.8.5; pentru rom. broască cu țest vezi BRUSCUS. 2.6.6.

TINA *s.f.* "butoi. vas pentru vin" (sard., prov., fr., cat., sp., Mihăescu 1993, p.19). Alb. < TINA, Jokl 1928, p.210. Çabej SF 1966, 2, p.75-76 (el adaugă și posibila etimologie: g. tî. tini, t. fti, ftiri < TINUM. păstrat și în it.).

TRAECTORIUM (it.dial., retr., fr.dial.), *TRAECTARIUM, *TRACTARIUM > alb., Meyer 1891, p.421. Pușcariu 1905, nr.1757, Barić 1957, p.10, Çabej SF 1966, 2, p.52. Di Giovine 1982, p.71-73; după Çabej și Di Giovine, împrumut lat. târziu. Landi 1989, p.121-122, dată fiind evoluția neobișnuită a inițialei TR- (după ce era de așteptat alb. tēr-) consideră cuvântul derivat în alb.; nu precizează termenul de bază. Jokl 1936a, p.63: taftar < *TRAN(S)FUNDITARIUM pentru sinonimul fner < *FUNDARIUM, vezi mai sus); etimologie respinsă de Barić și Çabej. TRACIO, TRACERE > rom. 1.6.1.1: TRAECTA > rom 1.9.1.

alb. shportë *s.f.* "coș împletit din nuiele, paner" (FS 1954).

alb.dial. tesha *s.f. pl.* "oalele puse la pomenire pe mormânt" (Çabej SF 1966, 2, p.68-69).

rom. țest *s.n.* "capac de lut ars în care se coace pâinea, mămliga; vas în care crește aluatul" (DLR s.n. XII/I Ț).

alb.g. tinë, t. tirë *s.f.* "butoi de vin, vadră". tinar *s.m.* "un fel de butie, de puțină, cu baza mai mare decât gura, unde se țin brânză, măsline, murături" (FS 1954).

alb.g. taftar *s.m.* "pâlnie" (FS 1954, Jokl loc. cit.) < *traftar (Barić loc. cit., Di Giovine loc. cit.).

URCEOLUS *s.m.* "urcior, ulcică" (it., v.fr., prov). Alb.v. **urcuell**, **urcuoll** provine din it., după Çabej SF 1967, 1, p.83 (Meyer 1891, p.459 oscila între împrumutul din it.și cel din lat.). Kristophson 1988, p.69, Landi 1989, p.173 optează pentru originea lat. (Kristophson presupune un intermediar ***urquell**).

rom. **urcior s.n.**

UTER, UTRIS *s.m.* "burduf de piele pentru lichide, sau umflat cu aer" (it., sard., retr., prov., fr., cat., sp., pg.).

arom. **utre s.m.** "burduf" (Papa-hagi 1974).

VAS, VASIS *s.n.*, VASUM *s.n.*, VASUS *s.m.* "vas de uz casnic" (panr.).

rom. **vas s.n.**

4.9.5. Unelte, substanțe și obiecte diverse

BAIULUS *s.m.* "cel care poartă o greutate" (BAIULARE *vb.* "a purta în spate") (it., fr., prov., cat., sp.).

rom. **baier s.m.**, **baieră s.f.**; sensul fundamental: "ceea ce poartă o sarcină", "curea de care se atârnă" (DA).

CHORDA *s.f.* "maț; coardă de instrument muzical" (< gr. **korrdhē**, Mihăescu 1966b, p.39, 52) (panr.. ILR II 1969, p.115). Termenul vechi este RESTIS; inovația mai timpurie: FUNIS; inovația mai târzie: CHORDA (Bartoli 1925, p.70). Pușcariu 1905, p.71: rom. **a încorda**, alb. **ngordh** "a crăpa, a muri (despre animale)" < *INCHORDARE; alb. **ngordh** e termen autohton, Çabej 1982, p.255. CHORDA > alb.? 4.8.2: alb.. rom. 7.2.

v.alb. **kordhë s.f.** "coardă, funie" (Buzuku, Mann 1948, p.209); la Bardhi (ed. Roques, p.28, 132) traduce lat. **funis**, **restis** (re-tendere funem: **me liruem kordhën**, p.133); **kordhëzë** "funiculus" (Bardhi, Ashta BS 1973, 2, p.124).

rom. **coardă s.f.** "împletitură, funie, sfoară" (DA).

CORRIGIA *s.f.* "curea (la încălțăminte; bici)" (panr.). CORRIGIA > rom. 1.7.4.

rom. **curea s.f.**

*COTITUS "tras pe cute, ascuțit" (< *COTIRE < COS, COTIS s.f. "cute, gresie", păstrat în rom., 4.5.2). DA s.v. **cuțit**: s-a conservat numai în rom. (Mihăescu 1993, p.271, ILR II 1969, p.117, care menționează și *ACUTITUS < *ACUTIRE < ACUTUS, etimologie propusă de CDDE nr.468; ILR II 1969, p.167 optează pentru *ACUTITUS).

rom. **cuțit** s.n.

CRATIS s.f. "împletitură de nuiele, leasă": *GRATIS (lat. pop.) > it., retr., sp., pg., Densusianu 1901, p.122; CRATIS, termenul vechi: CLETA, inovația, Bartoli 1925, p.18, 33. CRATIS, *GRATIS > alb., rom. 1.9.1; *GRATARIUM > rom. 1.8.5.

alb. **gratë** s.f. "împletitură de nuiele; leasă" (Çabej 1976b I, p.213; Çabej nu exclude împrumutul din it.).

rom. **gratie** s.f. "îngrădire de vergele sau nuiele încrucișate; leasă" (DA); "zăbrea" (DEX); pentru sensurile și răspândirea în dialecte a cuvântului vezi Teaha FD 1992, p.179 și urm.

FIMBRIA s.f. "liv la o haină, franjuri; cârlionț; coamă; fig. fir, legătură" (fr., prov.). Rom. < FUNIS, alb. < RESTIS, rom., v.alb. < CHORDA.

rom. **frânghie** s.f. (înv.) "fran-juri, ciucuri"; "funie" (DA).

FORFEX, FORFICIS s.m. și f. "foarfece" (it.v. și dial., sard., retr., fr., prov.).

rom. **foarfece** s.n.

FUNIS s.f. "funie" (it., sard., retr., v.fr.). inovația care concurează termenul vechi RESTIS și care este concurată, la rândul ei, de termenul mai nou CHORDA (Bartoli 1925, p.70). RESTIS, panr., este eliminat în lat. dunăreană de FUNIS (ILR II 1969, p.124, 126), dar se păstrează în alb. care nu cunoaște FUNIS.

rom. **funie** s.f.

LAVATURA *s.f.* "apă folosită la spălarea alimentelor sau a rănilor", termen atestat atât la *sg.* cât și la *pl.* (LAVATURAE), Mihăescu 1978, p.241, 291 (< LAVARE + -URA) (*it., fr., prov., sp., pg.*). Lat. > alb., Çabej SF 1964, 2, p.35. LAVARE, *EXPERLAVARE 1.3.6.

LIXIVIA *s.f.* "leșie", LIXIVA (*lat.pop.*) (*dalm., istr., it., retr., fr., cat., sp.*, Mihăescu 1985, p.327; 1993, p.117, 147, 251; LIXIVUM > *fr.v.* și *dial., prov., cat.*, ILR II 1969, p.167). Arom. *al(i)sivă*, alb.t. *al(i)sivë*, *alësivë* < *ngr.* (Pușcariu 1905, p.83, Çabej 1976a, p.33); *it.-alb.* *alisidhe* < *ngr.*; alb. din Dalmația *lukshí* < *cr.* < *dalm.* (Çabej *loc. cit.*).

MANUBRIUM *s.n.* "mâner, toartă", termen vechi, păstrat numai în *it.dial.* și alb. în fața căruia s-a impus, conservat de majoritatea limbilor romanice, MANICA (Mihăescu 1966a, p.11; 1993, p.31, care include și rom. *mâneacă*. Dauzat, Dubois, Mitterand 1964 deosebesc MANICA > *fr.* *manche* "mâneacă" și *MANICUS "ceea ce se ține cu mâna" > *fr.* *manche* "mâner". Româna are pentru obiectul denumit de MANUBRIUM un continuator al lui TORTA și derivatul *mâner* < *mână* + -ar. De altfel, alb. continuă și ea MANICA: *mëngë* "mâneacă", vezi 1.7.1).

NODUS *s.m.* "nod; (*anat.*) articulație; (*bot.*) nod; (*fig.*) lanț; *pedică*, *dificultate*" (*panr.*). NODUS > rom. 1.2.3; alb., rom. 1.2.4; 2.5.1; 4.9.1.

alb. *latyrë s.f.* "apa cu care s-au spălat vasele" *të lanat s.f. pl.* "idem" < *laj* "a spăla", *të shplarar s.f. pl.* "idem", *fig.* "supă fără gust" < *shplaj* (FS 1954); alb.dial. *lëtyrë s.f.* "apa cu care s-au spălat vasele; lapte diluat cu multă apă", *lëtyra pl.* "lături" (SF 1971, 3, p.190); *latirë* (Meyer 1888, p.811).

rom. *lătură s.f., lături pl.*

rom. *leșie s.f.*

alb. *mëru s.m.* "coada, mânerul cuțitului", *mënojë s.f.* "mâner" (FS 1954). După Kristophson 1988, p.84 proveniența din MANUBRIUM nu este sigură.

alb. *nye s.m., nyje s.f.* "nod" (FS 1954).

rom. *nod s.n.*

RESTIS *s.f.* "funie, frânghie; funie de usturoi, de ceapă" (**panr.**, absent din rom., Ernout, Meillet 1959, p.571-572). Din *RESTICULARE < RESTICULA *s.f.* "frânghiuță" s-a încercat să se explice **arom.** arășcl'itor, arășkitor, **drom.** rășchitor (vezi Papahagi 1974, care lasă arășcl'itor fără etimologie; pentru explicarea din *RASCLARE vezi 4.9.1). RESTIS > **alb.** 3.1.

SPUMA *s.f.* "spumă, bale" > **it.**, **sard.**, **retr.**, **prov.**, **sp.**, **pg.** Altă serie de forme din **it.**, **retr.**, **prov.**, **sp.**, **pg.**, **fr.** se datorește influenței **germ.** *skum-, Pușcariu 1905, p.150; Dauzat, Dubois, Mitterand 1964, s.v. écume. Din forma **lat.** influențată de **germ.** sau din **it.** provine și **alb.** shkum(b)ë. Pușcariu *loc. cit.*, Ashta BS 1975, I, p.70.

SPUMO, SPUMARE *vb.* "a spumega, a face spume; a acoperi de spumă" > **rom.**, **sp.**, **pg.**, în vreme ce **alb.**, **it.**, **fr.**, **sp.**, **pg.** provin din forma influențată de **germ.** *skum-, Pușcariu 1905, p.150.

STERCUS *s.n.* "bălegar, gunoi" (**it.**, **sp.dial.**, **pg.**).

SUBULA *s.f.* "sulă; daltă mică" (**it.dial.**, **sard.**, **retr.**, **sp.dial.**). (IN)SUBULUM > **rom.**, **alb.** 4.9.1.

alb. rrjesht, rresht *s.m.* "șir, rând", *adv.* "la rând, fără încetare", rreshtoj *vb.* "a pune în rând, a înșirui" (FS 1954); cuvântul și-a lărgit în **alb.** sensul de la cel inițial, pe care probabil l-a pierdut "funie de ceapă, de usturoi", care e prezent în limbile romaniice (Çabej 1976b II, p.99).

alb. shkumë *s.f.* "spumă; fig. epilepsie"; gjalpë shkumë "unt adunat imediat după ce este bătut" (FS 1954), shkumak *adj.* "însumat, acoperit de spumă", shkuman, shkumbëze *s.f.* Saponaria "săpunariță", shkumbavit *vb.* "a face spumă", shkum(b)ëzon *vb.* "a spumega" (FS 1954, Sejdiu 1989, p.210), i duel shkuma në buzë (nga goja) "a se obosi mult", me shkumë në gojë, i doli shkumë nga goja: a face spume la gură (FS 1980).

?**alb.** shkumoj *vb.* "a se acoperi de spumă, a scoate, a face spumă; a clăbuci, a săpuni (o rufă)"; (despre copii) "a asuda" (FS 1980) ar putea proveni din shkumë.

rom. spumă *s.f.*

?**rom.** a spuma *vb.* "a se umple de spumă; a spumega, a clăbuci; (despre animale) a asuda". Din spumă (DEX, DLR s.n. X/5 S).

v.rom. șterc "așchie, țandără, pai, fir de praf" (Densusianu 1938, p.800).

rom. sulă *s.f.*

TORTA *s.f.* < **TORTUS** *p.pf. vb.* **TORQUERE**. *adj.* "întortocheat" (**TORTUS** *s.m.* "încolăcitură"). **TORTUS** > rom. 4.9.1; **TORQUERE** > rom. 4.9.1. Termenul alb. ar putea proveni din **TORTA** *pl.* < **TORTUM** *s.n.* "funie (ca mijloc de tortură)"? Mihăescu 1966a, p.20 atribuie cuvântului alb. sensul din rom.; în 1993 renunță la acest termen.

VENENUM *s.n.* "doctorie; băutură cu puteri magice; otravă; vopsea" (it. retr., fr.v. și dial., prov., cat.): este termenul vechi, în vreme ce **TOXICUM** este inovația (Bartoli 1925, p.70). **VENENUM** > alb., rom. 1.2.3.

alb. **tortë** *s.f.* "frânghie", **tortë gjethesh** "torsadă, decorare cu ramuri"; **tortë** "funie groasă din scoartă de tei folosită la legat, sau la cărat", "coarda arcului"; **e zgjat (ngjat, tjerr) tortë diçka** "a lungi prea mult ceva" (pentru această expresie, vezi **TORTUS** 4.9.1) (FS 1954, FS 1980, Mann 1948, p.520); dial. **torte** *s.f.* "funie de tei pentru legat fânul și cărat în spate" (Lafe SF 1964, 3, p.147).

alb. **vner** *s.m.* "otravă, venin", **vrer** *s.m.* "fiere; venin" (FS 1954), v.alb. **vëner, vërer** (Mann 1948, p.554, 555; Ashta BS 1989, 1, p.157).

rom. **toartă** *s.f.* "partea încovoiată în arc pentru apucat cu mâna, verigă de atârnat"; alb. < **MANUBRIUM** (vezi mai sus).

rom. **venin** *s.n.* (cu **e** neaccentuat păstrat în silabă inițială după **v-**, Dimitrescu 1967, p.53).

5. RAPORTURI ÎNTRE OAMENI CA INDIVIZI¹

5.1. Limba

CIRCARE *vb.* "a înconjura, a da ocol unui lucru" (< CIRCUS, DA s.v. *încerca*) (panr.). Rom., alb.v. < QUAERERE. CIRCARE > alb., rom. 1.3.1; 1.5; 3.6.1.1; 4.1; INCIRCARE, CIRCITARE > rom. 3.6.1.1; 4.1.

CLAMARE *vb.* "a striga, a scoate strigăte; a striga zicând; a chema strigând; a numi strigând" (panr.).

CONVENTARE *vb.* "a se aduna des, meru" (< CONVENTUS); it. dial., Pellegrini 1972-1973, p.402, care evidențiază paralela cu rom. și alb. CONVENTARE > alb. 6.1.

alb. *kërkoj vb.* "a cere" (FS 1954); v.alb. (me) *kërkuem* "quaerere; quaeritare; perquire-re; require" (Bardhi, ed. Roques, p.93, 118, 130; *Kuvendi i Arbënit*, Ashta, BS 1979, 2, p.62); *kërkesë s.f.* "cerere; cerință".

alb. *kuvendoj vb.* "a discuta, a vorbi cu alții, a sta de vorbă; a face sfat" (FS 1954); "a spune, a povesti" (Mann 1948, p.232), *kuvend vb.* "a discuta", *kuvendar adj.* "cărui îi place să stea de vorbă", *kuvendim s.m.* "conversație", *kuvendvogël adj.* "care nu lungește vorba"; după același model e construit opusul rom. *vorbălungă* (vezi și *fjalëpak s.v.* FABELLA mai jos); it.-alb. *kuvendoj* "parlare, discutare, ragionare; convenire, radunare" (Giordano 1963); alb. < lat., Pușcariu 1905, p.42, Pellegrini *loc. cit.*

rom. a *chema vb.*

rom. a *cuvânta vb.* "a vorbi, a grăi, a zice; a ține un discurs; a avea facultatea de a articula cuvinte" (DEX), "a conversa, a sta de vorbă" (DA), concurat în rom. v. de zice, vorbi, grăi, Densușianu 1938, p.857.

¹vezi și 6. societatea, 1.4. viața afectivă, 1.5. viața intelectuală

CONVENTUS *p.pf. vb.* CONVENIO, CONVENIRE; *s.m.* "întrunire, adunare; comunitate a cetățenilor romani stabiliți într-o provincie, colonie; învoială" (vezi și Mihăescu 1981, p.229) (*retr., v.sp.*). Densusianu 1901, p.282, Pușcariu 1905, p.42 optează pentru CONVENTUM *s.n.* "învoială, înțelegere", care s-a păstrat ca termen eclesiastic în *it., retr., fr., prov., sp., pg.* Densusianu GS 1925, 1, p.15–16 propune CONVENTUS; demonstrarea amănunțită și analiza semantică a acestei etimologii la Ivănescu SCL 1957, 4, p.509 și urm. CONVENTUS lipsește în arom. (Kramer BA, N.F. 7 (1982), p.101); CONVENTUS > alb. 6.1; CONVENIRE > rom. 6.1. Pentru sensul "vorbă", alb. < FABELLA.

alb.g. kuvënd, t. kuvënt *s.m.* "adunare, întrunire; sfat; iar-maroc, târg; mănăstire; convorbire, dialog; cuvânt, vorbă; gaj, zălog, garanție; înțelegere, învoială, legământ" (Mann 1948, p.232). Sensul "cuvânt, vorbă" ("mot, parole") este reținut și de Densusianu 1901, p.282, Haarmann 1972, p.84, Kristophson 1988, p.64, Mihăescu 1993, p.52. Kramer *loc. cit.* dă sensul ca dial. Înclinăm, totuși, să considerăm nesigur sensul "cuvânt" al termenului alb. FS 1954, FS 1980 înregistrează kuvënd sinonim cu fjalë (< FABELLA), cu sensul de bază "cuvânt, vorbă"; sinonimia între cei doi termeni se referă, însă, la sensul "conversație, discuție", pe care îl are și fjalë (așa cum reiese mai clar din FS 1980) și nu la sensul "cuvânt". Sensul "cuvânt" este, totuși, sugerat de următoarele două exemple: într-un text de la mijlocul sec. al XIX-lea, scris în România, apare, în sintagma care corespunde rom. cuvânt de onoare (traducere modernă a fr. parole d'honneur, germ. Ehrenwort) alb. kuvënd: mos i apësh njeriut kuvëndin e ndermbës për gjë që smund ... ta bësh "nu-i da omului cuvântul de onoare pentru ceva ce nu poți ... face" (M. Islami, *Naum Veqilharzhi*, Prishtinë, 1978, p.79); arom. cuvendă *s.f.* "cuvânt, vorbă" < gr. < alb. kuvënd "conversazione" (Papahagi 1974; K.-J. Fiacre BA, N.F. 6 (1981), p.114 dă împrumutul direct din alb. și atribuie cuvântului alb. sensul "Wort").

rom. cuvânt *s.n.* "vorbă; întâmplare, faptă, eveniment, istorioară; știre, informație, poruncă, sfat, învățătură, făgăduință asigurare, propunere, explicație ceartă; motiv, rațiune, justificare; teamă; dreptate" (DA; Brâncuș 1991, p.33).

DEMANDARE *vb.* "a încredința, a da în seama cuiva", mai târziu "a cere, a întreba, a interoga" (Mihăescu 1993, p.237; ultimul sens este moștenit în it., *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*, ILR II 1969, p.168).

DICERE *vb.* "a zice, a exprima, a spune, a menționa; a vorbi în public, a expune" (*panr.*).

EXCIPERE *vb.* "(rar) a scoate (afară din); a face excepție, a scoate dintr-un număr; a prinde, a lua: fig. a prinde cu urechea, a asculta; a primi" (< EX + CAPIO). EXCIPERE > alb. 1.5.

EXPONERE *vb.* "a pune la vedere, a expune; a pune la dispoziție; a expune, a trata, a povesti, a face cunoscut; a raporta" (< PONERE, păstrat în om. 3.6.1.2.) (it., *v.fr.*, *prov.*, *sp.*, *ig.*).

arom. *dimă'ndu vb.* "a recomanda; a ordona, a cere" (Papa-hagi 1974).

rom. a zice *vb.*

alb. *shqipoj vb.* "a vorbi clar, explicit, pentru a fi înțeles", *shqip adv.* "clar, dintr-o bucată; albanezește", *shqipëlloj vb.* "a explica", *shqiptoj vb.* "a pronunța" (FS 1954). Etimologia *lat.* dată de Meyer 1891, p.386 e acceptată de Haarmann 1972, p.82, dar e considerată nesigură de Çabej 1962, p.194 și acceptată cu rezerve de Janson 1986, p.183 și Kristophson 1988, p.83.

rom. a spune *vb.*

FABELLA *s.f.* "mică povestire, anecdotă; fabulă; mică piesă de teatru", păstrat numai în alb., după Mihăescu (1966a, p.32, care în 1993, p.46 adaugă și it.; originea lat. a fost propusă de Meyer 1891, p.106). Giuglea DR II, p.637-638 presupunea pentru v.rom. fealiu "neam, gintă" influența alb. fjalë, pentru că forma moștenită direct din lat. ar fi trebuit să fie *făeà, *pl.* *faele, *fele, nou *sg.* *fealã (a urmat apoi, probabil, contaminarea cu cuvântul din magh.); un *făealã presupune a fi existat în rom. și Jakobson 1988, p.76, care pleacă de la FABULA. Pentru "vorbă", rom. < CONVENTUS. Ca și celelalte limbi romanice, rom. a ales un termen lat. care a dobândit târziu sensul "cuvânt" (L. Wald SCL 1990, 4, p.405); la fel și alb., care a ales, însă, un alt termen decât rom. și decât limbile romanice occidentale.

alb. fjalë *s.f.* "cuvânt, vorbă, fjalë për fjalë: cuvânt cu cuvânt; spusă, zisă fjalë e rëndë: vorbă grea; promisiune i dhashë fjalën: i-a dat cuvântul, (s')e mban fjalën: a (nu-)și ține cuvântul, a (nu) se ține de vorbă; știre i çoi fjalë: a trimite vorbă "a anunța"; înțelegere, acord kështu i patëm fjalët: așa ne-a fost vorba; bëj fjalë për ..., bëhet fjalë për ...: a fi vorba despre ...; fjalë pas fjale, fjalë më fjalë: din vorbă în vorbă; i kthej fjalën: a-i întoarce vorba "a contrazice", fjalë e vjetër, fjalë e urtë "proverb": vorbă "proverb, zicătoare" (vorba ceea, vorba cântecului), ka mbetur fjala: a rămas vorba, me një fjalë: într-un cuvânt, me fjalë të tjerë: cu alte cuvinte, pa fjalë: nu-i vorbă "fără îndoială"; fjalëmirë *s.m., adj.* "(care pune o) vorbă bună", fjalëpak *adj.* "care vorbește puțin", fjalëshumë *adj.* vorbă multă, vorbă lungă; fjalaman *adj.:* vorbăreț" (FS 1954, DEX). Pentru diferența de registru stilistic în rom. între cuvânt și vorbă vezi Brâncuș 1991, p.34; vorbă provine din sl. (Brâncuș *loc. cit.*) sau are *et. nec.* (DEX); v.alb. fjalë "răspuns" (Buzuku, ed. Ressuli, p.217), "a da de veste": dërgoj fjalënë: a trimite vorbă (*Kuvendi i Arbënit*, Ashta BS 1979, 1, p.151); fjalëz *s.f.:* cuvîntel; fjalëtoj *vb. intr., fjalohem refl.* "a se certa", fjalosem *vb.* "a sta de vorbă, a conversa", fjal-tuer *s.m.* "sol; cel care intermediază o împăcare". După Huld (1984, p.64-65) și Luka (SF 1987, 3, p.120), care propun soluții diferite, fjalë este autohton.

FABULOR. FABULARI *vb.* "a vorbi: a povesti", arhaism păstrat în sp. și pg., în vreme ce fr. și it. moștenesc inovația PARABOLARE, iar rom. EXPONERE (vezi mai sus) (Bonfante 1973, p.133). PARABOLA (și PARABOLARE?) au fost împrumutate și în alb. cu sens diferit de cel din limbile romane (vezi mai jos). Varianta *FABELLARE a fost moștenită și în sard. (Bonfante 1973, p.142), dalm., v.it., v.fr. (Mihăescu 1993, p.120). Pentru alb., Meyer 1891, p.106 propune ca formă de bază **fal** < FABULO (reluat de Mihăescu 1966a, p.22, Haarmann 1972, p.84); Pekmezi 1908, p.44 dă ca formă de bază pentru **flas**, **folás** < FABULATIO (fără să explice proveniența unui *vb.* dintr-un *s.*). După Kristophson 1988, p.88, cuvântul alb. este autohton.

*INGANNARE *vb.* < GANNARE = GANNIRE "a chelălăi, a scheuna; a mormăi, a bodogăni; a-și bate joc" (Densusianu 1901, p.191); atestat, derivatul INGANNATURA, Densusianu 1901, p.154, Mihăescu 1978, p.27 (it., retr. fr.v. și dial., prov., cat., sp., pg.). *INGANNARE > alb. 1.5; rom. 3.6.1.2

INTERROGARE *vb.* "a întreba; a lua un interogatoriu" (fr.v. și dial., prov., sp.dial.). După Bartoli, citat de Bonfante 1973, p.134, INTERROGARE și DEMANDARE (> fr., it.) sunt inovațiile care au înlăturat termenul vechi PERCONTARI (> sp.). DEMANDARE s-a conservat în arom. cu alt sens decât în limbile romanice occidentale (vezi mai sus). Alb. < PETERE.

?alb. **flas**, **folă**, **folur** *vb.* "a spune, a rosti; a vorbi, a se adresa; a discuta"; i **flas** "a certa pe cineva", **ma foli** "mi-a promis", **kam folë çikën** "am logodit fata"; **fli-tet refl.:** se vorbește "circulă zvonul, vestea" (FS 1954).

rom. **a îngâna** *vb.* "a articula sunete nedeslușite, a îngăima, a bolborosi; *refl.* a se confunda, a se amesteca; a reproduce un sunet, a imita vocea; a imita exagerat și în bătaie de joc" (DA).

rom. **a întreba** *vb.*

LINGUA s.f. "limbă" (panr.).
LINGUA > rom. 1.2.1.

rom. limbă s.f.

MURMURARE vb. "a murmura, a bombăni, a mormăi" (it., prov., sp., pg., Pușcariu 1905, p.97). Pușcariu susține originea lat. a termenilor alb. și rom., propunere reluată de Kristophson 1988, p.72.

?alb. **murmuroj** vb. "a șopti, a vorbi nedeslușit, printre dinți; a susura (despre apă)", **murmuris** vb. "idem" (FS 1954), v.alb. **murmuroj** "a cârti" (Buzuku, ed. Ressuli, p.193); **mërmëroj** (Mann 1948, p.300); nu provine din lat. după Çabej 1962, p.171.

?rom. **a murmura** vb.tr. "a rosti, a intona neclar, monoton", **intr.** "a protesta cu jumătate de gură; a se plânge, a cârti; a susura" (după DEX, neologism).

NOMEN, NOMINIS s.n. "nume; titlu; nume, renume, reputație" (panr., ILR II 1969, p.112).

rom. **nume** s.n., rom.v. **pl.** **numere, numene** (Pușcariu 1974 p.76).

NOMINARE vb. "a numi, a denumi; a menționa, a aminti" (panr.); pentru ipoteza păstrării nu numai în rom. dar și în alb. a lui NOMINARE cu sensul "a recita" vezi 7.1.

drom.dial. și v. **a număra** vb.; **se număra** "a spune pe nume a citi" (sec. XVI, Rosetti 196 p.574); a fost eliminat de monimia cu **a număra** < N¹ MERARE. Arom. **numer, n. mirare** (CDDE nr.1259, REV nr.5950, Mihăescu 1993, p.24 sunt, după Papahagi 1974, p.94 necunoscute. |

ORARE *vb.* "(arhaic și rar) a vorbi; a vorbi (ca orator), a pleda; a ruga, a implora": "a recita o formulă rituală, o rugăciune sau o pledoarie", "a ruga pe Dumnezeu" (în lat. târzie eclesiastică) (Löfstedt 1933, p.463 și urm.; Ernout, Meillet 1959, p.169; Mihăescu 1993, p.54). După ILR II 1969, p.168, it., retr., v.fr., prov., cat., sp., pg. păstrează sensul original "a se ruga", iar rom. conservă o schimbare târzie de sens. După Mihăescu *loc. cit.*, dimpotrivă, rom. și alb. continuă sensul vechi, iar limbile romanice au păstrat sensul recent. Trebuie însă evidențiat faptul că prin sensul din limba veche și prin sensurile derivate, alb. se alătură și limbilor occidentale (la fel arom., prin unul din sensurile *vb.*); pentru sensul eclesiastic, rom. < RO-GARE (vezi 6.3.1.). Meyer 1891, p.459 (după Schuchardt) explica cuvântul alb. din AUGURARE (din care deducea și corespondentul rom.: la fel, Mann 1977, p.193); soluția lui Meyer este părăsită pentru ORARE, propus deja de Miklosich (vezi Tagliavini 1937, p.276; Çabej 1962, p.196, SF 1967, I, p.86, unde consideră termenul alb. împrumut relativ recent, din terminologia creștină, din cauza păstrării lui *u-*); AUGURARE > rom. 6.3.3; ORARE > arom., alb. 6.3.1.

ORATIO, ORATIONIS *s.f.* "vorbi; discurs, cuvântare; talent oratoric; rugăciune" (prov., fr., sp., pg., Pușcariu 1905, p.170). ORATIO > rom. 6.3.1.

alb. uroj *vb.* "a ura, a dori bine; a binecuvânta; a felicita", **urim** *s.m.* "urat", **shkoj për urim** "a merge pentru urat, pentru a felicita", **urime** *pl.* "urări" (FS 1954); **uratë** *s.f.* "rugăciune, binecuvântare; preot; rozariu, mătâni (pentru a număra rugăciunile făcute)" (< **uroj** + **-atë**, Xhuvani, Çabej 1962, nr.32); **uratar** *s.m.* "preot"; **uratore** *s.f.* "carte de rugăciuni" (FS 1980); **v.alb. uroj** *vb.* "a se ruga lui Dumnezeu", **uroj për ...** "a se ruga pentru", **oroj** (Buzuku, ed. Ressuli, p.5, 259, 313), **oratë** *s.f.* "rugăciune" (Buzuku, ed. Ressuli, p.5, 21), **uratë** "oratio" (Bardhi, ed. Roques, p.79); **it.-alb. uratë** "benedizione, augurio, preghiera" (Giordano 1963).

drom. a ura *vb.* "a adresa dorințe de bine; a umbla cu colindul", **arom. or** *vb.* (urat, urare) "a ruga; a se ruga lui Dumnezeu; a ura, a felicita" (Papahagi 1974), **ura la Dumnidzäu** "se ruga la Dumnezeu" (Pușcariu 1974, p.58-59).

v.rom. urăciune *s.f.* "urare, felicitare; binecuvântare" (Densușianu 1938, p.801).

PARABOLA *s.f.* "comparație; parabolă, proverb; cuvânt" (*panr.* absent din rom., Ernout, Meillet 1959, p.481, ILR II 1969, p.124). Alb. a păstrat sensul "poveste", iar limbile romanice occidentale sensul din lat. eclesiastică "cuvânt" (Çabej SF 1965, 1, p.36). **PARABOLA** este inovația care înlocuiește în limbile romanice **VERBUM** (Bartoli 1927, p.29); rom. < **CONVENTUM**, alb. < ***FABELLA** (vezi mai sus). Limbile romanice occidentale (it., prov., fr., cat., sp.) au păstrat și **PARABOLARE** *vb.* "a vorbi" (Mihăescu 1966b, p.44).

PETO, PETERE *vb.* "a se îndrepta spre; a căuta, a urmări să obțină ceva; fig. a cere, a solicita, (spec.) a cere în căsătorie. a peți; a cere rugându-se; a pretinde"; față de **POSCERE, PETERE** reprezintă inovația mai veche, iar **DEMANDARE**, inovația mai nouă (Bartoli 1925, p.70) (vezi **DEMANDARE** > arom. mai sus). În raport cu **QUAERERE** (vezi mai jos), **PETERE** este, însă, termenul mai vechi (Bonfante 1973, p.134); (it.dial., sard., sp., pg., ILR II 1969, p.141). Alb. < ***PETIO, *PETIRE** (Meyer 1891, p.360. Pekmezi 1908, p.44, Kramer BA, N.F. 1977, p.185, Demiraj 1985, p.135, 147, cu rezerve). Rom. < **INTERROGARE. PETERE** (***PETIRE**) > rom. 1.10.4.

QUAERERE *vb.* "a căuta; a avea nevoie. a cere; a căuta să obțină; a câștiga; a medita la ceva; a dori; a întreba, a se informa" (*panr.*). Alb. < **CIRCARE. *CONQUAERIRE** > rom. 4.8.1; ***DISQUIRITARE** (< **QUAERITARE** < **QUAERERE**) > alb.? 1.5.

alb. **përrallë** *s.f.* "poveste; palavră, minciună", **përralloj** *vb.* "a spune povești; a conversa despre nimicuri" (FS 1980); **përrallë, prrall** *s.m.* "poveste, proverb", **prrallem, përrallem** *vb.* "a sta la taifas; a-și bate joc, a glumi" (Mann 1948, p.405, Çabej *loc. cit.*), v.alb. **përrallë** "parabolă, pildă" (Buzuku, Çabej *loc. cit.*), "fabula" (Bardhi, Çabej *loc. cit.*).

?alb. **pyes** *vb.* "a întreba; a cere un sfat", **s'të pyet njeri: nu te-a întrebat nimeni** "nu ți s-a cerut părerea", **pyetje** *s.f.* "întrebare" (FS 1954). Çabej SF 1965, 2, p.33-35 ia ca formă de bază g. **pëves** < **pë-v-es**, unde **es** < i.e. (vezi și Çabej 1982, p.107); cuvântul nu apare ca împrumut din lat. la Mihăescu, Haarmann, Kristophson.

alb.v. și dial. **qeroj** *vb.*, **qiroj, qëroj** "a cere, a întreba" (Mann 1948, p.415) < **QUAERERE**, Haarmann 1972, p.85, Kristophson 1988, p.73; proveniența din lat. este posibilă: aceeași evoluție fonetică în cazul **QUIETUS** > (i) **qetë**.

rom. **a cere** *vb.* (în rom., urm. lui **QUAERERE** și **PETE** s-au diferențiat de timpu primul referindu-se la lucruri doilea la persoane, Coteanu, S 1987, p.38-39; vezi **PETERE** alb. mai sus; rom. 1.10.4).

RESPONDEO, RESPONDERE
vb. "a asigura la rândul său,
a răspunde; a se potrivi; a
răsplăti" (*panr.*) (RESPONDO,
RESPONDĒRE).

RESPONSUM *s.n.* "răspuns".

ROGARE *vb.* "a se adresa cuiva;
a pune o întrebare; a cere
prin rugăminți, a ruga" (Ernout,
Meillet 1959, p.575–576) (*retr.*,
fr.v. și *dial.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*,
ILR II 1969, p.168, Rohlf's 1971,
p.79–80) (vezi mai sus ORARE,
PETERE, QUAERERE). RO-
GARE > *rom.* 6.3.1.

*STRIGARE *vb.* (< STRIGA =
STRIX) (*it.dial.*, ILR II 1969,
p.168, Mihăescu 1993, p.202).
STRIGA > *rom.* 2.6.4.2, *alb.*,
rom. 2.6.8, 6.3.3.

VOX, VOCIS *s.f.* "voce, glas;
strigăt; cuvânt, vorbă; grai"
(*panr.*).

rom. a răspunde *vb.*

rom. răspuns *s.n.*

rom. a ruga *vb.*

rom. a striga *vb.*

drom.dial. boáce *s.f.* "voce, glas;
vorbă" (derivate: a boci, bocet,
DA), *arom.* boațe, *s.f.* "voce;
strigăt; sunet" (Papahagi 1974).

6. SOCIETATEA

6.1. Organizare socială, relații și categorii sociale; drept; administrație publică¹

ADIUTARE *vb.* "a ajuta" (*panr.*, ILR II 1969, p.111).

rom. a ajuta *vb.*

ADIUTORIUM *s.n.* "ajutor, sprijin", păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117).

rom. ajutor *s.n.*

*ADMINACIARE *vb.* (*AMMINACIARE) (< MINACIAE *s.f. pl.* "amenințări" = MINAE) (*it.dial.*, *v.prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*, Mihaescu 1993, p.236).

rom. a amenința *vb.*

AFFLARE *vb.* "a atinge (cu suflul); a insufla, a inspira", cu schimbare de sens în lat., schimbare păstrată în *it.dial.*, *retr.*, *sp.*, *pg.*, rom. (ILR II 1969, p.168, Coteanu, Sala 1987, p.33).

rom. a afla *vb.*

AMICUS *s.m.* "prieten; aliat, partizan, protector" (*dalm.*, *it.*, *sard.*, *retr.*, *fr.* *sp.*, *pg.*, Candrea 1932, p.53, Mihaescu 1993, p.44); în rom. e probabil să fi dispărut din cauza omonimiei cu *mic adj.*, rezultată în urma aferezei lui a- (Papahagi GS 1929, 1, p.90, Candrea 1932, p.54-55, Pușcariu DR VIII, p.352). Arom. < HOSPES; INIMICUS > alb. 4.8.3.

alb. *mik s.m.* "prieten; oaspete, cunoscut sau nu, care petrece noaptea sub acoperișul gazdei; invitat la o sărbătoare; fiecare din bărbații aparținând familiei miresei, față de cei din familia ginerelui", *mikeshë s.f.* "prietenă"; *miqësi s.f.* "prietenie; toți prietenii la un loc; toți cuscrii la un loc; încuscire"; *miqësisht adv.* "prieteneste", *miqësohem vb.* "a se împrieteni; a se împrieteni din nou", *miqësoj vb.* "a împrieteni; a împăca", *miqësor adj.* "prietenesc"; *mikpritës adj.* "ospitalier, bucuros de oaspeți", *mikpritje s.f.* "ospitalitate"; *i mikpreri s.m.*, cel căruia i-a fost omorât oaspetele în timp ce îl găzduia și nu i-a răzbunat moartea" (FS 1954; FS 1980).

¹vezi și 1.10. familia; 4.6.3. profesiuni

ASPECTARE vb. "a privi cu atenție, a privi lung; a observa. a fi atent"; ia în lat. târzie sensul lui EXSPECTARE (*ASPECTARE) (it., v.sard., Densusianu 1901, p.133; DA s.v. a aștepta).

A(U)SCULTARE vb. "a asculta cu atenție; a asculta pe ascuns; a da crezare; a asculta de cineva" (panr.); vezi AUDIRE > rom., AUSCULTARE > rom., INTELIGERE > alb. 1.3.1.

BASIARE vb. "a săruta, a da sărutări" (dalm., it., sard., fr., prov., cat., sp., pg.)

*CAPITARE vb. < CAPUT s.n. CAPITA pl. "capital" (Ascoli, citat în DA s.v. cãpãta. Ivãnescu 1980, p.248) (it., sard.). Vezi EXCAPITARE mai jos și la 2.1. (unde menționăm lipsa de legătură între cuvintele din rom. și alb. kãptoj "a trece peste, a depãși" < kap "a prinde, a apuca").

CASTELLUM s.n. "loc întãrit, fortãreață; fig. adãpost; locuință sezonierã; rezervor al unui apeduct" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg., Candrea 1932, p.144).

alb. kështjellë s.f. "castel" (FS 1954), "fortãreață" (FS 1980), v.alb. kështjell s.m., s.n. "sat, așezare" (Buzuku, ed. Ressuli, p.173, 195, 233, 235, 261), "cetățuie, fortãreață" (Bardhi, ed. Roques, p.7, 11) kështjel s.m., kështjell s.m., kështjellë s.f. "sat, târg, orașel, oraș; castel, fortãreață" (Mann 1948 p.197). Çabej SF 1964, 1, p.65-66 pledează pentru împrumutul tîrziu din lat., datorită transformãrilor fonetice, între care și lat. -LL- > alb. -l-, forma cu -ll fiind o creație târzie.

rom. a aștepta vb.

rom. a asculta vb. "a-și încorda auzul și atenția spre a auzi; a urmări cu atenție; a crede; a se lua după un sfat; a se conforma, a se supune" (DA).

arom. bașũ vb. "a săruta" (Pãpahagi 1974).

drom. a cãpãta vb. "a câștiga, a obține" (sensul este probabil vechi, ILR II 1969, p.169), v.drom. a încãpãta vb. "a ajunge la ..., a pune mâna pe ..., a gãsi" (DA s.v. cãpãta); arom. cãpit vb. "a tunde lâna de la cap și de la coadã" (Pãpahagi 1974) (diferența de sens între drom. și arom. evidențiatã în DA).

CASTIGARE "a mostra, a dojeni; a pedepsi; a corecta, a îndrepta" (< CASTUS "care se conformează regulilor sau ritualurilor") (it., sard., fr., prov., cat., sp., pg., Pușcariu 1905, p.32). Alb. < CASTIGARE, Çabej 1962, p.168, 177. CASTIGARE > rom. 1.3.4.1; 6.2; alb. 1.4. Din sfere semantice apropiate fac parte: CERTARE > alb., rom.; DAMNARE > alb?; MONSTRARE > rom.

CASTRUM "fortăreață, cetate", termen vechi față de inovația BURGUS (Bartoli 1925, p.85). BURGUS s.m. "castel; turn pe graniță pentru a supraveghea mișcările barbarilor" (< gr., Mihăescu 1966b, p.36-37) nu a fost împrumutat în alb. (cum considerau Miklosich, Meyer 1891, p.54, Pușcariu 1974, p.163); alb. burg s.m. "închisoare; staul, grajd; șopron; pivniță" < i.e. (comparat cu germ. Burg, Çabej 1962, p.191; 1982, p.108)

CERTARE vb. "a se lupta, a rivaliza" (v.it., sard.); sensurile "a mostra", "a pedepsi", comune numai rom. și alb. (Densusianu 1901, p.282), s-au dezvoltat din sensul lat. "a trage la răspundere" (DA s.v. a certa) (vezi 1.4.).

alb. ndëshkoj vb. "a pedepsi" (sinonim cu dënoj < DAMNARE?, care desemnează o pedeapsă mai grea) (FS 1954): v.alb. ëndishkoj "a mostra, a certa" (Buzuku, ed. Ressuli, p.35); me ndishkuem "a atrage atenția, a avertiza; a sfătui, a îndemna; a ocări" (Bardhi, Ashta BS 1974, 1, p.138; sensurile sunt apropiate de cele din lat. ecleziastică, pentru care vezi von Wartburg 1949, II, p.471); v.alb. dishkoj (Meyer 1891, p.68). Çabej SF 1964, 4, p.86-87 aduce următoarele precizări: forma așteptată este *këshgoj (s-a păstrat kështuer < *CASTIGATORIUM); formele atestate sunt datorate etimologiei populare, mai veche fiind ndëshkoj.

?alb. kastër s.m. "loc întărit" (Haarmann 1972 p.99; în recenzie, Mihăescu RESEE 1973, 1, p.153 respinge etimologia lat.; o acceptă, însă, fără precizări, în 1993, p.34 adăugând și sard.; etimologia lat. și la Luka SA 1981, 2, p.182. Skok ZRPh 1934, p.467 adaugă cu probabilitate numele de trib g. Kastrati. După Kristophson 1988 p.86, împrumut ngr. sau romanic. În cazul unui împrumut vechi, era de așteptat lat. ST > alb. sht.

alb. qërtoj vb. (qortoj) "a certa, a dojeni; a da o pedeapsă ușoară; a îndrepta (greșelile) (se referă și la lucruri); a atrage atenția" (FS 1980); v.alb. "a pedepsi" (Bardhi, ed. Roques, p.11, Çabej 1987, p.223).

arom. castru s.n. "fortăreață, tabără" < lat., Papahagi 1974; Skok, loc. cit., Mihăescu 1993; Poghirc 1989 p.21, 39 (care consideră cuvântul arom. singurul urmaș romanic al termenului lat.).

rom. a certa vb. "a mostra, a dojeni; a da sfaturi; a pedepsi" (Densusianu 1938, p.737; DA).

CIVITAS, CIVITATIS *s.f.* "totalitatea cetățenilor care alcătuiesc un stat, o cetate, un neam, cetățenie"; "oraș" (în *lat.* târzie, unde a înlocuit *URBS*, Densusianu 1901, p.187-188, Fischer 1985, p.147) (*dalm.*, *it.*, *retr.*, *fr.* prov., *sp.* pg.).

COHERES, COHEREDIS *s.m.* "comștenitor", păstrat numai în *alb.* (Tagliavini 1977, p.147, care citează etimologia propusă de Jokl) în derivatul cu *-i*, sufix care formează s. colective și abstracte (Xhuvani, Çabej 1962, nr.78); etimologie acceptată de Pellegrini 1980, p.50, Mihăescu 1993, p.59 (vezi și 4.6.2.).

COHORS, COHORTIS *s.f.* "ogradă, curte, țarc; cohortă, stat major, suită; alai, ceată" (*panr.*). **CORS, CORTIS**, variantă continuată de limbile romanice occidentale și de *dalm.*; **CURS, CURTIS** e atestată în textele *lat.* târzii occidentale și din sud-est și explică formele din *alb.*, *rom.*, *sard.*, Pușcariu 1905, p.11; Mihăescu 1965, p.568, 1978, p.190. **COHORS** > *alb.*, *rom.* 1.9.1.

CONFINIUM *s.m.* "hotar (comun); linie care separă", etimologie propusă pentru *alb.* de Ashta BS 1979, 2, p.66-67.

alb. **qytet** *s.m.* "oraș"; **qytetar** *s.m.*, *adj.* "orășean; cetățean", **qytezë** *s.f.* "fortăreață": *rom.* **cetățuie** "fortăreață mai mică" (**cetățea, cetățele**) (FS 1954, DA), *v.alb.* **qytet** *s.f.* "ținut, regiune (**qytetja e Judesë**); târg; oraș; turn, fortăreață" (Buzuku, ed. Ressuli, p.89, 113, 261; Bardhi, Ashta BS 1974, 2, p.106; Bogdani, Ashta BS 1984, 2, p.147); forma cea mai veche este păstrată de toponimele: **Kalaja Kiudatsë** și **Qudat Skanderbegut**, înregistrate de Hahn (Çabej 1967, p.139).

alb. **kujri** *s.f.* "locul comun al unui sat sau al unui trib pentru pășunat, pentru pădure și pentru vânatoare" (FS 1954) (noțiune de bază a dreptului tradițional albanez, vezi Kanuni 1972 §§ 232-237).

alb. **kurt** *s.m.* "curte, ogradă" (FS 1954); *v.alb.* **kurt, kurtja** *s.f.* traduce *lat. atrium* (Buzuku, Çabej SF 1964, 1, p.87), "palat, reședință" (Mann 1948, p.230), *dial.* **kurtëroj** *vb.* "a face treabă în jurul casei" (Çabej *loc. cit.*).

?*alb.* **kufi** *s.m.* "linia care separă două ogoare, două proprietăți, două state", **kufi** *s.f.* "idem" (FS 1954), *v.alb.* **kunfi** (*Kuvendi i Arbënit*, Ashta *loc. cit.*); după Meyer 1891, p.210, împrumut din *it.* Forma articulată *t. kufiri* are rotacism.

rom. **cetate** *s.f.* "fortăreață; oraș (târg) întărit, partea întărită într-un oraș" (DA), *v.rom.* **citatie** (DA); pentru înlocuirea în textele vechi a lui **cetate** cu **oraș** vezi Densusianu 1938, p.856-857.

rom. **curte** *s.f.* "ogradă, bătătură; casă mare, palat; palat de reședință al domnitorului; garda personală a suveranului" (DA).

CONSILIUM *s.n.* "deliberare, consultare, consfătuire; consiliu, adunare; hotărâre, plan, intenție; sfat; judecată, chibzuială" (it., prov., fr., Mihaescu 1966a, p.22, 1993, p.45). *CONSILUM, variantă presupusă pentru alb. pentru a explica finala -II (Çabej 1962, p.188, SF 1967, I, p.82 s.v. **ungjill**).

CONVENIENTIA *s.f.* "acord perfect, armonie" (< CONVENIENS, CONVENIENTIS *p.pr.* *vb.* CONVENIRE, ILR II 1969, p.177). Alb. **kuvise** *s.f. pl.* "discuții" (FS 1954), it.-alb. **kuvnesë** *s.f.* "Bedingung" (**me kuvnesën** "unter der Bedingung", Meyer 1891, p.219), "înțelegere, târg, limită" (Mann 1948, p.232) < CONVENIENTIA ? Çabej (1967, p.14-15): **kuvise** < **vise** *s.f. pl.* "locuri", prin înlocuirea lui **vende** în **ku-vente** *s.m. pl.* (decupat prin etimologie populară) cu sinonimul **vise**. Çabej respinge etimologia lui Jokl (IJ XII, p.190): **kuvise** < **kuvinj** < CONVENIRE.

CONVENIRE *vb.* "a se aduna; a se întâlni (cu cineva spre a-i vorbi); a se potrivi, a corespunde; a fi hotărât de comun acord" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg., Mihaescu 1993, p.277). După Pellegrini (1983, p.80), termenul e prezent în it. de N., retr., rom. și absent în it. de S. și alb..

CONVENTARE *vb.* "a se întruni des", păstrat și în it.dial. (**no covente** "non oso", Pellegrini 1972-1973, p.402); vezi 5.1.

alb. **këshill** *s.m.* "sfat, părere dată cuiva; adunare, consiliu". **këshillë** *s.f.* "sfat, părere dată cuiva", **këshilloj** *vb.* "a sfătui, a da un sfat" (FS 1954).

rom. **cuviință** *s.f.*

rom. **a (se) cuveni** *vb.*

alb. **kuvendoj** *vb.* "a discuta, a sta la taifas" (FS 1954).

rom. **a cuvânta** *vb.* "a vorbi; a se adresa cuiva" (DA).

CONVENTUS s.m. "întrunire, adunare; comunitate a cetățenilor romani stabiliți într-o provincie; învoială" (pentru sensurile etimonului cuvântului rom. și evoluția de sens de la lat. la rom. vezi Ivănescu SCL 1957, 4, p.509 și urm., 1980, p.122) (retr., v.sp.). CONVENTUS > alb.dial., rom. 5.1.

CREDERE vb. "a încredința (ceva cuiva); a da cu împrumut; a avea încredere; a da crezare; a crede, a considera; a socoti" (panr.). CREDENTIA > rom. 6.3.1.

DAMNARE vb. "a condamna, a declara vinovat; a învinovăți; a dezaproba" (it., retr., prov., fr., sp., pg., Pușcariu 1905, p.43). Çabej 1987, p.223: DAMNARE > dënoj, nu dëmoj (cum apare la Pușcariu loc. cit., vezi DAMNUM mai jos). Alb. < CASTIGARE, rom. < MONSTRARE, alb., rom. < CERTARE.

DAMNOSUS adj. "dăunător, păgubitor, vătămător; risipitor".

DAMNUM s.n. "pagubă, daună, pierdere" (panr., Mihăescu 1993, p.289). Rom. < *DAMNA s.f. < DAMNA s.n. pl. (DA, I/III, fasc. I, s.v. daună); frecventă utilizare în lat. a pl., Ernout, Meillet 1959, p.163. După Densusianu 1901, p.226, MN > rom. un, evoluție paralelă cu dalm.; același rezultat în scaun, explicat, însă, dintr-un *SCABNUM, Graur BL IV, p.113-114, Rosetti 1986, p.122; în alb., dëm, dam, dar shkëmb, shkamb (< SCAMNUM) (chiar dacă mb < m este rezultatul unei evoluții mai târzii).

alb. kuvend s.m. "discuție, conversație; adunarea bărbaților unde se iau hotărâri privind satul sau tribul; mănăstire" (FS 1954).

alb. dënoj vb. "a condamna, a osândi; a pedepsi; a dezaproba, a nu fi de acord; a atinge (o mâncare)" (FS 1954). Meyer 1891: dënoj < it.; Çabej 1987, p.223: < lat. (argument este v.alb. dëmënim la Budi).

alb.t. dëm s.m., g. dâm "pierdere, lipsă, pagubă; stricăciune, daună", adv. "în zadar" (FS 1954), bëj dëm (FS 1980): a face rău (cuiva) (vezi rom. < REUS, 3.9.); në dâm të: în dauna a; v.alb. dam "risipă" (Buzuku, ed. Resulji, p.195; comp. lat. damnosus "risipitor"); dëmtoj vb. "a face rău, a strica" (FS 1954) nu provine din *DAMNITARE, ci din dëmoj (care nu continuă DAMNARE (vezi mai sus), ci e derivat de la dëm), Çabej 1987, p.223.

rom. a crede vb.

?rom. a dăuna vb. "a pricinui cuiva o pagubă" < DAMNARE, Pușcariu 1905, p.43. Dăuna < daună, DA, I/III, fasc. I (se face, însă, și comparația cu DAMNARE). Rom. < DAMNARE Mihăescu 1993, p.289.

rom.dial. dăunos adj. "păgubitor, vătămător; poftitor la bunurile altuia; pofticios" (DA, I/III, fasc. I, s.v. daună).

?rom. daună s.f. "pagubă, stricăciune; nenorocire; necaz făcut cuiva". După Graur BL V, p.95, DEX, împrumut cult din lat.; Mihăescu 1993, p.289: daună s.f. < daune pl. < v.rom. *daună s.n. sg.

*DIFFAMIA s.f. "pierderea renumelui", conservat numai în rom., ILR II 1969, p.169, Rosetti 1986, p.177. Rom. **faimă** este format târziu de la **defaimă** (DA) sau a **defăima** (DEX); alb. **famë** s.f. "faimă, renume" < it.

*DIFFAMIARE = DIFFAMARE vb. "a răspândi un zvon urât; a defăima; a face cunoscut peste tot".

DIRIGERE vb. "a pune în linie dreaptă; a da o anumită direcție; a ordona" (retr., prov., sp.dial.) (vezi 4.1: 4.4.1.).

DOMINUS s.m. "stăpân (al casei, al proprietății), proprietar; căpetenie; domn (termen de politețe); Dumnezeu" (panr.).

EXCAPITARE vb., formă atestată de sursele târzii (Mihăescu 1978, p.26). cu sensul presupus "a-și pierde averea, puterea, a pierde din capital" < CAPUT "capital" (Pușcariu 1905, p.24, Ivănescu 1980, p.248) (vezi mai sus *CAPITARE). EXCAPITARE > rom. 2.1.

*EXCAPPARE vb. < CAPPARE (it., fr., prov., sp., pg.), Densusianu 1901, p.168. Alb. < SALVARE (Mihăescu 1966a, p.11). Alb. **shpëtoj** "a scăpa" < **petëk** "vestmânt, haină", un calc de structură după *EXCAPPARE, Jokl RIEB II, p.71. Çabej 1976b II, p.148 presupune că derivarea în alb., analoagă celei din lat., a avut loc independent de aceasta (vezi *EXCAPPARE, *EXPEDITARE 4.8.1.).

v.rom. **defaimă** s.f. "dezaprobare, reprobare, defăimare".

rom. a **defăima** vb.

rom. **dregător** s.m. "demnitar la curtea domnească" < a drege; v.rom. **deres** s.n. "document", Densusianu 1938, p.742.

rom. **domn** s.m. sinonimie parțială cu **stăpân** "proprietar de turme", termen cu origine controversată, posibil element de substrat (comparat cu alb. **shtëpâ**), Brâncuș 1983, p.148, Ionescu 1985, p.152.

rom. a **scăpăta** vb. "a sărăci".

rom. a **scăpa** vb.

EXPERIURARE vb. "a jura fals" (it.), Pușcariu 1905, p.149; vezi mai jos IURARE și PERIURARE.

***EXTRA(N)INUS** (= **EXTRANEUS** adj. "din afară; străin") (it.dial.) (cat., sp., pg. < **EXTRANEUS**), Mihăescu 1993, p.276, cu bibliografie.

FALLERE vb. "a induce în eroare, a înșela; a scăpa neobservat" (panr., absent din rom., ILR II 1969, p.124). **FALLERE** > alb. 1.4, 1.5, 6.3.1.

***FALLIUM** (= **FALLUM**) (v.it., prov., v.fr., Mihăescu 1966a, p.22) (vezi și 6.3.1.).

FOSSATUM "șanț", cu sensul târziu "loc întărit printr-un șanț" (Fischer 1985, p.147) (< **FOS-SARE** vb. < **FOSSA** s.f. < **FO-DIO**, **FODERE**, **FOSSUM** vb. "a săpa"), Mihăescu RESEE 1969, 2, p.273; termen militar caracteristic pentru zonele de graniță, dezvoltând în sec. IV – VI și sensul "așezare de agricultori" (Dai-covicu DR V, p.478–479). Răs-pândirea în Balcani dată de Pro-copiu din Cezareea (Skok RIEB III/I, p.56–57; vezi și Rosetti BL X, p.88 și urm. cu bibliogra-fie). Meyer 1891, p.112: alb. < **MASSATUM**; Giuglea DR X/1, p.112: alb., rom. < **FIXATUM**. Etimologia lat. e respinsă de Ça-bej BUT 1962, 1, p.109 (care-l derivă din **shatë** "sapă"), Çabej 1965a, p.114, Mihăescu 1966a, p.29 (în lucrările ulterioare pre-ia, însă, **FOSSATUM**), Poghirc

arom. **spriğîur** vb. "a conjura; a jura solemn" (Papahagi 1974).

rom. **străin** s.m., adj.

alb. **fëjej** vb. "a face greșeli, a greși" (FS 1954), v.alb. **fëjyem** "a încălca regulile" (Buzuku, Ashta BS 1964, p.136), "a păcătui" (Bogdani, Ashta BS 1984, 1, p.149); **fyej** vb. "a înjura; a ofensa, a jigni", vari-antă a lui **fëjej** (Çabej 1976b I, p.201); alb.dial. **fëlej** (Mann 1948, p.104).

alb. **faj** s.m. "greșeală; vină" (FS 1954); alb.v. și dial. **fal** "greșeală; păcat" (Pekmezi 1908, p.241).

alb. **fshat** s.m. "sat" (FS 1954); atestările sunt târzii, din sec. XIX (Bojan CL 1970, 1, p.73–80, cu bibliografie; el menționează contexte identice în care v.rom. **fsat** îi corespund în alb. **tendë**, **vend**, **arë**, **fushë**, niciodată **fshat**; de aceea, neagă legătura semantică între alb. **fshat** și v.rom. **fsat**).

rom. **sat** s.n.; v.rom. **fsat** (ates-tări și analiză semantică la Bo-jan CL 1969, 1, p.63–75; sen-suri: "locaș, lăcaș, cort, adăpost; câmp"; el respinge legătura între v.rom. **fsat** și **sat**); arom. **fusat** "șanț" (Bojan loc. cit.).

1988, p.267. Sinonime, alb. **katund**, rom. **cătun**, autohtone; în rom., termenul de substrat e subordonat celui din lat. (Brâncuș 1981, p.214); în alb., **katund** "așezare de păstori; sat mare cu case risipite" (FS 1980); Pekmezi 1908, p.82: t. fshat: g. **katund**.

FRANCUS *adj.* "al francilor", s. "franc", Mihăescu 1993, p.288 (cu bibliografie pentru rom.); alb. **frâng**, **frëng** *s.m., adj.* "francez; european, occidental" (Mann 1948, p.114) < lat. sau gr.?

GENS, GENTIS *s.f.* "neam, familie; gintă; neam, popor; străini, barbari; păgâni" (pentru ultimele sensuri vezi Löfstedt 1933, p.467). GENS, GENTIS > alb., rom. 1.10.

GRAECUS *adj.* "grec, grecesc" < gr. (it., v.fr., prov., sp., pg., rom., Mihăescu 1966b, p.54; 1993, p.288); paralelă între alb. și rom.. Çabej 1965a, p.113.

HOSPES, HOSPITIS *s.m.* "gazdă, cel care dă ospitalitate; oaspete, cel care este găzduit; străin, venit din altă parte" (panr.).

rom. **frânc** *s.m., adj.*, nume generic pentru occidentalii de origine latină (DA, DEX).

alb. **gjind** *s.m. pl.* "rude", **gjinde** *s.f.* "mulțime, lume, oameni" (FS 1954); v.alb. "neamuri, popoare" (Zot' ynë përrëmbi **gji-thë gjindt**, Buzuku, ed. Ressuli, p.17: **vlădicia ta în toate ginturele**, *Psaltirea Scheiană*, DA s.v. **gint**), "păgâni" (ca în lat., Buzuku, ed. Ressuli, p.281) (pentru alte contexte la Buzuku unde alb. **gjind**: lat. **gens**, Ashta BS 1964, p.147).

alb. **grek** *s.m., grekinje* *s.f.* "grecoaică", **gërkinje** *s.f.* (FS 1954, Mann 1948).

v.rom. **gint** *s.n.* "neam, rasă, popor; mulțime" (DA, Densușianu 1938, p.797, 857).

rom. **grec** *s.m., adj.*

drom. **oaspe** *s.m., oaspete* "cel care este găzduit; dial. nuntaș", arom. **oaspe** *s.m.* "prieten, persoană cunoscută; musafir", **oaspită** *s.f.* "prietenă; musafiră" < HOSPITA (Papahagi 1974); cele două sensuri ale cuvântului în arom. le are și alb. **mik** < AMICUS (vezi mai sus).

HOSPITARE = HOSPITOR, HOSPITARI vb. "a rămâne pentru un timp ca oaspete" (sp., pg., Mihăescu 1993, p.276). Spitzer MRIW I, p.330: alb. **shpëtoj** "a salva" < HOSPITARE; pentru posibila etimologie a alb. **shpëtoj** vezi mai sus *EXCAPPARE.

HOSPITIUM s.n. "ospitalitate; găzduire; loc de găzduire, casă de oaspeți, adăpost", păstrat numai în rom. și alb., Mihăescu 1993, p.52. *HOSTIPITIUM > alb. 1.9.1; 1.10; HOSPITIUM > rom. 1.10.4.

HUMANITAS, HUMANITATIS s.f. "fire omenească, natură umană; omenie; educație".

IMPERANS, IMPERANTIS (IMPERARE "a porunci, a comanda, a conduce", IMPERANT p.pr.) > alb., Meyer 1891, p.328. Între diferitele soluții pentru **perëndi**, Çabej (1962, p.168; 1982, p.89) presupune păstrarea în alb. a nòm. IMPERATOR > mbret și a ac. IMPERATOREM > **perënduar** (vezi IMPERATOR mai jos). IMPERANS > alb. 6.3.1.

?alb. **perëndi** s.m. "Divinitate, Dumnezeu" (FS 1954); v.alb. păstrează sensul mai vechi: "domnie, stăpânire; împărăție, regat; suveran", Çabej 1962, p.196; SF 1965, 1, p.19-20 (care acceptă etimologia lui Meyer loc. cit.). Çabej 1982, p.231: **perëndi** < **perënduar** "împărat", explicat de Meyer loc. cit. din *IMPERANTOR, în vreme ce IMPERATOR > mbret); **perëndeshë** "împărăteasă". Sensul "Dumnezeu, Divinitatea supremă" a fost dezvoltat în rom. de **împărat** (vezi mai jos).

drom. a ospăta vb. "a primi ca oaspete pe cineva; a da de mâncare; a cinsti; refl. a mânca"; arom. **uspitédzũ** "a ospăta, a da ospitalitate" (Papahagi 1974).

rom. **ospăț** s.n.

arom. **uminitate** s.f., **uminătate** (Papahagi 1974).

IMPERATOR, IMPERATORIS s.m. "conducător, comandant, împărat", păstrat numai în rom. și alb., dată fiind apartenența la Imperiul de Răsărit și recunoașterea autorității împăratului Bizanțului (vezi Brătianu 1988, p.176, 210, nota 101 a editorului; Mihăescu 1993, p.58, 286); Mihăescu 1993, p.53 adaugă, totuși, dalm. **imperataur** (vezi și Mihăescu 1985, p.326). Alb., rom. < **IMPERATOR** nom. (Çabej 1962, p.168 (vezi mai sus **IMPERANS**), Mihăescu RESEE 1967, 3-4, p.602). dalm. **imperataur** < **IMPERATOREM** ac. (Mihăescu 1993, p.474; el nu comentează supoziția lui Meyer-Lübke 1914, p.39 și urm., reluată de Ivănescu 1980, p.104, că alb. < dalm. ***impret**. Formele din alb.v. fac improbabilă soluția lui Meyer-Lübke). Improbabilă soluția dată de Landi SA 1986, 2, p.139 și urm.: alb. < rom.; pentru alte explicații ale cuvântului alb. vezi Hetzer Z.f.B. 1980, p.47, Demiraj 1985, p.240.

INDULGERE vb. "a fi indulgent; a îngădui" (sard., it.dial., Mihăescu 1966a, p.23). Rom. < ***LIBERTARE**. **INDULGERE** > alb. 6.3.1.

INIURARE vb. "a jigni; a aduce daune; a trata în mod brutal" (< **INIURIA** s.f. "nedreptate; injurie; jignire; daune"), apropiat de **IURARE** (> a **jura**) (DA; Mihăescu 1993, p.238). Alb. **fyej**, variantă a lui **fëjej** < **FALLERE** (vezi mai sus).

alb. **mbret** s.m. "împărat" (FS 1954 care îl dă sinonim cu **regj** "rege" < **REX**, vezi mai jos), **mbretëshë** s.f. "împărăteasă; regină, matca albinelor", **mbretëri** s.f. "împărăție", **mbretëroj** vb. "a împărăți; fig. a domni", **mbretëror** adj. "împărătesc; maiestuos, strălucitor" (FS 1954); v.alb. **mpëret** (*Kuvendi i Arbënit*, Ashta BS 1980, 1, p.40); t. **mbëret** (sec. XIX, Hetzer BA N.F. 9 (1984), p.177). Cu sensul religios pe care l-a dezvoltat rom. **împărăție**, în alb. este folosit **regjëni** (< **regj** < **REX**), corespunzând occidentalului **regnum coelorum** (pentru opoziția între rom. și limbile occidentale vezi Stăniloae 1978, p.586): **regjëni e tinë** Zot: **împărăția lui Dumnezeu, regjësia e qiellit: împărăția cerului (cerurilor)** (Buzuku, ed. Ressuli, p.77, 371); rar și relativ târziu: **mbretëria e Zotit** (sec. XVIII, Hetzer BA N.F. 6 (1981), p.135); pentru alb. **regjëni (e qiellit)** vezi Çabej SF 1965, 3, p.47-48; vezi și 6.3.1.

alb. **ndjej** vb. "a ierta o greșeală, un păcat; refl. a se saluta"; **ndjesë** s.f. "iertare" (FS 1954); v.alb. **ndëliej, ndëlenj** vb.; **endijesë, ndëlesë** s.f. (Buzuku, Ashta BS 1964, p.125; Jokl 1928, p.200; Çabej 1982, p.268); sinonimie parțială cu **mëshiroj** (**MISERE-RE**, vezi mai jos).

rom. **împărat** s.m., **împărăteasă** s.f., **împărăție** s.f., a **împărăți** vb.; v.rom. **părat** (Densusianu GS 1934, 1-2, p.390); în rom. și alb., prezența consoanelor nazale silabice inițiale (Avram 1985, p.34-35, cu bibliografie; 1990, p.104, 208; Rosetti 1986, p.726).

rom. a **înjura** vb.

*(IN) SIMUL AC "împreună cu", etimologie propusă de C. Dominte (1983) pentru rom. **sâmbră**: după cl. alb. **sëmbër** < rom.com. (într-un împrumut atât de vechi, era de așteptat s > alb. sh).

?alb. **sëmbër** s.m., **sembër** "unul din cei doi țărani întovărășiți la arat, fiecare aducând câte un bou; unul din cei doi păstori care își unesc turmele pentru o perioadă": (i) **shmriak** adj., s.m. "unul dintre cei doi păstori care își unesc turmele", **shemër** s.f. "a doua soție a unui albanez musulman, în raport cu prima soție", **shembër** (FS 1954); **shemër** s.m., **shembër** "concurrent, seamăn, egal" (Manu 1948, p.471); nu am găsit denumire pentru noțiunea de "asociere"; proveniența dintr-un cuvânt sl. având origine magh. ridică dificultăți de cronologie: când a avut timp să se producă transformarea s > sh? Variantele cu s- sunt împrumuturi mai noi, independent făcute de cele cu sh- ? Paralela cu alb. permite unele îndoieli asupra originii magh. a cuvântului rom.

?drom. **sâmbră** s.f. "asociație, întovărășire în vederea aratului sau în vederea alcătuirii unei stâne pentru vârat"; **sâmbrăș** "persoană care se însoțește cu alta în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne"; **arom. simbru** s.m. "bărbatul căruia i se mărită din nou nevasta" (Papahagi 1974); sensul special indică mai curând influența albaneză și mai puțin înrudirea cu sard. **ntzimbrari** "kirlich trauen" (cum crede Dominte).

IUDEX, IUDICIS s.m. "judecător" (panr.): rom. < IUDEX nom., Rosetti 1986, p.132; pentru alb. vezi IUDICIUM.

gr. alb. **gjiq** s.m., it.-alb. **gjik** "judecător" (Çabej 1976b I, p.230-231); în alb. din Albania: **gjykatës** (< **gjykatë**); **gjyqtar**, **gjykues** < **gjykoj**.

rom. **jude** s.m., pl. **judeci**, rom. v. și dial. **judec(e)** sg. refăcut (DA); v.rom. **judec** "proprietar, om liber", **judecire** s.f. "liberare din sclavie" (Pașca DR VIII, p.238).

IUDICARE vb. "a fi judecător; a judeca; a decide; a considera, a crede" (it., v.retr., fr., prov., cat., sp., pg.). IUDICARE > alb., rom. 1.5.

alb. **gjykoj** vb. "a judeca, a împărți dreptate, a da o hotărâre într-o dispută; a-și da o părere", **gjykohem me: a se judeca cu**; **gjykues** s.m. "judecător" (FS 1954).

rom. a **judeca** vb.

IUDICATA s.f. < IUDICATA s.n. pl. < IUDICATUM s.n. "decizie judecătorească, sentință"; "judecată, opinie".

alb. **gjykatë** s.f. "tribunal, curte judecătorească; nenorocire, necaz"; **gjykatës** s.m. "judecător" (FS 1954); după Xhuvani, Çabej 1962, nr.32: **gjykatë** < **gjykoj** (< IUDICARE) + **-atë** (< lat.); cuvântul alb. nu e din lat. pentru că IUDICATA nu s-ar fi păstrat aici în limbile romanice (Çabej 1976b I, p.230).

rom. **judecată** s.f. Pentru concurența în sec. XVI cu **judet** (< IUDICIUM) vezi Densusianu 1938, p.856.

IUDICIUM *s.n.* "acțiune judiciară, judecată, proces; hotărâre; părere; putere de judecată". păstrat numai în **rom.**, ILR II 1969, p.169. Fischer 1985, p.136.

IURAMENTUM *s.n.* "jurământ". păstrat numai în **rom.**: în *it.*, *sard.*, *retr.*, *fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, termeni culți. Mihăescu 1993, p.238.

IURARE *vb.* "a jura, a depune jurământ" (*panr.*), Mihăescu 1993, p.238. **Alb.** **gjëroj** *vb.* "a jura; a blestema, a înjura" apare numai la Haarmann 1972, p.85, 90, explicat din IURARE (cu semn de întrebare, **gjëroj** și la Kristophson 1988, p.66). **Alb.** < PERIURARE. **arom.** EXPERIURARE.

IUVENCA *s.f.* "vițea, jumincă; (subînțeles **femina**) fată tânără, tânără" (IUVENCULA *s.f.* "tinerică") (*it.*, Mihăescu 1993, p.38). IUVENCA > **rom.** 2.6.2.

LAEDERE *vb.* "a vătăma, a răni; (fig.) a răni, a jigni", păstrat numai în **alb.** (vezi LAEDERE > **alb.** 1.4. și 1.6.2. și *LAESIONARE > **rom.** 1.6.2.). **Rom.** < VICTIMARE.

alb. **gjq** *s.m.* "proces, judecată; tribunal" (FS 1954) (nu provine din IUDEX, cum se admite de regulă, ci din IUDICIUM, cum demonstrează Çabej 1976b 1, p.230-231); **v.alb.** **gjyq** "ius" (Bardhi, ed. Roques, p.43); **v.alb.** **i pagjq** "iniquitas" (Bardhi, Ashta BS 1974, 2, p.92).

rom. **judet** *s.n.* și *m.* "judecată, hotărâre judecătorească (v.rom.) tribunal; (rom.v. și dial. judecător; (v.rom.) mai mare al unui loc, căpetenie; împărțire administrativă" (DA).

rom. **jurământ** *s.n.*

rom. **a jura** *vb.* "a depune jurământ; *refl.* a se blestemi (rar) a înjura" (DA); **drom.dia** **a giura**, **arom.** **ğjur** *vb.*, **ğjurar** *s.f.* (Papahagi 1974).

?**alb.** **gjuvengë** *s.f.* "femeie cu purtări imorale", termen cu probabilă origine *lat.* după Çabej BUT 1962, 3, p.75; etimologie acceptată de Mihăescu *loc. cit.*; păstrarea lui -V- face etimologia nesigură, Kristophson 1988, p.66; **alb.** < *it.*?

alb. **lëndoj** *vb.* "a lovi, a irita o rană; (fig.) a lovi, a jigni, a ațâța o supărare" (FS 1954).

LATINUS *adj.* "latin" (v.it., sp., pg., Mihăescu 1966a, p.23; în 1993 renunță la acest termen alb.) Alb. < lat., Çabej SF 1964, 2, p.16, 1982, p.130 (preluat de Haarmann 1972, p.105 și respins de Kristophson 1988, p.87). Rom. *lătin* *adj.*, *létin* "catolic, eretic, necredincios" *lătină* *s.f.*, *létină* "rație străină", *létină* *rea* "venetic" e neologismul *latinus* prin intermediar sl. (DA).

LAUDARE *vb.* "a lăuda" (panr.). Lat. AU > alb. *av* (af), arom. *av* e rezultatul influenței gr. med. (Skok ZRPh 1930, p.498, Banfi 1977, p.272-273, 1985, p.138), caracterizează împrumuturile mai noi, față de cele care cuprind AU > a (Demiraj 1985, p.494); în arom. și drom.dial. e vorba, după Rosetti 1986, p.363, de o inovație posterioară rom. com., datorată unei tendințe inițiale comune: arom. *alavdũ*; drom. dial. *labdũ* (< *laud*) (de notat v.alb. *me lëbduem*, Bardhi, ed. Roques, p.46).

LAUS, LAUDIS *s.f.* "laudă, elogiu; faimă, glorie; merit, calitate". DA nu exclude continuarea cuvântului în rom., deși ar fi mai probabil *laudă* < a *lăuda*. Alb. < LAUS, Pekmezi 1908, p.39, Haarmann 1972, p.93, Ashita BS 1979, 2, p.68, Demiraj 1985, p.494. Mihăescu 1966a, p.17; 1993, p.28: alb., rom. < LAUS, dar 1993, p.38: termenii alb. și rom. sunt mai probabil derivați de la verbe.

LEX, LEGIS *s.f.* "proiect de lege; lege; regulă, normă; contract" (panr.). LEX > alb., rom. 6.3.1.

alb.g. *lëti*, *lëtimi* *s.m.* "european occidental, catolic" (FS 1954), g. *lti* "italian" (Pekmezi 1908, p.37), *lëtisht* "italienește", it.-alb. *lëtir* "italian" (Çabej *loc. cit.*).

alb. *lëvdoj* *vb.* "a lăuda, a prețui, a vorbi bine despre cineva; refl. a se mândri, a se îngâmfa (*lëvdohem: a se lăuda*)" (FS 1954).

drom. a (se) *lăuda*, arom. *alávdu* (Papahagi 1974).

?alb. *lavd* *s.m.*, *lavdë* *s.f.* "laudă; elogiu; mândrie" (FS 1954).

?rom. *laudă* *s.f.*

alb. *ligj* *s.m.* "lege; dreptate, drept", *ligje* *s.f.*, i *paligjë* *adj.* "fără de lege" (FS 1954), formă de sg. refăcută de la *pl.*, fapt care explică perzența lui -i- (Çabej 1967, p.138-139).

rom. *lege* *s.f.*

LIBER *adj.* "liber (social sau politic); neocupat; nestânjenit", LIBER *s.m.* "om liber" (v.sard., prov., Mihăescu 1966a, p.23). LIBER > alb. 3.2. 6.2.

alb. i **lirë** *adj.* "care are libertate; lăsat liber, fără piedică, neocupat", **lirë** *adv.* "dezlegat, desfăcut" (FS 1954), v.alb. **të lirëtë** "abundantia" (Buzuku, Çabej SF 1966, 2, p.93-94), "libertas" (*Kuvendi i Arbënit*, Ashta BS 1980, 1, p.31). Çabej 1987, p.221: **dëllir** *vb.* "a curăța" < i **dëllirë** *adj.* "curat, curățat" < i **lirë** și nu împrumut din DELIBERARE, dat de Meyer 1891, p.247.

LIBERARE *vb.* "a libera (din slavie); a elibera, a despovăra; a achita (la judecată); a trece peste un obstacol". Pentru sensul "a ierta", alb. < INDULGERE. rom. < LIBERTARE. LIBERARE > alb. 3.6.1.2; 6.3.1.

?alb. **liroj** *vb.* "a elibera, a salva; a lăsa liber, a permite; a slăbi o legătură, o strânsoare; fig. a ușura, a descărca; a ierta (de o datorie)" (FS 1954); în alb. v. corespunde în unele contexte rom. a **iertă** "a nu pedepsi, a ridica pedeapsa pentru un păcat": **e liroi gjithë detyrënë e ti** "debitum demissit ei" (Buzuku, Çabej 1987, p.211), **për të liruem të kumatet; të liruomitë e t'kuatëvet** "remissio peccatorum" (Buzuku, ed. Ressuli, p.5, 47, 392), **neve na liro deturënë tanë por si edhe na lirojmë gjithë ata qi neve na janë detuor** "iartă-ne păcatele noastre precum și noi iertăm greșiților noștri" (*Tatâl nostru*, Buzuku, ed. Ressuli, p.69); Budi (Çabej 1987, p.211) îl dă sinonim cu **ndëje** (< INDULGERE): **e na liro e na ndëje në detyrëtë tona** "dimitte nobis debita nostra"; **të lir** "iertare" (Bogdani, Ashta BS 1984, 1, p.147). Çabej 1962, p.194: **liroj** < i **lirë**, nu < LIBERARE (vezi și 6.3.1.).

LIBERTARE *vb.* "a libera din sclavie", atestat în sec. V-VI (Densusianu 1901, p.170, Mihăescu 1960, p.211), păstrat numai în **rom.**, celelalte limbi române continuând ***PERDONARE** (Pușcariu 1974, p.158, ILR II 1969, p.169, Rosetti 1986, p.178). **Alb.** < **INDULGERE**, **v.alb.** < **LIBERARE?**.

LIGAMENTUM *s.n.* "legătură, fașă, bandă" (< **LIGARE**) (*it.*, **v.pg.**, Mihăescu 1993, p.289). **LIGARE** > **rom.** 4.1: **LIGATURA** > **alb.**, **rom.** 1.7.4: 4.5.4.

MAGISTER *s.m.* "căpetenie, mai marele; dascăl, învățător; maestru îndrumător" (< **MAGIS**) (**panr.**, ILR II 1969, p.112); **MAGISTER** > **alb.**, **rom.** 4.2: **rom.** 6.3.3.

MARTOR, **MARTUR** (forme atestate, Mihăescu 1978, p.181, 183) = **MARTYR**, **MARTYRIS** *s.m.* "martor; martir" < **gr.** **mártys**, **márturos** (Densusianu 1901, p.102, 199, Mihăescu 1978, p.311-312); în *it.*, **sard.**, **cat.**, termeni livresci (Mihăescu 1993, p.289). **Rom.** păstrează sensul original "testis" din **gr.** (Șăineanu 1887, p.33-34). **Alb.** < ***TESTIMONIARE**: **alb.** **dëshmoj** *vb.* "a depune mărturie"; **dëshmor** *s.m.* "martir" (cale după **ngr.**, Çabej 1987, p.234).

MISELLUS *adj.* "sărăcuț, sărman, nefericit" (< **MISER**) (**v.it.**, **fr.v.** și **dial.**, **v.prov.**, **cat.**, **v.sp.**, **v.pg.**) (Mihăescu 1993, p.287, ILR II 1969, p.169). **Alb.**, **arom.** < **ORPHANUS**.

rom. a ierta *vb.* "a libera din robie; a scuti de ceva; a îngădui" (Pușcariu 1974, p.198, DA).

rom. legământ *s.n.* "legătură; acord, pact, înțelegere; promisiune solemnă", derivat în **rom.** sau moștenire din **lat.** (DA).

alb. mjeshtë *s.m.* "zidar; meșter, maestru; învățător", **mjeshtëri** *s.f.* "măiestrie, meșteșug" (FS 1954), **v.alb. mjeshtë** "învățător, îndrumător" (Buzuku, ed. Ressuli, p.119), **mjeshtri i shkollës** "magister scolae" (Bardhi, ed. Roques, p.52).

rom.v. și dial. martur *s.m.* "martor; martir", **mărturie** "mucenicie" (Șăineanu *loc. cit.*, Mihăescu 1993); **arom. martur** "martor"; vezi și Pârvan 1911, p.135 și urm. pentru o posibilă cronologie a sensurilor.

v.rom. mișel *adj., s.m.* "sărac; bolnav, lepros; laș, josnic", **mișelie** *s.f.* "sărăcie", **mișelit** "lepros" (CDDE nr.1078, Densusianu 1938, p.763, 764).

MISER *adj.* "nefericit, nenorocit; mizerabil, jalnic" (v.it. dial., v.fr.).

MISEROR, MISERARI *vb.* "a deplânge, a compătimi, a se înduioşa". MISERERE > alb., rom. 1.4; 6.3.1.

alb. **mëshiroj** *vb.* "a ierta (greşeala, păcatul), a avea milă", **mëshirë** *s.f.* "milă; îndurare, iertare", **i mëshirshëm** *adj.* "iertător, milos" (FS 1954), **mëshyer**, **mëshere** *s.f.* "bucăţică rotundă de brânză", termen cu sens concret, dezvoltat din **mëshirë**, cu sensul intermediar "pomană" (Çabej SF 1964, 3, p.35); v.alb. **mishërierë** *s.f.* "milă; îndurare" (Buzuku, ed. Ressuli, p.5, 33, 37), **mëshërierë** (Bardhi, ed. Roques, p.59), **g. mëshërier**, **mishërier** (Çabej, *loc. cit.*). Jokl 1916, p.146: forma de bază este **mishërier**, **mëshërier** şi provine din *MISERIRE; Spitzer IF 39, p.111-112 apropie această formă alb. de infinitivele lungi moştenite în rom., dar propune alb. < *MISERERIUM.

MONSTRARE *vb.* "a arăta; a indica; a sfătui, a îndemna" (panr., în celelalte limbi romanice cu sensul "a arăta", cu excepţia istr. care are sensul din rom., Mihăescu 1993, p.151, 238). Alb. < CASTIGARE. DAMNARE; alb., rom. < CERTARE; MONSTRARE > rom. 1.4.

MOS, MORIS *s.m.* "obicei; pl. moravuri, caracter; fel, mod; lege, regulă" (fr.), Mihăescu 1993, p.277.

v.rom. **measer** *adj.*, *s.m.*, **meser** "sărac", **meserătate** *s.f.* "sărăcie" (Densusianu 1938, p.798), a **meseri** *vb.* "a sărăci" (Mihăescu 1993, p.287).

v.rom. **meserere** *s.f.* "milă" (Densusianu 1938, p.798, 858), **mesereare** "milă, îndurare; dial. favoare, slujbă, funcţie" (DLRLV, Năsturel RS I, p.202; sensul concret, dezvoltat din sensul "favoare").

rom. a **muștra** *vb.*

arom. **mor** *s.m.* "obicei" (Papa-hagi 1974).

ORDINARE vb. "a organiza, a orându-i, a organiza, a pune în ordine", păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.117) și alb. Skok (ZRPh 1934, p.479): alb. < ORDENARE (în inscripțiile din Dalmația). Mihăescu 1993, p.385: sard., sp., pg., gr. < *ORDINIARE. ORDINARE > rom. 3.6.1.1.

ORDO, ORDINIS s.m. "șir, rând, linie; rang, stare; ordine, succesiune; regulă, ordine cuvenită" (panr., absent din rom., ILR II 1969, p.124).

ORPHANUS s.m. "orfan" < gr. orfanós "părăsit, lipsit; orfan" (sard., retr., v.fr., cat., sp., pg.), Mihăescu 1966b, p.50-51). V.rom. < MISER, MISEL-LUS. ORPHANUS > alb., arom. 1.10.3.

PACARE vb. "a pacifica, a supune, a potoli" (< PAX, PACIS) (dalm., it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.), Mihăescu 1993, p.290; față de limbile romani-ce, rom. și alb. păstrează intact sensul din lat., interpretat de Mihăescu drept un arhaism (Brâncuș 1991, p.94, DA s.v. a împăca, Çabey 1962, p.169, 1965a, p.113. Mihăescu 1966a, p.350, Solta 1980, p.126); vezi și PACARE 1.4; PAX, PACIS > rom., alb. 4.8.3.

alb. urdhëroj vb. "a da orin, a porunci", urdhëro "poftim"; na urdhëroni "pofțiți, vizitați-ne, veniți la noi în vizită" (FS 1954); ultimul sens, dezvoltat în alb. probabil independent, corespunde v.rom. urdina "a veni des să vezi pe cineva, a vizita" (vezi 3.6.1.1.); v.alb. me urdhënuem "ordinare" (Bogdani, Ashta BS 1989, 1, p.154) "a pedepsi" (Kuvendi i Arbënit, Ashta BS 1982, 1, p.106), urdhëratë "muștrare, dojană" (sec. XVIII, Hetzer BA, N.F. 6 (1981), p.139); Çabey 1962, p.194, Haarmann 1972, p.27: urdhëroj < urdhër.

alb. urdhër s.m. "poruncă, ordin" (FS 1954), v.alb. urdhënë "ordine" (urdhënë "ordo", me vum mb'urdhënë "ordinare", ndënë urdhënë "regularis", Bardhi, ed. Roques, p.79, 127, Ashta BS 1975, 1, p.82).

alb. i varfër adj. "sărac, lipsit de mijloace; nefericit", varfëri s.f. "sărăcie; sărăcime", varfënisht adv. "în sărăcie", varfëroj vb. "a sărăci" (FS 1954); t. i varfër adj. "orfan; sărac", v.alb., g. i varfën "sărac; orfan" (Mann 1948, p.546, 563).

?alb. paqoj vb. "a împăca; a aranja; a potoli, a domoli" (FS 1954), cu etimologie controversată: < PACARE (Çabey 1962, p.109; 1965a, p.113), sub influența lui paqe s.f. (Pușcariu 1905, p.67), derivat de la paqe (Di Giovine 1982, p.56, fiind de așteptat *pako, *pëko).

mejl. urdin vb. "a ordona, a porunci, a comanda" (Pușcariu 1905, p.170).

mejl. úrdin "ordine, rând", termen lat. păstrat numai în mejl. și pierdut în celelalte dialecte rom. (Caragiu 1975, p.287).

arom. oarfăn "orfan, sărac" (Papahagi 1974); drom.dial. oarfăn "sărac" (< lat., DLR s.n. VI) este, probabil, un aromânism al Școlii Ardelene, Todoran CL 1970, 1, p.161-162.

v.rom. a păca vb. "a supune, a îmblânzi" (Drăganu DR III, p.698), dial. a păcui "a trăi în bune relații cu cineva" (din a păca, după a păciui); dial. păcuin adj. "blând, potolit, pașnic" (DLR s. n. VIII/1, P; Brâncuș 1991, p.93,94); rom. a împăca <IMPACARE (DEX), sau derivat în rom. (DA); IMPACARE, atestat, Mihăescu 1965, p.569.

*PACTARE vb. (< PACTUM s.n. "învoială, pact, înțelegere"), împrumutat în alb., Meyer 1891, p.319, Pekmezi 1908, p.64, Mihăescu 1966a. p.32 (altă soluție în 1993, p.40). Haarmann 1972, Di Giovine 1982. p.58 și urm., care se referă la o posibilă paralelă sp. și la controversata conservare a lui *ADPACTARE în unele limbi romanice (vezi și Kristophson 1988, p.81).

PALATIUM s.n. "colina palatină; palatul Cezarilor; palat" (dalm., it., fr., REW³ nr. 6159). Lat. > alb., Meyer 1888, §35, CDDE nr. 1330, Çabej SF 1965, 1, p.25 (cu bibliografie). PALATIUM > alb. 1.9.1; PALATUM, contaminat cu PALATIUM > rom. 1.2.1.

PECULIUM s.n. "avere personală, economisită de sclav, soldat, soție. etc.; bani; mic dar" (sp., Pușcariu 1905, p.113, pg.dial., Mihăescu 1993, p.283). Pușcariu 1905. p.113: alb. < arom.; Çabej 1962, p.180: alb. < lat., etimologie care se susține mai bine semantic, deși nu fonetic.

PERIURARE vb. "a jura strâmb". Mihăescu 1993, p.238 îl dă ca etimon pentru arom. și megl.; p.38: përgjëroj < IURARE. Credem că termenul alb. se explică mai bine din PERIURARE. Drom., arom. < IURARE; arom. < EXPERIURARE.

alb. pajtoj vb. "a împăca; a angaja cu plată pe cineva; a plăti; a cădea de acord" (FS 1954); v.alb. pajtoj "a pacifica; a calma, a domoli" (Buzuku, Di Giovine 1982, p.57; Bardhi, ed. Roques, p.81, Bogdani, Ashta BS 1986, 2, p.163). Etimologie controversată: pajtoj < paq(ë)toj < paq(e) (Jokl 1936a, p.64, Çabej 1976b II, p.6, Camaj 1968, p.839, Mihăescu 1993, p.40). Ajeti ZfB III, p.2, Di Giovine 1982, p.58, însă, disting între paqtoj "a pacifica" < paqe și pajtoj "a se învoi; a închiria, a lua cu chirie" < *PACTARE. După Çabej SF 1965, 1, p.6, termenii romanici aduși ca paralele sunt derivați în limbile respective, nu moșteniți.

alb. pëllas s.m. "palat" (Çabej loc. cit.), v.alb. pëllas s.m. "palat, curtea unui demnitar" (Buzuku, ed. Ressuli, p.143, 213), "palatium" (Bardhi, Ashta BS 1974, 2, p.97). Meyer 1891, p.319: < it.

?alb. pekúl s.m. "avere personală; prieten apropiat; pl. cadouri (fructe uscate, bani) pentru copii", pekuleps vb. "a da cadouri copiilor", pekulí s.f. "dar; bacșiș; fructe uscate care se oferă copiilor aflați în vizită" (FS 1954); "averea personală a soției, pe care nu o împarte cu soțul; mici economii" (Çabej loc. cit.).

alb. përgjëroj vb. "a implora, a jura (pe ceva drag, sfânt)", përgjërohem refl. "a iubi cu patimă, a adora", përgjërim s.m. "adoratie", përgjëratë s.f. "monstru" (FS 1980).

?drom.dial. picui, păcui "insuliță; vârf" (Mihăescu loc. cit.), arom. picúl'îŷ s.n. "bani strânși ca rezervă pentru bătrânețe" (Papahagi 1974).

arom. priğ'ur (mi) vb. "a conjura", megl. prijur (Papahagi 1974).

POPULUS *s.m.* "popor (locuitorii unui stat, ai unei cetăți); mulțime; fig. număr mare"; după ILR II 1969, p.124: *panr.* absent din rom.; Pușcariu 1905, p.118: rom. < lat. Alb. < lat., Brâncuș 1991, p.101, Kristophson 1988, p.68, Mihăescu 1993, p.41 (care dă și rom.); termenul alb. nu e din lat., Coteanu, Sala 1987, p.91. **POPULUS** > rom. 6.3.1; **POPULANUS** > rom.? 6.3.1.

***POTEO, POTERE** *vb.*, refăcut de la *p.pf.* **POTUI** al *vb.* **POSUM, POSSE** "a putea, a fi capabil; a avea putere mare, a avea superioritate"; **POTERE**, atestat, Mihăescu 1965, p.570 (*panr.*, ILR II 1969, p.160). Alb. < **POTESTAS** (rom. și alb. au alegeri diferite: alb. împrumută un termen clasic, rom., un termen popular, Mihăescu 1993, p.50). ***POTEO** > rom. 3.8.

POTENTIA *s.f.* "putere, forță; eficacitate; putere politică, supremație".

POTESTAS, POTESTATIS *s.f.* "putere, însușire; putere de a dispune de ceva, drept; stăpânire; posibilitate, putință" (v.it., v.fr., Mihăescu 1966a, p.24). Lat. > alb., Çabej 1967, p.134 și urm.

PRINCEPS, PRINCIPIS *adj.* "primul, în frunte; fig. ilustru", *s.m.* "căpetenie, cap, conducător", păstrat numai în alb., în limbile romanice fiind termen savant, Mihăescu 1993, p.61.

alb. **popull** *s.m.* "popor, locuitorii unui loc; mulțime" (FS 1954), v.alb. "populus" (Bardhi, ed. Roques, p.102), "plebs" (sărăcime) (Buzuku, Ashta BS 1965, p.83, Brâncuș 1991, p.102) v.alb., gr.-alb. **populli** *s.f.* "populație", Çabej 1982, p.50.

rom. **popor** *s.n.*, cu sensul inițial general "mulțime, colectivitate umană" (Bugeanu LR 1968, 1, p.51 și urm., 1969, 3, p.264-266); s-a păstrat, însă, în vocabularul creștin (Brâncuș 1991, p.103) (vezi 6.3.1.).

rom. **putere** *s.f.*

rom. **putință** *s.f.*

alb. **pushtet** *s.m.* "stăpânire politică, putere; capacitatea de a ordona cuiva, autoritate; putință de a face ceva", i **pushtetshëm: puternic** (FS 1954), v.alb. **pushtet** "stăpânire, proprietate" (kini ën pushtet "aveți în stăpânire" (Buzuku, ed. Ressuli, p.369), **pushtet** "facultas; potentia" (Bardhi, ed. Roques, p.25, 103): it. **potere** (Bogdani, Ashta BS 1986, 2, p.182).

alb. **prenk** *s.m.*, **prink** "conducător, căpetenie, cap; printz" (Mann 1948, p.400, 402).

PUBLICUS, PUBLICA *adj.* "de stat, oficial; public, comun, al tuturor"; *alb.* < **PUBLICA (VIA)**.

REX, REGIS *s.m.* "rege; fig. stăpânitor, șef": împrumut mai nou în *alb.* decât **IMPERATOR**; termen occidental care nu ajunge și în *rom.* (Pușcariu 1974, p.163, Çabej SF 1965, 3, p.47, LP VIII, p.116).

ROMANUS *adj. s.m.* "roman" (*retr.*, Mihăescu 1978, p.301). *Alb.* < *lat.*, Meyer 1891, p.365, Pușcariu 1905, p.132, Papahagi GS 1924, 2, p.204. Çabej SF 1965, 3, p.52: *alb.* < *arom.*

SALUTARE *vb.* "a saluta; a închina zeilor; a vizita" (*panr.*).

SALVARE *vb.* (< **SALVUS** "sănătos, teafăr") în *lat.* târzie, mai ales ecl. (Dauzat, Dubois, Mitérand 1964 s.v. **sauver**) (*panr.* absent din *rom.*, ILR II 1969, p.124). Mihăescu 1993, p.32: în *alb.* e un termen *lat.cl.*, în *rom.* un termen *lat.pop.* (***EX-CAPPARE**); de fapt, *alb.* a integrat un cuvânt din vocabularul religios tot în vocabularul religios (6.3.1.), iar pentru "a scăpa", **shpëtoj** pare a fi calc după ***EX-CAPPARE** (vezi mai sus). Pentru **SALVUS. SALVATIO**, termeni creștini răspândiți de la Roma în latinitatea occidentală, vezi Stăniloae 1978, p.591. După Çabej SF 1966, 1, p.34, la ajutorii vechi din N., **shelbonj** e concurat de **shpëtoj**.

alb.v. și *dial.* **pukë** *s.f.* "loc de promenadă", **udhë pukë** "drum principal, arteră frecventată" (Mann 1948, p.407; Bashkimi 1908, p.368), **Puka**, numele unei regiuni (Bardhi, Ashta BS 1975, 1, p.93).

v.g., it.-alb., gr.-alb. **regj** *s.m.* "rege, împărat" (Çabej 1982, p.51), sinonim cu **mbret** < **IMPERATOR** (FS 1954), **regjëni** "provincia" (Bardhi, ed. Roques, p.114), **regjësia e qiellit** "împărăția cerurilor" (vezi **IMPERATOR**, mai sus).

gr.-alb. **rëmër** *s.m.* "vlah, păstor, țăran" (Çabej *loc. cit.*).

drom. v. și *dial.* **rumân** *s.m.* "șerb, țăran", **rumâr, român; arom. (r)rămân, (r)rümân, istrorom. rumăr** (Mihăescu 1993, p.287-288, cu bibliografie).

rom. a săruta *vb.*; în *rom.v.*, cu sensul "a saluta" (Densusianu 1938, p.778, care nu exclude calcul după sl.).

alb. shëlboj *vb.* (relig.) "a salva, a mântui", **shëlbesë** *s.f.*, **shëlbim** *s.m.* (relig.) "salvare, mântuire", **shëlbues** *s.m.* (relig.) "mântuitor" (FS 1954); **shëlboj** *vb.* (relig., mai ales la albanezii catolici) "a salva, a mântui, a izbăvi sufletul; (înv.) a elibera, a scăpa" (FS 1980); **shëlbesë** < **SALVATIO**?

SCAMNUM s.n. "scaun, bancă; spațiu nearat între două brazde; spațiu destinat într-o tabără cor-tului tribunilor" (it., sard., v.fr., prov., sp., pg.). SCAMNUM > rom., alb. 1.9.2. alb. 2.4.4.

SCLAVUS s.m. (it., fr., sp., pg. cu sensul "sclav"; de separat crono-logic de alb., rom., gr., Pușcariu 1905, p.139); atestat sec. VI-VII, Mihăilă SCL 1971, 4, p.358-359. SCLAVINICA, denumirea biz. pentru fosta Dardania, s-a păstrat în alb. (v.g. **Shqinikë** "Bulgaria", Jokl IF 44, p.37, 1928, p.256) și rom. (după Skok ZRPh 1934, p.181-182, care fixează aici locul simbiozei alb.-rom.-sl.; nu dă, însă, termenul rom.).

SERVIRE vb. "a fi sclav; (fig. despre lucruri) a sluji, a servi" (< SERVUS) (it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg., Mihăescu 1993, p.287, care, totuși, la p.48 și în 1966a, p.25 îl încadrează între termenii păstrați în alb. și limbile romanice occidentale. nu și în rom.). Alb. < lat., Meyer 1891, p.404.

v.alb. **shkanb** s.n., **shkamb** s.n., s.m. "scaun, tron; reședința unei autorități; funcție, demnitate, datorie" (Buzuku, ed. Ressler, p.11, 19, 25, 181, 201; Bogdani, Ashta BS 1988, 1, p.198; *Kuvendi i Arbënit*, Ashta BS 1982, 1, p.97).

alb. **shqa** s.m. "bulgar; grec ortodox, eretic" (Meyer 1891, p.410), **shkla**, pl. **shkle** "bulgar" (Mandrica, sat alb. în Bulgaria, Shuteriqi SF 1965, 2, p.167); v.g. **Shqeni** "Schiavonia, Sclavonia" (Bardhi, ed. Roques, p.33, 144) < **shqe** pl., Pekmezi 1908, p.222; v.t. **Shqeri**, Pekmezi 1908, p.274.

alb. **shërbej** vb. "a sluji, a servi; a fi folositor", **shërbesë** s.f. "muncă agricolă; serviciu religios", **sherbëtor** s.m. "servitor, slugă"; **shërbim** s.m. "serviciu; servire" (FS 1954); v.alb. **shërbes** s.m. "slugă" (Buzuku, ed. Ressler, p.107), **sherbëturë**, **sherbëtyrë** "robie, sclavie" (Buzuku, ed. Ressler, p.99, 161, Bogdani, Ashta BS 1988, 1, p.197, Bardhi, ed. Roques, p.76), **me shërbuem** "servire", **sherbëtuer** "servus" (Bardhi, ed. Roques, p.150); it.-alb. **shërbenj** "lavorare, fatigare, servire" (Giovani 1963); alb.v. și dial. **shërbes** "treabă, muncă; lucru, chestiune" (Çabej 1982, p.51); **shërbesë** < SERVITIUM sau SERVITIA pl.? (Hamp; Çabej SA 1973, 2, p.85-86; 89-90, Kristophson 1988, p.78, Landi

rom. **scaun** s.n. "tron; domnie; fig. reședința cărmuirii; capitală" (DEX; Bogrea 1971, p.28).

drom. **şchiau** s.m. "slav", arom. **şcl'eăŭ** "servitor" (Rosetti 1986, p.264, cu bibliografie, Mihăilă loc. cit., Coteanu, Sala 1987, p.131); Papahagi 1974 lasă cuvântul arom. fără etimologie, deși menționează etimologia lat. dată anterior; Nandriș ZSI Ph 1962, p.149, însă, interpretează sensul din arom. drept o paralelă cu limbile romanice occidentale. **Şcheia** (Suceava), **Şchei** (Brașov), toponime derivate de la **şchiau** (Nandriș, loc. cit.).

v.rom. **a şerbi** vb. "a servi, a sluji; a se achita de datorii" (Pușcariu 1905, p.143; Densusianu 1938, p.800); **a fi şerbit** "a fi rob" (Densusianu loc. cit.).

1989, p.82). Çabej SF 1966, 1, p.19: **alb.** a împrumutat numai **SERVIRE**; derivatele s-au format în **alb.**; totuși, Çabej 1982, p.117: **sherbëtor** < **SERVITOREM**.

SERVUS *adj.* "înrobit"; *s.m.* "sclav" (it., retr., fr., prov., sp., pg.); **SERVA**.

SOCIUS *s.m.* "asociat, partaș, tovarăș; aliat" (it., sard., retr.), termen vechi, care în Dacia nu a fost înlăturat de inovația din România occidentală ***COMPANIO**, ***COMPANIONIS** (Bartoli 1925, p.90; 1927, p.24). **SOCIUS**, **SOCIA** > **alb.**, rom. 1.10.2.

TABERNA *s.f.* "magheriniță, prăvălie; tavernă, crășmă" (it., fr.).

TERRA *s.f.* "Pământul (planeta); pământ (ca materie); sol, uscat; ținut, țară" (**panr.**); într-o inscripție: **Terra Dacia, Mater!** (Pârvan 1911, p.101). **TERRA** > rom. 2.4; 2.4.4; 4.5.3. **TERRATICUM** > **alb.** 6.2.

alb. shok *s.m.* "tovarăș, prieten; coleg; egal, asemănător (**s'e ka shokun** "nu are egal, este cel mai bun"); apropiat"; **i pashoq** *adj.* "fără pereche"; **shoq** *s.m.* "prieten; soț, bărbat", **shoqe** *s.f.* "prietenă; egală; soție", **shoqatë** *s.f.* "asociație", **shoqëri** *s.f.* "societate"; **shoqëroj** *vb.* "a însoți, a conduce, a acompania; refl. a se asocia" (FS 1954), dial. "vecin" (Beci SF 1965, 1, p.90); forma etimologică: **shoq** *s.m.* (Meyer 1891, p.412, Çabej 1962, p.188).

?**alb. taverre** *s.f.*, după Pellegrini (RRL 1980, 4, p.384, care citează pe Çabej) < lat. **TABERNA**, din cauza evoluției RN > **alb. rr.** FS 1954, FS 1980, Mann 1948: **tavernë** "cârciumă".

v.rom. **șerb** *s.m.*, **șarbă** (Densusianu 1938, p.800, 858); și cu sensul "robul (roaba) lui Dumnezeu" (Năsturel RS 1958, p.199, 208).

v.drom. **soț** *s.m.* "prieten", **soție** *s.f.* "tovarăș", **soție** *s.f.* "unire, asociere; căsătorie" (Densusianu 1938, p.783); arom. **soțu** *s.m.* "tovarăș, prieten; bărbat", **soțu nu avea** "nu avea pereche (superlativ)" **făr'di soțu** "fără de pereche (superlativ)" **suțatâ** "tovărășie, asociație" (Papahagi 1974).

rom. **țară** *s.f.* "așezare rurală; ținut cu organizare social-politică impusă de obștea țărănească; formațiune social-politică, stat" (DLR s.n. XII/I, T; Brâncuș 1991, p.122 și urm., pentru evoluția de sens). Pentru sensul "ținut, regiune, stat" există paralele în occidentul romanic (Mihăescu 1993, p.285) și în **alb.** (Brâncuș 1991, p.123).

*TESTIMONIARE vb. (< TESTIMONIUM s.n. "mărturie; dovadă"), păstrat numai în alb. (Meyer 1891, p.64; Haarmann 1972, p.104, 153, Çabej 1987, p.233-234). Çabej *loc. cit.* nu exclude varianta: **dëshmoj** vb. < ***dëshmuo** s. < TESTIMONIUM (având în lat. târzie sensul "martor"; s-a păstrat în limbile romanice occidentale; rom. < MARTYR).

TUFA s.f. "panaş pe coiful de luptă" (< germ.) (it.dial., sard., fr., cat., v.sp., pg., cu diferite sensuri); pentru raporturile între alb. și rom. vezi Solta 1980, p.106-107, cu bibliografie. TUFA > alb.?, rom. 2.5.3.2; alb. 4.6.2.

TURMA s.f. "escadron de cavalerie; mulțime, ceată" (it., sard., retr.). Alb. < lat., Meyer 1891, p.453. TURMA > alb., rom. 4.6.2.

VICINITAS. VICINITATIS s.f. "vecinătate; vecini; fig. asemănare" (it., prov., sp.), Mihăescu 1993, p.276.

VICINUS adj. "vecin, învecinat, apropiat", s.m. "vecin" (< VICUS "sat, cartier") (panr.), VICINUS > alb., rom. 3.6.

VICTIMARE vb. "a înjunghia vita pentru sacrificare", păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.118. Alb. < LAEDERE. VICTIMARE > rom. 1.6.2.

alb. **dëshmoj** vb. "a depune mărturie"; **dëshmi** s.f. "mărturie; dovadă; certificat" (nu provine din TESTIMONIUM, ci din **dëshmoj**, Çabej 1982, p.266), **dëshmitar** s.m., **dëshmues** s.m. "martor", dar **dëshmor** s.m. "martir" (calc după gr., Çabej 1987, p.234, vezi mai sus MARTYR).

alb. **tufë** s.f. "mulțime, grămadă, grup, ceată; turmă; mănunchi, buchet" (FS 1954), **një tufë gjind** (Bogdani, Ashta BS 1988, 1, p.206), **tufë ushtërije** (*Kuvendi i Arbënit*, Ashta BS 1982, 1, p.104). Alb. u în loc de y (ü) < lat. Ū (Solta *loc. cit.*).

alb. **turmë** s.f. "grămadă, mulțime de oameni" (FS 1954); **trumë** s.f. "stol (de păsări); pâlc, grup, ceată, grămadă (de oameni); turmă, cireadă" (Mann 1948, p.527; FS 1954).

alb. **fqi**, **fqini** s.m., **fqinjë** s.f. "vecin, persoană care locuiește în apropiere"; **fqinjësi** s.f. "vecinătate", **fqinjëroj** vb. "a fi vecin cu cineva; a avea relații (bune) cu vecinii; a se încuscri într-un sat vecin" (FS 1954); v.alb. **fqinjë** "aproapele" (Buzuku, ed. Ressuli, p.109, 149, 283; Bardhi, ed. Roques, p.207); t. **fëqin** (Jokl 1926, p.36). Desnickaja 1987a, p.236: **fqinjë** < VICINIA "vecinătate".

rom. **vecinătate** s.f.

rom. **vecin** s.m. "care este, se află, stă alături; (v.dial.) țaran aservit, rumân, iobag". Î neaccentuat confundat cu E, Rosetti 1986, p.104; vezi și Densusianu 1901, p.99.

rom. **a vătâma** vb.

VILLA *s.f.* "casă la țară, fermă" (fr., it.). Alb. < lat.. Jokl 1935, p.620-621..

VITIUM *s.n.* "defect, lipsă, meteahnă: defect moral, viciu" (it.). VITIUM > alb. 1.4; 1.6.3; *INVITIARE > alb., rom. 1.5.

6.2. Activitatea economică

AESTIMARE *vb.* "a evalua prețul unui obiect: a aprecia, a prețui: a crede, a socoti" (it. *stimare*, v.fr. *esmer*). Meyer 1888, §11: **çmoj** < AESTIMARE (metateza ST > tsh > ç); Meyer 1891, p.116: **shtmoj**, **çimoj** < it.: p.118: nu exclude originea lat. prin faza ***shtmoj**. De acord cu originea lat., datorită și comparației cu rom., Çabej 1987, p.126-127, cu bibliografie. Alb. < VALERE.

ARCA *s.f.* "ladă, casetă; sicriu; celulă" (panr. absent din rom., ILR II 1969, p.123). Alb. < lat., Meyer 1891, p.15, Jokl 1923, p.126, Çabej 1976a, p.78, cu bibliografie. Candrea 1932, p.80: alb. < scr. < it. ARCA > alb. 4.9.1.

AUGMENTARE *vb.* "a mări, a spori" (sp.). Mihaescu 1993, p.282.

alb. **Vilë, Vilëz**, nume de localități (sate) în diferite puncte din Albania (Mansaku SA 1987, 1, p.94). După Çabej 1965a, p.114, SF 1968, 1, p.121, termenul lat. s-a păstrat în alb. numai ca toponim: Jokl, Mansaku presupun existența anterioară în alb. a apelativului.

alb. **ves** *s.m.* "viciu, nărav, obicei rău, prost" (FS 1954); Bardhi (ed. Roques, p.184) traduce lat. **vitium** prin **ves i keq**, iar *Kuvendi i Arbënit* (Ashta BS 1982, 1, p.108) echivalează alb. **ves** cu lat. **mos, moris** (păstrat în rom., vezi mai sus).

alb. **çmoj** *vb.* "a stabili valoarea unui lucru: a stabili producția pe care o dă un măslin; a cinsti, a onora", **çmim** *s.m.* "preț" (rom. < PRETIUM, vezi mai jos), "premiu", **i paçmuar** *adj.*, **i paçmueshëm** *adj.* "cu valoare mare, neprețuit", **gur i paçmuar** (**i paçmueshëm**): **piatră nestemată** (FS 1954); v.alb. **çmuem** "a disprețui" (Bogdani, Budi, Ashta BS 1983, 1, p.92-93); **përçmoj** "a disprețui, a nu pune preț; a urâți" (FS 1954); alb.dial. **çëmoj**, **çimoj** (Pekmezi 1908, p.67, 235).

alb. **arkë** *s.f.* "ladă, mai ales pentru haine, pentru lucruri de preț", **arka e nuses** "ladă de zestre"; **arka e të vdekurit** "sicriu", "casă (de bani)" (FS 1954); v.alb. **arkë** *s.f.* "corabie, arcă (a lui Noe)" (Buzuku, Çabej *loc. cit.*).

rom. **nestemată** *adj.* în sintagma **piatră nestemată** și *s.f.* "piatră scumpă" < AESTIMATUS.

arom. **amintu** *vb.* "a câștiga; naște; a iubi" (Papahagi 1977 care dă și etimologia lat.).

CASTIGARE *vb.* "a muștra, a dojeni; a pedepsi; a îndrepta" (it., sard., fr., prov., cat., sp., pg.). **CASTIGARE** > rom. 1.3.4.1; alb. 1.4; 6.1; 6.3.1. Antonim: rom. < **PERDERE**.

COMMERCIIUM *s.n.* "comerț, negoț, schimb" < **MERX**, **MERCIS** *s.f.* (vezi mai jos alb. < ***MERCARIUM** < **MERX**). Rom. < **NEGOTIUM**. Lat. > alb., Jokl 1928, p.213; Çabej 1962, p.185; alb. < gr. med. < lat. Mihăescu 1978, p.33: nu e clar în ce privește originea lat. sau gr. med. a termenilor alb. și arom. Mihăescu 1993 nu înregistrează cuvântul alb.

COMPARARE *vb.* "a pregăti; a procura, a dobândi" (< **PARARE**; vezi **APPARARE** 4.1) (panr.). Rom. < **LEVARE**.

CONSTARE *vb.* "a se menține, a stărui, a subzista, a fi; a consta; a costa" (ultimul sens apare în lat.pop., Dauzat, Dubois, Mittérand 1964 s.v. **coûter**) (it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg., cu sensul "a costa", Mihăescu 1993, p.214). Lat. > alb., Çabej SF 1964, 1, p.90. **COSTARE**, atestat, Rosetti 1986, p.123. **CONSTARE** > v.rom. 1.3.4.

***CURTIARE** *vb.* "a fi zgârcit" (< **CURTUS** "econom", sens dezvoltat în lat. orientală, DA s.v. **cruța**), etimologie propusă pentru alb. și rom. de Miklosich și Meyer 1891, p.216 (bibliografia susținând originea lat. la Brâncuș 1983, p.138; de adăugat: Haarmann 1972, p.95, 102; Coteanu, Sala 1987, p.115; Kristophson 1988, p.64; Saramandu 1991,

?alb. **kumerq** *s.f.* "vamă" (Jokl *loc. cit.*, Çabej *loc. cit.*).

alb. **kushton** *vb.* "costă", **sa kushton?** "cât costă?" (FS 1954); v.alb. **kushtim** *s.m.* "preț" (Bardhi, Ashta BS 1973, 2, p.128).

alb. **kursej** *vb.* "a economisi, a face economii (de bani, alimente, îmbrăcăminte, etc.), a păzi să nu se strice; refl. a se cruța, a se menaja"; **kursimtar** *s.m.*, *adj.* "(om) econom" (FS 1954), **kurcej** (Pekmezi 1908, p.42).

rom. a **câștiga** *vb.*, v.rom. a **câștiga**, Densusianu 1938, p.392. Evoluția de sens a fost explicată prin încrucișarea valorii active cu cea pasivă (CDDE nr.359, Pușcariu 1905, p.32, 1974, p.204–205), sau prin schimbarea de aspect, de la lat. la rom. (Skok DR IX, p.214–219).

?arom. **cumerke** *s.f.* "vamă" (Papahagi 1974, care îl deduce din gr. unde are același sens).

rom. a **cumpăra** *vb.*

rom. a **cruța** *vb.* "a păstra în bună stare; a îngriji pe cineva să nu se ostenească; a avea milă" (DA); dial. **cruț banii** (Ionică LR 1967, 5, p.478).

p.122, după care e vorba de un element lat. prezent în **drom.** și alb., absent în **arom.**). După Brâncuș *loc. cit.*, explicația prin lat. e forțată semantic. Originea autohtonă probabilă e susținută de Russu 1981, p.300, Brâncuș *loc. cit.*, Mihăescu RESEE 1974, 1, p.153.

*DEBITARE *vb.* (*INDEBITARE) > alb. (Meyer 1891, p.66, Haarmann 1972, p.95), rom. (Mihăescu 1993, p.282, cu rezerve); celelalte limbi romanice nu l-au păstrat (Çabej 1987, p.236).

DEBITOR, DEBITORIS *s.m.* "debitor, îndatorat, obligat" (< DEBEO, DEBERE *vb.* "a datora, a fi dator") (it. *v.* și dial., *v.fr.*, *prov.*, *cat.*, *sp.*, *pg.*, Mihăescu 1993, p.282). După DA și Weigand, rom., alb. < *DEBITORIUS; după Çabej 1987, p.210 (cu bibliografie) rom., alb. < DEBITOREM. Alb. *due, dua* "a vrea" nu provine din DEBERE (etimologia lat. la Meyer 1891, p.76. Pekmezi 1908, p.58, Kramer BA, NF 2 (1977), p.185), ci este autohton (Çabej 1982, p.108, 1987, p.173 și urm.).

FLORINUS, etimologie înregistrată de Haarmann 1972, p.40, 102; cuvântul alb. e de origine romanică, după Kristophson 1988, p.86.

FUR, FURIS *s.m.* "hoț, tâlhar" (it., *sard.*, *v.fr.*, *prov.*).

FURARE *vb.* (= FUROR, FURARI) "a fura; a înșela" (it., *sard.*, *v.fr.*, *prov.*), Mihăescu 1993, p.290.

?it.-alb. **dëtoj vb., dëtonj** "a fi dator, a fi obligat" (Meyer *loc. cit.*). Çabej 1962, p.194: < **detorës**; Çabej 1987, p.236: cuvântul nu există, de fapt, fiind format de Meyer, care a interpretat **dëtuar s.m., adj.** ca *p.* al unui *vb.* **dëtoj**.

alb. **detorës s.m.** "dator, cel care are o datorie" (FS 1954), *v.g.* **detuor, detuer, t. detuar**; probabil, în alb. *v.* și dial. și **dëtuar, dëtuer** (Çabej 1987, p.210, 236); alb. **de-tyrë s.f.** "datorie, obligație" nu provine din *DEBITURA (cum explica Meyer 1891, p.66), ci din **detorës** (Çabej SA 1965, 1, p.20, 1987, p.211, cu bibliografie).

?alb. **flori, floriri s.m.** "aur; monedă de aur; **një varg me florinj**, un șirag de galbeni", **i florimtë adj., i florinjtë** "de aur, din aur" (FS 1954), **gr.-alb. flurinj pl.** (Mann 1948, p.112).

?rom. **a datora vb.** "a fi dator cuiva; a fi obligat față de cineva"; < **dator** (DA, DEX); a **îndatora**.

rom. **dator s.m., adj.** "care are o datorie; obligat", rezultatul amestecului între **dator** (< *DEBITORIUS) și **dator** (< **da**) (DA I/III, fasc. I, D-DE), *v.rom.* **detoriu, dătoriu** (Pușcariu 1905, p.42-43, CDDE nr.473, Rosetti 1986, p.447, Coteanu, Sala 1987, p.74).

rom. **fur s.m.** "hoț".

rom. **a fura vb.**

FURTUM s.n. "furt; fig. înșelătorie" (it., v.fr., prov., cat., sp., pg.).

GROSSUS, etimologie susținută de Haarmann 1972, p.102 și respinsă de Kristophson 1988, p.86.

IMPROMUTUARE vb. (atestat. Mihăescu 1978, p.27) < IN- + PROMUTUOR < MUTUOR "a lua cu împrumut" (DA s.v. **împrumuta**, Mihăescu 1993, p.283) (it., fr., prov.).

LEVARE vb. "a ridica; a ușura (despovărând)" (it., sard., retr., fr., prov., cat., sp., pg.). Densusianu 1901, p.224 menționează în rom. și retr. sensul comun "a cumpăra" și adaugă alb. **blej** "a cumpăra" < *ABLEVARE (etimologie stabilită de Meyer 1891, p.39, acceptată și de Pușcariu 1905, p.760, Leteux 1988, p.241). Jokl 1911: **blej** < **laj** "a spăla", cu sensul "a-și plăti datoria"; v.alb. **ble** "a răscumpăra", termen bisericesc (Çabej 1976a, p.260). Çabej loc. cit. îl compară în plan i.e. cu lit. **bliñde** "a privi", presupunând evoluția: "a privi", "a înțelege", "a alege", "a cumpăra". Am putea adăuga și paralela cu sensul fig. al rom. a **cumpăra** "a judeca, a prețui (pe cineva), a înțelege câte parale face" (DA): **l-am cumpărat** (eu): alb. **ja ble-va mendjen**. Această paralelă ridică întrebarea dacă ordinea apariției sensurilor în alb. este cea presupusă de Çabej, sau, de fapt, este inversă. Șubrezind, astfel, etimologia dată de Çabej. Cu sensul "a ușura (despovărând)"

drom. **furțișag** s.n., derivat vechi de la **furt**; actualul **furt**, probabil recent (DA, ILR II 1969, p.170, cu bibliografie); arom. **furtu** s.n. "furt" < FURTUS, Papahagi 1974; DA II/I F-I).

?alb. **grosh** s.m. monedă; **groshar** s.m., **groshatar**, nume de monede (FS 1954).

rom. a **împrumuta** vb.

rom. a **lua** vb. "a cumpăra".

s-ar fi păstrat LEVARE în alb. lej "a naște", după Meyer 1891, p.241; cuvântul e autohton, Çabej SF 1964, 2, p.18. LEVARE > rom. 3.6.1.2.

LIBER *adj.* "liber (social, politic); neocupat; nestânjenit" (v.sard., prov.). Antonim: alb. < *STRI(N)CTUS. LIBER > alb. 3.2; 6.1.

*MERCARIUM (< MERX, MERCIS *s.f.* "marfă") > alb., Jokl, "Vox Romanica" VI, p.207, Tagliavini 1947-1948, p.215-216. (MERX > it., v.fr., Mihăescu 1966a, p.23). Vaillant BL 1946, p.13 presupunea un *MERCARIA > bg. Landi 1989, p.143 (care citează pe Camaaj): merqir < MERCE + -ur (-un). Totuși, Xhuvani, Çabej (1962 nr. 158, 161) consideră -un(ë) și urë sufixe rare, relativ noi, cu funcții neclare. *MERCARIUM > alb. 1.10.4. COMMERCIIUM > alb. (vezi mai sus).

MODIUS *s.m.* "baniță, măsură de capacitate mai ales pentru cereale" (it., fr., gr., Mihăescu 1993, p.47); vezi și 3.1.

*NEGOTIARE = NEGOTIOR, NEGOTIARI *vb.* "a face afaceri comerciale".

NEGOTIATOR, NEGOTIARIS *s.m.* "comerciant", atestat în inscripții în Dalmația și Dacia (Mihăescu 1978, p.298, 1993, p.282); păstrat numai în rom., ILR II 1969, p.170.

alb. i lirë *adj.* "liber; ieftin (despre o marfă)", lirë *adv.* "ieftin", lirësi *s.f.* "ieftinătate", liroj *vb.* "a elibera, a goli; a coborî prețurile, a ieftini" (FS 1954).

alb. merqir, merqer, mergjur, mërgjurë "arvună; sumă dată de mire ca dar de nuntă miresei" (Mann 1948, p.278, 282, Tagliavini 1947-1948, p.216, 1977, p.147).

v.alb. muz *s.m.*, măsură pentru cereale; sursa (un document tc. din sec. XVI) și etimologia lat. — la Çabej (SF 1964, 3, p.47); sursa nu este Buzuku (cum dă Mihăescu 1981, p.225, 1993, p.47).

rom. v. și pop. a neguța *vb.* (posibil derivat din negoț).

rom. neguțător *s.m.* (posibil derivat de la a neguța).

NEGOTIUM *s.n.* "ocupație, treabă; afacere" (*prov.*). Alb. < COMMERCIUM, *MERCA-RIUM (cu sensuri specializate). Termenii oficiali, din stilul îngrijit au fost mai bine conservați de inscripțiile din sud-estul Europei și în rom. decât în vestul României, care a preferat derivatul de la MERX. Păstrarea lui NEGOTIUM și a derivatelor în sud-estul Europei, explicabilă prin faptul că e vorba de calcuri după gr. (Skok ZRPh 1934, p.468); de observat că alb. nu oferă paralele.

*PASTURATICUM *s.n.* (< PASTIO), păstrat numai în alb., ca un termen specific (Tagliavini 1977, p.147). PASTIO > rom. 4.6.2; PASCO > rom. 4.6.1; PASTURA > rom. 4.6.3. *PASTURATICUM > alb. 4.6.2. -ATICUM, formant în lat. târzie de s. desemnând taxe (Çabey 1962, p.197, cu bibliografie; vezi mai jos *TERRATICUM > alb.).

PERDERE *vb.* "a distruge; a irosi; a suferi o pagubă" (*panr.*), Mihăescu 1993, p.282. Antonim: rom. < CASTIGARE.

PIGNUS, PIGNORIS *s.n.* "gaj, amanet, zălog; prinsoare; fig. asigurare, dovadă" (*it., prov.,* Mihăescu 1966a. p.24).

PRETIUM *s.n.* "preț; plată" (*panr.*). Alb. çmim < çmoj < AESTIMARE (vezi mai sus).

rom. negoț *s.n.*

alb. **pashtak** *s.m.* "taxă de pășunat; pășune a unei colectivități, islaz" (FS 1954); "amendă sau despăgubire plătite de păstorul de oi pentru încălcarea unei pășuni" (Mann 1948, p.355).

rom. a pierde *vb.*

alb. **peng** *s.m.* "gaj, garanție; ostatic, prizonier", **pengcë** *s.f.* "avere pusă amanet", **pengoj** *vb.* "a amaneta, a pune amanet" (FS 1954, unde verbul e dat cu ambele sensuri, "a împiedica" și "a amaneta"; FS 1980 le dă, însă, corect, omonime: **pengoj** < **pengë** < PEDICA și **pengoj** < **peng** < PIGNUS; PEDICA > alb. 4.4.2.). Metateza GN > alb. ng, Skok ZRPh 1934, p.431.

rom. preț *s.n.*

*PUNGA *s.f.*, lat. med. PUNGA *s.f.* "punga de la șa" (< germ., sau derivat de la PUNGERE, Mihăescu 1978, p.32, 305, 1993, p.283), termen militar intrat în domeniul comerțului (Mihăescu 1993, p.111-112) (it.dial., sard., Mihăescu 1978, p.305). Mihăescu (1993, p.283) avansează ipoteza conservării în rom., deși în altă parte (Mihăescu 1993, p.112) afirmă că PUNGA a intrat în rom. prin gr. și în dalm. prin it.; termenul alb. nu îl discută, dar menționează împrumutarea cuvântului lat. în gr. med. și v.sl. (p.283).

QUADRANS. QUADRANTIS *s.m.* "sfert; monedă; unități de măsură (greutate, lungime, timp, etc.)". Evoluția în lat. A neacc. > o, dovedită de forma împrumutului în gr. kodrántes (Mihăescu 1993, p.352).

QUARTUS *adj.* "al patrulea", QUARTA *s.f.* (PARS) "a patra parte, pătrime". Mihăescu 1993, p.61 consideră QUARTA păstrat numai în alb.; pentru QUARTUS, Çabej 1962, p.198 înregistrează reflexe în sard. și it. și în gr. med. Alb. kartë < QUARTA. kort(ë) < QUARTUS, Çabej SF 1963, 4, p.87, 1964, 1, p.74.

RANCOR, RANCORIS *s.m.* "rânzeală; fig. ranchiună". Alb. < v.it. sau lat., Çabej SF 1965, 3, p.42-43. RANCIDUS > rom. 3.2.

?alb. **pungë** *s.f.* "pungă de hârtie, cornet" (FS 1954). Alb. < lat., P. Lendinara BA, N.F. 4 (1979), p.138 și urm.

?alb. **kodhrant**, monedă mărunță (dat de Haarmann 1972, p.102 care susține originea lat.; după Kristophson 1988, p.87 este împrumut din gr.; lipsește la Mann și în FS 1954, FS 1980; lipsește la Mihăescu).

v.alb. **kartë** *s.f.*, măsură de grâu, la Buzuku și într-un document tc. din sec. XVI, unde denumește o jumătate dintr-un muz < MODIUS, vezi mai sus (Çabej SF 1963, 4, p.87); dial. kortë *s.f.*, măsură de 40 de ocale pentru lichide, kort *s.f.* "sfert de animal tăiat", kortarë *s.m. pl.* "mâini și picioare desprinse de corp" (Çabej SF 1964, 1, p.74, care observă dublul tratament al secvenței QUA-: kortë, ca în kodër (< QUADRU) și kartë, ca în kaçile (< QUASILLUM); diferențiere greu de explicat).

?alb. **rangë** *s.f.*, rëngë "muncă, lucru, treabă dată cuiva, ocupație"; g. me rangue *vb.* "a-și face treaba", v.alb. rangë "grijă; motiv" (FS 1954; Çabej *loc. cit.*).

?rom. **pungă** *s.f.* are etimologie controversată (vezi Mihăescu 1993, p.283 pentru bibliografia diferitelor explicații; DEX: et. nec.).

STRICTUS *p.pf. vb.* STRINGERE, *adj.* "strâns, strâmt; strict, sever, riguros" (it., retr., fr., prov., sp., pg.); *STRINCTUS > it. v. și dial., sard., retr. dial. Antonim: alb. < LIBER. *STRINCTUS > alb., rom. 3.2; STRINGERE > alb., rom. 3.6.1.2.

*TERRATICUM. termen din lat. med. (Landi 1989, p.82) (în it., termen lit., Kristophson 1988, p.80) < TERRA + -ATICUM, sufix care formează denumiri pentru taxe, Çabej 1962, p.197, Mihăescu 1993, p.66 (vezi mai sus *PASTURATICUM); păstrat ca termen pop. numai în alb., Mihăescu 1993, p.61. TERRA > rom. 2.4; 6.1.

VALERE *vb.* "a avea forță, a avea putere, a putea; a fi sănătos; fig. a fi superior, a avea trecere; a fi de folos; a valora" (panr. absent din rom., ILR II 1969, p.124). Alb., rom. < AESTIMARE.

VENDERE *vb.* "a vinde" (panr.).

alb. i **shtrenjtë** *adj.* "scump, cu preț ridicat; care vinde scump; de valoare; fig. drag; îngust, strâmt", **shtrenjtë** *adv.* "scump; la strâmtoare", **shtrenjtësi** *s.f.* "scumpete, creștere de prețuri", **shtrenjtoj** *vb.* "a scumpi" (FS 1954), v.alb. i **shtrenjtë** "zgârcit" (Buzuku, ed. Ressuli, p.57, 395), i **shtrejtë** (*Kuvendi i Arbënit*, Ashta BS 1982, 1, p.101); **shtrenjtoj** < (i) **shtrenjtë**, nu din *STRINCTIARE (Çabej 1962, p.194).

alb. **tratk** *s.m.* "zeciuală, impozit, taxă pe pământ" (Mann 1948, p.522).

alb. **vlej** *vb.*, **vjej**, **vyej** "a avea valoarea de ..., a valora (atât); a fi de folos; a merita", i **vlefshëm** *adj.* "care are valoare", **vleftë** *s.f.* "valoare (a unui om, a unui obiect)", **vleftësoj** *vb.* "a pune în valoare", i **vlerë** *adj.*, **vlerë** *s.f.* "valoare, preț", **vlerësoj** *vb.* "a estima valoarea", **vëjesë** *s.f.* "valoare", i **vëjyer** *adj.* (FS 1954), v.alb. **vëlej** *vb.* (Demiraj 1985, p.66), i **vëjyer**, cu diftongarea: lat. \bar{E} > alb. **ye** (Çabej 1987, p.355).

rom. a vinde *vb.*

6.3. Viața religioasă

6.3.1. Creștinismul

ANGELUS *s.m.* "vestitor; înger" (< gr.) (panr.).

BALSAMUM *s.n.* "suc sau rășină a copăcelului balsam, ulei de balsam" (< gr.) (it., fr., sp., pg., Mihăescu 1966a, p.39, 1993, p.45). Lat. > alb., Jokl 1923, p.115. Çabej 1976a, p.143.

*BAPTIDIO. *BAPTIDIONIS, derivat vechi pop. de la BAPTIZARE (Pușcariu DR I, p.434 și urm.).

BAPTISMA (< gr.). Alb. < gr. *báptisma* (Çabej 1982, p.128-129). Alb. < lat. BAPTISMA, influențat de gr., Mihăescu 1993, p.59. Pellegrini 1983, p.76: alb., it.dial., retr. < gr. (arhaism) alte limbi romanice < lat. BAPTISMUS (inovație).

BAPTIZARE *vb.* "a cufunda în apă; a boteza" (< gr.) (Mihăescu 1993, p.310), BATTIZARE, formă atestată din care*provin cuvintele rom. și din limbile romanice (dalm., it., sard., retr., v.fr., prov., cat., sp.), Mihăescu 1966b, p.56. Alb. < lat., Meyer 1891, p.317 (vezi și Çabej SF 1965, 1, p.5, cu bibliografie). Mihăescu 1981, p.221: alb. < *BACTIZARE (vezi și Meyer-Lübke 1914, care susține și influența dalm.).

alb. *engjëll s.m.* "înger", *engjëllushe s.f.* "îngerăș" (FS 1954), v.alb. *engjëllë s.m.* (Bardhi, Bogdani, Ashta BS 1972, 1, p.145, BS 1984, 1, p.145), *ëngjëll* (Mann 1948, p.99).

alb. *balshëm s.m.*, *balçëm* "balsam" (Çabej *loc. cit.*).

?alb. *bagëm s.m.* "mir, uleiul sfințit folosit în biserica catolică la botez, la miruire, la ultima împărtașanie" (FS 1954), v.alb. *bagëm* "baptismus" ("botez", Buzuku, care pentru "mir" folosește *voj*, Çabej *loc. cit.*); *pagëzim* "botez" (< *pagëztoj*, vezi BAPTIZARE). *Bagëm* — răspândit în g. de N., ca termen religios (Çabej *loc. cit.*).

alb. *pagëztoj vb.* "a boteza", *pagëzim s.m.* "botez" (FS 1954). Evoluție fonetică neregulată, explicată de Çabej *loc. cit.* prin influența reciprocă dintre *bagëm* < gr. și *pagëztoj* < lat.

rom. *înger s.m.*

rom. v. și dial. *botejune s.f.* "botez; masă de botez" (DA).

rom. a *boteza vb.*, arom. *pătedzu* (Papahagi 1974), *botez s.n.*, și cu sensul "apă (sfințită) aghiasmă folosită la botez" (DA).

BASILICA *s.f.* "bazilică (edificiu public roman, unde se afla sediul tribunalului, al bursei, etc.)"; "catedrală" (< gr.). **BASILICA** desemna o clădire, **ECCLESIA**, adunarea creștinilor (Mihăescu 1960, p.191); (dalm., it.v. și dial., v.sard., retr., v.fr.; toponime în Iberia). **BASILICA** a înlocuit **TEMPLUM**, care desemna edificiul păgân (Rohlf's 1970, p.31); vezi **TEMPLUM**, **TEMPLA** > rom. mai jos. Istoria concurenței dintre **BASILICA** și **ECCLESIA**, la Aebischer 1963, p.128, 161: el susține întâietatea termenului **BASILICA**; soluție preluată de Fischer 1985, p.152, Mihăescu 1993, p.114; pentru relația arhaism/inovație vezi și Solta 1980, p.150-151, cu bibliografie. Alb. < **EC(C)LISIA**; alb. **bjeshkë** *s.f.* "munte înalt cu pășuni de vară" nu provine din **BASILICA**, ci este autohton (Çabej 1976a, p.255, cu bibliografie).

CAELUM *s.n.* "cer" (panr.). **CAELUM** > alb., rom. 2.1.

CASTIGARE *vb.* "a muștra, a dojeni; a pedepsi; a corecta" (it., sard., fr., prov., cat., sp., pg.). **CASTIGARE** > alb. 1.4; 6.1; rom. 1.3.4.1; 6.2. **CASTIGARE**, **BENEDICERE** (6.3.3.), **MALEDICERE** (6.3.3.) apropie vocabularul creștin alb. de cel al limbilor romanice occidentale (Çabej 1976a, p.193).

CELLA *s.f.* "cămară (de alimente); cămărușă, odăiță; sanctuar". **CELLA** > alb. 1.9.1; 4.6.4; ***ACCELLARE** > rom.? 3.6.1.1; **CELLARIUM** > rom. 1.9.1.

rom. **biserică** *s.f.*, rom. v. și dial. **băsearecă**, **besearecă**, **beseaică** (DA).

alb. **qiell** *s.m.* "lăcașul lui Dumnezeu" (Mann 1948, p.417, **regjënia e qiellit** "împărăția cerului").

rom. **cer** *s.n.* "lăcașul divinității; Dumnezeire, Dumnezeu" (DA).

alb. **ndëshkoj** *vb.* "a pedepsi ușor" (FS 1954), în v.alb. "a muștra, a certa, a da un sfat" (Çabej 1962, p.168, care îl consideră integrat inițial în vocabularul religios; Çabej SF 1964, 4, p.86).

?alb. **qelë** *s.f.*, **qele** "celulă, chilie" (Mann 1948, p.413, Haarmann 1972, p.107; sens puțin sigur) (**qeli** *s.f.* "chilie", FS 1954 provine probabil din ngr.).

CHRISMARE *vb.* "a unge" (lat. ecl.) (it.). Alb. < lat., Haarmann 1972, p.106. Mihăescu RESEE 1974, 1, p.153 respinge etimologia lat. pentru că e vorba de un obicei instituit târziu, medieval; după el, alb. < it. Meyer 1891: alb. < scr..

?alb. *krezmoj vb.* "a mirui, a unge cu ulei sfințit, cu mir (la catolici)", *krezm s.m.* "mir" (FS 1954), *krizem* (Çabej 1976a, p.128) (*krezm* < *krezmoj* sau < CHRISMA *s.n.* "ungere" (< gr.)? cf. fr. *chrême*).

CHRISTIANUS *adj., s.m.* "creștin" (< CHRISTUS "uns" < gr. *khristos*, Șăineanu 1887, p.31) (după Pușcariu 1974, p.158, ILR II 1969, p.170, Mihăescu 1993, p.297, termenul e moștenit numai în rom., în celelalte limbi romanice e livresc; totuși, pare a fi moștenit și în dalm. (Mihăescu 1993, p.121), fr. (Dauzat, Dubois, Mitterand 1964), sp. (Rohlfis 1970, p.32), retr.). Evoluția grupului lat. ST+I în hiat are în rom. și alb. două rezultate: ș (*ușă* < USTIA), sh (*bishë* < BESTIA) și șt, sht. CHRISTIANUS > creștin, *kërshterë*. explicat de Candrea 1935-1936, p.113, Densusianu 1938, p.414 prin faptul că e un termen târziu (totuși, alb. *kërshtëndelë*, "Crăciun" < CRISTI *NATALIA); Fischer 1985, p.151 e de părere că rom. *creștin* (în loc de **creșin*) este datorat numelui lui Isus, lat. CHRISTUS. Șăineanu *loc. cit.*: rom. < CHRESTIANUS. Pentru evoluția secvenței -IANUS > rom. -in (la fel ca FILIANUS > fin) vezi Škok "Slavia" 1925-1926, p.338, Avram 1990, p.28 și urm.; rezultatele în alb. sunt diferite: *kërshterë*, *fijan*, dar după Çabej, FILIANUS este un împrumut târziu în alb. (vezi mai jos).

alb. *i kërshterë adj., i krishterë adj., krishterë s.m.* "creștin" (FS 1954); *kështerë*, g. *kërshtënë*, *kshtëhem vb. refl.* "a crește, a se maturiza", *kshtënisht adv., kërshtënisht* "creștinește" (Mann 1948, p.220); it.-alb. *krishte adj., krishterë, kërshterë* "crestiano; indivi- duo" (Giordano 1963).

rom. *creștin s.m., creștină s.f.*, cu lărgirea de sens "om", "român", "femeie" (Șăineanu 1887, p.31, Densusianu 1901, p.224, Scurtu 1966, p.193, care dau paralele cu unele limbi romanice și cu alb.). După Rohlfis *loc. cit.*, HOMO e concurat încă din lat. de CHRISTIANUS, iar sensul "om" a fost păstrat de urmașii romanici ai lui CHRISTIANUS. Rom. *creștir* se explică prin disimilare (bibliografia rom. a problemei la Bonfante 1973, p.20).

*COMMUNICARE (= COMMUNICARE vb. "a face comun, a împărți; a pune în comun"; "a se asocia, a participa") > rom., it.dial., v.fr., prov., cat., sp.dial.; COMMUNICARE > sp., pg., ILR II 1969, p.170. Termenul rom. este exclusiv religios, nu are sens profan (Pârvan 1911, p.132); la fel termenul alb.

CORONARE vb. are în alb. și rom. o dezvoltare semantică legată de ceremonialul nupțial al bisericii ortodoxe (Brâncuș 1991, p.82-83). CORONA > alb., rom. 1.7.3; CORONARE > alb., rom. 1.10.4.

CREDENTIA s.f., atestat târziu, termen religios (< CREDERE + -ENTIA, ca abstract de la p.pr.), Mihăescu 1978, p.238, 311, ILR II 1969, p.177 (it., fr., sp., pg., Mihăescu 1993, p.296). CREDENTES = FIDELES la un autor de texte religioase din provinciile dunărene (Mihăescu 1978, p.4). Alb. < FIDES; rom., alb. < LEX, LEGIS.

CREDERE vb. "a încredința (ceva); a da cu împrumut; a se încrede; a da crezare, a crede; a socoti" (panr.). În perioada romană CREDERE vb. face pereche cu FIDES s.; mai târziu, și-a format derivatul CREDENTIA (Ernout, Meillet 1959, p.148 s.v. Credo). CREDERE, termen religios, devenit profan și redevenit religios în vocabularul creștin (Mihăescu 1993, p.296). Alb. **besoj** vb. "a crede", și ca termen religios, este autohton (Çabej 1976a, p.204 și urm.).

alb. **kungoj** vb. "a da cuminecătură, împărtașanie", **kungohem** vb. refl. "a lua cuminecătură, a se cumineca", **kungatë** s.f. "cuminecătură, pâine și vin sfințite cu care se împărtașesc ortodocșii" (FS 1954), v.g. **konguom** (Buzuku, ed. Ressuli, p.161). **Kungatë** < **kungoj**, nu < COMMUNICATUM, Çabej 1962, p.194. În formele romanice moștenite, oclusiva c se sonorizează (vezi Babeu SCL 1992, 1, p.21-22), ca și în alb.

alb. **kurorëzohem** vb. "a se cununa la biserică", **kurorëzim** s.m.: **cununie**; **grua me kunorë**: **nevastă cu cunună** (FS 1954, Brâncuș loc. cit.).

rom. a **cumineca** vb. "a împărtași", **cuminecătură** s.f. "împărtașanie" (DA), a **cuminica** (Babeu SCL 1992, 1, p.21); dial. **mă cuminec** "mă spovedesc", arom. (mi) **cumânic** "idem" (Saramandu 1989, p.45).

rom. a (se) **cununa** vb.

rom. **credință** s.f.; rom.dial. a **încredința** vb. "a logodi": alb. **fejoj** (< fe < FIDES), **credință** "logodnă" (Brâncuș 1991, p.84; vezi 1.10.4).

rom. a **crede** vb.; **crez** s.m., simbolul credinței creștine; forma veche a persoanei întâi singular (DA); alb. **kredo** s.f. (neologism romanic), **besojma** s.f. (< **besoj**), FS 1954, Çabej loc. cit.

CRUX, CRUCIS *s.f.* "cruce; fig. chin, tortură" (panr., Mihăescu 1993, p.296). Problema evoluției lat. Ū în alb. kryq (unde era de așteptat u, nu y): după Meyer-Lübke (1914, p.23), alb. < dalm. de S. krüke; de influență dalm. în alb. vorbește și Mihăescu 1966a, p.351. Mihăescu 1985, p.326, 1993, p.28 consideră (fără a da explicații) că e vorba de Ū, evoluat. normal, la alb. y (ü); pentru dalm. operează, însă, cu două forme: dalm. kraük < CRŪCEM (p.96) și dalm. krüke < CRŪCEM (p.126), fără, însă, a discuta existența acestor două variante dalm. și a două variante lat. CRŪX și CRŪX și fără a mai menționa influența dalm. asupra alb. Banfi 1985, p.138: dalm. krauk < croce < CRŪCEM.

DAEMON, DAEMONIS *s.m.* "geniu, spirit"; (lat. ecl.) "geniu rău, demon" (< gr.), atestat în inscripțiile din provinciile dunărene, Mihăescu 1966b, p.39 (it., Çabej 1987, p.264). Alb. < lat., Meyer 1891, p.69, soluție acceptată de Rosetti 1978, p.248; pentru bibliografia etimologiilor propuse, vezi Çabej *loc. cit.* Alb. < DIABOLUS, alb., rom. < DRACO.

DEUS *s.m.* "zeu. divinitate" (panr.). Alb. < IMPERANS?.

alb. kryq *s.m.* "cruce", bëj kryq (bëra kryq): a-și face cruce "a se mira", kryq *adv.* e preu kryq "a merge pe diagonală": v.rom. de-a crucișul "pieziș, oblic", kryq e tërthuer "de-a lungul și de-a latul, în toate direcțiile": (în) cruciș și (în) curmeziș "în lung și în lat, pretutindeni", kryqe *s.f.*: cruce "râscruce, răs-pântie"; "basma tăiată pe diagonală; sfert de pâine", kryqëz *s.f.*: cruce "râscruce, fierul care intră în piatra de sus a morii", kryqe *s.f. pl.*, kryqëza *s.f. pl.* "partea din spate a samarului", kryqe *s.f. pl.*, kryqëza *s.f. pl.*: crucea spinării "os sacrum", kryqalí *s.m.* "creștin", kryqas *adv.* "în formă de cruce; cruciș", kryqëzój *vb.*, kryqas *vb.* "a încrucișa, a așeza cruciș; a-și face cruce" (FS 1954; DA s.v. cruce, cruciș), v.alb. kryqje *s.f.* "cruce" (Buzuku, ed. Ressuli, p.335), kryq *s.f.* (Bardhi, ed. Roques, p.16), it.-alb. kryq *s.m.*, kryqe *s.f.* "cruce; suferință, ispășire" (Giordano 1963).

rom. cruce *s.f.*

?alb. djemën "demon, diavol", în g. de N. (Çabej 1962, p.183, care îl explică prin v.gr.; la fel, Mihăescu 1966b, p.63; Çabej 1987, p.264 nu mai exclude proveniența lat., fără a da explicații suplimentare).

v.rom. zeu, dzeu, "Dumnezeu" zău *interj.*

DIABOLUS *s.m.* "diavol", lat. ecl. (< gr.); atestat în inscripțiile din provinciile dunărene, Mihăescu 1966b, p.39. Rom. nu l-a moștenit, iar în limbile romani-ce occidentale este termen cult (Ivănescu 1980, p.169). Alb. < lat., Meyer 1891, p.69 (vezi Çabej 1987, p.258 pentru bibliografia etimologiilor). Rom., alb. < DRACO; alb. < DAEMON?; vezi și CHERSYDRUS, DRACONEM > alb. 6.3.3.

DOLERE *vb.* "a dura (fizic); (moral) a fi îndurerat, a fi întristat, a suferi" (panr.). DOLERE > alb., rom. 1.4; rom. 1.6.2; DOLOR, DOLORIS > v.rom. 1.4; 1.6.2; DOLUS > rom. 1.4. Sinonime alb., rom. < MISERERE.

DOMINE DEUS (< DOMINUS DEUS "Dumnezeu, Domnul (Stăpânul) nostru") (it., v.fr., prov.), Mihăescu 1993, p.296. Alb. < IMPERANS?.

alb. **djall** *s.m.* "drac, diavol", **djallushe** *s.f.*, **djallushë** (FS 1954); D + ĩ în hiat > alb. **d**, fiind împrumut mai nou (în împrumuturile vechi D + I în hiat > alb. **z**) Çabej 1982, p.79; alb. < lat. < v.gr., Çabej 1987, p.258 (pentru că termenii creștini prezenți în amândouă dialectele alb. provin din lat.).

v.alb. **dullye** *s.f.* "durere, suferință, amărăciune" < ***dëllej** *vb.* < DOLERE, g. **dellë** *s.f.* "milă, compasiune", **përdlesë** *s.f.* "compasiune" (Çabej SF 1965, 1, p.27, 1987, p.355). După Landi 1989, p.63 (vezi și Mann 1948, p.86), it.-alb. **dulúr** *s.m.* "durere, mâhnire" (Mann *loc. cit.*) < DOLOR, DOLORIS *s.m.*; mai curând, poate, împrumut din it. Alb. **përdëllej** *vb.* "a avea milă de cineva" < **për-** + **dëllej** (Çabej 1987, p.355); **përdëllim** *s.m.*, **përdëllesë** *s.f.* "milă, compasiune", **përdëllestar** *adj.* "plin de compasiune" (FS 1954). Etimologiile lui Çabej în-lătură explicația lui La Piana, preluată de Haarmann 1972, p.80 și, cu rezerve, de Kristophson 1988, p.78, după care, alb. **përdëllej** < *PERDOLERE. Çabej SF 1965, 1, p.27 precizează că e termen bisericesc.

rom. Dumnezeu; alb. prezintă o sintagmă asemănătoare, construită cu termenul autohton **Zot** "domn, stăpânitor; Dumnezeu": **Zot Zoti** (Buzuku, ed. Ressuli, p.81) (rom. **Domnul Dumnezeu**).

DRACO, DRACONIS *s.m.* "balaur, șarpe mare; dragon marin (pește)" (< gr.) (it., retr., prov., cat., sp., pg.); sensul "diavol", în rom., alb., fr.dial. (ILR II 1969, p.170), prov. (Densusianu 1901, p.59, Mihăescu 1966a, p.28). Alb., rom. < *nom.* DRACO, alb. < ac. DRACONEM (pentru care vezi 6.3.3.). Alb. < DAEMON?, DIABOLUS.

alb. *dreq s.m.* "diavol, drac; om viclean", *dreqësi s.f.*, *dreqni "răutate"*, *dreqnoj vb.* "a strica, a pune piedici", *dreqnushe s.f.* "femeie rea și vicleană" (FS 1954); formă nouă de *sg.* refăcută de la *pl.* (Çabej 1987, p.316-317); posibilă origine *v.gr.*, după Çabej *loc. cit.* (fără argumente) și Bokshi (citată de Demiraj 1985, p.240, care nu e de acord).

rom. drac *s.m.*

ECCLESIA *s.f.* "adunare (a poporului); adunare a creștinilor; biserică creștină (comunitate); biserică (edificiu)". Sf. Augustin distinge BASILICA pentru a denumi clădirea de ECCLESIA, ca să desemneze adunarea credincioșilor (Kretschmer KZ XXXIX/4, p.542). ECCLESIA apare frecvent în inscripțiile din S-E Europei, BASILICA numai sporadic (Mihăescu 1960, p.202). După Aebischer 1963, BASILICA e termenul mai vechi (vezi mai sus). ECCLESIA a fost moștenită de limbile romanice occidentale; posibilă păstrare și în dalm. (în documentele ragusane) e susținută numai de Gelzer 1913, p.260. Alb. < ECCLESIA (formă care apare în inscripțiile din Dalmația, Mihăescu 1978, p.172). Paralelă între alb. și it. de S., Aebischer 1963, p.163, Pellegrini 1980, p.47 (care propune, cu rezerve, și *ECLISIA). Rom., dalm. < BASILICA.

alb. *kishë s.f.* "biserică; comunitatea creștinilor", *kishtar adj.* "bisericesc" (FS 1954); *v.alb.* *klishë* (Buzuku, ed. Ressuli, p.5). Çabej 1962, p.174 (fără lămuriri suplimentare): alb. < lat. med.; Kristophson 1988, p.86: alb. < it.

EPISCOPUS *s.m.* < *gr.*; termen exclusiv creștin, în vreme ce în *gr.* are și sensul profan "inspector, supraveghetor" (Tagliavini 1963, p.320). După Mihăescu 1993, p.59, termenul *lat.* ar fi *pop.* numai în *alb.*; totuși, Mihăescu 1993, p.127 îl trece între termenii religioși păstrați în *alb.* și *dalm.*, care lipsesc în *rom.* Jud 1934, p.26 consideră și el formele romanice de origine cultă. După Dauzat, Dubois, Mittérand 1964, *fr.* *évêque* e termen moștenit; Pușcariu 1974, p.422, Tagliavini *loc. cit.*: *panr.* absent din *rom.*

EREMITA *s.m.* "sihastru" (< *gr.*) (**EREMUS** *adj.* "pusti, singuratic", **EREMUS** *s.m.* "pustietate, sihăstrie"), păstrat în limbile romanice occidentale, nu și în *rom.*, Pușcariu 1974, p.422; (*fr.* *ermite* nu e moștenit, Dauzat, Dubois, Mittérand 1964).

EVANGELIUM *s.n.* "evanghelie" (*lat. ecl.*) < *gr.* Mihăescu 1993, p.59: termen conservat numai în *alb.*; Pușcariu 1974, p.422: termen păstrat de limbile romanice occidentale, dar nu și de *rom.* Cuvântul *alb.* e considerat *pop.* și cu siguranță vechi — în ciuda evoluției greu de explicat E > i — de Çabej LP VIII, p.73 (îl citează și pe Meyer 1891, p.457). Pentru *rom.*, vezi **SCRIPTURA** (diferența de alegere între *alb.* și *rom.* indicată de Poghirc 1983).

alb. **peshkop** *s.m.* "episcop", **peshkopatë** *s.f.* "episcopie; episcopat" (FS 1954), *v.alb.* **upeshkup** (Buzuku, ed. Ressuli, p.179), **upeshkëp** (Bardhi, Ash-ta BS 1975, 1, p.82), *dial.* **ypeshkëf** (Jokl 1923, p.21), **upeshkyf** (Barić 1956, p.267), **peshpek** (Rohlf s 1927, p.66), **upeshk** (Janson 1986, p.185), **ipeshkv** (Tagliavini, *loc. cit.*). Variante de etimoane propuse: ***EPISCOPS** (Jokl; propunere respinsă de Barić); ***EPISPOCUS** (Rohlf s, care vede o paralelă cu *basca*), ***EPESCOPUS** (Janson).

?*alb.* **jeremí** *s.m.* "sihastru; sihăstrie, singurătate" (FS 1954); posibilă proveniență fie din *v.gr.*, fie din *lat.*, Çabej 1962, p.184, care deduce, de fapt, *alb.* **jerm** "pustietate, singurătate" din *v.gr.* **erēmos** sau din *lat.* **EREMUS**, adăugând forma **jeremí** "sihastru", fără precizări asupra raporturilor cu **jerm**. Çabej 1965a, p.114 susține prezența în *alb.* a *lat.* **EREMITA**, fără a preciza cuvântul *alb.* FS 1954 glosează **jerm** *s.m.* "delir".

alb. **ungjill** *s.m.* "evanghelie", **ungjillor** *s.m.*, **ungjilltar** "evanghelist" (FS 1954). Çabej 1962, p.188: *alb.* < ***EVANGELIUM** (compară cu *it.* **vangelo**, ceea ce ar însemna că forma *it.* nu e considerată cultism); *alb.* u- < ***vëngj-**, cu rezerve, Çabej SF 1967, 1, p.81.

FALLERE vb. "a înșela; a face o greșeală" (panr. absent din rom., ILR II 1969, p.24); FALLERE > alb. 1.4; 6.1.

*FALLIUM = FALLUM (Çabej 1962, p.190) (v.it., prov., v.fr., Mihăescu 1966a, p.22). Alb., rom. < PECCATUM. *FALLIUM > alb. 6.1.

FAMULUS adj. "în slujba cuiva, supus", s.m. "servitor, sclav", păstrat numai în alb., Mihăescu 1993, p.60, care îl consideră împrumut târziu; etimologia e dată de Meyer 1891, p.99. Alb.?, rom. < FILIANUS. FAMULUS > alb. 1.10.3.

FIDES, FIDEI s.f. "credință, crezare, încredere; credit; bună credință, cinste". În lat., FIDES s. corespunde lui CREDERE vb. (vezi mai sus); panr. absent din rom. (von Wartburg 1949, p.504); sensul religios a fost reactivat de creștinism și termenul s-a transmis cu acest sens limbilor române occidentale (Ernout, Meillet 1959, p.233). Meyer 1891, p.101: alb. < it.dial.; alb. < lat., Tagliavini 1947-1948, p.215, Çabej 1976b, I, p.177. Rom. < CREDENTIA. *FIDARE > alb. 1.10.4.

alb. **fëjej** vb. "a face greșeli, a greși" (FS 1954), v.alb. **fëjyem** "a încălca regulile" (Buzuku, Ashta BS 1964, p.36), "a păcătui" (Bogdani, Ashta BS 1984, I, p.149), alb.dial. **fëlej** (Mann 1948, p.104).

alb. **faj** s.m. (FS 1954), alb. v. și dial. **fal** "greșeală, păcat" (Pekmezi 1908, p.241).

alb. **famull** s.m. "fin (la botez, la tăierea părului, la confirmare)", **famulleshë** s.f. "fină", **famullî** s.f. "parohie, enorie", **famullitar** s.m. "preotul unei parohii" (FS 1954) (corespondentul rom. pentru "parohie" este **popor** < POPULUS, vezi mai jos); v.alb. **famull** s.m. "enoriaș, poporan" (Buzuku, Ashta BS 1964, p.134; Buzuku traduce lat. **plebs** cu **famullî**). De evidențiat paralela cu it.dial. **figliano**, care provine, împreună cu rom. **fin** și alb. **fi-
jan** < *FILIANUS și are și sensul "enoriaș", ca și v.alb. **famull** (Pellegrini 1980, p.63, care, însă, nu menționează corespondența semantică).

alb. **fe** s.f. "credință (în Dumnezeu); inel de logodnă, de căsătorie" (FS 1954); corespunde lui **besoj** vb. "a crede" (autohton); i **pafe** adj. "necredincios, care nu crede în Dumnezeu; păgân" (FS 1954); v.alb. **feshim** adv. "cu credință", i **feshim** adj. "credincios, de încredere" (Çabej loc. cit.).

*FILIANUS "fiu spiritual" (< FILIUS) (Diculescu 1910, p.9) (dalm., it.dial., Jud 1934, p.40, Mihăescu 1993, p.37). Alb. < lat., Meyer 1891, p.104. Alte limbi romanice < FILIOLUS (Jud *loc. cit.*). Paralela semantică între alb. și rom., susținută de Meyer-Lübke 1914, p.4-5, Densusianu GS 1926, 2, p.34, este respinsă de Çabej. Alb. < FAMULUS. *FILIANUS > alb., rom. 1.10.3.

alb.g. **fijan** s.m. "fin, copilul ținut la botez" (FS 1954); nu are aceeași evoluție de formă cu CHRISTIANUS (așa cum se întâmplă în rom.) și de aceea e considerat de Çabej 1976b I, p.183 împrumut mai nou (probabil din it.), fără legătură cu rom.

rom. **fin** s.m.

FORNIX, FORNICIS s.m. "boltă, arcadă; lupanar"; păstrat în v.sard. dial., sp.dial., pg., v.it. (Çabej 1962, p.174, care propune etimologia pentru alb., Pellegrini RRL 1980, 4, p.379-384). Çabej 1976c, p.70, Pellegrini *loc. cit.* preferă *FORNICIUM, atât pentru dialectele romanice, cât și pentru alb.

v.alb. **furëqi** s.f., **furrëqi** "desfrânare" (Buzuku, Çabej 1962, p.174, Çabej 1982, p.84). După Kristophson 1988, p.86 este o formație alb. cultă nouă.

FRUCTUS s.m. "produs, rod, fruct" (panr.). Antonim: rom. < SICCUS. FRUCTUS > alb. 2.5.1; rom. 1.8.2; 4.6.4.

rom. **frupt** s.n. "produsul în lapte al animalelor mulgătoare; lăptărie, brânzeturi; mâncare de dulce; timpul în care e permisă mâncarea de dulce" (DA). Pentru paralela semantică pe care o oferă alb. **bulmet**, termen autohton, vezi 1.8.2.

ICONA s.f. "icoană, portret" (< gr.), răspândit prin creștinism până în Italia și Gallia, afirmă Mihăescu 1960, p.207, 1978, p.311, care susține că termenul era cu siguranță cunoscut în provinciile dunărene în sec. VI.

?alb.t. **korë** s.f. "icoană" (FS 1954) are, ca formă, aspectul unui împrumut vechi din lat. (prin pierderea vocalei inițiale și prin rotacism); nici o lucrare anterioară nu îl ia în discuție (inclusiv lucrările lui H. Mihăescu).

IEIUNARE vb. "a ajuna, a se abține de la mâncare" (panr.). Meyer 1891, p.18, Densusianu 1901, p.171: alb., rom., sp. < *ADIUNARE: la fel: Mihăescu 1966a, p.12; 1981, p.221; 1993, p.33, 43; Haarmann 1972, p.106, Kristophson 1988, p.62; pentru alb. vezi obiecțiile lui Çabej 1976c, p.71. Meyer 1888, p.811 deducea din IEIUNIUM și termenul alb. autohton **unja, uri** "foame" (vezi și Beci 1977, p.286 și urm.). Alb., rom. < IEIUNARE (sau *EIUNARE), Pușcariu 1905, p.5; Çabej *loc. cit.*; DA; ILR II 1969, p.170. Rom. < SICCUS; alb., rom. < QUADRAGESIMA.

IMPERANS, IMPERANTIS "care comandă, comandant", păstrat numai în alb., după Çabej 1962, p.196; SF 1965, 1, p.19 (cu bibliografie). Çabej reia etimologia lui Bopp și Meyer 1891, p.328, pornind de la sensul din v.alb. Etimologia lat. pentru cuvântul alb. ar putea fi susținută de paralela semantică oferită de rom. **Domn** "Dumnezeu". Rom. < DOMINE DEUS. Alb. < IMPERANT(EM) + -í, sufix care formează abstracte și colective (Xhuvani. Çabej 1962, nr.78). IMPERATOR > alb., rom. 6.1; IMPERANS > alb. 6.1.

alb. **agjëroj vb., agjinoj** "a posti", **agjërim s.m., agjinim** "post", **mbaj agjërim: a ține post** (FS 1954), v.alb. **ëngjënoj, ngjinoj, njinoj, a(n)gjëroj** (Ashta BS 1964, p.129). Forma cea mai veche este **ngjënnonj; a-** este secundar și relativ târziu, deși apare și în it.-alb.; din aceste motive, Çabej 1976a, p.18 susține pentru alb. ca etimon lat. IEIUNARE, nu *ADIUNARE (de regulă, lat. A- > alb. Ø). Prezența lui n-, semnalată pentru v.alb. de Ashta BS 1986, 1, p.192 nu este explicată nici de Ashta, nici de Çabej.

alb. **perëndí s.m.** "Dumnezeu, divinitatea", **perëndeshë s.f.** "zeiță", **i perëndeshëm adj.** "divin" (FS 1954), v.alb. **perëndí "împărat"** (Bardhi, ed. Roques, p.9, 34) "împărăție (a cerurilor)" la Budi, "monarhie" la Bogdani (Çabej SF 1965, 1, p.19), **perënduer s.m.** "împărat", **perëndeshë s.f.** "împărăteasă" (Bardhi, Ashta BS 1974, 2, p.95); în v.alb., it.-alb., gr.-alb. nu apare sensul "divinitate"; sensul religios se dezvoltă mai târziu din cel profan (Çabej SF 1965, 1, p.19); **perëndon vb.** "a apune; a lua sfârșit; fig. a se sfârși de dorul cuiva" a fost comparat cu rom. **a asfinți** și gr. **basileúei**, pornind de la sensul laic "a împărăți" al verbului (v.alb. **perëndon** "stăpânește, domnește", despre Dumnezeu, Çabej SF 1965, 1, p.19, alb.dial. **perëndo** "a sprijini; a găsi, a face loc", Çabej 1982, p.37) și cel sacru mai nou al substantivului (vezi și Bogrea 1971, p.142 și urm. cu bibliografie); **perëndim s.m.** "apus; occident", **perëndimor adj.** "vestic;

rom. **a ajuna vb.** "a posti", **ajun s.n.** "zi de post; ziua premergătoare unei sărbători" (DA).

occidental”; **perënditem** vb. ”a se teme” (FS 1954). Bibliografia etimologiilor autohtone la Çabej SF 1965, 1, p.19; Lambertz 1970, p.496 susține originea i.e.

IMPERATOR, IMPERATORIS s.m. ”conducător, cap, șef; comandant suprem; împărat”; păstrat numai în rom. și alb. (vezi 6.1).

alb. **mbretëri** s.f. (e qiellit) ”împărația cerurilor”, derivat de la pl. **mbretër** cu -i (sufix formând abstracte și colective), Xhuvani, Çabej 1962, nr.78; mult mai rar decât sinonimul **regjëni e qiellit** (vezi mai jos REX și 6.1).

rom. **Împărăția Cerurilor**.

INCLINARE vb. ”a înclina, a apleca; a îndrepta în altă direcție, a schimba, a devia” (it., v.fr., prov., cat.). Alb., rom. < ORARE; rom. < ROGARE. **INCLINARE** > rom. 3.6.1.2.

rom. **a se închina** vb. ”a-și apleca genunchii și capul în semn de venerație; a se ruga”, **închinare** s.f. ”rugăciune, supunere” (DA). Sensul creștin — caracteristic numai în rom., dintre limbile romanice — e vechi pentru că apare în drom., arom., megl. (Densusianu GS 1926, 2, p.310; în megl. este unicul sens cunoscut, Mihăescu 1993, p.297); după ILR II 1969, p.159, dimpotrivă, sensul creștin e recent; DA oferă paralele semantice în gr. și bg.

INCLINATIO, INCLINATIONIS s.f. ”înclinare, aplecare favorabilă spre ceva: schimbare”.

rom. **închinăciune** s.f. ”rugăciune”.

INDULGERE vb. ”a fi indulgent; a se lăsa în voia ...; a îngădui” (sard., it.dial., Mihăescu 1966a, p.23). Rom. < LIBERTARE. **INDULGERE** > alb. 6.1.

alb. **ndjej** vb. ”a ierta (o greșeală, un păcat)” (FS 1954), v.alb. **ndëliej, ndëjej** (Buzuku, Ashta BS 1964, p.125), **ndëjesë** s.f. ”venia” (favoare, grație, îngăduință) (Bardhi, Ashta BS 1974, 1, p.137, sinonim cu **mëshirier** < MISERERE, vezi mai jos); **ndëlesë** ”indulgentia”, format după model romanic (Çabej 1982, p.268).

INFERNUS adj. ”de jos, dintr-o zonă inferioară; al lumii de dincolo, al infernului”; **INFERNUM** (lat. ecl. sec. I, Dauzat, Dubois, Mitterand 1964), **panr.** absent din rom., ILR II 1969, p.124.

alb. **ferr** s.m. ”infern, iad” (FS 1954), v.alb. **ferrë** s.f. (Buzuku, Ashta BS 1964, p.135; ceilalți autori vechi: **ferr** s.m.).

LEX, LEGIS s.f. "proiect de lege; lege; normă: convenție" (panr.); sensul de "lege religioasă; religie" este vechi; a fost reluat de religia creștină și transmis de lat. ecl. limbilor romani-ce: rom., v.fr., v.prov., sp.; sen-sul "religie" apare în inscripții, și în Sud-Estul Europei (Densu-sianu 1901, p.191, Pușcariu 1905, p.83, Ernout, Meillet 1959, p.353, Coteanu, Sala 1987, p.111; Pippidi 1988, p.101-102). Rom. < CREDENTIA; alb. < FIDES. LEX, LEGIS > alb., rom. 6.1.

LIBERARE vb. "a libera (din sclavie); a scăpa; a declara nevi-novat, a achita; a trece peste" (< LIBER). LIBERARE > alb. 3.6.1.2; 6.1.

LIBERTARE vb. "a ierta, a slobozi" (< LIBERTUS < LI-BER), atestat în sec. VI (Mihă-escu 1960, p.211; 1978, p.297; Rosetti 1986, p.178); păstrat nu-mai în rom. (ILR II 1969, p.117). Alb. < INDULGERE; v.alb. < LIBERARE. LIBERTARE > rom. 6.1. LIBER > alb. 3.2; 6.1; 6.2.

LIGARE vb. "a lega; a uni" (panr.); rom. **cârneleagă** < CARNEM LIGA (*imperativ*) (DA), sau CARNEM LIGAT (*pers. III*) (CDDE nr.270). LI-GARE > alb.?, rom. 4.1.

alb. **ligj** s.m. "lege; drept, drep-tate", **ligjë** s.f. "lege, normă, re-gulă" (FS 1954), v.alb. **shkruo-mitë shenjtë të ligjë pla-kë** "scriptura sancta legis vete-ris" (Buzuku, ed. Ressuli, p.73, 398); **ligj** are la vechii autori sen-sul "Testament" (Vechiul și No-ul Testament, Ashta BS 1985, 2, p.170); **i paligj** adj. "fără de le-ge" (FS 1954), v.alb. **të pali-gjë** s. pl. "păcate, fărădelegi": **të paligjetë e kuatit** "fărădele-ga păcatului" (Buzuku, ed. Ressuli, p.5, 35).

?v.alb. **liroj** vb. "a ierta", **liroj detyrënë** "a ierta datoria" (Bu-zuku, Çabej 1987, p.211), **të liruom të kuatet** (Buzuku, ed. Ressuli, p.5, 45, vezi și Mann 1948, p.248), **të liruemit (e) mpatëvet** "iertarea păcatelor", **të lir** "iertare" (Bogdani, Ashta BS 1984, 1, p.147; 1985, 2, p.170); lat. ecl. **libera me, domine** (Dauzat, Dubois, Mit-térand 1964, p.421). După Ça-bej 1962, p.194, alb. **liroj** vb. < (i) **lirë** și nu împrumut din lat. LIBERARE.

rom. **lege** s.f. "legea di-vină, Vechiul și Noul Testament; credință, datină, obicei conform poruncilor divine; religie, cult, confesiune" (DA II/II, fasc. II), v.rom. **fărădelege** adj. "necre-dincios, păcătos", adv. "în mod nelegiuit", s.f. "faptă potrivnică legii creștinești" (DA II/I, F-I).

rom. a ierta vb.

rom. **cârneleagă** s.f.; **câșlegi** s.f. pl. < **caș** + **leagă**, după modelul lui **cârneleagă** (DA); **câșlegi** < CASEUM LIGAT (DEX). În alb. corespund expresii cu **lidh** vb. "a lega" (autohton sau împrumut

din lat.): **kam lidhë** *mishin* "am legat carnea" (a nu mânca, în post, carne) (FS 1954); **lidhin kreshmët** (în timpul păresimilor nu se mânca lapte, brânză și carne) (FS 1980; vezi mai jos QUADRAGESIMA); în alb., sintagmele în discuție nu au devenit s. compuse ca în rom.; **të lidhunat, të lidhurat** *s.f. pl.* "noaptea în care creștinii leagă carnea și laptele" (Çabej 1967, p.29).

MIRACULUM *s.n.* "minune, minunăție"; "miracol" (lat. ecl.). Alb. < lat., Meyer 1891, p.288; în limbile romanice e cultism și de aceea Çabej SF 1964, 3, p.42 acceptă cu rezerve originea lat. a termenului alb. Mihăescu 1993 îl înregistrează între cuvintele lat. păstrate năunai în alb. (p.60), dar îl interpretează și ca izoglosă albano-dalmată, cu excluderea rom. (p.127). Pentru originea lat. a cuvântului alb. pledează evoluția A > e (Çabej *loc. cit.*). Rom. < **MIRIO, MIRIONIS**; alb., rom. < **SIGNUM. MIRARI** > alb., rom. 1.4.

alb.g. mrekkull *s.m.* (formă de bază), **mrekullí** *s.f.* (derivat de la **mrekull**, cu -í, sufix formând abstracte și colective, Xhuvani, Çabej 1962, nr.78) "minune, miracol; minunăție", **për mrekkullí** "foarte frumos": **de minune** "admirabil", **mrekullohem** *vb.* "a se minuna", **i mrekkullëshëm** *adj.* "minunat" (FS 1954, Çabej *loc. cit.*). În **v.alb.** și în dial. se păstrează forme mai apropiate de etimonul lat.; Çabej 1982, p.37 observă o specializare semantică a două serii de variante: formele care conservă a etimologic au sensuri profane: **v.alb. mrakullí** "nugae" (nimicuri, fleacuri), **mrakullues** "nugator", **me mrakulluem** "nugari" (Bardhi, ed. Roques, p.68), **alb.dial. mbrakullí** "vorbă de duh", **mbrakullues** "vesel" (Çabej 1982, p.37). Formele conținând metafoa caracteristică A > e au sens religios: **v.alb. mrekkullë** "miraculum", **mrekullia** "mirabilitas", **mrekullisht** "mirabiliter" (Bardhi, ed. Roques, p.59), **v.alb. mërekullë** (cu I neaccentuat > ë) "prodigium", **mërekullisht** "prodigiose" (Bardhi, ed. Roques, p.111).

MIRIO, MIRIONIS *s.f.* "monstru, mască, pocitanie; admirator naiv" (< MIRUS *adj.* "uimitor, ciudat; miraculos"), Ernout, Meillet 1959, p.406. Mihăescu 1993, p.232.

MISEROR, MISERARI *vb.* "a deplânge, a compătini; a se înduioșa". MISERERE; (v.it. dial., Mihăescu 1993, p.39). MISERERE > alb., rom. 1.4; 6.1. MISER, MISELLUS > rom. 6.1.

MISSA *s.f.* "mesă, slujbă" (lat. ecl.) (MISSUS *p.pf. vb.* MITTERE "a trimite; a lăsa să meargă, a da drumul"; formula de încheiere a mesei: *ite, missa est*, Dauzat, Dubois, Mittérand 1964, s.v. messe; sensul religios se dezvoltă, după Mihăescu 1993, p.401, din expresia *missa catechumenorum*). Tagliavini (1963, p.49) îl consideră termen provenit din limbajul militar; termenul e moștenit în forma pop. (Î accentuat > E) în dalm., prov., it., fr., alb.; este de proveniență semicultă (cu Î păstrat) în cat., sp., pg. (Tagliavini 1963, p.46); evoluția Î > E se petrece în lat., nu în alb. și după Janson 1986, p.185.

alb. *mëshiroj vb.* "a ierta o greșeală, un păcat; a avea milă", *mëshirë s.f.* "milă, iertare", i *mëshirshëm adj.* "iertător, milos" (FS 1954), *mëshyer, mëshere s.f.* "bucățică rotundă de brânză" (termenul s-a dezvoltat din *mëshirë s.f.*, cu sensul intermediar "pomană; milostenie", Çabej SF 1964, 3, p.35), v.alb. *mishërierë* "milă, îndurare" (Buzuku, ed. Ressuli, p.5, 33, 37), *mëshërierë* (Bardhi, ed. Roques, p.59). Formele din v.alb. sunt formele de bază și provin, după Jokl 1916, p.146 din *MISERIRE. Spitzer IF 39, p.111-112 le apropie de infinitivele lungi din rom.; propune, totuși: alb. < *MISERERIUM.

alb. *meshë s.f.* "mesă, slujbă bisericască, pâine dospită trimisă de credincioși la biserică, sfințită, din care se taie anafura" (FS 1954), t. *meshë* "prescură" (Pekmezi 1908, p.259, Çabej SF 1964, 3, p.52), *meshoj vb.*, *meshtoj* "a sluji", *meshtar s.m.* "preot catolic care ține slujba" (FS 1954).

rom. minune *s.f.*

v.rom. *meserere s.f.* "milă" (Densusianu 1938, p.798, 858), *mesereare s.f.* "milă, îndurare; slujbă, funcție; favoare" (DLRLV, Năsturel RS I, p.202).

MONACHUS s.m. "călugăr" (lat. ecl. sec. V) (< v.gr. **monakhós** < **monos**), Tagliavini 1963, p.334; panr. absent din rom., Pușcariu DR VIII, p.334, ILR II 1969, p.124. Poziția accentului dovedește proveniența termenului alb. din lat., nu din v.gr. (Çabej 1962, p.183). Deși îl înregistrează între termenii lat. păstrați în alb. și limbile romanice occidentale, evidențiind și paralela alb.-dalm. cu excluderea rom. (Mihăescu 1966a, p.23, 1993, p.47, 89), Mihăescu (RESEE 1974, 1, p.154) îl consideră împrumut târziu romanic și nu lat.

NONNUS s.m., termen de respect din limbajul copiilor, "tatăl meu"; "cel care a crescut un copil"; "susținător al familiei"; **NONNI** "părinți adoptivi"; "călugăr" (lat. ecl.) (Scurtu 1966, p.247, Mihăescu 1993, p.300) (it., sard., fr., sp.); sensul "naș" și în it.dial. (Scurtu *loc. cit.*, cu bibliografie). Alb., rom., gr. < ***NUNNUS**, Pușcariu 1974, p.325, Avram, 1990, p.64, Mihăescu 1993, p.474. Totuși, pentru alb., Çabej (SF 1964, 4, p.106, 1982, p.129) înclină spre intermediar gr. med.; soluția e acceptată de Mihăescu RESEE 1967, 1-2, p.322; Mihăescu 1993, p.40, 300 include, totuși, termenul alb. printre împrumuturile sigure din lat. **NONNUS** > alb., rom. 1.10.3.

OBLATA s.f. "ofrandă, azima împărtășaniei" (lat. ecl. târzie) < **OBLATUS** p.pl. vb. **OFFERRO**, **OFFERRE** "a oferi; a prezenta" (dalm., v.fr.), Mihăescu 1993, p.47, 474. Alb. < lat., Meyer 1891, p.38, Çabej SF 1964, 3, p.24 (cu bibliografie).

alb.t. **murg** s.m. "călugăr"; adj. "nenorocit, nefericit", **murgar** s.m. "călugăr", **murgeshë** s.f. "călugăriță" (FS 1954), g. **munëg** (Çabej SF 1964, 3, p.45-46); Jokl IF 44, p.39: alb. **murgeshë** s.f., **mungeshë**, retr., v.fr. < lat. **MONACHISSA** (după el, e vorba de o concordantă între cele trei limbi în cadrul vocabularului religios). Çabej *loc. cit.*: **murgeshë** < **murg**. Bardhi, autor vechi în dial. g. are, totuși, pentru **monachus**, **këllogjë** (: rom. călugăr < gr.) (Bardhi, ed. Roques, p.60).

alb. **nun** s.m. "naș de cununie; naș de botez; confesor, preot care spovedește" (FS 1954); sensul "confesor" este exclusiv la Budi, autor vechi (Çabej *loc. cit.*); o prezentare mai amănunțită a formelor și sensurilor la 1.10.3.

rom. **nun** s.m., **nunaș**, **nănaș** s.m., **naș** s.m., **nășie** s.f. (vezi 1.10.3.).

alb. **mblatë** s.f. "prescură, anafură, pâine slujită și sfințită (la ortodocși)", sinonim cu **meshë** (< **MISSA**, vezi mai sus); **mblatës** s.m., **mblatuer** "forma cu care se face semnul crucii pe prescură", **mblat** vb. "a pune semnul crucii pe prescură", **mblatoj** vb., **blatoj** "a aduce o ofrandă"

(FS 1954); **blatë** *s.f.* "prescură; dar, prinos, ofrandă", **blatoj** *vb.* "a aduce prinos; a dedica", *refl.* "a se dedica", **blatues** *s.m.* "cel care aduce ofrande" (FS 1980).

ORARE *vb.* "a vorbi; a pleda; a ruga, a implora"; "a recita o formulă rituală sau o rugăciune", "a ruga pe Dumnezeu" (în *lat. ecl. târzie*) (Löfstedt 1933, p.463 și urm., Ernout, Meillet 1959, p.469, Mihăescu 1966a, p.27, Mihăescu 1993, p.54, ILR II 1969, p.168) (*it., retr., v.fr., prov., cat., sp., pg.*) (vezi și 5.1). *Rom.* < INCLINARE, ROGARE; **ORARE** > *alb., rom.* 5.1.

alb. **uroj** *vb.* "a felicita, a ura; a binecuvânta", **uratë** *s.f.* "rugăciune; *pl.* mătâanii; binecuvântare; preot", **uratar** *s.m.* "preot", **uratoj** *vb.* "a binecuvânta", **uratom** *s.m.* "binecuvântare" (FS 1954); *v.alb.* **uroj** *vb.* "a se ruga, a ruga pe Dumnezeu" (Buzuku, ed. Ressuli, p.313, 259), **oroj** "a se ruga", **orată** *s.f.* "rugăciune" (Buzuku, ed. Ressuli, p.5), **uratë** (Bardhi, Ashta BS 1975, 1, p.82); *it.-alb.* **uratë** *s.f.* "binecuvântare; urare; rugăciune" (Giordano 1963); după Çabej SF 1967, 1, p.86, a intrat și s-a păstrat în *alb.* ca termen creștin.

arom. **or** *vb.* "a se ruga; a ura", **aor** *vb.* "a ura, a dori cuiva bine" **urédzũ** "idem" (Papahagi 1974); "a binecuvânta" (Drimba SCL 1957, 3-4).

ORATIO, ORATIONIS *s.f.* "vorbi; discurs, cuvântare; talent oratoric; rugăciune" (*prov., fr., sp., pg.*). *Alb.* < BENEDICERE (6.3.3.); **ORATIO** > *rom.* 5.1.

v.rom. **urăciune** *s.f.* "urare, felicitare; binecuvântare", Densușianu 1938, p.801.

PAENITET, PAENITERE *vb.* "a se căi, a-i părea rău", păstrat numai în *rom.*, cu schimbarea conjugării (Pușcariu DR VII, p.480, ILR II 1969, p.117, 135) și în *alb.*, Philippide 1928, p.662; *lat.cl.*: **POENITET**. După Mihăescu 1993, p.53, limbile romanice occidentale continuă ***REPOENITARE**; Pușcariu 1974, p.158 e de părere că formele occidentale sunt savante. **PAENITERE** > *alb., rom.* 1.4.

alb. **pendohem** *vb.* "a se căi; a regreta", **pendesë** *s.f.* "pocăință, recunoașterea păcatelor în fața preotului de către un credincios catolic, pedeapsa dată pentru spălarea păcatelor, ispășire", **pendestar** *s.m.* "cel care se căiește, pocăit" (FS 1954); după Ashta (BS 1974, 2, p.95), **pendesë** < **POENITENTIA** "căință, regret". Spre deosebire de *rom.*, în *alb.* este *vb. refl.*

v.rom. **a pănăta** *vb.* "a suferi; a fi îndurerat, măhnit" (Densușianu 1938, p.799); **a părăta** "a pătimi" (Rosetti 1968, p.574); *rom.* are o variantă rotacizată, în vreme ce în *alb.*, vocala neaccentuată cade înainte de producerea rotacismului.

PAGANITAS, PAGANITATIS *s.f.* "păgânătate" (*v.fr.*), Mihăescu 1993, p.296 (nu exclude derivarea în *rom.*).

rom. **păgânătate** *s.f.*

ANUS *adj.* "sătesc", *s.m.* "an"; rom. și limbile romanice (etr., fr., prov., cat., sp., pg.) strează cu sens creștin (Mihăescu 1993, p.58). sens atestat în sec. IV și dezvoltat probabil în timpul opoziției **miles/paganus** (Liavini 1963, p.9-12). **PA-ANUS** > alb., *PANGANIRE *m.* 1.3.6.

RADISUS *s.m.* "grădină, c; paradis" (< gr., Mihăescu 1966b, p.40); păstrat ca termen lexical numai în alb., limbile române primindu-l ca termen cult (Mihăescu 1993, p.61; totuși, Mihăescu 1966a, p.24 menționa ca

alb. **pëgërë, pëgânë** "păgîn, necredincios", forme date de Jokl 1924, p.86, citat de Janson 1986, p.56-57, care presupune opoziția între albanezi creștini și slavi păgâni în sec. VII, când ar fi avut loc împrumutul. Jokl și Janson sunt singurii autori care menționează sensul creștin. Într-adevăr, în v.alb., rar și nesigur, **i pëganë** "păgân, necredincios" (Buzuku, ed. Ressuli, p.105, Bogdani, Ashta BS 1986, 2, p.169; nu este exclusă influența it.). În limba actuală: **pagan** "necredincios, păgân" (Kokona 1966); neologism ? Frecvent în v.alb.: **i pëganë** *adj.* "necurat", **të pëgana** *s.f.* "necurăție", **shpirt i pëganë** "duh necurat", **pëgan** *vb.* "a spurca" (Buzuku, ed. Ressuli, p.119, 143, 151, 261, 293); sensul este preluat din lat. orientală, după Çabej 1982, p.63, cu bibliografie. Pentru "necredincios, păgân", alb. formează de la fe "credință" (< FIDES) **i pafe** *adj.* (Çabej 1968, p.31), sau folosește **gjind** *s.m.* colectiv (< GENS, vezi 6.1.), Buzuku, ed. Ressuli, p.281. Păstrarea lui -g- ar proba că nu e împrumut din lat. (Capidan 1922, p.473, care propune împrumutul din arom.) sau că e împrumut târziu (Mihăescu 1993, p.40). Jokl 1923, p.132 explică păstrarea lui -g- prin anticiparea lui n (ca în rom. **pângări**), devenit sprijin pentru -g-, și pierderea sa ulterioară.

alb. **parriz** *s.m.* "paradis" (FS 1954). Çabej (1962, p.183, SF 1965, 1, p.14-15, cu bibliografie): **g. parriz** < lat., t. **parajsë** < gr.

rom. **păgân** *s.m., adj.*; a **pângări** *vb.* "a profana, a păta, a necinști".

termeni moșteniți forme v.it. dial. și v.fr.); alb. are și INFERNUM (vezi mai sus).

PECCATUM s.n. "vină, ticăloșie; greșeală" (panr.).

PIES, considerat, de regulă, panr. absent din rom., a fost moștenit și în rom. (Mioara Avram, citată de Coteanu, Sala 1987, p.109). Rom., alb. < SIGNUM.

POPULANUS (< POPULUS). Cuvântul rom. trebuie asociat, după Coteanu, Sala 1987, p.92 cu lat. POPULANUS și cu it. **popolano**, având același sens cu cel din rom. Alb. **famulltar** "enoriaș" < **famullí** "parohie" < **famull** "fin" < FAMULUS (v.alb. **famull** "enoriaș", vezi mai sus FAMULUS, unde am înregistrat o altă paralelă de sens cu it.). POPULUS > alb., rom. 6.1.

alb. **mëkat** s.m. "păcat", **bie në mëkat**: a cădea în păcat, **mëkatar** s.m., **mëkatës** "păcătos", **mëkatoj** vb., **mëkatnoj** "a păcătui" (FS 1954, Çabej SF 1964, 3, p.29, cu bibliografie), v.alb. **kuat** (Buzuku, ed. Res-suli, p.15), **mkat** "culpa, peccatum" (Bardhi, ed. Roques, p.16, 86), **mpkat** (Bogdani, Ashta BS 1985, 2, p.187), **mbëkat** (Meyer 1891, p.271), **përkatënone-të** "păcătuiește" (Buzuku, Pellegrini RRL 1980, p.383), **përmkatënuem** (Bardhi, ed. Roques, p.86); după Pekmezi 1908, p.35, 43, cuvânt g. Alb. dial. **mëkat**: rom. **păcat**, folosite și cu sensul "diavol"; paralelă semantică evidențiată de Tagliavini 1937, p.180 (pentru rom. vezi DLR s.n. VIII/1, P).

rom. **păcat** s.n. (pentru paralela între alb. și drom. în tratamentul lui E în acest caz, vezi Rosetti LB 1966, 1, p.70, 1986, p.579).

rom. **piez** s.m., **piază** s.f. "semn prevestitor; întâmplare sau ființă aducătoare de noroc sau nenoroc" (DEX, care lasă cuvântul fără etimologie).

rom. **poporan** s.m. "enoriaș". **poporean**. După Brâncuș 1991, p.102, derivat mai târziu în rom. A **popora** și **poporan** au influențat poziția accentului în cuvântul de bază **popor** (Coteanu, Sala loc. cit., Brâncuș loc. cit.).

POPULUS s.m. "popor (locuitori ai unei așezări, ai unei regiuni, etc.); mulțime, lume; (fig.) număr mare" (panr.). Alb. și rom. continuă sensul "comunitate creștină: colectivitate de credincioși", pe care POPULUS trebuie să îl fi dezvoltat din cel de "mulțime", ca și sinonimul său PLEBS, care nu s-a păstrat în alb. și rom. (vezi Löfstedt 1933, p.469-470, Bugeanu LR 1968, 1, p.51 și urm., Iordan SCL, 1971, 4, p.407).

v.alb. **popull** s.m. "totalitatea credincioșilor creștini, poporul lui Dumnezeu; colectivitatea celor care aparțin unui cult" (Buzuku: **gjind me gjithë popullë tëh ti** "gentes cum plebe Eius", Ashta BS 1964, p.147; **populli i kërshenë ëndë Arbanit** "(ut) popullum christianum in Arbania", ed. Ressuli, p.43, 392); sensul special "parohie" din rom. este necunoscut în alb.

rom. **popor** s.n. "colectivitate de credincioși; totalitatea enoriașilor, parohie", **a popora** vb. **a poporî** "a păstori credincioșii, a conduce o parohie" (Bugeanu loc. cit., Coteanu, Sala 1987, p.90-93, Brâncuș loc. cit.).

PRESBYTER s.m. "bătrân; preot" (lat. ecl.) < gr. **presbúteros** < **presbus** "bătrân"; PRESBYTER > fr., prov., cat., sp., pg.; alb., dalm., it., sard., retr., prov., cat. < PRAEBYTER sau PRAEBITER, PREBITER, formă care se explică prin etimologie populară (Densusianu 1901, p.136, Pușcariu 1905, p.120, Tagliavini 1963, p.287 și urm., Meyer 1891, p.353, ILR II 1969, p.170, Mihăescu 1993, p.41, 121). Limbile romanice și alb. continuă *nom.*, Mihăescu 1966b, p.58. Meyer-Lübke 1914, p.30 și Jokl 1935, p.287: alb. < dalm. **prievto**; Mihăescu 1993, p.127 înregistrează dalm. ***prievt** numai când reia această explicație, pe care însă nu o susține la p.41, unde alb. < lat., iar în dalm. indică formele **prat**, **pretro**. O explicație mai plauzibilă pentru alb. dă Camaj: PREBITER > ***prept** > ***priept** > alb. **prift**.

alb. **prift** s.m. "preot", **priftëreshë** s.f. "preoteasă", **priftëri** s.f. "preoțime", **priftërisht** adv. "preoțește", **priftëror** adj. "preoțesc" (FS 1954).

drom. **preot** s.m., drom. v. și dial. **preut**, arom. **preftu**, istrorom. **prevt** (Mihăescu 1993, p.298, cu bibliografie). Formele apropiate din alb. și arom. sunt explicate în chip diferit: în rom., -B- > Ø (Candrea 1935-1936, p.111); urmează consonantizarea lui U semiconsonantic în v sau f în dialectele rom. de sud (Dimitrescu 1967, p.101). În schimb, în alb., -B- intervocalic se presupune a se fi păstrat, formând grupul BT și evoluând, prin faza pt, la ft (Camaj, loc. cit., Landi 1989, p.121).

QUADRAGESIMA (DIES) "a patruzecea zi înaintea Paștelui; postul Paștelui" (lat. ecl., sec. IV, Rosetti 1978, p.82-83) (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.).

alb. **kreshmë s.f. pl.** "păresimi, Postul Paștelui" (FS 1954), "zi de post; post", **Kreshmët e mēdha** "Postul Mare (înaintea Paștelui)", **Kreshmët e vogla** "Postul mic (înaintea Crăciunului)", **Kreshmët e gushtit**, postul înainte de Sfânta Marie mare (FS 1980), **kreshmoj vb.** "a posti", **kreshmí s.f.** "postire", **kreshmor adj.** "de post", **kreshmore s.f.** "mâncare de post" (FS 1954, FS 1980), v.alb. **kēreshmë** (Buzuku, ed. Ressulli, p.59, Budi, Çabej SF 1966, 4, p.144), **mbaj kreshmë** "a ține post", **prish kreshmët** "a strica postul" (Çabej 1976a, p.364, s.v. **bulmet**). Se poate observa că în alb., spre deosebire de drom. dar asemănător cu situația din arom., termenul și-a lărgit sensul, devenind denumirea generică pentru "post"; cuvântul alb. are, o bogată familie de derivate.

REFERO, REFERRE vb. "a aduce înapoi, a întoarce; a replica; a raporta", ***REFERIRE** > alb.?, Tagliavini 1963, p.60, care respinge etimologia lui Miklosich: **CONFITEOR, CONFITERI** (pentru că termenul alb. nu are numai sensuri religioase).

REX, REGIS (vezi 6.1).

ROGARE vb. "a se adresa; a întreba; a cere; a ruga" (retr., fr. v. și dial., prov., cat., sp., pg., cu sensul "cerere, rugămintă", Ernout, Meillet 1959, p.575-576, ILR II 1969, p.168); apare ca termen religios creștin și la autori din Sud-Estul Europei (Mihăescu 1978, p.313). Rom. < **INCLI-**

drom. **păresimi s.f. pl.** "postul de patruzeci de zile; Postul mare, Postul Paștelui"; s-a păstrat pe o arie dial. limitată, Pop, RLiR 1933, p.115, **miazăpăresimi**, miercurea din mijlocul Postului mare (Pop, loc. cit.); arom. **păreásin'í s.f. pl.** "post" (Căpitan 1932, p.152), **păreásin'ile n'it'í** (Postul mic al Crăciunului), **păreásin'ile mări** (Postul mare, din ajunul Paștelui), **țâném păreásin'í** "ținem post" (Papa-hagi 1974); evoluția semantică apropiată arom. de alb. Evoluția lat. **QUA-** > rom. **p** este comună cu sard., dar lipsește în alb. (Rosetti 1986, p.116).

?alb. **rrëfej vb.** "a povesti; a arăta; a spovedi", *refl.* "a se povesti, a se spune; a se dovedi; a se spovedi", **rrëfyēs s.m.** "preotul care spovedește" (FS 1954).

alb. **regjēnia e qiellit** "împărăția cerurilor": lat. **regnum caelorum** (Çabej SF 1963, 3, p.47-48) (vezi **REX, IMPERATOR, IMPERANS** 6.1) (**regjēni** < **regj** < **REX**).

rom. **a se ruga vb.**; sensul creștin este timpuriu în rom. Densusianu GS 1926, 2, p.310.

NARE; v.alb., arom. < ORARE.
ROGARE > rom. 5.1.

ROGATIO, ROGATIONIS s.f.
"întrebare; propunere de lege".

SACRARE vb. "a închina di-
vinității; a consfinți; a imortali-
za" (it., prov., cat., sp., pg., Mi-
hăescu 1966a. p.24, Çabej 1976c,
p.70).

SAECULUM s.n. (SECVLUM)
"rasă, neam. spiță; generație,
secol; spiritul vremii; (lat. ecl.)
viață lumească", termen religios
care s-a păstrat numai în alb.,
în limbile romanice occidentale
fiind termeni savanți (Ernout,
Meillet 1959, p.587, Mihăescu
1966a, p.32; după Papahagi GS
1929, 1, p.84 citat de Ivănescu
1980, p.169. ar fi fost moștenit
în sard.). SAECULUM > alb. 2;
2.3.4.

SALVARE vb. (lat. ecl.) < SAL-
VUS adj. "intact, teafăr" (panr.
absent din rom., ILR II 1969,
p.124).

alb. shëkroj vb. "a sfinți" (Mann
1948, p.472), "a hirotonisi un
preot" (Çabej loc. cit.), v.alb. i
shëkruem adj. "sfințit, sfânt"
(: sacer), kafshë e shëkrueme
"sacrum" (Bardhi, ed. Roques
p.138), Virgjëna e shëkruome
(Buzuku, ed. Ressuli, p.5).

alb. shekull s.m. "veac; lume,
mulțime; viață", shekullar s.m.
"preot catolic care nu aparține
unui ordin și nu trăiește într-o
mănăstire", adj. "laic, mirean",
shekullor adj. "secular, de o
sută de ani; cu mare vechime,
timpuriu" (FS 1954); v.alb.
shekull s.m. "univers, lume"
(vezi 2; 2.3.4.).

alb. shëlboj vb. "a mântui, a sal-
va", shëlbues s.m. "mântuitor"
(Mântuitorul), shëlbim s.m.,
shëlbesë s.f. "mântuire, salva-
re" (FS 1954, care menționea-
ză că sunt termeni exclusiv creș-
tini) (shëlbesë < SALVATIO?),
(Dita e) të Shelbuemit "Înăl-
țarea Domnului" (: rom. Ispas
< v.sl. sūpasū "mântuire"), Ta-
gliavini 1963, p.246 și urm.; pen-
tru rom. vezi Pop REIE 1938,
1, p.493. În alb. actuală sinoni-
mul nemarcat stilistic este shpë-
toj (pentru care vezi *EXCAP-
PARE 6.1.); la autorii vechi din
N., shelbonj se află în concuren-
ță cu shpëtoj (Çabej SF 1966,
1, p.34). După Çabej 1968, p.31,
alb. shelbuos este calc după lat.

rom. rugăciune s.f. (alb. uratë
"rugăciune" < uroj < ORARE,
vezi mai sus).

SANCTUS *p.pf. vb.* SANCIO, *adj.* "inviolabil, sfânt; venerat; virtuos". SANCTUS *s.m.* (lat. ecl.) "sfânt" (panr.). Grupul NCT (pronunțat *nt*) apare redus la NT, fenomen probat de inscripții (Rosetti 1986, p.122, 170). SANCTUS (sau SANCTA) DIES IOHANNIS > rom. 6.3.1.1.

alb. *i shënjtë adj., i shenjtë* "sfânt"; în sintagme cu numele sfinților: *shënt (shënt Ilia), shën (shën Gjoni: Sânt Ion), shën Kolli (: Sân Nicoară), shëndre s.m., shënëndre* (: Sântandrei) "decembrie"; în credința populară figură mitologică reprezentată de un bărbat îmbrăcat în fier, care, în nopțile de decembrie, zgâlțâie ușile, *shenjtor s.m., adj.* "sfânt", *shenjtëri s.f.* "sfințenie", *shenjtëroj vb.* "a diviniza, a sfinți" (FS 1954); *v.alb. shint* (Bardhi, Ashta BS 1975, 1, p.68), *shënëndre* "noiembrie" (Bogdani, Ashta BS 1988, 1, p.197); *alb.dial. shëmëhill* ("Sfântul Mihai") "noiembrie", *shëmitër* (: Sâmedru) "octombrie" (Totoni SF 1964, 2, p.134); toponime: *Shëngjin* "Sanctus Ioannes", *Shënkoll* "Sanctus Nicolaus", *Shën Vlash* "Sanctus Vlasius", *Shijak* "Sanctus Iacobus" (Mihăescu RESEE 1973, 2, p.379). Compus în alb.: *kelshëjt* "sfântul potir" (folosit în timpul slujbei) < *kelq* (< CALIX) + *shenjt* (< SANCTUS) (Çabej SF 1966, 1, p.18-19). Pentru *shëndërtat*, *v.alb. e shendë Teritat*, vezi mai jos TRINITAS.

rom. *sânt adj., s.m., sântă; sân, sânt* (DLR s.n. X/3 S), *pl. sânt, sânt* "cei patruzeci de mucenici" < SANCTI (Pop REIE 1938, 1, p.499). Nume compuse de sărbători populare: *Sânvasii (a sânvasia), Sânt Ion, Sânt Petru (Sânpetru), Sânt Ilie (sântiliesc), Sân Nicoară, Sângeorz, Sâmedru, Sântandrei* (Pop REIE 1938, 1, p.494-498, Brâncuș 1991, p.111-112).

SCRIPTA *pl.*, SCRIPTUM *s.n.* "scriere, text, operă scrisă; text de lege".

SCRIPTURA *s.f.* "scriere, scris" *scriptura sacra* în lat. ecl., calc după gr. *biblos*, la Niceta în *scripturis sanctis* (Pârvan 1911, p.175) (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.). În *v.alb. e Shkruomitë shenjtë* traduce *scriptura sancta* (Buzuku, ed.

rom. *Scripta Sfântă* "cărțile sfinte, Biblia" (DLR s.n. X/2 S, Brâncuș 1991, p.57-59).

rom. *Scriptură, Sfânta Scriptură, Scriptura Sfântă*; sensul curent în rom. este sensul religios (Fischer 1985, p.151); *scriptură* (înv.) "scriere, scris, inscripție, scrisoare, dovadă scrisă" (DLR X/2, S).

Ressuli, p.73. 398): **e shkruo-**mitë < **shkruaj** < SCRIBERE (vezi 7.1). Alb. a împrumutat EVANGELIUM (vezi mai sus).

SICCUS *adj.* "uscăt, sec; fig. cumpătăt, sobru" (panr.). SICCUS > rom. 3.2, SICCARE, EX-SUCCARE > rom. 2.4.5; SICCI-TAS > rom. 2.2; EXSUCTUS > alb. 2.4.5.

SIGNUM *s.n.* "semn; semn pre-vestitor; ordin; consemn; steag; pecete" (panr.). SIGNUM > rom., alb. 3.2; SIGNARE > alb. 4.1; INSIGNARE > rom. 4.1.

v.alb. **shenjë** "fapt atribuit di-vinității, indiciu prevestitor, piazză"; același pasaj din Matei XII/38 este tradus în alb. și rom.: **Mjeshtrë, na duomë me pam kon një shenjë ën tejet** (Buzuku, ed. Ressuli, p.119); **Ënvățătoare, vrem de la tine semne să vedem** (Coresi, în DLR s.n. X/3, S); cu sensul "minune" în următoarele exem-ple: alb. **ky nieri ban shumë shenjë** (Buzuku, ed. Ressuli, p.189), rom. **a făcut acesta sămnu** (DLR *loc. cit.*); apare în serie sinonimică cu alb. **mrekull** < MIRACULUM (în rom. cu **minune** < MIRIO; MIRACU-LUM, MIRIO — vezi mai sus): **me shenjë e me mërekullë** (Buzuku, ed. Ressuli, p.265), rom. **făcură toate seamnele și minunile** (DLR); **shenj i keq** (Bardhi, ed. Roques, p.73): rom. **semn rău**.

SPIRITUS *s.m.* "suflare, aer al respirației, suspin; spirit, suflet; sentimente". Ca termen creștin, se află în limbile romanice occi-dentale, nu și în rom. (Pușcariu DR VIII, p.334). SPIRITUS > alb. 1.4. Pentru specializarea în rom. a lui **suflet** ca termen pro-fan și **duh** ca termen religios vezi *SUFFLITUS > rom. 1.4.

SPURCARE *vb.* "a murdări, a spurca". SPURCARE > rom. 1.3.6.

rom. **sec adj.** (pop.), în sintagma **vinerea seacă** "vinerea mare", *s.n.* "post", **Secul de Paște, de sec** (DLR s.n. X/2, S, Pușcariu DR VIII, p.349).

drom. **semn s.n.** "fenomen, fapt atribuit divinității sau unei forțe supranaturale, indiciu prevesti-tor, piazză" (DLR s.n. X/2, S), arom. **semnu mare s'feate** "mi-nune mare se făcu" (Papahagi 1932, p.103).

alb. **shpirtë shint** "Sfântul Duh", Bardhi, Ashta BS 1975, 1, p.71 (Bardhi traduce lat. **para-cletus** "Sfântul Duh" în lat. ecl.).

rom. **a se spurca vb.** "a mânca de dulce în timpul postului; a se pângări" (DLR s.n. X/5, S).

TRADERE *vb.* "a transmite, a trece mai departe: a încredința, a lăsa în grijă; a preda; a povesti". Mihăescu 1993, p.61 consideră că s-a păstrat numai în alb.; în limbile romanice occidentale, cuvântul este, totuși, moștenit (REW³ 8828, Pellegrini 1980, p.46; ex. fr. **trahir**, Dauzat, Dubois, Mittérand 1964; se poate remarca diferența de sens între fr. și alb.). Çabej 1962, p.168 precizează că numai în alb. s-a păstrat ca termen religios. Explicarea prin TRADERE a alb. **tre-goj** "a povesti", dată de Meyer 1891, p.318, este respinsă de Jokl 1911, p.114-115 și Çabej 1962, p.196. Rom. a **trăda** este neologism și nu cuvânt moștenit, cum apare la Pellegrini *loc. cit.* și Kristophson 1988, p.85 (vezi DLR s.n. XI/3, T).

TRINITAS, TRINITATIS *s.f.* "treime, trinitate" (lat. ecl.) (< TRINUS *adj.* "câte trei, triplu"), păstrat numai în alb., limbile romanice occidentale având termeni savanți (Çabej 1962, p.168).

alb. **truj** *vb.* "a aduce prinos, a închina ceva unei divinități, a consacra unei divinități", *refl.* "a-și lăsa soarta în voia Domnului" (FS 1954); "a închina; a blestema, a huli pe Dumnezeu" (germ. **empfehlen**; **fluchen**, **Gott lästern**, Çabej *loc. cit.*); **truj**, **truej** "a închina; a slăvi; a se ruga; a înjura, a blestema", **trues** *s.m.* "cel care hulește", *adj.* "închinător; hulitor" (Mann 1948, p.526, 527). **Truj** "ofrir; vouer" < TRADERE și **tradhëtoj** "trahir" < it. sunt dublete, Çabej 1982, p.287. După Kristophson 1988, p.85, etimologia nu e sigură semantic. Am observa, totuși, că termenul alb. este mai apropiat semantic de etimonul lat. decât cuvintele romanice.

alb. **shëndërtat** *s.m.* "Schimbarea la față" (sărbătoare creștină care cade la 6 august) (FS 1954), "Sfânta Treime; Schimbarea la față" (Çabej 1962, p.165-166), v.alb. e **shendë Teritati** (Buzuku, ed. Ressuli, p.269), **shendrittat** (Budi, Çabej 1976b II, p.135). Çabej 1962, p.168 explica **shëndërtat** din SANC-TAM TRINITATEM. Çabej SF 1966, 1, p.18-19, 1976b II, p.136 consideră, însă că sintagma s-a format în alb. (nu a fost preluată ca atare din lat.) din cele două elemente împrumutate separat: SANCTA (vezi mai sus SANCTUS) și TRINITAS (> v.alb. **Teritat**); ordinea elementelor în această sintagmă respectă topica elementelor în numele vechi de sfinți (vezi exemple s.v. SANCTUS, mai sus). **Teritat**, **shëndërtat** nu a suferit metafoia A > e, caracteristică

pentru împrumuturile lat. în alb. și generată de refacerea *sg.* de la *pl.*, pentru că termenul era utilizat exclusiv la *sg.* (vezi și CIVITAS 6.1).

VIGILIA *s.f.* "veghe, veghere; (mil.) strajă de noapte, veghe (de noapte); veghe religioasă" (it., fr.). Alb. < *VIGILA (Çabej 1962, p.188, SF 1967, 1, p.82). Çabej 1962, p.172 respinge etimologia MANE VIGIL, dată de Jokl IF 44, p.27 (care stabilea o paralelă între alb. și retr.; etimologia lui Jokl e acceptată cu rezerve de Kristophson 1988, p.74. Forma t. ar fi un argument în favoarea soluției lui Çabej, *VIGILA). VIGILARE > rom. 1.3.5: PERVIGILARE > alb., rom. 1.3.5: rom. 6.3.3.

VIRGO, VIRGINIS *s.f.* "fată tânără, fecioară".

*VIRGULA *s.f.*, dim. de la VIRGO, Pușcariu 1905, p.174, Densusianu 1938, p.801.

alb.g. **mñjille** *s.f.* "post, în anumite zile" (la catolici) (FS 1954), v.alb. **mëngjille** "post" (Bogdani, Ashta BS 1985, 2, p.183), **mjille** *s.f. pl.* "ajunul unei sărbători" (Çabej 1967, p.29, 142), t. **vëgjile** *s.f. pl.* "seara sau noaptea dinaintea unei sărbători" (FS 1954; Camaj 1968, p.838 dă t. **vëgjille** "post"), **vëngjille** (Çabej SF 1974, 2, p.25). De observat aceeași evoluție de sens în alb., în fr. **veille**, în rom. **ajun** "post; preziua sau preseara unei sărbători, petrecute la creștini în post și veghere".

alb. **virgjër** *s.f.* "fecioară", **virgjëreshë** *s.f.* "idem", **virgjëri** *s.f.* "feciorie" (FS 1954), v.alb. **virgjënë** (Buzuku, ed. Ressuli, p.5; Bardhi, Ashta BS 1975, 1, p.85).

v.rom. **vărgură** (vergură) (Densusianu *loc. cit.*; vezi și Hasdeu 1988 II, p.525, notele 4, 5, ale editorului, Gr. Brâncuș).

6.3.1.1. Sărbători creștine

CALENDAE *s.f. pl.* "zi întâi a fiecărei luni la romani" (în prov., cu sensul "Crăciun", Jud 1934, p.14). CALANDAE > retr. (Mihăescu SCL 1967, 2, p.244). Rom. < CALENDAE, alb. < CALANDAE (Çabej 1962, p.174). Rom. **colindă**, alb. **kolendër** *s.f.* "colac împărțit în noaptea de Crăciun sau de Anul nou" (FS 1954) < v.sl. **kolenda** (< CALENDAE), Rosetti 1986, p.558, Çabej SF 1964, 1, p.82. CALANDAE > alb. 2.3.3; CALENDARIUS > alb., rom. 2.3.3.

CHRISTI NATALE, sintagmă propusă de Pedersen KZ 33, p.539 și acceptată de Çabej 1962, p.188 (cu bibliografie), care precizează că numai alb. păstrează sintagma ca atare (vezi și Tagliavini 1963, p.180). NATALIS (DIES) *s.m.* "ziua de naștere" sau NATALES *s.m. pl.* "naștere, origine" > it., sard., prov., fr., cat., sp.dial.; retr. < CALENDAE (păstrat în alb. și rom. cu alt sens) (Tagliavini, *loc. cit.*). Alb. **krishtlindje** *s.f. pl.* "Crăciun", calc pop. sau traducere semicultă din gr.; termen târziu (Tagliavini, *loc. cit.*).

CREATIO, CREATIONIS *s.f.* "naștere", păstrat numai în rom., Densusianu 1901, p.252, Rosetti BL 1943, p.56 și urm., SCL 1971, 1, p.3-4 (unde explică suprapunerea sărbătorii creștine pe sărbătorile romane ale **calendelor** din ianuarie, suprapuse la rândul lor sărbătorii nașterii lui Mithra). CREARE, CREATIO > alb. 4.1; CREATURA > alb. 1.3.4.

alb.g. **kullana** *s.f. pl.* "noaptea anului nou; colindul cântat de copii cu acest prilej" (la catolici) < **këllanë** < ***këllandë** < CALANDAE (Çabej SF 1964, 1, p.82).

alb. **Kërshëndella** *s.f. pl.* "Crăciun" (FS 1954), v.alb. **kërshëndell** "decembrie" (Bogdani, Ashta BS 1985, 1, p.173), v.alb. dial. **kërshëndelle** "postul Crăciunului" (Çabej SF 1964, 1, p.64); v.alb. ***kërshëndall** (Çabej 1976b I, p.280).

drom.dial. **corindă** "colind" (< ***căringă** + **colindă**), a **corinda** *vb.*, **corindători** *s.m. pl.* (Rosetti RS IV, p.65 și urm., 1986, p.558).

drom. **Crăciun** *s.m.*, arom. **Crăčîún** *s.m.*, **Cârčîún** "sărbătoarea Nașterii Domnului; buturugă de Crăciun" (Papahagi 1974, care optează pentru CALATIO, CALATIONIS). Inclus de Brâncuș 1983, p.137 între termenii autohtoni probabili, cu obiecții întemeiate la soluția lui Çabej: rom. < alb. **kërcu** "buturugă". Brâncuș reține, cu rezerve, explicația prin CREATIO, prin sl. de sud.

*FLORILIA (= FLORALIA *s.n.* *pl.* "Floraliile. sărbătoare în cinstea zeiței Flora") (vezi Pop REIE I, p.486-487: suprapunerea posibilă a sărbătorii creștine pe o sărbătoare păgână anterioară).

PASCHA *s.f.*, PASCHAE (< *gr.* Πάσχα (lat. ecl.) (panr.).

ROSALIA *s.n.* *pl.* (< ROSA), sărbătoarea trandafirilor, în timpul căreia erau împodobite mormintele cu trandafiri; i s-a suprapus sărbătoarea creștină a coborării Duhului Sfânt asupra apostolilor, a cincizecea zi după Paști; limbile romanice occidentale < PENTECOSTE < *gr.* (Tagliavini 1963, p.249 și urm.). ROSALIA este frecvent atestat în inscripțiile din Moesia, Tracia și Italia de N.-E. (Mihăescu RESEE 1970, 3, p.565) și s-a păstrat numai în alb. (Meyer 1891, p.369, Mihăescu 1993, p.61), arom. și sl. (Capiđan DR III, p.187, 190 care observă că alb. și arom. au păstrat termenul numai pentru a denumi sărbătoarea, nu și cu sensul "nimfă" din limbile sl.). It. dial. *pasqua delle rose* (Jude 1934, p.43).

SANCTUS (SANCTA) DIES IOHANNIS > *sâm(pt) -dzi -iuane > sânziane, sânzienne (Candrea GS III, p.428, Brâncuș 1991, p.111). Pentru SANCTUS > alb., rom. și pentru numele compuse de sărbători ale sfinților în alb. și rom. vezi 6.3.1.

alb. *Pashkë s.f. pl.* "Paști", *Pashkët e mëdha* "Învieria Domnului, Paști", *Pashkët e vogël* "Nașterea Domnului, Crăciun" (FS 1954), v.alb. *pashkë s.f. sg.* "pască, paști" (Buzuku, ed. Ressuli, p.215).

alb. *rrëshajë s.f. pl.* "Rusalii", sinonim nou *pendikost* (FS 1954), v.alb. *ershajë* (Buzuku, Topalli SF 1990, 1, p.105).

rom. *Florii s.f. pl.*, sărbătoarea creștină care cade în duminica dinaintea Pastelui. DEX: < *FLORILIA; DA: < floare + -ie, sau *FLORILIA.

rom. *Paști s.m.* "sărbătoarea Învierii Domnului; pască, pâine sfințită", *pască s.f.* "cozonacul tradițional de Paști, la ortodocși; pâine sfințită împărțită de Paști".

arom. *Arusál'e, Rusal'e* (Papa-hagi 1974, care acceptă originea lat.); drom.dial. *Rusale*, explicat cu rezerve prin ROSARIA de Pușcariu DR IV/2, p.1404, Pop REIE I, p.487, este, după Rosetti BL XI, p.62 tot împrumut din sl.; dacă era moștenit, ar fi fost de așteptat *rusaie.

rom. *Sânziene s.f. pl.*, numele sărbătorii creștine de la 24 iunie; despre semnificația și vechimea sărbătorii, ca și discuția etimologică, vezi Brâncuș 1991, p.110 și urm.

SERVARE *vb.* "a observa atent, a veghea; a păstra, a menține; a salva" (it., sard., prov., cat., v.sp.), Mihăescu 1993, p.299.

*SERVATORIA (DIES) "zi care trebuie respectată, ținută" (Diculescu 1910, p.14) sau *SERVATORIA, ziua în care se aduceau sacrificii zeilor CONSERVATORRES, adorați în Dacia (SERVATOR "păzitor, păstrător"; CONSERVATOR "salvator, protector") (Pârvan 1911, p.123, 128, care susține, deci, originea păgână a termenului rom.); vezi și POPREIE I, p.489-490.

6.3.2. Rituri funerare

COMMANDARE, refăcut din COMMENDARE "a recomanda", după MANDARE "a recomanda, a încredința" > rom. cu sens religios, care nu există în limbile romanice (DA, Pușcariu 1976, p.362). După ILR II 1969, p.170: rom., v.sard., pg. < COMMENDARE (pentru rom. vezi și Mihăescu 1978, p.313); it., retr., fr., prov., cat., sp., < COMMANDARE.

ELEEMOSYNA *s.f.* "pomană" (lat. ecl. (< gr. *eleêmosune*); popular în limbile romanice occidentale (Mihăescu 1966b, p.44), dar lipsind în rom. (Pușcariu DR VIII, p.334); fr. *aumône*, germ. *Almosen* nu au sensul de "pomenire a sufletului unui mort", prin care cuvântul alb. corespunde rom. *cumând*, *cumândare*. Alb. < lat., Ashta BS 1980, 1, p.29.

ELEGIUM *s.n.* "distih elegiac; elegie" > alb., Pekmezi 1908, p.36, Skok IF 39, p.112; alb. < ELEGIA *pl.*, Bonfante 1973, p.178.

rom. a serba *vb.*, v.rom. a sârba.

rom. sârbătoare *s.f.* < a serba + -ătoare, DEX, Mihăescu 1993, p.299. Mihăescu nu exclude păstrarea lui *SERVATORIA. Poghirc 1989, p.31: arom. sârbătoare < (DIES) *SERVATORIA / lălătoare "zi lucrătoare" < LABORATORIA (vezi 4.1.).

rom. a comânda *vb.* "a aduce jertfe; a îngriji de sufletele morților", *comând*, *cumând* *s.n.* "jertfă, ofrandă, pomană", postverbal (DA). Lui *cumând* îi corespunde în alb. *lëmoshë* < ELEEMOSYNA ? (vezi mai jos); *cumândare* *s.f.* "ospăț de înmormântare".

?alb. *lëmoshë* *s.f.* "pomană (colivă și bucate care se împart săracilor la slujba de pomenire a unui mort); pomană dată din milă" (FS 1954) (din gr. sau lat. ?); *lëmoshtër* *s.f.* "fărămitură de pâine" (FS 1954).

?alb. *ligje* *s.f. pl.* "versurile unui bocet" (FS 1954) (Çabej RIEB are rezerve în a separa cuvântul de alb. *ligj* "lege").

MONUMENTUM s.n. "ceea ce amintește de ceva: monument comemorativ". frecvent în inscripțiile creștine: MONIMENTUM, în inscripțiile din Sud-Estul Europei (Mihăescu 1978, p.182, 314) (it.dial., sard., retr., prov., pg.).

PERVIGILARE vb. "a veghea toată noaptea, a fi treaz toată noaptea". PERVIGILARE > alb., rom. 1.3.5; VIGILARE > rom. 1.3.5; VIGILIA > alb. 6.3.1.

TUMBA s.f. "groapă, mormânt" (panr.). TUMBA > alb. 3.1.

6.3.3. Credințe; diverse

*ADMAGIRE < *MAGIRE (< v.gr. mageúo < mágos) > rom. (Densusianu 1901, p.198; Mihăescu 1966b, p.54) (it.dial. < *ADMAGARE: sard. < *ADMAGIARE, Mihăescu loc. cit., Rosetti 1978, p.223). Din aceeași familie de termeni v.gr., lat. dunăreană a preluat *MANGANEARE (vezi Mihăescu loc. cit., Mihăescu 1993, p.321; pentru posibilul raport între rom. a mângâia și alb. mēngēnē, magji < gr. vezi *MANGANEARE 1.4.).

rom. mormânt s.n., v.rom. murmânt.

rom. a priveghea vb. "a sta de veghe noaptea la mort, a sta la priveghi"; veghe s.f. "priveghi la un mort" < a veghea < VIGILARE. Mihăescu RESEE 1969, 4, p.719: PERVIGIL (ac. PERVIGILEM) > priveghi; VIGIL (VIG(I)LEM ac.) > veghe.

alb. tumbë s.f. "movilă, dâmb, ridicătură, culme; grămadă, morman, maldâr; mănunchi; mormânt" (Mann 1948, p.529, Haarmann 1972, p.44, 45, 54, 58).

arom. tumbă s.f. "dâmb; mormânt" (Papahagi 1974); arom. din România: tumb "smoc de păr", tumbă di veardzi "căpățână de varză" (Mării CL 1970, 2, p.262).

v.rom. a amăgi vb. "a vrăji"; a amăgi "a înșela" (DA).

ADORARE *vb.* "a implora; a adora, a venera" (< **ORARE**) (it., Mihăescu 1993, p.44). Alb. < lat., Meyer 1891, Meyer-Lübke 1903, p.1049, Mihăescu 1966a, p.21, 1993, p.44; Mihăescu 1981, p.220 era chiar de părere că alb. < **ADORARE**, în vreme ce rom. < **ROGARE**, observație care nu se susține.

ALTARIUM *s.n.*, **ALTARE** "altar", *panr.*, ILR II 1969, p.111. Rom. < **ALTARIUM**, it., retr., fr., prov., cat., sp., pg. < **ALTARE**, ILR II, 1969, p.171. Alb., dalm. < **ALTARE**, Çabej 1962, p.172, 1982, p.130, Mihăescu 1966a, p.12.

AUGURARE *vb.* "a prezice, a presimți" > ***AGURARE** (it. v. și dial., sard., v.fr., prov., sp., pg.), Densusianu 1901, p.103, ILR II 1969, p.171. (**AUGURARE** > alb. **uroj**, rom. **a ura**, Meyer 1891, Pekmezi 1908, p.39, Cihac, citat și corectat de Densusianu "Romania" 28, p.109, Mann 1977, p.193; de fapt, alb. **uroj**, rom. **a ura** < **ORARE**, vezi 5.1; 6.3.1.).

- **BENEDICERE** *vb.* "a vorbi de bine pe cineva; a lăuda", (lat. ecl.) "a binecuvânta; a lăuda (pe Domnul)", termen creștin păstrat de limbile romanice occidentale (it., fr., prov., sp.) și în alb., absent din rom. (Pușcariu DR VIII, p.334). Alb. < lat., Meyer 1891, p.31. Sinonime: alb., rom. < **ORARE** (vezi 5.1; 6.3.1.). Antonime: alb. < **MALEDICERE**, rom. < **BLAS-TIMARE**. Perechea **BENEDICERE**, **MALEDICERE** apropie alb. de limbile romanice occidentale și o desparte de rom., Çabej 1976a, p.193.

?alb. **adhuroj** *vb.* "a adora, a venera" (FS 1954), v.alb. (**me**) **adhëruem** (Bardhi, Ashta BS 1971, 1, p.156). Din cauza păstrării lui A- și a lui -D-, este, mai curând, împrumut din it., Çabej 1976a, p.11.

alb. **lter** *s.m.* "altar" (FS 1954; formă g., Pekmezi 1908, p.35, 256); v.alb. **ëlter** (Buzuku, Ashta BS 1964, p.19; spre deosebire de rom., în alb. nu numai nazalele ci și lichidele pot deveni inițiale silabice, Avram 1985, p.41, 1990, p.209).

rom. **altar** *s.n.*.

drom.dial. **a agura** *vb.* "a prooroci, a prezice", DA, Densusianu *loc. cit.*

alb. **bekoj** *vb.* "a binecuvânta", **bekim** *s.m.* "binecuvântare" (FS 1954), v.alb. **bekuom** *adj.* "lădat, binecuvântat, fericit" (Buzuku, ed. Ressuli, p.5, 35), **bekuem** "beatus", **të bekue-mitë** "beatitudo" (Bardhi, ed. Roques, p.8).

CONCHA *s.f.* "scoică; cochilie; obiect în formă de cochilie" (it., Mihăescu 1993, p.45, sard., Rohlfs 1970, p.22; nu au sens religios). Alb. < CONCHA, Çabej SF 1964, 1, p.86-87.

alb. **kungë** *s.f.* "absidă (de biserică); colțul dintre ziduri" (FS 1954), v.alb. **konkë** "pinnaculum; velum templi" (Buzuku, Çabej *loc. cit.*; transformarea dial. alb. u > o); a fost legat, prin etimologie pop. de **kungoj** "a cumineca", **kungatë** "cuminecătură" (vezi COMMUNICARE 6.3.1.); **gungë** *s.f.* "umflătură; cocoasă; absidă" (FS 1954).

DIANA, zeița castității, a lunii, a vânătorii (it. v. și dial., sard., v.fr., v.prov., sp.dial., pg.), DEANA, formă frecventă în inscripții, care s-ar explica prin apropierea de DEA "zeiță". Densusianu GS 1926, 2, p.312. DIANA era venerată în mod special în Dacia și Iliria (Rosetti Bl. X, p.86-88, cultul ei suprapunându-se, probabil, cultului unei zeițe locale cu atribute asemănătoare; despre o zeiță iliră **Thana**, care apare în inscripții, vorbesc Pavlović ZfB 1962, p.73 și Çabej SF 1968, 3, p.92-93.

alb.g. **zânë** *s.f.* "zână, fată frumoasă, care luptă și care îi ajută pe voinici; (rar) zână rea" (FS 1954); "zână a muntelui" (Lambertz 1970, p.508-509), t. **zërë**. Diferență de tratament al grupului D + I în hiat: **djall** < DIABOLUS, împrumut mai nou (vezi 6.3.1.), **zânë** < DIANA, împrumut vechi (Rosetti *loc. cit.* cu bibliografie).

rom. **zână** *s.f.*

*DISCANTARE *vb.*
(< CANTARE) (v.fr.), Mihăescu 1993, p.295. Brâncuș 1991, p.31.
V.rom. < INCANTARE.

rom. a **descânta** *vb.* "a rosti descântece; a fermeca, a vrăji (rostind descântece)" (DEX).

DRACO, DRACONIS *s.m.* "balaur, șarpe mare; stindard de cohortă, dragon; dragon marin (pește)" (< gr.) (it., retr., prov., cat., sp. pg.). Alb. < DRACONEM ac., Çabej 1962, p.183 [dreq și dra(n)gua sunt dublete provenite de la formele cazuale diferite ale aceluiași etimon lat., Çabej SF 1965, 1, p.19-20; 1987, p.301-302, cu bibliografie). DRACO (*nom.*) > alb., rom. 3.3.1.

*FARMACUM = *PHARMACUM < gr. *phármakon* "otrovă; medicament, a cărui administrare era însoțită de descântăce", Mihăescu 1966b, p.51. S-a păstrat numai în rom., Pușcariu 1974, p.158, ILR II 1969, p.171. Mihăescu *loc. cit.*, DA (cu rezerve) susțin și păstrarea în rom. a lui *PHARMACARE.

FATA, FATORUM *s.n. pl.* "Parcele". FATUM > alb. 3.7.

alb. *drangúa s.m.* "figură mitologică sub forma unui voinic care luptă cu balaurul și îl ucide, simbol al vitejiei" (FS 1954) (pentru "balaur", numit în alb. *kulshedër*, vezi *CHERSY-DRUS*, mai sus). După Lambertz 1970, p.473-474, *drangua* poate fi om sau animal și este favorabil omului, iar imaginea de dragon s-a transferat către *kulshedër*. Mihăescu 1981, p.224 echivalează *drangua* cu *zmeu*. V.alb. *dragua, drague*, Çabej 1987, p.301. După Demiraj 1985, p.122, lipsa metafoniei A > e și lipsa metatezei lui r ar proba că e un împrumut relativ nou; respinge originea lat. Kristophson 1988, p.86.

?v.alb. *farmëk s.m.* (Budi), din lat. *FARMACUM după Ashta SF 1966, 4, p.163. Mihăescu RESEE 1977, 1, p.190 e de părere că alb. *farmak* "venin" și arom. *farmac* < gr. Din gr. ar putea proveni alb. *farmak*, formă mai nouă; forma v.alb. ar putea fi din lat.

?alb. *fatí s.f.*, fiecare dintre cele trei ursitoare care se adună la leagănul noului născut, în a treia noapte de la naștere, și îi hotărăsc soarta" (FS 1954); *kështu e shkruanë fatit* "așa au scris-o ursitoarele" (Lambertz 1970, p.477); ca formă, ar putea deriva de la *fat* "soartă" < FATUM (Çabej RIEB I/II, p.219), dar semantic, termenul este apropiat de cuvântul lat.; it.-alb. *fatë* "zână" (Giordano 1963) < it. *fata*?

rom. *farmec s.n.*; *farmăc*; a *fermeca vb.*, a *fărmeca* (DA. Rosetti 1986, p.177). După DEX, a *fermeca* < *farmec*.

HORAE, HORARUM *s.f. pl.* "Orele" (fice ale lui Jupiter, zeițe ale anotimpurilor, care păzesc porțile cerului). Element păstrat numai în alb. și rom., dar fără a fi o inovație comună, ci un arhaism (Mihăescu 1993, p.54). HORA > alb., rom. 2.3.

alb. **Orë** *s.f.*, figură feminină a mitologiei alb., protectoare a unui om, a unei familii, a unui trib (FS 1954); it.-alb. **orë** "geniu rău; soartă" (Giordano 1963). **Orë**, element g., căruia îi corespunde t. **fati** (vezi mai sus), Lambertz 1970, p.495-496. HORA > alb. **herë**, dar HORA(E) > **orë** — diferența s-ar datora mai slabei circulații a denumirii mitologice, Mihăescu 1981, p.219.

rom. **ori** *s.f. pl.* "capricii, toane, furii, nebunie", Papahagi 1974, Capidan 1922, p.473; amândoi indică paralela cu alb. **Orë**; Capidan adaugă drom. **ori** din expresiile **a-și veni în ori**; **a-și ieși**, a **scoate din ori** (vezi și Mihăescu 1966a, p.26).

INCANTARE *vb.* "a fermeca, pronunțând o formulă magică, a lega prin farmece" (< CANTARE) (fr.). Rom. < *DISCANTARE.

rom.pop. a **încânta** *vb.* "a face vrăji, a fermeca, a lua mințile cuiva, prin cântarea unei formule magice" (DA, Brâncuș 1991, p.30).

INGRATUS *adj.* "neplăcut; nerecunoscător"; păstrat numai în alb., Mihăescu 1966a, p.32.

alb. **i ngratë** *adj.* "nefericit, nenorocit" (FS 1954).

IOCUS *s.m.* "glumă", *pl.* IOCI sau IOCA "poezii ușoare; jocuri, distracții, nebunii". IOCUS, *panr.*; alb. < IOCA, Jokl 1928, p.215-216, care stabilește o paralelă semantică între alb. și rom. IOCare > rom., IOCUS > rom. 7.3.

alb.g. **Gjogë** *s.f.* "zână, zână a jocului, a dansului" (Jokl *loc. cit.*); etimologia lat. e acceptată de Mihăescu 1966a, p.16, 1993, p.38, Haarmann 1972, p.106, dar e considerată nesigură de Kristophson 1988, p.84, fără explicații; fonetic și semantic, etimologia lui Jokl se susține. De notat, totuși, lipsa termenului în dicționarul de mitologie alb. (Lambertz 1970), la Mann 1948, în FS 1954, FS 1980.

MAGISTER *s.m.* "mai marele, căpetenie; îndrumător" (< MAGIS), *panr.* MAGISTER > alb., rom. 4.2, alb. 6.1. MAGISTRA > rom., cu o specializare de sens probabil relativ recentă, ILR II 1969, p.171.

rom. **pasăre măiastră**.

MALEDICERE *vb.* "a vorbi de rău, a ocări". cu sens creștin în sec. IV (Dauzat, Dubois, Mit-
térand 1964, s.v. **maudire**);
s-a păstrat în limbile romanice
occidentale (it. v.fr.), Ernout,
Meillet 1959, p.380 s.v. **MA-**
LUS. Rom. < **BLASTIMARE**
< **BLASPHEMARE**. Antonime:
alb. < **BENEDICERE**, alb., rom.
< **ORARE** (vezi 5.1; 6.3.1.).

MONSTRUM *s.n.* "minu-
ne; monstru; lucru extraordinar"
(it., sp.). Landi 1989, p.117: alb.
< **MONSTRA** *pl.* Arom. **mo-**
stru *s.m.* "balaur; pocitanie" <
it. (Papahagi 1974); după REW³
5665a, Çabej SF 1964, 3, p.41,
Mihăescu 1993, p.39 e moștenire
din lat.

SCHEMA, SCHEMATIS *s.n.*
"îmbrăcăminte; aspect, figură, a-
titudine" < v.gr. (Ernout, Meil-
let 1959, p.601); rom. < **SCHE-**
MATA < forma de *pl.* gr. (Puș-
cariu DR V, p.411 și urm., ILR
II 1969, p.171. Mihăescu 1966b,
p.55). Mihăescu RESEE 1969,
4, p.720: alb. **sqimë** "împodo-
bire exagerată: mândrie, arogan-
ță" (FS 1954) < lat. **SCHEMA,**
SCHIMA și nu din gr. med.; da-
că era împrumut vechi, era de aș-
teptat S > sh.

SORTILEGUS *adj.* "profetic",
s.m. "ghicitor, profet" (< **SORS,**
SORTIS), păstrat numai în alb.
(Mihăescu 1993, p.61, Pellegrini
1980, p.43; este citat Çabej).

alb. **mallkoj** *vb.* "a blestema;
a afurisi, a anatemiza" (FS
1980), v.alb. **mallëkoj** *vb.*, i
mallëkuem "nepermis; detesta-
bil", **mallëkim** *s.m.* "interdicție;
blestem" (Bardhi, Ashta BS
1973, 2, p.123, Bogdani, Ashta
BS 1985, 2, p.175); lui **mallkoj**
nu îi corespunde rom. **a cleveti**
< sl., cum îl dă Mihăescu 1981,
p.220.

?v.alb. **moshtrë** *s.f.* "urățire;
pocitanie" (numai la Budi) este
împrumut târziu din lat. sau tim-
puriu din it. (Çabej *loc. cit.*).

rom.dial. **șteamătă** *s.f.* "nălucă,
arătare".

alb. **sherrëgji** *s.f.* "farmec, vrajă,
înșelăciune" (Mihăescu *loc. cit.*,
Pellegrini *loc. cit.*, după Ça-
bej); v.alb. **sherregji** *s.f.* "năs-
cocire, șiretenie, dibăcie, ipocri-
zie", **sherragjuer** *adj.* "fățar-
nic", **sherrgjuer** "idem" (Mann
1948, p.472); **sherrëgji**, derivat
în alb. cu sufixul -i de la o bază
împrumutată din lat.

SPERARE *vb.* "a spera, a se aștepta (la ceva bun)" (it. prov., fr. sp., Mihăescu 1966a, p.25). SPERARE > alb. 1.4.

STRIGA *s.f.* "strigoi" (it.dial., sard., retr., v.fr., pg.). STRIGA > rom. 2.6.4.2; alb., rom. 2.6.7.

TEMPLUM *s.n.* "loc consacrat; templu; traversă așezată orizontal pe căpriori" (it.dial., sard., fr.). Rom. < *TEMPLA pl.* Alb. *tempull s.m.* "templu" este împrumut romanic (Haarmann 1977, p.317; Kristophson 1988, p.87).

*TOCCARE *vb.*, cuvânt onomatopeic: "a face toc, a ciocni, a bate în ceva" (Dauzat, Dubois, Mitterand 1964 s.v. *toucher*) (it., prov., fr.).

alb. *shprej vb.* "a spera" (FS 1954), *shpërej mbë Zotin* "a crede în Dumnezeu" (Mann 1948, p.490); v.alb. *me shpe-ryem* (Bardhi, ed. Roques, p.157).

alb. *shtrigë s.f.* "vrăjitoare" (bătrână rea care mănâncă oameni și este ajutată de diavol), *shtrig s.m.* "bătrân rău", *shtrigâ s.m.* "vrăjitor (care face rău oamenilor)", *shtrigni s.f.* "vrăjitorie", *shtrigû s.m.* "cel care deoache" (FS 1954, Çabej RIEB I/II, p.123, Lambertz 1970, p.501-502). Păstrarea lui -G- ar fi un argument că împrumutul este relativ nou; de altfel, Lambertz *loc. cit.* propune intermediar sl.

drom. *strigă s.f.* "strigoaie, vrăjitoare", *strigoi s.m.*; *strigoaie s.f.*, *a se strigoi vb.*, *a strigoia vb.* "a vrăji" (DLR s.n. X/5, S, Pușcariu 1905, p.152); arom. *strigă* "vrăjitoare" < lat., *strig-lă* < gr. (Papahagi 1974).

rom. *tâmplă s.f.* "catapeteasmă"; (reg.) "grindă la pridvorul casei care susține acoperișul"; *tâmplar s.m.* (DLR s.n. XI/2 T).

rom. *a toca vb.* "a bate toaca" (a chema credincioșii prin bătăi repetate într-o bucată de lemn), *toacă s.f.*, derivat postverbal de la *a toca*, DLR s.n. XI/2 T. Domaschke 1919, p.163 compară rom. *toacă* și alb. *tokë s.f.* "Läutebrett". *Tokë s.f.*, disc de fier sau lemn, folosit în locul clopotului pentru a chema credincioșii la biserică (FS 1954). Iorga 1937 II, p.112 aduce în discuție it. *tocca* căruia îi atribuie sensul "toacă". După Șiadbei LR 1957, 6, p.21 și Kristophson 1988, p.73, rom. *toacă*, alb. *tokë* < lat., fără precizarea etimonului (după Ci-hac, pe care îl corectează Șiadbei, rom. < alb.).

7. CULTURA

7.1. Scrierea; cititul

CANTARE vb. "a cânta; a spune, a tot spune; a descânta" (panr.). CANTARE > alb., rom. 7.2; INCANTARE, *DISCANTARE > rom. 6.3.3.

alb. **këndoj** vb. "a cânta; a citi; a descânta" (FS 1954). Alb. **këndoj**, rom. **a cânta** se pot utiliza cu sensul "a cuprinde, a scrie, a spune": **ç'këndon gazeta: cum cântă cartea, ce cântă cartea, legea cântă** (FS 1954, DA). **Këndonjës** s.m. "cititor", **i kënduar** adj., **i këndueshëm** "învățat, citit, erudit", **këndim** s.m. "citat, acțiunea de a citi; cultură câștigată prin citit", pl. "studii", **shkrim e këndim** "scris și citit" (FS 1954); v.alb. **këndoj** "recitare" (a citi cu glas tare) (Buzuku, ed. Ressuli, p.45, 47).

rom. **a cânta** vb. "a citi, a recita" (DA); după Brâncuș 1991, p.60, care face comparația cu alb., cuvântul are acest sens încă în rom. străveche (vezi și Pușcariu DR VII, p.489); arom. **câ'ntu** vb. "a cânta; a citi" (Papahagi 1974, care trimite și la alb.) (vezi și Brâncuș LR 1990, 5-6, p.389-390).

CHARTA s.f. "foaie de papirus, hârtie pentru scris; scrisoare, scriere" (< gr. **khartês** "foaie de papirus") (panr.). Alb. < lat., Mihăescu 1966a, p.14, 1993, p.34, 277. Mihăescu 1993, p.277 explică și v.rom. **cărtular** s.m. (**cărturar**) prin lat. (CHAR-TULARIUS s.m. "arhivist al curții"); DA: rom. < gr. med.; DEX: < ngr.

alb. **kartë** s.f. "hârtie; scrisoare"; **kartë me vleftë** "act oficial, de stat" (FS 1954); alb. < it., CDDE nr.273, Brâncuș 1991, p.55 (Meyer 1891: alb. < arom.).

rom. **carte** "(vechi și pop.) scrisoare; ordin domnesc în scris; act; (fig.) arta de a citi și a scrie, învățătură, cultură" (DA). Sensurile "scrisoare" și "arta de a citi și a scrie" au paralele în limbile balcanice, vezi DA cu bibliografie. Brâncuș 1991, p.56 evidențiază că sensul "scrisoare" nu e calc după sl., el existând în lat., în unele limbi romanice și în alb. (totuși, dacă alb. < it., valoarea acestei comparații între rom. și alb. scade); pentru sensul "scrisoare" în rom. și sp. vezi Sădeanu 1958, p.768. După Mihăescu 1993, p.277 și sensul "volum scris" este moștenit și caracteristic pentru drom., arom. și alb.; totuși, sensul "carte" al alb. **kartë** este rar și puțin sigur, vezi Mann 1948, p.186.

LEGERE *vb.* "a culege, a aduna, a alege; a citi" (it., fr.). Alb. **zgjedh** "a alege" dezvoltă și sensul "a citi" prin calc după LEGERE (sau urmașii săi români), Çabej 1982. p.268 (**zgjedh** e frecvent cu sensul "a citi" în v.alb.).

LIBER *s.m.* "partea de sub scoarța copacului (pe care se scria); carte. scriere; scrisoare, manuscris". S-a impus în limbile romanice occidentale (it., fr.), în vreme ce rom. utilizează termenul polisemantic **carte** < CHARTA (vezi mai sus), Brâncuș 1991, p.57.

NOMINARE *vb.* "a numi, a denumi; a cita, a menționa" (**panr.**). NOMEN > rom. 5.1; NOMINARE > rom. 5.1.

alb. **lexoj** *vb.* "a citi" (FS 1954) < lat. LEGERE, Brâncuș LR 1990, 5-6, p.390. (Meyer 1891, p.239: **lexoj** < it.dial.).

?alb. **libër** *s.m.* "carte" (FS 1954). Haarmann 1977, p.321 contestă împrumutul din it. și afirmă originea lat. a cuvântului **alb.**, pentru că termenul lat. a fost împrumutat și în irlandeză, cimrică, cornică, bretonă, bască. Păstrarea lui -B- este, însă, semnul unui împrumut recent, românesc.

arom. **aleadzire**, Densusianu GS II/1, p.13-15; Brâncuș LR 1990, 5-6, p.389-390 (cu bibliografie), 1991, p.60. Densusianu *loc. cit.*, Brâncuș *loc. cit.* presupun existența urmașului lui LEGERE în rom.com., făcând pereche cu urmașul lui SCRIBERE; arom. **aleg** *vb.* "a alege, a citi" < **allegere**, Papahagi 1974.

v.drom. **a număra** *vb.* "a spune pe nume, a numi, a chema; a citi", drom. dial. "a numi, a chema" (Rosetti 1968, p.574, Brâncuș LR 1990, 5-6, p.389, Brâncuș 1991, p.60). Forma arom. **numirare** "a numi, a chema", provenind din **nominare** (CDDE nr.1259, Brâncuș *loc. cit.*) nu este cunoscută lui Papahagi 1974, p.916. Ni se pare interesantă o posibilă paralelă cu alb. Alb. **numëroj** *vb.* — glosat în FS 1954, FS 1980 "a număra" — este utilizat în contexte în care credem că are sensul "a numi, a recita": **vargje që numëron një grua kur vajton një të vdekur** "versuri pe care le recită o femeie când bocește un mort" (asocierea între **vargje**, **ligje**, vezi ELEGIUM 6.3.2. și **numëroj** este frecventă), Çabej 1976b I, p.322; **ja numërova të gjitha** "i le-am spus pe toate (una câte una)"; ne punem întrebarea dacă și în alb. s-au confundat într-un singur termen

SCHOLA s.f. "școală" (< gr. *skholê*) (fr.).

?alb. *shkollë* s.f. "școală" (FS 1954). Ca și în cazul lui LIBER, cuvântul SCHOLA ar fi pătruns în alb., după părerea lui Haarmann 1977, p.321 (care respinge împrumutul mai recent din it.), pentru că a fost împrumutat și în cimrică, cornică, bretonă și bască. (Din punct de vedere fonetic, împrumutul din lat. e posibil.)

SCRIBERE vb. "a trasa cu condeiul (linii, litere), a marca; a scrie; a compune în scris" (panr.).

?alb. *shkruaj* vb. "a scrie, a face semne pe hârtie; a înscrie, a înregistra; a redacta în scris; a împodobi, a broda", i *shkruar* adj. "scris; brodat; pestriț; foarte frumos, ca desenat cu mâna", "predestinat, sortit": *ashtu e kishte të shkruar: așa i-a fost scris; e ka të shkruar në ballë: ce ți-e scris în frunte ți-e pus* (FS 1980), *shkrolë* s.f. "literă", *shkrolë-shkrolë* "cu pete", *shkronjë* s.f. "literă; scris, scriere; scriptură", *e shenjta shkronjë* "Sfânta Scriptură"; "soartă", *e kish shkronjë* "așa i-a fost scris", *shkronjë-bardhë* adj. "fericit", *shkronjëzi* "nefericit", *shkrim* s.m. "scris", *shkrimi i shenjte* "Sfânta Scriptură" (FS 1954), v.alb. (me) *shkruem* vb. "a picta" (Bogdani, Ashta BS 1988, 1, p.198). Brâncuș 1991, p.57 presupune că, inițial, rom. a scrie a avut sensul primordial din lat. "a grava, a trage linii, a desena", pe care îl au diversele echivalente ale lui SCRIBERE, printre care alb. *shkruaj*, legat etimologic de *kruaj* "a zgârma, a râcăi, a zgâria". Brâncuș acceptă, astfel, cu unele rezerve, etimologia autohtonă a cuvântului alb., dată de Çabej SF 1966,

drom. a scrie vb. "a reda prin semne grafice pe o suprafață (înv.) a desena, a picta; a lăsa urme; a broda, a încondeia ouă, a înregistra, a înscrie", a(-i) fi scris (cuiva) "a(-i) fi sortit", scris adj. "desenat, pictat, frumos; brodat", scrisa s.f. art. (pop.) "soartă" (așa a fost scrisa) (DLR s.n. X/2 S), arom. scriu vb. "a scrie, a înscrie; a predestina", scriat adj. "scris; frumos, împodobit" (Papahagi 1974). Paralele referitoare la sensurile "pictat, zugrăvit; frumos" între rom. și alb. și corespondențele lor în lat. au fost evidențiate de Densusianu GS II/1, p.12-13, Brâncuș 1991, p.58 (pentru apropierea cu gr. vezi Bogrea DR IV/2, p.895 și urm.).

l. p.26-27 (cu bibliografie). Çabej 1976b II, p.142. Çabej respinge etimologia lat. pentru că împrumuturile din lat. nu au în alb. terminația -uaj. Sintagmele **shkruomi** (**shkrimi**) **shenjt** și **e shenjtë Shkronjë** sunt traduceri din lat. (Çabej 1968, p.40).

*SCRIBULARE *vb.* (< SCRIBO).

SCRIPTA *s.n. pl.* SCRIPTUM *sg.* "linie; scriere, text scris". SCRIPTA > rom. 6.3.1.

SCRIPTURA *s.f.* "scriere, scris; faptul de a scrie" (it., retr., fr., prov., cat., sp., pg.). SCRIPTURA > rom. 6.3.1.

7.2. Muzica

BUCINA *s.f.* "corn, trâmbiță", BUCINUM *s.n.* "sunet de trompetă" (it., retr., v.fr., sp., pg.).

BUCINARE *vb.* "a suna din corn, din trompetă, din scoică" (it.dial., retr., prov.).

CANTARE *vb.* "a cânta; a descânta" (panr.). CANTARE > alb., rom. 7.1. INCANTARE, *DISCANTARE > rom. 6.3.3.

*CANTICELLUM (< CANTICUM) > alb., Meyer 1891, Haarmann 1972, p.87, Mihăescu 1981, p.233, Kristophson 1988, p.63 (care consideră moștenit și rom. **cântecel**).

alb. **këndoj vb.** "a cânta; a cita; a descânta", **këndues s.m.** "cocoș": rom. **cântător** (FS 1954); v.alb. **me kënduem** "psallere" (a cânta din țiteră, a cânta cu acompaniament de țiteră) (Bardhi, ed. Roques, p.115). Sonorizarea grupului -NT- > **nd** are loc în alb. (și gr.), sporadic în dalm., deloc în rom. (Mihăescu 1985, p.326).

it.-alb., gr. alb. **kangjél s.m.**, **kangjéll s.m.** "cântec, cântec în cor" (Mann 1948, p.182), it.-alb. **kangjel s.m.** "canto, poema, balata, coro": **kangjele s.f.** "canzoncina" (Giordano 1963).

arom. **scriir vb.** "a scrie", **scriiare** "scriptură" (Papahagi 1974, Mihăescu 1993, p.277).

rom. **scriptă s.f.**, în sintagma **Scripta Sfântă; script adv.** "în scris" (DLR s.n. X/2 S, Brâncuș 1991, p.59).

rom. **scriptură s.f.** "scriere; literă; faptul de a scrie; însemnare, scrisoare" (DLR).

rom. v. și dial. **bucină s.f.**, **bucin s.n.**; **bucium s.n.**

rom. a **buciuma vb.**, v.rom. a **bucina**, a **buciuna**.

rom. a **cânta vb.**, **cântăreț s.m.**, rom. v. și pop. **cântător s.m.** "cocoș" (DA).

?rom. **cântecel s.n.** < **cântec** + -el (DEX, DA).

CANTICUM *s.n.* "cântec; vorbire cântată, recitativ; descântec; cântec religios (lat. ecl.)". S-a păstrat numai în rom. (ILR II 1969, p.171) și alb. Dată fiind circulația mare a termenului lat., păstrarea lui numai în rom. și alb. nu este considerată de Mihaescu (1966a, p.350) o convergență specifică. Alb. < CANTICA *pl.* (Pekmezi 1908, p.38-39). Celelalte limbi romaniice continuă CANTUS, iar CANTICUM, cu sens specializat religios, este împrumutat ulterior în it., fr., sp., pg. (Popovici 1989, p.291).

CHORDA *s.f.* "maț; coardă de instrument muzical, strună" (panr.). CHORDA > rom., v.alb. 4.9.5.

CITHERA (= CITHARA < gr.) "citeră" (it., v.retr., prov., v.sp.).

SIBILARE *vb.* "a șuiera, a fluiera" *SUBILARE (retr., prov., cat., sp., pg.).

SONARE *vb.* "a suna, a răsună; a scoate un sunet" (panr.).

SONITUS *s.m.* "răsunet, zgomot (tunet, vaiet, etc.)".

SONUS *s.m.* "sunet, zgomot; cuvânt" (panr.).

VERSUS *s.m.* "brazdă; șir, rând; rând scris; vers" (< VERPERE) (it.dial., sard., retr., după ILR II 1969, p.171, care menționează și faptul că REW³ 9248 consideră livrești toate formele romanice, cu excepția rom.). Lat. > alb., Meyer 1891, p.175; lat. > alb., rom., Pușcariu 1905, p.176, Căndrea 1930-1931, p.76.

alb. **këngë** *s.f.* "cântec", **këngëtar** *s.m.*, **këngëtor** *s.m.* "cântăreț". **kangë** *s.f.* (FS 1954), **kënkë**, **kânkë** *s.f.* (Mann 1948, p.182), alb.dial. **këntkë**, **këndkë** (Çabej 1982, p.86), it.-alb. **kënëk** (Giordano 1963); **thomi nj'kënk**: it. **diciamo un canto** (Bellusci 1989, p.108).

alb. **kordhë** *s.f.* "coardă, strună de vioară când este din maț" (FS 1954).

alb. **vjershë** *s.f.* "poezie", **vjershëroj** *vb.* "a face poezii", **vjershëtar** *s.m.*, **vjershëtor** *s.m.* "poet" (FS 1954), v.alb. **vjershë** "poema; versus", **vjershëtar** "poeta" (Bardhi, ed. Roques, p.100, 181); it. alb. **vjersh** *s.m.* "verso, poesia; canto, stornello, canzone", **vjershë** *s.f.* "canto, verso", **vjersha malli** "canti d'amore" (Giordano 1963); alb.dial. **vjersh** "linie, rând, dungă" dovedește caracterul popular al termenului, Jokl IF 36, p.138, Çabej SF 1968, 1, p.127.

rom. **cântec** *s.n.*

rom. **coardă** *s.f.* "strună".

rom. **ceteră** *s.f.* instrument muzical cu coarde (chitară, harfă); vioară (DA).

rom. **a șuiera** *vb.*

rom. **a suna** *vb.*

rom. **sunet** *s.n.*

v.rom. **sun** "sunet" (Densusianu 1938, p.801).

rom. **viers** *s.n.* "melodie, cântec, arie; glas, voce", **a viersui** *vb.* "a cânta, a îngâna un cântec". v.rom. **viers** "stih; epitaľ". vers (Bogrea 1971, p.72).

7.3. Distracții

IOCARE *vb.* (= IOCOR, IOCARI "a glumi; a spune în glumă") (panr.). Alb. < LUDERE ?; Mihăescu 1993, p.50 precizează selectarea diferită a termenilor în rom. și alb.

IOCUS *s.m.* "glumă; lucru de nimic; *pl.* jocuri, distracții, nebunii" (panr.). IOCUS este inovația, LUDUS, termenul vechi, Bartoli 1925. p.74. IOCA > alb. 6.3.3.

LUDERE *vb.* "a juca, a se juca; a dansa; a se distra" (v.pg., Mihăescu 1966a. p.23). Etimologia lat. propusă de Meyer 1891, p.248 este acceptată de Mihăescu *loc. cit.*, 1993, p.46, Haarmann 1972. p.78.

PERTRAICERE *vb.* "a trece prin" (< PER + TRAIKERE "a arunca peste; a muta; a trece" < TRANS + IACERE "a arunca"), atestat, Mihăescu 1978, p.284, Mihăescu 1993, p.278.

rom. a (se) juca *vb.*; joacă *s.f.*

rom. joc *s.n.*

?alb. luaj *vb.* "a mișca din loc; a se distra, a-și trece timpul cu un joc; a-și bate joc", lodër *s.f.* "joc", lodroj *vb.* "a sări, a sălta" (FS 1954). După Çabej SF 1964, 2, p.31, luaj este o formă secundară, refăcută; forma primară este loz "a dansa, a juca un joc", sensul de bază este "a mișca" și cuvântul este authton. Bibliografia etimologiilor propuse, la Çabej *loc. cit.*, Janson 1986, p.121-128.

rom. a petrece *vb.*, dial. a pitrece.

III. CONCLUZII

Clasificările și analizele făcute în literatura dedicată influenței latinei în albaneză, mai ales cele datorate lui H. Mihăescu (1966a și studiul publicat postum în 1993) și J. Kristophson (1988), asupra cărora ne-am oprit pe scurt în Introducere, absolutizează fie divergențele, fie convergențele dintre albaneză și română.

Pe de o parte, pentru H. Mihăescu, similitudinile dintre cele două limbi nu au o semnificație specială și exclud posibilitatea unor evoluții comune.

Pe de altă parte, după J. Kristophson, ultimul autor care s-a ocupat de problema relațiilor dintre elementele de origine latină din albaneză și română, singurele importante sunt paralelisme, care ar îndreptăți supoziția că un termen care lipsește din română, dar este prezent în albaneză, a existat și în română. Pornind de la această premiză, el reconstruiește pentru română un mare număr de forme care să corespundă termenilor latinești pe care albaneza îi posedă, dar care nu se găsesc în română. Kristophson susține că sursa împrumuturilor latinești din albaneză este exclusiv acea variantă a latinei din care s-a dezvoltat româna. Ipoteza aceasta se verifică în puține cazuri. În cele mai multe cazuri, însă, ea este contrazisă de evidența că româna posedă de fapt alți termeni de origine latină pe care i-a selectat diferit de albaneză (vezi mai jos, categoria numărul 20).

Distribuția pe domenii și subdomenii a cuvintelor de origine latină în albaneză și română, prezentată în partea a doua a tezei, pune în evidență atât convergențe care unesc albaneza și româna, cât și paralelisme care există între una sau alta din cele două limbi (cu excluderea celeilalte) și idiomurile romanice occidentale. Diversele relații posibile permit gruparea termenilor în 22 de categorii, care dau o imagine de ansamblu mai complexă și mai nuanțată a poziției elementului latin în albaneză decât cele propuse până în prezent:

1. Cuvinte (sigure și mai puțin sigure) pe care albaneza le-a împrumutat din latină.
2. Cuvinte panromanice pe care albaneza nu le-a împrumutat.
3. Cuvinte panromanice care lipsesc din română, dar care au fost împrumutate de albaneză.
4. Cuvinte panromanice care nu s-au păstrat nici în română, nici în albaneză.
5. Cuvinte panromanice care au sensuri identice în albaneză și română.
6. Cuvinte panromanice care au sensuri diferite în albaneză și română.
7. Cuvinte cu răspândire aproape panromanică, prezente atât în albaneză, cât și în română.
8. Cuvinte cu răspândire aproape panromanică, prezente în română, pe care albaneza nu le-a împrumutat.
9. Cuvinte cu răspândire aproape panromanică, pe care româna nu le-a conservat, dar pe care albaneza le-a împrumutat.
10. Cuvinte prezente într-un număr mic de limbi romanice care se află în toate regiunile României, păstrate în albaneză și română.
11. Cuvinte absente din albaneză, conservate în română și într-un număr mic de limbi romanice plasate în toate regiunile României.

12. Cuvinte, prezente într-un număr mic de limbi romanice din toate regiunile Romaniei, pe care albaneza le-a împrumutat, dar care lipsesc din română.
13. Cuvinte conservate în dalmată, italiană, sardă și retoromană, care apar atât în albaneză, cât și în română.
14. Cuvinte conservate în dalmată, italiană, sardă și retoromană și română, pe care albaneza nu le-a împrumutat.
15. Cuvinte păstrate în dalmată, italiană, sardă și retoromană care lipsesc din română, dar pe care albaneza le-a împrumutat.
16. Cuvinte de origine latină păstrate numai în albaneză și română.
17. Cuvinte de origine latină, a căror evoluție semantică în albaneză și română a condus la diferențe față de limbile romanice occidentale.
18. Cuvinte de origine latină moștenite numai în română, care nu au pătruns și în albaneză.
19. Cuvinte de origine latină conservate în albaneză, care lipsesc din limbile romanice, inclusiv din română.
20. Perechi de termeni de origine latină selectați diferit de albaneză și română pentru a desemna aceeași noțiune sau același obiect.
21. Cuvinte vechi grecești împrumutate de latină și transmise limbilor romanice și albanezei.
22. Cuvinte pe care albaneza le păstrează direct din latină, iar româna prin intermediar slav.

Într-o serie de studii deja publicate despre câteva domenii lexicale particulare, am urmărit mai amănunțit convergențele și divergențele în evoluția cuvintelor de origine latină în albaneză și română: **agricultură** (Vătășescu 1980, 1988), **păstorit** (Vătășescu 1996a), **denumiri de pești și animale marine** (Vătășescu 1995a), **viață religioasă** (Vătășescu 1994, 1995c). În trei studii (Vătășescu 1992b, 1993, 1996b), au fost puse, de asemenea, în evidență unele aspecte cu caracter mai general referitoare la distribuția elementelor de origine latină în albaneză și română.

În cele ce urmează, detaliem conținutul celor 22 de categorii, așa cum rezultă el din materialul factual sistematizat în partea a doua.

1. Cuvinte (sigure și mai puțin sigure) pe care albaneza le-a împrumutat din latină

Grupăm mai multe domenii și subdomenii apropiate semantic pentru a da posibilitatea judecării ponderii elementelor latinești în vocabularul limbii albaneze. În cazul fiecărui domeniu, enumerăm separat concordanțele cu româna: este vorba de termeni latinești integrați aceluiași domeniu, atât în albaneză, cât și în română. De aceea, în acest capitol nu indicăm drept comun între albaneză și română un termen pe care cele două limbi l-au integrat în domenii diferite.

În inventarul elementelor împrumutate de albaneză din latină am inclus și cuvintele mai puțin sigure, sau nesigure (notate cu semn de întrebare), al căror număr, cum se poate remarca, este mare.

Începem inventarierea, pe domenii, a cuvintelor de origine latină împrumutate în albaneză, cu cele referitoare la **om** (1) și anume la **părțile corpului** (1.2) și la **funcțiile organelor corpului** (1.3): **CYMA?**,

FACTURA, *FALCINEA (rom. < FALX), OFFULA, OS?, *VITULLA (1.2.1), *CHORDINA?, PISCIS, SPATHULA (rom. < SPATHA). SPINA (rom. < SPINALIS?), SPLENETICUM (rom. < SPLEN?), TRUNCUS (rom. < TRUNCULUS) (1.2.3), CAMBA, FEMUR, IUNCTURA, *MANCINUS, MANICA?, SOLUM (1.2.4), INTELLEGERE, VISITARE (1.3.1), *CAPTIARE? (sau CAPESSERE?), FLETUS?, MEDICARE?, VESCERE (1.3.3), AETAS?, COLOSTRA, CREATURA, DEPOSITARE?. *INCARRICARE (1.3.4), PAUSARE (rom. < REPAUSARE) (1.3.5), PAGANUS (1.3.6).

Termenii păstrați atât în albaneză cât și în română: CORPUS?, STATUS (1.2), CAPITINA, CAELUM, CEREBELLUM? (sau CEREBRUM?, cu diferență de sens), FACIES, FLOCCUS, GULA (alb.?), *MUSTACEA?, TEMPUS (1.2.1), GLANDULA, ILIA, TITIA (alb.?), VENENUM, VESICA (1.2.3), COXA, CUBITUS (alb.?), DIRECTUS, NODUS, POLLICARIS. PULPA (1.2.4), CIRCARE (1.3.1), MANICARE, PERVIGILARE (1.3.5), *EXPERLAVARE, LAVARE (1.3.6).

În ceea ce privește starea fizică (1.6), albaneza a împrumutat: MEDICUS, SANARE (1.6.1), CAMBIARE, CARIA. *FRIGULARE (rom. < FRIGORA), LAEDERE, MALITIARE?, MORTALIA, PLAGA? (1.6.2), *STANCUS, VITIUM (1.6.3).

Termenii de origine latină prezenți atât în română cât și în albaneză sunt: FORTIS (rom. la 3.8), SANITAS, SANITOSUS, VIRTUS (1.6.1), CYMA, GEMERE, GUTTA?, INCHORDARE (alb.?), LANGUERE, LANGUOR, MORS, SCABIES (cu diferență de sens) (1.6.2), BALBUS?, MANCUS, ORBUS, *EXCLOPPUS, *EXCLOPPARE?, SURDUS (1.6.3).

Între domeniile referitoare la părțile corpului, există, după cum se vede, un număr destul de important de termeni de origine latină, unii comuni cu româna, alții necunoscuți românei. În mare parte, acești termeni nu fac parte din vocabularul fundamental al albanezei, constatare care ar putea fi întărită de o prezentare a tuturor denumirilor părților corpului în albaneză: din lexicul fundamental al domeniului fac parte, în primul rând, denumirile autohtone și doar puține elemente de origine latină. Faptul este explicabil dată fiind stabilitatea relativă a domeniului denumirilor părților corpului (vezi și Euler 1985, Haarmann 1990).

Vocabularul de origine latină este slab reprezentat în domeniul **funcțiilor organelor corpului** (1.3). Este vorba de denumiri referitoare la **funcțiile organelor de simț** (1.3.1), **nutriția și digestia** (1.3.3), **odihna și veghea** (1.3.5), **îngrijirea corpului** (1.3.6), **creșterea copilului** (1.3.4.1). Termenii latinești lipsesc în subgrupa privind **respirația** (1.3.2).

Atrage atenția în chip special faptul că albaneza are împrumuturi importante în domeniul termenilor referitori la **starea fizică** (1.6), atât în ceea ce privește **sănătatea** (1.6.1) și **suferința fizică și boala** (1.6.2), cât și în ceea ce privește **defectele fizice** (1.6.3), subgrupă în care și-a creat, pe baza vocabularului de origine latină, un interesant sistem de cuvinte de bază și de derivate; denumirile de defecte fizice coincid aproape în întregime cu inventarul din română, româna continuând, însă, și termeni necunoscuți în albaneză.

Grupăm în continuare rezultatele obținute din examinarea vocabularului referitor, pe de o parte, la **sex, vârstă** (1.1), **familie** (1.10), **viață afectivă** (1.4) și **viață intelectuală** (1.5), din cadrul domeniului mai larg referitor la **om** (1) și, pe de altă parte, la **limbă** (5.1) și la **organizarea socială** (6.1).

Se referă la **sex și vârstă** (1.1): *CHORDINUS?, FEMINA (rom. < *FEMINUS), LASSUS?, MASCULUS, VETUS (rom. < VETERANUS), VIRGO (rom. < VIRGULA). Albaneza și româna au în comun **FAMILIA**, care cunoaște o evoluție semantică asemănătoare. Deși termenii de origine latină nu lipsesc în acest domeniu, ei sunt puțin numeroși în comparație cu româna (vezi mai jos și lista de termeni panromanici care nu se găsesc în albaneză).

Termeni importanți de origine latină și coincidențe numeroase și semnificative cu româna apar în domeniul **familiei** (1.10): HOSPITIUM (1.10), BINARIUS, CONSOBRINUS (păstrat și în arom.), *GENIA? (1.10.1), FATUM (1.10.2), FAMULUS, MATRICULA? (1.10.3), FIDES, *FIDARE, *MARITATIO?, MERCARIUM, PALLIUM, VELATIO? (1.10.4). Numeroși sunt termenii de origine latină preluați de albaneză pentru a desemna în primul rând **rudetele prin alianță** (1.10.2) și relațiile din cadrul **înrudirii spirituale stabilite în ritualul creștin** (1.10.3); sunt de asemenea prezenți termeni importanți referitori la **rudetele de sânge** (1.10.1) și la **căsătorie** (1.10.4): FAMILIA, GENS (1.10), AMITA, AVUNCULUS, NEPOS, NEPTIS, PARENS

(1.10.1). COGNATUS. CONSOCER, FILIASTER, NOVERCA. SOCIA, SOCIUS, VITRICUS (1.10.2), COMMATER, FILIANUS, NONNUS. ORPHANUS (1.10.3), CORONARE, LAXARE, MARITARE, NUPTIAE (alb.?) (1.10.4).

Viața afectivă (1.4) este un domeniu cu numeroși termeni de origine latină: CASTIGARE, CONSOLARE, FALLERE, GAUDIMENTUM, GAUDIUM, HONOR?, INGRATUS, *INVIDIARE, LAEDERE, MALUM, MASTICARE, MULCERE?, SPERARE, *SPERANTIA?, SPIRITUS, TIMOR, TURPE?, VITIUM, VOLUNTAS. În acest domeniu, concordanțele cu româna sunt, de asemenea, importante: ASPER?, CERTARE, *CERTA?, COTTIZARE, DESIDERARE, DIRECTUS. DOLERE, DURARE, INDURARE, HORRIRE, INVITARE (cu diferență de sens), MANIA, MIRARI, MISERERE, PACARE (alb.), PAENITERE, PATIOR, PIGRITARE, PLACERE, SUFFERE, TREMULARE, TRISTIS, TURBARE, TURBULARE, VIRTUS.

Mai puțin numeroși decât cei referitori la **viața afectivă** sunt termenii privitori la **viața intelectuală** (1.5). Este vorba, însă, de cuvinte importante (pe care româna fie nu le-a păstrat, fie le-a integrat în alte domenii): CONSILIUM, *DISCAPTARE? (sau DETEGERE?), *DISQUIRITARE?, EXCIPERE, INGANNARE. MEDITARI. PARABOLA, RATIO, VALERE, VESTIGARE, VERITAS. Albaneza și româna au conservat împreună în acest domeniu următoarele cuvinte: CIRCARE, COGITARE, COMPUTARE, INTELLEGERE, *INVI-TIARE. IUDICARE, MENS.

Relațiile dintre indivizi stabilite cu ajutorul limbii (5.1) sunt caracterizate de împrumutul unui număr destul de mic de elemente sigure, din care unele au, însă, o mare importanță: CIRCARE, EXCIPERE?, FABELLA, FABULARI?, PARABOLA (termen al cărui sens, însă, nu a evoluat în direcția din limbile romanice, rămânând apropiat de sensul din latină), PETERE?. Dintre termenii păstrați în română și albaneză, CONVENTUS și CONVENTARE au în albaneză, ca și PARABOLA față de urmașii din limbile romanice, sensuri mai apropiate de etimonul latinesc decât continuatorii din română; pentru sensul "cuvânt", albaneza nu a specializat PARABOLA și, după părerea noastră, nici CONVENTUS, ci a împrumutat FABELLA. Nesigure în albaneză sunt, dintre elementele continuate și în română, MURMURARE și QUAERERE.

Față de domeniul **limbii** (5.1), domeniul **organizării sociale** (6.1) este bogat în termeni; aceștia au o poziție importantă în lexicul albanez. În afara unor elemente latinești care nu s-au conservat în română, sau care sunt specifice societății albaneze, există destul de numeroase elemente comune cu româna. Termenii păstrați în albaneză, necunoscuți în română, sau pe care româna i-a încadrat în alte domenii, sunt: AMICUS, CASTELLUM, CASTIGARE, CASTRUM? (păstrat, totuși, în arom.), COHERES, CONFINIUM?, CONSILIUM, CONVENTARE. CONVENTUS, FALLERE, *FALLIUM, IMPERANS, INDULGERE, IUVENCA, LAEDERE, LATINUS, LIBER, LIBERARE, ORDINARE, ORDO (păstrat în megl.), ORPHANUS (și în arom.), PACTARE?, PALATIUM, PECULIUM (și în arom.). PERIURARE (rom. < IURARE), POTESTAS (rom. < POTERE), PRINCEPS, PUBLICA (VIA), REX, SALVARE, TABERNA?, *TESTIMONIARE, TUFĂ, TURMA, VILLA?, VITIUM. Comuni cu româna sunt următorii termeni: CERTARE, CIVITAS, COHORS, DAMNARE (rom.?.; există și diferențe de sens), DAMNUM (rom.), FOS-SATUM, GENS, GRAECUS, IMPERATOR, *(IN) SIMUL AC?, LAUDARE, LAUS, LEX, MAGISTER, MISERARI, PACARE, POPULUS, ROMANUS, SCAMNUM, SCLAVUS, SERVIRE, SOCIUS, VICINUS.

În vocabularul privind **societatea** (6), termenii latinești referitori la **viața religioasă** (6.3) formează în albaneză lotul cel mai bogat. Termenii de origine latină din acest domeniu sunt, mai ales în cadrul **lexicului creștin** (6.3.1), mult mai numeroși decât termenii autohtoni și decât termenii corespunzători, moșteniți de română din latină.

Următorii termeni au fost împrumutați în albaneză și nu se găsesc în română: BALSAMUM, BAPTISMA?, CASTIGARE, CELLA?, CHRISMARE, DAEMON?, DIABOLUS, ECCLESIA, EREMITA?, EVANGELIUM, FALLERE, *FALLIUM, FAMULUS, FIDES, FORNIX, ICONA?, IMPERANS, INDULGERE, INFERNUS, LIBERARE?, MIRACULUM, MISSA, MONACHUS, OBLATA, PARADISUS, REFERRE?, SACRARE, SAECULUM, SALVARE, SPIRITUS, TRADERE, TRINITAS.

Albaneza și româna continuă în domeniul **lexicului creștin** de origine latină (6.3.1): ANGELUS, BAPTIZARE, CAELUM, CHRISTIANUS, COMMUNICARE, CORONARE, CRUX, DOLERE, DRACO, FILIANUS (alb.), IEIUNARE, LEX, LIGARE (alb.), MISERARI, NONNUS, ORARE, PAGANUS (alb.), PECCATUM, POPULUS, PRESBYTER, QUADRAGESIMA, SANCTUS, SIGNUM, VIGILIA.

Dintre numele de **sărbători creștine** (6.3.1.1), se păstrează în albaneză: CALENDAE, CHRISTI NATALE, ROSALIA; împreună cu româna albaneza posedă PASCHA.

În subgrupa de termeni referitori la **riturile funerare** (6.3.2), albaneza pare a fi împrumutat **ELEEMOSYNA?** (dacă nu provine din it. *limosina, elemosina*), **ELEGIUM?**, și continuă, ca și aromâna, **TUMBA**.

Interesant se dovedește, din perspectiva împrumuturilor făcute din latină, domeniul referitor la **arhitectura bisericii, la elementele secundare ale credinței creștine și la alte credințe religioase** (6.3.3): **ADORARE?**, **BENEDICERE**, **BOLEA?**, **CAMPANA**, **CHERSYDRUS**, **CONCHA**, **DRACONEM** (alb., rom. < **DRACO**, 6.3.1), **FATA f.pl.**, **INGRATUS**, **IOCA pl.** (< **IOCUS**) (?), **MALEDICERE**, **MONSTRUM?**, **SORTILEGUS**, **SPERARE**. Elementele comune albanezei și românei sunt în acest domeniu: **ALTARIUM**, **DIANA**, ***FARMACUM** (alb.?), **HORAE f.pl.**, **STRIGA**.

Domeniul **culturii** (7) este sărac în termeni de origine latină atât în albaneză, cât și în română, dar conține elemente referitoare la noțiuni importante: în ceea ce privește **scrierea și citirea** (7.1), albaneza a împrumutat **LEGERE**, **LIBER?**, **SCHOLA?** și are în comun cu româna **CANTARE** (care a dezvoltat în ambele limbi sensul "a citi"), **CHARTA**, **SCRIBERE** (alb.). În domeniul **muzicii** (7.2), toți termenii împrumutați de albaneză se află și în română: **CANTARE**, ***CANTICELLUM?**, **CANTICUM**, **CHORDA**, **VERSUS**. În subgrupa **distracției** (7.3), albaneza continuă, cu oarecare probabilitate, un singur termen: **LUDERE** (?).

O altă grupă de domenii pe care am avut-o în vedere, pentru că pune în lumină, pe de o parte, bogăția inventarului de termeni latinești în albaneză și, pe de altă parte, permite prezentarea convergențelor și divergențelor cu româna reunește grupele de termeni privitoare la **îmbrăcăminte** (1.7), **alimentație** (1.8), **locuință** (1.9), din domeniul referitor la **om** (1), grupele de elemente desemnând **acțiuni cu caracter general** (4.1; 4.3), **munca** (4.2), **transportul** (4.4), **agricultura** (4.5), **păstoritul** (4.6), **vânătoarea** (4.7), **armata** (4.8), **meșteșugurile** (4.9), din domeniul privitor la **acțiunea omului asupra naturii** (4) și termenii referitori la **activitatea economică** (6.2) din cadrul domeniului privind **societatea** (6).

Termenii referitori la **îmbrăcăminte, încălțăminte, podoabe** (1.7) sunt numeroși și importanți, prezentând destule concordanțe cu româna. Astfel, termenii referitori la **îmbrăcăminte** (1.7.1) și **podoabe** (1.7.3), cu o singură excepție (**TESTA**), există și în română: **BRACA**, **BRACAE**, **CAMISIA**, **GUNNA** (rom.?), **LINEA**, **MANICA**, ***SARICA**, (**SERICA**)?; **CORONA**, **MARGELLA**. În subgrupa denumirilor referitoare la **încălțăminte** (1.7.2), albaneza continuă ***RETINA** și **SOLEA**. Denumiri de **accesorii** (1.7.4) necunoscute românei sunt: **NAPPA** (**MAPPA**), **PANUS**, **SOCA**, **UPUPA**, iar comune cu româna: **FASCIA**, **FILUM**, ***GLEMUS** (**GLOMUS**) (alb.), **LIGATURA**.

Subgrupa **acțiunilor legate de îmbrăcare și încălțare** (1.7.5) este săracă în albaneză, în vreme ce în română este bogată; în albaneză cuprinde un singur termen, nesigur: **INVESTIRE**(?).

În ceea ce privește **alimentația** (1.8), spre deosebire de română, albaneza nu are denumiri pentru **mesele de peste zi** (1.8.1). Fără a fi un domeniu bogat, așa cum se prezintă în română, subgrupa denumirilor de **mîncăruri și materii prime** (1.8.2) cuprinde unele elemente importante, care nu există în română: **BRISA?**, **BUCCA** (cu specializarea de sens), **OLEUM**, **PITTA**, **SALINA**. Albaneza și româna continuă din latină: **AXUNGIA**, ***CHYLUS?**, **LARIDUM**, ***PITTULA**(?). Dintre **băuturi** (1.8.3), albaneza nu a împrumutat decât **MUSTUM**, termen care există și în română. **Prepararea mâncărilor** (1.8.4) are în albaneză, de asemenea, puține elemente de origine latină: **MULCERE?** (necunoscut românei), **FRIGERE** și **SALIRE**, comun cu româna (rom. < **SALARE**); în acest domeniu, româna are un mai mare număr de termeni cu poziție importantă în vocabularul fundamental.

Numeroase elemente de origine latină fac parte în albaneză din seria de denumiri referitoare la **locuință** (1.9). Albaneza a împrumutat pentru a denumi **casa și elementele ei** (1.9.1): **CALIX**, **CALCARIA**, **CAPREUS**, **CASALIS?**, **CELLA**, **FURCA**, **HOSPITIUM** (***HOSTIPITIUM**), **MURUS?**, **PALATIUM**, **TEGULA**, **TRABS**; în acest domeniu, împreună cu româna, albaneza continuă: **COHORS**, **CRATIS** (**GRATIS**), **CULMEN**, **PORTA**, **PUTEUS**, **SCALA**, **STYLUS** (***STULUS**). În ceea ce privește **mobilierul** (1.9.2), termenii de origine latină intrați în albaneză sunt: **CORTINA**, **CULCITRA**, **MENSALIS?**, **SAGUM**; termenii comuni cu româna sunt: **SCAMNUM**, **SCORTEA**, **STRATUM**.

Termenii de origine latină referitori la **acțiunile cu caracter general în vederea transformării naturii** (4.1) sunt numeroși în albaneză. Chiar dacă această subgrupă este mai săracă decât în română,

elementele lexicale care o compun au o poziție importantă. Observăm, însă, că există un număr mare de termeni a căror proveniență din latină nu este pe deplin demonstrată. Dintre termenii pe care româna nu îi are: CAMBIARE, CITARE? (sau INVITARE?), CLARARE?, COLERE, CREARE, CREATIO, DETEGERE? (sau DISCAPTARE?), *EXSECTARE?, *EXTRUDERE?, IMPLERE?, *INCALAMARE?, *INTRUDERE?, INVELARE?, MINISTRARE?, RENOVARE?, RIMARE, RUINARE?, SEMARE?, STERNERE (rom. < ADSTERNERE), STUPPARE? (rom. < ADSTUPPARE), TRACTARE, VESTIGARE. Comuni cu româna: CIRCARE, DERAMARE?, DIRECTARE? (*DIRECTIARE). *DISVELARE (alb.?), DUPLICARE (alb.?), EXCAMBIARE, *GRUMULARE, IMPEDICARE, INALTIARE, INTINGERE, LIGARE (alb.?), PARARE, *RAPIRE, SIGNARE, VERSARE.

Albaneza a păstrat termeni referitori la **muncă** (4.2), necunoscuți în română: LABORARE (specializat pentru sensul "a ara"), OPERA, OPERARE. Din seria de denumiri caracterizând acțiunile sau pe cel care le îndeplinește (4.3), albaneza continuă APTUS, iar împreună cu româna MAGISTER și QUIETUS.

O serie bogată o formează în albaneză denumirile de origine latină referitoare la **transport** (4.4). Numele de **acțiuni** (4.4.1) au corespondente în română: CABALLARIS, DISCABALLICARE, DISCARRICARE, IMPEDICARE, INCABALLICARE, *INCARRICARE; la aceste denumiri se adaugă DIRIGERE (rom. la 4.1; 6.2). Termenii care desemnează **mijloace de transport** (4.2) au, de asemenea, corespondente în română: CAPISTRUM, CARRUS, CINGULA, FRENUM, LUNTER, PEDICA, ROTA, SELLA. Albaneza are, spre deosebire de română, și unele denumiri de părți ale unei ambarcațiuni: PUPPIS?, TEMO, TEMONIS (?).

Denumirile **căilor de comunicație** (4.4.3) sunt puține și nesigure: CARRARIA? (în comun cu româna), PUBLICA (VIA), RUGA?, VIA (denumire specializată pentru sensul "canal de irigație", ceea ce o include, de fapt, la **terenuri** (4.5.3)).

Domeniul **agriculturii, morăritului, pomiculturii, viticulturii** (4.5) prezintă o serie de date interesante. Denumirile de **acțiuni** (4.5.1) sunt puține și, unele, nesigure (INCIDERE?, LABORARE, MARITARE?), iar comparația cu româna scoate în evidență diferențe importante: româna are, pentru toate acțiunile principale, termeni de origine latină, iar pentru "a lucra pământul", cele două limbi au făcut alegeri diferite: alb. < LABORARE, rom. < ARARE. În schimb, subgrupa de termeni privitori la **instrumente și recipiente** (4.5.2) este destul de bogată în albaneză: APPARAMENTUM, CAPER?, FURCATA?, HASTILE?, MACCARE?, MACHINA?, MOLARIS, MOLINUS, PALA?, PILA, *PISTORIUM?, RASTELLUM?, SCANDULA?, SCAPUS?, SPATULA, TENDA, TORCULUM, TRIFURCUM, TRINA. *VERTIA(?). Comune cu româna sunt puține denumiri: FURCA, PALUS?, PERGULA (păstrat în arom.), SPATHA, STUPPA, VOMIS (păstrat în arom.). Se poate observa numărul mare de termeni a căror origine latină în albaneză nu este sigură.

Denumirile pentru **terenuri** (4.5.3), cu o excepție (AREA, nesigură în albaneză; alb. < ARVUM?), nu coincid cu cele din română: *EXMULGIA?, MAIARIUM, TERMINUS, VIA, un derivat de la LABORARE(?).

Inventarul de termeni păstrați din latină, legați de **creșterea vitelor și păstorit** (4.6) este mai sărac în albaneză decât în română. Parcurgerea acestui paragraf, ca și a denumirilor de **animale domestice** (2.6.2), a denumirilor generice pentru **animale** (2.6), a denumirilor de **părți ale corpului animalelor** (2.6.1) și de **strigăte și acțiuni caracteristice ale animalelor** (2.6.1.1) oferă destul de puține coincidențe între albaneză și română. Paragrafele integrate în domeniul privitor la **natură** (2) le-am adăugat pentru a avea tabloul cât mai complet al denumirilor de origine latină, păstrate în albaneză și română, referitoare la creșterea animalelor. Româna a moștenit din latină un mare număr de termeni, cărora în albaneză le corespund, de cele mai multe ori, termeni autohtoni. Trebuie să remarcăm și faptul că unii dintre termenii albanezi considerați în anumite studii ca având același etimon cu corespondenții din română sunt explicați de alți autori ca termeni autohtoni, care corespund în plan indoeuropean cuvântului latinesc propus ca etimon. Nu lipsesc convergențele importante cu româna, dar ele sunt mai puțin numeroase decât cele dintre cuvintele de substrat. Domeniul pastoral, a cărui bogăție de termeni autohtoni comuni între albaneză și română a fost pusă în evidență de un mare număr de studii (dintre care cele mai recente și cuprinzătoare sunt datorate lui C. Poghirc 1969, I. I. Russu 1981, Gr. Brâncuș 1983) este mult mai sărac în convergențe și paralele în cazul vocabularului de origine latină.

Numele generice pentru **animale** (2.6), sălbatice și domestice, diferă în albaneză și română: BARBATUS? (în rom. la 1.1), BESTIA, CAUSA. Denumirile de **animale domestice** (2.6.2) sunt în mare parte

nesigure, fie că este vorba de cele pe care româna nu le are (BUBALUS, în rom. la (2.6.3), CRISPUS, INFANTIA?, LUCRUM, VIRGARIUS?), fie că este vorba de cele care se găsesc și în română (ADMISSARIUS, CABALLUS, CANIS, CORNUTUS?, HAEDUS?, MULUS, MUSCULUS?, TAURUS?, VITULEUS?; se poate adăuga calcul pe care albaneza l-a făcut după ANNOTINUS).

Concordanțe mai numeroase apar între albaneză și română în domeniul **părților corpului și fiziologiei animalelor** (2.6.1), deși și în acest caz inventarul de termeni latinești în albaneză este mai sărac decât cel din română. Albaneza și româna au în comun: CAPITINA, COMA, CRISTA, INCABALLICARE, MATRIX, MULA?, PANTEX, TURBARE, VESSICA; se adaugă termenii care nu apar în română: CYMA, *SPLENETICUM. Denumirile de **strigăte și alte acțiuni caracteristice** (2.6.1.1) sunt în albaneză puține și nesigure și nu concordă cu cele din română, în care aceste denumiri sunt destul de numeroase și au o poziție importantă în lexic. În albaneză este posibil să se fi păstrat: BARRIRE?, GARRIRE?, PIPILARE?, PIPIRE?, ULULARE. Denumirile de **acțiuni** (4.6.1) de îngrijire a animalelor sunt în albaneză mai puține decât în română, majoritatea sunt comune cu româna, dar nu dintre cele mai importante: COLARE, MERIDIARE, SIGNARE; albaneza continuă, separat de română, COLERE (?). Inventarul de termeni referitori la **instrumente, adăposturi, terenuri, nutreț** (4.6.2) diferă în mare măsură în cele două limbi. Albaneza a format derivate de la urmașii lui COHERE și COLARE și a împrumutat COLLARE, GREX, *INVERNUS (?) (sau HIBERNUM?), MASSA, NAPPA (MAPPA), *PASTURATICUM, TUFĂ. Comuni cu româna sunt SARCINARIUS, SOLANUS (arom. < SOLINUS), TURMA.

Domeniul denumirilor de **profesiuni** (4.6.3) este bogat în română în cuvinte de origine latină, în vreme ce albaneza a împrumutat un singur termen, necunoscut în română, căruia i-a dat o evoluție semantică specifică: BUBULCUS. Deosebiri se găsesc și în inventarul de termeni referitori la **produsele** (4.6.4) obținute din exploatarea animalelor. Lipsesc din română următorii termeni continuați în albaneză: CELLA, păstrat într-un derivat, EXAMEN, SUCTUS (?). Împreună cu româna, albaneza continuă COAGULUM (alb.?), COLOSTRUM, UNCTURA.

Dintre denumirile legate de **vânătoare și pescuit** (4.7), albaneza și româna au în comun LAQUEUS, albaneza împrumutând termeni pe care însă româna nu i-a păstrat: FUSCINA, RETE, TRACTUS (?).

Destul de numeroase concordanțe între română și albaneză se pot constata în ceea ce privește terminologia **armatei** (4.8). Albaneza continuă, împreună cu româna, HOSTIS, iar singură pare a continua ARMATA. Inventarul denumirilor de **acțiuni** (4.8.1) este comun cu româna (cu excepția unui termen, nesigur în albaneză, *EXPEDITARE): ARMARE?, LUCTA, LUCTARI, PARARE, PRAEDERE, RAPERE, SAGITTARE. Numele de **arme** (4.8.2) coincid, de asemenea, în mare măsură: ARCUS, ARMA, CROCEA?, *MATTEUCA, SAGITTA, SCUTUM, SPATHA. Albaneza continuă singură HASTA? și HASTILE. De domeniul **păcii și războiului** (4.8.3) se leagă și următorii termeni păstrați în albaneză: *CONTRASTARIUS?, INIMICUS, SCULCA, TENDA, ca și elementele conservate în comun cu româna: PAX, PRAEDA.

Față de inventarul de termeni referitori la **țesătorie** (4.9.1) moșteniți de limba română, inventarul de împrumuturi făcute de albaneză, deși destul de bogat, este mai limitat, lipsindu-i termeni importanți; parcurgerea acestui paragraf evidențiază, de asemenea, existența în albaneză a mai multor elemente care nu se află în română, sau specializarea pentru acest domeniu a unor cuvinte pe care româna le-a integrat în alte domenii: AULAEUMENTUM, CIMUSSA?, COLUCULA (CONUCULA), FASCIOLA, HASTILE, PANUS, PILA, TEMEN (*TEGMEN). Albaneza și româna continuă împreună FILUM, FLOCCUS, FURCA (termen care prezintă, în română și albaneză, dar și în alte limbi romanice, o evoluție specială de sens), *GLEMUS (alb.?), INSUBULUM (SUBULUM), NODUS, SPATHA.

În mod asemănător se prezintă și terminologia **prelucrării lemnului** (4.9.2): albaneza are destul de numeroase împrumuturi din latină, care nu ating, însă, numărul și importanța elementelor moștenite de română. Multe dintre împrumuturile efectuate de albaneză nu sunt sigure: *INCALAMARE?, LIMA?, LIMARE?. *TEREBELLUM nu se află și în română; împreună cu româna, albaneza continuă câteva cuvinte importante pentru lexicul acestei îndeletniciri: ASSULA, CUNEUS, MALLEUS (alb.?), PALUS (alb.?), SERRA (păstrat în arom.).

Prelucrarea metalelor (4.9.3) este un alt domeniu cu un mult mai bogat inventar de termeni de

origine latină în română decât în albaneză. Albaneza continuă FABRICA (rom. < FABER, FABRICARE) și, împreună cu româna, COLARE, SCORIA.

O altă grupare de termeni pe care o propunem, reunește următoarele domenii: **instrumente** (1.8.5), **vase, recipiente, diverse** (4.9.4), **unelte, substanțe și obiecte diverse** (4.9.5). Diferențele de inventar dintre albaneză și română se pot constata la parcurgerea paragrafelor respective. Albaneza continuă o serie destul de bogată de instrumente și recipiente care sunt necunoscute românei: ARCA, CALIX, CANNATA, CANTHARUS, *CLAUSITURA, DUX, FLASCA?, *FRICTARIUM?, *FUNDARIUM?, *LANCIARIUM?, QUASILLUM, SACCULUS?, SITULA, SPORTA, TESTA, TINA, TRAIECTORIUM, (*TRAIECTORIUM). Albaneza are în comun cu româna COCTORIUM (alb.?), COOPERTORIUM, CUPPA, FURNUS (păstrat în arom.); așadar, numărul elementelor comune este destul de redus în acest domeniu. În domeniul **uneltelor și substanțelor** (4.9.5), albaneza are, de asemenea, un număr mai mic de denumiri de origine latină decât româna, dar cele mai multe sunt comune cu româna: CHORDA, CRATIS, LAVATURA, SPUMA (alb.?), SPUMARE (alb.?), TORTA (cu diferență de sens), VENENUM; româna nu continuă termenii MANUBRIUM și RESTIS, preluați de albaneză.

Diferențe între albaneză și română apar în cadrul seriilor de termeni referitori la **activitatea economică** (6.2). Seria de cuvinte din albaneză este mai săracă în acest domeniu decât cea din română, dar cuprinde cuvinte pe care româna nu le cunoaște, sau care au fost specializate semantic în albaneză: ARCA, COMERCIUM?, CONSTARE, LIBER, *MERCARIUM, MODIUS, *PASTURATICUM, PIGNUS, QUADRANS?, QUARTA (QUARTUS), RANCOR?, *STRINCTUS, *TERRATICUM, VALERE. În comun, cele două limbi au numai AESTIMARE (cu diferențe de registru de utilizare și de frecvență), *CURTIARE?, *DEBITARE?, DEBITOR, PUNGA (?).

Ne vom referi în continuare la diferitele subdomenii grupate în domeniul general **natura** (2). Pentru a desemna "universul", "lumea", albaneza a împrumutat un element necunoscut românei: SAECULUM. Subgrupa referitoare la **cer** (2.1), care adună denumirile fenomenelor astronomice și ale astrelor, este destul de bogată în română; ea cuprinde în albaneză un singur termen, continuat și în română, CAELUM. De asemenea, subgrupa referitoare la **atmosferă și fenomene meteorologice** (2.2) este mult mai săracă în albaneză decât în română. Albaneza continuă câteva cuvinte (unele dintre ele, însă, nesigure), păstrate și în română: AER (albaneza ar putea continua, separat de română, și forma de ac. AERA), BRUMA, FORTUNA?, NEBULA?; numai în albaneză, GEMERE are o evoluție semantică specială, ceea ce face ca termenul albanez să fie inclus în acest domeniu. Subdiviziunea denumirilor despre **timp** (2.3) și diviziunile sale prezintă un singur termen comun românei și albanezei: HORA. Subgrupa referitoare la zi (2.3.1) și la momentele zilei, bogată în română, are în albaneză un singur termen, de altfel, nesigur: HORA, care a dezvoltat sensul "oră, ceas" (sensul este necunoscut în română).

Termenii referitori la **zilele săptămânii** (2.3.2), cu două excepții, MARTIS și MERCURII, sunt diferiți în albaneză și română, provenind din sfere culturale diferite și având momente diferite de receptare; albaneza se depărtează în acest domeniu de limbile romanice în general. În schimb, inventarul este aproape identic în ceea ce privește denumirile **lunilor** (2.3.3) și în parte asemănător cu referire la **anotimpuri** (2.3.4); în subgrupa termenilor privind anotimpurile și anul, trebuie menționat calcul făcut de albaneză după lat. ANNO adv.

Denumirea pentru "pământ" (2.4) este diferită în albaneză de cea din română: SOLUM (?). Subgrupa referitoare la **constituția terenului** (2.4.1) cuprinde mai puțini termeni decât cei păstrați în română, unii comuni cu româna: ARENA, *LUTEUM (rom. < LUTUM), PULVIS? și alții, necunoscuți românei: SABULUM?, SABURRA. Asemănător este în cele două limbi inventarul denumirilor de **metale** (2.4.3): AERAMEN, ARGENTUM, AURUM, PLUMBUM; albaneza a împrumutat termeni necunoscuți românei: CYPRUM, INRUSSICARE?, STANNUM (?).

În schimb, listele denumirilor de **minerale** (2.4.2) sunt diferite în cele două limbi: albaneza continuă CALCARIA și SULPHUR și are în comun cu româna numai MARMOR (termen nesigur în amândouă limbile).

Un număr destul de mare dintre termenii privind **configurația și aspectul terenului** (2.4.4) apar atât în albaneză cât și în română: CLAUSURA?, CORONA, CRISTA, *PLAGIUS?, QUADRU?, RIPA, SCALA, SESSUS, VALLIS (VALLES). Albaneza continuă, de asemenea, cuvinte necunoscute românei, sau cuvinte cărora le-a dat o dezvoltare semantică specială: FUSSUS, MARGO, SCAMNUM, SPATULA?, TERRAE MOTUS.

Inventarul denumirilor de origine latină referitoare la **ape** (2.4.5) este mai sărac în albaneză decât în română, cuprinzând, totuși, termeni pe care româna fie nu îi are, fie i-a integrat în alte domenii: BARATHRUM, BULLA, FLUMEN?, GUTTA?, STRATUM, VERSARE. Denumirile comune cu româna sunt puține, nesigure, sau ocupă o poziție periferică în vocabularul domeniului: EXSUCTUS (alb.), FUNDUS, TURBULARE, *TURBULUS, VADUM (alb.).

Domeniul **lumii vegetale** (2.5) este bogat în termeni de origine latină atât în albaneză, cât și în română, în toate subgrupele, prezentând, pe lângă concordanțe, importante diferențe.

Un număr destul de mare de termeni legați de **morfologia și fiziologia plantelor** (2.5.1), care apar în albaneză, nu sunt cunoscuți în română, sau nu sunt integrați în acest domeniu, româna continuând, la rândul ei, separat de albaneză, o serie mai bogată de termeni, pe care albaneza nu i-a împrumutat. Termeni păstrați numai în albaneză: BRENNIA?, BULLA, COCCUM, CORIUM?, CORTEX?, FRUCTUS, *NOVASTER, *PIPA?, RHOMBUS, SARMENTUM, TALEA, TRUNCUS, VESCUS. Albaneza și româna au în comun în acest domeniu: CAPITINA, MEDIUS?. NODUS, POMUM (POMA), RAMUS, RESINA.

Denumirile de origine latină în albaneză și română ale **arborilor necultivați** (2.5.2.1), ale **pomilor fructiferi** (2.5.2.2) și **arbuștilor** (2.5.3.1; 2.5.3.2) dovedesc existența unor diferențe în flora la care se referă. Apar în albaneză și nu apar în română: *ABIEGNIUS?, BETULLA?, (ARBOR) FOLIATA, ILEX, *INVERNUS?. *LIBRINUM?, OLEASTER, OLIVASTER?, ROBUR (2.5.2.1), AMYGDALA, FICUS, OLIVA (2.5.2.2), BUXUS, CINGULA?, *RUSCULUM (2.5.3.2). În același timp se poate constata, însă, existența unui număr însemnat de termeni comuni albanezei și românei: CASTANEA, CASTANETUM, CERRUS, FRAXINUS, GLANS, MASTICHINUS, PALUS, PALUDIS, POPULUS, SALIX (2.5.2.1), CYDONIUM, MELUS (MALUS), PERSICUS, POMA (2.5.2.2), LABRUSCA, MARRUCINA, SAMBUCUS?, SORBUS, TUFA (2.5.3.2).

În ambele limbi, denumirile de origine latină ale **plantelor necultivate** (2.5.8) sunt numeroase, oferind, pe lângă concordanțe, diferențe legate, ca și în cazul arborilor, de o floră specifică regiunilor în care se vorbesc cele două limbi. Albaneza continuă termeni necunoscuți românei: CALAMUS (în rom. la 1.9.1). CANNA (rom. < CANNULA?. 4.9.1), ERICA?, *FILICARIA (rom. < FILIX), GENESTA?, GRAMEN, LAPATH(I)UM, *MEDICASTER, RICINUS, *SALVIELLA (rom. < SALVIA), SCOPA, *SIRPE, SPARTUM, TALEA, VICIA, *VISCULUM. Împreună cu româna, albaneza continuă CICHOREA, CICUTA, LAPPA?, LAURUS (în rom., denumirea se referă la o altă plantă), MALVA (alb.), RUBEUS, RUTA, VISCUM.

Denumirile de **cereale** (2.5.4) au o situație specială. Ele cuprind, față de alte domenii, un număr mult mai mare de termeni a căror origine în albaneză este controversată, latină sau autohtonă. Singurul termen cu origine latină sigură în albaneză nu are corespondent în română: TRIMENSANA. Ceilalți termeni, toți nesiguri, au corespondente în română, unde originea lor latină este sigură: GRANUM, MILIUM, PANICUM, SECALE. Numele **plantelor furajere** (2.5.6) și ale **plantelor industriale** (2.5.7) prezintă concordanțe între albaneză și română: TRIFOLIUM, CANNABIS, LINUM.

Numele de **legume** (2.5.5) comune cu româna: CEPA, CICER (păstrat în aromână, nu și în dacoromână), CUCURBITA, LACTUCA (calchiat în albaneză), PEPO, PORRUM, RADICULA; continuate în albaneză, nu și în română: ASPARAGUS?, ERVILIA (ERVILLA)?, PHASEOLUS?, PISUM?, *PORRINUM, RADIX (*RADICA), RAPUM.

Inventarul termenilor de origine latină referitori la domeniul **animalelor de pădure și de câmp** (2.6.3) este în albaneză destul de bogat în termeni de origine latină. Sunt comuni cu româna: CAPREOLUS, ERICIUS, LEPUS. Albaneza continuă separat de română, cu oarecare probabilitate: CERVARIUS (LUPUS) (?) și GLIS, GLIRIS (?).

Domeniul denumirilor de **păsări** (2.6.4) poate fi de asemenea inclus între domeniile cu un număr semnificativ de termeni de origine latină, chiar dacă unii dintre ei nu sunt siguri. Albaneza continuă, împreună cu româna, câteva nume de **părți ale corpului păsărilor** (2.6.4): CRISTA, OVUM?, PINNA; singură, albaneza pare a continua LAXA (CUTIS). Numele **păsărilor de curte** (2.6.4.1) nu sunt numeroase, dar au o poziție centrală în lexicul albanez: CAPO (păstrat, poate, și în rom.), GALLUS, PAVO (păstrat și în rom.), PULLA (rom. < PULLUS, *PULLEUS). Lista numelor de **păsări de pădure și de câmpie** (2.6.4.2) diferă în destul de mare măsură de cea din română: ACCIPITER?, CANOSA (< CANOSUS; cu o evoluție

de sens asemănătoare cu cea a rom. barză), CATTĂ?, COLUMBA, FALCO, *GRUILLA (rom.dial. < GRUS), *MERULANEA (rom. < MERULA), OTUS (?). Comuni cu româna sunt următorii termeni: CORVUS, CUC(C)US (alb.?), GALGULUS, PALUMBUS, TURTUR, UPUA (?).

Albaneza are un inventar destul de bogat de denumiri de **pești** (2.6.5), de origine latină. Chiar dacă nu toți termenii sunt cu siguranță de origine latină, trebuie menționat faptul că în acest domeniu albaneza se deosebește cu totul de română, care nu a păstrat nici un nume de pește, ci numai numele generic. PISCIS (păstrat și în albaneză). Lista numelor de origine latină de pești și de animale marine este următoarea în albaneză: AMIA(S), ANGUILLA, BLENNUS, CLUPEA, LABRAX, LUCIUS, MUREENA, PULPA?, SPATHA?, SPONGIA?, SQUATUS, TRUCTA. Adăugăm la această listă numele de **reptile și batracieni** (2.6.6): BOLEA?, BRUSCUS?, BROTHACUS (?).

Inventarul denumirilor de **insecte și viermi** (2.6.7) este destul de bogat. Albaneza continuă, împreună cu româna: ALVINA (?) (sau MELLETUM?), CICADA, CIMEX, COSSUS, *FLATULUS? (posibil element autohton în ambele limbi), STRIGA. Necunoscute în română sunt CRABRO?, *MUSCONEA, RICINUS, SANGUISUGA, SCORPIUS?, TINEA.

Domeniul care prezintă, după părerea noastră, cele mai mari diferențe de inventar între albaneză și română, deși convergențele nu lipsesc, este cel referitor la **însușirile realității exterioare și perceperea lor de către om** (3).

Subdomeniul privitor la **dimensiune, cantitate, unități de măsură** (3.1) este mai sărac în termeni de origine latină în albaneză decât în română. Trebuie, însă menționat faptul că împrumuturile latinești în acest domeniu ocupă un loc important în lexicul limbii albaneze. Termenii comuni cu româna: ALTUS, CUBITUS, CURTUS (*EXCURTUS), FRAGMENT? (mai probabil, în cele două limbi este continuat un element autohton), FUNDUS, GRUMULUS, LEVIS (alb.?), MANCUS, NUMERARE, NUMERUS, PASSUS, PENSARE, PENSUM, *PETTIA, SECRETUS, TOTUS (alb.?), TUMBA. Termenii continuați în albaneză, dar nu și în română: CUMULUS?, CUPPUS?, MANICA, MODIUS, MOLARIS, OFELLA, PAR (rom. < *PARICULA), PAUCUS, PAULUS?, QUARTUS, RESTIS, SUMMUS, *TOTANUS (?).

În ceea ce privește **numărătoarea** (3.1.1), albaneza a păstrat din latină CENTUM (pe care româna l-a pierdut), MILIA (continuat și de română) și QUAT(T)UOR? (termenul albanez este, mai curând, autohton); diferențele de inventar sunt, firește, mari între română și albaneză, numerele formând un domeniu stabil, în care împrumuturile pătrund mai greu.

Inventarul denumirilor împrumutate de albaneză din latină pentru însușiri privind **aspectul exterior, forma, consistența** (3.2) este sărac față de română. Acest inventar cuprinde, totuși, o serie de termeni importanți pentru lexicul albanez, care lipsesc în română: CAUSA, CENTRUM, CREATURA, FORMA, GRACILIS?, LIBER, TRACTUS. De asemenea, importanți sunt în albaneză termenii pe care îi posedă în acest domeniu în comun cu româna și care sunt destul de numeroși: ANGUSTUS, ASPER, CAVULA?, CIRCUS (alb.?), DIRECTUS, EXSUCTUS (alb.?), MEDIUS (alb.?), MUTULUS (alb.?), NATURA, QUADRUM, QUIETUS, RARUS, ROTUNDUS (alb.?), RUDIS (în arom.). SIGNUM, SIMILARE, STRA(M)BUS, STRICTUS, TALIS (după care v.alb. pare a fi calchiat și atillë).

Denumirile de origine latină privind **lumina și întunericul** (3.3) sunt de asemenea mai puțin numeroase în albaneză decât în română. Comune sunt: CLARUS (alb.?), MANUALIS (alb.?), *RADIA (RADIUS), *TURBULUS. Numele instrumentelor de iluminat împrumutate de albaneză din latină nu sunt cunoscute românei: CANDELA, LUCERNA. Lipsesc de asemenea din română, dar sunt prezente în albaneză: CLARARE (?), HASTILE (?).

Numele de **culori** (3.3.1) de origine latină sunt mult mai numeroase în română decât în albaneză. Câteva dintre ele au pătruns și în albaneză: GALBINUS, GALBUS (pentru alb. vezi Çabej 1967, p.143-144), LABES?, MUSCULUS? (care par a fi mai curând autohtone în cele două limbi), VIRIDIS. În albaneză au pătruns, fără a fi cunoscute și românei, CALT(H)A și COCCEUS (rom. < COCCINUS), la care adăugăm FACTURA și INTINGERE.

Albaneza nu a împrumutat din latină (spre deosebire de română, care a moștenit termeni importanți) denumiri referitoare la **gust și miros** (3.4), **căldură și frig** (3.5).

Termenii latinești din subgrupa referitoare la **foc** (3.5.1) sunt mult mai puțini decât în română; toți sunt comuni cu româna, câțiva nesiguri: ESCA, FACULA, *FLACCULA, PRUNA (alb.?; s-a păstrat în arom.), SCINTILLA, SPODIUM. STINGUERE (alb.?), VAPALIA (?).

Situarea în timp și în spațiu (3.6) este, în română, un domeniu foarte bogat în cuvinte moștenite. În albaneză, acest domeniu se caracterizează prin împrumuturi destul de puține din latină, dintre care unele nesigure. Termeni pe care albaneza nu îi are în comun cu româna: CENTRUM, CONTRARIUS?, DURARE?, LARGUS, LASSUS?. *MANCINUS, PER HORA, PER INTUS?, POSTEA?, VETUS; termeni păstrați atât în albaneză cât și în română: DIRECTUS, FUNDUS, GYRUS, IN ALTUS, INTER (alb.?), INTUS (alb.?), MEDIUS (alb.?), *STANCUS; următorii termeni, moșteniți de română din latină și autohtoni în albaneză, au aceeași structură: alb. p(ë)ranë: rom. alături (< AD LATERA), alb. i parë, para: rom. întâi (< ANTANEUS < ANTE), alb. një: arom. ună (< UNA adv.).

În cadrul domeniului privind **mișcarea, schimbarea, transformarea** (3.6.1), româna are un inventar bogat de termeni latinești referitori atât la **mișcare și nemișcare** (3.6.1.1), cât și la **gesturi** (3.6.1.2). În albaneză, ca și în cazul situației în spațiu și timp, împrumuturile din latină nu sunt numeroase. Nu se continuă în română PRAEIRE?, TUNDERE?, VESTIGARE. Nici termenii comuni cu româna nu au în albaneză o origine latină sigură: CIRCARE, *EXCUBULARE (alb.?), *FLUCTULARE? (posibil termen autohton în amândouă limbile), *INALTIARE (alb.?), INCONGYRARE (alb.?), MERGERE, NATARE (*NOTARE), VENIRE (3.6.1.1). Imaginea este completată cu inventarul destul de sărac în denumiri împrumutate de albaneză din latină pentru **gesturi** (3.6.1.2): CARPUTIO?, DONARE, *INDICTARE?, LIBERARE (?). La aceste cuvinte, pe care româna nu le cunoaște, deși are un inventar bogat de cuvinte moștenite privind gesturile, se adaugă termenii puțini numeroși păstrați în comun de albaneză și română: FRICARE, LAXARE, STRINGERE.

Schimbarea și transformarea (3.6.1.3) și **cauzalitatea** (3.7) sunt subgrupe care nu posedă nici în română termeni prea numeroși de origine latină; totuși, în ambele limbi, termenii respectivi sunt importanți. Albaneza continuă ALTERARE, (*ANTERARE)?, RODICULARE? (3.6.1.3); FATUM, RATIO, SORS; albaneza are în comun cu româna numai SORS.

Subgrupa referitoare la **relații, modalitate, calitate** (3.8), destul de bogată în română, are în albaneză doar doi termeni: PAR și SIMILARE (comun cu româna).

2. Cuvinte panromanice pe care albaneza nu le-a împrumutat

Considerăm că un indiciu semnificativ privind importanța termenilor preluați de albaneză din latină, oferit de comparația cu româna, este inventarul cuvintelor panromanice pe care albaneza nu le-a împrumutat. Este necesară o precizare importantă: nu neglijăm faptul că româna este o limbă romanică, iar albaneza o limbă indoeuropeană, puternic influențată de latină, dar posedând termeni importanți și numeroși din fondul autohton, care corespund în română cuvintelor moștenite din latină; acest fapt explică lipsa, în albaneză, a numeroși termeni pe care româna i-a conservat din latină.

Această listă de termeni importanți, prezenți în română, dar absenți din albaneză, dă o măsură a intensității influenței latine în albaneză, fiind totodată o ilustrare a divergențelor dintre română și albaneză.

Cuvintele panromanice sunt, de cele mai multe ori, cuvinte de bază ale vocabularului fiecărui domeniu. Prezentarea celor care lipsesc din albaneză, făcută în ordinea grupărilor de domenii și subdomenii pe care am stabilit-o mai sus pentru cuvintele împrumutate în albaneză, completează inventarul de împrumuturi cu un inventar al absențelor de cuvinte importante de origine latină din albaneză.

Am indicat în paranteză, acolo unde este cazul, alegerea de către albaneză a unui alt termen din latină, care poate fi, uneori, tot panromanic. Am menționat, de asemenea, elementele din aceeași familie a cuvântului panromanic absent din albaneză, elemente preluate în albaneză.

Lipsesc din albaneză următorii termeni panromanici referitori la **părțile corpului, funcțiile organelor corpului, starea fizică**: BARBA, CAPUT, DENS, FALX (albaneza a împrumutat, însă, derivatul *FALCINEA, cuvântul de bază, păstrat în română, și derivatul, păstrat numai în albaneză, suferind aceeași evoluție semantică), FRONS, GINGIVA, LINGUA, NARIS, NASUS, OCULUS, PILUS (alb. < FLOCCUS, CYMA), (1.2.1); ANIMA (termen pe care nici româna nu l-a păstrat cu sensul "suflet", sens pentru care albaneza a preluat SPIRITUS), COSTA, FEL (alb., rom. < VENENUM), FICATUM, PECTUS, REN, UMBILICUS (alb. < CHORDINUS?). VENTER (1.2.3); BRACCHIUM, DIGITUS, GENUCULUM, MANUS, PALMA (alb. < v.gr.), PUGNUS, UNGULA (1.2.4); CARO, MEDULLA, OS (OSSUM), PELLIS, SANGUIS, VENA (1.2.5; domeniu în care albaneza nu a împrumutat nici un termen din latină); AUDIRE și AUSCULTARE (alb. < INTELLIGERE, pe care l-a adaptat semantic). SENTIRE. VIDERE (alb. < VISITARE) (1.3.1); *BABA, BIBERE, LACRIMA (alb. < FLETUS?), SITIS, SUDOR (1.3.3); NASCOR, VIVERE, VIVUS, VITA (termen pe care, însă, româna l-a integrat la 2.6, continuând în acest domeniu *VIVITIA, iar albaneza împrumutând AETAS?, cuvânt panromanice absent din română) (1.3.4); CRESCERE (1.3.4.1); DORMIRE, SOMNUS (1.3.5); PECTINARE (1.3.6); SANUS (termen păstrat în arom.; alb. și drom. continuă derivatul SANITOSUS), VINDICARE (care a evoluat semantic în rom., în așa fel, încât a putut fi inclus în acest domeniu; alb., arom. < SANARE) (1.6.1); ARANEA (alb. < SCABIES, păstrat în română cu alt sens), FEBRIS, MORIOR, MORTUUS (alb. < MORS, panr.), PERIRE, TUSSIRE, TUSSIS (1.6.2); MUTUS (1.6.3).

În ceea ce privește domeniile **sex, vârstă; familie; viață afectivă; viață intelectuală; limbă; organizare socială**, albaneza nu a împrumutat următoarele cuvinte panromanice: HOMO, MULIER (alb. < FEMINA, panr. absent din rom.), TENER (1.1); FILIUS, FRATER, SOROR (1.10.1), GENER (în alb. există termenul autohton cu care se compară lat. GENER în plan indoeuropean), MARITUS (alb., rom. < MARITARE), SŪCER. SŪCRA (1.10.2); VIDUUS. VIDUA (alb. posedă termenul autohton cu care este comparat termenul lat.) (1.10.3); DOLOR (v.alb., rom. < DOLERE), DOLUS (alb. < MALUM, pentru sensul "dor"), MONSTRARE (care are în rom. o evoluție specifică de sens; alb. < CASTIGARE, DAMNARE), PLANGERE, RIDERE (1.4); COGNOSCERE, CREDERE. *OBLITARE (1.5); CLAMARE, DICERE, LINGUA, NOMEN, NOMINARE (deși prezența lui în alb. nu este cu totul exclusă, vezi 7.1); RESPONDERE, VOX (5.1); ADIUTARE, CREDERE, DOMINUS, HOSPEL, IURARE (alb. < PERIURARE). SALUTARE (6.1).

În domeniul **vieții religioase** lipsesc din albaneză cei mai puțini termeni panromanici, fapt explicabil dacă ținem seama că acesta este unul dintre domeniile cele mai bogate în împrumuturi din latină; acești termeni sunt: DEUS. PIES (6.3.1); BLASTIMARE (alb. < MALEDICERE) (6.3.3).

Dintre termenii panromanici aparținând domeniului **culturii** nu se află în albaneză: SONARE, SONUS (7.2); IOCARE (alb. < LUDERE?) (7.3).

Dintre termenii panromanici referitori la **îmbrăcăminte; alimentație; locuință; acțiunea omului asupra naturii (acțiuni cu caracter general; muncă; transport; agricultură; păstorit și nume de animale domestice; vânătoare; armată; meșteșuguri) și activitate economică**, sunt absenți din albaneză: VESTIMENTUM (1.7.1); ANELLUS (1.7.3); CORRIGIA (alb. < SOCA) (1.7.4); CINGERE, INCINGERE, CONSUERE (1.7.5); CENA (1.8.1); FARINA, PANIS (în alb. a suferit o evoluție specială de sens BUCCA). SAL (alb. < SALIRE, SALINA), SEBUM (1.8.2); VINACEUS, VINUM (alb. continuă termenul autohton cu care se compară cuvântul lat. în plan i.e.) (1.8.3); COQUERE (alb.?, rom. < COCTORIUM), CASA (alb. a adaptat HOSPITIUM), FONTANA, PARIES (alb. < MURUS?) (1.9.1); MENSA (1.9.2); CLUDERE (alb. < *CLAUSTURA, 4.9.4; CLAUSURA, 2.4.4); COOPERIRE (alb., rom. < COOPERTORIUM, 1.8.5); FACERE (alb. < CREARE), FRANGERE. MOLLIRE, RADERE (alb. continuă termenul autohton corespunzător în plan i.e.), RODO (alb. < RODICULARE?, 3.6.1.3); TALIARE, TENDERE (alb., rom. < TENDA, 1.9.1); TORNARE (alb., rom. < VERSARE). TRAHERE (alb. < TRACTARE, cu sens modificat), UNG(U)ERE (4.1); DUCERE, MUTARE, PORTARE (4.4.1); NAVIS (nesigur și în rom.) (4.4.2); PONS (4.4.3); ARARE (alb. < LABORARE), CERNERE, COLLIGERE (4.5.1); ARATRUM (alb. < APPARAMENTUM), MOLA (alb. < MOLINUM, panr. absent din rom.; alb. < MOLARIS) (4.5.2); VINEA (4.5.3); MULGERE (4.6.1); FENUM, IUGUM (alb. < COLLARE) (4.6.2); PASTOR (4.6.3); CERA, MEL (4.6.4); ASINUS. BOS. CAPRA, PORCUS, VACCA, VERRES (2.6.2); BRANCA, CAUDA, CORNU, LAC, LANA, RUMIGARE (2.6.1); VINCERE (4.8.1); FUSTIS (alb. < HASTA, panr. absent din rom.) (4.8.2); FUSUS, LICIUM, ORDIRE,

TELA, TEXERE. TORQUERE (integrat în domeniul țesătoriei numai în rom., nu și în celelalte limbi române care continuă FILARE; alb. < TORTA), TRAMA (4.9.1); CLAVIS (4.9.3); OLLA (AULA), SACCUS, VASUM (4.9.4). Încheiem prezentarea acestui grup de domenii lexicale cu cel al **activității economice** (6.2). Dintre termenii panromanici, în albaneză lipsesc: COMPARARE, PRETIUM (alb. çmim < çmoj < AESTIMARE), VENDERE.

În cadrul domeniului privitor la **natură**, dintre cuvintele panromanice grupate în subdomeniile **cer; atmosferă și fenomene meteorologice; timp; calendar**, lipsesc din albaneză: LUMEN (care are în rom. o evoluție specială) (2); LUNA (2.1); CALOR, NIX, PLUERE, TONARE (alb. < GEMERE), VENTUS (2.2); DIES, HERI, NOX (2.3.1); LUNAE (DIES) (termen tradus în alb.), SABBATUM (alb. < SATURNI DIES) (2.3.2); ANNUS, HIBERNUM (2.3.4).

Dintre denumirile cu caracter panromanice privitoare la **pământ; constituția terenului; configurația și aspectul terenului; metale și minerale; ape**, nu au fost împrumutate în albaneză: TERRA (cu evoluție de sens specială în rom.; alb. < SOLLUM?) (2.4); CAMPUS (alb. < FUSSUM, rom., alb. < SESSUS), MONS (2.4.4); PETRA (2.4.1); CARBO, SAL (2.4.2); FERRUM (2.4.3); AQUA, CURRERE, LACUS (alb. < v.gr.), MARE, RIVUS, SICCUS, UNDA (2.4.5).

În domeniul **lumii vegetale**, cu subdomeniile referitoare la **morfologia și fiziologia plantelor; arbori necultivați; pomi fructiferi; arbuști; plante necultivate; cereale și legume**, lipsesc din albaneză următorii termeni panromanici: CIPPUS, FLOS, FOLIUM, LIGNUM, PALEA, SPICUS, VIRGA (alb. < BRENNIA?) (2.5.1); ARBOR, CARPINUS, IUNIPERUS, PINUS (alb. are termenul corespunzător în plan i.e.), TILIA (alb. < *LIBRINUM?), ULMUS (2.5.2.1); NUX, PIRUS, POMUS (alb., rom. < POMA, pl.) (2.5.2.2); MORUS (2.5.3.1); HEDERA (2.5.3.2); FENUM, HERBA (alb. < GRAMEN, 2.5.8) (2.5.6); SALVIA (alb. < *SALVIELLA, păstrat numai în alb.), URTICA (2.5.8); ALLIUM, FABA, NAPUS (alb. < RAPUM, panr. absent din rom.), PLANTAGO (2.5.5).

Numele panromanice de **animale de pădure și de câmp** (2.6.3) care lipsesc din albaneză: CERVUS, LUPUS, URSUS. Denumirile panromanice de **păsări de pădure și de câmpie** (2.6.4.2) absente din albaneză: AQUILA, MERULA (alb. < *MERULANEA), TURDUS.

Lipsește din albaneză, dintre denumirile panromanice de **reptile** (2.6.6), SERPENS.

Numele panromanice de **insecte** (2.6.7) care nu au fost împrumutate de albaneză sunt: FORMICA, LENS, LENDINIS, MUSCA, PEDICULUS, PULEX, VERMIS.

Un mare număr de elemente panromanice lipsesc din albaneză în domeniul **însușirilor realității exterioare și al percepției lor de către om (dimensiune și cantitate; numărătoare; aspect exterior și formă; lumină și întuneric; culori; gust și miros; căldură și frig; foc)**: GRAVIS, INTEGER, LONGUS, MENSURA, MENSURARE, MINUTUS, PARS (alb., rom. < *PETTIA), PLENUS (3.1); GRASSUS, GROSSUS, LATUS, MACER, MOLLIS, PAREO, SICCUS (3.2); LUCIRE (3.3); ALBUS, NIGER (3.3.1); ACER, DULCIS (3.4); CALIDUS (3.5); FOCUS, FUMUS, TITIO (3.5.1).

Situarea în spațiu și timp (3.6) este un domeniu cu numeroși termeni panromanici necunoscuți albanezei: AD, IN, INDE, NOVUS, QUANDO, SUPER, TARDIVUS, UBI, UNDE. Asemănător se prezintă și domeniul **mișcării și nemișcării** (3.6.1.1) și cel al **gesturilor** (3.6.1.2): CADERE, EXIRE, FUGERE, INTRARE, SALTARE, SEDERE, STARE, TENERE, VADERE; BATTUERE, COMPREHENDERE, LEVARE, PONERE, PREHENDERE, RUMPERE (alb. < *CARPUTIO?), SPARGERE.

În domeniul privitor la **relații, modalitate, calitate** (3.8), care este sărac în albaneză în cuvinte de origine latină, lipsesc, bineînțeles, numeroși termeni panromanici: BENE, BONUS, FORAS, POTERE, QUALIS, QUOMODO.

3. Cuvinte panromanice care lipsesc din română, dar care au fost împrumutate de albaneză

Împrumutul unora dintre termeni este controversat. Indicăm în paranteză, acolo unde este cazul,

termenul corespunzător de origine latină pe care îl continuă româna. Lista cuprinde cuvintele în ordine alfabetică: AETAS? (rom. < *VIVITIA < VIVUS; rom. < VITA, panr. absent din alb.) (2.6); ARCA? (4.9.4; 6.2); BULLA (2.4.5); CENTUM (3.1.1); FALLERE (1.4; 1.5; 6.1; 6.3.1); FEMINA (rom. < MULIER, panr. absent din alb.) (1.1); FIDES (rom. < CREDENTIA) (6.3.1); GAUDIUM (rom. bucurie, termen din substrat) (1.4); GENESTA? (2.5.8); HASTA? (v.rom. < FUSTIS, panr. absent din alb.) (4.8.2); HONOR? (1.4); INFERNUS (6.3.1); LABORARE (arom. < *LABORATORIA; rom. < ARARE) (4.2; 4.5.1); LASSUS? (1.1; 3.6); LIMA? (4.9.2); MOLINUM (rom. < MOLA, panr. care nu se află în alb.) (4.5.2); MONACHUS (6.3.1); OPERA (rom. < LUCRUM?) (4.2); ORDO, ORDINIS (păstrat, totuși, în megl.) (6.1); PALA? (4.5.2; 4.8.2); PAR (rom. < *PARICULA (3.1); PARABOLA (are în alb. alt sens decât în limbile romanice) (5.1); PAUCUS (rom. < *PUTINUS (3.1); PUPPIS (4.4.2); RADIX (rom. < RADICINA) (2.5.1; 2.5.5); RAPUM, RAPA (rom. < NAPUS, panr. pe care alb. nu l-a împrumutat) (2.5.5); RESTIS (cu alt sens decât în limbile romanice) (rom. < *SIRA) (3.1; 4.9.5); RETE (rom. < *RETELLA, 4.9.1) (4.7); ROBUR (2.5.2.1); RUGA? (termenul s-a păstrat cu alt sens în arom., unde este sigur, 4.6.2) (4.4.3); SALVARE (rom. < *EXCAPPARE) (6.1; 6.3.1); SITULA, SICLA (4.9.4); SPATULA (rom. < SPATHA) (1.2.3); SPINA (rom. < SPINALIS) (1.2.3); TEMO, TEMONIS (4.4.2); TINEA (rom. < CARIUS) (2.6.7); VALERE (1.5; 6.2); VIA (cu alt sens decât în limbile romanice) (4.4.3; 4.5.3).

4. Cuvinte panromanice care nu s-au păstrat nici în română, nici în albaneză

Acolo unde este cazul, menționăm termenii de origine latină pe care i-au selectat cele două limbi sau numai una dintre ele, dacă cealaltă nu are pentru noțiunea respectivă o denumire de origine latină: ALA (rom. < ALAPA) (2.6.4), ALNUS (rom. < *ALNINUS, alb. < *INVERNUS) (2.5.2.1), ARISTA (alb.?, rom. < MUTULUS) (3.2), CAECUS (alb., rom. < ORBUS, panr.) (1.6.3), ERRARE (rom. < *ERRATICARE, *ERRATICIRE) (3.6.1.1), LECTUS (alb., rom. < STRATUM; rom. < *PATTUS) (1.9.2), MOLERE (rom. < MACHINARE; alb. bluaș este termenul autohton cu care se compară MOLERE în plan i.e.) (4.5.1), MORDERE (alb. < *CAPTIARE? sau CAPESSERE?; rom. < MORSICARE, 2.6.1.1) (1.3.3), MUNDUS (rom. < LUMEN; alb. < SAECULUM) (2; 3.3), NIDUS (rom. < *CUBIUM) (2.6.4), PERDIX (rom. < *PETURNICULA) (2.6.4.2), PLANTA (alb. < *SOLA?; rom. < TALPA?) (1.2.4), POLLEX (alb., rom. < POLLICARIS) (1.2.4), RANA (alb., rom. < BRUSCUS) (2.6.6), TINGERE (alb., rom. < INTINGERE) (1.3.3; 4.1), VOLARE (rom. < EXVOLARE) (2.6.4).

5. Cuvinte panromanice care au sensuri identice în albaneză și română

Termenii panromanici prezenți în albaneză sunt mult mai numeroși decât termenii panromanici pe care albaneza nu i-a împrumutat. Pătrunderea celor mai mulți dintre ei nu este controversată. Cea mai mare parte dintre cuvintele panromanice care apar și în albaneză au sensuri identice sau apropiate în albaneză și în română: AER (2.2), ALTARIUM (6.3.3), ANGELUS (6.3.1), APRILIS (2.3.3), ARCUS (4.8.2), AREA (alb.?) (4.5.3), ARGENTUM (2.4.3), ARMA (4.8.2), ASPER (1.4; 3.2), AUGUSTUS (2.3.3), AURUM (2.4.3), BRACA, BRACAE (1.7.1), BRUMA (2.2), CABALLUS (2.6.2), CAELUM (1.2.1; 2.1; 6.3.1), CAMISIA (1.7.1), CANIS (2.6.2), CANNABIS (2.5.7), CANTARE (7.1; 7.2), CAPISTRUM (4.4.2), CARRUS (4.4.2), CASTANEA (2.5.2.1), CHARTA (7.1), CHORDA (4.9.5; 7.2), CIRCARE (1.3.1; 1.5; 3.6.1.1; 4.1), COHORS (1.9.1; 6.1), CONTRA (3.6), CORONA (1.7.3), CORPUS (alb.?, rom. dial.) (1.2), CORVUS (2.6.4.2), COXA (1.2.4), CRISTA (2.4.4; 2.6.4), CRUX (6.3.1), CUBITUS (1.2.4; 3.1), CUNEUS (4.9.2), CUPPA (4.9.4), DAMNUM (rom.?) (6.1), DIRECTUS (1.2.4; 1.4; 3.2; 3.6), DISCARRICARE (4.4.1), DOLERE (v.alb., rom. 1.4; 6.3.1; rom. 1.6.2), ERICIUS (2.6.3), ET (3.8), FASCIA (1.7.4), FEBRUARIUS (2.3.3), FENESTRA (1.9.1), FILUM (1.7.4; 4.9.1), FLOCCUS (1.2.1; 4.9.1), FRAXINUS (2.5.2.1), FRICARE (3.6.1.2), FRIGERE (1.8.4), FUNDUS (2.4.5; 3.1; 3.6), FURCA (4.5.2; 4.9.1), FURNUS (1.8.5), GENS (1.10), GLANS (2.5.2.1), GRANUM (alb.?) (2.5.4), GULA (alb.?) (1.2.1), GUTTA? (2.4.5),

IEIUNARE (6.3.1), INCABALLICARE (2.6.1; 4.4.1; 4.6.1), INVITARE (alb.?) (1.4; 4.1), IUDEX (6.1), LAQUEUS (4.7), LARGUS (3.2), LARIDUM (1.8.2), LAUDARE (6.1), LAXARE (3.6.1.2), LEPUS (2.6.3), LEX (6.1; 6.3.1), LIGARE (alb.?) (4.1; 6.3.1), LINUM (2.5.7), MAGISTER (4.2), MAIUS? (2.3.3), MALLEUS (alb.?) (4.9.2), MANICA (1.7.1), MARMOR (2.4.2), MARTIS (DIES) (2.3.2), MARTIUS (2.3.3), MEDIUS (alb.?) (2.3.1; 2.5.1; 3.2; 3.6), MENS (1.5), MENTA (2.5.8), MILIA (3.1.1), MILIUM (alb.?) (2.5.4), MIRARI (1.4), MORS (1.6.2), MUSTUM (1.8.3), NODUS (1.2.4; 2.5.1; 4.9.1; 4.9.5), ORBUS (1.6.3), OVUM (2.6.4), PALUS, PALI (alb.?) (4.5.2; 4.9.2), PARENS (1.10.1), PASCHA (6.3.1.1), PASSUS (3.1; 3.6.1.1), PAVO (alb.?) (2.6.4.1), PAX (4.8.3), PECCATUM (6.3.1), PENSUM (3.1), PER (3.6), PERSICUS (2.5.2.2), PINNA (2.6.4), PISCIS (2.6.5), PLACERE (1.4), PŌPULUS (2.5.2.1), PŌPULUS (6.1; 6.3.1), PORRUM (2.5.5), PORTA (1.9.1), PRAEDERE (4.8.1), PRESBYTER (6.3.1), PULPA (1.2.4), PULVIS (alb.?, vezi Çabej 1967, p.95) (2.4.1), PUTEUS (1.9.1), QUAERERE (alb.?) (5.1), RADIUS, RADIA (3.3), RAMUS (2.5.1), RIPA (2.4.4), ROTA (4.4.2), RUTA (2.5.8), SAGITTA (4.8.2), SALIX (2.5.2.1), SANCTUS (6.3.1), SCRIBERE (alb.?) (7.1), SIGNUM (3.2; 6.3.1), SORS (3.7), SPATHA (4.5.2; 4.8.2; 4.9.1), STUPPA (4.5.2; 4.9.1), SURDUS (1.6.3), TAURUS (alb.?) (2.6.2), TREMULARE (1.4), TRISTIS (1.4), TUMBA (3.1; 6.3.2), TURTUR (2.6.4.2), VADUM (alb.?) (2.4.5), VALLIS (2.4.4), VENIRE (3.6.1.1), VESICA (1.2.3; 2.6.1), VICINUS (3.6; 6.1), VIRIDIS (3.3.1), VOMIS (în arom. și alb.) (4.5.2).

6. Cuvinte panromanice care au sensuri diferite în albaneză și română

Numărul lor nu este mare: BUCCA (alb. 1.8.2; rom. 1.2.1), CATTI (alb. 2.6.5.2; rom. 2.6.2), FORTIS (alb. 1.6.1; rom. 3.8), FRUCTUS (alb. 2.5.1; rom. 1.8.2; 4.6.4; 6.3.1), GEMERE (alb., rom. 1.6.2; alb. 2.2), IOCUS (rom. 7.3; alb. < IOCA. 6.3.3), LAUREUS (2.5.8; termenii alb. și rom. denumesc plante diferite), MASCULUS (alb., arom. 1.1; drom. 2.6; 2.6.2), MASTICARE (alb. 1.4; rom. 1.3.3), MUCCUS (alb. 2.5.9; rom. 1.3.3), ROTUNDUS (3.2; în albaneză, termenul s-a îngustat și specializat), TESTA (alb. 1.7.1; 4.9.4; 1.8.5; rom. 1.2.1; 2.6.1).

7. Cuvinte cu răspândire aproape panromanică, prezente atât în albaneză, cât și în română

AERAMEN (2.4.3), ARENA (2.4.1), BAPTIZARE (6.3.1), BUBALUS (2.6.3), CAPREOLUS (2.6.3), CASTIGARE (rom. 1.3.4.1; 6.2; alb. 1.4; 6.1), CICER (2.5.5), CLARUS (3.3), COAGULUM (4.6.4), COGNATUS (1.10.2), COMMUNICARE (6.3.1), COMPUTUS (alb. 1.5; rom. 1.4), CONSOCER (1.10.2), CONSTARE (alb. 6.2; v.rom. 1.3.4), FILIASTER (1.10.2), FRENUM (4.4.2), *INGANNARE (3.6.1.2), LABRUSCA (2.5.3.2), LUCTA (4.8.1), LUCTARI (4.8.1), MALVA (alb.?) (2.5.8), MARITARE (1.10.4), MERCURII (DIES) (2.3.2), *MULA? (2.6.1), NATARE (3.6.1.1), NEPOS (alb.?) (1.10.1), NEPTIS (alb.?) (1.10.1), NUPTIAE (alb.?) (1.10.4), PAGANUS (alb. 1.3.6; rom., alb. 6.3.1), PANICUM (alb.?) (2.5.4), PANTEX (2.6.1), PENSARE (3.1), PLUMBUM (2.4.3), PULLUS (2.6.4; alb. < PULLA 2.6.4.1), QUADRAGESIMA (6.3.1), QUIETUS (3.2; 4.2), SCALA (1.9.1), SELLA (4.4.2), SPUMA (4.9.5), STRICTUS (*STRINCTUS) (3.2), STRINGERE (3.6.1.2), SUFFERE (1.4), TEMPUS, TEMPORIS (1.2.1), TENDA (1.9.1), TURBARE (1.4; 2.6.1), VERSARE (alb. 2.4.5; rom. 4.1).

8. Cuvinte cu răspândire aproape panromanică, prezente în română, pe care albaneza nu le-a împrumutat

*ABSCONDERE (4.1), ADDUCERE (4.4.1), CALCANEUM (1.2.4), CALCARE (3.6.1.1), CERASEA (2.5.2.2), CREPARE (4.1), DARE (alb. < DONARE) (3.6.1.2), DORSUM (1.2.3), FAGUS (2.5.2.1), FAMES (1.3.3), GALLINA (2.6.4.1),

GUSTARE (1.3.1), HORDEUM (2.5.4), IACERE (1.6.2), IRE (alb. < PRAEIRE) (3.6.1.1), IUVENIS (1.1), LIXIVA (4.9.5), MAMA (1.10.1), MANDUCARE (1.3.3), MENTIRI (1.5), MERENDA (1.8.2), MINARE (4.6.1), PARERE (1.5), PASSER (2.6.4), PERCIPERE (1.5), PLUVIA (2.2), PORCARIUS (4.6.3), PRUNUS (2.5.2.2), PULMO (1.2.3), RISUS (alb. < GAUDIUM) (1.4), SATULLUS (1.3.3), SEMINARE (4.5.1), SILVATICUS (2.6), SOL (2.1), SOREX (2.6.3), SPINUS (2.5.3.2), TONDERE (4.6.1), TORTA "pâine" (1.8.2), VASUM (1.8.5), VITA (2.6), VULTUR (2.6.4.2).

9. Cuvinte cu răspândire aproape panromanică, pe care româna nu le-a conservat, dar pe care albaneza le-a împrumutat

ANGUILLA (2.6.5), ASPARAGUS? (2.5.5), BUXUS (2.5.3.2), *CAPTIARE? (1.3.3), CAUSA (2.6; 3.2), FICUS (2.5.2.2), GRAMEN (2.5.8), IUNCTURA (1.2.4), MALUS *adj.*, MALUM *s.* (rom. < REUS 3.8; rom. < DOLUS) (1.4).

10. Cuvinte prezente într-un număr mic de limbi romanice care se află în toate regiunile Romaniei, păstrate în albaneză și română

ALTUS (3.1), AESTIMARE (6.2), ANGUSTUS (3.2), ASSULA (4.9.2), BRUSCUS (2.6.6), CAENDAE (1.3.3; 6.3.1.1), CARIUS (rom. 2.6.7; alb. 1.6.2), CICADA (2.6.7), CICUTA (CUCUTA) (2.5.8), CIMEX (2.6.7), CIRCUS (alb.?) (3.2), CIVITAS (6.1), COLARE (4.1), COLQSTRUM (4.6.4), COMA (2.6.1), CROCEA? (4.8.2), CUCURBITA (2.5.5), CURTUS (*EXCURTUS) (3.1), DAMNARE (rom.?) (6.1), DEBITOR (6.2), *DERAMARE? (4.1), DIANA (6.3.3), DISCABALLICARE (4.4.1), ESCA (2.5.9), EXCAMBIARE (4.1), EXCURTARE (4.1), FABRICARE (4.9.3), FACTURA (alb. 1.2.1; rom. 3.2; 1.3.4), FACULA (3.5.1), FURCA (4.9.1), GALLINACEUS (4.6.4), *GLEMUS (GLOMUS) (alb.?) (1.7.4; 4.9.1), GYRUS (3.6), HOSTIS (4.8), *INCARRICARE (4.4.1), INSUBULUM (alb., rom. < SUBULUM) (4.9.1), IUDICARE (6.1), IUVENCA (rom. 2.6.2; alb. 6.1), LAVATURA (4.9.5), LIGATURA (1.7.4; 4.5.3), LUCRUM (alb. 2.6; rom. 3.2; 6.2), MATRIX (alb. 2.6.1; rom. 2.6.2), *MATTEUCA (4.8.2), MURMURARE? (5.1), NUMERARE (3.1), NUMERUS (3.1), ORARE (5.1; 6.3.1), PALUMBUS (2.6.4.2), PECULIUM (alb.?) (6.1), PEDICA (4.4.2), PEPO (2.5.5), *PETTIA (3.1), PRAEDA (4.8.3), PRUNA (alb.?) (3.5.1), *RAPIRE (alb. 4.1; alb., rom. 4.8.1), RARUS (3.2), RIMARE (drom. 2.6.1.1; alb., arom. 4.1; 4.5.1), RUBIA (2.5.8), SA(M)BUCUS (2.5.3.2), SCAMNUM (1.9.2; 6.1), SCANDULA (alb.?) (4.5.2), SCINTILLA (3.5.1), SCUTUM (4.8.2), SECALE (alb.?) (2.5.4), SERRA (în arom.) (4.9.2), SERVIRE (6.1), SIMILARE (3.2), SORBUS (2.5.3.2), STINGUERE (alb.?) (3.5.1), STRAMBUS (STRABUS) (3.2), STRIGA (2.6.7; 6.3.3), SUMMUS (alb., v.rom. < SUMMA) (3.1), TERMINUS (4.5.3; 2.4.5), TRIFOLIUM (2.5.6), TUFa (2.5.3.2), *TURBULUS (TURBIDUS) (2.4.5; 3.3), UNCTURA (4.6.4), VENENUM (4.9.5; 1.2.3), VISCUM (2.5.8).

11. Cuvinte absente din albaneză, conservate în română și într-un număr mic de limbi romanice plasate în toate regiunile Romaniei

ABBATERE (3.6.1.1), ABELLANA (2.5.3.1), *ACCAPTIARE (alb. < CAPTIARE?, 1.3.3) (3.6.1.2), ADAUGERE (4.1), ADAQUARE (4.6.1), ADIUNGERE (3.6.1.1), AGNELLUS (2.6.2), AMARUS (3.4), AMBULARE (3.6.1.1), ANGULUS (3.1), *APPENSARE (4.1), APPLICARE (3.6.1.2), APPREHENDERE (3.5.1), APPROPIARE (3.6.1.1), ARATURA (4.5.3), ARDERE (3.5.1), ARIES (2.6.2), *ASSEDIARE (3.6.1.1), ATTINGERE (3.6.1.2), AUGURARE (6.3.3), BAIULUS (4.9.5), BOLETUS (2.5.9), BUCCATA (1.8.2; 3.1), BUCINA, BUCINUM (7.2), BUCINARE (7.2), CALDARIA (4.9.4), *CAIULUS (alb. < FASCIOLA) (4.9.1), CALLIS (4.4.3), CANUTUS (3.3.1) (alb. < CANOSA, 2.6.4.2), CARBO (3.5.1), CASEARIA (4.6.2), CASEUS (4.6.4), CATELLA, CATELLUS (2.6.2), *CAUITARE (1.5; 4.1), *CINUSIA (3.5.1), CIPPUS (4.5.2), CITHERA (7.2), COFEA (4.8.2), COMMENDARE (6.3.2), COMPLEO (4.1), *CONQUAERIRE

(4.8.1), CORNUS (2.5.3.1), COS, COTIS (4.5.2), CREDENTIA (alb. < FIDES) (6.3.1), CRIBRUM (4.5.2), DESERTUS (alb., rom. < SECRETUS) (3.1), DESPOLIARE (4.8.1), *DISCANTARE (6.3.3), DOGA (4.9.2), DOLARE (4.9.2), DOMESTICUS (2.6), DOMINE DEUS (6.3.1), DULCOR (3.4), EQUA (2.6.2), *EXBATT(U)ERE (3.6.1.2), *EXCADERE (3.6.1.3), EXCUTERE (3.6.1.2), EXPONERE (5.1), EXTERGERE (4.1), EXTORQUERE (4.1), FABER (4.9.3), FAVULUS, FAVUS (4.6.4), FERA (alb. < BESTIA) (2.6), FELIX (alb. < *FILICARIA?) (2.5.8), FIMBRIA (4.9.5), FORFEX (4.9.5), FORMOSUS (3.2), FRAGUM (2.5.8), FUGA (3.6.1.1), FUNIS (4.9.5), FUR, FURIS (6.2), FURARI (6.2), FURTUM (6.2), *FUSTICELLUS (1.9.1; 4.9.1), GAIA (2.6.4.2), GALETTA (4.9.4), GRYPHUS (alb., rom. < CICADA) (2.6.7), HOSPITARE (6.1), HUMIDUS (3.2), IMPINGERE (4.1), IMPROMTUARE (6.2), INCANTARE (6.3.3), *INCLAVARE (4.1), INCLINARE (3.6.1.2), INFLARE (4.1), *INFRANGERE (4.8.1), *INTENEBRICUS (TENEBRICUS) (3.3), INTERROGARE (5.1), IUNIX (2.6.2), IUVENCUS (2.6.2), LACUSTA (2.6.7), LEGUMEN (2.5.5), LENIS (3.2), LIGAMENTUM (6.1), LIGNARIUS (4.9.2), LUBRICARE (3.6.1.1), *LUCOR (3.3), LUMBRICUS (2.6.7), LUMINARIA (3.3), MACELLARIUS (4.6.3), MERUS (3.3.1), MICA (3.1), MISELLUS (alb. < ORPHANUS) (6.1), MISER (6.1), MONUMENTUM (6.3.2), MULTUS (3.1), NEGOTIUM (6.2), NITIDUS (3.2), *(OC)CATIONARE (3.7), OLLARIUS (4.9.4), ORATIO (5.1; 6.3.1), PAPYRUS (alb. < CANNA, CALAMUS) (2.5.8), *PARICULA (alb. < PAR) (3.1), PASCERE (alb. < COLERE?) (4.6.1), PASTIO (4.6.2), PASSARE (3.6.1.1), *PECORARIUS (4.6.3), PINSARE (4.5.1), PISCOSUS (2.6.5), PLATANUS? (2.5.2.1), PLICARE (3.6.1.1), PORCARICIA (4.6.2), PORCELLA (2.6.2), PORCELLUS (2.6.2), PUTEO (3.4), *PUTINUS (alb. < PAUCUS) (3.1), PUTOR (3.4), RANCIDUS (3.2), RAPIDUS (3.2; 4.3), ROGARE (5.1; 6.3.1), SALIRE (3.6.1.1), SAPPÀ (4.5.2), SAPPARE (4.5.1), SCRIPTURA (6.3.1; 7.1), SECURIS (4.9.2), SERPULUM (2.5.8), SERVUS (6.1), SIBILARE (7.2), SINGULUS (3.1), SQUAMA (4.9.1), *STIMULARIA (4.6.2), SUBIRE (3.6.1.1), SUBTILIS (3.2), TABO (2.6.7), TAEDA (2.5.2.1), TEMPLUM (TEMPLA) (6.3.3), THECA (4.8.2), *TRAGINARE (4.4.1), TRAMITTERE (4.4.1), TRIBULARE (4.5.1), TURTURELLA (2.6.4.2), UBER (2.6.1), UMBRA (3.3), UNCTUM (4.6.4), URCEOLUS (4.9.4), UVA (2.5.3.1), VENTILARE (4.5.1), VERVEK (2.6.2), VICINITAS (6.1), VIOLA (2.5.8), VIPERA (2.6.6), VISCOSUS (3.2), VITEA (2.5.3.1), VITELLUS (2.6.2), *VOLVULA (2.5.8), ZINZALUS (alb. < *MUSCONEA, păstrat numai în alb.) (2.6.7).

**12. Cuvinte, prezente într-un număr mic de limbi romanice
din toate regiunile Romaniei, pe care albaneza le-a împrumutat,
dar care lipsesc din română**

AMICUS (6.1), AMYGDALA (2.5.2.1), APTUS (4.3), ARMATA (4.8), BALSAMUM (6.3.1), BENEDICERE (6.3.3), BESTIA (rom. < FERA) (2.6), BUBULCUS (4.6.3), CAMBIARE (rom. < EXCAMBIARE) (4.1), CANDELA (3.3), CANNA (2.5.8), CASTELLUM (6.1), CENTRUM (3.6), CLUPEA (2.6.5), CONSILIUM (6.1), CRISPUS (2.6.2), DONARE (3.6.1.2), DUX (4.9.4), ELEEMOSYNA? (6.3.2), ERVILIA? (2.5.5), FABRICA (rom. < FABER; alb., rom. < FABRICARE) (4.9.3), FALCO (2.6.4.2), *FALLIUM (6.1; 6.3.1), FATUM (3.7), *FILICARIA? (rom. < FILIX) (2.5.8), FLASCA (4.9.4), FORNIX (6.3.1), FUSCINA (4.7), GALLUS (2.6.4.1), GLIS (2.6.3), GRACILIS? (3.2), GREX (rom., alb. < TURMA) (4.6.2), HASTILE? (3.3; 4.5.2; 4.8.2), ILEX (2.5.2.1), *INDICTARE (3.6.1.2), INIMICUS (4.8.3), LATINUS (6.1), LIBER (3.2; 6.1; 6.2), LUCERNA (3.3), LUCIUS (2.6.5), MALEDICERE, (rom. < BLASPHEMARE) (6.3.3), MISSA (6.3.1), MODIUS (3.1), MOLARIS (3.1; 4.5.2), MONSTRUM? (6.3.3), MUSCUS (2.5.9), NAPPA (4.6.2), NATALIS (alb. < CHRISTI NATALE) (6.3.1.1), OBLATA (6.3.1), OLEASTER (2.5.2.1), OLIVASTER (2.5.2.1), OPERARE (4.2), PALATIUM (6.1), PHASEOLUS? (2.5.), PIGNUS (6.2), PILA (4.5.2; 4.9.1), POTESTAS (rom. < POTERE) (6.1), PULLA (rom. < GALLINA) (2.6.4.1), REX (6.1), RICINUS (2.5.8; 2.6.7), SACRARE (6.3.1), SANGUISUGA (2.6.7), SCOPA (2.5.8), SCULCA (4.8.3), SPARTUM (2.5.8), SPERARE (1.4; 6.3.3), SPISSUS (păstrat și în arom.; drom., arom. < DENSUS) (3.2), SPONGIA (2.6.5), SPORTA (4.9.4), STERNERE (rom. < *ADSTERNERE) (4.1), TABERNA? (6.1), TINA (4.9.4), TORCULUM (4.5.2), TRACTARE (4.1), TRACTUS (3.2), TRADERE (6.3.1), TRAIECTORIUM (4.9.4), TRUCTA (2.6.5), VICIA (2.5.8), VIGILIA (6.3.1).

13. Cuvinte conservate în dalmată, italiană, sardă și retoromană, care apar atât în albaneză, cât și în română

Pentru studierea provenienței și distribuției elementelor latinești din albaneză și română, comparația cu aceste limbi este deosebit de importantă, dată fiind, în primul rând, vecinătatea albanezei și românei cu zona pe care o formează limbile în discuție. Existența unui termen, pe de o parte, numai în cele patru limbi menționate, sau numai în una sau două dintre ele, și, pe de altă parte, în albaneză și/sau în română nu o interpretăm ca o simplă paralelă cu limbile romanice occidentale. Zona formată de dalmată, italiană, sardă și retoromană are caracteristici care o delimitează de restul limbilor romanice occidentale.

Iată lista cuvintelor pe care albaneza și româna le au în comun cu una, cu mai multe sau cu toate limbile din regiunea formată de dalmată, sardă, italiană și retoromană: *ADMISSARIUS* (it.dial., sard.) (2.6.2), *ALVINA* (alb.?) (it., retr.) (2.6.7), *BALBUS?* (it.) (1.6.3), *CALAMUS* (it., retr.) (rom. 1.9.1, alb. 2.5.8), *CASTRUM* (alb.?) (sard.) (6.1), *CAVULA?* (it.dial.) (3.2), *CERRUS* (it.) (2.5.2.1), *CERTARE* (v.it., sard.) (1.4; 6.1), *CICHOREA* (it.) (2.5.8), *COCTORIUM* (it.dial.) (1.8.5), *CONVENTARE* (it.dial.) (5.1), *COOPERTORIUM* (it.dial.) (1.8.5; 4.9.4), *COSSIS*, *COSSUS* (it.) (2.6.7), *COTTIZARE?* (it. v. și dial.) (1.4), **EXPERLAVARE* (it.dial.) (1.3.6), *FAMILIA* (it., retr.) (1.1; 1.10), **FILIANUS* (dalm., it.dial.) (1.10.3; 6.3.1), *GALGULUS* (it.dial. < *GALBULUS*) (2.6.4.2), *GLANDULA* (it., sard.) (1.2.3), **GRUMULARE* (it.) (4.1), *HAEDUS* (alb.?) (it.dial., sard.) (2.6.2), *IMPERATOR* (dalm.) (6.1), **INALTIARE* (it.) (4.1; 3.6.1.1), *INTELLEGERE* (retr.) (1.5), *LANGUERE* (sard.) (1.6.2), *LUNTER* (dalm., it.) (4.4.2), *MARGO*, *marginis* (it., v.sard.) (2.4.4; 2.4.5; 3.2; 4.3.2), *MARRUCINA* (it.dial.) (2.5.3.2), *MERGERE* (v.it., retr.) (3.6.1.1), *MERIDIARE* (it., sard., retr.) (4.6.1), *MERIDIES* (it.) (2.3.1), *MISERERE* (v.it., dial.) (1.4; 6.1; 6.3.1), *MUTULUS* (it., sard., retr.) (3.2), *NATURA?* (retr.) (3.2), *PERGULA* (it.) (4.5.2), *PIGRITARI* (it.) (1.4), **PITTULA* (it.dial.) (1.8.2), *PUNGA?* (it.dial., sard.) (6.2), *RADICULA* (it., sard., retr.) (2.5.5), *ROMANUS* (alb.?) (retr.) (6.1), *SAGITTARE* (it., retr.) (4.8.1), *SANITOSUS* (it.dial., sard.) (1.6.1), **SCLOPPUS* (dalm.) (1.6.3), *SCORIA* (it.dial.) (4.9.3), *SECRETUS* (dalm.) (3.1), *SOCIUS* (it., sard., retr.) (1.10.2; 6.1), *STYLUS* (it., dalm.) (1.9.1), *TURMA* (it., sard., retr.) (4.6.2; 6.1), *VERSUS* (it.dial., sard., retr.) (7.2), *VITRICUS* (it.dial., sard.) (1.10.2).

14. Cuvinte conservate în dalmată, italiană, sardă și retoromană și română, pe care albaneza nu le-a împrumutat

ACIA (it., retr.) (1.7.4), **ADMAGIRE* (it., sard.) (6.3.3), **ADMIXTICARE* (**MIXTICARE*) (it., dalm.) (4.1), *ADUNCUS* (it.dial.) (3.2), *AGER* (it.dial., retr.) (4.5.3), *AGILIS* (retr.) (4.3), **ALBASTER* (it.dial.) (3.3.1), **ALLARGARE* (it.dial., sard.) (3.6.1.1), *ALLEGERE* (it.) (4.1), *ANNOTINUS* (it.dial., sard.) (alb. are, totuși, un calc după termenul lat.) (2.6.2), *ASPECTARE* (it., sard.) (6.1), *AVUS* (it.dial.) (1.1), *BASILICA* (dalm., it. v. și dial., v.sard., retr., v.fr.) (6.3.1), *BRACILE* (sard.) (1.7.4), *CAECIA* (< *CAECUS*) (it.dial.) (2.2), *CAPISTERIUM* (it.dial.) (4.5.2), *CAPITANEUM* (it., sard.) (1.9.2), **CAPITARE* (it., sard.) (6.1), *CARRARE* (sard.) (4.4.1), *CASCARE* (sard.) (1.3.2), *CAULICULUS* (it.) (2.5.5), *COCCINUS* (retr.) (3.3.1), *CRUENTUS* (retr.) (4.8.3), *CUBIUM* (it.) (2.6.4), *DENSUS* (dalm.) (alb. < *SPISSUS*) (3.2), *DISCULCIARE* (v.it., istr., sard., v.retr.) (1.7.5), **DOLIOSSUS* (it.) (1.4), **EXCUTULARE* (it., sard.) (3.6.1.2), **EXPANTICARE* (it.dial.) (4.7), *FETARE* (it.dial., sard., retr.) (2.6.1), *FIGERE* (it.) (4.1), *FRACIDUS* (it.dial., retr.) (3.2), *FRONDIA* (it.) (2.5.1), **GRATARIUM* (it.dial.) (1.8.5), *INCIPERE* (retr.) (3.8), *INIECTARE* (sard.) (3.6.1.2), *INSOLARE* (it.dial., sard., retr.; alb. < *SOLUM*, *SOLA*. 1.7.2) (1.7.5), **(IN)UXORARE* (it., dalm.) (1.10.4), *LACTES* (dalm., v.it.) (2.6.5), *LENS*, *LENTIS* (it., sard., retr.) (2.5.5), *LIMPIDUS* (it.dial., sard., retr.) (3.3), *LINGERE* (it., sard., retr.) (1.3.3), *MACHINARE* (dalm., it., sard., retr.) (4.5.1), *MATIA* (it., sard.) (1.2.3), *MICCUS* (it.dial.) (3.1), *NAEVUS* (it.dial., sard.) (1.6.2), *MUCIDUS* (it., retr.) (3.2), *NINGUERE* (it.dial.) (2.2), *PANDIA* (it.) (4.9.1), *PAVIMENTUM* (it., sard.) (2.4), *PEDINUS* (it., retr.) (4.9.1), *PERTUNDERE* (sard.) (4.1), *PRANDIUM* (dalm., it., sard.) (1.8.1), *PUSTULA* (it.dial.) (1.6.2), **RETELLA* (it.dial.) (alb. < *RETE*, panr. absent din rom., 4.7) (4.9.1), *REUS* (dalm., it., retr.) (alb.

< MALUS, 3.4) (3.8), ROSEUS (it.dial.) (alb. < COCCEUS, păstrat de asemenea, în it.dial.) (3.3.1), SARCINA (it.) (4.4.2). SCARPINARE (it.dial., retr.) (3.6.1.2), SCROFA (it., retr.) (2.6.2), *SENTICELLA (it.dial.) (2.5.1), SICILIS (dalm., it.dial., retr.) (4.5.2), SPINALIS (it., retr.) (alb. < SPINA) (1.2.3), SPURIUS (it., sard.) (1.10.2), *STRIGARE (it.) (5.1), SUPPONERE (it.) (4.8.1), SURCELLUS (it.dial.) (2.5.1), UDUS (dalm.) (3.2), VACCARITIA (it.dial.) (4.6.2), VENETUS (it.dial.) (3.3.1), VETERANUS (dalm., it.dial., retr.) (1.1), VIRIDIA (it.) (2.5.5), VISUM (sard.) (1.3.5).

15. Cuvinte păstrate în dalmată, italiană, sardă și retoromană care lipsesc din română, dar pe care albaneza le-a împrumutat

ADORARE? (it.) (6.3.3), BARATHRUM (v.it.dial.) (2.4.5), BINARIUS? (it.) (1.10.1), BLENNUS? (it.) (2.6.5), CALIX (dalm.) (1.8.5; 4.9.4), CANTHARUS (it., sard.) (4.9.4), CASALIS? (dalm., istr.) (1.9.1), CELLA? (it.) (1.9.1; 4.6.4), CHRISMARE? (it.) (6.3.1), COCCEUS (it.dial.) (rom. < ROSEUS) (3.3.1), CONCHA (it., sard.) (6.3.3), DAEMON (it.) (6.3.1), FABELLA (it.) (5.1), HEBDOMAS (dalm., it.) (2.3.2), INDULGERE (it.dial., sard.) (6.1; 6.3.1), LABRAX (dalm.) (2.6.5), MACHINA (dalm., it.) (4.5.2), *MANCINUS (it.) (alb., rom. < MANCUS) (1.2.4), MANUBRIUM (it.) (4.9.5), MUREENA (it.) (2.6.5), OFELLA (dalm., it.dial.) (3.1), OFFULA (it.dial.) (1.2.1), OLIVA (dalm., it., sard.) (2.5.2.2), QUARTUS (it., sard.) (6.2), QUASILLUM (dalm., sard.) (4.9.4), RATIO (dalm., it.) (1.5), RENOVARE? (it.) (4.1), SABURRA (it., sard.) (2.4.1), SPIRITUS (it.) (1.4), SQUATUS (it., sard.) (2.6.5), TALEA (it.) (2.5.1), TERRAE MOTUS (it.) (2.4.4), VERITAS (it.) (1.5), VESTIGARE (it.dial.) (1.5), VIRGO (it., sard.) (rom. < *VIRGULA) (1.1), VITIUM (it.) (1.4).

Albaneza nu are termeni comuni cu retoromana, care să lipsească din română.

16. Cuvinte de origine latină păstrate numai în albaneză și română

CANTICUM (7.2), CAPITINA (1.2.1; 2.5.1; 2.6.1), CEREBRUM? (1.2.1), *CHYLUS (1.8.2), CREATIO (cu mari diferențe de sens: alb. 4.1; rom.? 6.3.1.1), CUNCTARI (> alb.; rom. < *CUNCTINARI) (1.5), *DEBITARE? (6.2), *DISVELARE (alb.?.; diferențe de sens între cuvântul alb. și cel rom.) (4.1), *EXCUBULARE? (3.6.1.1), *FLUCTULARE? (3.6.1.1), *FLUTULUS? (2.6.7), FOSSATUM (6.1), HORAE (cu unele diferențe de sens) (6.3.3), *HORRIRE (HORRERE) (1.4), HOSPITIUM (cu diferențe de sens: alb. 1.9.1; rom. 1.10.4; 6.1), IMPERATOR (și în dalm.?) (6.1), IUDICATA (6.1), IUDICIUM (6.1), MANICARE (1.3.5), MARGELLA (1.7.3), MASTICHINUS (2.5.2.1), NOVERCA (1.10.2), ORDINARE (cu diferențe de sens; rom. 3.6.1.1; alb. 6.1), PAENITARE (1.4; 6.3.1), PALLIUM (cu diferențe de sens: alb. 1.10.4; rom. 2.6.1), PERVIGILARE (1.3.5), ROSALIA (alb., arom.) (6.3.1.1), SPODIUM (3.5.1).

Cuvintele latinești păstrate numai în albaneză și română sunt puțin numeroase, unele dintre ele nesigure. Lista elaborată de H. Mihăescu (1993, p.51-54) cuprinde, pe lângă termenii conservați numai în albaneză și română, termeni răspândiți și în alte limbi romanice decât româna, dar având în română și albaneză sensuri diferite, datorate unei evoluții speciale.

Termenii de origine latină pe care îi au în exclusivitate albaneza și româna nu caracterizează unul sau mai multe domenii și subdomenii lexicale anumite. Putem preciza, totuși, că ei denumesc, cu precădere, **părți ale corpului, podoabe, mâncăruri și acțiuni cu caracter general, realități ținând de familie și de societate.** Ei nu se referă la **păstorit, agricultură, meșteșuguri.**

Destul de numeroși termeni au o evoluție de sens diferită în albaneză față de română, ceea ce îi încadrează în domenii sau subdomenii lexicale diferite.

17. Cuvinte de origine latină, a căror evoluție semantică în albaneză și română a condus la diferențe față de limbile romanice occidentale

Cuvintele din această categorie fie au în albaneză și română evoluții semantice speciale care le diferențiază de restul limbilor romanice, fie nu participă la evoluția de sens care are loc în limbile romanice. Dăm mai jos o serie destul de bogată, dar nu completă, de exemple: BRUMA, cu sensul "promoroacă" în albaneză și română (2.2), CERTARE, în română și albaneză cu sensul "a pedepsi, a îndrepta greșelile cuiva" (1.4; 6.1), COLUMBA, utilizat cu nume de arbust (2.5.3.1), CONVENTUS, CONVENTARE (5.1), CORONARE "a căsători religios", sens dezvoltat în cadrul ceremonialului ortodox (1.10.4; 6.3.3), FALX a evoluat în română, ca și derivatul *FALCINEA în albaneză la sensul "falcă" (1.2.1), GRANUM, devenit nume de cereală (2.5.4), HORA, cu sensul "dată" (care apare, însă, și în it.dial.) (2.3), MIRARI, conservat în albaneză și română cu sensul propriu și nu cu sensul "a privi", apărut în limbile romanice occidentale (1.4), ORARE, păstrat cu sensul "a ura, a binecuvânta" (5.1; 6.3.1), PALUS, PALUDIS (2.5.2.1), PENSARE nu are în albaneză și română sensul "a gândi" din limbile romanice occidentale (1.4; 3.1), POMA, pl. lui POMUM, folosit cu sensul "fruct" (și în retr. dial.); de asemenea, termenul nu are în albaneză și română sensul "măr", din limbile romanice occidentale (2.5.1), TURBARE devenit în albaneză și română numele bolii pentru care limbile romanice occidentale continuă RABIES (2.6.1), VENENUM, utilizat cu sensul "fiere" (1.2.3).

18. Cuvinte de origine latină moștenite numai în română, care nu au pătruns și în albaneză

ADIUTORIUM (6.1), ADSTERNERE (alb. < STERNERE, ca și restul limbilor romanice) (4.1), ARMARIUM (1.9.2), ASSUDARE (1.3.3), AUCUPARI? (3.6.1.2), CIRCITARE (alb., rom. < CIRCARE, panr.) (1.5; 3.6.1.1), DESPICARE (4.1), DOGARIUS (4.9.1), *DREPANELLA (2.6.4.2), FELIX (1.4), FLAMMABUNDUS? (1.3.3), *FOLLIOLOUS? (după unii autori s-ar fi păstrat și în albaneză) (4.9.1), INCALIRE (3.5), IUGASTER (2.5.2.1), IURAMENTUM (6.1), *LAESIONARE (numai în alb. s-a păstrat, din aceeași familie, LAEDERE) (1.6.2), LANGUIDUS (alb., rom., sard. < LANGUIRE, LANGUOR) (1.6.2), LIBERTARE (alb. < LIBERARE?) (6.1), *LIGINARE (1.3.4.1), LINGULA (1.8.5), MARTYR (alb. < TESTIMONIARE, păstrat numai în alb.) (6.1), NEGOTIATOR (NEGOTIUM este păstrat numai în rom. și prov.; alb. continuă, cu sensuri speciale, derivate de la MERX), *OESTRICULUS (alb. și rom. continuă COSSUS, COSSIS cu sensul "larvă a strechei") (2.6.7), OVIS (2.6.2), PERAMBULARE (3.6.1.1), PROCEDERE (3.6.1.1), *PURONIUM (1.6.2), PUTRIDUS (3.2; 3.4), (HERBA) SANATORIA (2.5.8), SUBALA (1.2.3), *VESCIDUS (alb.?, sp. < VESCUS) (2.5.1), VICTIMARE (alb. < LAEDERE) (1.6.2; 6.1).

19. Cuvinte de origine latină conservate în albaneză, care lipsesc din limbile romanice, inclusiv din română

Lista pe care o dăm în continuare diferă de cea stabilită de H. Mihăescu (1993, p.58-63) prin termenii pe care i-am eliminat pentru că apăreau și în una sau două limbi romanice. H. Mihăescu era de părere că toate cuvintele sunt sigur împrumutate în albaneză, în vreme ce noi luăm în considerare rezervele exprimate de unii autori în legătură cu o parte dintre ele: ACCIPITER? (2.6.4.2), ALTERARE? (3.6.1.3), APPARAMENTUM (4.5.2), AULAEUM + MENTUM (4.9.1), CALTHA (3.3.1), CARPUTIO? (: ROMPERE panr.) (3.6.1.2), CHERSYDRUS (6.3.3), CONSOLARE (1.4), CONTRARIUS (3.6), CONTRASTARIUS? (4.8.3), *DISCAPTARE? (4.1), *EXPEDITARE? (4.8.1), *FALCINEA (< FALX panr.; aceeași evoluție de sens cu rom. falcă) (1.2.1), FAMULUS (1.10.3; 6.3.1), *FRICTARIUM (4.9.4), *FUNDARIUM (4.9.4), FURCATA? (4.5.2), IMPERANS (6.1; 6.3.1), INGRATUS (1.4; 6.3.3), *INVELARE? (4.1), *INVIDIARE (1.4), LAEDERE

(1.4; 1.6.2; 6.1), *LANCIARIUM? (1.8.5; 4.9.4), MARITATIO? (1.10.4), *MEDICASTER (2.5.8), MERCARIUM (1.10.4), *MERULANEA? (< MERULA panr.) (2.6.4.2), MORTALIA (1.6.2), *MUSCONEA (2.6.7), OS? (1.2.1), OTUS (2.6.4.2), *PACTARE? (6.1), PARADISUS (6.3.1), *PASTURATICUM (6.2), PAULUS? (3.1), *PISTARIUM? (4.5.2), *PORRINUM? (2.5.5), PRAEIRE? (3.6.1.1), PRINCEPS (6.1), QUARTA (3.1), SAECULUM (2), *SALVIELLA (2.5.8), SATURNI (DIES) (2.3.2), SIRPE? (2.5.8), *SOLANUS (arom. < SOLINUS) (2.4.4), *SPLENETICUM (1.2.3; 2.6.1), *TERRATICUM (6.2), *TESTIMONIARE (6.1), TRIFURCUS (4.5.2), TUNDERE? (3.6.1.1), VESCERE (1.3.3), *VISCULUM (2.5.8).

Termenii de origine latină păstrați numai în albaneză sunt mai numeroși decât cei moșteniți numai de română; un număr destul de mare dintre ei, însă, sunt reconstruiți și/sau nesiguri. Deși nu caracterizează anumite domenii în mod special, se poate observa că ei apar mai frecvent în următoarele: floră și faună; instrumente, unelte, acțiuni de transformare a naturii; părțile corpului omenesc și boli; viață afectivă; familie și relații sociale.

20. Perechi de termeni de origine latină selectați diferit de albaneză și română pentru a desemna aceeași noțiune sau același obiect

Această direcție de cercetare a fost propusă de H. Mihăescu. În lucrările sale, inventarul selectărilor diferite de termeni în albaneză și română pentru același referent nu este complet. Înregistrând perechile de termeni în ordinea domeniilor și a subdomeniilor lexicale pe care am urmărit-o în partea a doua, ne propunem să dăm o prezentare cât mai completă.

Este vorba fie de termeni sinonimi în latină, fie de cuvinte diferite de origine latină a căror evoluție semantică în albaneză și română a condus la utilizarea lor ca denumiri pentru același obiect sau pentru aceeași noțiune.

În unele cazuri, termenul selectat pentru o anumită noțiune de una din cele două limbi nu lipsește din limba cealaltă, fiind integrat, însă, într-un alt domeniu lexical.

Precizăm faptul că este dificil de stabilit dacă termenii conservați de fiecare dintre cele două limbi împărțeau în momentul alegerii lor spațiul sud-est european în zone dialectale diferite, sau dacă selecția și specializările de sens au avut loc în perioade diferite de timp, ceea ce ar face mai puțin concludentă prezența unor termeni diferiți în albaneză și română pentru aceeași noțiune. Totuși, nu poate fi ignorat faptul că albaneza și româna au pentru noțiuni destul de numeroase termeni de origine latină diferiți. De aceea, înregistrăm aceste perechi de termeni așa cum se prezintă ele la momentul târziu al scrierii celor două limbi.

Rom. < AVUS, VETERANUS / alb. < LASSUS, VETUS; rom. < BARBATUS / alb. < MASCULUS (MASCULUS > rom. 2.6); rom. < MULIER / alb. < FEMINA (rom. < *FEMINUS) (1.1).

Rom. < BUCCA / alb. < FACIES (FACIES este păstrat în rom. exclusiv cu sensul "față"; BUCCA > alb. 1.8.2); rom. < AURICULA / alb. < OS? (1.2.1).

Rom. < FEL / alb. (și rom.) < VENENUM (1.2.3).

Rom. < PETIOLUS / alb. < CAMBA; rom. < CALCANEUM / alb. < FEMUR?; rom. < *MEDULLARIUM / alb. < IUNCTURA; rom. < *TALPA? / alb. < SOLUM, *SOLA; rom. (alb.?) < *STANCUS / alb. < *MANCINUS (1.2.4).

Rom. < AUDIRE / alb. < INTELLEGERE; (rom., alb. < INTELLEGERE 1.5); rom. < VIDERE / alb. < VISITARE (1.3.1).

Rom. < *VIVITIA / alb. < AETAS? (VITA > rom. 2.6); rom. < FACTURA / alb. < CREATURA (FACTURA > alb. 1.2.1) (1.3.4).

Rom. < MONSTRARE / alb. < CASTIGARE (CASTIGARE > rom. 1.3.4.1; 6.2); rom. < *MANGANEARE / alb. < CONSOLARE; rom. < DOLUS / alb. < MALUM (arom. < MALUM); rom. < RISUS / alb. < GAUDIUM; rom. < *ROSIO / alb. < TURPIS?; rom. < *SUFFLITUS / alb. < SPIRITUS (1.4).

Rom. < *AD--(DE) VERUM / alb. < VERITAS; rom. < CIRCITARE / alb. < VESTIGARE; rom. < MENTIRI / alb. < INGANNARE (rom. < INGANNARE 3.6.1.2); rom. < PERCIPERE / alb. (rom.) < INTELLEGERE (1.5).

- Rom. < VINDICARE / alb., arom. < SANARE (1.6.1).
- Rom. < ARANEA / alb. < SCABIES (SCABIES, păstrat în rom. cu alt sens); rom. < VICTIMARE / alb. < LAEDERE (1.6.2).
- Rom. < ACIA / alb. < PANUS; rom. < BRACILE, CORRIGIA, CINGULA / alb. < SOCA (CINGULA > alb., rom. 4.4.2) (1.7.4).
- Rom. < PANIS / alb. < BUCCA (BUCCA > rom. 1.2.1); rom. < MURIA / alb. < SALINUS, SALINA (1.8.2).
- Rom. < SALARE / alb. < SALIRE (1.8.4).
- Rom. < OSTEOLUM / v.alb. < FURCA; rom. < CASA / alb. < HOSPITIUM (*HOSTIPITIUM) (HOSPITIUM > rom. 1.10.4; 6.1); rom. < PARIES / alb.?, arom. < MURUS; rom. < OSTIUM / alb. < PORTA, folosit cu ambele sensuri: "poartă" și "ușă"; rom. < *TRAIECTA / alb. < SCALA, care are ambele sensuri: "scară" și "treaptă" (1.9.1).
- Rom. < CAPITANEUM / alb. < CULCITRA (CULCITA)?; rom. < *PITTULA / alb. < CULCITRA (CULCITA)? (1.9.2).
- Rom. < GEMINUS / alb. < BINARIUS; rom. < VERUS / alb., arom. < CONSOBRINUS (1.10.1).
- Rom. < BARBATUS, MARITUS / alb. < FATUM (1.10.2).
- Rom., alb.? < *FILIANUS / alb. < FAMULUS (1.10.3).
- Pentru sensul "logodnă", rom. < CREDENTIA / alb. < FIDES (vezi și 6.3.1); rom. < DEXTRAE / alb. < PALLIA, MERCARIUM; rom. < *(IN)UXORARE, MARIATRE (cu distincția pe sexe) / alb. < MARITARE (pentru amândouă sexele) (1.10.4).
- Rom. < tonare / alb. < GEMERE; rom. < CAECIA / rom., alb. < NEBULA?; rom. < VENTUS / alb. < AERA (2.2).
- Rom. < (DIES) DOMINICUS / alb. traduce DIES SOLIS; rom. < SEPTIMANA / alb. < HEBDOMAS; rom. < SAMBATA / alb. < SATURNI (DIES) (2.3.2).
- Rom. < PAVIMENTUM / alb. < SOLUM? (2.4).
- Rom. < *PUTEOSUS (*PUTEOSA) / alb. < SULPHUR (2.4.2).
- Rom., alb. < AERAMEN / alb. < CYPRUM (2.4.3).
- Rom. < CAMPUS / alb. < FUSUM; rom. < CONTREMULARE, CONTREMULUS / alb. < TERRAE MOTUS (2.4.4).
- Rom. < ALVEUS. *ALVIA / alb. < STRATUM (STRATUM > alb., rom. 1.9.2); rom. < VESICA (VESICA > alb., rom. 1.2.3) / alb. < BULLA (panr. absent din rom.) (2.4.5).
- Rom. < NOVELLA (< NOVUS) / alb. < *NOVASTER (< NOVUS); rom., alb. < POMA pl. / alb. < FRUCTUS (FRUCTUS > rom. 1.8.2); rom. < VIRGA / alb. < BRENNA? (2.5.1).
- Rom. < *ALNINUS / alb. < *INVERNUS?; rom. < TILIA / alb. < *LIBRINUM?; arom. < PALIURUS / alb. < MARRUCINA (urmasii lui MARRUCINA desemnează în alb. și drom. plante diferite) (2.5.3.2).
- Rom. < NAPUS / alb. < RAPUM (2.5.5).
- Rom. < CALX, CALCIS (calcea calului) / alb. < CAMBA (kâm' pule); rom. < PAPYRUS / alb. < CALAMUS, CANNA (2.5.8).
- Rom. < FERA / alb. < BESTIA; rom. < MORSICARE / alb. < CAPTIARE (vezi 1.3.3) (2.6.1.1).
- Rom., alb. < CRISTA / alb. < LAXA (CUTIS) (2.6.4).
- Rom. < GALLINA / alb. < PULLA (2.6.4.1).
- Rom. < BOLETUS / alb. < SPONGIA? (2.6.5).
- Rom. < TESTUS (broască țestoasă, broască cu țest) / alb. < BRUSCUS (2.6.6).
- Rom. < CARIUS (CARIA, CRIES > alb. 1.6.2) / alb. < TINEA; rom. < GRYLLUS / alb., rom. < CICADA, CICALA; rom. < VESPA / alb. < CRABRO?; arom. < ZINZALA / alb. < *MUSCONEA (2.6.7).
- Pentru sensul "braț", unitate de măsură: rom. < BRACHIUM / alb. < MANICA; rom. < BUCCATA, MICA, PARS / alb. < *PETTIA; rom. < DESERTUS / alb., rom. < SECRETUS; rom. < MULTUS / alb. < SUMMUS; rom. < *PUTINUS / alb. < PAUCUS; rom. < *SIRA / alb. < RESTIS (3.1).
- Rom. < LUCRUM / alb. < CAUSA; rom. < DENSUS / alb., arom. < SPISSUS; rom. < ANGULUS / v.alb. < QUADRUM (QUADRUM > rom. 2.5.2.1; 3.1); rom. < QUIETARE / alb. < PAUSARE (3.2).
- Rom. < LUMINARIA / alb. < CANDELA, LUCERNA; rom., alb. < RADIA / alb. < HASTILE (3.3).

Rom. < *ALBASTER / alb. < CALT(H)A; rom. < ROSEUS / alb. < cocceus; pentru sensul "culoare":
rom. < FACIES / alb. < FACTURA (3.3.1).

Rom. < DEORSUM / alb. < POSTEA și antonimele: rom. < SURSUM / alb. < INALTUS; rom. < DE PARTE
/ alb. < LARGUS; rom., v.alb. < *STANCUS / alb. < *MANCINUS (3.6).

Rom. < RUMPERE / alb. < CARPUTIO?; rom. < DARE / alb. < DONARE; rom. < *ADRECTARE / alb. <
*INDICTARE; rom., alb. < LAXARE / alb. < LIBERARE (3.6.1.2).

Rom., alb. < SORS / alb. < FATUM (3.7).

Rom. < FACERE / alb. < CREARE; rom. < CURARE / alb. < CLARARE?; rom. < DISCOOPERIRE / alb.
< DETEGERE? sau *DISCAPTARE?; rom. < DIRIGERE / alb. < RENOVARE?; rom. < EXTORQUERE / alb. <
*EXTRUDERE?; rom. < EXTRICARE / alb. < RUINARE? (4.1).

Rom. < LUCRUM? / alb. < OPERA (4.2).

Rom. < TRANMITTERE / alb. < DIRIGERE (DIRIGERE > rom. 4.1; 6.1).

Rom. < ARARE / alb. < LABORARE (4.5.1).

Rom. < ARATRUM / alb. < APPARAMENTUM (4.5.2).

Rom. < PASCERE / alb. < COLERE? (4.6.1).

Rom. < IUGUM / alb. < COLLARE (COLLARE > rom. 2.4.4); rom., alb. < TURMA / alb. < GREX, TUFA
(4.6.2).

Pentru a denumi "usucul" (de pe lâna oilor): rom. < SUC(C)US + usuc (< usca) / alb. < UNCTURA
(4.6.4).

Rom. < FUSTIS / alb. < HASTA (4.8.2).

Rom. < *CAIULUS, *FOLLIOLUS / alb. < FASCIOLA (FASCIOLA > rom. 1.7.4); rom. < *PEDINUS / alb.
< CIMUSSA? (4.9.1).

Rom. < CALDARIA, GALETTA / alb. < SITULA; rom. < URCEOLUS / alb. < CANNATA (4.9.4).

Rom. < CONVENTUS / alb. < FABELLA; rom. < DICERE, EXPONERE, CONVENTARE, / alb. < EXCIPERE?,
FABULARI?; rom. < INTERROGARE / alb. < PETERE? (PETERE > rom. 1.10.4) (5.1).

Rom. < *EXCAPPARE (calchiat și în alb.?) / alb. < SALVARE (6.1); rom. < LIBERTARE / alb. <
INDULGERE; rom. < MARTYR / alb. < *TESTIMONIARE sau TESTIMONIUM?; rom. < MISELLUS, MISER /
alb., arom. < ORPHANUS; rom. < POTERE, POTENTIA / alb. < POTESTAS (6.1).

Rom. (alb.) < AESTIMARE / alb. < VALERE; rom. < NEGOTIUM / alb. < COMMERCIIUM, *MERCARIUM, cu
sensuri specializate (6.2).

V.rom. < *BAPTIDIC / alb. < BAPTISMA; rom. < BASILICA / alb. < ECCLESIA; rom. < CREDENTIA /
alb. < FIDES; rom. < SCRIPTURA / alb. < EVANGELIUM; rom., alb. < PECCATUM / alb. < *FALLIUM, FALLUM;
pentru sensul "parohie": rom. < POPULUS / alb. famulli < famull < FAMULUS; alb., rom. < IEIUNARE,
rom. < SICCUS / alb. < QUADRAGESIMA; rom. < INCLINARE, ROGARE / alb. < ORARE; rom. < MIRIO / alb.
< MIRACULUM?; rom., alb. < ORARE / alb. < BENEDICERE (6.3.1).

Rom. < comând < a comânda < COMMENDARE / alb. < ELEEMOSYNA?; rom. < BLASPHEMARE / alb. <
MALEDICERE; rom. toacă < a toca < *TOCCARE, alb. < CAMPANA (6.3.2).

Rom. < IOCARE / alb. < LUDERE?.

Despre o selectare diferită a termenilor se poate vorbi și atunci când una dintre limbi continuă cuvântul
de bază, iar cealaltă derivatul. Am încercat să dăm în cele ce urmează listele cât mai complete de astfel de
cazuri. Cuvântul de bază și derivatul pot avea același referent, sau referenți diferiți, ceea ce le încadrează
în domenii diferite.

• *Albaneza a împrumutat din latină cuvântul de bază, în vreme ce româna conservă derivatul:* alb.
< CAMBIARE / rom., alb. < EXCAMBIARE (4.1); alb. < CANNA (2.5.8) / rom. < CANNULA? (4.9.1); alb. <
LEGERE? (7.1) / rom. < ALLEGERE (4.1); alb. < MUSCUS / rom. < *MUSCULUS (2.5.8); alb. < PALLIUM
(1.10.4) / rom. < PALLIOLUM (1.7.1); alb. < PAR / rom. < *PARICULA (3.1), v.alb., v.rom. < PARARE / rom.
< APPARARE (4.1; 4.8.1); alb. < PAUSARE (în rom. cu alt sens) / rom. < REPAUSARE (1.3.5); alb. < PILA
/ rom. < *PILLA (< PILULA 4.5.2; 4.9.1); alb. < RETE (4.7) / rom. < *RETELLA (4.9.1); alb. (v.rom.?) <
SIGNARE / rom. < INSIGNARE (4.6.1); alb. < SPINA / rom. < SPINALIS (1.2.3); alb. < STERNERE / rom. <

ADSTERNERE (4.1); alb. < STUPPARE? / rom. < *ADSTUPPARE (4.1); alb. < TRUNCUS / rom. < TRUNCULUS (1.2.3; 2.5.1); alb., rom. < TURTUR / rom. < TURTURELLA (2.6.4.2); alb. < VERSARE (VERSARE > rom. 4.1) / rom. < REVERSARE (2.4.5); alb. < VESCUS / rom. < *VESCIDUS (2.5.1); alb. < VETUS / rom. < VETULUS (3.6); alb. < VIRGO / rom. < *VIRGULA (1.1; 6.3.1).

• *Româna continuă din latină cuvântul de bază, iar albaneza a împrumutat derivatul.* Cazurile în care româna posedă cuvântul de bază, iar albaneza derivatul, sunt mai puțin numeroase și unele dintre ele nesigure, în comparație cu cazurile în care româna continuă derivatul, iar albaneza a împrumutat cuvântul de bază: rom. < CASA / alb. < CASALIS? (1.9.1); rom. < FILIX / alb. < *FILICARIA? (2.5.8); rom. < GRUMUS / alb., rom. < GRUMULUS (2.4.4; 3.1); rom. < GRUS, GRUIS / alb. < GRUILLA (2.6.4.2); rom. < IURARE / alb. < PERIURARE (6.1); rom. < MENSA / alb. < MENSALIS? (1.9.2); rom. < MERULA / alb. < *MERULANEA (2.6.4.2); rom. < MOLA / alb. < MOLINUM (4.5.2); rom. < SALVIA / alb. < *SALVIELLA (2.5.8); rom., alb. < SPATHA (1.2.3; 4.5.8; 4.9.1) / alb. < SPATULA (1.2.3; 2.4.4; 4.5.2); rom. < SPLEN? (1.2.3) / alb. < *SPLENETICUM (1.2.3); rom., alb. < VISCUM / alb. < *VISCULUM (2.5.8); rom. < VITTA (1.7.4) / alb. < *VITULLA? (1.2.1).

21. Cuvinte vechi grecești împrumutate de latină și transmise limbilor romanice și albanezei

• *Termeni păstrați în română, albaneză și limbile romanice occidentale:* ANGELUS (6.3.1), AXUNGIA (1.8.1), BAPTIZARE (6.3.1), BRUSCUS (2.6.6), BUTTIS (4.9.4), CALAMUS (rom. 1.9.1; alb. 2.5.8), CHARTA (7.1), CHORDA (4.9.5), CHRISTIANUS (6.3.1), CIRCUS (alb.?) (3.2), COTTIZARE (1.4), CYDONIUM (2.5.2.2), DRACO (6.3.1), GRAECUS (6.1), GYRUS (3.6), MELUS, MALUS (2.5.2.2), *MUSTACEA? (1.2.1), ORPHANUS (alb., arom.) (1.10.3; 6.1), PITTA (alb.?) 1.8.2; rom. 3.3), *PLAGIUS? (2.4.4), PASCHA (6.3.1.1), PEPO (2.5.5), PRESBYTER (6.3.1), SCORIA (4.9.3), SPATHA (4.5.2; 4.8.2; 4.9.1), STUPPA (4.5.2), STYLUS, *STULUS (1.9.1), TITIA (alb.?) (1.2.3).

• *Termeni vechi grecești împrumutați de latină și conservați numai în română și albaneză:* BROTHACUS (2.6.6), *CHYLUS (1.8.2), FARMACUM (alb.?) (6.3.3), MANIA (1.4), MARGELLA (1.7.3), MASTICHINUS (2.5.2.1), SPODIUM (3.5.1).

• *Termeni vechi grecești împrumutați de latină, transmiși albanezei, nu și românei.* Unii dintre ei au fost conservați și de limbile romanice occidentale. Pentru câțiva termeni, proveniența în albaneză, direct din greaca veche sau prin latină, nu este sigură: AMYGDALA (2.5.2.2), ASPARAGUS? (2.5.5), AUL(A)EUM + --MENTUM (4.9.1), BALSAMUM (6.3.1), BARATHRUM (2.4.5), BLENNUS? (2.6.5), CAMBA (1.2.4), CENTRUM (3.2), CHERSYDRUS (6.3.3), COCCUM (1.2.1; 2.5.1), DAEMON (6.3.1), DIABOLUS (6.3.1), ECCLESIA (6.3.1), ELEEMOSYNA? (6.3.2), EPISCOPUS (6.3.1), EREMITA? (6.3.1), EVANGELIUM (6.3.1), *GENIA (GENEA) (1.10.1), HEBDOMAS (2.3.2), ICONA? (6.3.1), LABRAX? (2.6.5), LAPATHIUM? (2.5.8), MACHINA? (4.5.2), MONACHUS (6.3.1), PARADISUS (6.3.1), RHOMBUS? (2.5.1), SIRPE? (2.5.8), SPARTUM (2.5.8), SPONGIA? (2.6.5), TRUCTA (2.6.5). Cei mai mulți termeni se referă la relief, floră, pești, unelte și instrumente, viață religioasă.

• *Termeni vechi grecești împrumutați de latină, transmiși românei, necunoscuți albanezei:* BASILICA (6.3.1), CATA (3.8), CAUCUS (4.9.4), CAPISTERIUM (4.5.2), CITHERA (7.2), DOGA (4.9.2), *DREPANELLA (2.6.4.2), *MANGANEARE (1.4), MARTYR (6.1), *PATTUS? (1.9.2), PHALANX (4.4.2), PLACENTA (1.8.2), SCHEMA (6.3.3), STUPUS? (4.6.4), THECA (4.8.2).

• *Termenilor de origine latină păstrați în română le corespund în albaneză împrumuturi din greaca veche:* rom. < lat. CAULICULUS, VIRIDIA / alb. < v.gr. lăkanon (2.5.5), rom. < lat. LACUS / alb. < v.gr. lekane (2.4.5), rom. < lat. PRUNUS / alb. < v.gr. kokkumelon (2.5.2.2), rom. < lat. SICILIS / alb. < v.gr. drápanon (4.5.2).

22. Cuvinte pe care albaneza le păstrează direct din latină, iar româna prin intermediar slav

Menționăm câteva cazuri: OLEUM > alb. vaj, voj, oleum > sl. > rom. (1.8.2); FLASCA > alb. flashkë, pilasca > bg., scr. > rom. ploscă (4.9.4); ROSALIA > alb., arom. ROSALIA > sl. > drom. (6.3.1.1); CAMPANA "clopot" > alb., CAMPANA "cântar" > sl. > rom. (6.3.3).

*
* * *

Cele 22 de categorii pe care le-am prezentat pun în evidență faptul că între inventarul elementelor latinești împrumutate de albaneză și inventarul elementelor moștenite de română există importante concordanțe de structură, distribuție și evoluție semantică.

În același timp, însă, paralelele pe care albaneza și româna le au, separat una de cealaltă, cu dalmata, italiana, sarda și retoromana, precum și cu limbile romanice occidentale, infirmă teza existenței unei unități formate de albaneză și română, opusă celorlalte limbi romanice.

Pentru mulți dintre specialiștii care s-au ocupat de relațiile româno-albaneze, această unitate s-ar datora influenței exclusive asupra albanezei din partea acelei variante a latinei care urma să devină limba română. După părerea noastră, însă, elementele latinești conservate în română și albaneză nu definesc o zonă care să se opună sistematic și constant blocului limbilor romanice occidentale. Dimpotrivă, ele sprijină ipoteza unei continuități a idiomurilor romanice, din occident și până în sud-estul european. Este îndreptățită presupunerea că, prin poziția ei, albaneza a avut posibilitatea să preia împrumuturi din mai multe surse vecine ei din Peninsula Italică și din sud-estul Europei, sau dintr-o variantă a latinei pierdută înainte de a se dezvolta ca limbă romanică de sine stătătoare în orientul romanic, alături de dalmată și de română.

Structura fiecărui domeniu și subdomeniu lexical, așa cum se prezintă în albaneza și româna actuale, dovedește faptul că, pe lângă evoluții comune ale românei și albanezei, au existat evoluții divergente, datorate unor căi și momente diferite de pătrundere și circulație a cuvintelor și a unor legături cu centre diferite de iradiere a unor termeni sau grupuri de termeni.

BIBLIOGRAFIE

1. Sigle de periodice și dicționare folosite

- BA — "Balkan-Archiv", hgg. von G. Weigand, Leipzig, 1925 și urm.
- BA N.F. — "Balkan-Archiv", Neue Folge, hgg. von J. Kramer, [Köln], 1976 și urm.
- BL — "Bulletin linguistique", publié par A. Rosetti, Paris - București - Copenhague, 1933 și urm.
- Breban DGLR — V. Breban, *Dicționar general al limbii române*, București 1987.
- BS — "Buletin shkencor i Institutit Pedagogjik dyvjeçar të Shkodrës", Shodër, 1964 și urm. (numărul 1 din 1964 poartă numele "Revistë shkencore e Institutit Pedagogjik dyvjeçar të Shkodrës").
- BSS — "Buletin për shkencat shoqërore", Instituti i shkencave, Tiranë, 1953-1956.
- BUT — "Buletin i Universitetit shtetëror të Tiranës". Seria shkencat shoqërore [continuare la BSS], Tiranë, 1957-1963.
- CDDE — I. A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (a - putea)*, București, 1907-1914.
- CL — "Cercetări de lingvistică", Cluj, 1956 și urm.
- DA — *Dicționarul limbii române*, Academia Română. Sub conducerea lui S. Pușcariu, tomurile I-II (A-C, D-DE, J-Lojniță), București 1913-1949.
- DEX — *Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia RSR, Institutul de Lingvistică din București. Coordonatori: I. Coteanu, Luiza Seche, M. Seche, București 1975; continuare de tiraj, 1984.
- DLR s.n. --- *Dicționarul limbii române. Serie nouă. Academia Română (începe cu litera M)*, București, 1965 și urm.
- DLRLV --- Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicționarul limbii române literare vechi (1640-1780). Termeni regionali*, Institutul de Lingvistică din București, București, 1987.
- DLRM — *Dicționarul limbii române moderne*, Academia RPR, București, 1958.
- DR --- "Dacoromania". Buletinul "Muzeului limbii române" condus de S. Pușcariu, Cluj, 1920 și urm.
- DR s.n. --- "Dacoromania", Jahrbuch für östliche Latinität, hrsg. von P. Miron, Freiburg/München, 1973 și urm.
- DS — *Dialektologjia shqiptare*, Akademia e shkencave e Shqipërisë, Institut i gjuhësisë dhe i letërsisë [colecție cu caracter neperiodic], Tiranë, 1974 și urm.
- FD — "Fonetice și dialectologie", București, 1958 și urm.
- FES --- *Fjalori enciklopedik shqiptar*, Tiranë, 1985.
- FS 1954 — *Fjalor i gjuhës shqipe*, Tiranë, 1954.

- FS 1980 — *Fjalor i gjuhës së sotme shqipe*, Tiranë, 1980.
- GS — "Grai și suflet", Revista "Institutului de filologie și folclor" publicată de Ov. Densusianu, București, 1923 și urm.
- IF — "Indogermanische Forschungen". Zeitschrift für indogermanische Sprach- und Altertumskunde, hgg. von K. Brugmann, W. Streitberg, Strassburg – Berlin, 1892 și urm.
- IJ — "Indogermanisches Jahrbuch", hgg. von A. Thumb und W. Streitberg, Strassburg – Berlin, 1914 și urm.
- ILR II 1969 — *Istoria limbii române*, Academia RSR. Vol. II. Redactor responsabil: I. Coteanu, colectiv de revizie: I. Coteanu, I. Fischer, M. Sala, București 1969.
- KZ — "Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete des Deutschen, Griechischen und Lateinischen", hgg. von Th. Aufrecht und A. Kuhn, Berlin, 1852 și urm.
- LB — "Linguistique balkanique (Balkansko ezikoznanie)", Bălgarska Akademiia na naukite, Sofia, 1959 și urm.
- LP — "Lingua Posnaniensis", Poznań, 1949 și urm.
- LR — "Limba română", București, 1952 și urm.
- MRIW — "Mitteilungen des rumänischen Instituts an der Universität Wien", hgg. von W. Meyer-Lübke. I, Heidelberg, 1914.
- REIE — "Revue des études indo-européennes", Bulletin trimestriel publié sous la direction de V. Bănățeanu, București, 1938 și urm.
- RESEE — "Revue des études sud-est européennes", București, 1963 și urm.
- Rev Fil — "Revista filologică". Organ al Cercului de studii filologice de pe lângă Facultatea de Filozofie și litere din Cernăuți, Cernăuți, 1927 și urm.
- REW³ — W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, ed. a III-a, Heidelberg, 1935.
- RIEB — "Revue internationale des études balkaniques", directeurs: P. Skok, M. Budimir, Belgrad, 1934 și urm.
- RLiR — "Revue de linguistique romane", publiée par la Société de Linguistique Romane, Paris, 1925 și urm.
- Rom Jb — "Romanisches Jahrbuch". Romanisches Seminar der Universität Hamburg, Hamburg, 1947/1948 și urm.
- RRL — "Revue roumaine de linguistique", București, 1956 și urm.
- RS — "Romanoslavica", București, 1958 și urm.
- SA — "Studia albanica", Université d'État de Tirana, Institut d'Histoire et de Linguistique, Tirana, 1964 și urm.
- SCL — "Studii și cercetări lingvistice", București, 1950 și urm.
- SF — "Studime filologjike". Universiteti shtetëror i Tiranës [continuare la BUT], Tiranë, 1964 și urm.

TDR — *Tratat de dialectologie românească*. Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologie, Sectorul de Dialectologie. Coordonator: V. Rusu, Craiova, 1984.

TDRG — H. Tiktin, *Dicționar român-german*, București, 1903–1925.

ZfB — "Zeitschrift für Balkanologie", Wiesbaden, 1962 și urm.

ZRPh — "Zeitschrift für romanische Philologie", hgg. von G. Gröber, Halle, 1877 și urm.

ZSIPh — "Zeitschrift für slavische Philologie", hgg. von M. Vasmer, Leipzig, 1925 și urm.

2. Referințe ¹

Aebischer 1963 — P. Aebischer, *Basilica, Ecclesia, Ecclesia. Études de stratigraphie linguistique*, în RLiR XXVII (1963), p.119–164.

Alessio 1958 — G. Alessio, *Miscellanea di etimologie romanze*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București 1958, p.5–14.

Atanasov 1985 — P. Atanasov, *Survivances latines en roumain*, în *Mélanges de linguistique dédiés à la mémoire de Petar Skok*, Zagreb 1985, p.27–32.

Avram 1985 — A. Avram, *Sur les nasales initiales préconsonantiques en roumain et en albanais*, în *Mélanges de linguistique dédiés à la mémoire de Petar Skok*, Zagreb 1985, p.33–42.

Avram 1990 — A. Avram, *Nazalitatea și rotacismul în limba română*, București 1990.

Bahner 1970a — W. Bahner, *Die lexikalischen Besonderheiten des Frühromanischen in Südosteuropa*, Berlin 1970.

Bahner 1970b — W. Bahner, *Cercetarea vocabularului limbii străromâne din punctul de vedere onomasiologic*, în *Actes du XII-e Congrès international de linguistique et philologie romanes, Bucarest 1968*, București 1970, vol. II, p.1316 și urm.

Bahner 1971 — W. Bahner, *Unele observații asupra trăsăturilor specifice ale lexicului în prima perioadă a istoriei limbii române*, în LR XX (1971) 2.

Bahner 1985 — W. Bahner, *Einige spezifische Aspekte des rumänischen Wortschatzes in der Frühphase der rumänischen Sprachentwicklung*, în *Mélanges de linguistique dédiés à la mémoire de Petar Skok*, Zagreb 1985, p.71–77.

Banfi 1977 — E. Banfi, *Problemi di fonetica delle aree latino-balcaniche*, în *Akten des internationalen albanologischen Kolloquiums, Innsbruck 1972, zum Gedächtnis an Norbert Jokl*, Innsbruck 1977, p.269–285.

Banfi 1985 — E. Banfi, *Linguistica balcanica*, Bologna 1985.

Bardhi, ed. Roques — F. Blanchus, *Dictionarium latino-epiroticum, Romae 1635*, în ediția M. Roques, *Le dictionnaire albanais de 1635*, Paris 1932.

Barić 1919 — H. Barić, *Albanorumänische Studien*, I, Sarjevo 1919.

¹Lista cuprinde numai acele referințe a căror citare prescurtată în corpul lucrării nu permite identificarea completă a sursei bibliografice

- Barić 1937 — H. Barić, *Uzajamni odnosi balkaniskih jezika*, Beograd 1937.
- Barić 1955 — H. Barić, *Hÿmje në historinë e gjuhës shqipe*, Prishtina 1955.
- Barić 1956a — H. Barić, *Zur albanischén und interbalkanischen Wortforschung*, in "Godišnjak Balkanološkog Instituta", Sarajevo, I (1956), p.244 și urm.
- Barić 1956b — H. Barić, *Zum albanischen Erb- und Lehnwortschatz*, in "Godišnjak Balkanološkog Instituta", Sarajevo, I (1956), p.268 și urm.
- Barić 1957 — H. Barić, *Albanisch, Romanisch und Rumänisch* in "Godišnjak Naučnog Društva N.R.Bosne i Hercegovine", I (1956), Sarajevo 1957, p.1-16.
- Barić 1961 — H. Barić, *Balkanologische Sprachstudien*, in "Godišnjak Balkanološkog Instituta", Sarajevo, II (1961), p.63 și urm.
- Bartoli 1906 — M. Bartoli, *Das Dalmatische*, Wien 1906.
- Bartoli 1925 — M. Bartoli, *Introduzione alla neolinguistica (principi - scopi - metodi)*, Geneva 1925.
- Bartoli 1927 — M. Bartoli, *La spiccata individualità della lingua romena*, in "Studi rumeni" I-II (1927), p.20 și urm.
- Bashkini 1908 — *Fjaluer i rii i shqypes, përbâam preje shoqniët t'Bashkimit*, Shkodër, 1908, reeditat Prishtina 1978.
- Battisti 1950 — C. Battisti, *Avviamento allo studio del latino volgare*, Bari 1950.
- Beci 1977 — B. Beci, *De l'origine et de l'ancienneté du phonème ü en albanais*, in *Akten des internationalen albanologischen Kolloquiums, Innsbruck 1972, zum Gedächtnis an Norbert Jokl*, Innsbruck 1977, p.286-302.
- Bellusci 1989 — A. Bellusci, *Dizionario fraseologico degli albanesi d'Italia e di Grecia*, Cosenza 1989.
- Bevington, Camaj 1981 — G. Bevington, M. Camaj, *Linguistic and stylistic notes on the Canon of Leka Dukagjin*, in "Folia Slavica" 4 (1981) 2-3, p.210-219.
- Bogrea 1971 — V. Bogrea, *Pagini istorico-filologice*. Cu o prefață de C. Daicoviciu. Ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de M. Borcilă și I. Mării, Cluj-Napoca 1971.
- Bojan 1969 — T. Bojan, *Câteva aspecte ale cuvântului românesc coamă*, in CL XIV (1969), p. 219-230.
- Bonfante 1973 — G. Bonfante, *Studi Romeni*, Roma 1973.
- Bopp 1854 — F. Bopp, *Über das Albanische in seinen verwandtschaftlichen Beziehungen*, in *Abhandlungen der königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Aus dem Jahre 1854*, Berlin 1855, p.459-549.
- Borza 1968 — Al. Borza et al., *Dicționar etnobotanic cuprinzând denumirile populare românești și în alte limbi ale plantelor din România*, București 1968.
- Brătianu 1988 — G. I. Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric: poporul român*, ediție îngrijită, prefață și note de Stelian Brezeanu; traducere de Marina Rădulescu, București 1988.

- Brâncuș 1961 — Gr. Brâncuș, *Originea consoanei h din limba română*, în SCL XII (1961), 4, p.471 și urm.
- Brâncuș 1971 — Gr. Brâncuș, *Metoda comparației româno-albaneze*, în SCL XXII (1971), 4, p.411-416.
- Brâncuș 1972 — Gr. Brâncuș, *Curs special de lingvistică balcanică. prezentat în anul universitar 1971-1972 la Facultatea de Limbă și Literatură Română, Universitatea București* (note luate de Cătălina Vătășescu).
- Brâncuș 1972a — Gr. Brâncuș, *Albano-romanica II. Cuvinte autohtone probabile*, în SCL XXIII (1972), 3, p.304 și urm.
- Brâncuș 1973 — Gr. Brâncuș, *Albano-romanica III. Vocala ă în română și albaneză*, în SCL XXIV (1973), 3, p.291-296.
- Brâncuș 1977 — Gr. Brâncuș, *Schimbări fonetice târzii în română și albaneză*, în SCL XXVIII (1977), p.289-293.
- Brâncuș 1981 — Gr. Brâncuș, *Semantica termenilor românești din substrat*, în *Semantică și semiotică*, sub redacția I. Coteanu și Lucia Wald, omagiu lui Al. Graur cu prilejul împlinirii a 80 de ani, București 1981, p.211-216.
- Brâncuș 1983 — Gr. Brâncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, București 1983.
- Brâncuș 1989 — Gr. Brâncuș, *Rotacismul în limba română*, în "Thraco-Dacica" 10 (1989) 1-2, p.173-180.
- Brâncuș 1990 — Gr. Brâncuș, *Sensul "legere" al verbului a cânta*, în LR XXXIX (1990) 5-6, p.389 și urm.
- Brâncuș 1991 — Gr. Brâncuș, *Istoria cuvintelor. Unitate de limbă și cultură românească*, București 1991.
- Brâncuș 1992 — Gr. Brâncuș, *Observații asupra structurii vocabularului aromân din dicționarul lui Daniil Moscopoleanul*, în SCL XLIII (1992), 1, p.39-43.
- Breban 1987 — Vasile Breban, *Dicționar general al limbii române*, București 1987.
- Buchholz, Fiedler, Uhlisch 1977 — Oda Buchholz, W. Fiedler, Gerda Uhlisch, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig 1977.
- Buzuku, ed. Ressuli — N. Ressuli, *Il "Messale" di Giovanni Buzuku*, Citta del Vaticano 1958.
- Çabej 1962 — E. Çabej, *Zur Charakteristik der lateinischen Lehnwörter im Albanischen*, în RRL VII (1962), p.161-199.
- Çabej 1964 — E. Çabej, *Einige Grundprobleme der älteren albanischen Sprachgeschichte*, în SA I (1964), 1, p.87.
- Çabej 1965a — E. Çabej, *Albanisch-rumänische Sprachbeziehungen*, în RRL X (1965), 1-3, p.110 și urm.
- Çabej 1965b — E. Çabej, *Stand und Aufgaben der albanischen Wortforschung*, în SA II (1965), 1, p.9-29.

- Çabej 1967 — E. Çabej, *Shumësi i singularizuar në gjuhën shqipe*, Tirana 1967.
- Çabej 1968 — "Meshari" i Gjon Buzukut (1555), ediție critică și introducere de E. Çabej, vol. I-II, Tirana 1968.
- Çabej 1970 — E. Çabej, *Hyrje në historinë e gjuhës shqipe. Fonetika historike e shqipes*, Prishtina 1970.
- Çabej 1972 — E. Çabej, *Le problème du territoire de la formation de la langue albanaise*, în SA IX (1972), 2.
- Çabej 1973 — E. Çabej, *Les éléments latins de la langue albanaise*, în "Contributions IV, 2, section for social sciences", Skoplje 1973, p.5-22.
- Çabej 1975 — E. Çabej, *Albanische Beiträge zur Kenntnis des lateinischen Wortschatzes*, în "Bolletino dell'Atlante linguistico-mediterraneo" XIII-XV (1971-1973), Firenze 1975, p.365-377.
- Çabej 1976a — E. Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes II*, A-B, Tirana 1976.
- Çabej 1976b — E. Çabej, *Studime gjuhësore në fushë të shqipes I, II*, Prishtina 1976.
- Çabej 1976c — E. Çabej, *Iberoromanishtja dhe shqipja, izoglosat e tyre latine* în SF XXX (XIII) (1976) 4, p.69-72.
- Çabej 1976d — E. Çabej, *Westöstliche Miscellen*, în *Scritti in onore G. Bonfante*, I, Brescia, 1976, p.100 și urm.
- Çabej 1977 — E. Çabej, *Neue etimologische Forschungen im Bereich des Albanischen*, în *Akten des internationalen albanologischen Kolloquiums, Innsbruck 1972, zum Gedächtnis an Norbert Jokl*, Innsbruck 1977, p.258-268.
- Çabej 1982 — E. Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes I*, Tirana 1982.
- Çabej 1987 — E. Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes III*, C-D, Tirana 1987.
- Camaj 1968 — M. Camaj, *Jotierung des albanischen gj und q (zur Schichtung der lateinischen Lehnwörter im Albanischen)*, în *Actes du premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes. VI, Linguistique*, Sofia 1968, p.837-840.
- Candrea 1904-1905 — I. A. Candrea, *Din elementele latine ale limbii române*, III, București 1904-1905.
- Candrea 1914 — I. A. Candrea, *Straturi de cultură și straturi de limbă la popoarele romanice*, București 1914.
- Candrea 1927-1928 — I. A. Candrea, *Alb. kërthizë; alb. kërthi-ni "petit enfant; agneau tardif"*, în "Grai și suflet", III (1927-1928) 1, p.234-236.
- Candrea 1930-1931 — I. A. Candrea, *Limba albaneză în raporturile ei cu limba română*, București 1930-1931.
- Candrea 1932 — I. A. Candrea, *Elementele latine dispărute din limba română*, București 1932.
- Candrea 1935-1936 — I. A. Candrea, *Cercetări privitoare la lingvistica balcanică*, București 1935-1936.

- Candrea, Densusianu 1906 — I. A. Candrea, *Ov. Densusianu, Viața comună în munți a românilor și albanezilor reflectate (sic!) în limbă*, în "Buletinul Societății filologice" II (1906), p.11 și urm.
- Capidan 1922 — Th. Capidan, *Raporturile albano-române*, în DR II (1922), p.443-554.
- Capidan 1932 — Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, București 1932.
- Capidan 1936 — Th. Capidan, *Romanitatea balcanică*, Discurs rostit în ședința solemnă a Academiei Române, București 1936.
- Caragiu 1975 — Matilda Caragiu Marioțeanu, *Compendiu de dialectologie română (nord- și sud-dunăreană)*, București 1975.
- Cimochowski 1953 — W. Cimochowski, *Zur albanischen Wortforschung*, în LP IV (1953), p.189-210.
- Cioranescu 1959 — Al. Cioranescu, *Roumain, albanais et latin des Balkans*, în "Acta philologica", Societas Academica Dacoromana", II, Roma 1959, p.197-204.
- Cioranescu 1958-1966 — Al. Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, Universidad de la Laguna, 1958-1966.
- Condurachi 1986 — E. Condurachi, *Rome, berceau de la latinité*, în *Civilisation latine*, sub redacția lui G. Duby, Paris 1986, p.162 și urm.
- Corazza 1968 — Vittoria Corazza, *Un'altra prova della continuità dacoromana: le parole latine in Ulfila*, în "Acta Historica", Societas Academica Dacoromana, VIII, Roma (1968), p.41-48.
- Coseriu 1972 — Eug. Coseriu, *Das Problem des griechischen Einflusses auf das Vulgärlatein*, în *Festschrift für Harri Meier zum 65 Geburtstag*, München 1972, p.135-148.
- Coteanu 1959 — I. Coteanu, *Le roumain et le développement du latin balkanique*, în *Recueil d'études romanes*, București 1959, p.41-50.
- Coteanu, Sala 1987 — I. Coteanu, M. Sala *Etimologia și limba română. Principii - probleme*, București 1987.
- Dauzat, Dubois, Mitterand 1964 — A. Dauzat, J. Dubois, H. Mitterand, *Nouveau dictionnaire étymologique et historique*, quatrième édition revue et corrigée, Paris, 1964.
- Dečev 1960 — D. Dečev, *Das Albanesische als Fortsetzung des Thrakischen*, în LB II (1960), p.190-198.
- Demiraj 1984 — Sh. Demiraj, *L'albanais dans ses relations avec les langues voisines dans l'antiquité et au moyen age*, în SA XXI (1984), 2, p.145 și urm.
- Demiraj 1985 — Sh. Demiraj, *Gramatika historike e gjuhës shqipe*, Tirana 1985.
- Densusianu 1901 — Ov. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine. I. Les origines, 1901*, în Ov. Densusianu, *Opere*, vol.II, ediție îngrijită de B. Cazacu, V. Rusu și I. Șerb, București 1975.
- Densusianu 1923-1924 — Ov. Densusianu, *Elementele latine ale limbii basce (curs litografiat)*, Craiova 1923-1924.
- Densusianu 1938 — Ov. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine. II. Le seizième siècle, 1938*, în Ov. Densusianu, *Opere*, vol.II, ediție îngrijită de B. Cazacu, V. Rusu și I. Șerb, București 1975.

- Desnickaja 1987a — A. V. Desnickaja, *K probleme obrazovanja albanskogo jazyka i albanskoj narodnosti; o latinskih elementah albanskoj leksiki*, în A. V. Desnickaja, *Albanskaja literatura i albanskij jazyk*, Leningrad 1987, p.204–252.
- Desnickaja 1987b — A. V. Desnickaja, *K izutscheniju latinskih elementov v leksike balkanskih jazykov*, în *Romano-Balcanica*, sub redacția A. V. Desnickaja, Leningrad 1987, p.3 și urm.
- Desnickaja 1988 — A. V. Desnickaja, *Begriff der Wortentlehnungen aus der Sicht balkanischer Sprachprobleme*, în *ZfB* 24 (1988), 2, p.132–138.
- Diculescu 1910 — C. Diculescu, *Vechimea creștinismului la români. Argumentul filologic*, București 1910.
- Di Giovine 1982 — P. Di Giovine, *Il gruppo CT latino in albanese*, Roma 1982.
- Dimitrescu 1967 — Florica Dimitrescu, *Introducere în fonetica istorică a limbii române*, București 1967.
- Domaschke 1919 — W. Domaschke, *Der lateinische Wortschatz des Rumänischen*, în "Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache", XXI–XXV (1919), p.65–173.
- Domi 1982 — M. Domi, *Problèmes de l'histoire de la formation de la langue albanaise*, în SA XIX (1982), 2, p.48 și urm.
- Dominte 1983 — C. Dominte, *Drom. Simbră "asociație (păstorească)" (Note de etimologie romanică)*, în SCL XXXIV (1983), 6, p.535–539.
- Dornseiff 1959 — Fr. Dornseiff, *Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen*, ediția a V-a, Berlin 1959.
- Ernout, Meillet 1959 — A. Ernout, A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, ediția a IV-a, Paris 1959.
- Euler 1985 — W. Euler, *Körperteilnamen im Albanischen und ihre Herkunft*, în IF 90 (1985), p.104–122.
- Fischer 1964 — I. Fischer, *Panroman sauf roumain*, în RRL IX (1964), p.595–602.
- Fischer 1969 — I. Fischer, *Latina dunăreană. III. Lexicul*, în ILR II 1969, p.110–175.
- Fischer 1983 — I. Fischer, *Traits spécifiques du latin "danubien"*, în "Studii clasice" XXI (1983), p.67–93.
- Fischer 1985 — I. Fischer, *Latina dunăreană. Introducere în istoria limbii române*, București 1985.
- Friedwagner 1934 — M. Friedwagner, *Über die Sprache und Heimat der Rumänen in ihrer Frühzeit*, în ZRPh 54 (1934), p.641–715.
- Fritsche 1977 — M. Fritsche, *Verwandtschaftsterminologien der Balkansprachen*, Berlin 1977.
- Gabinschi 1992 — M. A. Gabinschi, *Conexiunile balcanice ale unor frazeologisme românești*, în "Revista de lingvistică și știință literară", Chișinău, 1992, 4, p.79–86.
- Gabinschi 1995 — M. A. Gabinschi, *Alb. mësukë, msukë și conexiunile lui romane*, în "Revista de lingvistică și știință literară", Chișinău, 1995, 4, p.121–126.

- Gamillscheg 1943 — E. Gamillscheg, *Westliche und östliche Romanität*, București 1943.
- Gelzer 1913 — H. Gelzer, *Beiträge zum Dalmatischen und Albanesischen*, în ZRPh 37 (1913), p.257-286.
- Giordano 1963 — E. Giordano, *Dizionario degli albanesi d'Italia*, Bari 1963.
- Giuglea 1983 — G. Giuglea, *Cuvinte românești și romanice. Studii de istoria limbii, etimologie și toponimie*, ediție îngrijită de Florența Sădeanu, București 1983.
- Giuglea 1988 — G. Giuglea, *Fapte de limbă: mărturii despre trecutul românesc. Studii de istoria limbii, etimologie și toponimie*, ediție îngrijită de Florența Sădeanu, București 1988.
- Giuglea, Kelemen 1966 — G. Giuglea, B. Kelemen *Termeni privitori la culori în latină cu referință la limbile romanice*, în CL XI (1966), p.215-220.
- Gjergji 1966 — Andromaqi Gjergji, *Analogies albano-roumaines dans les costumes populaires*, în SA III (1966), 1, p.339-352.
- Graur 1937 — Al. Graur, *Corrections roumaines aux REW*, în BL V (1937), p.80-124.
- Guțu 1983 — G. Guțu, *Dicționar latin-român*, București 1983.
- Haarmann 1972 — H. Haarmann, *Der lateinische Lehnwortschatz im Albanischen*, Hamburg 1972.
- Haarmann 1977 — H. Haarmann, *Die Problematik der Abgrenzung des lateinischen Elements vom romanischen im albanischen Wortschatz*, în *Akten des internationalen albanologischen Kolloquiums, Innsbruck 1972, zum Gedächtnis an Norbert Jokl*, Innsbruck 1977, p.313-329.
- Haarmann 1978 — H. Haarmann, *Balkanlinguistik (1). Areallinguistik und Lexikostatistik des balkanlateinischen Wortschatzes*, Tübingen 1978.
- Haarmann 1990 — H. Haarmann, "Basic" vocabulary and language contacts: the disillusion of glottochronology, în IF 95 (1990), p.1-38.
- Hahn 1854 — J. G. Hahn *Albanesische Studien*, vol. I-III, Jena 1854.
- Hallig, von Wartburg 1963 — R. Hallig, W. von Wartburg, *Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie. Versuch eines Ordnungsschema*, Berlin 1963.
- Hamp 1958 — E. P. Hamp, *Gender shift in albanian plurals*, în "Romance Philology" XII (1958), 2, p.147 și urm.
- Hamp 1961 — E. P. Hamp, *Albanian pishk "fish"*, în KZ 77 (1961), 3-4, p.256 și urm.
- Hamp 1968 — E. P. Hamp, *Albanian jetë "life"*, în "Essays in Romance Philology from the University of Chicago in Honor of the XII International Congress of Romance Linguistics and Philology, Bucharest 15-20 April 1968", 1968, p.41-47.
- Hamp 1969 — E. P. Hamp, *Albanian ngjalë "eel"*, în "Gjurmime albanologjike" II (1969), 2, p.63 și urm.
- Hasdeu 1988 — B. P. Hasdeu, *Studii de lingvistică și filologie*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Gr. Brâncuș, vol. I, II, București 1988.

- Hristea 1968 — Th. Hristea, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, București 1968.
- Hubschmid 1959 — J. Hubschmid, *Lat. MOLARIS im Romanischen und Albanesischen, mit einem Exkurs über Bezeichnungen von Heuhaufen*, în RLiR XXIII (1959), p.362-373.
- Hubschmid 1983 — J. Hubschmid, *Die historische Interpretation albano-rumänischer Wortgleichungen*, în SA (1983), 2, p.80 și urm.
- Huld 1984 — M. E. Huld, *Basic Albanian Etymologies*, Columbus, Ohio, 1984.
- Ionescu 1980 — Adriana Ionescu, *Some remarks on the Romanian Substratum Suffix -ure*, în *Actes du II-e Congrès International de thracologie (Bucarest 4-20 septembre 1976)* III, București, 1980, p.67-71.
- Ionescu 1980a — Adriana Ionescu, *Sufixul românesc -ură*, în LR XXIX (1980) 5, p.501 și urm.
- Ionescu 1985 — Adriana Ionescu, *Lexicul românesc de proveniență autohtonă în textele din secolul al XVI-lea - al XVII-lea*, București, 1985.
- Iordan 1964a — I. Iordan, *Româna și spaniola, arii laterale ale latinității*, în SCL XV (1964) p.7-14.
- Iordan 1964b — I. Iordan, *Locul limbii române în cadrul României*, în SCL XV (1964) p.687-702.
- Iorga 1937 — N. Iorga, *Histoire des Roumains et de la Romanité Orientale*, II, 1937.
- Ismajli 1987 — R. Ismajli, *Huazimet latine të gjuhës shqipe*, în R. Ismajli, *Artikuj për gjuhën shqipe*, Prishtina, 1987, p.88-94.
- Istrate 1970 — G. Istrate, *Terminologia cromatică în limba română*, în *Actes du XII-e Congrès international de linguistique et philologie romanes*, I, București 1970, p.893-901.
- Ivănescu 1980 — G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași 1980.
- Janson 1986 — B. Janson, *Etymologische und chronologische Untersuchungen zu den Bedingungen des Rhotazismus im Albanischen: unter Berücksichtigung der griechischen und lateinischen Lehnwörter*, Frankfurt a.M. 1986.
- Jokl 1911 — N. Jokl, *Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung*, în "Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-Historische Klasse". 168. Band, 1. Abhandlung, Viena, 1911.
- Jokl 1916 — N. Jokl, *Beiträge zur albanesischen Grammatik*, în IF XXXVI (1916), p.98-164, XXXVII (1917), p.90-122.
- Jokl 1921-1922 — N. Jokl, *Vulgärlateinisches im Albanischen*, în ZRPh 41 (1921-1922), p.228-233.
- Jokl 1923 — N. Jokl, *Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanischen*, Berlin, Leipzig 1923.
- Jokl 1924 — N. Jokl, *Albanien*, în *Reallexikon der Vorgeschichte*, editat de M. Ebert, vol. I, Berlin, Leipzig 1924.
- Jokl 1926 — N. Jokl, *Altmakedonisch - Griechisch - Albanisches*, în IF 44 (1926) 1, p.13-71.
- Jokl 1928 — N. Jokl, *Balkanlateinische Studien*, în BA IV (1928), p.195-217.

- Jokl 1929 — N. Jokl, *Rumänisches im Albanischen*, în "Revista filologică" II (1928) 3, p.246 și urm.
- Jokl 1935 — N. Jokl, *Slaven und Albaner*, în "Slavia" XIII (1935), p.281–325, 609–645.
- Jokl 1936a — N. Jokl, *Balkanlateinische Studien*, în RIEB II (1936) I (3), p.44–82.
- Jokl 1936b — N. Jokl, *Zu den lateinischen Elementen des albanischen Wortschatzes*, în "Glotta" 25 (1936), p.121–134.
- Jokl 1940 — N. Jokl, *Zur Erforschung der albanischen Mundart von Borgo Erizzo in Dalmatien*, în "Archivum Romanicum" XXIV (1940), p.101 și urm.
- Jokl 1941–1942 — N. Jokl, *Albanologische Beiträge zur Kenntnis des Balkanlateins*, în "Vox Romanica" 6 (1941–1942), p.207–232.
- Jokl 1984 — N. Jokl, *Sprachliche Beiträge zur Paläo – Ethnologie der Balkanhalbinsel (zur Frage der ältesten griechisch – albanischen Beziehungen)*, hrsg. von O. E. Pfeiffer, Vorwort von G. R. Solta, Viena 1984.
- Jud 1916 — J. Jud, *Probleme der altromanischen Wortgeographie*, în ZRPh XXXIX (1916), p.26 și urm.
- Jud 1934 — J. Jud, *Sur l'histoire de la terminologie ecclésiastique de la France et de l'Italie*, în RLiR X (1934), p.1–61.
- Kanuni 1972 — *Kanuni i Lekë Dukagjinit, përmbledhur dhe kodifikuar nga Sh. Gjeçovi. Me biografi dhe parathënie të Prof. Dr. S. Pupovcit*, Prishtina, 1972.
- Kiparsky 1958 — V. Kiparsky, *O paralelă semantică*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București 1958, p.475–476.
- Kisch, Mantsch 1969 — Ruth Kisch, H. Mantsch, *Note asupra teoriei câmpurilor semantice*, în LR XVIII (1969) 1, p.27 și urm.
- Kokona 1966 — V. Kokona, *Fjalor frëngisht – shqip*, Tirana, 1966.
- Kokona 1977 — V. Kokona, *Fjalor shqip – frëngisht*, Tirana, 1977.
- Kopitar 1829 — B. Kopitar, *Albanische, walachische und bulgarische Sprache*, în "Wiener Jahrbuch für Literatur" XLVI (1829), p.59–106.
- Kristophoridhi 1961 — *Fjalor shqip – greqisht prej K. Kristophoridhit, hartuar së pari me alfabet greqisht dhe botuar në Athinë më 1904 – transkriptuar tani me alfabet shqip dhe përpunuar prej Prof. A. Xhuvanit*, Tirana 1961 (Prishtina 1977).
- Kristophson 1988 — J. Kristophson, *Romanische Elemente im Albanischen*, în ZfB 24 (1988) 1, p.51–93.
- Lafe 1973 — E. Lafe, *Toponime latino-romane në truallin e shqipes*, în SF XVII (II) (1973) 3, p.111–117.
- Lambertz 1970 — *Die Mythologie der Albaner von M. Lambertz, bearbeitet von K. H. Schroeder*, Sonderdruck aus *Wörterbuch der Mythologie* I, 2, Hrsg. von H. W. Haussig, Stuttgart 1970.

- Landi 1989 -- Addolorata Landi, *Gli elementi latini nella lingua albanese; corso di lezioni universitarie*, Napoli 1989.
- Leteux 1988 -- Chr. Leteux, *Le vocabulaire albanais et ses couches historiques*, în "Cahiers Balkaniques" Publications langues 'O (Imprimé par l'Institut National des Langues et Civilisations Orientales) 12 (1988), p.237-255.
- Löfstedt 1933 -- E. Löfstedt, *Syntactica. Studien und Beiträge zur historischen Syntax des Lateins*, II, Lund 1933.
- Lozovan 1954 -- E. Lozovan, *Unité et dislocation de la Romania orientale*, în "Orbis" III (1954) 1, p.123-137.
- Lüdtke 1957 -- H. Lüdtke, *Sprachliche Beziehungen der Apulischen Dialekte zum Balkanlatein*, în "Revue des études roumaines" III-IV (1957), p.130-146.
- Lyons 1991 -- J. Lyons, *Bedeutungstheorien*, în *Semantik (Semantics). Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*. Hrsg. von A. von Stechow, D. Wunderlich, în seria *Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft*, Hrsg. von H. Steger, H. E. Weigand, Band 6, Berlin, New York 1991.
- Mann 1948 -- S. E. Mann, *An Historical Albanian - English Dictionary*, Londra - New York - Toronto, 1948.
- Mann 1977 -- S. E. Mann, *An Albanian Historical Grammar*, Hamburg 1977.
- Manoliu 1971 -- Maria Manoliu Manea, *Gramatica comparată a limbilor romanice*, București 1971.
- Mazzoni 1983 -- *Cartegio Hasdeu -Schuchardt a cura di Bruno Mazzoni*, Napoli 1983.
- Meyer 1888 -- G. Meyer, *Die latinischen Elemente im Albanesischen*, în *Gröbers Grundriß der romanischen Philologie* I, Strasbourg 1888, p.804 și urm.
- Meyer 1883-1896 -- G. Meyer, *Albanesische Studien I-V*, Viena, 1883-1896 *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*, Band 104, 107, 125, 127, 134.
- Meyer 1891 -- G. Meyer, *Etymologisches Wörterbuch der albanischen Sprache*, Strasbourg 1891.
- Meyer-Lübke 1903 -- G. Meyer, *Die lateinischen Elemente im Albanesischen*, 2. Aufl., bearbeitet von W. Meyer-Lübke, în *Gröbers Grundriß der romanischen Philologie*, 2.Aufl. I 1903, p.1038 și urm.
- Meyer-Lübke 1914 -- W. Meyer-Lübke, *Rumänisch, Romanisch, Albanesisch*, în *MRIW* I, p.1-42.
- Meyer-Lübke 1930 -- W. Meyer-Lübke, *Rumänisch und Romanisch*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Literare*, 3, nr. 5, 1930-1931, p.1-36.
- Mihail 1978 -- Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, București 1978.
- Mihail 1986 -- Zamfira Mihail, *Aspecte de civilizație materială rurală românească în secolele XIV-XV pe baza cercetărilor etnolingvistice*, în "Revista de istorie" XXXIX (1986) 3, p.670-679.
- Mihăescu 1958 -- H. Mihăescu, *Scrisoarea lui Auxentius din Durostor izvor pentru latinitatea balcanică*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București 1958, p.607-610.

- Mihăescu 1960 — H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului Roman*, București 1960.
- Mihăescu 1965 — H. Mihăescu, *E îndreptățită reconstituirea ?*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București 1966 (pe coperta interioară 1965), p.567-573.
- Mihăescu 1966a — H. Mihăescu, *Les éléments latins de la langue albanaise*, în RESEE IV (1966), p.5-33, 323-353.
- Mihăescu 1966b — H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române până în secolul al XV-lea*, București 1966.
- Mihăescu 1968 — H. Mihăescu, *Die lateinische Sprache in Südosteuropa*, în ZfB VI (1968) 2, p.128-136.
- Mihăescu 1977 — H. Mihăescu, *Romanitatea în Sud-Estul Europei*, în "Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte", seria IV, tom 1 (1977-1978), p.9-14.
- Mihăescu 1978 — H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București 1978.
- Mihăescu 1981 — H. Mihăescu, *Locul elementelor lexicale latine din albaneză în cadrul romanității sud-est europene*, în *Semantică și semiotică*, sub redacția I. Coteanu și Lucia Wald. Omagiu lui Alexandru Graur cu ocazia împlinirii a 80 de ani, București 1981, p.216-234.
- Mihăescu 1982-1983 — H. Mihăescu, *De la limba latină la limba română*, în "Analele științifice ale Universității "AL. I. Cuza" din Iași" (serie nouă), secțiunea a III-a, e, Lingvistică, XXVIII/XXIX (1982-1983), Omagiu lui G. Ivănescu, p.105-109.
- Mihăescu 1985 — H. Mihăescu, *Remarques sur la romanité du sud-est de l'Europe*, în *Mélanges de linguistique dédiés à la mémoire de Petar Skok*, Zagreb 1985, p.325-330.
- Mihăescu 1993 — H. Mihăescu, *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, București 1993.
- Miklosich 1871 — Fr. Miklosich, *Die romanischen Elemente im Albanischen*, în *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Classe*, Viena, 1871.
- Miklosich 1879 — Fr. Miklosich, *Über die Wanderungen der Rumunen in den dalmatischen Alpen und den Karpaten*, în *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Classe*, Viena, 1879.
- Niculescu 1982 — Al. Niculescu, *Rom. Lucra - Munci "Travailler"*, în "Analele științifice ale Universității "AL. I. Cuza" din Iași" (serie nouă), Secțiunea a III-a, e, Lingvistică, XXVIII/XXIX (1982-1983). Omagiu lui G. Ivănescu, p.131 și urm.
- Ölberg 1971 — H. M. Ölberg, *Fragen der albanischen Sprachgeschichte, Grundsätzliches zur Nasalisierung*, în *Dissertationes Albanicae in honorem Josephi Valentini et Ernesti Koliqi Septuagenariorum*, München, 1971, p.176-202.
- Ölberg 1982 — H. M. Ölberg, *Beitrag der Sprachwissenschaft für die Balkanheimat der Albaner*, în SA XIX (1982) 2, p.88 și urm.
- Pamfil 1977 — Viorica Pamfil, *Despre elementele latine păstrate numai în limba română*, în CL XXII (1977) 2, p.205-208.

- Per. Papahagi 1908 — Per. Papahagi, *Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanischen, Neugriechischen und Bulgarischen*, în "Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache" XIV (1908), p.113–170.
- Papahagi 1929 — T. Papahagi, *Disparații și suprapuneri lexicale*, în GS IV (1929) 1, p.84–96.
- Papahagi 1932 — T. Papahagi, *Aromânii. Grai, Folklor. Etnografie. Cu introducere istorică*. Curs universitar litografiat, 1932.
- Papahagi 1974 — T. Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*, ediția a II-a augmentată, București 1974.
- Pârvan 1911 — V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București 1911.
- Pedersen 1893 — H. Pedersen, *Die albanesischen l- Laute*, în KZ 33 (1893), p.535–551.
- Pedersen 1905 — H. Pedersen, recenzie la Meyer-Lübke 1903, în "Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Sprachen und Literaturen", hrsg. von K. Volmüller, Erlangen, IX (1905) 1, p.206 și urm.
- Pekmezi 1908 — G. Pekmezi, *Grammatik der albanesischen Sprache (Laut- und Formenlehre)*, Viena 1908.
- Pellegrini 1972-1973 — G. B. Pellegrini, *Osservazioni sulle concordanze tra romeno e "italo-romanzo" nord-orientale*, în "Analele Societății de Limbă Română", Zrenjanin, 3-4 / 1972-1973, p.400 și urm.
- Pellegrini 1980 — G. B. Pellegrini, *I rapporti linguistici interadriatici e l'elemento latino dell'albanese*, în "Abruzzo", Rivista dell'Istituto di studi abruzzesi, XIX (1980) 1-2-3, p.31-71.
- Pellegrini 1982 — G. B. Pellegrini, *Disa vëzhgime mbi elementin latin të shqipës*, în SF XXXVI (1982) 3, p.85-102.
- Pellegrini 1983 — G. B. Pellegrini, *Alcune osservazioni sull'elemento latino dell'albanese*, în SA XX (1983) 1, p.63-83.
- Pellegrini 1985 — G. B. Pellegrini, *I continuatori del lat. SCŪRIA (REW 7739) e alcuni nomi della "placenta"*, în *Mélanges de linguistique dédiés à la mémoire de Petar Skok*, Zagreb 1985, p.379-386.
- Pellegrini 1992 — G. B. Pellegrini, *Ricerche linguistiche balcano-danubiane*, [Roma] 1992.
- Petkanov 1954 — I. Petkanov, *Proizhod, značenje i razprostranenie na dumata koptor (koftor)*, în "Izvestija na instituta za bălgarskija ezik" III (1954), p.296 și urm.
- Petkanov 1970 — I. Petkanov, *Intorno ad alcuni elementi lessicali del latino balcanico ignoti al (daco)romeno*, în *Actes du XII-e Congrès international de linguistique et philologie romanes*, I, București 1970, p.1025-1030.
- Philippide 1928 — Al. Philippide, *Originea românilor II. Ce spun limbile română și albaneză*, Iași 1927-1928.
- Pippidi 1967 — D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, București 1967.

- Pippidi 1988 — D. M. Pippidi, *Studii de istorie și epigrafie*, București 1988.
- Poghirc 1969 — C. Poghirc, *Influența autohtonă*, în ILR II 1969, p.313-365.
- Poghirc 1983 — C. Poghirc, *Philologica et linguistica*, Bochum 1983 (în special studiile: *Tentativo di rivalutazione delle concordanze lessicali romeno-albanesi*; *La latinité carpto-balkanique. Contribution à la définition du concept*).
- Poghirc 1984 — C. Poghirc, *Substrats prélatins dans la Romania orientale et occidentale*, în *Dritter Internationaler thrakologischer Kongress zu Ehren W. Tomascheks* vol. I, Sofia 1984, p.239-244.
- Poghirc 1987 — C. Poghirc, *Latin balkanique ou roumain commun ?*, în *Akten der Theodor Gartner - Tagung (Rätoromanisch und Rumänisch)*, Innsbruck 1987, p.341-348.
- Poghirc 1988 — C. Poghirc, *Noms thraces et greco-daces d'habitation et leurs survivances balkaniques*, în "Cahiers Balkaniques", Paris, 12 (1988), p.259-272.
- Poghirc 1989 — C. Poghirc, *Romanisation linguistique et culturelle dans les Balkans. Survivances et évolution*, în *Les Aroumains*, Centre d'étude des civilisations de l'Europe Centrale et du Sud-Est, Cahier nr. 8, p.9 și urm.
- Polak 1974 — V. Polak, *Trois étymologies albanaise. Specimen d'un Dictionnaire étymologique de la langue albanaise*, în *Les Études balkaniques tchécoslovaques V*, Praga 1974, p.29 și urm.
- Pop 1933 — S. Pop, *L'Atlas linguistique de la Roumanie*, în RLiR IX (1933), p.114-118.
- Pop 1938 — S. Pop, *Le piú impotanti festi presso i Rumeni*, în REIE I (1938), p.438-512.
- Popescu 1976 — Mircea Popescu, *I principali fenomeni del consonantismo romeno*, în *Scritti in onore di Giuliano Bonfante II*, Brescia 1976, p.723-740.
- Popović 1960 — Iv. Popović, *Balkanlateinisches Á im Südslavischen und Albanesischen*, în ZRPh 76 (1960), p.219-230.
- Popovici 1989 — Victoria Popovici, *Cuvintele latine moștenite numai în română din perspectivă romanică*, în SCL 40 (1989) 3, p.289-294.
- Pușcariu 1905 — S. Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element*, Heidelberg 1905.
- Pușcariu 1974 — S. Pușcariu, *Cercetări și studii*. Ediție îngrijită de Ilie Dan. Prefață de G. Istrate, București 1974.
- Pușcariu 1976 — S. Pușcariu, *Limba română. I. Privire generală*. Prefață de G. Istrate; note, bibliografie de Ilie Dan, București 1976.
- Pușcariu 1994 — S. Pușcariu, *Limba română II. Rostirea*. Ediție îngrijită de Magdalena Vulpe; studiu introductiv de A. Avram, București 1994.
- Reichenkron 1959 — G. Reichenkron, *Das Ostromanische*, în *Völker und Kulturen Südosteuropas. Kulturhistorische Beiträge*, München 1959, p.153-172.
- Rohlf's 1927 — G. Rohlf's, *Baskische Kultur im Spiegel des lateinischen Lehnwortes*, în *Karl Voretzsch zum 60. Geburtstage*, 1927, p.58-87.

- Rohlf's 1966 — G. Rohlf's, *Probleme të gjuhësisë balkanike dhe marrdhëniet e saj me Italinë e jugut*, în SF XX (III) (1966) 2, p.43-49.
- Rohlf's 1970 — G. Rohlf's, *Les avatares du latin vulgaire: promenade de géographie linguistique à travers les langues romanes*, în *Actes du XII-e Congrès international de linguistique et philologie romanes*, I, București 1970, p.17-46.
- Rohlf's 1971 — G. Rohlf's, *Romanische Sprachgeographie. Geschichte und Grundlagen. Aspekte und Probleme mit dem Versuch eines Sprachatlas der romanischen Sprachen*, München 1971.
- Rohlf's 1980 — G. Rohlf's, *Die rumänische Sprache in ihrer sprachgeographischen Beziehung zu den anderen romanischen Sprachen*, München 1980; republicat în "Die slawischen Sprachen", München, 20, (1990), p.61-118.
- Rosetti 1968 — Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origine până în secolul al XVII-lea*, București 1968.
- Rosetti 1968a — Al. Rosetti, *L'apport du latin balkanique et du roumain à la constitution de la communauté balkanique*, în *Actes du premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes. VI, Linguistique*, Sofia 1968, p.31-40.
- Rosetti 1973a — Al. Rosetti, *Le vocabulaire sud-est européen de quelques institutions. Les éléments latins*, în "Analele Societății de Limbă Română", Zrenjanin, 1973, p.479 și urm.
- Rosetti 1976 — Al. Rosetti, *Les plus anciens mots slaves meridionaux du roumain*, în *Scritti in onore di Giuliano Bonfante II*, Brescia 1976, p.916 și urm.
- Rosetti 1978 — Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București 1978.
- Rosetti 1985 — Al. Rosetti, *La linguistique balcanique, suivi par Le nouveau en linguistique dans l'oeuvre de A. Rosetti*, București 1985.
- Rosetti 1986 — Al. Rosetti, *Istoria limbii române. De la origini până la începutul secolului al XVII-lea. Ediție definitivă*, București 1986.
- Rusakov 1987 — A. Iu. Rusakov, *K voprosu o fonetičeskoj adaptacii latinskoj leksiki v albanskom jazyke*, în *Romano-Balcanica*, sub redacția A. V. Desnickaja, Leningrad 1987, p.127-145.
- Russu 1981 — I. I. Russu, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romanică*, București 1981.
- Sala 1980a — Marius Sala, *Urmași ai lat. LAPPĂ în limba română*, în SCL XXXI (1980) 5, p.621-624.
- Sala 1980b — M. Sala, *Les relations entre les mots latins et ceux d'autres origines dans le roumain commun*, în RRL XXV (1980) 5, p.595 și urm.
- Sala 1986 — M. Sala, *Din problematica etimologiei elementului latinesc moștenit*, în "Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte", seria IV, tom 8 (1986), București 1987, p.121-127.
- Sala 1990a — M. Sala, "Geologie" lingvistică, în LR XXXIX (1990) 1, p.24 și urm.
- Sala 1990b — M. Sala, *Cele mai vechi aspecte onomasiologice ale lexicului latinesc moștenit de română*, în LR XXXIX (1990) 2, p.104 și urm.
- Sanfeld 1930 — Kr. Sanfeld, *Linguistique balkanique. Problèmes et résultats*, Paris 1930; nouveau tirage 1968.

- Saramandu 1983 — N. Saramandu, *Dialectele românești sud-dunărene și dicționarele etimologice ale limbii române*, în SCL XXXIV (1983) 4, p.317-321.
- Saramandu 1989 — N. Saramandu, *Raporturile între dialectele românești sud-dunărene și graiurile daco-române*, în *Dialectologica*, volum îngrijit de N. Saramandu, București 1989, p.40 și urm.
- Saramandu 1991 — N. Saramandu, *Probleme ale studierii substratului aromânei*, în SCL XLII (1991) 3-4, p.119-123.
- Sădeanu 1958 — Florența Sădeanu, *Paralele lexicale între limba română și limbile ibero-romanice*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București 1958, p.765-770.
- Schuchardt 1868 — H. Schuchardt, *Der Vokalismus des Vulgärlateins*, vol. III, Leipzig 1868.
- Schuchardt 1872 — H. Schuchardt, *Albanisches und Romanisches. Zu Miklosich's albanischen Forschungen*, în KZ XX (1872), p.241-302.
- Scurtu 1966 — V. Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București 1966.
- Scurtu 1970 — V. Scurtu, *Unitatea romanică în terminologia înrudirii*, în *Actes du XII-e Congrès international de linguistique et philologie romanes*, vol. I, București 1970, p.820 și urm.
- Seche, Seche 1982 — Luiza Seche, M. Seche, *Dicționar de sinonime al limbii române*, București 1982.
- Sejdiu 1979 — Sh. Sejdiu, *Fitonimia shqipe e Kosovës*, Prishtina 1979.
- Sejdiu 1984 — Sh. Sejdiu, *Fjalorth etnobotanik i shqipes*, Prishtina 1984.
- Sejdiu 1989 — Sh. Sejdiu, *Çështje të onomasiologjisë fitonimike romane dhe balkanike*, Prishtina 1989.
- Semcinsky 1972 — S. Semcinsky, *În legătură cu etimologia rom. femeie*, în SCL XXIII (1972) 6, p.645-651.
- Skok 1926-1934 — P. Skok, *Zum Balkanlatein*, în ZRPh, 1926, p.385-410; 1928, p.398-413; 1930, p.484-532; 1934, p.175-215, 424-499.
- Skok 1930 — P. Skok, *La terminologie chrétienne en slave: le parrain, la marraine et le filleul*, în "Revue des Études Slaves" X (1930), p.186 și urm.
- Skok 1931 — P. Skok, *Byzance comme centre d'irradiation pour les mots latins des langues balkaniques*, în "Byzantion" 6 (1931), p.371-378.
- Skok 1940 — P. Skok, *Osnovi romanske lingvistike*, vol. I-III, Zagreb 1940.
- Solta 1980 — G. R. Solta, *Einführung in die Balkanlinguistik mit besonderer Berücksichtigung des Substrats und des Balkanlateinischen*, Darmstadt 1980.
- Spitzer 1914 — L. Spitzer, *Zu den linguistischen Beziehungen der Albanesen und Rumänen*, în MRIW I (1914).
- Stadtmüller 1941 — G. Stadtmüller, *Forschungen zur albanischen Frühgeschichte*, în "Archivum Europae Centro-Orientalis" VII (1941), p.1-196.
- Stadtmüller 1966 — G. Stadtmüller, *Forschungen zur albanischen Frühgeschichte*, Wiesbaden 1966.

- Stan 1970 — I. Stan, *Quelques problèmes de toponymie roumaine*, în *Actes du XII-e Congrès international de linguistique et philologie romanes*, Bucarest 1968, București 1970, vol. I, p.1122 și urm.
- Stati 1984 — S. Stati, *Rumänische Wörter thrakishchen Ursprungs*, în *Dritter Internationaler thrakologischer Kongress zu Ehren W. Tomascheks* vol. I, Sofia 1984, p.254-258.
- Stăniloae 1978 — D. Stăniloae, *Rolul ortodoxiei în formarea și păstrarea ființei poporului român și a unității naționale*, în "Ortodoxia" XXX (1978) 4, p.584-603.
- Suceveanu 1985 — Al. Suceveanu, *În legătură cu unele discuții recente privind procesul de romanizare*, în "Thraco-dacica" VI (1985) 1-2, p.105-114.
- Suhačev 1987 — N. S. Suhačev, *Leksiko-semantičeskaja diferenciacija balcano-romanskogo (na primere pastušeskoj terminologii)*, în *Romano-Balcanica*, Leningrad, 1987, p.61-100.
- Suhačev 1990 — N. S. Suhačev, *Latinskaja reč na Balkanah*, în *Osnovy balcanskogo jazykoznanija. Jazyki balkanskogo regiona*. I, sub redacția A. V. Desnickaja, Leningrad, 1990, p.125-141.
- Șăineanu 1887 — L. Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbii române. Studii istorice despre transmiterea sensurilor*, București 1887.
- Șiadbei 1934 — I. Șiadbei, *Problemele vocabularului român comun*, Iași 1934.
- Șiadbei 1938 — I. Șiadbei, *Albanais et roumain commun*, în RIEB III (1938), II, 6, p.446-461.
- Șiadbei 1957 — I. Șiadbei, *Sur l'élément latin de l'albanais*, în *Mélanges linguistiques publiés à l'occasion du VIII Congrès International des Linguistes à Oslo*, București 1957, p.63-69.
- Șiadbei 1957a — I. Șiadbei, *Arii lexicale în Romania orientală*, în SCL VIII (1957) 1, p.17-23.
- Șiadbei 1957b — I. Șiadbei, *Contribuții la studiul latinei orientale (I)*, în SCL VIII (1957) 4, p.467-492.
- Șiadbei 1958 — I. Șiadbei, *Contribuții la studiul latinei orientale (III)*, în SCL IX (1958) 2, p.175-179.
- Ștefan 1967 — I. Ștefan, *Cuvântul femeie în limba română*, în LR XVI (1967) 2, p.159-165.
- Tagliavini 1933-1934 — C. Tagliavini, *Penetrazione e adattamento delle voce italiane e croate nel dialetto albanese di Borgo Erizzo (Zara)*, în "Studi albanesi" III-V (1933-1934).
- Tagliavini 1935-1936 — C. Tagliavini, *La lingua albanese*, în "Studi albanesi" V-VI (1935-1936).
- Tagliavini 1937 — C. Tagliavini, *L'albanese di Dalmazia. Contributi alla conoscenza del dialetto ghego di Borgo Erizzo presso Zara*, Florența 1937.
- Tagliavini 1941 — C. Tagliavini, *Gli elementi latini in albanese*, în "Cultura Neolatina", Bolletino dell'Istituto di Filologia Romanza della Università di Roma, Modena I (1941), p.90 și urm.
- Tagliavini 1947-1948 — C. Tagliavini, *Contributi allo studio della stratificazione del lessico albanese. I. Famiglia e Parentela*, în "Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arte" CVI (1947-1948) II, Classe di Scienze morale e letterare, p.194-220.
- Tagliavini 1949 — C. Tagliavini, *Albanese*, în *Enciclopedia Italiana*, II, p.123 și urm.; *Rumeno*, în *Enciclopedia Italiana*, XXX, p.22 și urm.

- Tagliavini 1963 --- C. Tagliavini, *Storia di parole pagane e cristiane attraverso i tempi*, Brescia 1963.
- Tagliavini 1968 — C. Tagliavini, *Paralele ipotetice și reale între limba română și dialectele italiene*, în *Cursurile de vară și colocviile științifice de limbă și cultură română*, Limbă, 7, Sinaia 1968.
- Tagliavini 1977 — C. Tagliavini, *Originile limbilor neolatine*. Versiune românească îngrijită și coordonată de Al. Niculescu. Traducere de Anca Giurescu, Mihaela Cârstea-Romașcanu, București 1977.
- Teaha 1977-1978 — T. Teaha, *Lat. GRUMUS în română și în limbile romanice*; în CL XXII (1977) 2, p.235 și urm.. XXIII (1978) 1, p.83 și urm.
- Teaha 1983 — T. Teaha, *Noi mărturii despre persistența elementelor lexicale de origine latină în Transilvania*. în *Materiale și cercetări dialectale*, vol. II, Cluj Napoca 1983, p.281-300.
- Teaha 1989 --- T. Teaha, *Elemente lexicale moștenite din latină în graiurile actuale din sudul țării*, în *Dialectologica*, sub redacția N. Saramandu, București 1989, p.87 și urm.
- Thunmann 1774 — J. Thunmann, *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*, Leipzig 1774.
- Todoran 1971 -- R. Todoran, *Despre elementul latin în lexicul dialectelor românești*, în *Actes du XII-e Congrès international de linguistique et philologie romanes*, Bucarest 1968, București 1970, vol. II, p.185-190.
- Todoran 1984 --- R. Todoran, *Contribuții de dialectologie română*, Cluj 1984.
- Todoran 1986 -- R. Todoran, *Différentiation de l'élément latin du dacoroumain*, în *Actes du XVII-e Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*, Marseille 1986, p.443-461.
- Treimer 1914a --- K. Treimer, *Albanisch und Rumänisch*, în ZRPh 38 (1914), p.385-414.
- Treimer 1914b -- K. Treimer, *Beiträge zur albanesischen Sprachgeschichte*, în MRIW I (1914), p.336-379.
- Vasmer 1921 — M. Vasmer, *Studien zur albanesischen Wortforschung I*, în "Acta et commentationes Universitatis Dorpatensis." B. Humaniora I, 1 (1921), p.1-71.
- Vătășescu 1980 — Cătălina Vătășescu, *Disa vërejtje mbi terminologjinë bujqësore tradicionale në shqipen dhe në rumanishten*, în *Seminari ndërkombëtar për gjuhën dhe kulturën shqiptare*, VII (1980), Prishtina, p.235-239.
- Vătășescu 1986 --- Cătălina Vătășescu, *Les emprunts lexicaux roumains en albanais*, în RESEE XXIV (1986) 4, p.351-360.
- Vătășescu 1988 — Cătălina Vătășescu, *Les dénominations des parties de l'instrument aratoire en roumain et en albanais*, în RESEE XXVI (1988) 3, p.237-244.
- Vătășescu 1992a — Cătălina Vătășescu, *Sur le sens de quelques termes albanais d'origine latine dans "Dictionarium latino-epiroticum" de Franciscum Blanchum (1635)*, în RESEE XXX (1992) 1-2, p.33-40.
- Vătășescu 1992b — Cătălina Vătășescu, *Termeni latini în albaneză*, în SCL XLIII (1992) 3-4.
- Vătășescu 1993 — Cătălina Vătășescu, *Distribuția cuvintelor de origine latină în dialectele dacoromân și aromân în comparație cu albaneza*, în FD XII (1993), p.199-211.

- Vătășescu 1994 — Cătălina Vătășescu, *Termes chrétiens d'origine latine en albanais et roumain*, în RESEE XXXII (1994) 1-2, p.5-19.
- Vătășescu 1994a — Cătălina Vătășescu, *Încadrarea morfologică în română și albaneză a substantivelor de declinare a III-a din latină*, în "Sud-Estul și contextul european"; Buletin al ISSEE II (1994), p.78-89.
- Vătășescu 1995a — Cătălina Vătășescu, *Dénominations latines de poissons en albanais. Comparaison au roumain*, în RESEE XXXIII (1995) 1-2, p.189-192.
- Vătășescu 1995b — Cătălina Vătășescu, *Les rapports de synonymie entre les termes autochtones et les termes d'origine latine en albanais par comparaison au roumain*, în "Thrace-Dacie" XVI (1995) 1-2, p.295-299.
- Vătășescu 1995c — Cătălina Vătășescu, *Câteva probleme ridicate de studierea lexicului creștin de origine latină în albaneză și română*, în "Sud-Estul și contextul european"; Buletin al ISSEE IV (1995), p.97-106.
- Vătășescu 1996a — Cătălina Vătășescu, *Termeni autohtoni și de origine latină din domeniul pastoral în albaneză și română*, în "Sud-Estul și contextul european"; Buletin al ISSEE V (1995), p.49-56.
- Vătășescu 1996b — Cătălina Vătășescu, *Considerații privind cercetarea pe domenii lexicale a vocabularului de origine latină moștenit în română și împrumutat în albaneză*, (sub tipar în limba bulgară în revista "Études balkaniques", Sofia).
- Vulpe 1966 — Magdalena Vulpe, *Répartition territoriale des noms de parenté en daco-roumain (d'après ALR)*, în RRL XI (1966) 1, p.31-61.
- Walde, Hofmann 1954 — A. Walde, J.B. Hofmann, *Lateinisches etymologisches Wörterbuch von A. Walde*. 3. neubearbeitete Auflage von J. B. Hofmann, vol. I, II, Heidelberg 1954.
- von Wartburg 1949 — W. von Wartburg, *Französisches Etymologisches Wörterbuch*, Tübingen 1949.
- von Wartburg 1952 — W. von Wartburg, *La fragmentacion linguistica de la Romania*, Madrid 1952.
- Weigand 1914 — G. Weigand, *Albanesisch - deutsches und deutsch - albanesisches Wörterbuch*, Leipzig 1914.
- Xhuvani 1964 — Al. Xhuvani, *Parafjalët*, Tirana 1964, reeditat în Al. Xhuvani, *Vepra I*, Tirana 1980.
- Xhuvani, Çabej 1956 — Al. Xhuvani, E. Çabej, *Parashtesat e gjuhës shqipe*, Tirana 1956, reeditat în Al. Xhuvani, *Vepra I*, Tirana 1980.
- Xhuvani, Çabej 1962 — Al. Xhuvani, E. Çabej, *Prapashtesat e gjuhës shqipe*, Tirana 1962, reeditat în Al. Xhuvani, *Vepra I*, Tirana 1980.
- Zeitler 1978 — W. Zeitler, *Das lateinische Erbe im Albanischen und die älteren Wohnsitze der Albaner. Zur Methode und zum gegenwärtigen Stand der Forschung*, în ZfB 14 (1987), p.200-207.
- Zojzi 1966 — Rr. Zojzi, *La guna dans la tradition vestimentaire des peuples balkaniques*, în SA III (1966) 1, p.319-337.
- Zugun 1968 — P. E. Zugun, *Privire generală asupra omonimiei latino-romanice*, în SCL XIX (1968) 6, p.618 și urm.

I. Introduction

L'étude du vocabulaire que l'albanais a emprunté au latin offre des données qui peuvent intéresser à la fois l'histoire des langues sud-est européennes et l'histoire des langues romanes. L'influence du latin sur l'idiome autochtone des Balkans, dont l'albanais est issu, s'est prolongée plus de 800 années.

La comparaison entre le lexique d'origine latine de l'albanais et le lexique que le roumain a hérité du latin a une importance semblable à l'étude des parallélismes que les deux langues doivent à l'action du substrat autochtone.

Il y a une riche tradition, presque bicentenaire, de la recherche de l'influence du latin sur l'albanais (ou, plus exactement, sur l'ancêtre de l'albanais). Les résultats acquis font nécessaire et possible la réalisation d'une synthèse concernant l'évolution sémantique et phonétique de tous les termes albanais ayant une origine latine sûre ou moins sûre, par comparaison à l'évolution, de même sémantique et phonétique, du vocabulaire que le roumain conserve du latin.

Les travaux d'E. Çabej et de H. Mihăescu sur les éléments latins de l'albanais et du roumain et ceux de Gr. Brâncuș concernant les éléments autochtones communs aux deux langues et leurs synonymes d'origine latine mettent en évidence l'existence, avec une grande probabilité, des aires dialectales dans le latin nommé balkanique et dans l'espace linguistique autochtone antérieur à la conquête romaine. Ces hypothèses peuvent être vérifiées précisément à l'aide d'un grand nombre de cas résultant de la systématisation de l'ensemble des éléments latins empruntés par l'albanais, comparé avec l'ensemble des mots que le roumain a hérités du latin.

Malgré la position importante des mots latins dans son vocabulaire, l'albanais n'est pas une langue romane, fait qui n'a pas trouvé une explication définitive. Une série d'explications ont en commun l'idée que l'albanais se serait formé sur un territoire du sud-est de l'Europe resté en dehors de l'action du latin, ou que les ancêtres des Albanais auraient habité des endroits inaccessibles aux conquérants Romains. La meilleure fondée des explications tient compte de la portée du vocabulaire d'origine latine de l'albanais et accepte, au contraire, des contacts intenses entre le futur albanais et le latin. Dans le cas de l'albanais, ces contacts ont eu lieu surtout dans les centres urbains, fait témoigné par la structure des champs lexicaux du vocabulaire latin emprunté. Par opposition au futur albanais, dans le cas du futur roumain, l'action du latin sur l'idiome autochtone est plus profonde, parce qu'elle a lieu non seulement dans les villes, mais à la campagne aussi. Le processus survit, de la sorte, à la fin de la domination romaine et a comme résultat la formation d'une langue romane.

A cause de sa richesse et de sa diversité, le vocabulaire d'origine latine de l'albanais peut être comparé au lexique hérité par les langues romanes, même si l'albanais n'appartient pas à la même famille.

Il est difficile d'identifier la source des mots latins empruntés par l'albanais: exclusivement le futur roumain, des diverses autres variantes du latin en voie de se former comme langues romanes, ou un idiome perdu avant de devenir la troisième langue romane sud-est européenne, à côté du roumain et du dalmate.

Les linguistes qui ont admis le futur roumain comme source unique des mots latins de l'albanais ont postulé la symbiose entre l'albanais et le roumain comme la condition fondamentale de l'emprunt. Cette hypothèse est infirmée par la classification sémantique des mots latins conservés par l'albanais et par le roumain, réalisée dans la deuxième partie de ce travail.

L'étude de l'organisation par domaines et sousdomaines lexicaux fait ressortir, d'une manière systématique et exhaustive, d'une part, les similitudes, auxquelles tant de recherches antérieures ont prêté une attention presque exclusive et, d'autre part, des différences, dont on ne doit pas sous-estimer l'importance. Il s'agit de la distribution des mots latins par domaines lexicaux, tantôt identique, tantôt différente, ainsi que du choix des termes désignant les mêmes notions, choix qui peut être, à son tour, dans les deux langues, parfois identique, parfois différent. Mais il faut mentionner avant tout le fait que l'albanais et le roumain conservent du latin, à côté d'un important vocabulaire qu'ils possèdent en commun, un assez grand nombre d'éléments que seulement l'une des langues connaît, à l'exclusion de l'autre.

On obtient des innovations intéressantes si on tient compte de la qualité d'archaïsme ou d'information des mots latins maintenus soit dans les deux langues, soit seulement dans l'une d'entre elles.

Dans la deuxième section du travail on trouve indiqués presque tous les rapports de synonymie établis en albanais et en roumain entre les mots latins et les mots autochtones. Parfois, il s'agit en albanais et roumain des rapports synonymiques entre les mêmes mots d'origine latine et les mêmes mots du substrat, tandis que, parfois, les rapports s'établissent entre des mots différents, malgré que tant les mots latins que les mots autochtones en discussion fussent conservés dans les deux langues. Cette dernière situation peut être l'indice d'une évolution sémantique divergente ancienne.

L'enregistrement des formes et des sens anciens, ainsi que des variantes dialectales représentant aussi des stades révolus, phonétiques et sémantiques, met en évidence le fait que, dans plusieurs cas, les différences entre l'albanais et le roumain étaient plus réduites qu'en sont aujourd'hui. Ainsi, la méthode de la reconstitution des formes au niveau de l'albanais commun et du roumain commun, énoncée et appliquée par Gr. Brâncuș aux éléments du substrat, trouve aussi une utilisation adéquate dans l'étude du vocabulaire d'origine latine de l'albanais et du roumain.

Les convergences et les divergences que révèle l'évolution de l'albanais et du roumain appuient la thèse selon laquelle, dans l'espace sud-est européen, le latin n'était pas unitaire, mais était traversé par des isoglosses qui différenciaient et unissaient les diverses unités territoriales.

La manière différente de comprendre le concept de *latin balkanique* explique les critères utilisés par les auteurs des classifications des termes latins conservés par l'albanais. Ces classifications sont caractérisés par l'inconséquence dans la comparaison entre l'albanais et l'ensemble des langues romanes. Une classification adéquate doit tenir compte de toutes les relations qu'on peut observer entre l'albanais et le roumain, d'une part, et entre l'albanais et les différents groupes des langues romanes, d'autre part. La classification des termes latins entrés en albanais doit prendre en considération, donc, toutes les variantes régionales du latin - en train de devenir des langues romanes - qui pouvaient constituer la source de ces termes.

II. La classification sémantique de lexique d'origine latine en albanais et roumain

La comparaison des manières dont l'albanais et le roumain distribuent les mots latins par domaines et sousdomaines lexicaux, de même que la comparaison de la structure du chaque domaine en albanais et roumain offrent une riche série de résultats immédiats et importants concernant l'évolution de chaque langue. Les classifications antérieures, limitées par leur nature, n'en pouvaient pas profiter. La présentation comparative dans les deux langues de la structure par domaines lexicaux a l'avantage de permettre non seulement l'enregistrement comme tel des termes communs, mais aussi la mise en évidence de leur évolution sémantique: une évolution sémantique identique ou semblable détermine leur inclusion dans un même domaine (ou sousdomaine) tant en albanais, qu'en roumain, tandis qu'une évolution différente détermine leur inclusion, dans chacune des langues, dans des domaines différents.

C'est pour la première fois que le vocabulaire entier d'origine latine de l'albanais est soumis à une classification par domaines lexicaux, qui le met en parallèle à la classification du vocabulaire hérité par une langue romane (dans ce cas, le roumain.).

La structure par domaines donnée par cette classification, la deuxième dans le cas de l'albanais, est prise au chapitre concernant le lexique hérité du latin par le roumain, chapitre rédigé par I. Fischer dans le deuxième volume du traité de "l'Histoire de la langue roumaine" paru en 1969. I. Fisher part, à son tour, dans le cas du roumain, de la classification proposée par R. Hallig et W. von Wartburg. Cette structuration s'avère adéquate pour l'albanais aussi et elle est préférable à celle antérieure, réalisée par H. Haarmann. La classification de Haarmann, la première pour le lexique latin de l'albanais, est basée d'une manière rigide sur la classification de Fr. Dornseiff et ne se propose pas la comparaison avec les langues romanes.

La description du vocabulaire réalisée dans la deuxième section du présent travail est pourvue de quelques indications nécessaires, grammaticales, sémantiques et sur la diffusion des termes latins, outre en albanais et roumain, dans l'ensemble des langues romanes. Les mots albanais et roumains ayant une étymologie latine

possible, mais pas sûre, sont munis d'un point d'interrogation. Dans ce cas, on trouve, dans la colonne de l'étymon latin le plus probable, d'autres solutions étymologiques moins sûres. On enregistre tous les sens importants des étymons latins. On donne tous les sens importants et fréquents des termes albanais et roumains correspondants et aussi leurs sens anciens, même s'ils manquent dans la langue actuelle. Ça permet d'observer chaque fois la tendance soit de l'albanais, soit du roumain, soit de toutes les deux ensemble de conserver le sens étymologique ou d'y s'éloigner. D'autres précisions utiles faites dans la colonne de l'étymon, le cas échéant: quels sont les autres mots latins que l'albanais et/ou le roumain emploient pour désigner le même objet; quels sont tous les autres domaines où un terme polysémique est présent, tant en albanais qu'en roumain.

III. Conclusions

Les diverses relations possibles existant entre les mots latins conservés par l'albanais et le roumain et les termes hérités par les langues romanes occidentales permettent une classification qui fait compléter celle ayant des critères sémantiques, présentée dans la deuxième section du travail. Cette seconde classification, à l'aide de ses 22 catégories, donne une image, plus complexe et plus nuancée que tout autre classification antérieure, de la position de l'élément latin de l'albanais: 1. Des mots ayant en albanais une origine sûre ou moins sûre; 2. Des mots panromans que l'albanais n'a pas emprunté; 3. Des mots panromans à l'exclusion du roumain, que l'albanais a emprunté; 4. Des mots panromans sauf roumain, faisant défaut à l'albanais aussi; 5. Des mots panromans qui ont des sens identiques en albanais et en roumain; 6. Des mots panromans qui ont des sens différents en albanais et en roumain; 7. Des mots ayant une très large diffusion romane, présents tant en albanais qu'en roumain; 8. Des mots ayant une très large diffusion romane, présents en roumain, que l'albanais n'a pas emprunté; 9. Des mots ayant une très large diffusion romane, que le roumain n'a pas conservé, mais que l'albanais a empruntés; 10. Des mots conservés par un petit nombre de langues se trouvant dans toutes les régions de la Romania, présents tant en albanais qu'en roumain; 11. Des mots faisant défaut à l'albanais, que le roumain et un petit nombre de langues placées dans toutes les régions de la Romania ont conservés; 12. Des mots présents dans un petit nombre de langues de toutes les régions de la Romania, faisant défaut au roumain, mais que l'albanais a empruntés; 13. Des mots conservés en dalmate, italien, sarde et les idiomes rhétiques, qui apparaissent tant en albanais qu'en roumain; 14. Des mots conservés en dalmate, italien, sarde et les idiomes rhétiques et roumain, que l'albanais n'a pas empruntés; 15. Des mots conservés en dalmate, italien, sarde et les idiomes rhétiques, qui font défaut au roumain, mais que l'albanais a empruntés; 16. Des mots d'origine latine conservés uniquement par l'albanais et par le roumain; 17. Des mots d'origine latine, dont l'évolution sémantique a séparé l'albanais et le roumain d'une part, les langues romanes occidentales d'autre part; 18. Des mots d'origine latine, hérités seulement en roumain, qui ne sont pas entrés en albanais; 19. Des mots d'origine latine empruntés par l'albanais, qui font défaut aux langues romanes, le roumain y compris; 20. Des paires des mots latins que l'albanais et le roumain ont choisi différemment ou désigner le même objet, ou la même notion; 21. Des mots que le latin a emprunté au grec ancien et a transmis aux langues romanes et à l'albanais; 22. Des mots latins entrés en albanais directement et en roumain par l'intermédiaire du slave.

Quelques observations générales sur la place en albanais du lexique emprunté au latin sont à retenir spécialement. On peut présenter les grandes lignes de la structuration du vocabulaire en question à l'aide d'un groupement de domaines et sousdomaines tels qu'ils apparaissent dans la deuxième section du travail (les chiffres entre les parenthèses renvoient précisément à ces domaines et sousdomaines de la deuxième section dans le corps de l'ouvrage).

Parmi les domaines concernant l'homme (1), ce relatif aux parties du corps (1.2) possède un nombre assez grand de termes latins, tandis que le domaine concernant les activités du corps (1.3) en est pauvre. Il faut souligner l'abondance de mots latins dans le domaine de l'état physique (1.6). Pour ce qui est du champ du sexe, et de l'âge (1.1), les termes d'origine latine, bien qu'assez nombreux en albanais, sont loin de la quantité et de la qualité de leurs correspondants roumains. Pourtant, il faut retenir l'évolution sémantique semblable (mais pas identique) du latin *familia*.

Des termes importants provenant du latin et de nombreuses et significatives coïncidences avec le roumain existent dans le domaine de la famille (1.10). L'albanais a pris bon nombre de noms désignant les parents par alliance (1.10.2) et les relations de parenté établies par la religion chrétienne (1.10.3); il y a aussi des termes importants relatifs aux parents de sang (1.10.1) et au mariage (1.10.4).

La vie affective (1.4) est un domaine ayant de termes nombreux d'origine latine; la vie intellectuelle (1.5) représente un domaine moins riche, possédant, pourtant, des mots importants, qui en roumain soit ne soit pas conservés, soit se sont intégrés dans de domaines différents.

Le domaine de la langue servant aux individus à communiquer leurs pensées et leurs sentiments (5.1) est caractérisé en albanais par l'emprunt d'un petit nombre d'éléments latins, ayant cependant une grande importance. Tout au contraire, le domaine de l'organisation sociale (6.1) est riche en termes latins. A leurs tours, ces termes ont une position importante dans le lexique albanais. À part une série d'éléments qui ne se sont pas maintenus en roumain, ou qui désignent des réalités spécifiques à la société albanais, il y a un assez grand nombre d'éléments communs à l'albanais et au roumain.

Dans le cadre du vocabulaire concernant la société (6), les mots latins relatifs à la vie religieuse (6.3) constituent en albanais le groupe le plus nombreux. Le vocabulaire latin chrétien (6.3.1) que l'albanais conserve est plus riche que le vocabulaire correspondant du roumain.

Le domaine de la culture (7) est pauvre en termes d'origine latine, tant en albanais qu'en roumain, mais ces termes se réfèrent aux notions importantes.

Un autre groupement de domaines qui met en évidence la richesse des listes des mots latins en albanais, tout en permettant une présentation idoine des convergences et des divergences entre l'albanais et le roumain concerne les vêtements, la chaussure et la parure (1.7), l'alimentation (1.8), l'habitation (1.9), les actions ayant un caractère général (4.1; 4.3) et le travail (4.2), le transport (4.4), l'agriculture (4.5), l'élevage (4.6), la chasse et la pêche (4.7), l'armée (4.8), les métiers (4.9) et l'activité économique (6.2).

En s'arrêtant au domaine de l'agriculture, de la meunerie, de la culture des arbres fruitiers et de la vigne (4.5), on peut tirer quelques conclusions intéressantes. Les noms des activités agricoles issus de latin (4.5.1) sont en albanais peu nombreux, tandis que le roumain possède des noms latins pour toutes les actions principales; en outre, les deux langues ont choisi différemment le nom de l'action agricole la plus caractéristique: alb. <laborare, roum. <arare.

La liste des termes relatifs à l'élevage (4.6), ainsi que les listes des noms des animaux domestiques (2.6.2) et des parties du corps des animaux (2.6.1) et des actions caractéristiques (2.6.1.1) montrent peu de coïncidences entre l'albanais et le roumain.

Pour ce qui est de l'élevage, il faut souligner la constatation importante que le lexique d'origine latine s'avère beaucoup plus pauvre en convergences entre l'albanais et le roumain que le lexique autochtone que les deux langues conservent.

Le domaine de la nature (2) et ses sousdomaines présentent une série de faits intéressants. Les sousdomaines relatifs au ciel (2.1) et aux phénomènes météorologiques (2.2) sont beaucoup plus pauvres en éléments latins en albanais qu'en roumain. Les noms des jours de la semaine (2.3.2) sont différents en albanais par rapport au roumain, fait explicable par des courants culturels remontant aux périodes différentes. Au contraire, les noms des mois et des saisons présentent beaucoup des ressemblances notables.

Les termes conservés par l'albanais et le roumain, relatifs à la constitution du terrain (2.4.1; 2.4.4), aux minéraux, aux métaux (2.4.3; 2.4.2) et aux eaux (2.4.5) reflètent des caractéristiques en partie différentes de l'environnement naturel.

Les sousdomaines du monde végétal (2.5) sont riches en noms d'origine latine tant en albanais qu'en roumain, présentant des concordances, mais aussi des divergences remarquables. Les dénominations des arbres (2.5.2.1), des arbres fruitiers (2.5.2.2), des arbrisseaux (2.5.3.1; 2.5.3.2), des plantes sauvages (2.5.8) témoignent l'existence des différences dans la végétation des territoires où on parle l'albanais et le roumain.

L'albanais possède, à l'encontre du roumain, un nombre assez grand de noms des poissons (2.6.5).

Le domaine présentant les différences les plus marquées entre l'albanais et le roumain est celui des propriétés de la réalité extérieure tels que l'homme les perçoit (3).

Monografii apărute în Seria Bibliotheca Thracologica

- I Adrian FLORESCU, *Repertoriul culturii Noua, Călărași* 1991.
- II Ioan ANDRIȚOIU, *Civilizația tracă în sud-vestul Transilvaniei*, București 1992.
- III Eugen COMȘA, *Bibliografia celei de-a doua epoci a fierului*, București 1993.
- IV Marian GUMĂ, *Prima epocă a fierului în SV României*, București 1993.
- V Mihai SÂMPETRU, *Orașe și cetăți romane târzii*, București 1994.
- VI Attila LÁSZLÓ, *Începuturile epocii fierului la est de Carpați*, București 1994.
- VII Oleg LEVIȚKI (Chișinău), *Cultura hallstattului canelat la răsărit de Carpați*, București 1994.
- VIII Grigore BRÂNCUȘ, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, București 1995.
- IX Adrian PORUCIUC, *Archaeolinguistica*, București 1995.
- X Vasile URSACHI, *Zargidava - Cetatea Dacică de la Brad*, București 1995.
- XI Viačeslav KOTIGOROŠKO, *Zona Tisei Superioare în perioadele La Tène și romană*, București 1995.
- XII Valentin VASILIEV, *Fortifications de refuge et établissements fortifiés du premier âge du fer en Transylvanie*, București 1995.
- XIII Horia CIUGUDEAN, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, București 1996.
- XIV Serghei AGULNIKOV, *Necropola culturii Belozerka de la Cazaclia*, București 1996.
- XV Aurel RUSTOIU, *Metalurgia bronzului la daci*, București 1996.
- XVI Andrei OPAIȚ, *Aspecte ale vieții economice din provincia Scythia*, București 1996.
- XVII Oleg LEVIȚKI, Igor MANZURA, Tatiana DEMCENKO, *Necropola tumulară de la Sărăteni*, București 1996.
- XVIII Nelu ZUGRAVU, *Geneza creștinismului popular al românilor*, București 1997.

